

SCI-CONF.COM.UA

**SCIENCE AND INNOVATION
OF MODERN WORLD**

**PROCEEDINGS OF IX INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
MAY 18-20, 2023**

**LONDON
2023**

SCIENCE AND INNOVATION OF MODERN WORLD

Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference

London, United Kingdom

18-20 May 2023

London, United Kingdom

2023

UDC 001.1

The 9th International scientific and practical conference “Science and innovation of modern world” (May 18-20, 2023) Cognum Publishing House, London, United Kingdom. 2023. 727 p.

ISBN 978-92-9472-194-5

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Science and innovation of modern world. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-innovation-of-modern-world-18-20-05-2023-london-velikobritaniya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: london@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2023 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2023 Cognum Publishing House ®

©2023 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Миронова Г. В.* 15
ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ НАСІННЄВОЇ
КАРТОПЛІ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ ПРАВОБЕРЕЖНОГО
2. *Олекшій Л. М., Бурак І. М., Грицевич Ю. С.* 20
ЗАСТОСУВАННЯ СТИМУЛЮЮЧИХ ПРЕПАРАТІВ –
ЗАПОРУКА ВИСОКОГО УРОЖАЮ БУРЯКІВ ЦУКРОВИХ
(*BEETA VULGARIS SACCHARIFERA*)

BIOLOGICAL SCIENCES

3. *Островська С. С., Храмцова Є. О., Павлова Я. О., Деркач Д. А.,
Керлан І. С., Тищенко Т. Д.* 26
ВПЛИВ КУРКУМІНУ НА ТОКСИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ КАДМІЮ

MEDICAL SCIENCES

4. *Ахмедова К. М., Каук О. І.* 30
ХРОНІЗАЦІЯ БОЛЮ: ПРИЧИНИ ТА ЇХ ЗМІНЛИВІСТЬ ПІД ЧАС
ВОЄННОГО ЧАСУ
5. *Боднарюк О. І., Войтко О. І.* 37
ОСОБЛИВОСТІ МІКРОБІОЦЕНОЗУ ПІХВИ У ДІВЧАТ, ХВОРИХ
НА САЛЬПІНГООФОРИТ
6. *Васильківська М. Ю., Кузь Х. В., Семеняк А. В.* 46
КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК ПІСЛЯПОЛОГОВОГО СЕПСИСУ
7. *Дубова В. В., Маринчина І.* 51
СИНДРОМ ПОЛІКІСТОЗНИХ ЯЄЧНИКІВ: ФАКТОР, ЩО
ПІДВИЩУЄ РИЗИК СЕРЦЕВО-СУДИННИХ ЗАХВОРЮВАНЬ
8. *Дунаєва О. В., Дунаєв Я. Ю.* 55
ПОРУШЕННЯ ЕВАКУАТОРНОЇ ФУНКЦІЇ ШЛУНКУ. РЕФЛЮКС
9. *Кузь Х. В., Васильківська М. Ю., Семеняк А. В.* 59
ПЕРЕБІГ ЕНДОМЕТРІОЗУ ПІД ЧАС ВАГІТНОСТІ
10. *Кулик А. О., Маринчина І. М.* 64
ЕТІОЛОГІЯ, ФАКТОРИ РИЗИКУ І МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ
ПЕРВИННОЇ ДИСМЕНОРЕЇ У ПІДЛІТКІВ
11. *Маринчина І. М., Венчур Х. Т.* 70
ПРЕЕКЛАМПСІЯ У ЖІНОК, ХВОРИХ НА COVID-19
12. *Маринчина І. М., Анфілофієва В. Р.* 75
ТРОМБОФІЛІЯ. ВПЛИВ ХВОРОБИ НА ВАГІТНІСТЬ
13. *Мельник К. О., Приймак С. Г.* 78
ПАТОГЕНЕЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЕЗПЛІДДЯ
14. *Мороз А. В., Маринчина І. М.* 83
ВПЛИВ ГІПЕРТЕНЗИВНИХ РОЗЛАДІВ НА ПЕРЕБІГ
ВАГІТНОСТІ ТА ПІСЛЯПОЛОГОВОГО ПЕРІОДУ

15.	<i>Приймак С. Г., Чернак Т. Р.</i>	87
	МАГНЕЗІАЛЬНА ТЕРАПІЯ У ВАГІТНИХ З ЕКЛАМПСІЄЮ	
16.	<i>Пустова Н. О., Трошина В. Д.</i>	91
	КИСНЕВЕ ЗНЕБОЛЕННЯ ЗАКИСОМ АЗОТУ В ДЕРМАТОЛОГІЇ	
17.	<i>Савіна О. В., Саєвська Я. М., Семеняк А. В.</i>	93
	АКТУАЛЬНІСТЬ ДІАГНОСТИКИ АНТИФОСФОЛІПІДНОГО СИНДРОМУ У ВАГІТНИХ З ТРОМБОЗОМ В АНАМНЕЗІ	
18.	<i>Саєвська Я. М., Савіна О. В., Салехі Д. Д., Семеняк А. В.</i>	97
	ЦЕРЕБРАЛЬНІ УСКЛАДНЕННЯ У ПАЦІЄНТІВ З ПРЕЕКЛАМПСІЄЮ	
19.	<i>Слабкий Г. О., Горвард А. М.</i>	102
	ЕКСПЕРТНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ	
20.	<i>Слабкий Г. О., Козар Ю. Ю.</i>	106
	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПАЦІЄНТІВ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	
21.	<i>Слабкий Г. О., Білак-Лук'янчук В. Й., Дикун Р. С.</i>	111
	ВПЛИВ ВІЙНИ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ВІДНОШЕННЯ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДО ОСОБИСТОГО ЗДОРОВ'Я	
22.	<i>Стеблюк Е. Е., Дубовенко Д. О.</i>	114
	СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЛІКУВАННЯ ПСОРИАЗУ	
23.	<i>Терьошина І. Ф., Воюцька Є. В., Наумова В. Ю.</i>	118
	ВІЙНА ЯК СТРЕСОВИЙ ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ РОЗЛАДІВ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ	
PHARMACEUTICAL SCIENCES		
24.	<i>Hajibayli T. A., Agamirzayeva K. A., Aliyev H. Y., Zeynalova G. R.</i>	121
	DETERMINATION OF AMINO ACIDS BY IR SPECTROSCOPY IN VICIA L. RAW MATERIALS	
25.	<i>Rhoulali Naoual, Suleiman M., Kobzar N., Perekhoda L.</i>	124
	COMPUTER PREDICTION OF THE ANTITUMOR PROPERTIES OF SUBSTITUTED BENZIMIDAZOLES	
26.	<i>Велігорська Ю. П.</i>	129
	ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ	
27.	<i>Кур'ян Д. О.</i>	137
	ДУБІЛЬНІ РЕЧОВИНИ В МЕДИЦИНІ	
28.	<i>Кур'ян Д. О.</i>	139
	ДУБІЛЬНІ РЕЧОВИНИ	
29.	<i>Стремоухов О. О., Лукаш А. О.</i>	143
	ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОТИАЛЕРГІЧНИХ ПРЕПАРАТІВ НА РИНКУ УКРАЇНИ. I	

30. **Стремоухов О. О., Лукаш А. О.** 146
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОТИАЛЕРГІЧНИХ ПРЕПАРАТІВ НА РИНКУ
УКРАЇНИ. II

CHEMICAL SCIENCES

31. **Klimko Yu. E., Koshchii I. V., Levandovskii I. A., Levandovskii S. I.** 149
SYNTHESIS AND CHEMICAL TRANSFORMATIONS OF
METHYL ESTER OF ADAMANTAN-1-THIONACETIC ACID IN
REACTION WITH PIPERIDINE
32. **Пушкар В. С., Кусяк Н. В.** 155
ОКСИДНІ КОМПЗИТИ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

TECHNICAL SCIENCES

33. **Avdieieva L. Yu., Dekusha H. V., Turchyna T. Ya., Makarenko A. A.** 157
INTENSIFICATION OF HYDROMECHANICAL INFLUENCE
WHEN DISPERSING RAW MUSHROOM MATERIALS
34. **Blyzniuk K., Sintiuurova I., Zassieieva Yu.** 165
USE OF APPLIED LIBRARIES GRAPHIC EDITOR KOMPAS IN
DESIGN OF BUILDING STRUCTURES
35. **Chyhur I., Shavranskyi M.** 167
HAMMING NEURAL NETWORK FOR PATTERN RECOGNITION
IN WELL DRILLING
36. **Dergach T. O., Sukhomlin G. D., Deineko L. M., Balyev A. Ye.,
Krasiuk A. V.** 171
IMPROVING THE QUALITY CHARACTERISTICS OF PIPES
MADE OF LOW-ALLOYED AND HIGH-ALLOYED STEEL
37. **Kononuchenko O. V., Herasymchuk O. M.** 177
ESTIMATION OF FATIGUE LIFE OF METAL MATERIALS
BASED ON STATIC STRENGTH AND MICROSTRUCTURE
CHARACTERISTICS
38. **Lavrenko Ia., Sydora T., Sushchenko M.** 186
SIMULATION OF THE DYNAMIC CHARACTERISTICS OF THE
PICO21 CENTRIFUGE
39. **Obodovych O., Pereiaslavl'tsev O., Pereiaslavl'tseva O.** 190
ANALYTICAL STUDY OF THE EQUILIBRIUM OF AN ELASTIC-
PLASTIC ENVIRONMENT ON A HORIZONTAL SURFACE
40. **Parfonova O., Moskovchenko Ye.** 196
VARIETY AND MAIN PRINCIPLES OF GAME THEORY IN
COMPUTER SCIENCE
41. **Sotnik S. V., Redkin K. S.** 201
DESIGN FEATURES OF CONTROL PANELS AND CONSOLES IN
AUTOMATION SYSTEMS

42. *Бубряк О. С., Потапова К. Р., Кучмій О. О.* 206
СИСТЕМА ВИЯВЛЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА
ОСНОВІ ЛІНІЙНОГО МЕТОДУ SVM ТА НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ
YOLO
43. *Григоренко С. М., Васалатій В. М., Гієнко А. М., Карпунець О. О.* 211
СИНТЕЗ І МОДЕЛЮВАННЯ РЕГУЛЯТОРА ДЛЯ ОБ'ЄКТУ З
ПАРАМЕТРАМИ, ЩО ЗМІНЮЮТЬСЯ
44. *Дорохович В. В.* 214
ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ЛАКТИТОЛУ, ІЗОМАЛЬТИТОЛУ НА
ПІНОУТВОРЮВАЛЬНУ ЗДАТНІСТЬ МЕЛАНЖУ, ЯЄЧНИХ
ЖОВТКІВ ТА БІЛКІВ
45. *Дулька О. С., Прибильський В. Л., Федосов О. Л.* 217
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ БУТИЛЬОВАНОЇ ВОДИ У
ЗАКЛАДАХ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ
46. *Костенко В. В., Ніколаєць Д. О.* 219
ASYNCHRONOUS UNIT TESTING IN C#
47. *Назаров О. І., Яговий Д. В., Обихвост Р. В.* 223
ОЦІНКА ВІДНОСНОЇ ДОВГОВІЧНОСТІ ГАЛЬМІВНИХ
СИСТЕМ СУЧАСНИХ ЛЕГКОВИХ АВТОМОБІЛІВ ЗА
ВІДНОСНИМ ЗНОСОМ ФРИКЦІЙНИХ ПОВЕРХОНЬ ГАЛЬМ
48. *Нікітін Д. О., Редькін К. С.* 231
АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЇ POLYJET ДЛЯ АДИТИВНОГО
ВИРОБНИЦТВА
49. *Тільна Ю. П.* 238
МОЖЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНОЛОГА ВИРОБІВ ЛЕГКОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ
50. *Церковний І. О.* 242
РОЗРОБКА ТЕЛЕГРАМ-БОТА ВИБОРУ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ
ХУДОЖНЬОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

51. *Ахиев Алаббас Сейди оглы, Нифталиева Мехрибан Муслим* 245
кызы
ОБ ОДНОЙ ЗАДАЧЕ ТЕОРИИ ТРЕЩИН ДЛЯ ДВУХСЛОЙНОЙ
ЦИЛИНДРИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ
52. *Федина Н. В.* 251
АСИМПТОТИЧНІ ЗОБРАЖЕННЯ РОЗВ'ЯЗКІВ ЦИКЛІЧНИХ
СИСТЕМ ІСТОТНО НЕЛІНІЙНИХ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ
РІВНЯНЬ

GEOGRAPHICAL SCIENCES

53. *Пахомова А. Я.* 255
ПОДОРОЖ УКРАЇНОЮ - ДРУГЕ ДИХАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

ARCHITECTURE

54. *Шелест В. О., Піданова М. С.* 259
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КРИТИХ ПАРКІНГІВ ДЛЯ
ПОЛІПШЕННЯ МІСЬКОЇ ЗАБУДОВИ ТА ЗМЕНШЕННЯ
ТРАНСПОРТНИХ ЗАТОРІВ

ASTRONOMY

55. *Лимар В. І., Балецька С. І.* 267
АСТРОМЕТРИЧНІ МІСІЇ HIPPARCOS ТА GAIA

PEDAGOGICAL SCIENCES

56. *Fedoriv Ya. R., Finogina T. S., Pirozhenko I. D., Shuhai A. Yu.* 272
THE RHETORIC OF RESILIENCE IN UKRAINIAN ACADEMIA
57. *Pirozhenko I. D., Semyankiv I. V., Shuhai A. Yu.* 282
PARAGRAPH WRITING: A WAY TO STRUCTURE STUDENTS'
MINDSET IN WRITTEN AND ORAL UTTERANCE
58. *Pryvezentsev O.* 287
ANALYSIS OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF A
SPECIALIST IN THE DEVELOPMENT OF USER INTERFACES
59. *Ren Wei* 291
LEVELS OF FORMATION OF ARTISTIC ABILITIES OF JUNIOR
HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF MUSICAL
EDUCATION IN OUT-OF-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS
60. *Sharykina A.* 297
MOTIVATION OF STUDENTS DURING DISTANCE LEARNING
OF ENGLISH LANGUAGE
61. *Бородієнко О. В.* 302
РЕГІОНАЛЬНА ЗАЛУЧЕНІСТЬ ФЛАМАНДСЬКИХ
УНІВЕРСИТЕТІВ: ВПЛИВ НА ПОЗИЦІЇ У МІЖНАРОДНИХ
РЕЙТИНГАХ
62. *Булиніна О. Д., Булинін В. О.* 311
КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ПОКАЗНИК
ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
63. *Валюкевич Т. В.* 319
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ГОВОРЕНИЯ НА
ЗАНЯТИЯХ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ
64. *Іванова М. В., Науменко А. М., Черкун В. М.* 324
ГЕЙМІФІКАЦІЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА
ВИХОВАННЯ ЯК СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ТРЕНД
65. *Кондрацька Л. А.* 330
ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ САМОРОЗКРИТТЯ БАНДУРИСТА-
ПЕРФОРМЕРА
66. *Кривда В. С., Журавко Т. В.* 338
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

67. *Перебейнос В. Б., Пакулин С. Л., Феклистова И. С., Пакулина А. С.* 342
 КООРДИНАЦИОННЫЕ СПОСОБНОСТИ И ДВИГАТЕЛЬНЫЕ НАВЫКИ КАК ОСНОВА ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ ЮНЫХ ДЗЮДОИСТОВ
68. *Пехарева А. С., Пехарева С. В., Горбенко Є. О.* 353
 МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РОБОТОТЕХНІКИ У РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
69. *Полякова Г. П.* 360
 ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ
70. *Сторож В. В.* 365
 ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ ДИТИНИ ПЕДАГОГОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
71. *Федорів М. Л.* 369
 ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ
72. *Форостовська Т. О., Буйнова Ю. Р., Магеря Н. О.* 379
 ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ХІМІЇ ЗАСОБАМИ ВЕБ-КВЕСТУ
73. *Фриптуляк В. С., Кравцова Т. О.* 383
 ВИКОРИСТАННЯ КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ
74. *Шубкіна К. А., Сутирін Д. О., Мешикова К. П.* 387
 ДЕЯКІ МЕТОДИ ОПАНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ В МЕДИЧНИХ ЗВО УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ
75. *Якутіна Т. Г.* 392
 ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ФОРМАТІ ОНЛАЙН ЗАНЯТЬ

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

76. *Griunauer Elha Anastasiia* 397
 DOMESTIC VIOLENCE AS A DETERMINANT OF CRIME
77. *Гульбс О. А., Лантух В. В., Тішакова Л. Т.* 405
 ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ
78. *Лазор К. П.* 411
 ПРИЙОМИ ТА ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ ОПОРУ ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВПЛИВУ В УМОВАХ КІБЕРПРОСТОРУ
79. *Пирог Г. В., Удод С. Ю.* 417
 ВПЛИВ КОМУНІКАЦІЇ В СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА АДАПТАЦІЯ В РОДИНАХ ВІЙСЬКОВИХ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ ТА США

80. *Разумова О. Г., Марчевська В. В.* 423
ВИДИ ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА
ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН І СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ

SOCIOLOGICAL SCIENCES

81. *Чудик-Білоусова Н. І., Крилова Я. В.* 430
НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ОСОБАМ ПОХИЛОГО
ВІКУ, ЯКІ СТАЛИ БЕЗДОМНИМИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

JOURNALISM

82. *Порнуліт О. О.* 435
НЕБЕЗПЕКИ ПАРЦЕЛЯЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ /
ІНСТИТУТІВ У ФОРМАТІ ПЕРЕБУВАННЯ В І ВЗАЄМОДІЇ З
МЕДІАКОНТИНУУМОМ (ФРАГМЕНТОВАНІСТЬ)

HISTORICAL SCIENCES

83. *Авраменко Т. О.* 444
ЯК ЗАНЕПАЛА ДИНАСТІЯ ЦИН?
84. *Власюк І. М.* 451
ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ
ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО
85. *Чернуха О. В., Денисенко К. О.* 456
ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА АНДРІЙОВИЧА
ЗУБКОВСЬКОГО

LITERATURE

86. *Гончарук В. А.* 461
ЖИТТЄПИС МИХАЙЛА ДРАЙ-ХМАРИ: СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ

POLITICAL SCIENCES

87. *Luchko Ya., Shnyrkov O. O.* 469
UKRAINE AND LATIN AMERICA: FORMATION OF
COOPERATION RELATIONS AND NOWDAYS RELATIONS
88. *Панченко Г. О.* 475
ЛІДЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ
РОЗВИТКУ ОКРЕМОГО ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
89. *Федянін В. О.* 481
ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
ОАЕ

PHILOLOGICAL SCIENCES

90. *Moshkovska L. M., Zakonnova O. O.* 487
STRUCTURAL AND SEMANTIC PROPERTIES OF ENGLISH PARENTHETICAL ELEMENTS IN SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXTS ON ROAD CONSTRUCTION TECHNOLOGIES: TRANSLATION ASPECTS
91. *Rampura S., Kutepova T.* 492
TO THE ISSUE OF THE TEEN SLANG
92. *Волкова М. Ю., Наливайко А. М.* 496
XX СТ. – ЗМІНА РОЛІ ЖІНКИ В ЛІТЕРАТУРІ XX СТОЛІТТЯ
93. *Вірцан А. Є.* 501
СТИЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНОГО СЛЕНГУ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ СЕРІАЛІВ)
94. *Карпенко О. Ю., Крилова Е. В.* 505
НОМІНАЦІЯ ПЕРСОНАЖІВ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНИ РОМАНУ ДЖЕЙН ОСТІН «PRIDE AND PREJUDICE»
95. *Крайчинська Г. В., Романюк І. М.* 513
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ
96. *Пеліван О. К., Матієнко-Сільницька А. В.* 519
ПРОСОДІЯ І АКТУАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ІНТЕНЦІЇ: ЧАСТОТНИЙ ПАРАМЕТР
97. *Перелигіна О. І., Ушакова С. В.* 528
РОЗВИТОК НАВИЧОК ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ ДЛЯ ІНТЕГРАЦІЇ В МАЙБУТНЄ СУСПІЛЬСТВО
98. *Федоряка Л. Д., Баля В. І.* 533
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ТВОРАХ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ Л. КЕРРОЛЛА «АЛІСА В ЗАДЗЕРКАЛЛІ»)

PHILOSOPHICAL SCIENCES

99. *Безродний А. Г.* 536
ЕВОЛЮЦІЯ ЯК НАСЛІДОК БОРОТЬБИ ЗА РЕСУРСИ

ECONOMIC SCIENCES

100. *Mizina O., Chehlakova K., Amelnytska O.* 540
IMPROVEMENT OF THE INNOVATIVE ACTIVITY OF BUSINESS PROCESSES OF THE ENERGY COMPANY
101. *Бітнер І. В., Коротких О. Е.* 548
КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ БАНКУ ТА АСПЕКТИ ЙОГО УПРАВЛІННЯ

102.	<i>Боденчук Л. Б., Басва Т. Д., Чепой Г. М.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ВИРШЕННЯ	552
103.	<i>Гузар Б. С., Кисельов І. А.</i> НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ	558
104.	<i>Дарушин О. В., Боденчук С. В., Левченко А. Б.</i> ТЕХНІКА ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	565
105.	<i>Дідківська О. Г., Горемикіна Ю. В.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ІНСТИТУЦІЙНОГО ДОГЛЯДУ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ	576
106.	<i>Закржевська Г. К.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ІНКАСАЦІЇ ГОТІВКИ В БАНКАХ	580
107.	<i>Канцибка Є. М.</i> СПЕЦИФІКА І ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПІДПРИЄМСТВА	586
108.	<i>Канцибка Є. М.</i> ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПІДПРИЄМСТВА	591
109.	<i>Ковальова Т. В., Половко А. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	597
110.	<i>Козьмук Н. І., Фельштинський М. Б.</i> УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	604
111.	<i>Костишина Т. А., Тужилкіна О. В., Степанова Л. В., Костишина А. І.</i> КОМПЕНСАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	608
112.	<i>Крячко А. Р., Шейко М. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В МИТНОМУ КОНТРОЛІ ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ	614
113.	<i>Морозова Н. Л., Пархоменко Т. Л.</i> КРИПТОВАЛЮТА: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	621
114.	<i>Назарчук В. І.</i> ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОХОДУ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	627
115.	<i>Найденко О. Є.</i> ПОКАЗНИКИ МОНІТОРИНГУ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПОДАТКОВИХ ПЛІГ	632

116. *Пилипенко К. А., Рунчева Н. В., Бритвенко А. С., Верховод І. С.* 641
ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ
ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ
117. *Радзієвська С. О.* 644
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ДЕРЖАВИ
118. *Смірнова Г. В.* 648
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОГРАМИ «ДОСТУПНІ ЛІКИ» В
КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ З КРАЇНАМИ ЄС
119. *Солодовніков Д. Ю., Чала Т. Г.* 651
РОЗВИТОК ТА ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТЕХНОЛОГІЙ
АВТОМАТИЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ

LEGAL SCIENCES

120. *Ignatieva A. I., Podoliaka O. O.* 656
COURT ORDER IN CIVIL PROCEEDINGS OF UKRAINE
121. *Брусенцева М. С., Савенко В. П.* 659
ПОНЯТТЯ ТА МЕТА ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО
ХАРАКТЕРУ
122. *Ващишин П. В., Савенко В. П.* 662
ПРАВОВІ НАСЛІДКИ СУДИМОСТІ
123. *Деменко В. М., Савенко В. П.* 665
НЕОБХІДНА ОБОРОНА
124. *Жовтобрюх Н. В., Савенко В. П.* 668
ПРАВИЛА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА СУКУПНІСТЮ
ВИРОКІВ
125. *Каліберда Н. Г., Савенко В. П.* 672
УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ
ПОКАРАНЬ
126. *Капустян А. Є., Савенко В. П.* 676
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ
КОНФІСКАЦІЇ ЯК ЗАХОДУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО
ВПЛИВУ
127. *Кобзар В. В., Кезля В. В.* 680
ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ: СУЧАСНИЙ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ
КОНТЕКСТ
128. *Койда В. В.* 689
ПРОБЛЕМАТИКА УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ
129. *Мозоль К., Савенко В.* 693
ПОВТОРНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
130. *Нечепоренко В. Р., Савенко В. П.* 697
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ТА
ДОДАТКОВИХ ВИДІВ ПОКАРАНЬ

131.	<i>Нянченко Д. О., Савенко В. П.</i>	700
	ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА	
132.	<i>Оніщик Ю. В., Лобач В. Р.</i>	703
	СТАДІЇ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ З ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	
133.	<i>Рак Н. В., Савенко В. П.</i>	709
	ПОНЯТТЯ ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ ЯК ВИДУ ПОКАРАННЯ	
134.	<i>Савенко В. П., Савенко А. Б.</i>	712
	ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА ОЗНАКАМИ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ	
135.	<i>Собильський Д. Г., Савенко В. П.</i>	716
	ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	
136.	<i>Шамша Д. Д., Савенко В. П.</i>	719
	ОСУДНІСТЬ	
137.	<i>Ядловська О. С., Немченко Н. В.</i>	722
	ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» У РОБОТІ З НЕПОВНОЛІТНИМИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	

AGRICULTURAL SCIENCES

ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ НАСІННЕВОЇ КАРТОПЛІ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ ПРАВОБЕРЕЖНОГО

Миронова Ганна Володимирівна

аспірантка кафедри рослинництва,
селекції та біоенергетичних культур
факультету агрономії та лісівництва

Вінницький національний аграрний університет, Україна

Анотація: За сучасних економічних умов для аграрного товаровиробництва України головною проблемою є створення оптимальних регіональних систем землеробства, адаптованих до природного середовища і ринкових умов господарювання.

На даному етапі розвитку економіки українське картоплярство є вкрай неефективною галуззю з недостатнім рівнем інтенсифікації й цілою низкою проблем організаційного характеру. До основних причин кризового стану картоплярства можна віднести: незадовільне матеріально-технічне забезпечення галузі технікою, добривами, засобами захисту; високу затратоємність виробництва; складності зі збутом вирощеної продукції; відсутність повноцінного ринкового середовища; недосконалість та перспективи розвитку нормативно-законодавчої бази та ін. [1].

Рентабельність виробництва картоплі в Україні з 1990 по 2017 рік в середньому становила 33,5 %. Якщо в 1992 р. показник досягнув максимуму в 233,0 %, то минулі 5 років не перевищував 24,2 %, а в окремі роки – до 24,0 % (1997). В цілому по Україні рівень рентабельності картоплярства у 2017 р. становив 10,0 % [2]. Хоча основним чинником рентабельності виробництва картоплі є ціна реалізації, наведені дані свідчать про великий потенціал підвищення рентабельності картоплярства, особливо ранньої продукції.

Ключові слова: економічна ефективність, картопля, картоплярство, мінеральні добрива, Правобережний лісостеп.

З початку розвитку економічної науки проблема ефективного функціонування підприємства вийшла на передній план і залишається актуальною і сьогодні. Економічну ефективність характеризує система показників, які дають можливість оцінити ефективність технологій вирощування польових культур. Їх визначають розрахунковим методом, за технологічними картами, які відображають перелік робіт і витрат на вирощування культур. Економічна ефективність за умов ринкових відносин - це прибутковість виробництва і проявляється вона через співвідношення результатів і витрат. Економічна оцінка дає можливість визначити найраціональніші агрозаходи вирощування польових культур. Кінцева оцінка заходів, які спрямовані на одержання високих врожаїв та покращення якості продукції, підтверджується їх економічною ефективністю. На сьогоднішній день жоден із товаровиробників не почне освоєння нових технологій без достовірної оцінки енерговитрат та розрахунку економічних показників [4]. Саме тому, в сучасних умовах питання економії енергетичних ресурсів набуває особливої уваги. Заощадження їх повинне здійснюватися у технічному, технологічному, організаційному і економічному напрямках. Таким чином, в результаті проведеного аналізу стану розвитку галузі картоплярства в умовах Правобережного Лісостепу України картоплю вирощують в усіх категоріях господарств. У виробництві продукції переважають індивідуальні господарства. Найбільш суттєво скоротились площі під картоплю за умов нестачі робочої сили. Картоплярство являється галуззю з дуже великими затратами ручної праці і змінити це можна лише за допомогою вливання коштів в автоматизацію та роботизацію. Незважаючи на скорочення посівних площ стабільні обсяги виробництва картоплі забезпечені підвищенням її врожайності. Основою зростання врожайності стало підвищення інтенсифікації виробництва. Збільшилось використання мінеральних добрив [4]. Саме добрива найбільшою

мірою позначаються і є вирішальним фактором у істотному підвищенні врожаю [5]. Їх раціональне використання збільшує врожайність на 40- 50%, а на зрошуваних землях – на 75 % і більше. До того ж добрива істотно позначаються на біохімічному складі, харчовій поживності, смакових якостях бульб, терміні їх зберігання. Під картоплю найбільш доцільно застосовувати органомінеральну систему удобрення, за якої сприятливими формуються фізико механічні, водні властивості, поживний режим ґрунту та ін. У теперішній час у зв'язку з різким зменшенням поголів'я тварин застосування органічних добрив істотно скоротилось. Мінеральні ж добрива є високовитратними і використовувати їх слід з найбільшою віддачею, ефективністю та окупністю. Одним із шляхів може бути їх внесення локально. За такого способу застосування можна від значно меншої дози добрив отримувати більш високу віддачу. Локальний спосіб внесення мінеральних добрив на фізіологічні процеси позначається вже з ранніх стадій розвитку рослин і до періоду формування запасних речовин, тобто впливає як на врожайність, так і основні показники його якості. Згідно даних дослідників коефіцієнт використання рослинами елементів живлення при локальному способі удобрення порівняно з розкидним зростає – по азоту і калію на 10-15%, а по фосфору – на 5-10% [4]. Збільшилися витрати на техніку й інші засоби виробництва як галузевого, так і загальногосподарського призначення. За даними Mazur O.V., Myronova H.V. [8], наявний рівень інтенсифікації виробництва при недосконалій матеріально-технічній базі не дозволяє забезпечити вирощування сталих і високих врожаїв картоплі. Як методичну основу розрахунків економічної ефективності адаптивної сортової технології вирощування картоплі в умовах Правобережного Лісостепу України використовували методики, які ґрунтуються на традиційному підході порівняння результату від певного агроприйому із витратами на його проведення [3, 4]. Найголовнішими показниками ефективності виробництва бульб картоплі є чистий дохід та рівень рентабельності. Бульби картоплі можна зберігати і використовувати у господарстві впродовж усього календарного року. Тому, окупність продукції у

цей період може мати різні ціни з більшими або меншими показниками економічної ефективності. Для розрахунку економічної ефективності та енергетичної оцінки вирощування бульб картоплі використовували типові норми виробітку на витрати матеріальних ресурсів, згідно із «Типовими нормами на ручні роботи у рослинництві» і «Типові норми продуктивності та витрати палива на тракторно-транспортних засобах» [1]. В залежності від біологічних і генетичних особливостей сорту, погодніх умов року, змінюється ефективність того чи іншого елементу технології. Також встановлено, що витрати на вирощування різних сортів за стиглістю підвищувались із збільшенням продуктивності як і бульб, які необхідно додатково збирати та транспортувати, також додаткових витрат на після збиральну доробку - сортування і постановку на зберігання [6]. На сьогодні в умовах постійних змін вартості матеріалів та засобів виробництва для характеристики ефективності нових технологічних заходів застосовують універсальний енергетичний показник, який відповідає відношенню акумульованої в продукції та витраченої на її виробництво енергії. Як вже відомо, що чим вищий коефіцієнт енергетичної ефективності (КЕЕ), тим корисніший запропонований елемент технології [7]. Необхідність енергетичного аналізу зумовлена високими цінами на енергоносії. Оцінка балансу енергії дає можливість порівняти різні технології вирощування сільськогосподарських культур у тому числі картоплі та дати їм об'єктивну оцінку, забезпечити економію матеріальних ресурсів та енергії. Сучасний розвиток продуктивних сил сільського господарства супроводжується високим споживанням енергетичних ресурсів: дизельного палива, бензину, мастил. Одночасно з ростом загальних енергетичних витрат спостерігається тенденція до росту питомих енерговитрат на одиницю площі, одного працівника і одиницю валової продукції. На жаль, збільшення енерговитрат не завжди адекватно повертається приростом виробленої продукції. Крім того, ріст цін на енергоресурси і зниження платоспроможності господарств не дозволяють придбати енергоресурси у потрібній кількості [6, 7]. Біоенергетична оцінка поряд із показниками

економічної ефективності дозволяє порівнювати та оцінювати різні агрозаходи та визначати їх ресурсозберігаючу ефективність. Ця система оцінки є дуже зручною як у міжнародному відношенні, так і в часовому аспекті, вона не залежить від цінних показників, курсів валют, інфляції та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рихлівський І.П., Строяновський В.С. Економічна ефективність вирощування картоплі за різних технологій в умовах південно-західного Лісостепу України. Біоресурси і природокористування. 2014. Т. 6, № 5–6. С. 68- 71.
2. Балашова Г.С., Черниченко І.І., Юзюк С.М. Фотосинтетична діяльність рослин картоплі за вирощування на краплинному зрошенні в умовах півдня України. Таврійський науковий вісник, 2018. 100. 236-242.
3. Андрієнко Т.М., Плотницька О.В., Вишневський В.А., Андрієнко І.І., Тимко М.Г. Урожай та якість картоплі залежно від удобрення в сівозмінах на глинисто-піщаних ґрунтах Полісся. Картоплярство 2000. № 30. 87-93.
4. Мацибора В.І. Економіка сільського господарства. К.: Вища шк., 1994. 415 с.
5. Саблук П.Т. Технологічні карти та витрати на вирощування сільськогосподарських культур. К.: ННЦІАЕ, 2005. 402 с.
6. Ушкаренко В.О., Лазар П.Н., Остапенко А.І., Бойко І.О. Методика оцінки біоенергетичної ефективності технологій виробництва сільськогосподарських культур. Херсон: Колос, 1997. 21 с.
7. Болотських О.С., Довгаль М.М. Методика біоенергетичної оцінки технологій в овочівництві. Харків, 1999. 348 с.
8. Mazur O.V., Myronova G.V. Yield and seed production of potato varieties depending on the elements of growing technology. Сільське господарство та лісівництво. 2022. № 24. С. 28-45.

УДК: 631.811.98

**ЗАСТОСУВАННЯ СТИМУЛЮЮЧИХ ПРЕПАРАТІВ – ЗАПОРУКА
ВИСОКОГО УРОЖАЮ БУРЯКІВ ЦУКРОВИХ
(BEETA VULGARIS SACCHARIFERA)**

Олекшій Людмила Мирославівна,
к.с.-г.н., заст. завідувача НТВ рослинництва та землеробства,
Бурак Ігор Михайлович,
завідувач НТВ рослинництва та землеробства,
Грицевич Юрій Степанович,
молодший науковий співробітник
Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція
ІКСГП НААН
46027, м. Тернопіль вул. Тролейбусна, 12, Україна

Анотація. Досліджені елементи технології вирощування буряків цукрових, в ґрунтово-кліматичних умовах Західного Лісостепу. Встановлено залежність позакореневого підживлення регулятором росту та мікродобривом на показники росту та розвитку рослин буряків цукрових. Проаналізовано урожайність та цукристість коренеплодів, які визначають продуктивність досліджуваної культури.

Ключові слова. Буряки цукрові, мікродобрива, регулятори росту, урожайність, цукристість.

Вступ./Introduction. Система удобрення культур із високим біологічним потенціалом та потребою в елементах живлення має забезпечувати достатнє мінеральне живлення рослин впродовж усього періоду вегетації. За дефіциту органічних і мінеральних добрив значно зростає роль системи удобрення, які передбачають використання регуляторів росту рослин і мікродобрив в хелатній формі [1–3, с. 2].

Буряки цукрові – це культура інтенсивного землеробства. За доброї агротехніки вирощування вони можуть забезпечити урожайність до 80 т/га, а

іноді й значно більше [4, с. 2]. Сучасні сорти та гібриди мають високий потенціал урожайності.

Буряк цукровий дуже вимогливий до рівня удобрення. Він використовує значно більше елементів живлення, ніж інші культури. На 1 тону коренеплодів і відповідної кількості листків з ґрунту виноситься 40 – 60 кг азоту, 15 – 20 кг фосфору, 50 – 70 кг калію, по 10 – 20 кг магнію і кальцію.

Внесення мікродобрив позитивно впливає на перебіг фізіолого-біохімічних процесів у рослині, що сприяє зниженню захворюваності, підвищенню урожайності і якості буряків цукрових. Високоєфективними є мікродобрива на хелатній основі, в яких коефіцієнт використання мікроелементів становить 90–95 %, що в десятки разів більше, ніж з мінеральних солей.

Нестача мікроелементів переважно виявляється в молодому віці рослин культури. Так, бор, манган, мідь і цинк захищають буряки цукрові від несправжньої борошнистої роси, бор – від фомозу і коренеїда, цинк – від коренеїда. Найбільша ефективність мікроелементів у захисті рослин від патогенів проявляється за їхнього застосування на тлі оптимального живлення рослин мікроелементами.

Одним із необхідних агротехнічних заходів є застосування регуляторів росту рослин. Рістрегулюючі речовини активізують фізіологічні процеси розвитку цукрових буряків, забезпечують реалізацію генетичного потенціалу культури, сприяють зниженню залежності вегетативного процесу від абіотичних факторів навколишнього природного середовища, сприяють інтенсивному використанню елементів живлення, забезпечують швидкий ріст.

Ефективність регуляторів росту залежить від особливостей їх хімічного складу, відповідності фізіологічним потребам рослин, доз та способів застосування [5, с. 3].

Однак, не зважаючи на всі унікальні властивості буряків цукрових досі відсутня цілісна технологія їх вирощування в умовах західного Лісостепу України.

Тому, актуальним є вивчення, обґрунтування і впровадження у виробництво застосування новітніх препаратів, які сприяють підвищенню продуктивності буряків цукрових.

Ціль роботи./Aim. Розробка елементів адаптивної технології вирощування буряків цукрових, які забезпечать високу продуктивність коренеплодів в умовах Західного Лісостепу.

Матеріали та методи./Materials and methods. Дослідження з буряками цукровими у 2019 – 2020 роках проводили на полях Тернопільської державної сільськогосподарської дослідної станції ІКСГП НААН. Ґрунт, на яких закладали дослідження, – чорнозем глибокий, малогумусний, середньосуглинкового гранулометричного складу. Агрохімічна характеристика ґрунту: вміст гумусу в шарі 0 – 30 см - 3,2 %, реакція ґрунтового розчину слабокисла – (рН 6,0), гідролітична кислотність ґрунту становить 1,14 мг - екв/100 г. Ґрунт середньо забезпечений лужногідролізованим азотом, калієм та фосфором. В цілому ґрунти, на яких проводились дослідження, за своїми водно-фізичними властивостями і агрохімічній характеристиці придатні для вирощування буряків цукрових.

Дослід з буряками цукровими закладали в 3-и разовій повторності. Площа посівної ділянки 79 м² (14,65 м x 5,4 м), облікової 25 м² (9,25 м x 2,70 м) . Попередник – пшениця озима. В досліді вирощували гібрид Борута. Для обробки посівів застосовували препарат Лінгогумат – це високоефективний препарат створений шляхом пришвидшеної гуміфікації рослинної сировини. Він являється натуральним стимулятором росту і антистресантом. Його склад містить мікроелементи в органічній формі, яка швидко засвоюється рослинами.

Препарат Фреш (добриво Маджестік): містить амінокислоти, гібереліни, мікроелементи, солі гумінових кислот, добриво Маджестік, екстракт морських водоростей, бурштинову кислоту. Агротехніка вирощування загальноприйнята для зони Західного Лісостепу. У досліді застосовували такі методи: польовий - спостереження за ростом та розвитком рослин на різних етапах вегетації, формування урожайності; лабораторний – визначення вмісту цукру у

коренеплодах буряків цукрових за періодами вегетації; агрохімічна характеристика ґрунту; аналітичне узагальнення експериментальних даних; математично-статистичний – для оцінки достовірності отриманих даних; порівняльно-розрахунковий – для визначення економічної ефективності розробок.

Результати та обговорення./Results and discussion. Застосування препаратів Лігногумату та Фреш (добриво Маджестік) на посівах буряків цукрових у 2019 – 2020 роках позитивно вплинуло на інтенсивність росту листків. Середні показники маси листків вказують, що варіант, де застосовували Лігногумат та Фреш (добриво Маджестік) повними дозами - 1,0 л/га, 1,0 кг/га (у фазах 6 – 8 листків та змикання листків в міжряддях), були найвищими: 1 серпня 476 г; 1 вересня 365 г/рослину. Встановлено, що Лігногумат та Фреш (добриво Маджестік) сприяли кращому наростанню маси одного коренеплоду. Найкращу динаміку наростання маси коренеплоду спостерігали за застосування досліджуваних препаратів у баковій суміші повними дозами. Першого серпня цей показник становив 355 г, першого вересня – 415 г, проти контролю 288, 353 г відповідно.

Застосування гумінового стимулятора росту та Фреш добрива підвищило продуктивність буряків цукрових гібриду Борута. Доведено, що найбільші показники урожайності коренеплодів отримано за дворазового внесення Лігногумат та Фреш (добриво Маджестік) – 1,0 кг/га, 1,0 л/га (табл. 1).

Таблиця 1

Продуктивність буряків цукрових за застосування Лігногумату та Фреш (добрива Маджестік) (середнє за 2019–2020 рр.)

№ з/п	Варіанти дослідів	Вміст цукру в коренеп., %	Урожайність коренеп.			Вихід цукру, т/га
			Середнє за роки т/га	+ до контролю		
				т/га	%	
1	Контроль – без препаратів	15,5	43,9	–	–	6,8
2	Лігногумат – 1,0 л/га (6–8 листків, змикання листків в рядках)	16,4	45,3	+1,4	+3,2	7,4
3	Фреш (добриво Маджестік) – 1,0 кг/га (6–8 листків, змикання листків в рядках)	16,3	45,0	+1,1	+2,5	7,3
4	Лігногумат – 1,0 л/га + Фреш (добриво Маджестік) – 1,0 кг/га (6–8 листків, змикання листків в рядках)	16,5	46,4	+2,5	+5,7	7,7
5	Лігногумат – 0,5 л/га + Фреш (добриво Маджестік) – 0,5 кг/га (6–8 листків, змикання листків в рядках)	16,4	45,6	+1,7	+3,9	7,5
НІР _{0,05}		0,4	1,8			

Урожайність коренеплодів за застосування вищезазначених препаратів половинними дозами становила 45,6 т/га, що в порівнянні з рекомендованими дозами було меншим на 0,8 т/га.

Найменшу прибавку урожайності коренеплодів (1,1 т/га) було отримано за обприскування рослин мікродобривом Фреш (добриво Маджестік) - 1,0 кг/га, без додавання регулятора росту.

Підвищення цукристості коренеплодів за застосування регулюючих препаратів та мікродобрив на думку В.Д. Сакало [6. с. 5], обумовлене активацією фермента синтези, кращим відтоком сахарози, активізацією біологічних процесів у рослинах, посиленням проникності клітинних мембран.

Вивчено, що за обробки посівів Лігногуматом дозою застосування 1,0 л/га та Фреш (добриво Маджестік) 1,0 кг/га у фазах 6 – 8 листків, змикання листків в міжряддях) процеси цукронакопичення в коренеплодах проходили інтенсивніше. Цей варіант забезпечив найбільший вміст цукрів у коренеплодах 16,5 %.

Позакореневі підживлення мікродобривом та регулятором росту в умовах Західного Лісостепу сприяли й більш високому виходу цукру з одиниці площі - 7,3 – 7,7 т/га, що на 0,5 – 0,9 т/га більше варіанту, де препарати не застосовували.

Розрахунки економічної ефективності показали, що всі досліджувані схеми є економічно вигідними. Досліджувана схема, яка була у варіанті № 5, забезпечила найбільшу рентабельність від застосування препаратів – 190 %.

Висновки./Conclusions. Отже, гуміновий стимулятор росту Лігногумат у баковій суміші з мікродобривом Фреш (добриво Маджестік) в рекомендованих дозах застосовані у фазах 6 – 8 листків та змикання листків в міжряддях, впливаючи на метаболічні процеси, сприяють кращому наростанню вегетативної маси, покращують вуглеводний обмін, що супроводжується підвищенням урожаю коренеплодів. Встановлено, що досліджувана схема Лігногумат – 1,0 л/га + Фреш (добриво Маджестік) – 1,0 кг/га (у фазах 6–8 листків та змикання листків в міжряддях) забезпечила максимальні показники

продуктивності буряків цукрових в умовах Західного Лісостепу: урожайність коренеплодів – 46,4 т/га, вихід цукру – 7,7 т/га.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бульгин С. Ю., Демишев Л. Ф., Доронин В. А. и др. Микроэлементы в сельском хозяйстве / под ред. С. Ю. Бульгина. 3-е изд., перераб. и доп. Днепропетровськ : Січ, 2007. С. 100.
2. Балагура О. В. Продуктивність посівів цукрових буряків залежно від генотипу і строків сівби. *Наукові праці Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків: Зб. наук. праць*. Київ, 2014. – Вип. 17. С. 189–192.
3. Синченко В. Н. Формирование урожая в зависимости от минерального питания. //Сахарная свекла. – Київ, 2011. №10. С. 20– 23.
4. Балан В. М., Карпук Л. М., Балагура О. В., Вахній С. П. Цукрові буряки: біологія, насінництво, агротехніка, технологія. Біла Церква, 2013. С. 336.
5. Goma, M. A., Kandil, E. E., & Hassan, Y. I. (2019). Sugar Beet Yield and Quality as Affected by Growth Regulators, Mineral and Bio-Fertilization in Nubaria Region. *ASEJ*, 40(3), 142–158. doi: 10.21608/asejaiqjsae.2019.46963
6. Сакало В. Д., Марчук И. У., Курчий В. М., Козак В. М. Влияние минерального питания и бетастимулина на синтез и накопление сахарозы в сахарной свекле (*Beta Vulgaris L.*). Вісник ХНАУ. Серія : Біологія. 2008. №2(14). С. 60–67.

BIOLOGICAL SCIENCES

УДК 612.014.46:546.48:616-085.279:547.979.4

ВПЛИВ КУРКУМІНУ НА ТОКСИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ КАДМІЮ

Островська Світлана Сергіївна,
д.б.н., професор
Храмцова Єлизавета Олександрівна,
Павлова Яна Олегівна
Деркач Дарина Андріївна,
Керлан Ігор Станіславович,
Тищенко Тетяна Дмитрівна,
Студенти
Європейський медичний університет
м. Дніпро, Україна

Вступ. Однією з проблем біосфери є забруднення довкілля важкими металами, які через повітря, питну воду та продукти харчування, потрапляють в організм людини з наступним комплексом негативних наслідків, аж до летального кінця [1]. Одним з таких металів є кадмій (Cd), який активно досліджується у зв'язку з великою токсичністю і поширеністю.

Актуальність дослідження полягає в пошуку речовин і заходів щодо пом'якшення наслідків, спричинених Cd, при надходженні його в організм з навколишнього середовища [2].

Мета дослідження - аналіз наукових даних щодо речовин, здатних знизити Cd-індуковану токсичну дію на організм людини.

Матеріали та методи дослідження. Пошук матеріалу проводили в сучасних джерелах інформації різних наукових баз, при цьому використовували аналітичний метод дослідження.

Результати дослідження. Показано, що Cd здатний викликати окисний стрес, який супроводжується пригніченням антиоксидантної системи,

руйнуванням клітинних структур, зміною їх функції з наступним ланцюгом патологічних змін в тканинах і органах [3]. Останнім часом у цьому відношенні позитивно оцінені поліфеноли з різними корисними властивостями та медичною ефективністю щодо біологічних порушень як при мультифакторіальних захворюваннях різної етіології, так і при впливі важких металів [4]. Застосування медичних препаратів часто супроводжується серйозними побічними ефектами, здатними модифікувати перебіг захворювання. З цієї причини все більше уваги приділяється альтернативним методам лікування з використанням природних речовин з протизапальною та антиоксидантною дією, як допоміжних засобів класичної терапії [5]. Серед природних речовин, які благотворно впливають на здоров'я людини, поліфеноли набувають все більшого інтересу через їх потужну антиоксидантну, протизапальну та нейропротекторну дію [6]. Одним з них є куркумін, який являє собою поліфенольну сполуку, відому як потужний антиоксидант і антиапоптозичний агент [7], що обумовлено присутністю метоксигруп у фенольних кільцях його формули [8].

Оскільки основним токсичним ефектом Cd є окисний стрес, то, як свідчать дані низки досліджень, антиоксиданти можуть повертати назад його несприятливі ефекти. Куркумін активно вловлює радикали, у тому числі активні форми кисню, послаблює перекисне окислення ліпідів, пошкодження антиоксидантних ферментів, виснаження глутатіону тощо за рахунок хелатуючої активності або індукції шляху ядерних факторів [9]. Завдяки цьому він може захищати клітинні структури від пошкодження вільними радикалами [10]. Використання таких речовин при впливі Cd є актуальним у зв'язку з їх високою ефективністю і, як правило, відсутністю побічних ефектів. Харчові фактори, що модулюють метаболічні і запальні процеси у складі коменсальної мікробіоти кишечника, є одними з основних чинників навколишнього середовища, залучених до виникнення патологічних змін в процесі розвитку захворювань. У сукупності, оцінюючи ці дані, можна констатувати, що присутність природних антиоксидантів у раціоні, зокрема куркуміну, захищає

організм від багатьох порушень, викликаних зовнішніми і внутрішніми причинами, знижує явище окисного стресу, спричиненого Cd [11].

Висновок. Використання куркуміну, як сполуки з високими антиоксидантними властивостями, є одним із перспективних напрямків для зниження токсичних змін, викликаних кадмієм.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Peng L, Huang Y, Zhang J, Peng Y, Lin X, Wu K, et al. Cadmium exposure and the risk of breast cancer in Chaoshan population of southeast China. *Environmental Science and Pollution Research*. 2015;22:19870–19878.
2. Schaefer H.R, Dennis S, Fitzpatrick S. Cadmium: Mitigation strategies to reduce dietary exposure. *Journal of Food Science*. 2020;85.
3. Hernández-Cruz E. Y, Arancibia-Hernández Y. L, Loyola-Mondragón D. Y, Pedraza-Chaverri J. Oxidative Stress and Its Role in Cd-Induced Epigenetic Modifications: Use of Antioxidants as a Possible Preventive Strategy. *Oxygen*. 2022;2(2):177–212].
4. Anđelković M, Djordjevic AB, Miljaković EA, Javorac D, Čolaković N, Oprić S, et al. Cadmium tissue level in women diagnosed with breast cancer—A case control study. *Environmental Research*. 2021;199:111300.
5. Mohajeri M, Rezaee M, Sahebkar A. Cadmium-induced toxicity is rescued by curcumin: a review. *Biofactors*. 2017;43(5):645–66.
6. Aktas C, Kanter M, Erbogga M, et al. Anti-apoptotic effects of curcumin on cadmium-induced apoptosis in rat testes. *Toxicology and Industrial Health*. 2012;28(2):122–13
7. Priyadarsini K.I. Chemical and structural features influencing the biological activity of curcumin. *Current Pharmaceutical Design*. 2013;19(11):2093-2100.
8. Cvetko F, Caldwell S.T, Higgins M, Suzuki T, Yamamoto M, Prag H.A, et al. Nrf2 is activated by disruption of mitochondrial thiol homeostasis but not by enhanced mitochondrial superoxide production. *Journal of Biological Chemistry*.

2020;296:100169.

9. Momeni H.R, Eskandari N. Curcumin protects the testis against cadmium-induced histopathological damages and oxidative stress in mice. *Human and Experimental Toxicology*. 2020;39(5):653–661.

10. Brzóška M.M, Borowska S, Tomczyk M. Antioxidants as a Potential Preventive and Therapeutic Strategy for Cadmium. *Current Cancer Drug Targets*. 2016;17:1350–1384.

11. Balali-Mood M, Naseri K, Tahergorabi Z, Khazdair M.R, Sadeghi M. Toxic Mechanisms of Five Heavy Metals: Mercury; Lead; Chromium; Cadmium; and Arsenic. *Frontiers in Pharmacology*. 2021;12:643972.

MEDICAL SCIENCES

УДК:616.8-009.7

ХРОНІЗАЦІЯ БОЛЮ: ПРИЧИНИ ТА ЇХ ЗМІНЛИВІСТЬ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ

Ахмедова Каміла Магомедзапiрiвна,
здобувач вищої освіти 4 курсу, I медичного факультету
Каук Оксана Iванiвна,
кандидат медичних наук, доцент кафедри неврології
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Анотація. Біль є ознакою будь якого патологічного процесу, який вже стався або може статися і тому це глобальна медична проблема, яка призводить інколи до тривалої непрацездатності [1, 2]. Сприйняття болю засноване на перетворенні механічних, теплових та хімічних сенсорних сигналів у суб'єктивне усвідомлення болю [3]. Хронічний біль — це стан, у якому біль прогресує від гострої до хронічної, зберігаючись поза процесу загоєння [4]. Оскільки формування хронічного болю пов'язані з активністю кількох мереж центральної нервової системи (ЦНС), хронічна біль вважається розладом саме ЦНС [5]. В результаті мультимережевої активації в ЦНС хронічний біль включає безліч компонентів, включаючи сенсорні, емоційні, когнітивні і поведінкові компоненти [6].

У більшості випадків стани, що спричиняють біль, згодом проходять, оскільки організм проходить нормальний процес загоєння. Нерідко біль перетворюється на хронічний стан, при якому біль зберігається протягом багатьох років [3].

Ключові слова: хронічний біль, больова пам'ять, больовий синдром.

Мета: розглянути провідні причини хронізації болю та оцінити їх змінливість в умовах воєнного часу.

Матеріали та методи дослідження: проаналізовані сучасні літературні джерела вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з використанням баз даних MEDLINE, PubMed і Cochrane за ключовими словами: «хронічний біль», «больова пам'ять», «больовий синдром».

Результати дослідження та їх обговорення.

Згідно з Міжнародною асоціацією з вивчення болю, до хронічного болю відноситься біль тривалістю більше 3-х міс., що триває понад нормальний період загоєння тканин [7, 8]. Тривалість цього процесу залежить від індивідуальних особливостей людини, основного захворювання та багатьох інших обставин [9]. При відновленні функції пошкоджених тканин, які є джерелом больових сигналів, зникає і больова симптоматика. У деяких випадках інтенсивне та тривале подразнення ноцицептивної системи призводить до її перезбудження. Відбувається підвищення чутливості ноцицепторів до дії стимулів, що ушкоджують. Така сенситизація виникає під дією прозапальних речовин (простагландинів, цитокінів, біогенних амінів, нейрокінінів та ін), що виділяються з пошкоджених тканин, а також секретуються з периферичних терміналів С-ноцицепторів. Таким чином, розвивається зона первинної гіперальгезії. Подібні механізми сенситизації характерні для всіх типів ноцицепторів у будь-якій тканині – не тільки у шкірі, а й у м'язах, суглобах, кістках та внутрішніх органах [10]. Зона вторинної гіперальгезії поширюється на непошкоджені ділянки тіла і виникає внаслідок центральної сенситизації, перезбудження ноцицептивних нейронів у ЦНС. В основі її лежить тривалий деполяризуючий вплив глутамату та нейрокінінів, що виділяються із центральних терміналей ноцицептивних аферентів. Чим сильніший і триваліший біль, що відчувається людиною, тим більше зростає збудження у тих відділах нервової системи, які відповідають за пошкоджену ділянку, а здатність до гальмування поступово погіршується. Кожен новий напад знижує поріг чутливості і змушує больову систему реагувати дедалі

бурхливіше і неконтрольовано. При цьому нервові імпульси, образно кажучи, прокладають собі невидиму «доріжку», завдяки якій болючі відчуття починають виникати все швидше і простіше. У відповідь на біль виникає м'язовий спазм, організм намагається забезпечити нерухомість ураженого відділу хребта. При цьому больове відчуття вже не так пов'язане з причиною, що його викликала, і навіть не залежить від ступеня розвинених у хребті змін. Таким чином, закріпившись у вигляді умовного рефлексу, біль відновлюється вже самостійно. Згодом вона стає звичною реакцією організму на будь-який фізичний чи психологічний дискомфорт. З'являється так званий феномен «больової пам'яті», коли в результаті багатьох повторень організм починає відповідати болем не лише на фізичні, а й на будь-які негативні емоційні подразники.

Провідною причиною синдрому хронічного болю вважається порушення інформаційної обробки та контролю імпульсів у спинному та головному мозку.

У ранніх дослідженнях вказували на важливе значення інгібуючого контролю болю на рівні мозкового стовбура [11]. Надалі це лягло основою теорії «воротного контролю болю» [12]. Так, при хронічному болю "вхідні ворота" на рівні спинного мозку залишаються відкритими для ноцицептивної стимуляції завдяки функціональному дефіциту центральних інгібуючих низхідних шляхів. Відповідно до теорії «вхідних воріт», різні структури спинного мозку «пропускають» одні сигнали, перетворюють їх у больові або затримують, таким чином контролюючи процеси збудження та гальмування в нервовій системі. Імпульси проходять кілька рівнів аналізу, піддаючись впливу больової та антибольової систем організму. Наприклад, такі нейромедіатори, як серотонін, норадреналін та ін., відносяться до нейромедіаторів, які надають на імпульси болю стримуючий вплив. При їх нестачі можливі посилення больових відчуттів, а також розвиток тривоги та депресії, таких емоційно-афективних розладів, які спотворюють сприйняття болю та формують у людини своєрідну «больову поведінку». Воно накладає відбиток на особистість самого пацієнта та змінює систему його життєвих цінностей та пріоритетів.

Останнім часом наводиться дедалі більше фактів на існування індивідуальної спадкової схильності до хронізації болю. Можливо, саме на генетичному рівні «вирішується», який перебіг набуде захворювання, чи сформується хронічний больовий синдром чи ні.

Хронічний біль пов'язаний з депресією, і поєднання цих станів може групуватися в сім'ях [13]. Депресія, тривога та негативні уявлення про біль пов'язані не тільки з розвитком хронічного болю, але і з найгіршими наслідками від хронічного болю [14]. Депресія тісно пов'язана з хронічним болем: 20-50% пацієнтів з хронічним болем мають супутню депресію, а пацієнти з сильним болем більш схильні до депресії [15]. Навіть коли прояви депресії зменшуються або навідь повністю зникають, люди з депресією в анамнезі залишаються схильними до більш високого ризику виникнення хронічного болю в подальшому [16]. Тривога і страх перед болем також пов'язані з більш високою ймовірністю розвитку хронічного болю та негативним прогнозом одужання від хронічного болю [14]. Уникнення цього страху, і пов'язана з ним відсутність руху, є незалежними факторами ризику розвитку хронічного болю [17]. При посттравматичному стресовому розладі (ПТСР) хронічний біль є звичайним явищем, хоча взаємозв'язок варіюється в залежності від причини посттравматичного стресового розладу і типу хронічного болю [18, 19, 20]. Тому усунення тривоги і депресії та ефективно знеболювання, щоб забезпечити ефективний контроль болю, є важливим компонентом попередження хронізації болю та лікування хронічних больових синдромів [21].

Події, які відбуваються в Україні починаючи з лютого 2022 року, нажаль суттєво вплинули на емоційний та психологічний стан практично кожної людини, як військових так й цивільного населення. Военні дії, також призводять до колосального збільшення осіб, які зазнали травмування у фізичній та психологічній сфері. Тому, такі фактори хронізації больового процесу як тривога, депресія та страх перед виникненням болю займають все більше значення у розвитку хронічного больового синдрому серед населення України.

Висновки. Хронічний більовий синдром є складною проблемою, яка впливати на якість життя людини. Зрозуміння механізмів, що призводять до хронізації болю, може допомогти в розробці ефективних методів лікування та попередження цього стану. Одним з основних механізмів хронізації болю є зміна активності нейронів, що відповідають за сприйняття болю, у спинному мозку та мозку. Також відомо, що запальні процеси, зміни в нейротрансмітерах та невропластичність можуть впливати на хронічний біль. Іншим фактором, що може сприяти хронізації болю, є психологічні чинники, такі як стрес та тривога. Ці чинники можуть впливати на вироблення гормонів стресу, які підвищують відчуття болю та сприяють його хронізації. Саме під час воєнний дій посилюється роль психологічних чинників на вірогідність розвитку хронічного більового синдрому. Отже, розуміння основних механізмів та причин хронізації болю є важливим для розробки ефективних стратегій лікування та попередження цього стану. Це може включати в себе поєднання фармакотерапії, фізичної терапії та психологічної підтримки, щоб зменшити вплив хронічного болю на життя пацієнтів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Tsang A., Von Korff M., Lee S., Alonso J., Karam E., Angermeyer M.C., Borges G.L., Bromet E.J., Demyttenaere K., de Girolamo G., et al. Common chronic pain conditions in developed and developing countries: Gender and age differences and comorbidity with depression-anxiety disorders. *J. Pain.* 2008;9:883–891. doi: 10.1016/j.jpain.2008.05.005.
2. GBD 2015 Disease and Injury Incidence and Prevalence Collaborators. Global, regional, and national incidence, prevalence, and years lived with disability for 310 diseases and injuries, 1990–2015: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2015. *Lancet.* 2016;388:1545–1602.
3. Vachon-Preseau E., Centeno M.V., Ren W., Berger S.E., Tetreault P., Ghantous M., Baria A., Farmer M., Baliki M.N., Schnitzer T.J., et al. The Emotional Brain as a Predictor and Amplifier of Chronic Pain. *J. Dent. Res.* 2016;95:605–612.

doi: 10.1177/0022034516638027.

4. Treede R.D., Rief W., Barke A., Aziz Q., Bennett M.I., Benoliel R., Cohen M., Evers S., Finnerup N.B., First M.B., et al. A classification of chronic pain for ICD-11. *Pain*. 2015;156:1003–1007. doi: 10.1097/j.pain.000000000000160.

5. Tracey I., Bushnell M.C. How neuroimaging studies have challenged us to rethink: Is chronic pain a disease? *J. Pain*. 2009;10:1113–1120. doi: 10.1016/j.jpain.2009.09.001.

6. Seminowicz D.A., Moayed M. The Dorsolateral Prefrontal Cortex in Acute and Chronic Pain. *J. Pain*. 2017;18:1027–1035. doi: 10.1016/j.jpain.2017.03.008.

7. Gureje O., Simon G.E., Von Korff M. A cross-national study of the course of persistent pain in primary care // *Pain*. 2001. Vol. 92 (1-2). P. 195–200.

8. Rubin D.I. Epidemiology and risk factors for spine pain // *Neurol.Clin*. 2007. Vol. 25. P. 353–371.

9. Merskey H., Bogduk N. Classification of chronic pain: descriptions of chronic pain syndromes and definitions of pain terms/prepared by International Association for the Study of Pain, Task Force on Taxonomy. 2 nd ed. Seattle: IASP Press. 1994.

10. McMahon S.B., Koltzenburg M. Wall and Melzack's Textbook of Pain. 5 th Edition. Elsevier Churchill Livingstone, 2005.

11. Basbaum A.I., Fields H.L. Endogenous pain control mechanisms: Review and hypothesis // *Ann. Neurol*. 1978. Vol. 4 (5). P. 451–462.

12. Melzack R., Wall P.D. Pain mechanisms: a new theory // *Science*. 1965. Vol. 19 (150). P. 971–979.

13. McIntosh A.M., Hall L.S., Zeng Y. Genetic and environmental risk for chronic pain and the contribution of risk variants for major depressive disorder: a family-based mixed-model analysis. *PLoS Med*. 2016;13

14. Boersma K., Linton S. Expectancy, fear and pain in the prediction of chronic pain and disability: a prospective analysis. *Eur J Pain*. 2006;10:551–557.

15. de Heer E., Ten Have M., van Marwijk H.W.J. Pain as a risk factor for common mental disorders. Results from The Netherlands Mental Health Survey and

Incidence Study-2: a longitudinal population-based study. *Pain*. 2018;159:712–718.

16. Gerrits M.M., van Marwijk H.W., van Oppen P., van der Horst H., Penninx B.W. Longitudinal association between pain, and depression and anxiety over four years. *J Psychosom Res*. 2015;78:64–70.

17. Wakaizumi K., Yamada K., Oka H. Fear-avoidance beliefs are independently associated with the prevalence of chronic pain in Japanese workers. *J Anesth*. 2017;31:255–262.

18. Akhtar E., Ballew A.T., Orr W.N., Mayorga A., Khan T.W. The prevalence of post-traumatic stress disorder symptoms in chronic pain patients in a tertiary care setting: a cross-sectional study. *Psychosomatics*. 2018

19. Siqveland J., Hussain A., Lindstrom J.C., Ruud T., Hauff E. Prevalence of posttraumatic stress disorder in persons with chronic pain: a meta-analysis. *Front Psychiatry*. 2017;8:164.

20. Fishbain D.A., Pulikal A., Lewis J.E., Gao J. Chronic pain types differ in their reported prevalence of post-traumatic stress disorder (PTSD) and there is consistent evidence that chronic pain is associated with PTSD: an evidence-based structured systematic review. *Pain Med*. 2017;18:711–735.

21. Kroenke K., Bair M.J., Damush T. Optimized antidepressant therapy and pain self-management in primary care patients with depression and musculo- skeletal pain: a randomized controlled trial. *JAMA*. 2009;301:

**ОСОБЛИВОСТІ МІКРОБІОЦЕНОЗУ ПІХВИ У ДІВЧАТ,
ХВОРИХ НА САЛЬПІНГООФОРИТ**

Боднарюк Оксана Іванівна

к. мед. н., доцент кафедри
акушерства та гінекології,

Буковинський державний медичний університет

Войтко Оксана Ігорівна

студентка 4-го курсу,

Буковинський державний медичний університет,
м. Чернівці

Резюме. У даній роботі проаналізовано склад мікробіоценозу піхви у дівчат, хворих на сальпінгоофорит. Встановлені деякі особливості мікробіоценозу вульви та піхви при запальних захворюваннях органів малого таза, роль патогенних та умовно-патогенних мікроорганізмів в розвитку сальпінгоофоритів у дівчат пубертатного віку та в період становлення репродуктивної функції.

Ключові слова: сальпінгоофорит, дівчата-підлітки.

Вступ. За даними МОЗ України, запальні захворювання жіночої статеві системи складають 60-65% від усіх гінекологічних захворювань, а серед ЗЗОМТ запалення маткових труб та яєчників складають 79,6%. Виникаючи переважно в молодому віці, сальпінгоофорити часто перебігають в стертій, атиповій формі, в наслідок чого розвивається хронічний запальний процес додатків матки. В свою чергу проблема хронізації запального процесу в придатках матки залишається актуальною в сучасній гінекології через підвищення частоти інфекційних ускладнень, зміну мікробіологічного статусу гінекологічних хворих та пригнічення імунітету. Урбанізація суспільства, погіршення екологічного стану, а також наслідки безконтрольного застосування ліків, у першу чергу антибіотиків, негативно впливають на

здоров'я людини.

Структурний аналіз гінекологічної захворюваності, який проведено різними дослідниками, показує, що серед загальної патології статевої сфери у дівчат–підлітків провідне місце займають запальні захворювання геніталій [1, с. 118]. Цьому сприяють вікові особливості організму, характер репродуктивної поведінки: ранній початок статевих стосунків та їх нестійкість, недостатнє дотримання правил особистої гігієни, безвідповідальне ставлення до свого здоров'я, що властиво цьому віку [2, с. 253].

В пубертатний період, коли з'являються ендogenous естрогени, під впливом яких в клітинах епітелію відбувається накопичення глікогену, що є субстратом росту лактобактерій, виникають зміни вагінальної мікрофлори дівчат: мікроценоз піхви набуває свого класичного стану, який підтримується протягом всього репродуктивного періоду життя жінки [2, с. 21]. Запальні захворювання органів малого тазу (ЗЗОМТ) представляють групу захворювань верхнього відділу статевого тракту та є однією з найактуальніших медичних проблем, що суттєво впливають на здоров'я мільйонів дівчат-підлітків та жінок дітородного віку [2, с. 253].

В основі розвитку і формування запальних захворювань лежать взаємопов'язані процеси, які починаються з гострого запалення, а закінчуються деструктивними змінами. Бактеріологічна інвазія - це основний пусковий механізм запального процесу статевих органів. Розвиток запалення визначається мікробним фактором [1, с. 118].

Етіологічна структура ЗЗОМТ різноманітна. Основними її збудниками є різні види стафілококів (золотистий, епідермальний, піогенний та ін.), стрептококи (насамперед групи В), кишкова паличка, вульгарний протей, ентерококи, клебсієла, анаеробні бактерії (бактероїди, пептококи, пептострептококи), гарднерели, дріжджоподібні гриби роду *Candida*, актиноміцети та інші мікроорганізми. Згідно із сучасними даними, запальні захворювання жіночих статевих органів викликаються асоціаціями мікроорганізмів. Проникнення мікроорганізмів в верхні статеві шляхи

відбувається за допомогою сперматозоїдів, трихомонад, пасивного транспорту мікроорганізмів, гематогенно та лімфогенно [3, с. 2].

Відомо, що нормальна мікрофлора статевих шляхів за певних умов набуває патогенних властивостей, а її представники стають збудниками ряду захворювань бактеріальної етіології. Сучасний рівень мікробіології дозволив розширити уявлення про стан мікробіоценозу статевих шляхів жінки і довести, що пригнічення нормальної мікрофлори піхви призводить до виникнення бактеріального вагінозу, урогенітального кандидозу, неспецифічних вагінітів [4, с. 76].

Нормальну мікрофлору розглядають як сукупність мікробіоценозів, які займають численні екологічні ніші на шкірі та слизових оболонках. Вагінальний вміст здорової дівчинки-підлітка складається з практично чистої культури грампозитивної безспорової палички, яка належить до виду *L. acidophilus*, чи поєднання даного виду з іншими представниками родини лактобацил, насамперед із видом *L. fermentum*. При цьому рН вагінального вмісту становить 3,8-4,5. Нижній відділ статевого тракту здорових дівчат, крім *Lactobacill*, заселений іншими мікроорганізмами. Загальна кількість бактерій мікроценозу вагіни складає 10⁵-10⁸ КОЕ [5, с. 38]. Епітелій слизової вагіни містить мікроорганізми, які утворюють захисний бар'єр для патогенної мікрофлори. Крім лактобактерій, які підтримують кисле середовище, виявляються коринебактерії і дифтероїди. А основу мікробного пейзажу становлять облігатно-анаеробні і факультативно-анаеробні бактерії. Серед анаеробних коків домінують альфа-гемолітичні і негемолітичні стрептококи, серед бета-стрептококів- стрептококи групи В, ентерококи. Вони характеризуються високою стійкістю до несприятливих впливів зовнішнього середовища. Співвідношення аеробних і анаеробних мікроорганізмів коливається від 1:2 до 1:10. Концентрація аеробів становить 100 млн. колонізуючих клітин на 1 мл генітальних виділень, концентрація анаеробів – 1 млрд. колонізуючих клітин на 1 млн. виділень. Аероби: *Escherichia coli*, *Klebsiella*, *Enterobacter* і *Proteus*. У мікрофлорі вагіни здорових жінок можуть

бути *Gardnerella Vaginalis* (8-71 %), *Mycoplasma hominis* (15-50 %), *Mobiluncus*. Таким чином, в статевому тракті здорових дівчаток є всі види збудників, які можуть викликати запальні захворювання. Переважання лактобактерій (грампозитивних паличок) свідчить про нормальний стан вагінальної флори, а поява грампозитивних і інших бактерій - про мікробний дисбаланс [6, с. 69].

Згідно з результатами останніх досліджень ЗЗОМТ характеризуються полімікробною етіологією. Практично всі мікроорганізми, присутні в піхві (за виключенням лакто- і біфідобактерій), можуть приймати участь у запальному процесі. Однак провідна роль належить найбільш вірулентним мікроорганізмам. Основну роль у розвитку ЗЗОМТ відіграють мікроорганізми, які вражають циліндричний епітелій. Етіологічні фактори, що асоціюються з розвитком ЗЗОМТ, практично співпадають з тими, які провокують інфекційні захворювання, що передаються статевим шляхом: юний вік, соціально-економічні аспекти, часта зміна статевих партнерів, тощо [6, с. 67].

Практично всі ІПСШ, на які хворіють дорослі, можуть передаватися і підліткам. Якщо у дітей основний шлях зараження внутрішньоутробний та перинатальний, то у підлітків на перший план виходить статевий шлях інфікування при добровільних статевих контактах [2, с. 50].

Ускладнення в вигляді ЗЗОМТ у дівчат-підлітків спостерігаються навіть частіше, ніж у жінок інших вікових груп. За літературними даними, виникнення ЗЗОМТ у дівчат-підлітків тільки у 15% випадків співпадає з початком статевого життя. У інших інфікування відбувається гематогенним або лімфогенним шляхом з інших вогнищ запалення, що призводить до розвитку хронічного запального процесу органів малого таза [4, с. 79].

Деякі автори підкреслюють, що запальні процеси внутрішніх статевих органів мають тенденцію до переходу в хронічну форму або виникнення в подальшому первинного безпліддя, розладів менструальної функції, апоплексії яєчника та ін. [1, с. 118].

Поліетіологічний характер запальних захворювань геніталій і наявність порушень мікробіоценозу піхви нерідко призводять до тривалого перебігу

запального процесу, труднощів у діагностиці та лікуванні, а також зумовлюють розвиток значного числа рецидивів [5, с. 34].

Мета дослідження. Вивчити мікробіоценоз статевих шляхів у дівчат пубертатного віку, хворих на сальпінгоофорит.

Матеріал і методи. Проведено обстеження 169 дівчат пубертатного віку, хворих на сальпінгоофорит. Клінічне, клініко-лабораторне та інструментальне обстеження дали можливість верифікувати діагноз сальпінгоофориту. Для дослідження видового складу мікробіоти вмісту піхви дівчат з запальними захворюваннями органів малого тазу використовували мікробіологічний, мікроскопічний та мікологічний методи дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення. Всі види мікроорганізмів, що виділені із вмісту порожнини піхви у дівчат, хворих на сальпінгоофорит, ідентифіковані за морфологічними, тинкторіальними, культуральними і біохімічними властивостями, за індексом постійності відносяться до випадкових. У практично здорових дівчат вони можуть рідко контамінувати вміст порожнини піхви і персистувати у ньому обмежений час. У дівчат, хворих на сальпінгоофорит, вони можуть викликати запальний процес і персистувати тривалий час, підтримуючи негативний вплив на репродуктивні органи, що нерідко призводить до безпліддя. Згідно отриманих даних за індексом постійності, частотою зустрічання та індексом домінування, мікроорганізмами, що переважають у вмісті порожнини піхви дівчат, хворих на сальпінгоофорит є дріжджоподібні гриби роду *Candida*, епідермальний стафілокок, ешерихії, ентерококи, вагінальні гарднерели, золотистий стафілокок, вагінальні трихомонади та інші мікроорганізми.

Для визначення ступеня домінування таксону у біотопі вираховували індекс домінування Бергера-Паркера. За цим індексом домінуючими у біотопі - вмісті порожнини піхви дівчат, хворих на сальпінгоофорит, є дріжджоподібні гриби роду *Candida*, епідермальний стафілокок, ешерихії. Інші мікроорганізми, виділені з вмісту порожнини піхви дівчат, хворих на сальпінгоофорит, мають низький індекс Бергера-Паркера. Збільшення величин

цього індексу означає зменшення різноманіття і збільшення ступеня домінування певного виду мікроорганізмів.

Таблиця 1

Видовий склад мікрофлори вмісту піхви у дівчат, хворих на сальпінгофорит (n=169)

Мікроорганізми	Виділено штамів	Індекс постійності (%)	Частота зустрічання	Індекс домінування Бергера-Паркера
<i>S. aureus</i>	29	8,81	0,09	6,38
<i>S. epidermidis</i>	45	13,68	0,14	12,16
<i>S. haemolyticus</i>	2	0,61	0,01	0,061
<i>E. faecalis</i>	39	11,85	0,12	8,21
<i>E. coli</i>	42	12,77	0,13	10,94
<i>G. vaginalis</i>	34	10,33	0,10	7,90
Гриби роду <i>Candida</i>	78	23,71	0,24	19,45
<i>T. vaginalis</i>	23	6,99	0,07	6,08
<i>Mycoplasma</i> spp.	6	1,82	0,02	0,91
<i>Ureaplasma</i> spp.	16	4,86	0,05	3,91
<i>Chlamidia</i> spp.	14	4,26	0,04	3,04
<i>Herpes simplex</i> T.2	1	0,30	< 0,01	0,30

Таким чином, виділені та ідентифіковані мікроорганізми з вмісту порожнини піхви дівчат пубертатного віку, хворих на сальпінгофорит, відносяться до випадкових для біотопу, і ці умовно-патогенні мікроорганізми можуть формувати запальний процес у яєчниках та трубах. Ступінь їх виявлення різна в залежності від виду мікроорганізмів. Нами встановлено, що домінуючими у біотопі при сальпінгофориті є дріжджоподібні гриби роду *Candida*, що засвідчує про сформований кандидозний вагініт, а також епідермальний стафілокок, ешерихії, вагінальні гарднерели, трихомонади та ентерококи. Для цих мікроорганізмів у взаємовідношеннях в асоціації характерним є мутуалізм.

Нами проведено вивчення асоціацій мікроорганізмів, що персистують у вмісті порожнини піхви дівчат пубертатного віку, хворих на сальпінгофорит. Загальні відомості про асоціації мікроорганізмів вмісту порожнини піхви наведені в таблиці 2, де показано, що у 65 (38,46%) дівчат, хворих на сальпінгофорит, у вмісті порожнини піхви виявляється монокультура, в інших

104 (61,54%) пацієнок виділені асоціації мікроорганізмів. Найбільшою була асоціація, що складалася з 2-х видів мікроорганізмів. Таким чином, у вмісті порожнини піхви дівчат пубертатного віку, хворих на сальпінгофорит, у більшості пацієнок виявляються асоціації умовно-патогенних мікроорганізмів, які складаються з 2-х (42,01%), 4-х (13,61%) та з 3-х (5,02%) видів мікроорганізмів.

Таблиця 2

**Асоціації мікроорганізмів, що виявлені у вмісті піхви дівчат,
хворих на сальпінгофорит**

	Монокультура	Асоціації, що складаються із		
		2-х видів мікроорганізмів	3-х видів мікроорганізмів	4-х видів мікроорганізмів
Кількість пацієнок = 169	65	71	10	23
Відносна кількість асоціацій, %	38,46	42,01	5,92	13,61
Кількість виділених штамів	65	142	30	92

У таблиці 2 показано, що у більшості (104 – 61,54%) пацієнок у вмісті порожнини піхви дівчат, хворих на сальпінгофорит, виявляються асоціації умовно-патогенних мікроорганізмів. Найбільш часті асоціації, що складаються із 2-х видів мікроорганізмів, сформовані з дріжджоподібних грибів роду *Candida* та ешерихій, до грибів *Candida* долучаються ентерокок або золотистий стафілокок. Часто формуються асоціації з кишкової палички з ентерококами або епідермальним стафілококом. Дуже рідко персистують асоціації, що складаються із грибів роду *Candida* і вірусу простого герпесу 2-го типу та трихомонад і гемолітичного стафілококу.

Серед встановлених трьохкомпонентних асоціацій, в 7 із 10 встановлених асоціацій основним видом є дріжджоподібні гриби роду *Candida*. Інші три асоціації містять тільки бактерії: епідермальний стафілокок та інші бактерії. У пацієнок із сальпінгофоритом виявлено 23 асоціації, що складаються з 4-х видів мікроорганізмів. Найчисленішими (26,09%) є асоціації, що складаються з *Staphylococcus aureus*, *Escherichia coli*, *Trichomonas vaginalis* і *Chlamidia spp.*, а також асоціації, в які входять гриби роду *Candida*, останні виявляються в 14

асоціаціях, золотистий стафілокок – у 12, вагінальні трихомонади – у 10, вагінальні гарднерели – у 9.

Таким чином, у вмісті порожнини піхви дівчат, хворих на сальпінгофорит, виявляються, в основному, асоціації, які складаються з 2-х і 4-х видів мікроорганізмів, що відносяться до 12 різних таксономічних груп. У формуванні асоціацій беруть участь всі виділені та ідентифіковані бактерії, гриби роду *Candida*, мікоплазми, хламідії, уреоплазми, найпростіші і віруси. Мікроорганізми, що мають високий коефіцієнт домінування, частіше виявляються в асоціаціях.

Монокультура встановлена в 65 пацієнтів із сальпінгофоритом. Як видно із наведених даних у таблиці 3, часто виявляються монокультури дріжджоподібних грибів роду *Candida*, ентерококи, вагінальні гарднерели та золотистий стафілокок. Викладена вище характеристика мікробіоти вмісту порожнини піхви засвідчує про її різноманітність для кожної пацієнтки.

Таблиця 3

Видовий склад монокультур мікроорганізмів, що виявляються у вмісті порожнини піхви дівчат, хворих на сальпінгофорит

Мікроорганізми	Кількість пацієнток, в яких виявлена монокультура	Відносна кількість монокультур, що виявляються у пацієнток (%)
<i>S. aureus</i>	8	12,31
<i>S. epidermidis</i>	5	7,69
<i>E. faecalis</i>	12	18,46
<i>E. coli</i>	6	9,23
<i>G. vaginalis</i>	8	12,31
Гриби роду <i>Candida</i>	14	21,54
<i>T. vaginalis</i>	3	4,62
<i>Mycoplasma spp.</i>	3	4,62
<i>Ureaplasma spp.</i>	2	3,08
<i>Clamidia spp.</i>	4	0,14

Таке різноманіття персистенції умовно-патогенних мікроорганізмів у вмісті порожнини піхви пацієнток, хворих на сальпінгофорит залежить з однієї сторони від характеристики умовно-патогенного мікроба (наявність ознак патогенності, адгезивних та інвазивних властивостей, антилізоцимної, протиімуноглобулінової, антикомплементарної активності та ін.), а також від

імуногенетичної схильності організму пацієнтки (ефективність факторів і механізмів неспецифічного і специфічного імунного протиінфекційного захисту).

Висновки. Запальні захворювання внутрішніх статевих органів у дівчат пубертатного віку є най частішою патологією серед усіх гінекологічних захворювань. Етіологічний спектр запальних захворювань геніталій у дівчат пубертатного віку у переважній більшості хворих представлений неспецифічною умовно-патогенною флорою і основними збудниками були автохтонні факультативні мікроорганізми.

Перспективи подальших досліджень. Поглиблене вивчення мікробіоценозу піхви у дівчат пубертатного періоду з метою розробки патогенетично обгрунтованого лікування сальпінгофоритів .

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. О. В. Степанківська, М. О. Щербина. Гінекологія. 2018.
2. Obstetrics and Gynecology: in 2 volumes. Volume 2. Gynecology: textbook / V.I. Gryshchenko, M.O. Shcherbina, B.M. Ventskivskyi et al. — 3rd edition. 2022.
3. Pelvic Inflammatory Disease Guidelines (Aug 16, 2021). Author: Kristi A Tough DeSapri, MD; Chief Editor: Nicole W Karjane.
- 4 Yusuf H, Trent M. Pelvic Inflammatory Disease in Adolescents. In: Reference Module in Biomedical Sciences. Elsevier; 2020.
5. Smith J, Daley FC, Shakur A, Addley HC, Moyle PL, Freeman S. Causes and complications of female pelvic inflammatory disease: a multimodal imaging review. ECR; 2018.
6. Wang Y, Zhang Y, Zhang Q, Chen H, Feng Y. Characterization of pelvic and cervical microbiotas from patients with pelvic inflammatory disease. J Med Microbiol. 2018.

КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК ПІСЛЯПОЛОГОВОГО СЕПСИСУ

Васильківська Міліта Юріївна,

Кузь Христина Василівна

Студентки

Семеняк Аліна Вікторівна

кандидат медичних наук, доцент,

доцент кафедри акушерства та гінекології,

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Анотація: Потенційно небезпечну для життя післяпологову інфекцію може викликати Стрептокок групи А (*Streptococcus pyogenes*), він є факультативним грампозитивним коком, який нерідко колонізує статеві шляхи породіллі [1, 2]. Інфекція Стрептококом групи А зазвичай виникає впродовж перших днів після пологів і характеризується високою температурою, ознобом, приливами, болем у животі та чутливістю матки. Тим не менш, пацієнтки з післяпологовим стрептококовим сепсисом, можуть мати незвичні прояви, коли лихоманка відсутня, а симптоми можуть бути легкими, неспецифічними та не вказувати на тяжкість інфекції. Ця незвичайна картина може призвести до запізнілої діагностики та збільшити ризик розвитку важкого післяпологового сепсису. Тому в цих випадках підозра, швидке раннє призначення антибіотиків і хірургічне лікування є вирішальними для порятунку життя породіллі [3, 4].

Ключові слова: Стрептокок групи А, післяпологовий сепсис, інтенсивна терапія.

Сепсис – це типовий патологічний процес, що ускладнює перебіг різних захворювань інфекційної природи і в основі якого лежить неконтрольований викид ендогенних медіаторів з подальшим розвитком генералізованого запалення й органно-системних ушкоджень, віддалених від первинного вогнища.

Сепсис не можна вважати результатом прямої дії мікроорганізму на макроорганізм, він є наслідком істотних порушень в імунній системі, що проходять у своєму розвитку етапи від стану надмірної активації (фази гіперзапалення) до стану імунодефіциту (фази імунопаралічу). Імунна система організму є активним учасником аутодеструктивного процесу. Дуже часто при цьому септицемія (наявність мікробів у крові) відсутня.

Післяпологові інфекційні захворювання посідають друге місце (ВООЗ, 2016 р.) в структурі материнської патології та ускладнюють перебіг післяпологового періоду. Акушерський сепсис становить 19,7 % серед причин материнських ускладнень, поступаючись частотою лише екстрагенітальній патології (22,7 %). Близько 80 % летальних наслідків поширених форм післяпологової інфекції зумовлені несвоєчасною діагностикою, пізнім хірургічним втручанням, неповним обсягом інтенсивної терапії [5].

Клінічний випадок. 40-річна жінка, вагітність 5/4, з необтяженим анамнезом щодо попередніх пологів поступила в лікарню на 39 тижні вагітності з регулярними переймами та відкриттям шийки матки 3 см. Пологи фізіологічні, пройшли без регіонарної анестезії, без розривів промежини та інших ускладнень. Через 24 години після пологів у пацієнтки з'явився ізольований біль у лівому нижньому квадранті живота. Об'єктивне обстеження, ультразвукове дослідження черевної порожнини та лабораторні аналізи, включаючи загальний аналіз крові та біохімічний аналіз крові, не дали жодних результатів. Біль стихав після спорожнення кишечника. На наступний день біль у животі посилювався, при нормальній температурі тіла та гемодинамічній стабільності пацієнтки. Живіт був м'яким і неболючим при пальпації, кишкові шуми були нормальними у всіх чотирьох квадрантах. Слід зазначити, що спостерігалася значна розбіжність між симптомами (зазначеним болем у животі) та об'єктивними клінічними даними. На УЗД органів черевної порожнини та малого тазу післяпологові матка, ендометрій та органи малого таза нормальні, без ознак гострої патології. По всій товстій кишці було помічено великий кал, що вказує на можливий закреп. Згодом, через 60 годин

після пологів, клінічний стан погіршився. У пацієнтки розвинулась тахікардія 130 ударів на хвилину, тахіпноє 20 вдихів на хвилину, артеріальний тиск 103/65 мм.рт.ст. Лабораторні показники: лейкоцити: $1,5 \times 10^9$ /л, С-реактивний білок 27,1 мг/л, молочна кислота - 4,05 ммоль/л. Креатинін, печінкові проби та електроліти в межах норми. Через високу клінічну підозру на післяпологовий сепсис на цьому етапі було розпочато лікування антибіотиками широкого спектру дії – ампіциліном та гентаміцином. Пацієнтку перевели у відділення інтенсивної терапії, вона стала гемодинамічно та респіраторно нестабільною і потребувала седації, ШВЛ та використання інотропів для підтримки адекватного артеріального тиску. Лабораторно виявлено посилення лейкопенії, тромбоцитопенії та лактоацидозу. УЗД показала збільшену матку з великою кількістю периваріальної та перитонеальної рідини. У зв'язку з підозрою на наявність гною в черевній порожнині та у зв'язку з різким клінічним погіршенням була проведена екстрена лапаротомія, під час якої аспіровано 600 мл густої жовтувато-білої черевної рідини. Матка та обидва яєчники були набряклі, некротичні, вкриті фібрином, тому була виконана тотальна гістеректомія та двостороння сальпінгофоректомія. Зберегти яєчники було неможливо через важкий некроз. Загальні результати післяопераційного патологічного зразка показали ішемізовану та частково некротичну матку, тоді як мікроскопічне дослідження матки виявило важкий гострий запальний процес з некротичним міометрієм та бактеріальними колоніями пізніше підтвердженими як *Streptococcus pyogenes*. Після операції пацієнтка пройшла тривалий період відновлення і була виписана без подальших акушерських чи гінекологічних ускладнень.

Висновки. Материнський сепсис або післяпологовий сепсис є третьою провідною причиною материнських ускладнень в усьому світі [6]. *Streptococcus pyogenes*, *Escherichia coli*, *Staphylococcus aureus*, *Streptococcus group B*, *Streptococcus pneumoniae*, метицилін-резистентний *Staphylococcus aureus*, *Clostridium septicum* і *Morganella morganii* є переважаючими збудниками сепсису матері. Захворюваність на материнський сепсис коливається від 0,0001

до 0,004%. Вважається, що приблизно 40% випадків материнського сепсису можна запобігти при ранньому розпізнанні, допомозі та відповідному лікуванні антибіотиками. Фактори ризику розвитку сепсису у матері включають похилий вік матері, передчасний розрив плодових оболонок, передчасні пологи, багатоплідну вагітність, кесарів розтин, післяпологові кровотечі та супутні захворювання матері. Потрібно також брати до уваги, що материнський сепсис часто виникає і у пацієток без факторів ризику [7].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Hassan IA, Onon TS, Weston D, Isalska B, Wall K, Afshar B, et al. A quantitative descriptive study of the prevalence of carriage (colonisation) of haemolytic streptococci groups A, B, C and G in pregnancy. *J Obstetr Gynaecol.* (2011) 31:207–9. 10.3109/01443615.2010.541570 [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]
2. Rimawi BH, Soper DE, Eschenbach DA. Group A streptococcal infections in obstetrics and gynecology. *Clin Obstetr Gynecol.* (2012) 55:864–74. 10.1097/GRF.0b013e31827362fc [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]
3. Palaniappan N, Menezes M, Willson P. Group A streptococcal puerperal sepsis: management and prevention. *Obstetr Gynaecol.* (2012) 14:9–16. 10.1111/j.1744-4667.2011.00082.x [CrossRef] [Google Scholar]
4. Phupong V, Lersbuasin P, Kengsakul M, Lertkhachonsuk R. Invasive group A streptococcal infection in postpartum period mimics hypovolaemic shock. *J Obstetr Gynaecol.* (2016) 36:283–4. 10.3109/01443615.2015.1060206 [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]
5. World Health Organization. *Global Report on the Epidemiology and Burden of Sepsis: Current Evidence, Identifying Gaps and Future Directions.* Geneva: World Health Organization; (2020). [Google Scholar]
6. Kendle AM, Salemi JL, Tanner JP, Louis JM. Delivery-associated sepsis: trends in prevalence and mortality. *Am J Obstetr Gynecol.* (2019) 220:391.e1–16. 10.1016/j.ajog.2019.02.002 [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]

7. Bauer ME, Bateman BT, Bauer ST, Shanks AM, Mhyre JM. Maternal sepsis mortality and morbidity during hospitalization for delivery: temporal trends and independent associations for severe sepsis. *Anesthes Analg.* (2013) 117:944–50. 10.1213/ANE.0b013e3182a009c3 [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]

УДК: 618.11-006.2-008.6-06:616.1

СИНДРОМ ПОЛІКІСТОЗНИХ ЯЄЧНИКІВ: ФАКТОР, ЩО ПІДВИЩУЄ РИЗИК СЕРЦЕВО-СУДИННИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Дубова Вікторія Віталіївна

студентка

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Маринчина Ірина

к.мед.н., доцент кафедри акушерства,

гінекології та перинатології

Анотація. Синдром полікістозних яєчників (СПКЯ) є найпоширенішим ендокринним захворюванням серед жінок репродуктивного віку, що характеризується гіперандрогенією, олігоовуляцією та морфологією полікістозних яєчників. Синдром полікістозних яєчників, особливо фенотип гіперандрогенії, пов'язаний із кількома кардіометаболічними порушеннями, включаючи ожиріння, дисліпідемію, підвищений кров'яний тиск і переддіабет або діабет 2 типу. Багато, але не всі дослідження показали, що СПКЯ пов'язаний із підвищеним ризиком серцево-судинних захворювань (ССЗ), включно з ішемічною хворобою серця та інсультом, незалежно від індексу маси тіла і традиційних факторів ризику. Інтерпретація даних цих обсерваційних досліджень обмежена різними визначеннями та встановленням СПКЯ і ССЗ у різних дослідженнях.[1]

Ключові слова: серцево-судинні захворювання; синдром полікістозу яєчників; профілактика; фактори ризику.

Вступ. Синдром полікістозних яєчників (СПКЯ) є найпоширенішим ендокринним захворюванням серед жінок репродуктивного віку, що вражає 5-13% жінок у загальній популяції та вражає жінок усіх національностей. Синдром полікістозних яєчників характеризується гіперандрогенією, овуляторною дисфункцією і морфологією полікістозних

яєчників. Крім цих визначальних характеристик, жінки також часто мають безпліддя, ускладнення вагітності, ожиріння, резистентність до інсуліну, гірсутизм, акне, андрогенну алопецію і розлади настрою.

Мета дослідження. На основі сучасних даних вітчизняних та зарубіжних літературних джерел оцінити сучасні аспекти факторів ризику, лікування та діагностики СПКЯ.

Матеріали та методи. Проведений аналіз баз даних PubMed Medline, Cochrane Library, UpToDate та літературні джерела, які є у відкритому доступі в українських електронних бібліотеках .

Отримані результати.

СПКЯ та фактори ризику серцево-судинних захворювань

Часто початкове клінічне ведення жінок із СПКЯ фокусується на оцінці безпліддя, порушень менструального циклу та гірсутизму. Однак дисліпідемія, резистентність до інсуліну, артеріальна гіпертензія, ожиріння і метаболічний синдром також поширені у жінок із СПКЯ, що підвищує ризик довгострокових метаболічних ускладнень, таких як цукровий діабет 2 типу (ЦД2) та серцево-судинні захворювання . [2] Таким чином, скринінг факторів ризику серцево-судинних захворювань не слід випускати з уваги.

У жінок із СПКЯ вищий рівень холестерину ліпопротеїнів низької щільності (ХС-ЛПНЩ) і тригліцеридів та нижчий рівень холестерину ліпопротеїнів високої щільності, ніж у контрольній групі. Молекулярні дефекти активності інсуліну при СПКЯ призводять до порушення толерантності до глюкози, резистентності до інсуліну і гіперінсулінемії. Дослідження показали, що 95% жінок з ожирінням і СПКЯ і 75% худих жінок з СПКЯ мають резистентність до інсуліну. СПКЯ також пов'язаний з гіпертонією ; цей ризик не залежить від індексу маси тіла (ІМТ), але посилюється ожирінням . [3] Ризик гіпертензії, пов'язаної із СПКЯ, вищий серед жінок репродуктивного віку, при цьому в нещодавньому метааналізі повідомляють про відносний ризик (ВР) 1,70 (95% довірчий інтервал, 1,43-2,07) у жінок у пременопаузі із СПКЯ порівняно з жінками без СПКЯ. [8]

Синдром полікістозних яєчників і несприятливі наслідки вагітності

Жінки зі СПКЯ також були пов'язані зі значно більшою поширеністю спричиненої вагітністю гіпертензії, гестаційного цукрового діабету, передчасних пологів, викиднів і перинатальної смерті.[4] Один огляд продемонстрував, що СПКЯ призводить до 3-4-кратного збільшення ризику гестаційної гіпертензії та прееклампсії, 3-кратного збільшення гестаційного цукрового діабету та 2-кратного збільшення ризику передчасних пологів.[5]

Висновки. На закінчення, СПКЯ і супутні кардіометаболічні захворювання збільшують ризик серцево-судинних захворювань. Проте, причинно-наслідковий зв'язок між СПКЯ і ССЗ важко однозначно визначити на основі обсерваційних досліджень.[6] Майбутні лонгітюдні дослідження, що оцінюють когорти з чітко визначеними критеріями СПКЯ і серцево-судинними наслідками, а також використання нових генетичних методологій можуть допомогти визначити зв'язок і причинно-наслідковий зв'язок. [7]Проте скринінг ризику серцево-судинних захворювань залишається критично важливим для цієї популяції пацієнтів, оскільки поліпшення метаболічного профілю і зниження чинників ризику серцево-судинних захворювань досяжні за умови поєднання вибору способу життя і фармакотерапії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Поширеність і фенотипні особливості СПКЯ:систематичний огляд і метаналіз. Фертил Стерил. 2014; 102 : 1444-1451.e3
2. Вовк І.Б., Юзько О.М., Вдовиченко Ю.П. (ред.). Гінекологія дитячого та підліткового віку: Підручник. – К.: ВСВ «Медицина», 2011. – 424 с.
3. Вольф М., Штуте П. Гінекологічна ендокринологія і репродуктивна медицина. – М.: МЕДпрес-інформ. – 2018. – 512 с.
4. Adams Hillard P.J. Menstruation in young girls: a clinical perspective //Obstet. Gynecol. – 2002. – 99. P. 655-662.
5. СПКЯ і кардіометаболічний ризик: можливості профілактики серцево-судинних захворювань. Тенденції Cardiovasc Med. 2020; **30** : 399-404

6. Метааналіз результатів вагітності у жінок з СПКЯ. J Clin Endocrinol Metab. 1998 год; **83** : 3078-Надлишкова вага, ожиріння і центральне ожиріння у жінок з СПКЯ: систематичний огляд і аналіз. Репрод Биол Ендокринолог. 2020; **18** : 23

7. Можливий зв'язок СПКЯ з кальцифікацією коронарних артерій і товщиною інтими – медіа сонних артерій: дослідження розвитку ризику коронарних артерій у молодих і дорослих жінок. Артеріосклероз і Тромбоз. 2014; **34** : 2688-2694

ПОРУШЕННЯ ЕВАКУАТОРНОЇ ФУНКЦІЇ ШЛУНКУ. РЕФЛЮКС

Дунаєва Ольга Вікторівна,

к.біол.наук, доцент

Харківський національний медичний університет,

Дунаєв Ярослав Юрійович,

студент,

Державний біотехнологічний університет,

м. Харків, Україна

Анотація: У статті проведено аналіз літературних джерел з приводу дослідження встановлення причин порушення евакуаторної функції шлунку та рефлюксу зокрема, методів сучасної діагностики та лікування даних захворювань. Описані методи профілактики зменшення ризику розвитку порушень евакуаторної функції шлунку.

Ключові слова: евакуаторна функція шлунку, рефлюкс, кардіальний сфінктер, шлунок.

Шлунково-кишковий тракт є складним механізмом, який забезпечує перетравлення та засвоєння поживних речовин. Шлунок є важливою складовою частиною цієї системи, яка відповідає за перетравлення їжі та її переміщення до тонкого кишечника. Однак, порушення евакуаторної функції шлунку може призвести до різноманітних захворювань, включаючи рефлюкс.

Рефлюкс - це стан, коли вміст шлунку викидається у зворотному напрямку, у бік стравоходу. Це може призвести до неприємних симптомів, таких як печія, нудота, відчуття наповненості у грудях, біль та дискомфорт. У деяких випадках, рефлюкс може бути дуже серйозним та призвести до ускладнень, таких як езофагіт, виразки та кровотечі [1, с. 2495-2500].

Ці фізіологічні стани є серйозною проблемою для багатьох пацієнтів та мають негативний вплив на їх якість життя. У зв'язку з цим, було проведено багато наукових досліджень, спрямованих на вивчення причин та механізмів

цих порушень, а також розроблення ефективних методів лікування.

Порушення евакуаторної функції шлунку може мати різноманітні причини, включаючи стравохідну ахалазію, гастропарез, та інші захворювання. Вони можуть бути спричинені також дисфункцією нервової системи, м'язовими порушеннями та структурними аномаліями шлунку. Одним із головних механізмів порушення є зниження тонуусу кардіального сфінктеру, що призводить до збільшення частоти рефлюксу [2, с. 1315-1320; 3, с. 6].

Для встановлення діагнозу порушень евакуаторної функції шлунку та рефлюксу лікар може призначити різні дослідження та аналізи залежно від симптомів та важкості захворювання. Деякі з найбільш поширених досліджень та аналізів включають:

1. Гастрофіброскопія - це дослідження з використанням гнучкої трубки з камерою на кінці, що вставляється через рот і дозволяє оглянути стінки шлунку та стравоходу.

2. Манометрія - це тест, що дозволяє виміряти тиск в різних частинах стравоходу та шлунку, щоб дізнатися, чи вірно працюють їх м'язи.

3. 24-годинний моніторинг рН-рівню - це тест, що дозволяє виміряти рівень кислотності в стравоході протягом 24 годин, щоб виявити наявність рефлюксу.

4. Комп'ютерна томографія (КТ) або магнітно-резонансна томографія (МРТ): ці дослідження дозволяють оцінити структуру та стан шлунку та стравоходу.

5. Аналізи крові - лікар може замовити аналізи на вміст певних речовин у крові, що допоможуть встановити наявність запалення у шлунку та стравоході.

6. Тест на виявлення наявності бактерії *Helicobacter pylori* - цей тест допомагає виявити наявність бактерії, яка може бути причиною запалення шлунку [3, с. 6, 29].

Кожен із цих тестів допомагає лікареві отримати більш повну картину захворювання та встановити точний діагноз [4, с. 1360-1362].

Лікування порушень евакуаторної функції шлунку та рефлюксу зазвичай включає дієту, фармакотерапію та хірургічні методи. Пацієнти з рефлюксом зазвичай повинні уникати різних продуктів харчування, таких як кава, алкоголь, цитрусові, жирна та солодка їжа. Фармакотерапія включає прийом лікарських препаратів, які знижують кислотність у шлунку, таких як інгібітори протонної помпи (H^+), антигістамінні препарати, антациди та прокінетики, також можуть бути ефективними у контролі симптомів та зменшенні частоти рефлюксу. У тяжких випадках, коли консервативне лікування не є ефективним, може бути рекомендована хірургічна корекція порушень евакуаторної функції шлунку, зокрема фундоплікація за Ніссеном та лапароскопічна хірургія [5, с. 2166-2173].

Однак, найкращим підходом до лікування порушень евакуаторної функції шлунку є профілактика. Зменшення ризику розвитку рефлюксу та інших захворювань шлунку можна досягти за допомогою правильного харчування, зменшення вживання алкоголю та куріння, контролювання ваги та регулярної фізичної активності.

У заключенні можна сказати, що порушення евакуаторної функції шлунку є серйозною проблемою, яка може мати значний вплив на якість життя пацієнтів. Рефлюкс є одним з найбільш поширених проявів порушень евакуаторної функції шлунку. Лікування цього стану повинно бути індивідуалізованим та залежати від причини та ступеня тяжкості захворювання. Для досягнення успіху у лікуванні цих захворювань важливо мати доступ до новітніх методів діагностики та лікування, а також постійно вдосконалювати наші знання про причини та механізми цих захворювань. Однак, профілактика та зменшення ризику розвитку порушень евакуаторної функції шлунку є найкращим підходом до лікування цього стану.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Vela, M. F., & Katz, P. O. (2013). Gastroesophageal reflux disease: pathophysiology, diagnosis, and management. *Mayo Clinic Proceedings*, 88(11), 1314-1325.

2. Richter, J. E., & Friedenberg, F. K. (2010). Gastroesophageal reflux disease. *The New England Journal of Medicine*, 363(25), 2495-2504.
3. Malfertheiner, P., Megraud, F., O'Morain, C. A., Gisbert, J. P., Kuipers, E. J., Axon, A. T., ... & Hunt, R. (2017). Management of *Helicobacter pylori* infection-the Maastricht V/Florence Consensus Report. *Gut*, 66(1), 6-30.
4. Gyawali CP, Kahrilas PJ, Savarino E, et al. Modern diagnosis of GERD: the Lyon Consensus. *Gut*. 2018;67(7):1351-1362. doi:10.1136/gutjnl-2017-314722
5. Kahrilas, P. J., Shaheen, N. J., Vaezi, M. F., & American Gastroenterological Association Institute. (2018). AGA clinical practice update on the management of gastroesophageal reflux disease: expert review. *Gastroenterology*, 154(8), 2162-2178.e15.

ПЕРЕБІГ ЕНДОМЕТРІОЗУ ПІД ЧАС ВАГІТНОСТІ

**Кузь Христина Василівна,
Васильківська Міліта Юрївна**

студентки

Буковинський державний медичний університет

Семеняк Аліна Вікторівна

кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри акушерства
і гінекології, Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Анотація. Жінки з ендометріозом дуже часто відчують тазовий біль і зазвичай мають підвищений ризик передчасних пологів. У даній статті ми обговорюємо випадок 27-річної жінки на 29 тижні вагітності, яка звернулася до акушерського відділення з сильним болем у животі. До цього її спостерігали у 24 тижні вагітності в акушерському відділенні зі скаргами на біль у животі. Лабораторні дослідження показали анемію з підвищеним вмістом лейкоцитів і підвищенням показників функції печінки (L-лактатдегідрогенази) і СА-125. Напередодні у пацієнтки виявлено утворення діаметром 9 см, яке було в ділянці матки. У пацієнтки розпочалися передчасні пологи, плід у сідничному передлежанні, тому було прийнято рішення про виконання кесаревого розтину, Під час операції виявлено геморагічну пухлину в лівій матковій трубі, яка була визначена як ендометріома. Післяопераційний перебіг неускладнений, виписана на третій день лікування.

Ендометріоз може проявлятися по-різному, що призводить до затримки ранньої діагностики та лікування, створювати значний тягар для здоров'я, фінансового та морального стану жінки, тому важливо продовжувати вивчати його прояви в пошуках більш ефективних, доступних і неінвазивних методів діагностики та лікування.

Ключові слова: вагітність, ендометріоз, ендометріома маткової труби, передчасні пологи.

Вступ. Ендометріоз – гормонально залежне доброякісне захворювання, основу якого складає гетеротопія ендометрію (як залозистого так і стромального компоненту) з ознаками неспецифічного запалення та підвищеного рівня ферментів на фоні порушення гіпоталамо-гіпофізарно-оваріальної системи, імунного балансу за умови наявності спадкової схильності [1].

В загальній популяції виявляється з частотою 5-10 %. У структурі гінекологічної патології займає третє місце після запальних захворювань та лейоміоми матки. За даними ВООЗ 25-30 % жінок репродуктивного віку (з них 27 % у жінок, що народжували, 30-40 % при неплідності, 10 % в період менархе, і 2-5 % в період менопаузи) [2].

На даний час існує багато проблем асоційованих з ендометріозом, а саме: медико-соціальна – причина втрати репродуктивної функції та працездатності у багатьох жінок; діагностично-лікувальна – надзвичайна складність ранньої діагностики та лікування на пізніх етапах даної патології; онкологічна - збільшується кількість злоякісних новоутворень, які на початку були діагностовані як ендометріоз [3].

Клінічний випадок. 27-річна жінка поступила до акушерського відділення на 24 тижні вагітності з сильним болем у животі. В анамнезі пацієнтки вагінальна кровотеча під час першої вагітності у 2016 році, жовчнокам'яна хвороба та залізодефіцитна анемія, передчасних пологів або ускладнень пологів не було. Через сильний біль у животі її госпіталізували для ретельного обстеження. Лабораторним дослідженням в межах норми. При УЗД виявлено маткову вагітність. Крім того, перевірили довжину шийки матки, індекс амніотичної рідини, в результаті встановлено, що кількість вод на верхній межі норми, шийка матки закрита, довжина 3,5 см. На 28 тижні вагітності пацієнтка поступила до відділення з сильним болем у животі та сильною вагінальною кровотечею. Лабораторні дослідження свідчили, що у пацієнтки анемія та помірно підвищений рівень лейкоцитів, підвищені показники функції печінки (L-лактатдегідрогеназа) і СА-125. На УЗД органів малого таза безсудинна

пухлина діаметром 9 см яка знаходилась по задньо-бічній лівій стінці матки. Її госпіталізували, провели профілактику респіраторного дистрес-синдрому плода, токоліз. Пацієнтка була виписана з центру третинної медичної допомоги на третій день лікування у задовільному стані. Через тиждень пацієнтка знову звернувся до лікарні з скаргами на сильний біль у животі. Знову госпіталізована в зв'язку з передчасними пологам та розкриттям шийки матки на 29 тижні вагітності. Плід в сідничному передлежанні, тому прийнято рішення про проведення кесаревого розтину, під час якого також видалено ендометрію лівій маткової труби разом із прикріпленою матковою трубою, залишивши яєчник, що виявився неушкодженим. Патоморфологічний висновок: ліва маткова труба з децидуальною оболонкою, злуками, крововиливом і мезотеліальною гіперплазією, що відповідає ендометрію зі змінами, пов'язаними з вагітністю. Пацієнтка мала неускладнений післяопераційний перебіг і була виписана додому на третю добу лікування.

Обговорення. Незважаючи на те, що однією з основних причин хронічного тазового болю є ендометріоз, встановлення цього діагнозу може зайняти багато часу та дорого коштувати. Симптоми можуть відрізнитися за проявом і тяжкістю залежно від локалізації та поширення, але багато людей можуть мати безсимптомний перебіг і не знати про свій стан, доки не виникнуть інші гінекологічні проблеми, наприклад безпліддя [4]. Для деяких жінок, які все таки можуть завагітніти, вагітність може відстрочити у часі розвиток ендометріозу через підвищений рівень прогестерону під час вагітності. Попередні дослідження показали, що використання прогестину може зменшити симптоми ендометріозу шляхом пригнічення проліферації ендометрію. На жаль, симптоми часто повертаються після пологів і можуть навіть посилюватися через високий рівень естрогену.

У нашої пацієнтки не було виставлено попереднього діагнозу ендометріоз. Ультразвукове дослідження малого тазу та черевної порожнини не показали жодних патологічних змін, також виключивши перекут яєчника. У даної пацієнтки не було виставлено попереднього діагнозу ендометріоз, тому її

основні скарги на біль у животі залишалися без з'ясованої причини, доки через чотири тижні на УЗД не було виявлено велике утворення на ніжці. Заключення ультразвукового дослідження та швидкий ріст новоутворення свідчили про можливе новоутворення матки, але пізніше виявилось, що дане утворення є ендометріомою. Таке збільшення ендометріоми є рідкісним під час вагітності, оскільки лише 20 % пацієток з ендометріомою яєчника мали збільшення пухлини під час вагітності. На даний час є тільки обмежені дані, що пояснюють закономірності росту ендометріозу під час вагітності, оскільки більшість досліджень на цьому етапі показують регресію або припинення росту ендометріоми яєчників під час вагітності, як пояснювалося вище [5].

У нетермінових ситуаціях ендометріоз можна спочатку лікувати, використовуючи вичікувальну тактику, нестероїдними протизапальними препаратами і гормональною терапією (такою як естроген-гестагенові оральні контрацептиви) для зупинки процесу овуляції, тим самим зменшуючи менструацію та потенційно полегшуючи тяжкість симптомів. Агоністи гонадотропін-релізинг-гормону (GnRH) є медичними агентами другої лінії, які використовуються для зменшення менструації шляхом дії на гіпоталамо-гіпофізарно-гонадну вісь для припинення овуляції. Наступним кроком у лікуванні, якщо консервативні заходи не дають результатів, часто є лапароскопічна операція для видалення ендометріальних імплантатів з наступною гістеректомією, якщо лапароскопія не допомагає полегшити симптоми [6]. Через екстрений характер даного випадку єдиним виходом для пацієнтки було негайне видалення ендометріоми та маткової труби. Хоча даний випадок закінчився благоприємно, все ж він підкреслює необхідність подальших досліджень клінічної картини та лікування ендометріозу.

Висновки. Дослідження показали, що ендометріоз вражає близько 30% жінок репродуктивного віку. Це може призвести до хронічного тазового болю і безпліддя. У вагітних жінок він може проявлятися різними способами, включаючи викидень, позаматкову вагітність і передчасний розрив плодових оболонок. У даному випадку була продемонстрована унікальна картина

збільшення ендометріоми, яка призвела до передчасних пологів і невідкладного кесаревого розтину. Сучасні методи лікування ендометріозу здебільшого обмежуються нестероїдними протизапальними засобами, гормональними препаратами та хірургічним втручанням, що може мати обмежений вплив на жінок із певними супутніми захворюваннями, такими як вагітність, синдром гіперкоагуляції та деякі види раку. Дослідження ще тривають, щоб знайти нові способи ранньої діагностики, моніторингу та ефективного лікування ендометріозу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Rate of severe ovarian damage following surgery for endometriomas / L. Benaglia, E.Somigliana, V.Vighi [et al.] // Hum. Reprod. – 2010. – Vol. 25, No 3. P.678-682.24.
2. Endometriosis: diagnosis and management endometriosis / N.Leyland, R.Casper, P.Laberge [et al.] // J. Obstet. Gynaec. (Canada). – 2010. – Vol. 244, Suppl. 2. – P.1-32.25. Laparoscopic surgery for subfertility associated with endometriosis / T.Z.Jacobson, J.M.Duffy, D.Barlow [et al.] // Cochrane Database Syst. Rev. – 2010. N I :C D001398
3. Interventions for women with endometrioma prior to assisted reproductive technology L.Benschop, C.Farquhar, N.van der Poel [et al.] // Cochrane Database Syst. Rev. – 2010. – N11:CD008571.
4. Excisional surgery versus ablative surgery for ovarian endometriomata / R.J.Han, M.Hickey, P.Maouris [et al.] // Cochrane Database Syst. Rev. – 2008. – Vol. 2:CD004992.
5. A randomized study comparing triptorelin or expectant management following conservative laparoscopic surgery for symptomatic stage III -IV endometriosis / G.Loverro, C.Carriern, A.C.Rossi [et al.] // Eur. J. Obstet. Gynecol. Reprod. Biol. – 2008. – Vol. 136, No2. – P.194-198.
6. Bulun S.E. Endometriosis / S.E.Bulun // N. Engl. J. Med. – 2009. – Vol. 360. – P. 268-279.

УДК: 618.175-02-092-08-055.25

Етіологія, фактори ризику і методи лікування первинної дисменореї у підлітків

Кулик Александра Олександрівна,
студентка

Маринчина Ірина Миколаївна

к.мед.н., доцент кафедри акушерства,
гінекології та перинатології

Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Анотація. У статті представлений огляд наукових публікацій останніх років, які присвячені вивченню проблеми дисменореї у підлітків. Визначення етіології патологічного синдрому та його клінічної картини, факторів ризику, діагностику та методи лікування даного захворювання. Багато підлітків стикаються з такою проблемою як болючі менструації, при цьому з цією проблемою не звертаються до гінеколога й терплять біль, або систематично п'ють різні препарати від болю. Результати опитувальників якості життя дівчат із дисменореєю свідчили про негативний вплив даної патології на їх фізичне та психосоціальне функціонування, а також є однією з головних причин пропусків занять у школі. Пацієнтки з тяжкою формою первинної дисменореї частіше скаржаться на поганий сон, у них має місце підвищений ризик виникнення тривожності, депресивних станів. Вплив дисменореї на якість життя є модифікованим фактором, який може бути усунений за допомогою вчасної діагностики та лікування.

Ключові слова: підлітки, первинна дисменорея, біль в ділянці тазу, фактори ризику.

Вступ. Дисменорея у підлітків - це циклічний тазовий біль і комплекс системних розладів, що виникають у пубертаті і пов'язаних з менструаціями. Проявляється гострими больовими відчуттями внизу живота, що передують або

збігаються за часом з початком місячних, різноманітними вегетативно-судинними, нейровегетативними, обмінно-ендокринними, психоемоційними порушеннями [2]. Первинна дисменорея (ідіопатична, функціональна) – це болючі менструації за відсутності патології з боку органів малого таза, тобто відчуття болю під час менструального циклу, не пов'язані зі структурними аномаліями. Це захворювання частіше зустрічається у дівчат-підлітків і виникає з менархе або впродовж 1-1,5 року після нього. Частота дисменореї у підлітків у структурі гінекологічної захворюваності становить від 7,9 до 22%. Цей показник підвищується з гінекологічним віком і досягає піку на 5-му році після менархе, зазвичай зберігається у віці 20-24 років, а потім поступово знижується [1].

Мета дослідження. На основі сучасних даних вітчизняних та зарубіжних літературних джерел оцінити сучасні аспекти факторів ризику, лікування та діагностики первинної дисменореї.

Матеріали та методи. Проведений аналіз баз даних PubMed Medline, Cochrane Library, UpToDate та літературні джерела, які є у відкритому доступі в українських електронних бібліотеках, щодо аспектів діагностики та лікування первинної дисменореї у підлітків.

Результати дослідження. Механізм розвитку функціональної дисменореї у підлітків заснований на виникненні дисбалансу між факторами, що регулюють скоротну активність міометрія. При недостатньому рівні прогестерону посилюється синтез простагландинів (потужних стимуляторів скоротної активності м'язових волокон матки). Це призводить до підвищення скоротливої функції міометрія, виникнення судинного спазму та локальної ішемії. Локальна ішемія в поєднанні зі стійкою дистонією матки сприяє виділенню і накопиченню медіаторів болю, сенсibiliзує до них нервові закінчення [3, 5]. Виділяють декілька факторів, які провокують виникнення дисменореї: ранній початок першої менструації; генетична схильність, якщо у матері були подібні відчуття в такому ж віці (спадкова обтяженість - у 30%). Передумовою виникнення первинної дисменореї є також генетична схильність

до дисморфізму сполучної тканини, асоційованого з дефіцитом магнію. Появі хворобливості також сприяє гіпертонус перешийка, спазм шийки, гіперантефлексія матки,. Провокуючу роль можуть відігравати інтенсивні фізичні навантаження, стресові впливи (перегрівання, переохолодження, інфекційні хвороби, психотравми) [6, 7, 8]. При первинній дисменореї клінічна картина характеризується болем, що локалізується у нижніх ділянках живота з іррадіацією у поперек. Біль може виникати вже за 1-2 дні до менструації і тривати в перші 2-3 дні [4].

Залежно від тяжкості клінічної картини виділяють три ступені розладу:

I ступінь. Хворобливі відчуття слабо виражені. Дисменорея зазвичай не впливає на активність дівчини, працездатність збережена. Потреба в медикаментозному знеболюванні виникає епізодично.

II ступінь. Больові відчуття порушують повсякденну активність і помірно знижують працездатність. Можливі рідкісні пропуски уроків. Ефективно призначення знеболюючих препаратів.

III ступінь. Інтенсивні болі призводять до значного порушення повсякденної активності, різкого зниження працездатності, пропусків занять. Виражена вегетативна симптоматика. Потрібна комплексна медикаментозна терапія.

Діагностика націлена на виключення органічного характеру патології. Проведення комплексного обстеження яке включає методи, що дозволяють виявити характерні гормональні та метаболічні зміни, захворювання матки, придатків [8].

Найбільш інформативними при підозрі на дисменорею і встановленні її етіології є: визначення рівня статевих гормонів, оцінка концентрації магнію в крові, діагностична проба з інгібіторами простагландінів, УЗД тазових органів (дозволяє виявити органічну патологію, на тлі якої розвинулася вторинна дисменорея).

У складних і сумнівних випадках ультразвукове дослідження доповнюють томографічним (КТ, МРТ), гістероскопією, лапароскопією.

Лікування дисменореї у підлітків Вибір терапевтичної схеми визначається причинами, що викликали захворювання, і вираженістю клінічних симптомів. Базисне лікування функціональної дисменореї спрямоване на купірування болю, корекцію вегетативних і психоемоційних порушень[5]. Згідно з даними експертів Комітету з охорони здоров'я підлітків Американського коледжу акушерів-гінекологів (2018), розробленні наступні лікувальні рекомендації [11].

- У більшості підлітків із дисменореєю діагностовано її первинну форму. Такі пацієнтки будуть позитивно реагувати на лікування НПЗП, які слід вважати першочерговими засобами для полегшення болю у підлітків, або/ та на гормональну терапію (гестагени, КОК).

- Якщо пацієнтка не відчуває клінічного покращення протягом 3-6 міс від початку терапії, особливо якщо за даними анамнезу, фізикального обстеження та ультразвукового дослідження органів малого таза не була встановлена інша причина хронічного тазового болю або вторинної дисменореї, слід запідозрити наявність ендометріозу.

- Рекомендованим лікуванням ендометріозу у підлітків є консервативна хірургічна терапія з діагностичною та лікувальною метою у поєднанні із супресивною терапією для запобігання проліферації ендометрія.

- У пацієнток із ендометріозом, які страждають від стійкого болю, незважаючи на консервативну хірургічну терапію та гормональне лікування, часто дієвим є призначення агоністів гонадотропін-релізинг-гормону протягом 6 міс разом із «терапією прикриття».

- Підліткам з ендометріозом не слід тривало призначати знеболювальні препарати без спеціалізованого нагляду.

Гормонотерапія. Обирають препарати, які є аналогами натурального прогестерону: дидрогестерон, мікронізований прогестерон. Призначаються гестагени у другій фазі менструального циклу. Гестагени забезпечують зменшення або зникнення болісних маткових скорочень. Під впливом гестагенів знижується секреція ПГ не тільки в ендометрії, а й у структурах

центральної нервової системи та інших тканинах [11]. Дидрогестерон є гормонально-активним стероїдом, ретроізомером натурального прогестерону. У терапевтичних дозах препарат не блокує овуляцію, тобто процеси фолікуло- та стероїдогенезу в яєчниках не порушуються, що є дуже важливим для дівчат у період статевого дозрівання. Дидрогестерон (дуфастон) призначається по 20 мг/добу у другій фазі менструального циклу (з 11-го або 16-го по 25-й день циклу) протягом 3-6 менструальних циклів. Для дівчат, які мають регулярні статеві відносини і не бажають у даний час реалізовувати свою репродуктивну функцію, препаратами вибору в лікуванні дисменореї є КОК. Лікувальний ефект КОК при дисменореї забезпечується зниженням гормональної активності яєчників, що веде до ановуляції, у результаті чого знижується рівень ПГ, окситоцину, вазопресину, зменшується скоротлива активність міометрія, і, як наслідок, симптоми дисменореї зникають або стають менш вираженими. Крім того, КОК зменшують обсяг менструальної крововтрати за рахунок пригнічення проліферації ендометрія, знижують поріг збудливості гладком'язових клітин, що також сприяє усуненню хворобливих симптомів при менструації [9]. Тривалість курсу гормональної терапії становить не менше 3-6 міс. Контроль ефективності лікувального впливу має здійснюватися в перші півроку кожні 3 міс, а потім 1 раз на 6 міс. Під час контрольного огляду необхідно звертати увагу на скарги пацієнтки й відзначати зміни її гінекологічного статусу.

Висновки. Точне визначення причин дисменореї і правильна терапевтична тактика дозволяють повністю усунути або істотно зменшити менструальний біль у більшості підлітків. У 80,5% дівчаток з функціональною дисменореєю, що приймають НПЗЗ, стан нормалізується за 3-4 місяці. Гормональна терапія ефективна в 90% випадків. З профілактичною метою пацієнткам з раннім менархе і які мають спадкову обтяженість по дисменореї рекомендовано регулярне спостереження підліткового гінеколога, дотримання режиму відпочинку, виключення надмірних навантажень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вовк І.Б., Юзько О.М., Вдовиченко Ю.П. (ред.). Гінекологія дитячого та підліткового віку: Підручник. – К.: ВСВ «Медицина», 2011. – 424 с.
2. Adams Hillard P.J. Menstruation in young girls: a clinical perspective // *Obstet. Gynecol.* – 2002. – 99. P. 655-662.
3. Primary Dysmenorrhea: Assessment and Treatment: Inês Guimarães 1, Ana Margarida Póvoa // *Rev Bras Ginecol Obstet.* 2020 Aug;42(8):501-507.
4. De Sanctis V., Soliman A., Bernasconi S., Bianchin L. et al. Primary Dysmenorrhea in Adolescents: Prevalence, Impact and Recent Knowledge // *J. Pediatr. Endocrinol. Rev.* – 2015, 13. P. 512-516.
5. An update and systematic review on the treatment of primary dysmenorrhea: Maedeh Sharghi, Shabnam Malekpour Mansurkhani, Damoon Ashtary Larky [et al.] // *JBRA Assist Reprod.* 2019 Jan 31;23(1):51-57.
6. Prevalence, risk factors, and management practices of primary dysmenorrhea among young females: Samar Karout, Lama Soubra , Deema Rahme, Lina Karout [et al.] // *BMC Womens Health.* 2021 Nov 8;21(1):392.
7. Dysmenorrhea: Hassan Nagy , Moien AB Khan // In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan.2022
8. Дисменорея у підлітків: І.Б.Вовк, д. мед. н., професор, В.Ф. Петербурзька, к. мед. н., ДУ «Інститут педіатрії, акушерства і гінекології ім. акад. О.М. Лук'янової НАМН України», м. Київ 01.05.2020
9. Dmitrovic R., Kunselman A., Legro R. Continuous compared with cyclic oral contraceptives for the treatment of primary dysmenorrhea: a randomized controlled trial // *Obstet. Gynecol.* – 2012. – Vol. 119 (6). – P. 1143-1150.
10. Schindler A.E., Campagnoli C., Druckmann R. et al. Classification and pharmacology of Progestins // *Maturitas.* – 2008. – Vol. 61. – № 1-2. – P. 171-180.
11. Dysmenorrhea and endometriosis in the adolescent. – AGOG Committee Opinion № 760 // American College of Obstetricians and Gynecologists. *J. Obstet. Gynecol.* – 2018. – 132. – P. 249-258.

ПРЕЕКЛАМПСІЯ У ЖІНОК, ХВОРИХ НА COVID-19

Маринчина І. М.

к.мед.наук

Венчур Х. Т.

студентка 5 курсу

Вступ. Спалах COVID-19 став глобальною кризою в галузі охорони здоров'я. Незважаючи на широкі профілактичні заходи та масову вакцинацію, захворюваність на гостре інфекційне захворювання COVID-19, збудником котрого є вірус SARS-Cov-2, залишається у світі на високому рівні [1]. Поряд з поширенням коронавірусу, почало активно проводитись дослідження, щодо впливу цього захворювання на перебіг вагітності. У даній статті ми розглянемо перебіг вагітності у жінок з діагнозом COVID-19, що ускладнена преєкламписією. Преєкламписія - ускладнення вагітності невідомої етіології, визначається як наявність артеріальної гіпертензії та протеїнурії після 20 тижнів вагітності у жінки, яка раніше мала нормальний тиск.

Мета дослідження. Дослідити зв'язок появи преєкламписії у жінок, хворих на COVID-19.

Матеріали і методи. Проведено пошук літератури у базі PubMed та опрацьовані статті, пов'язані з преєкламписією та діагнозом COVID-19.

Результати досліджень. Критеріями діагностики преєкламписії є високий систолічний та діастолічний артеріальний тиск (≥ 140 мм рт. ст. та ≥ 90 мм рт. ст. відповідно), екскреція білка > 300 мг за 24 години, співвідношення білок/креатинін у сечі понад 0,3 та наявність ≥ 30 мг/дл білка у випадково наданому зразку сечі (1+ реакція на стандартній смужці для вимірювання сечі). Важка преєкламписія визначається як артеріальний тиск вище 160/110 мм рт.ст., білок у сечі більше 3+, порушення зору, головний біль, біль у верхній частині живота, підвищення рівня креатиніну та трансаміназ у сироватці крові, тромбоцитопенія та обмеження росту плода. Преєкламписія < 34 тижнів, вагітність визначається як преєкламписія з раннім початком (1). Вагітні пацієнтки,

інфіковані SARS-CoV, мали більш несприятливі наслідки вагітності, включаючи внутрішньоутробну затримку розвитку, спонтанні викидні та передчасні пологи. Було проведено ретроспективне дослідження для порівняння клінічних результатів і результатів лабораторних тестів інфікованих COVID-19 вагітних жінок із гестаційним віком ≥ 20 тижнів з невагітними жінками з чотирьох великих лікарень Франції та Бельгії. Це дослідження виявило значний високий ризик госпіталізації у відділення інтенсивної терапії серед вагітних жінок порівняно з невагітними жінками. Обстеження 42 послідовних вагітностей вказало на 34 випадки нетяжкого та 8 важких випадків COVID-19. Повідомлялося про синдром, подібний до прееклампсії, у 6 із 8 вагітних пацієнок, які були госпіталізовані у відділенні інтенсивної терапії, у хворих на SARS-CoV-2 (2). Більше того, симптоми пацієнок із важкою формою COVID-19 були схожі на симптоми прееклампсії. Однак серед 34 вагітностей з легким перебігом COVID-19 не було виявлено жодних симптомів, схожих на прееклампсію. Через малий розмір вибірки та можливий вплив змішуючих факторів інтерпретація даних потребує більшої обережності (3). Крім того, у популяції з 23 вагітних жінок Великобританії прееклампсія виникла у 10,5% пацієнок у третьому триместрі, у однієї з яких навіть розвинулась дисфункція печінки і ДВЗ-синдром (4). Ці пацієнти, які були включені представниками різних етнічних груп, страждали від підтвердженого COVID-19 із легкими симптомами. Оскільки протеїнурія може бути пов'язана з важкою інфекцією COVID-19, можливі хибнопозитивні діагнози прееклампсії (5). У звіті про 2184 вагітних жінок, у 33,2% з яких діагностовано COVID-19, і серед них 123 жінки з прееклампсією, з яких 8,1% мали COVID-19, виявлено сильний зв'язок між COVID-19 і прееклампсією, особливо у жінок, які не народжували. виявлено. Це дослідження показало, що прееклампсія та гестаційна гіпертензія є сильними факторами ризику інфекції SARS-CoV-2 та її ускладнень (6). У мета-аналізі серед вагітних жінок з інфекцією SARS-CoV-2 прееклампсія була одним із факторів ризику, які корелювали з важкими ускладненнями COVID-19, такими як госпіталізація у відділення інтенсивної терапії, інвазивна вентиляція легень і

материнська смерть. (7) Повідомлялося про випадок тяжкої гіпертензії та серцевої недостатності у жінки, пологи якої були ускладнені преєклампсією та SARS-CoV-2 після пологів і виписки з лікарні (8). Крім того, материнська смерть сталася під час пологів, ускладнених преєклампсією та супутньою наявністю післяпологового COVID-19. Хоча під час пологів у пацієнтки не було симптомів COVID-19, дуже швидко після пологів у неї швидко розвинувся важкий респіраторний дистрес і коагулопатія. Крім того, у вагітної пацієнтки з супутнім діагнозом COVID-19 і преєклампсією повідомлялося про важкі симптоми та передчасні пологи. Однак у звіті про 9 вагітних жінок з COVID-19 з Уханя, Китай, у цих жінок не виявлено серйозних клінічних ознак пневмонії COVID-19 і вони були схожі на невагітних жінок з пневмонією COVID-19, і лише в одній пацієнтки розвинулася преєклампсія (9). Серед 20 вагітних жінок з Перу з підтвердженою інфекцією SARS-CoV-2, у яких розвинулася преєклампсія, важкі респіраторні симптоми COVID-19 були відсутні, а 80% пацієнтів були безсимптомними. Зв'язок преєклампсії з COVID-19 та її тяжкість можна інтерпретувати значно нижчими рівнями пептиду Ang-(1-7) під час ускладненої вагітності, преєклампсії та дисрегуляції плацентарного АПФ2 через SARS-CoV-2 (33). Надмірна кількість ACE2 експресується в синцитіотрофобласті, цитотрофобласті, ендотелії та гладких м'язах судинних ворсинок, які в основному регулюють артеріальний тиск і розвиток плода. Було припущено, що внутрішньоутробна інфекція SARS-CoV-2 може змінити експресію ACE2 і збільшити рівень Ang II у ворсинках плаценти, що призводить до преєклампсії. COVID-19 корелює з цитокіновим штормом і гіперкоагуляцією. Крім того, прозапальні цитокіни були підвищені як у пацієнтів з COVID-19, так і у пацієнтів з преєклампсією. Крім того, гіперзапальний стан у жінок з преєклампсією було підтверджено високим рівнем феритину в сироватці крові матері (10).

Висновки. Згідно з літературою, у багатьох дослідженнях повідомлялося про вищу тяжкість COVID-19 серед вагітних жінок порівняно з невагітними жінками. Крім того, у вагітних жінок, інфікованих SARS-CoV і MERS-CoV, є більш несприятливі результати вагітності, такі як затримка

внутрішньоутробного розвитку, передчасні пологи та спонтанні викидні. Також передбачається зв'язок між COVID-19 і преєклампсією та роллю преєклампсії та гестаційної гіпертензії як факторів ризику зараження SARS-CoV-2 та його ускладнень. Як при інфекції SARS-CoV-2, так і при гіпертонічних розладах вагітності, включаючи преєклампсію, активність ACE2 знижується, що призводить до підвищення Ang II, зниження Ang-(1-7) і дисбалансу між рівнями Ang II і Ang-(1-7). Таким чином, COVID-19 може сприяти патогенезу гіпертензивних розладів вагітності, таких як преєклампсія. Важкі форми COVID-19 пов'язані з наявністю супутніх захворювань, крім того, гіпертензивні розлади під час вагітності також пов'язані із супутніми захворюваннями, що може пояснити тяжкість COVID-19 у цих пацієнтів. Серед пацієнтів з COVID-19, а також у пацієнтів з преєклампсією спостерігається підвищений рівень прозапальних цитокінів і гіперзапальний стан, що можна враховувати при оцінці тяжкості захворювання у цих пацієнтів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Rahimi Z, Malek-Khosravi S, Rahimi Z, Jalilvand F, Parsian A. MTHFR C677T and eNOS G894T variants in preeclamptic women: contribution to lipid peroxidation and oxidative stress. *Clin Biochem.* 2013;46(1-2):143–147. [[https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0009-9120\(12\)00575-9](https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0009-9120(12)00575-9)]
2. Mendoza M, Garcia-Ruiz I, Maiz N, Rodo C, Garcia-Manau P, Serrano B, et al. Pre-eclampsia-like syndrome induced by severe COVID-19: a prospective observational study. *BJOG.* 2020;127(11):1374–1380. [<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/about/covid-19/>]
3. Rolnik DL. Can COVID-19 in pregnancy cause pre-eclampsia? *BJOG.* 2020;127(11):1381–1381. [<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/about/covid-19/>]
4. Antoun L, Taweel NE, Ahmed I, Patni S, Honest H. Maternal COVID-19 infection, clinical characteristics, pregnancy, and neonatal outcome: a prospective cohort study. *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol.* 2020;252:559–562 [<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/about/covid-19/>]

5. Dap M, Morel O. Proteinuria in Covid-19 pregnant women: preeclampsia or severe infection? *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol.* 2020;252:612–612. [<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/about/covid-19/>]
6. Papageorghiou AT, Deruelle P, Gunier RB, Rauch S, García-May PK, Mhatre M, et al. Preeclampsia and COVID-19: results from the INTERCOVID prospective longitudinal study. *Am J Obstet Gynecol.* 2021;225(3):289–289. e1-289e17. [[https://www.ajog.org/article/S0002-9378\(21\)00561-5/fulltext](https://www.ajog.org/article/S0002-9378(21)00561-5/fulltext)]
7. Allotey J, Stallings E, Bonet M, Yap M, Chatterjee S, Kew T, et al. Clinical manifestations, risk factors, and maternal and perinatal outcomes of coronavirus disease 2019 in pregnancy: living systematic review and meta-analysis. *BMJ.* 2020;370:m3320–m3320. [<https://www.bmj.com/content/370/bmj.m3320.long>]
8. Di Mascio D, Khalil A, Saccone G, Rizzo G, Buca D, Liberati M, et al. Outcome of coronavirus spectrum infections (SARS, MERS, COVID-19) during pregnancy: a systematic review and meta-analysis. *Am J Obstet Gynecol MFM.* 2020;2(2):100107–100107 [<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7104131/>]
9. Hansen JN, Hine J, Strout TD. COVID-19 and preeclampsia with severe features at 34-weeks gestation. *Am J Emerg Med.* 2021;39:252–252. e3-252e5. [<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7315969/>]
10. Abbas AM, Ahmed OA, Shaltout AS. COVID-19 and maternal preeclampsia: A synopsis. *Scand J Immunol.* 2020;92(3):e12918–e12918. [<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/sji.12918>]

ТРОМБОФІЛІЯ. ВПЛИВ ХВОРОБИ НА ВАГІТНІСТЬ

Маринчина Ірина Миколаївна

к.мед.наук, асистент

Анфілофієва Владислава Русланівна

Студент

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Вступ: Невиношування вагітності є однією з актуальних проблем сучасного акушерства через його прямий зв'язок із перинатальною захворюваністю та смертністю. Це питання потребує подальшого вивчення для профілактики самовільних абортів, передчасних пологів та народження дітей з низькою масою тіла. За узагальненими даними світової літератури, серед причин невиношування вагітності близько 7% припадає на хромосомні аномалії, близько 10% – на анатомічні і близько 15% – на гормональні фактори. Приблизно 6% становить невиношування неясного генезу, і 55-62% випадків невиношування зумовлені дефектами гемостазу.

Мета роботи: Дослідити зв'язок між тромбофілією та повторною втратою вагітності та оцінити сучасні можливості лікування даного захворювання.

Матеріали та методи: Аналіз і вивчення літературних джерел.

Результати та обговорення: Жінки зі спадковою та набутою тромбофілією мають підвищений ризик розвитку як ранніх, так і пізніх ускладнень під час вагітності.

Проте абсолютний ризик цих несприятливих наслідків залишається низьким.

Що стосується спадкових тромбофілій, доступні дослідження значною мірою недостатні для виявлення значних результатів через низьку поширеність цих дефектів у загальній популяції.

У дослідженнях, присвячених пізнім ускладненням вагітності, класифікація та визначення затримки розвитку плода та «важкої прееклампсії» є неспецифічними та чітко сформульованими, тому порівняння проводяться

між гетерогенними популяціями.

Якщо говорити про лікування, то, окрім профілактики повторної втрати вагітності та венозної тромбоемболії при антифосфоліпідному синдромі, недостатньо доказів, які б свідчили про призначення гепарину як жінкам зі спадковою тромбофілією та ускладненнями вагітності, так і жінкам із невдалою імплантацією, пов'язаною з ЕКЗ.

Для оцінки цих результатів необхідні достатньо потужні рандомізовані контрольовані дослідження, перш ніж універсальний скринінг на тромбофілію під час вагітності може бути виправданим.

Висновок: Перебіг, тяжкість і поширеність тромбофілічних ускладнень недостатньо вивчені, а схеми ведення таких хворих відсутні. Спектр клінічних проявів потребує проведення широкого диференційованого пошуку, введення в практику нових високочутливих методів обстеження та лікування.

Вкрай необхідними на сьогодні є проведення повноцінного скринінгу вагітних, оцінка ризиків можливих тромбофілічних ускладнень, яка надасть можливість своєчасно діагностувати патологічний стан і розпочати терапію ще до розвитку клінічних проявів тромбофілії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Йоргенсен, М.; Клайнбард, А.; Андерсен, М. Р.; Колов Н.П.; Гемостатичні контрольні інтервали під час вагітності. Тромб. Гемост. 2010, 103, 718–727.
2. Саріг, Г.; Кліл-Дрорі, А.Дж.; Чап-Маршак Д.; Бреннер, Б.; Друган, А. Активація коагуляції в амніотичній рідині під час нормальної вагітності людини. 2011, 128, 490–495.
3. Маклін, К.С.; Бернштейн І.М.; Бруммель-Зієдінс, К.Е. Утворення тромбіну під час вагітності, залежне від тканинного фактора. Гінекол. 2012, 207, е1–е6.
4. Камель, Х.; Наві, Б.Б.; Шрірам, Н.; Овсепян Д.А.; Деверо, Р.Б.; Елькінд, М.С. Ризик тромбозу після 6-тижневого післяпологового періоду.

Н. англ. J. Med. 2014, 370, 1307–1315.

5. Роджер, М.А.; ле Гал, Г.; Мартінееллі, І.; Перна, А.; Рей, Е.; де Фріз, Я.І.; Гріс, Дж.К.; Низькомолекулярний гепарин для плацентарно-опосередкованих ускладнень вагітності. Мета-аналіз низькомолекулярного гепарину для запобігання повторних ускладнень вагітності, опосередкованих плацентою. 2014, 123, 822–828.

ПАТОГЕНЕЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЕЗПЛІДДЯ

Мельник Каріна Олександрівна,

Студентка

Буковинського державного медичного університету

Приймак Світлана Григорівна

Кандидат медичних наук,

Асистент кафедри акушерства та гінекології

Буковинського державного медичного університету

м. Чернівці, Україна

Анотація: Проблема безпліддя є досить поширеною у світі, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 10% пар у світі стикаються з безпліддям. Це означає, що близько 50-80 мільйонів людей у світі мають проблеми зі здатністю зачати дитину.

Ключові слова: психологічне безпліддя, стрес та репродукція, вплив кортизолу на репродуктивну функцію, порушення рівня статевих гормонів.

Велику частку причин виникнення безпліддя займають чинники невизначеного генезу, серед яких є і психологічне безпліддя.

Психологічне безпліддя є складною проблемою, яка може впливати на здатність пари забезпечити вагітність і народження дитини.

Наукова література з репродуктології містить ряд досліджень, які висвітлюють проблему психологічного безпліддя. Наприклад, одним з ранніх досліджень у цій області є робота Білла та Ходжсона, (1980 -1990 роках) вони проаналізували психологічні чинники, які впливають на шанси жінки до вагітності під час хронічного стресу. Дослідження показали, що жінки, які більше стресують та стають тривожними, мають менші шанси на вагітність.

Репродуктивна система людини є однією з найбільш чутливих по відношенню до різних несприятливих факторів. Негативний вплив чинять стреси, переживання, часта або постійна перевтома.

Психологічне безпліддя може бути пов'язане із страхом, що був викликаний зовнішніми факторами. Найчастіше цей страх обумовлений матеріальними труднощами, побутовими проблемами, появою великої відповідальності.

Також, може бути викликане психологічною травмою або негативною ситуацією з минулого, до якої жінка чи чоловік повертається, при думці про появу дитини. Або страхом появи дитини з вадами розвитку, беручи до уваги, сімейний анамнез і генетичні патології, які час від часу прослідковувались у даній родині.

Нажаль, теперішні реалії і умови війни вносять свої корективи, і можуть дуже негативно вплинути на психологічний стан партнерів та їх страх перед створенням сім'ї.

Психологічне безпліддя пов'язане з психологічними факторами, які впливають на поведінку та емоційний стан партнерів, тим самим викликають стрес і як наслідок виділення надмірної кількості кортизолу.

Надмірна продукція гормону кортизолу під впливом стресу може призводити до порушень в роботі гіпоталамуса та гіпофізу, що в свою чергу може впливати на функцію яєчників та сперматогенезу.

Жінка є досить вразливою до стресу, через зміни гормональних коливань, внаслідок циклічних змін в матці та яєчниках та постійній зміні рівня гормонів, впродовж циклу, таких як, естроген та прогестерон.

Для успішної імплантації заплідненої яйцеклітини необхідна товщина ендометрію у 7-12 мм. Саме у фазі проліферації відбувається наростання ендометрію під впливом гормону естрогену. Стрес може призводити до порушень в роботі гіпоталамо-гіпофізарно-наднирникової (ГГН) системи, яка відповідає за регулювання репродуктивної функції. Кортизол, який є одним з головних гормонів стресу, може впливати на рівень статевих гормонів.

Дослідження показали, що надмірна продукція кортизолу може призводити до зниження рівня естрогену в організмі жінки. Це в свою чергу, призводить до порушень менструального циклу, зменшення кількості

яйцеклітин, а також недостатній проліферації ендометрію, внаслідок чого запліднена яйцеклітина не буде успішно імплантована.

Також, надмірна кількість кортизолу призводить до зниження фолікулостимулюючого гормону (ФСГ), що в свою чергу, негативно впливає на розвиток та дозрівання домінантного фолікула у яєчнику, внаслідок чого овуляція не настає.

При значному зростанні рівня кортизолу в організмі, передньою часткою гіпофізу стимулюється виділення адренкортикотропного гормону (АКТГ), АКТГ стимулює секрецію глюкокортикостероїдів (ГКС) кірковою речовиною надниркових залоз.

Деякі дослідження показали, що кортизол може зменшувати вироблення гонадотропіну в аденогіпофізі та сприяти виробленню ГКС. Це може бути пов'язано з тим, що адренкортикотропний гормон, який виробляється передньою долею гіпофізу, є спільним регулятором вироблення як кортизолу, так і ГКС. Коли рівень кортизолу в крові зростає, АКТГ зменшує вироблення гонадотропіну, щоб забезпечити більше прекурсорів для вироблення ГКС в наднирниках. Тому що, АКТГ та гонадотропіни виробляються в тій же частині передньої залози гіпофізу і конкурують за обмежену кількість прекурсорів - пролізіна та проконвертин.

Крім того, кортизол може впливати на інші фактори, що впливають на репродуктивну функцію жінки, такі як рівень інсуліну та кількість жирової тканини в організмі. Наприклад, підвищений рівень ГКС може впливати на рівень інсуліну та зменшувати чутливість організму до нього, що може призводити до розвитку інсулінорезистентності. Це впливає на репродуктивну функцію жінки, оскільки інсулінорезистентність призводить до порушень менструального циклу та зниження кількості яйцеклітин, які можуть бути запліднені. Призводить до розвитку метаболічного синдрому. У жінок метаболічний синдром призводить до розвитку синдрому полікістозних яєчників (СПКЯ) і як наслідок, до розвитку ановуляторних циклів.

При СПКЯ підвищується рівень андрогенів що в свою чергу веде до

порушення або повної відсутності менструацій, а також до надмірно високої кількості естрогенів. Високий рівень естрогенів може спричинити зростання великої кількості фолікулів у яєчниках, які не досягають зрілості, утворюючи полікістозні яєчники. Також, даний стан варто диференціювати з мультикістозними яєчниками, який є фізіологічним для молодих жінок дітородного віку, та не веде до проблем з вагітністю.

Однак, необхідно зазначити, що взаємодія між різними гормонами в організмі досить складна і залежить від багатьох факторів.

Вплив кортизолу на репродуктивну систему чоловіка, безпосередньо пов'язаний з впливом на сперматогенез. Деякі дослідження показали, що підвищений рівень кортизолу може призвести до зниження кількості сперматозоїдів у спермі, а також до зниження їх рухливості, викликати зниження рівня тестостерону.

Вплив кортизолу на спермогенез є комплексним та залежить від інших факторів, таких як харчування, стиль життя, наявність хронічних захворювань та інших факторів стресу. Наприклад підвищений рівень кортизолу може, призводити до надмірної продукції ГКС і формуванню інсулінорезистентності та метаболічного синдрому. Розвиток метаболічного синдрому у чоловіків веде до зниження рівня тестостерону. Виникнення інсулінорезистентності викликає високий рівень інсуліну в крові, який може стимулювати синтез білків, що зв'язують тестостерон та знижують його вільний рівень в крові.

Також, метаболічний синдром може призводити до збільшення виробництва естрогенів, які сприяють зниженню рівня тестостерону. Ожиріння, яке часто відзначається при метаболічному синдромі, може призводити до підвищення конверсії тестостерону в естрогени в адипоцитах, що призводить до зниження його рівня в крові.

На підставі вивчених джерел наукової літератури можна стверджувати, що немає єдиної моделі пригнічення репродуктивної функції, яка в змозі пояснити патогенетичні зміни в різних складових репродуктивного апарату.

Отже, патогенез психологічного безпліддя є складним та має багато

різних факторів, що взаємодіють між собою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сорокіна, О.О. (2015). Сучасні аспекти лікування безпліддя в Україні: проблеми та перспективи. *Репродуктивна ендокринологія*, 2(22), 6-10. [1, с. 8]
2. Сінюк, О. В., & Поліщук, Т. В. (2019). Фактори, що впливають на формування репродуктивного здоров'я жінок різних вікових груп. *Вісник проблем біології і медицини*, 4(2), 74-78. [5, с. 77]
3. Ковальова, І. В. (2017). Психологічні аспекти лікування безпліддя: індивідуальний підхід. *Медична психологія*, 2(17), 23-28. [3, с. 25]
4. Ганущак, І. М. (2018). Психологічні аспекти ставлення чоловіків до діагностики та лікування безпліддя. *Психологічні проблеми в медицині*, 2(38), 67-72. [4, с. 70]
5. Peterson, B. D., Newton, C. R., Feingold, T., & Girdler, B. J. (2021). The psychosocial impact of infertility: A critical review of the literature. *Current Psychiatry Reports*, 23(3), 16. [5, p. 18]
6. Broughton, D. E., & Moley, K. H. (2018). Obesity and female infertility: potential mediators of obesity's impact. *Fertility and Sterility*, 109(1), 32-39. [1, p. 36]

ВПЛИВ ГІПЕРТЕНЗИВНИХ РОЗЛАДІВ НА ПЕРЕБІГ ВАГІТНОСТІ ТА ПІСЛЯПОЛОГОВОГО ПЕРІОДУ

Мороз А. В.

Студентка

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Маринчина І. М.

Науковий керівник

к.мед.н.

Анотація. Гіпертензивні розлади вагітності - це гетерогенна група станів, що включає гестаційну гіпертензію, хронічну гіпертензію, преєклампсію та преєклампсію на тлі хронічної гіпертензії, що спостерігаються приблизно у 5-10% вагітностей. На ці розлади припадає значна частка перинатальної захворюваності та смертності і становить в 3-4 рази вище, ніж у здорових жінок. Враховуючи значний тягар гіпертензивних розладів під час вагітності, зростає інтерес до оптимізації ведення цих станів. Преєклампсія з будь-якою тяжкою ознакою потребує негайної стабілізації та стаціонарного лікування та планування розродження. Преєклампсія може погіршитися або з'явитися після пологів. У зв'язку з цим зберігається потреба в розробці доказових клінічних настанов для виявлення, профілактики та лікування в усьому світі. [1, 2]

Ключові слова: гіпертензивні розлади, преєклампсія, статистичні дані.

Обговорення. Робоча група Національної освітньої програми з високого кров'яного тиску з питань високого кров'яного тиску під час вагітності опублікувала настанови у 2000 році, в яких розділила гіпертензивні розлади під час вагітності на 4 категорії: хронічна (або вже існуюча) гіпертензія, гестаційна гіпертензія (транзиторна гіпертензія вагітних або хронічна гіпертензія, виявлена у другій половині вагітності), преєклампсія/еклампсія, преєклампсія на тлі хронічної гіпертензії. [1, 5]

Гіпертензія під час вагітності визначається, коли сАТ ≥ 140 мм рт.ст. та дАТ ≥ 90 мм рт.ст. при двохкратному вимірі з інтервалом більше ніж 4 години або сАТ ≥ 160 мм рт.ст. та дАТ ≥ 110 мм рт.ст., при однократному вимірюванні. Гіпертензія під час вагітності зустрічається у жінок з раніше існуючою первинною або вторинною хронічною артеріальною гіпертензією, а також у вагітних жінок, які мають маніфестацію гіпертензії в другій половині гестації. Вони залишаються основною причиною захворюваності та смертності матерів, плодів та новонароджених. Ризики для матері включають передчасне відшарування нормально розташованої плаценти, інсульт, поліорганну недостатність та синдром дисемінованого внутрішньосудинного згортання крові. Плід має високий ризик затримки внутрішньоутробного росту (25% випадків преєклампсії), недоношеності (27% випадків преєклампсії) та внутрішньоутробної смерті (4% випадків преєклампсії). За даними статистично-аналітичного довідника «Стан здоров'я жіночого населення в Україні за 2020 рік», опублікованого Державним закладом «Центр медичної статистики МОЗ України», згідно даних жіночих консультацій зареєстровано 17 592 випадки вагітностей, ускладнених набряками, протеїнурією та гіпертензивними розладами, що склало 6,4 на 100 вагітностей, у тому числі 5867 випадків преєклампсії, еклампсії, що склало 2,13 на 100 вагітностей, з них 701 випадок важких форм преєклампсії та еклампсії, що склало 0,25 на 100 вагітностей. [2, 3]

Однак за даними акушерських стаціонарів кількість випадків гіпертензивних розладів вагітних була значно вищою, у 2020 р. зареєстровано 21 004 випадки пологів, ускладнених набряками, протеїнурією та гіпертензивними розладами, що склало 74,57 на 1000 пологів, у тому числі 11 075 випадків преєклампсії, еклампсії, що склало 39,32 на 1000 пологів, з них 1573 випадки тяжких форм преєклампсії та еклампсії, що склало 5,58 на 1000 пологів. [3, 4]

Висновки. Гіпертензивні розлади вагітності продовжують залишатися причиною значної захворюваності та смертності матерів і плодів, незважаючи

на зусилля, спрямовані на забезпечення належної діагностики та лікування. Доведено, що АГ, куріння, надлишкова маса тіла, недостатня фізична активність, мають негативний вплив на розвиток несприятливих перинатальних подій та піддаються корекції за допомогою фармакотерапії та модифікації способу життя. Тим, хто має підвищений ризик прееклампсії, також рекомендується приймати ацетилсаліцилову кислоту в дозі 60-100 мг/доб, починаючи з 20-го тижня вагітності. Застосування препаратів кальцію в дозі 2 г/доб (у перерахунку на елементарний кальцій), починаючи з 16-го тижня вагітності та включення у раціон харчування морських продуктів з високим вмістом поліненасичених жирних кислот. В подальшому жінки повинні перебувати під спільним контролем акушера та кардіолога, щоб зменшити довготривалий негативний вплив на серцево-судинне здоров'я. Сучасні клінічні настанови надають доказові рекомендації щодо догляду за вагітними пацієнтками з артеріальною гіпертензією. Хоча кількість доказів, що підтверджують ці рекомендації, з роками зростає, залишаються області, які потребують подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Medical Disorders in Pregnancy edited by Erika Peterson - Division of Maternal Fetal Medicine, Fetal Concerns Center of Wisconsin, Medical College of Wisconsin, Milwaukee, WI 53226-3522, USA Judith U. Hibbard - Medical College of Wisconsin, Milwaukee, WI 53226-3522, USA

2.. Department of Obstetrics and Gynecology, Division of Maternal-Fetal Medicine, University of Alabama at Birmingham, Women and Infants Center, 1700 6th Avenue South, Birmingham, AL 35249, USA <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0889854518300123?via%3DiHub#preview-section-references>

3. Уніфікований клінічний протокол «Гіпертинзивні розлади під час вагітності, пологів та у післяпологовому періоді» https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/2022_151_ykpmg_giprozlvagitn.pdf

4. «Hypertension in Pregnancy» Amanda R. Vest MBBS, MRCP
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0733865112000562?via%3Dihub>

5. Abalos E, Cuesta C, Grosso AL, Chou D, Say L. Global and regional estimates of preeclampsia and eclampsia: a systematic review. *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol* 2013;170:1-7. 10.1016/j.ejogrb.2013.05.005 pmid:23746796. [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]

6. American College of Obstetricians and Gynecologists Task Force on Hypertension in Pregnancy. Hypertension in pregnancy. Report of the American College of Obstetricians and Gynecologists' Task Force on Hypertension in Pregnancy. *Obstet Gynecol* 2013;122:1122-31.pmid:24150027. [PubMed] [Google Scholar]

МАГНЕЗІАЛЬНА ТЕРАПІЯ У ВАГІТНИХ З ЕКЛАМПСІЄЮ

Приймак Світлана Григорівна,

к.мед.н., асистент кафедри
акушерства та гінекології

Черпак Тамара Романівна

Студент

Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Анотація. Еклампсія — це гіпертонічна хвороба вагітних, що визначається новою появою тоніко-клонічних, фокальних або мультифокальних нападів або незрозумілих змін психічного стану у вагітної або післяпологової пацієнтки за відсутності іншої причинної етіології. Однак ознаки та симптоми прееклампсії та продроми еклампсії часто ледве помітні та неспецифічні, що ускладнює діагностику.

Більшість жінок із відстроченою післяпологовою прееклампсією з'являються протягом перших 7–10 днів після пологів, найчастіше з неврологічними симптомами, як правило, головним болем. Захворюваність на еклампсію знизилася за останні два десятиліття. Належний допологовий догляд із раннім виявленням та госпіталізацією пацієнтів із легкою прееклампсією відповідає за це зменшення. Зміни в доказовій базі акушерства, спрямовані на підвищення обізнаності про ризик еклампсії як в середині триместру, так і в кінці післяпологового періоду, можуть ще більше зменшити її виникнення.

Однак завжди буде невелика кількість жінок, у яких еклампсії неможливо запобігти. Пацієнтів з еклампсією слід консультувати щодо підвищеного ризику прееклампсії або еклампсії у їхніх сестер і дочок, а також щодо підвищеного ризику як рецидиву захворювання, так і перинатальної смерті під час наступних вагітностей.

Ключові слова: вагітність, еклампсія, магnezіальна терапія, .

Рівень материнської смертності, пов'язаної з еклампсією, коливається від 100 до 6000 на 100 000, а рівень перинатальної смертності – від 150 до 400 на 1000. Як еклампсія, так і її попередній стан, спричинена вагітністю гіпертензія, зустрічаються в різному ступені.

Адекватний допологовий догляд повинен дозволити ідентифікувати майже кожен потенційний випадок еклампсії та забезпечити швидке лікування прееклампсії або переривання вагітності, якщо це необхідно.

Лікування жінок із судомним епізодом таке ж, як і при будь-якому іншому генералізованому тоніко-клонічному нападі. Стандартами лікування є застосування антигіпертензивних засобів, магnezії та діурез. Сульфат магнію у вигляді навантажувальної дози з наступною безперервною інфузією є найефективнішим засобом профілактики рецидиву, пов'язаного з нормалізацією артеріального тиску.

Є 4 великі рандомізовані дослідження, в яких порівнювали сульфат магнію і плацебо у пацієнтів з важкою прееклампсією. Рівень еклампсії був значно нижчим у тих, хто отримував сульфат магнію (0,6% проти 2,0%, відносний ризик 0,39, 95% довірчий інтервал 0,28-0,55). Таким чином, кількість жінок, які потребують лікування для запобігання одному випадку еклампсії, становить 71.

Необхідно забезпечити найбільш ефективне лікування пацієнтів з прееклампсією та еклампсією. Зараз є докази того, що сульфат магнію є найефективнішим протисудомним засобом.

З 2004 по 2006 рік в Jinnah Postgraduate Medical Centre, Карачі, було проведено експериментальне дослідження, метою якого було визначити ефективність одноразової дози сульфату магнію порівняно зі стандартним режимом Прітчарда в лікуванні прееклампсії, при якому $MgSO_4$ вводиться у вигляді навантажувальної дози 4 г внутрішньовенно протягом 10 хвилин, а по 5 г вводиться внутрішньом'язово в кожную сідницю. Потім 5 г $MgSO_4$ вводять внутрішньом'язово кожні 4 години до 24 годин після пологів або 24 години після останнього нападу, за умови відсутності ознак токсичності від

попередньої дози.

У дослідження були включені всі жінки з тяжкою прееклампсією та загрозою еклампсії. Пацієнтки з артеріальною гіпертензією, спричиненою вагітністю, і прееклампсією легкого та помірного ступеня були виключені. Зі 100 жінок, включених у дослідження, після підбору віку, паритету та терміну вагітності 50 отримували лише болюсну дозу сульфату магнію, а 50 отримували стандартну схему. Спостерігали протягом одного тижня за кількістю судом.

Не було суттєвої різниці в двох групах щодо терміну виникнення судом, у одного пацієнта розвинувся випадок на режимі Прітчарда. Частота кесаревого розтину була нижчою в групі А, 12% проти 30% у групі В ($p=0,05$). Не було значної різниці в перинатальному результаті в обох групах (82% живонароджених у групі А проти 72% у групі В ($p=0,2$)). При стандартному лікуванні спостерігалось небагато побічних ефектів, таких як блювота, запаморочення та подразнення в місці ін'єкції. Лікування одноразовою дозою також виявилось рентабельним. В жодній з груп материнської смертності не спостерігалось.

Отже, сульфат магнію є ефективним препаратом для профілактики та контролю судом. Його легко вводити, а подальший догляд легший. Судоми зазвичай припиняються після початкової навантажувальної дози сульфату магнію.

Маючи однакоvu ефективність, легкість моніторингу та економічну ефективність, одноразова навантажувальна доза сульфату магнію є кращою перед стандартним режимом у лікуванні прееклампсії як профілактичний захід для запобігання нападам.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Акушерство і гінекологія: у 2 книгах. Книга 1. Акушерство: підручник / В.І. Грищенко, М.О. Щербина, Б.М. Венцківський та ін. — 4-е видання

2. [Eclampsia]: стаття/O Collange 1, A Launoy, A Kopf-Pottecher, J-L Dietemann, T Pottecher;
3. High risk and low prevalence diseases: Eclampsia: стаття/ Marina Boushra, Sreeja M Natesan, Alex Koymfan, Brit Long
4. Postpartum preeclampsia or eclampsia: defining its place and management among the hypertensive disorders of pregnancy: стаття/ Alisse Hauspurg, Arun Jeyabalan
5. Loading dose of magnesium sulphate versus standard regime for prophylaxis of pre-eclampsia: стаття/ Tabassum Shoaib, Saba Khan, Iffat Javed, Shereen Z Bhutta
6. Diagnosis, prevention, and management of eclampsia: стаття/Baha M Sibai

КИСНЕВЕ ЗНЕБОЛЕННЯ ЗАКИСОМ АЗОТУ В ДЕРМАТОЛОГІЇ

Пустова Наталія Олександрівна,

канд. мед. наук, доцент кафедри дерматології,
венерології та медичної косметології

Харківський національний медичний університет

Трошина Владислава Дмитрівна

Студент

Харківський національний медичний університет

Анотація: Зазвичай використання місцевої анестезії недостатнє для проведення масштабних медичних процедур. Замість загального наркозу все частіше використовують закис азоту. Закис азоту має багато потенційних застосувань у дерматології.

Ключові слова: дерматологія, закис азоту, знеболення, анестезія, лікування.

Мета. Оцінити ефект застосування закису азоту з точки зору забезпечення знеболення та тривожності з дерматологічними процедурами.

Матеріали та методи. Нами було проаналізовано 8 досліджень, у яких брали участь 24 пацієнта, яким проводилася інгаляція N₂O/O₂ (Livoran®) під час процедури фракційного радіочастотного зменшення зморшок, шрамів, гіпопигментації. Також оцінювалися результати досліджень, де проводилася фотодинамічна терапія, ботулотоксинотерапії гіпергідрозу долонь і пахвових западин, естетичні процедури з використанням різних лазерних методик, а також при лікуванні пролежнів і виразок на ногах.

Основний критерій, який нас цікавив, - це суб'єктивна інтенсивність болю, тривалість анестетичного ефекту.

Результати. Нами було визначено та розглянуто вісім досліджень. Використання суміші закису азоту призвело до значного зменшення болю при фракційній радіочастотній терапії зменшення зморшок, шрамів та

гіпопігментацій. Однак показники болю були вищими, коли закис азоту/кисень використовували для очищення хронічних виразок порівняно з використанням місцевої анестезії під час цієї ж процедури. Крім того, доведено, що оксид азоту ефективний у зменшенні болю під час фракційного радіочастотного зменшення зморшок, шрамів, гіпопігментації.

23/24 пацієнтів обрали N₂O для наступного лікування. Крім ейфорії, втоми, легкої сонливості, запаморочення, нудоти або зміни слухового сприйняття, інших побічних ефектів не спостерігалось.

Висновок. Сучасна література містить деякі докази того, що закис азоту, який використовується окремо або як додаткова анестезія, є ефективним методом для забезпечення знеболення під час багатьох дерматологічних процедур.

Проаналізувавши отримані дані, можна з упевненістю сказати про те, що закис азоту забезпечує виражений ефект знеболення і має низький відсоток побічних ефектів. Усе перелічене робить інгаляцію N₂O/O₂ ідеальним доповненням у лікуванні більшості болісних процедур у дерматології. Закис азоту має багато потенційних застосувань у дерматології, однак необхідні додаткові докази з рандомізованих контрольованих досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Annequin D, Carbajal R, Chauvin P et al (2000) Фіксована суміш 50% закису азоту для хворобливих процедур
2. Гірський Л. (1971) Застосування Ентонокса в лікарні загального профілю. *Nurs Times* 67:1321–1323
3. Roberts GJ (1990) Інгаляційна седація (відносна аналгезія) газовими сумішами кисень/закис азоту: 1 принципи. *Оновлення Дента* 17:139–142

**АКТУАЛЬНІСТЬ ДІАГНОСТИКИ АНТИФОСФОЛІПІДНОГО
СИНДРОМУ У ВАГІТНИХ З ТРОМБОЗОМ В АНАМНЕЗИ**

**Савіна Ольга Володимирівна,
Саєвська Яна Мирославівна**

Студентки

Семеняк Аліна Вікторівна

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри акушерства та гінекології,
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Анотація: антифосфоліпідний синдром (АФС) є аутоімунним захворюванням, тобто виникає внаслідок збою в роботі всієї імунної системи або її окремих частин. При цьому організм виробляє антитіла проти фосфоліпідів (речовин, що входять до складу клітинної структури) і білків, які їх зв'язують. Антитіла взаємодіють з фосфоліпідами і руйнують клітинні мембрани. Серйозними проявами виступають проблеми у системі згортання крові.

Ключові слова: антифосфоліпідний синдром, тромбоз, вагітність, викидень.

Антифосфоліпідний синдром (АФС) - мультисистемне захворювання, якому властива циркуляція антифосфоліпідних антитіл (АФА), артеріальні та/або венозні тромбози, тромбоцитопенія та звичне невиношування вагітності [1] У 2002 році в рамках Міжнародної конференції в м. Терміна (Італія), АФС надано статус системного процесу, оскільки у його основі полягає утворення авто-антитіл до фосфоліпідів більшості органів та тканин [2]. Вперше АФА були виявлені у 1952 році в хворих на системний червоний вівчак. При дослідженні крові таких пацієнтів виявили подовження активного парціального тромбoplastинового часу (АПТЧ), що дозволило їм передбачити наявність

фактору, який виступає в ролі інгібітору зсідання крові, в 1972 році субстанція отримала назву вовчакового антикоагулянту (ВА). При подальших дослідженнях було показано, що наявність фактору лише *in vitro* зумовлює подовження часу зсідання, у той час як хворі, навпаки, страждають на тромбози різноманітної локалізації. Зв'язок між виявленням ВА та звичними втратами вагітності вперше описано 1954 році [3].

Розповсюдженість АФС у популяції коливається від 0 до 14 %, високий титр антитіл виявляється у 0,2 %. Показник зростає серед хворих на запальні, автоімунні та інфекційні захворювання, у онкологічних хворих, на фоні прийому лікарських препаратів, тобто у випадках вторинного АФС.

Захворювання частіше розвивається у молодому віці, описані випадки розвитку його серед новонароджених, що свідчить за можливість трансплацентарної передачі АФА. У загальній популяції АФС частіше розвивається в жінок, однак при первинній формі захворювання відсутні статеві відмінності. Клінічні прояви розвиваються у 30 % хворих, в яких виявляють ВА, та у 30-50 % хворих, що мають високий титр антикардіоліпінових Ig G. АФА виявлені у 21 % хворих молодого віку, що перенесли інфаркт міокарду та у 18 % хворих, що перенесли інсульт [5].

АФС є важливим синдромом, особливо у жінок, які перенесли багаторазові викидні на ранніх термінах вагітності з супутнім тромбозом різної локалізації в анамнезі. АФС впливає на згортальну здатність крові, що призводить до утрудненого формування плаценти, порушення інвазії клітин трофобласта на ранніх етапах вагітності та утворення тромбу в дрібних кровоносних судинах плаценти, до недостатнього кровопостачання плоду.

Жінки з тромбозом різної локалізації в анамнезі мають підвищений ризик виявлення АФС, оскільки обидва захворювання пов'язані з порушеннями згортання крові. Однак точний статистичний ризик може змінюватися залежно від багатьох факторів, включаючи тип тромбозу, наявність інших медичних ускладнень та індивідуальні особливості пацієнта [6].

АФС виявляється приблизно в 5% вагітних, у 30% з них вагітність

завершується викиднем.

Деякі дослідження свідчать про те, що ризик розвитку АФС після вагітності у жінок із тромбозами в анамнезі становить близько 10-15 %. Однак ці ризики можуть бути вищими або меншими залежно від обставин.

Крім того, жінки з тромбозом також можуть мати підвищений ризик повторного утворення тромбів під час вагітності, що може ускладнити стан і призвести до порушення кровопостачання плаценти та загибелі плоду.

Основні клінічні ознаки:

1. Акушерська патологія – рецидивуючі спонтанні викидні різних термінів гестації, передчасні пологи (невиношування), внутрішньоутробна загибель плоду, тромбози судин плаценти з утворенням інфарктів або тотального відшарування, смерть недоношених новонароджених в перші 3 доби від респіраторного дистрес-синдрому та порушення мозкового кровообігу, прееклампсія (важкий перебіг) і еклампсія.

2. Рецидивуючі тромбози артерій і вен різної локалізації

Діагностика АФС у вагітних з множинними викиднями з артеріальними або венозними тромбозами різної локалізації є актуальним і важливим. Своєчасне виявлення АФС допомагає встановити діагноз і почати лікування, спрямоване на попередження ускладнень, таких як прееклампсія, затримка внутрішньоутробного розвитку плода, дистрес-синдром, викидні. Лікування може включати призначення антикоагулянтів, таких як низькомолекулярний гепарин в комбінації з аспірином, щоб зменшити ризик утворення тромбів. Також проводиться ультразвукова діагностика для моніторингу стану плода, плаценти та її кровопостачання. Підвищення рівня антифосфоліпідних антитіл у крові вагітних може свідчити про наявність АФС і в потребі додаткового медичного контролю під час вагітності.

Лабораторні критерії:

- імуноглобуліни G, I/або M в крові присутні в середньому або високому титрі в двох і більше дослідженнях, проміжках часу не менше 6 тижнів, досліджених стандартними імуносорбентним аналізом. Діагноз АФС можна

поставити при поєднанні 1 клінічної ознаки і 1 одного позитивного імунологічного тесту (або гемостазіологічного тесту), або двох більше допоміжних клінічних ознак і одного позитивного імунологічного (гемостазіологічного тесту).

Висновок. Підсумовуючи, обстеження на антифосфоліпідний синдром є важливим для вагітних жінок із численними ранніми викиднями. Це допомагає встановити діагноз, оцінити ризик ускладнень, розробити план лікування та забезпечити належну медичну підтримку. Правильне лікування АФС може підвищити шанси на успішну вагітність і народження здорової дитини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Акушерство: підручник (ВНЗ IV р. а.) / В.М. Запорожан, В.К. Чайка, Л.Б. Маркін та ін.; за ред. В.М. Запорожана <https://mazg.com.ua/ua/archive/2021/5-6%28140-141%29/pages-18-19/taktika-vedennya-vagitnoyi-z-katastrofichnim-antifosfolipidnim-sindromom-na-prikladi-klinichnogo-vipadkya>
2. Локальний протокол ведення вагітної з антифосфоліпідним синдромом, <https://kiai.com.ua/ua/archive/2008/4%2815%29/article-202/antifosfolipidniy-sindrom-sindrom-h-yuza-v-likarskiy-praktici>
3. Ziakas P, Pavlou M, Voulgarelis M.(2010) Heparin treatment in antiphospholipid syndrome with recurrent pregnancy loss: a systematic review and meta-analysis. *Obstet Gynecol.* Vol. – 2010- 115(6) p.1256-62.
4. Giannokopolous B, Krilis S. The Pathogenesis of the Antiphospholipid Syndrome. *N Engl J Med.* 03/13. 368:1033-1044.
5. Gómez-Puerta JA, Cervera R. Diagnosis and classification of the antiphospholipid syndrome. *J Autoimmun.* 2014 Feb-Mar. 48-49:20-5.
6. Передчасні пологи: патогенез, прогнозування та профілактика (методичні рекомендації) 11.14/239.14. Венцківська І.Б., Подольський В.В., Біла В.В., Загородня О.С.-Київ, Науковий світ, 2014 – 22с. 8. Радзинский В.Е.

ЦЕРЕБРАЛЬНІ УСКЛАДНЕННЯ У ПАЦІЄНТІВ З ПРЕЕКЛАМПСІЄЮ

**Саєвська Яна Мирославівна,
Савіна Ольга Володимирівна,
Салехі Дар'юш Джамшидович**

Студенти

Семеняк Аліна Вікторівна

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри акушерства та гінекології,
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Анотація: вагітність і післяпологовий період пов'язані з підвищеним ризиком ішемічного та геморагічного інсульту. Згідно з оцінкою досліджень, опублікованих у період з 1990 року по січень 2021 року, інсульт найбільш поширений у перинатальний та післяпологовий періоди. Частота оцінюється в 30 випадків на 100 000 вагітностей. Деякі з механізмів, що лежать в основі цього підвищеного ризику, включають венозний або артеріальний тромбоз через естроген-пов'язану гіперкоагуляцію; церебральна гіперперфузія, пов'язана з гострою крововтратою; кардіоемболія через перинатальну кардіоміопатію; ендотеліопатія, вазоспазм і гіпертензивний внутрішньомозковий крововилив (ВМК), що пов'язані з гіпертензивними розладами вагітності.

Гіпертензивні розлади в період вагітності відзначають у приблизно 8-10 % усіх жінок. Вони включають хронічну гіпертензію, гестаційну гіпертензію та преєклампсію/еклампсію. Артеріальна гіпертензія може виникати до вагітності або бути діагностована в перші 20 тижнів вагітності (хронічна артеріальна гіпертензія), чи вперше виявлена у другій половині вагітності (гестаційна гіпертензія) та може бути з особливостями поліорганного ураження (преєклампсія). Потенційні церебральні ускладнення преєклампсії включають ішемічний інсульт, геморагічний інсульт, набряк мозку та судоми. Преєклампсію асоціюють із синдромом задньої оборотної енцефалопатії

(Posterior Reversible Encephalopathy Syndrome - PRES) та оборотним синдром церебральної вазоконстрикції (RCVS). У цій статті ми розглянемо епідеміологію та особливості клініки преєклампсії; зв'язок між преєклампсією та PRES; потенційні патофізіологічні механізми, що призводять до церебральної дисфункції та ризик майбутнього ішемічного інсульту у жінок з цим захворюванням.

Ключові слова: вагітність, преєклампсія, PRES синдром, церебральні ускладнення, інсульт

Преєклампсія – це системна поліорганна ендотеліопатія, що характеризується виникненням артеріальної гіпертензії та протеїнурії або появою гіпертонії та значною дисфункцією органів-мішеней із протеїнурією, або без неї в другій половині вагітності чи після пологів [1].

Гіпертонія та преєклампсія швидко стають пріоритетною глобальною проблемою системи охорони здоров'я, враховуючи їхній значний негативний внесок у здоров'я матері та новонародженої дитини та глобальну епідемію хронічних неінфекційних хвороб. Загалом повідомляється, що преєклампсія ускладнює < 5 % усіх вагітностей. 76 000 жінок і 500 000 немовлят щороку помирають від гіпертонії та преєклампсії під час вагітності, що робить цей розлад однією з провідних причин материнської та перинатальної захворюваності у всьому світі. Дослідження також свідчать про підвищення ризику інсульту у жінок з преєклампсією на ≈ 80 % порівняно з жінками без преєклампсії.

Патофізіологія, що лежить в основі преєклампсії, залишається неповною. Вона викликана дисфункцією судин жінки та плаценти, пов'язана з аномальним проникненням трофобласта (клітин бластоцисти) в матку та спіральні маткові артерії; зниженням плацентарної перфузії; дисбалансом про- та антиангіогенних факторів; надмірною внутрішньосудинною запальною реакцією на плацентарну тканину. Фактори ризику включають неплідність, ожиріння, прегестаційний діабет, цукровий діабет, тромбофілію та існуючу

гіпертонію або захворювання нирок. Механізм церебральної дисфункції та пошкодження при преєклампсії залишається невідомим, загальноновизнано, що ендотеліальна дисфункція та порушення гематоенцефалічного бар'єру зрештою відіграють центральну роль [2].

Синдром задньої оборотної енцефалопатії, також синдром оборотної задньої лейкоенцефалопатії (Posterior Reversible Encephalopathy Syndrome (PRES)) характеризується вазогенним набряком головного мозку, що викликає вогнищеву неврологічну симптоматику. Оскільки набряк PRES, як правило, вражає переважно тім'яну та потиличну частки, візуальні симптоми є поширеними. Крім того, частими ознаками PRES є головний біль і зміна психічного стану, порушення зору. Хоча ураження тім'яно-потиличної частини є найпоширенішим, PRES може вражати лобові, скроневі частки, мозочок і стовбур мозку. При PRES можна спостерігати церебральну ішемію та крововилив. У важких випадках можливий розвиток судом, епілептичного статусу, і коми. Набряк головного мозку та симптоми часто оборотні, хоча у важких випадках може виникнути постійне пошкодження паренхіми та клінічна інвалідність [3].

Дослідження 94 жінок з важкою преєклампсією, виявлених і залучених під час госпіталізації, виявило ураження білої речовини у 61,7 % жінок під час пологів, 56,4 % через 6 місяців і 47,9 % через 1 рік. Причина підвищеного ризику ішемічного інсульту у жінок з преєклампсією залишається невизначеною. Одним із припущень є те, що преєклампсія служить маркером, а не причиною підвищеного ризику інсульту. Інше припущення полягає в тому, що преєклампсія самостійно підвищує ризик майбутнього інсульту. Ризик інсульту під час вагітності та в післяпологовому періоді підвищується за рахунок усіх компонентів тріади Вірхова: прокоагулянтний стан, посилення венозного стазу та пошкодження ендотелію в результаті механічного процесу пологів. Таким чином, для запобігання даних церебральних ускладнень важливо вчасно діагностувати та лікувати жінок з преєклампсією [4].

Діагностичні критерії включають: артеріальний тиск – систолічний

артеріальний тиск 140 мм рт.ст. або більше, або діастолічний артеріальний тиск 90 мм рт.ст. і більше два рази з інтервалом не менше 4 годин після 20 тижнів вагітності у жінки з раніше нормальним артеріальним тиском; систолічний артеріальний тиск 160 мм рт.ст. або більше, або діастолічний артеріальний тиск 110 мм рт.ст. і більше. Протеїнурія: 300 мг або більше за 24 години збору сечі; співвідношення білок/креатинін 0,3 мг/дл та більше; показання тест-смужки 2+ (використовується лише якщо інші методи недоступні). Або за відсутності протеїнурії, вперше виникла артеріальна гіпертензія та поява будь-якого з наступних симптомів:

- тромбоцитопенія: кількість тромбоцитів менше ніж $100 \cdot 10^9/\text{л}$
- ниркова недостатність: концентрація креатиніну в сироватці більше 1,1 мг/дл або збільшення вдвічі концентрації креатиніну в сироватці крові при відсутності інших захворювань нирок
- порушення функції печінки: підвищений вміст в крові печінкових трансаміназ вдвічі за референтні значення
- набряк легень
- поява головного болю, який не реагує на ліки і не підпадає під альтернативні діагнози або візуальні симптоми.

Використання доплерометрії маткових артерій у другому триместрі. Можливе дослідження ранніх біомаркерів: вітамін D, співвідношення розчинної fms-подібної тирозинкінази 1/плацентарного фактора росту (sFLT1/PlGF), розчинного ендогліна та підгрупи T-лімфоцитів [5].

Висновки. Ендотеліальна дисфункція та порушення гематоенцефалічного бар'єру відіграють центральну роль у церебральній дисфункції, яка спостерігається при прееклампсії. Ризик майбутнього ішемічного інсульту на $\approx 80\%$ вищий у жінок з прееклампсією в анамнезі, ніж у тих, хто не має прееклампсії і є найвищим у післяпологовому періоді. Вчасна постановка діагнозу є надзвичайно важливою у оцінці майбутніх ускладнень для жінки, в тому числі церебральних. Все це свідчить про необхідність скринінгу, підвищення обізнаності жінок, консультації щодо ознак і симптомів інсульту та

ретьельного спостереження у післяпологовому періоді за групами ризику.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Pathophysiology of preeclampsia: an angiogenic imbalance and long-lasting systemic vascular dysfunction. Tomimatsu T, et al. Hypertens Res. 2017. Brown MA, Mangos G, Davis G, Homer C.
2. Preeclampsia, eclampsia, and posterior reversible encephalopathy syndrome. Murali S, et al. Handb Clin Neurol. 2020.
3. The natural history of white coat hypertension during pregnancy. BJOG 2005;112:601-6.
4. Posterior reversible encephalopathy syndrome, preeclampsia or stroke? A diagnostic dilemma. Patel V, et al. BMJ Case Rep. 2019.
5. Rey E. Morin F. Boudreault J. Pilon F. Vincent D. Ouellet D. Blood pressure assessments in different subtypes of hypertensive pregnant women: office versus home patient- or nurse-measured blood pressure. Hypertens Pregnanc) 2009;28:168-77.

ЕКСПЕРТНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Слабкий Геннадій Олексійович,

д.м.н., професор
завідувач кафедри наук про здоров'я

Горвард Арсен Мирославович,

магістр громадського здоров'я
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна

Вступ. Експерти вказують на те, що війна України проти російської агресії може стати однією з найбільш кровопролитних у сучасній історії, адже масштаби втрат з обох боків на даному етапі значно вищі, ніж у типовій війні сучасної доби [1]. Науково-педагогічні працівники кафедри наук про здоров'я Ужгородського національного університету за результатами проведених досліджень показали негативний вплив війни проти російської агресії на стан громадського здоров'я в Україні [2-4].

Мета роботи. Дослідити експертне визначення впливу російської агресії на стан громадського здоров'я в Україні.

Матеріали та методи. *Матеріали дослідження:* дані наукової літератури з питання дослідження та результати соціологічного дослідження яким охоплено 62 організатора охорони здоров'я, 82 лікаря та 127 населення Закарпатської області із яких 39 вимушених переселенців із регіонів активних бойових дій. *Методи дослідження:* бібліосемантичний, соціологічний, статистичний, структурно-логічного аналізу. Під час проведення соціологічного дослідження було збережено конфіденційність інформації про респондентів-експертів дослідження.

Результати та обговорення. За результатами аналізу інформаційних джерел були вибрані для аналізу та проведення експертного оцінювання індикатори громадського здоров'я на які потенційно вплинула війна проти російської агресії. Результати наведено в табл 1.

Таблиця 1

Результати оцінки негативного впливу російської агресії на громадське здоров'я в Україні

Індикатор	Організатори охорони здоров'я		Лікарі		Населення	
	абс	%	абс	%	абс	%
Зростання рівня загальної смертності населення	51	82,2	57	69,5	101	79,5
Зростання рівня передчасної смертності	49	79,0	51	62,2	97	76,4
Зростання захворюваності населення на соціально значущі хвороби: злякисні новоутворення, туберкульоз, захворювання системи кровообігу, цукровий діабет, хвороби органів дихання, з збільшенням частки їх виявлення в занедбаних стадіях або при їх ускладненнях.	57	91,9	78	95,1	99	77,9
Загроза зростання ризику захворюваності населення на інфекційні та паразитарні хвороби (включаючи туберкульоз, ВІЛ-інфекцію/СНІД, гострі сезонні вірусні інфекції, в тому числі вакцино керовані) та епідемічні спалахи гострих кишкових захворювань.	57	91,9	80	97,6	107	84,3
Ментальне виснаження із зростанням рівня психологічних та психічних проблем	59	95,2	79	96,3	103	81,1
Зростання кількості наркотичної, алкогольної та інших залежностей	51	82,3	74	90,2	98	77,2
Високий ризик розвитку посттравматичного стресового розладу	57	91,9	77	93,9	103	81,1
Підвищення рівня саморуїнливої поведінки	49	79,0	68	82,9	86	67,7
Зростання рівня інвалідизації населення	47	75,8	71	86,6	79	62,2
Зниження рівня бажаної вагітності	43	69,4	69	84,1	86	67,7

Аналіз наведених в табл.1 результатів соціологічного дослідження вказує на те, що до основних негативних наслідків для системи громадського здоров'я, які будуть мати довготривалий характер відносяться зростання рівня загальної в тому числі передчасної смертності населення, захворюваності населення на соціально значущі та інфекційні хвороби; ментальне виснаження при зростанні рівня **психологічних та психічних проблем** з високим рівнем розвитку посттравматичного стресового розладу. Далі, в табл.2 наведені результати дослідження щодо детермінант соціально-економічного характеру негативного впливу російської агресії на громадське здоров'я в Україні.

Таблиця 2

Соціально-економічні детермінанти негативного впливу російської агресії на громадське здоров'я в Україні

Індикатор	Організатори охорони здоров'я		Лікарі		Населення	
	абс	%	абс	%	абс	%
Високий рівень вимушеної міграції населення на території, підконтрольні Україні та в країни Європи	60	96,8	80	97,6	103	81,1
Насильницьке переселення людей із окупованих територій, в тому числі дітей, в російську федерацію	62	100,0	80	97,6	118	92,9
Часте і тривале перебування під час повітряних тривог та обстрілів в санітарно несприятливих умовах	54	87,1	77	93,9	109	85,8
Життя в постійному стресі із-за обстрілів, втрати рідних та житла	57	91,9	79	96,3	115	90,6
Зниження економічного стану населення	62	100,0	82	100,0	119	93,7
Вимушений розрив сімей	59	95,2	76	92,7	98	77,2

Низька якість мобільного зв'язку або його повна відсутність (вимушена ізоляція)	51	82,3	74	90,2	85	66,9
Втрата зв'язку з рідними	50	80,6	74	90,2	101	79,5
Значне пошкодження інфраструктури системи енерго - та водопостачання	59	95,2	80	97,6	120	94,5
Зниження якості умов проживання	59	95,2	79	96,3	104	81,9

Аналіз наведених в табл. 2 результатів соціологічного дослідження вказує на те, що до основних детермінант, які негативно впливають на стан громадського здоров'я в Україні під час війни проти російської агресії відносяться: зниження економічного рівня забезпечення населення, високий рівень вимушеної міграції населення на території, підконтрольні Україні і в країни Європи та насильницьке переселення людей із окупованих територій в російську федерацію, значне пошкодження інфраструктури системи енерго - та водопостачання, життя в постійному стресі із-за обстрілів, втрати рідних та житла, втрата зв'язку з рідними, зниження якості умов проживання тощо.

Наступним кроком дослідження було експертне визначення детермінант особистого характеру негативного впливу російської агресії на громадське здоров'я в Україні. Результати дослідження наведені в табл.3.

Таблиця 3

Детермінанти особистого характеру негативного впливу російської агресії на громадське здоров'я в Україні

Індикатор	Організатори охорони здоров'я		Лікарі		Населення	
	абс	%	абс	%	абс	%
Постійний страх за життя та здоров'я рідних людей	60	96,8	67	81,7	104	81,9
Зниження рівня санітарної культури	52	83,9	73	89,0	105	82,7
Відсутність умов для здорового способу життя	54	87,1	74	90,2	101	79,5
Низький рівень поведінки, скерованої на профілактику захворювань	56	90,3	64	78,0	97	76,4
Зниження рівнів відповідального відношення до здоров'я, як до особистого пріоритету	47	75,8	59	71,9	76	59,8
Високий рівень застосування самолікування, в тому числі при станах, що несуть загрозу життю.	49	79,0	59	71,9	94	74,0
Втрата попередніх сталих умов комфортного та якісного проживання	50	80,6	71	86,6	99	77,9

За результатами дослідження, які наведено в табл.3 до основних детермінант особистого характеру, які негативно впливають та формування стану громадського здоров'я в Україні під час війни проти російської агресії відносяться наступні: постійний страх за життя та здоров'я рідних людей, низький рівень поведінки, скерованої на профілактику захворювань, зниження рівнів відповідального відношення до здоров'я, як до особистого пріоритету, високий рівень застосування самолікування, в тому числі при станах, що несуть

загрозу життю, втрата попередніх сталих умов комфортного та якісного проживання.

Висновки Війна проти російської агресії в Україні негативно впливає на стан громадського здоров'я. При цьому потенційно негативні наслідки даного впливу потенційно будуть носити довготривалий характер і будуть потребувати значних зусиль на всіх рівнях управління в мінімізації та усуненні вказаних наслідків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Скільки військових та цивільних загинули в ході конфліктів після Другої світової війни. URL: https://www.slovoidilo.ua/2022/10/31/infografika/suspilstvo/skilky-vijskovyx-ta-cyvilnyx-zahynuly-xodi-konfliktiv-pislya-druhoyi-svitovoyi-vijny?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=
2. Миронюк Іван, Слабкий Геннадій, Білак-Лук'янчук Вікторія. Виклики для системи громадського здоров'я регіонального рівня в умовах воєнного стану в Україні (Challenges for the Regional Public Health System Under Martial Law in Ukraine). Ružomerské zdravotnícke dni 2022 – XVI. Ročník: Zborník z medzinárodnej konferencie. Ružomberok, 2022. С. 358-363.
3. Слабкий Г. О., Німчук С. С. Вплив війни з рф на соціально-економічні детермінанти формування громадського здоров'я населення України // Scientific research in the modern world. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2023. Р . 94- 98
4. Слабкий Г. О., Шафранський В. В. Негативний вплив війни з рф на стан громадського здоров'я в Україні // Progressive research in the modern world. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, USA. 2023. Pp. 176-182.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПАЦІЄНТІВ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Слабкий Геннадій Олексійович,

д.м.н., професор
завідувач кафедри наук про здоров'я,
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна

Козар Юрій Юрійович,

д.ю.н., професор
професор кафедри біології, гістології,
патоморфології та судової медицини,
Луганський державний медичний університет

Вступ. Система охорони здоров'я кожної країни має своїм завданням забезпечити життєві потреби громадян по збереженню їх здоров'я та життя базуючись на принципах справедливості, дотримання прав людини, етичності і соціальних гарантій, що входить в поняття загальнолюдських цінностей [1]. При цьому необхідно зазначити, що діяльність кожної національної системи охорони здоров'я та права людини незмінно доповнюють і підкріплюють один одного. В зв'язку з цим забезпечення прав людини є важливою складовою діяльності системи охорони здоров'я з охорони та зміцнення як індивідуального так і громадського здоров'я населення. Необхідно зазначити, що права пацієнтів в охороні здоров'я, а також необхідність надання громадянам повноважень в даній галузі, були віднесені до найбільш актуальних питань в Європі. В результаті обговорень були прийняті «Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі» на нараді ВООЗ в Амстердамі в 1994 р. та в 2022 році «Європейська хартія прав пацієнтів»[2, 3]. Декларація фактично завершила оформлення концепції прав пацієнтів і внесла ясність в більшість юридичних визначень з прав пацієнтів, які надалі були імплементовані до законодавства Європейських країн. Крім того, Амстердамська Декларація визначила стратегію просування прав пацієнтів в Європі і включала кілька практичних рекомендацій. У

Декларації були вперше сформульовані принципи з прав пацієнтів, в основі яких лежить повага прав людини і людських цінностей в охороні здоров'я. Рішення із забезпечення прав пацієнтів прийняли такі міжнародні організації як Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Всесвітня Медична Асоціація, Всесвітня Психіатрична Асоціація тощо [4, 5].

В системі охорони здоров'я України права пацієнтів визначені на законодавчому рівні. Конституція України гарантує кожному право на охорону здоров'я. Тобто, кожний громадянин України, так само, як і іноземець або особа без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, мають право на охорону особистого здоров'я [6].

Аналіз інформаційних наукових джерел вказую на наявність проблем із забезпечення прав пацієнтів в системі охорони здоров'я України [7-9], що відмічається і в інших країнах світу.

З лютого 2022 року Україна перебуває у стані війни проти російської агресії. МОЗ України на час дії воєнного стану були прийняті заходи по забезпеченню доступу потребуючих до медичної допомоги на території України, де є можливість функціонування закладів охорони здоров'я та лікарів, незалежно від місця реєстрації пацієнта та наявності декларації щодо отримання медичних послуг.

Згідно з нормативними документами уряду та МОЗ України, на час дії воєнного стану в країні передбачені можливості для безперешкодної реалізації громадянами свого права на медичну допомогу які полягають в наступному: заклади охорони здоров'я надають екстрену медичну допомогу цілодобово всім, хто її потребує без жодних умов щодо наявності чи відсутності укладеної громадянами декларації та документів, на підтвердження своєї особи, а також незалежно від місця реєстрації чи проживання того, хто звернувся за медичною допомогою або був доставлений до найближчого медичного закладу. Тимчасовим обмеженням у реалізації права на медичну допомогу стало тимчасове припинення планової госпіталізації та операцій до окремого рішення уряду та МОЗ України.

Мета роботи. Встановити рівень забезпечення прав пацієнтів в закладах охорони здоров'я України під час війни проти російської агресії.

Матеріали та методи. *Матеріали дослідження:* законодавчі та нормативно-правові акти міжнародного та національного рівня, наукові інформаційні джерела, результати соціологічного дослідження серед 137 медичних працівників закладів охорони здоров'я різних рівнів надання медичної допомоги та 220 представників загального постійного населення у віці 18 років і старше (157 (71,4%) жінок та 63 (28,6%) чоловіків). Активність респондентів склала 73,3%. *Методи дослідження:* бібліосемантичний, соціологічний, статистичний, структурно-логічного аналізу. Під час проведення соціологічного дослідження було збережено конфіденційність інформації про респондентів. *База дослідження:* Закарпатська область.

Результати та обговорення. Проведений нами аналіз законодавства України дозволив встановити, що в Україні на законодавчому рівні визначені наступні права пацієнтів: право на медичні профілактичні заходи; право на доступність у галузі охорони здоров'я; право на згоду на медичне втручання та право на відмову від медичного втручання; право на свободу вибору в галузі охорони здоров'я; право на медичну таємницю; право на якісну медичну допомогу; право на інновації; право на попередження за можливістю страждань і болю; право на індивідуальний підхід до лікування; право на оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я; право на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю; право людини на життя та на повагу до гідності при наданні медичної допомоги; право на захист від будь яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних зі станом здоров'я. В цілому визначені права пацієнтів в Україні відповідають таким, що затверджені Європейською хартією прав пацієнтів.

Наступним кроком даного дослідження було проведення соціологічного опитування серед зазначених вище респондентів які були ознайомлені із змістом кожного права. Отримані в ході дослідження результати оброблялися статистично та аналізувалися. Отримані дані наведено в таблиці.

Результати експертної оцінки реалізації прав пацієнтів в закладах охорони здоров'я України під час війни проти російської агресії

Права пацієнтів	Медичні працівники		Населення	
	абс	%	абс	%
Право на превентивні заходи	126	91,9	193	87,7
Право доступу	121	88,3	152	69,1
Право на інформацію	86	62,8	87	39,5
Право на згоду	91	66,4	58	26,4
Право на вільний вибір	59	43,1	93	42,3
Право на недоторканність приватного життя (приватність) і конфіденційність інформації	71	51,8	128	58,2
Право на повагу часу пацієнтів	5	3,6	-	-
Право на дотримання стандартів якості	49	35,7	82	37,3
Право на безпеку	58	42,3	72	32,7
Право на інновації	47	34,3	121	55,0
Право на запобігання непотрібних страждань і болю	84	61,3	173	78,3
Право на індивідуалізоване лікування	85	62,0	134	60,9
Право подавати скаргу	130	94,9	210	95,5
Право на компенсацію	9	6,6	34	1,5

Необхідно зазначити, що в Україні створені державна та галузева системи забезпечення та контролю за дотриманням прав пацієнтів в системі охорони здоров'я країни.

Висновки. Законодавством України забезпечуються права пацієнтів в системі охорони здоров'я, які відповідають прийнятим у Європі. На період війни проти російської агресії урядом країни прийняті заходи по забезпеченню прав пацієнтів при зверненні за медичною допомогою в заклади охорони здоров'я України незалежно від місця постійного проживання. В ході проведеного дослідження встановлено різний рівень реалізації прав пацієнтів в закладах охорони здоров'я України під час війни проти російської агресії, що визначається конкретним правом пацієнта та експертами: медичні працівники, населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Глуховский В.В., Гойда Н.Г. Развитие международной концепции и нормативного регулирования прав пациентов. Опыт для Украины. «Охорона здоров'я України». 2004 - №4 (15). - С .38-46

2. «Декларация о политике в области обеспечении прав пациента в Европе» Европейское совещанием ВОЗ по правам пациента, Амстердам, Нидерланды, март 1994

3. Active Citizenship network (ACN) - European Charter of Patients' Rights - Brussels 2002, <http://www.activecitizenship.net/content/view/283/165>

4. Резолюция по правам человека. Принята 42-й Всемирной медицинской ассамблеей, Ранчо Мираж, Калифорния, США, октябрь 1990г. внесены поправки 45-й Всемирной медицинской ассамблеей, Будапешт. Венгрия. Октябрь 1993 г., 46-й Генеральной ассамблеей ВМА, Стокгольм, Швеция, сентябрь 1994 г.

5. Защита лиц с психическими заболеваниями и улучшение психиатрической помощи. Резолюция 46/119 Принята Генеральной Ассамблеей ООН 18 февраля 1992 года по докладу Третьего комитета (A/46/721)

6. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

7. Слабкий Г.О., Шишацька Н.Ф. Актуальні питання забезпечення прав пацієнтів в закладах охорони здоров'я України// The unity of science". August, 2015. P. 180-183

8. Україна крізь призму Європейської хартії прав пацієнтів: результати виконання в Україні другого етапу європейських досліджень на відповідність стандартам ЄС з прав пацієнтів. – К.: Вид-во ТОВ «Дизайн і поліграфія», 2012. 158 с.

9. Глуховський В.В., Гойда Н.Г. Роль громадськості в реалізації прав громадян і пацієнтів у системі охорони здоров'я: міжнародний досвід створення системи громадської охорони здоров'я для України// Охорона здоров'я України.- 2003. - № 4(11) – 25-30 с

ВПЛИВ ВІЙНИ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ВІДНОШЕННЯ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДО ОСОБИСТОГО ЗДОРОВ'Я

Слабкий Геннадій Олексійович,
д.м.н., професор
завідувач кафедри наук про здоров'я
Білак-Лук'янчук Вікторія Йосипівна,
к.м.н., доцент
доцент кафедри наук про здоров'я
Дикун Річард Степанович,
магістр громадського здоров'я
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна

Вступ. Аналіз даних наукових інформаційних джерел вказує на те, що одним із факторів негативного впливу на стан здоров'я цивільного населення під час війни є вимушена міграція населення [1-3]. В Україні, за час війни проти російської агресії, зареєстровано майже 5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб, а фактична кількість складає 7 мільйонів [4]. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), статус тимчасового захисту у країнах Європи до 3 січня 2023 року отримали близько 4,9 млн українських біженців [5].

Мета роботи. Дослідити рівень впливу війни проти російської агресії на відношення вимушених переселенців в межах України до особистого здоров'я.

Матеріали та методи. *Матеріали дослідження:* дані наукової літератури з питання дослідження та результати соціологічного дослідження яким охоплено 95 вимушених переселенців із регіонів активних бойових дій до Закарпатської області: 27 (28,4%) чоловіків та 68 (71,6%) жінок. *Методи дослідження:* бібліосемантичний, соціологічний, статистичний, структурно-логічного аналізу. Соціологічне дослідження проводилося за спеціально розробленою анкетною. Під час проведення соціологічного дослідження було збережено конфіденційність інформації про респондентів.

Результати та обговорення. Результати соціологічного дослідження

були зведені в узагальнюючі таблиці та статистично опрацьовані. Отримані результати наведено в таблиці.

Таблиця

Результати соціологічного дослідження впливу війни проти російської агресії на відношення вимушених переселенців до особистого здоров'я

Індикатор	Рівень оцінки, %		Різниця показника,%
	Довоєнний період	Протягом року війни	
Особисте здоров'я, як головний особистий пріоритет	61,1	45,2	-15,9
Здоровий спосіб життя	56,8	28,4	-28,4
Раціональне харчування	67,4	25,3	-42,1
Достатній рівень фізичної активності	72,6	28,4	-44,2
Тютюнопаління	32,6	44,2	+ 11,6
Зловживання алкоголем	9,5	20,0	+10,5
Недостатній сон	7,4	24,2	+16,8
Звертання до сімейних лікарів з профілактичною метою	54,7	7,4	-47,3
Звертання до лікарів-стоматологів з профілактичною метою	51,6	3,2	-48,4
Постійне дотримання санітарних правил	74,7	23,4	-51,3
Рівень поведінки, скерованої на профілактику захворювань	66,3	21,1	-45,2
Самолікування при загостренні хронічних захворювань	11,6	35,8	+24,2
Самолікування при гострих станах	14,7	60,0	+45,3

За результатами соціологічного дослідження встановлено, що вимушені переселенці значно знизили рівень поведінки, яка має профілактичний характер та скерована на збереження та зміцнення особистого здоров'я. Так, у 15,9% опитаних особисте здоров'я не стало головним особистим пріоритетом. В зв'язку з цим на 28,4% зменшилася частка респондентів, які ведуть здоровий спосіб життя, а частка опитаних, які звертаються до лікарів з профілактичною метою скоротилася до критичної при зростанні частки респондентів, які при погіршенні стану здоров'я займаються самолікуванням.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено негативний вплив війни проти російської агресії на відношення вимушених переселенців до особистого здоров'я. Дана ситуація потенційно може привести до погіршення здоров'я відповідної категорії населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Burkle F.M. (2019) Revisiting the battle of solferino: the worsening plight of civilian casualties in war and conflict. *Disaster Med. Public Health Prep.*, 13: 837-841. doi: 10.1017/dmp.2019.77.
2. Khorram-Manesh A. (2016) Europe on fire; medical management of terror attacks— new era and new considerations. *Bull. Emerg. Trauma*, 4: 183–185.
3. Phelan P. (2011) Fourth generation warfare and its challenges for the military and society. *Defence Stud.*, 11: 96–119. doi: 10.1080/14702436.2011.553105.
4. Україна пододала кризовий поріг за кількістю ВПО: Верещук уточнила цифри. URL: <https://www.unian.ua/society/vereshchuk-utochnila-skilki-vpозareyestrovano-v-ukrajini-v-berezni-12167304.html>
5. Скільки українських біженців перебуває в країнах Європи? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЛІКУВАННЯ ПСОРІАЗУ

Стеблюк Едуард Едуардович,
студент I курсу спеціальності «Лікувальна справа»
Науковий керівник:
Дубовенко Дмитро Олегович,
асистент кафедри шкірних та венеричних хвороб
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Анотація: у статті розкрито підходи до лікування та профілактики псоріазу. При захворюванні на розгинальній поверхні кінцівок утворюються численні однорідні висипання у вигляді бляшок невеликого розміру. Визначено форми псоріазу, які потребують індивідуального підходу до лікування: ексудативний, себорейний, репіодний, бородавчастий, екзематоїдний, фолікулярний, псоріаз долонь і підощв, псоріаз нігтів, псоріаз слизових оболонок. Зазначено, що лікування є комплексним та залежить від загального стану пацієнта, наявності супутньої патології, форми, поширеності та тяжкості клінічних проявів.

Ключові слова: псоріаз, етіопатогенез, термінальна плівка, стеаринова пляма

Вітчизняна медицина знаходиться у постійному розвитку з уведенням нових підходів до попередження та лікування захворювань шкіри. Псоріаз є поширеною хворою серед дорослого населення. Тому з'ясуємо дослідження учених щодо причин, симптомів та способів лікування псоріазу. Псоріаз – це хронічна недуга шкіри [2, с. 39]; запальне захворювання шкіри. При захворюванні, на розгинальній поверхні кінцівок утворюються численні однорідні висипання у вигляді бляшок невеликого розміру. Рожеві та червоні плями на тілі, висипання, а на їх поверхні утворюються пухкі сріблясті лусочки [3].

Тяжкість перебігу захворювання у деякій мірі визначається за індексом PASI (Psoriasis Area and Severity Index), де оцінюється площа ураженої шкіри, ступінь вираженості симптоматики – почервоніння, товщина кірки, лущення. При діаностиці, як правило, спостерігаються симптоми термінальної плівки, стеаринової плями і точкової кровотечі.

Стеаринова пляма – при зіскрібанні папули лусочки знімаються «стружкою», що нагадує стеарин. Патогістологічною основою феномену є паракератоз, скупчення пухирців повітря в роговому шарі шкіри і підвищення вмісту ліпідів, що спричиняє послаблення міжклітинних зв'язків. Термінальна плівка – поява вологої виблискуючої поверхні після видалення лусочок, яка нагадує поліетиленову плівку. «Кров'яна роса» (точкова кровотеча) – крапельна кровотеча, що виникає при подальшому зіскрібанні елементу висипу. Внаслідок нерівномірного папіломатозу легко травмується поверхнева судинна сітка капілярів. У зв'язку зі збільшенням відстані між сосочками дерми (міжсосочковий акантоз) спостерігається точкова кровотеча [5].

Н. Вантюх систематизовано теорії етіопатогенезу псоріазу. Згідно з невrogenною теорією, виникнення псоріазу та його рецидивів провокується значним психо-емоційним стресом, внаслідок якого виникають порушення адаптаційно-трофічної функції симпатичної нервової системи із зростанням сприйнятливості організму до різноманітних зовнішніх патологічних впливів. Згідно з ендокринною теорією, одним з тригерних факторів виникнення псоріатичної хвороби є дисгормональні порушення. У хворих на псоріаз виявлена виражена активація кори наднирників, яка супроводжується підвищенням рівня кортизолу, що, в свою чергу, індукує проліферативні процеси в кератиноцитах за рахунок посиленого синтезу жирних кислот. Акцентує увагу автор на інфекційну теорію, згідно з якою провокуючим фактором розвитку псоріазу може виступати стрептококова інфекція, а також ентеровірусна інфекція. За спадковою теорією, важлива роль у патогенезі захворювання надається генетичній схильності, свідченням чого є сімейні випадки псоріазу [1].

Визначено форми псоріазу, які потребують індивідуального підходу до лікування: ексудативний, себорейний, репіюдний, бородавчастий, екзематоїдний, фолікулярний, псоріаз долонь і підонів, псоріаз нігтів, псоріаз слизових оболонок. Лікування є комплексним та залежить від загального стану пацієнта, наявності супутньої патології, форми, поширеності та тяжкості клінічних проявів. Серед методів профілактики й лікування виокремлюють стероїдні креми, крем з вітаміном D3, ліки, імуносупресивні препарати.

Р. Редькін розкриває сучасні методи лікування псоріазу, серед яких значне місце відводиться місцевому лікуванню. Застосовують мазі із фторованими кортикостероїдами (сильнодіючими або максимальної сили дії) - бетаметазону валеріанат, бетаметазону дипропіонат, флуоцинолон, клобетазол. Уражене місце вимочують у воді (краще після прийому ванни, душу або ванночок чи компресів з ізотонічним розчином натрію хлориду) для видалення лусочок, потім прямо на вологу шкіру накладають мазь, зверху вкривають поліетиленовою плівкою чи надягають рукавички і залишають на ніч. Аналоги вітаміну D3 (кальципотріол у формі мазі або крему) мають рівень рекомендацій «А» при тривалому лікуванні псоріазу.

Метод вузькосмугової фототерапії, який полягає в дії на шкіру ультрафіолету, що чинить протизапальну, імуномодулюючу і протисвербіжну дію. На рівні спеціалізованої допомоги застосовують: фототерапію (УФ-В) у поєднанні з пом'якшувальними засобами; PUVA-терапію; метотрексат; циклоспорин та ін. [4].

Таким чином, нами розкрито підходи до лікування та профілактики псоріазу, які потребують індивідуального підходу до пацієнта.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вантюх Н.В. Сучасні аспекти етіології та патогенезу псоріазу. Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Медицина», випуск 1 (46), 2013 р. С. 182-187

2. Данилюк М. Короткий англо-український медичний словник. В-цтво «Свобода». Джерсі Сіті. Нью-Йорк. 1970. 52 с.
3. Дерматологічні захворювання: тлумачний словник. URL: <https://mediton-clinic.dp.ua/statti/402-dermatologichni-zakhvoriuvannia-tlumachnyi-slovnyk>
4. Редькін Р. Сучасні погляди на лікування псоріазу. Р. Редькін, Н. Орловецька, О. Данькевич. Фармацевт Практик. 2018. № 12. С. 24-26.
5. Хиць А.Р. Псоріаз: клінічний гайдлайн AAD – NPF 2021 р. Український медичний часопис. URL: <https://www.umj.com.ua/article/210894/psoriaz-klinichnij-gajdlajn-aad-npf-2021-r>

ВІЙНА ЯК СТРЕСОВИЙ ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ РОЗЛАДІВ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ

Терьошина Ірина Федірівна,
к.м.н., доцент кафедри психіатрії,
наркології, медичної психології та соціальної роботи
Воюцька Єлизавета Вадимівна,
Наумова Вікторія Юріївна
Студентки
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Анотація: в статті висвітлено питання впливу війни як стресового фактора на розвиток розладів харчової поведінки серед населення України. Розглянута категорія людей, яка піддалася стресу під час російської агресії на території України.

Ключові слова: розлад харчової поведінки, переїдання, голодування, війна, стрес.

Актуальність. Довготривала військова агресія РФ проти України позначилася на різних аспектах життя усього населення нашої держави. Як наслідок українці відчувають стрес або сильну знервованість. Але більшість не звертається до спеціалістів, бо люди переконані, що здатні впоратися самотійно. Хронічний стрес є фактором ризику виникнення різних психічних порушень, які, наприклад, пов'язані з порушенням прийому їжі. Перелік розладів харчової поведінки досить великий, але найчастіше зустрічаються психогенне переїдання, булімія, анорексія [1, с. 304].

Мета дослідження. Визначити вплив війни як стресового фактора на розвиток розладів харчової поведінки; порівняти частоту розвитку симптомів розладів харчової поведінки в мирний час та під час війни.

Матеріали та методи. Було проведено опитування на платформі Google Forms, подальший аналіз отриманих даних відбувався за допомогою таблиць в

MS Excel.

Результати. Для формування результатів дослідження було проведено опитування серед 100 респондентів. Учасниками були люди віком від 18 до 57 років. На питання “Чи відчули Ви, що з початком війни Ваше харчування змінилося?” 68 респондентів (68%) відповіли “так”. А на питання “Чи змінилося Ваше харчування через брак коштів у зв'язку з початком війни?” 29 осіб (29%) зазначають, що змінилося.

Серед симптомів розладів харчової поведінки, які виявляли у себе респонденти (залежність самооцінки від вигляду фігури та ваги, переїдання, голодування, відчуття провини за спожите, нав'язливі думки про їжу) найчастіше зустрічалися переїдання та голодування як до російської агресії, так і під час. Тому в ході дослідження було порівняно саме ці два прояви.

До початку повномасштабного вторгнення 33 людини (33%) відмітили у себе наявність переїдань. А з початку воєнних дій цей показник зріс до 45% (45 осіб). У 20 респондентів (20%) було відсутнє бажання приймати їжу в мирний час. А під час війни 60 осіб (60%) висловлюють небажання їсти під час занепадів настрою на фоні трагічних подій. До початку агресії РФ на території України 44 респонденти (44%) стикалися з симптомами розладів харчової поведінки. Наразі серед цих людей 26 осіб (59%) зазначають у себе загострення чи поновлення симптомів.

Висновок. Проаналізувавши отримані дані, можна зробити висновок, що після початку воєнних дій була виявлена зміна харчової поведінки у більшості опитуваних. Найпоширеніші порушення - голодування та переїдання. У порівнянні з мирним часом, в період війни обидва показники зросли, так як одна група людей в момент стресу починала переїдати, що допомагало відволіктися від проблем. А інша група зазначала небажання їсти під час занепадів настрою на фоні трагічних подій. Проте більш значно зріс показник голодування серед населення в порівнянні з переїданням. Таким чином, попередні результати дозволяють оцінити поширеність та характер найчастіших симптомів розладів харчової поведінки у людей різного віку

внаслідок стресу, обумовленого війною в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Психіатрія / О. К. Напрєєнко, М.І.Винник, І. Й. Влох,; За ред. проф. О. К. Напрєєнка.— К.: Здоров'я, 2010.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

DETERMINATION OF AMINO ACIDS BY IR SPECTROSCOPY IN VICIA L. RAW MATERIALS

Hajibayli Tahira A.
Agamirzayeva Konul A.,
Aliyev Huseyn Y.,
Zeynalova Gulnar R.

Azerbaijan Medical University,
Department of Pharmaceutical Chemistry

Introduction: The genus *Vicia L.* belongs to the legume family (Fabaceae), out of 150 species widely distributed in the Northern Hemisphere, 48 species grow in the Caucasus, 40-42 species in Azerbaijan, some of which are cultivated plants.

Raw materials of species belonging to the genus *Vicia L.* are used for the treatment and prevention of various diseases in folk and scientific medicine. A decoction of the flowers of the plant is used in folk medicine for allergies. It has been established that the acetone extract of *Vicia faba L.* has antifungal activity.

The activity of *Vicia L.* raw material against skin infections and against age spots on the face was studied.

Currently, research is being carried out in different countries of the world in the direction of the phytochemical study of species of the genus *Vicia L.* Two new saponins were obtained from the seeds of the plant: *Vicia kalachensis* Khatt. and *Vicia eristalioides* Maxt. For the first time, flavonoid compounds, including kaempferol and quercetin, were obtained and quantified from the species. *Vicia faba* seeds have been found to contain phenolic compounds, alkaloids, saponins, flavonoids and protein, and phenolic compounds have antioxidant activity.

Materials and methods: For obtaining the composition of flavonoids from raw materials extracted with 80% ethanol. To identify the substance,

chromatographic and spectroscopic research methods were used. For paper chromatography, we used chromatographic paper Filtrak FN 11, butanoacetic acid - water, as a solvent system (4:1:5) using butanolbenzopyridine (5:1:3:3). was done.

The obtained substance was analyzed by IR-spectroscopy.

The nature of the absorption bands in the infrared field depends on the changes in the state of the nuclei included in the molecule of the electromagnetic radiation-absorbing substance. Therefore, molecules with dipole states that change during the oscillating movement of their nucleus have the property of absorbing infrared radiation. The fields of application of infrared spectroscopy are wider than the UV field. IR - spectrum. Uniquely characterizes the molecular structure of the substance. Having high specificity, objectivity of the obtained results, as well as the possibility of analyzing substances in crystalline form are among the advantages of IR-spectroscopy. Single beam or double beam IR

in spectrophotometers, a mixture of the substance in vaseline oil is used for drawing IR-spectra, or the substance is placed between potassium bromide plates. Each IR - spectrum consists of absorption areas with a certain intensity, the maxima in these areas cm^{-1} is determined by the wave number expressed by

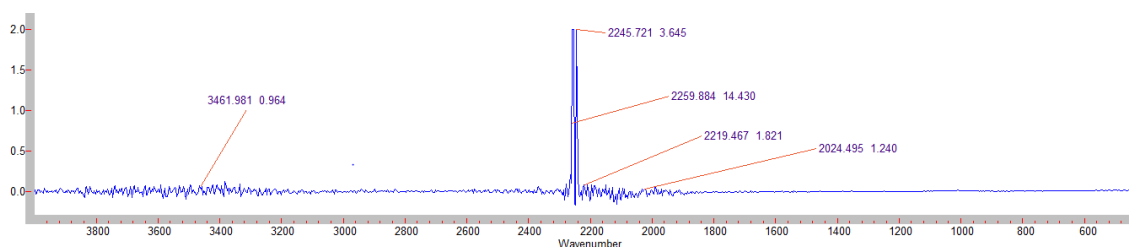
IR-spectroscopy is of exceptional importance in the identification of substances.

has to.

Spectral areas from 4000 cm^{-1} to 400 cm^{-1} are mainly used for the purpose of drug analysis.

Results

Agilent Caryftir 630 equipment was used for infrared spectroscopy.

In region 3452 of the spectrum, the area related to the amino group in the

molecular composition of the substance is determined. The absorption bands in the 2245 region characterize the triple bond between nitrogen and carbon. We have not determined the area of the fingerprint because the substance is unknown.

REFERENCES

1. Joon-Bae Lee, Yong Ae Jeong, Dae Jun Ahn and Iel Soo Bang /SPME-GC/MS Analysis of Methanol in Biospecimen by Derivatization with Pyran Compound.
2. D. Moalesh, Adrian Florin Şpac, V. Dorneanu /Validation of a gas chromatographic method for methanol determination.
3. Li-FangLiu Wen-HaiLi Man-YuLi XiaoZhen WuFan Yang Jia-NanXu Cheng-Shan Yuan //Chemical constituents from common vetch (*Vicia sativa* L.) and their antioxidant and cytotoxic activities

**COMPUTER PREDICTION OF THE ANTITUMOR PROPERTIES OF
SUBSTITUTED BENZIMIDAZOLES**

Rhoulali Naoual
student

Suleiman Marharyta

Kobzar Nataliia

PhD, associate of professors

Perekhoda Lina

Doctors of science, professors

The National University of Pharmacy,
Kharkiv, Ukraine

Abstract. The work is devoted to the use of computer prediction of the antitumor properties of substituted benzimidazoles using virtual molecular docking technologies. The obtained estimated values (scoring function, energies and binding constants) indicate the presence of affinity for the studied target of the EGFR tyrosine kinase receptor. A detailed analysis of the geometric arrangement of the studied ligands in the active site of the receptor provides not only a quantitative but also a qualitative assessment of binding, which can be useful for the search for new active antitumor molecules of this series. The whole complex of the results obtained can be used to optimize further experimental screening for antitumor activity.

Key words: substituted benzimidazoles, antitumor activity, EGFR tyrosine kinase receptor, computer prediction, molecular docking.

The benzimidazole core is an important pharmacophore in medicinal chemistry, which can also be found from naturally occurring compounds such as cyanocobalamin [1, p. 176]. The structural analogy of benzimidazole to naturally occurring nucleotides allows it to target polymers in the living world, which is of great importance in biological systems. Benzimidazoles have a wide range of pharmacological activities [2, p. 145], such as luteinizing hormone antagonists,

antiparasitic, antituberculous, antimicrobial, psychotropic and anticancer [3, p. 2]. New therapies in oncology are turning day by day from a wide range of cytostatic agents to enzyme inhibitors that target signaling pathways to agents that are specifically taken up by cancer cells or affect tissue penetration. To date, data on the use of benzimidazole derivatives as antitumor agents against various cancer cell lines have been systematized [4, p. 400]. A global problem is caused by multidrug resistance of cancer, which has led to the ineffectiveness of many well-known cytostatics [5, p. 715]. Therefore, scientists are developing various approaches to solving this problem, one of them is the discovery of drugs using virtual docking, which is an effective method for developing a new anti-cancer drug.

Five structures belonging to benzimidazole derivatives were chosen as objects of docking studies (Fig. 1).

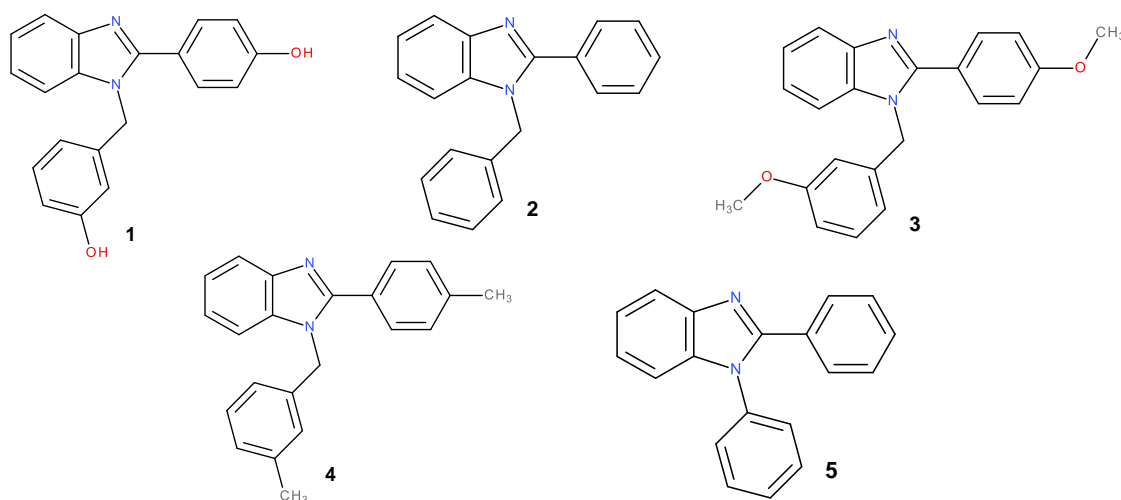

Fig. 1. Objects of docking research

For docking studies, we used the Autodock 4.2 software package, which helps the user to easily set up two docking molecules, and after docking is completed, allows interactive visualization of the docking results in 3D format [6, p. 75]. A crystallographic model of the EGFR tyrosine kinase receptor (ID PDB: 1M17) was chosen to perform virtual docking of the studied molecules [7, p. 46275]. This choice is optimal, since the model contains a co-crystallized ligand in the form of the cytostatic Erlotinib, which predicts the optimal docking of the tested molecules into a known active binding domain.

Docking studies have shown that the test molecules are related to major neurotropic targets. the thermodynamic probability of such binding is confirmed by the negative values of the scoring function (Afinity DG kcal / mol), the calculated values of free binding energy EDoc (kcal / mol) and the binding constants Ki (uM) (tab. 1).

Table 1

Results of docking studies for the best conformational positions of the tested compounds in complex with with EGFR tyrosine kinase receptor (PDB ID: 1M17)

tested compounds	1M17		
	Afinity DG, kcal/mol	EDoc kcal/mol	Ki uM micromolar
1	-9,0	-5.31	127.14 uM
2	-8,8	-6.41	20.00 uM
4	-9,0	-5.26	139.59 uM
4	-9,3	-7.02	7.20 uM
5	-8,8	-6.17	29.90 uM
Erlotinib	-9.2	-5.93	44.83 uM

It has been established that the inhibitory activity of the tested molecules against the PDB ID: 1M17 receptor can be realized through the formation of complexes between them.

The stability of the formed complexes is realized due to the energetically favorable geometric arrangement of molecules in the active center of the receptor, the formation of intermolecular hydrogen bonds between them, electrostatic contacts, and donor-acceptor interactions.

In order to understand the nature of the binding of the studied molecules to the receptor, a detailed analysis of the geometric arrangement of these molecules in the active site was carried out, due to which it is possible to give a qualitative and quantitative assessment of the binding. Visualization of the formed complexes of the molecule with the best affinity is presented in fig. 2.

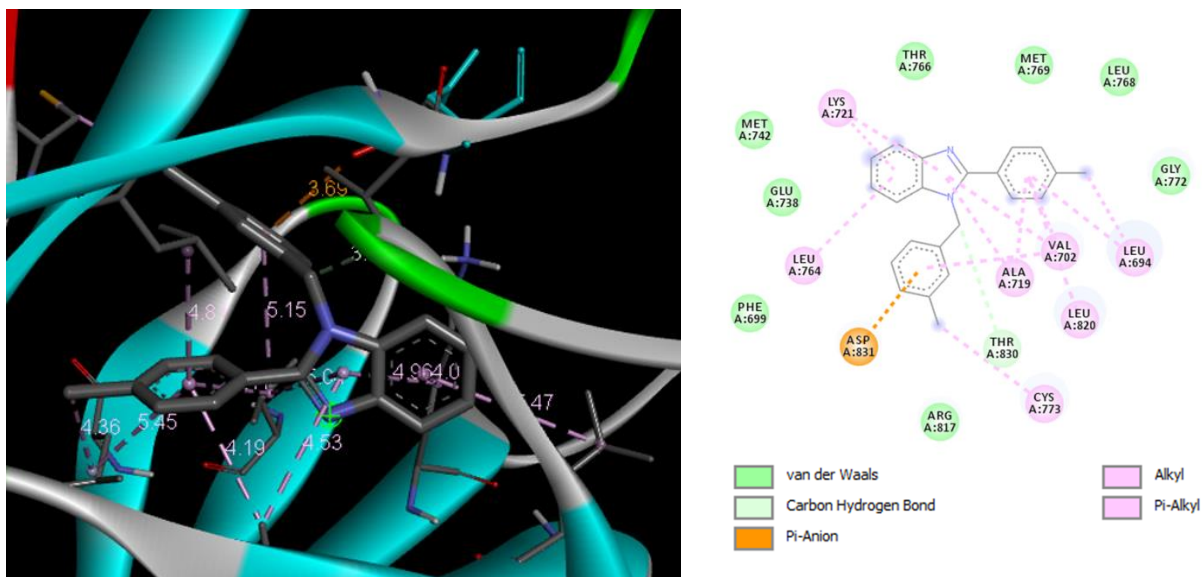

Fig. 2. Diagram of intermolecular interactions and superposition of molecule 4 in the active site of the PDB receptor ID: 1M17

Docking visualization clearly indicates the types of intermolecular interactions, interatomic distances that form between molecular fragments and amino acid residues of the site. Based on such visualization, taking into account the calculated estimated values, certain recommendations can be made when modeling new molecules of the benzimidazole series. The obtained data of virtual docking can be used in planning a pharmacological experiment for antitumor activity.

REFERENCES

1. Lata S., Narasimhan B. 21st Century: The era of heterocyclic compounds in medicinal chemistry. Narasimhan Balasubramanian Ed. Lap Lambert Academic Publishing. 2014. 2. P. 176-259.
2. Aboul-Enein H.Y., El Rashedy A.A. Benzimidazole derivatives as centrally acting agents. *Curr. Drug Ther.* 2013. 8. P. 145-154.
3. El Rashedy A.A. Aboul Enein, H.Y. Benzimidazole derivatives as potential chemotherapeutic agents. *Curr. Drug Ther.* 2013. 8. P. 1-14.
4. El Rashedy A.A., Aboul-Enein H.Y. Benzimidazole derivatives as potential anticancer agents. *Mini Rev. Med. Chem.* 2013. 13. P. 399- 407.

5. Cancer drug resistance: an evolving paradigm / C. Holohan, S. Van Schaeybroeck, D.B. Longley et al. *Nature reviews Cancer*. 2013. 13. P. 714-726.

6. Guedes I.A, de Magalhães C.S, Dardenne L.E. Receptor-ligand molecular docking. *Biophysical Reviews* . 2014. 6(1). P. 75-87.

7. Stamos J., Sliwkowski M.X., Eigenbrot C. Structure of the epidermal growth factor receptor kinase domain alone and in complex with a 4-anilinoquinazoline inhibitor. *J Biol Chem*. 2002. 277. P. 46265-46272.

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

Велігорська Ю. П.

Київський міжнародний університет

Анотація. У даній статті проаналізовано загальні засади розвитку фармацевтичної діяльності в Україні. Досліджено основи управління фармацевтичною діяльністю та встановлено характеристику основних проблем управління фармацевтичною діяльністю в Україні.

Ключові слова: фармація, проблеми управління, управління фармацією, медицина, фармацевтична діяльність, лікарські препарати, охорона здоров'я, виробництво фармацевтичних засобів.

Фармацевтична галузь є прекрасним прикладом регульованого сектора ринкової економіки. Методи державного регулювання у фармацевтичній галузі можна класифікувати за формами впливу (прямі та непрямі) та за способами впливу (правові, адміністративні, економічні та специфічні).

Проблематику управління фармацевтичною діяльністю в Україні вивчали та аналізували вітчизняні дослідники та науковці, серед яких О. Ф. Скакун, М. А. Аніщенко, А. М. Маркіна, С. Г. Стеценко, В. І. Теремецького та інші.

Мета статті – дослідити управління фармацевтичної діяльності в Україні станом на момент сьогодення.

Методи дослідження: синтез, узагальнення.

На протязі сучасного розвитку української державності в країні здійснюються глибокі перетворення, які стосуються всіх сфер життєдіяльності людини. За роки незалежності не залишилося жодної сфери, якої не торкнулися б зміни. Це в повній мірі стосується політики держави, її впливу, як позитивного, так і в деяких випадках не завжди виправданого, що неминуче несе негатив, який позначається на здоров'ї всієї нації. Нації, яка незважаючи

на кризові явища в економіці, політиці, загрозу великої війни, продовжує невпинний рух до демократії, європейських стандартів, в основу яких покладено людські цінності. Це потребує від держави не тільки нових поглядів, але й нових підходів для їх практичної реалізації, в тому числі, і у фармацевтичній галузі.

Поряд з позитивними тенденціями розвитку цієї галузі, в ній існує й численна кількість проблемних питань. Однією з найбільш болючих проблем, що постала перед Українською Державою, є проблема забезпечення населення якісними і доступними ліками. При цьому ці питання постійно піднімаються на державному рівні. Відповідно до цього, варто встановити, що «вирішити ці проблемні питання неможливо без виваженої правової політики, роль якої полягає в тому, що в її основі лежать система цілей, концептуальних ідей стратегічного характеру щодо організації соціальних відносин» [6, с. 75].

Проаналізовано, що М.А. Аніщенко пропонує передбачити обов'язкову правову складову професійного розвитку працівників в рамках післядипломної освіти задля таких категорій, як посадових осіб органів державної влади і місцевого самоврядування, що реалізують публічне управління охороною здоров'я; середнього медичного персоналу, фармацевтів; лікарів; управлінського персоналу закладів охорони здоров'я; інших працівників, діяльність яких направлена на сферу охорони здоров'я [3, с. 83].

Відповідно до результатів проведеного аналізу маємо зазначити, що обсяг наявної інформації у фармацевтичному секторі постійно збільшується, чим можна пояснити складність цієї сфери для фахівців, яким необхідно орієнтуватись у такому величезному інформаційному просторі. У різних державах діяльність інформаційних систем у царині охорони здоров'я якраз і спрямована на вирішення цієї проблеми. Єдиний інформаційний простір полегшує пошуки й обмін актуальних даних із питань фармації в досліджуваній галузі [2, с. 94].

На превеликий жаль, чинне законодавство України й досі не приділило відповідної уваги адміністративно-правовому забезпеченню порушеної

проблематики.

Система дослідження процесу управління носить комплексний характер, в ній реалізується так званий «системний підхід». Особливості системного підходу до управління фінансами складаються в переході від поточного управління до перспективного, від приватних завдань до комплексних проблем, від аналізу окремих ситуації до системного аналізу альтернативних варіантів прийнятих рішенні і до комплексної оцінки їх ефективності. Предметом дослідження стає «вхід» і «вихід» системи, її стан, цілі, функції, завдання, обмеження, вплив зовнішнього середовища, внутрішні і зовнішні зв'язки, види забезпечення.

Доцільно встановити, що провідне завдання управління фармацевтичною діяльністю полягає у наступному:

- організація ефективного контролю ввезення на територію України чи вивезення з території України фармацевтичних препаратів чи інших біологічно активних речовин з метою дотримання національних інтересів;
- забезпеченні відповідних умов задля розвитку фармацевтичної науки і створення нових прогресивних фармацевтичних препаратів;
- створення транспарентних які направлені на проведення доклінічних досліджень і клінічних випробувань фармацевтичних препаратів, контроль за їх виконанням;
- забезпечення належного обігу наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів;
- створення відповідних правил і умов реєстрації фармацевтичних препаратів;
- забезпечення належної практики виробництва фармацевтичних препаратів;
- створення норм щодо торгівлі лікарськими засобами, в тому числі рецептурного і без рецептурного відпуску, знищення та утилізації затвердження фармацевтичних препаратів та контроль за їх виконанням в цілому;
- затвердження та виконання загальнодержавних програм і заходів,

спрямованих на підвищення доступності фармацевтичних препаратів для населення;

– створення належних умов задля підготовки та перепідготовки, підвищення кваліфікації високопрофесійних фармацевтичних кадрів в умовах сучасності;

– провадження ефективної державної антикорупційної політики у фармації;

– забезпечення широкої правової освіти яка буде мати фармацевтичний напрямок [4, с. 48].

Мета державного управління фармацією в країні полягає у реалізації прав і законних інтересів громадян в забезпеченні доступними і якісними безпечними лікарськими засобами й імунологічними препаратами, а також державний захист таких прав і інтересів від протиправних порушень й посягань невизначеного кола осіб.

Визначено, що характерною проблемою для більшості українських підприємств фармацевтичного напрямку діяльності, що значно впливає на їх конкурентний статус, було визначено проблему логістичного управління, що виражена в наступному:

1. Не висока ефективність логістичного ланцюжка поставок. У багатьох фірм мережа розподілу ліків і маршрути погано спроектовані, а логістика фармацевтичних підприємств приймає бізнес-модель «склад + автомобіль + персонал» і здійснює складування і транспортування в основному із застосуванням людської робочої сили. В результаті кваліфікація персоналу низька, вартість розподілу фармацевтичних препаратів надзвичайно висока, чистий прибуток низький, медичні ресурси не збалансовані, а управління неефективне.

2. Понижений рівень інформатизації. В нашій державі в умовах сучасності фармацевтичні підприємства діють як поодинокі учасники в процесі розвитку логістичних систем. Сьогодні не існує єдиної платформи для обміну інформацією, хоча модернізована логістика пред'являє більш високі вимоги до

логістики, тобто інформаційні системи повинні бути взаємопов'язані між собою, щоб усунути інформаційні перешкоди в ланцюжках поставок.

3. Надмірна кількість проміжних установ. Подібні установи збільшують ціну медичних товарів для отримання власного прибутку, в результаті чого ціна штучно підвищується. Невпорядковане управління медичним складуванням та розподілом є досить поширеним явищем, що призводить до отримання запізнілої і неточної інформації про попит та пропозицію.

4. Невідповідність вимогам належної дистриб'юторської практики (Good Distribution Practice - GDP). Вона передбачає наявність необхідної інфраструктури, відповідального і навченого персоналу, документування всіх операцій, дотримання всіх операційних процедур, гарантію відповідного зберігання і транспортування фармацевтичних препаратів, а також чіткий механізм вилучення препаратів з ринку [4, с. 52].

5. Нестача товарів на складах під час сезонних піків. Особливістю фармацевтичного ринку є наявність сезонних піків продажів, які залежать від щорічного сплеску захворюваності на гострі респіраторні інфекції. При цьому динаміку зростання продажів і місяці, на які доведеться збільшення обсягу таких, досить складно визначити, що, в свою чергу, також є причиною відсутності товарних запасів на складах.

Задля успішного функціонування на національному та іноземних ринках українським компаніям необхідно удосконалити усі аспекти логістичного управління. Це стосується збутової логістики, транспортної та логістики запасів.

Таким чином, варто виділити основні шляхи вдосконалення якості управлінського процесу на фармацевтичних підприємствах України наступні:

- розробка, формування і впровадження інтегрованої системи якості;
- розробка і реалізація загальної стратегії удосконалення якості підприємства;
- внутрішня і зовнішня інтеграція процесів удосконалення якості:

формування взаємодій, гармонійних і продуктивних робочих стосунків між співробітниками різних функціональних підрозділів, які забезпечували б досягнення мети системи якості, організація їх спільної роботи; координація діяльності у функціональних областях якості, на підприємстві і у логістичних ланцюгах між партнерами.

– контролінг.

Відповідно до цього, покращення управління українських фармацевтичних компаній та рівня їх логістичного управління залежить не лише від діяльності самої фірми, а й від діяльності держави.

Фармацевтична діяльність є однією з ключових галузей охорони здоров'я в Україні, яка має велике значення для національної економіки та добробуту громадян.

Варто проаналізувати, що одна з основних проблем управління фармацевтичною діяльністю в Україні - це корупція. слід до дослідження Transparency International, фармацевтична галузь є однією з найкорупційніших галузей в Україні. Це створює перешкоди для розвитку конкуренції та забезпечення доступності лікарських засобів для населення [5, с. 109].

Іншою вагомою проблемою яка потребує ґрунтовного аналізу є недостатня регуляторна база управління фармацевтичною діяльністю в Україні. Наприклад, немає чіткого законодавства щодо контролю за якістю лікарських засобів та виробництвом фармацевтичних продуктів. Також не всі закони, які регулюють фармацевтичну галузь, є ефективними або їх не підтримують.

Третя проблема пов'язана зі здатністю медичних закладів та аптек забезпечити населення якісними лікарськими засобами. Це може бути пов'язано з недостатнім фінансуванням, неефективним управлінням закупівлею лікарських засобів, недостатньою кваліфікацією персоналу та іншими факторами.

Управління фармацевтичною діяльністю в Україні потребує серйозних засобів для підвищення ефективності та доступності лікарських засобів для населення.

Отже, державне управління фармацевтичною діяльністю в сучасній Україні полягає у створенні та забезпеченні діяльності системи передбачених нормативно-правовою базою заходів, систематичне виконання яких забезпечить досягнення мети державного управління фармацією в загальному розумінні.

Відповідно, проблеми, які стикаються з галуззю, пов'язані з корупцією, недостатньою регуляторною базою та недостатньою якістю послуг. Для розв'язання цих проблем необхідно створити ефективну систему контролю за виробництвом та якістю лікарських засобів, активізувати чітку базу, яка б регулятором сприяла розвиток конкуренції на ринку та забезпечувала належний контроль за дотриманням законодавства, а також забезпечити контроль за дією аптек та їх медичних закладів.

Також, є залучення цих фахівців до управління фармацевтичною галуззю, забезпечення адекватного фінансування та створення сприятливих умов для розвитку інновацій та виробництва лікарських засобів в Україні.

Узагальнюючи, розв'язання проблеми управління фармацевтичною діяльністю в Україні потребує комплексного підходу та співпраці між усіма зацікавленими сторонами – урядом, бізнесом та громадськістю. Тільки таким чином можна досягти стійкого та ефективного розвитку фармацевтичної галузі в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Федущак А.Л. Фармакопеї як регуляторні чинники розвитку фармації. Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. 2011. № 3–4. С. 101–109.
3. Аніщенко М.А. Перспективний розвиток правової освіти у сфері охорони здоров'я як гарантія реалізації медичної реформи в Україні. Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики. 2020. № 1 (29). С. 67-73.

4. Баєва О. В., Чебан В. І. Економіка та підприємництво в охороні здоров'я: навч. посіб. – К.: Вид-во БДМУ, 2013. – 360 с.

5. Книш Є.Г., Алексєєв О.Г. Напрями удосконалення термінологічних підходів до визначення підходів до визначення «фармацевтична сфера» у контексті юридичної відповідальності учасників правовідносин, що виникають під час обігу фармацевтичних препаратів. 2013. № 5. С. 109–111.

6. Паровишник О.Г. До питання правового регулювання фармацевтичної діяльності в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2019. Вип. 49. Т. 2. С. 69–72.

ДУБІЛЬНІ РЕЧОВИНИ В МЕДИЦИНІ

Кур'ян Дар'я Олександрівна

Студентка

Київського Міжнародного Університету

м. Київ, Україна

Дубільні речовини є важливим класом хімічних сполук, які мають велике застосування в різних галузях, зокрема в медицині. Вони використовуються як активні інгредієнти в багатьох лікарських засобах, косметичних засобах, а також в процедурах обробки шкіри. Дубільні речовини мають властивості, які забезпечують їх ефективність в різних медичних застосуваннях, таких як антисептика, протизапальні та антиоксидантні дії. У цій статті ми розглянемо різні аспекти використання дубільних речовин в медицині та їх властивості.

Дубільні речовини є хімічними сполуками, які можуть взаємодіяти з білками, полісахаридами та іншими макромолекулами, формуючи стійкі комплекси, відомі як дубильні сполуки. Головними дубильними речовинами є таніни, які можуть бути природними речовинами, отриманими з рослин, або синтетичними речовинами, виготовленими в хімічному процесі.

Одним з основних застосувань дубільних речовин в медицині є їх антисептична дія. Вони можуть бути використані для дезінфекції різних видів ран, включаючи важкі травми та опіки. Дубільні речовини мають здатність зв'язуватися з білками, такими як колаген, що входить до складу шкіри, та зменшувати їх розчинність. Це може допомогти знизити випуск рідини з ран, зменшити вогнища запалення та допомогти відновленню пошкодженої тканини.

Дубільні речовини також використовуються в медицині як протизапальні засоби. Вони можуть знижувати запалення шляхом зменшення вироблення протизапальних медіаторів і зниження активності запальних клітин. Дубільні речовини можуть бути використані в різних медичних препаратах, таких як мазі, гелі та розчини, для лікування різних захворювань шкіри, слизових

оболонок та внутрішніх органів, таких як виразки, дерматити, гемороїди та інші запальні стани.

А ще дубільні речовини володіють антиоксидантними властивостями, які допомагають боротися зі стресом окиснення в організмі. Вони можуть захищати клітини від пошкоджень, спричинених вільними радикалами, які є однією з причин старіння та розвитку ряду захворювань, таких як серцево-судинні захворювання, рак та інші.

Отже дубільні речовини мають широкий спектр застосувань в медицині. Вони використовуються як антисептики, протизапальні засоби, антиоксиданти та засоби для зміцнення тканин. Дубільні речовини можуть бути включені в різні медичні препарати і використовуватися в процедурах обробки шкіри. Вони мають важливу роль у лікуванні ряду захворювань та допомагають відновлювати тканини, знижувати запалення та боротися зі стресом окиснення. Завдяки своїм властивостям, дубільні речовини є важливими компонентами в багатьох медичних та косметичних продуктах, які допомагають забезпечити здоров'я шкіри та внутрішніх органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грейс, М. Х. та Еспозіто, Д. (2015). Дубільні речовини: класифікація та визначення (стор. 1-22). Видавництво Nova Science.
2. Маринченко, О. В., & Зубрицька, І. В. (2017). Антиоксидантні властивості дубільних речовин і їх роль в профілактиці та лікуванні захворювань. *Здоров'я України*, 4(45), 64-67.
3. Захарчук, І. В., & Журахівська, Н. С. (2015). Медичні властивості дубільних речовин і їх застосування в фармацевтиці. *Фармацевтичний журнал*, 2(34), 94-100.
4. Лазуркевич, І. В., & Дігтяр, О. В. (2012). Фармакологічні властивості дубільних речовин та їх застосування в медицині. *Фармакологія та лікарська токсикологія*, 2(31), 34-42.

ДУБІЛЬНІ РЕЧОВИНИ

Кур'ян Дар'я Олександрівна

Студентка

Київського Міжнародного Університету

м. Київ, Україна

Дубільні речовини є важливим класом хімічних сполук, які використовуються в різних галузях промисловості, таких як шкіряна, текстильна, фармацевтична та інші. Вони мають унікальні властивості, які забезпечують їх високий захист від мікроорганізмів, водовідштовхувальність, стійкість до впливу ультрафіолетового випромінювання та багато інших. В цій статті ми розглянемо основні аспекти цих сполук, їх застосування та перспективи в майбутньому.

Дубільні речовини є хімічними сполуками, які містять в своїй структурі групу дубильних агентів, здатних взаємодіяти з протеїнами та іншими біомолекулами, забезпечуючи зміну їхньої структури та властивостей. Ці речовини можуть бути природного походження, такі як танини, які знаходяться в деяких рослинах, або синтезовані шляхом хімічних реакцій.

Одним з головних застосувань дубільних речовин є шкіряна промисловість. Вони використовуються для дублення шкіри, забезпечуючи їй міцність, водовідштовхувальність, стійкість до розкладу та інші властивості. Дубільні речовини можуть бути застосовані як окремо, так і в поєднанні з іншими речовинами, такими як хром, для отримання більш стійких шкіряних виробів.

Крім шкіряної промисловості, дубільні речовини також знаходять застосування в текстильній промисловості. Вони можуть використовуватися для обробки тканин, забезпечуючи їм більшу міцність, стійкість до зносу та деформації, а також захист від впливу вологи та мікроорганізмів. Дубільні речовини також можуть бути використані для фарбування тканин, додаючи їм багатий колір та стійкість до випрання та ультрафіолетового випромінювання.

Окрім промисловості та фармацевтики, дубільні речовини також знайшли застосування в інших галузях, таких як косметика, виробництво харчових продуктів, водопідготовка та багато інших. Вони можуть бути використані для збереження продуктів, покращення властивостей косметичних засобів, покращення води для питного водопостачання та багато інших промислових застосувань.

Однак, використання дубільних речовин також може мати негативний вплив на довкілля та здоров'я. Деякі дубільні речовини можуть бути токсичними та небезпечними для довкілля, особливо при неправильному використанні або видаленні. Наприклад, дубільні речовини можуть бути відпрацьованими відходами текстильної промисловості, що може викликати забруднення водних джерел та шкоду довкіллю.

Отже, використання дубільних речовин в різних галузях промисловості має свої переваги, такі як поліпшення властивостей матеріалів, збереження продуктів та покращення якості косметичних засобів та фармацевтичних препаратів. Однак, важливо враховувати екологічні та здоров'яні ризики використання цих речовин та приділяти увагу відповідним методам утилізації та видалення, щоб зменшити негативний вплив на довкілля та здоров'я людей. Розвиток більш екологічно стійких альтернатив дубільних речовин також є важливим напрямом досліджень та інновацій в цих галузях промисловості.

Дослідження 1

Вплив дубільних речовин на якість води

Для проведення дослідження з впливу дубільних речовин на якість води виконую наступні кроки:

1. Відбраю двоє зразків води зі ставку та річки.
2. Виміряю основні параметри води, такі як рН, температуру, твердість, залежно від доступних інструментів.
3. Додаю дубільну речовину до одного з зразків води.
4. Перевіряю рН води та, якщо потрібно, відрегульовую його до однакового рівня в обох зразках води.

5. Проводжую хімічний аналіз для визначення концентрації дубільної речовини в воді.

6. Зберігаю зразки води відокремлено один від одного в темному місці протягом деякого часу (наприклад, 24 години).

7. Після зберігання знову вимірюю основні параметри води та проводжу хімічний аналіз, щоб оцінити якість води до та після додавання дубільної речовини.

Результати цього дослідження показали, що додавання дубільних речовин до води може суттєво впливати на її якість. Порівняння якості води до та після додавання дубільної речовини дозволило встановити зміни в хімічному складі води та кількість речовин, які можуть бути шкідливі для живих організмів.

Цей дослід важливий для того, щоб зрозуміти вплив промислових діяльностей, які використовують дубільні речовини, на водні ресурси та навколишнє середовище. Результати можуть бути використані для розробки стратегій зменшення використання дубільних речовин, щоб зменшити їх негативний вплив на довкілля.

Дослідження 2

Вплив дубільних речовин на рослини

1. Вибраю різні види рослин (наприклад, овочі, дерева, квіти), які часто використовують для вирощування відомих сортів, та розділити їх на дві групи.

2. Одну групу рослин вирощую в умовах, де вони будуть експонуватись до дубільних речовин. Наприклад, можна використовувати воду, забруднену цими речовинами, для поливу цих рослин.

3. Іншу групу рослин вирощую в стандартних умовах, де їм не буде випадати експонуватись до дубільних речовин.

4. Порівнюю здоров'я та зростання рослин у двох групах через певний період часу (наприклад, через 1, 2 та 4 тижні).

Після проведення дослідження виявлено, що рослини, які були експоновані до дубільних речовин, виявили ознаки погіршення здоров'я та меншого зростання

порівняно з рослинами, які зростали в стандартних умовах. Це свідчить про те, що дубільні речовини можуть негативно впливати на здоров'я та розвиток рослин. Цей дослід може допомогти у покращенні умов вирощування рослин та зменшенні впливу дубільних речовин на доквілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Браун, Т., Ле Мей, Г., Берстен, Б., & Мерфі, К. (2017). *Chemistry: The Central Science*. Pearson.
2. Редкут, С. М., Кудін, В. А., & Місевіч, Є. В. (2018). Азо- та гідрозодубільні реагенти: синтез, властивості, застосування. *Вісник Львівського університету. Серія хімічна*, 59, 24-36.
3. Кропачек, С., Кудін, В., & Місевіч, Є. (2019). Огляд дубільних реакцій в органічному синтезі. *Молодий вчений*, 12(70), 315-322.
4. Метелица, В. Г., Стеценко, В. Ф., & Гриневич, А. В. (2013). Дослідження реакцій дубілювання з метою підвищення ефективності аналітичних методів визначення речовин в присутності домішок. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Хімія, технологія речовин та їх застосування*, 767, 147-152.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОТИАЛЕРГІЧНИХ
ПРЕПАРАТІВ НА РИНКУ УКРАЇНИ. I**

Стремоухов Олександр Олександрович

к.фарм.н., доцент

Лукаш Анна Олександрівна

Студентка

Київський Міжнародний Університет

м. Київ, Україна

Складна екологічна ситуація, зміни на рівні генетики, спосіб харчування сучасного суспільства, неконтрольована доступність до лікарських засобів (ЛЗ) є причиною виникнення алергічних реакцій. В Україні, на жаль, реальної статистики епідеміології алергічних захворювань на сьогодні немає, однак дані літератури засвідчують, що близько 20-30% населення мають дані види нозологій. За офіційними даними, в Україні алергія діагностована у близько 1,5% населення. Проте реальні цифри набагато вищі – до 25% (близько 10 млн осіб)

Антигістамінні ЛЗ широко застосовуються для лікування багатьох хвороб та включені до протоколів діагностики й лікування анафілактичного шоку, алергічного риніту, алергічного кон'юктивіту, атопічного дерматиту та кропив'янки.

Проведено дослідження асортименту антигістамінних ЛЗ, зареєстрованих на фармацевтичному ринку України. Встановлено, що ринок антигістамінних ЛЗ насичений 57 фірмами-виробниками: 65,5% ЛЗ іноземного виробництва з 18 країн-виробників, а 34,5% - вітчизняного (16 компаній-виробників). Найбільшими країнами імпортерами є: Індія (14,2%), Німеччина (7,1%), Італія (5,3%) та Угорщина (5,3%), а серед вітчизняних компаній виробників лідируючі позиції займають ТОВ ФК «Здоров'я» (6,2%), ЗАТ «Дарниця» (5,2%), АТ «Галичфарм» (3,5%) та ПАТ «Фармак» (3,5%).

Проведений аналіз асортименту досліджуваної групи ЛЗ показав, що 84% лікарських форм антигістамінних ЛЗ призначено для ентерального введення в організм (найбільш представлені: таблетки (59,3%) та сиропи (15,8%)), 6,2% - для парентерального застосування, 3,6% - для нашкірного та 6,2% - для інтраназального та кон'юнктивального).

За даними Державного реєстру лікарських засобів 113 ЛЗ місять у своєму складі 24 активних фармацевтичних інгредієнтів, найбільш репрезентованими є наступні активні фармацевтичні інгредієнти: лоратадин (18,6%), цетиризин (12,4%), дезлоратадин (9,7%) та левоцетиризин (9,7%), у відповідності до всіх зареєстрованих антигістамінних ЛЗ на фармацевтичному ринку України. Вагомим аспектом дослідження став аналіз застосування антигістамінних ЛЗ у дітей і під час вагітності та лактації. Встановлено, що від народження призначаються 7,1% ЛЗ вітчизняного фармацевтичного ринку досліджуваної групи ЛЗ, а 11,5% - не застосовуються у педіатричній практиці. 90,3% антигістамінних ЛЗ заборонено застосовувати при вагітності, а 92,9% ЛЗ досліджуваної групи - при лактації.

Таким чином, аналіз дав змогу оцінити споживання протиалергічних лікарських засобів, можна дійти до висновку те що алергію називають хворобою цивілізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Система дослідження ринку лікарських засобів «Фармстандарт» компанії «Моріон» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pharmstandart.com.ua> (Дата звернення: 10.12.2017 р.)
2. Фармакоекономіка: навчальний посібник для студентів вузів / За ред. Л. В. Яковлевої. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – С. 175–176.
3. Морозов А. М., Яковлева Л. В., Степаненко А. В. та ін. Вивчення споживання лікарських засобів за анатомо-терапевтично-хімічною класифікацією та встановленими добовими дозами (АТС/DDD методологія): Метод. Рекомендації. – К.: НФаУ, ДЕЦ МОЗ України,

2013. – 32 с.

4. Луценко А. В. Аналітичний огляд сучасних антигістамінних препаратів /А. В. Глуценко // Український медичний альманах. - 2013. - №3. - С. 187-190.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОТИАЛЕРГІЧНИХ
ПРЕПАРАТІВ НА РИНКУ УКРАЇНИ. II**

Стремоухов Олександр Олександрович

к.фарм.н., доцент

Лукаш Анна Олександрівна

Студентка

Київський Міжнародний Університет

м. Київ, Україна

На сьогодні алергію називають хворобою цивілізації. Відповідно до даних Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), за рівнем захворюваності алергія посідає 3-тє місце. Згідно зі статистичними даними, нині у світі на ту чи іншу форму алергічних захворювань страждає 20-40% населення, тобто щонайменше кожен 5-й мешканець планети – алергік. Згідно з прогнозами, вже в найближчі десятиліття кожен мешканець Землі страждатиме на алергічне захворювання.

Поширеність алергічних хвороб і астми прогресує, незважаючи на те, що споживання протиалергічних значно зросло протягом останнього десятиріччя.

Алергія – це підвищена чутливість організму до повторного впливу деяких факторів зовнішнього середовища (алергенів): хімічних речовин, мікроорганізмів і продуктів їх життєдіяльності, харчових продуктів і т. д., що потрапляють до організму людини ззовні (екзоалергени), або утворюються всередині тканин організму при їх пошкодженні (ендоалергени), сприймаються імунною системою як чужорідні, хоча найчастіше є абсолютно нешкідливими для організму речовинами.

У більшості випадків розвиток алергічних реакцій організму провокують такі речовини: пил і кліщі домашнього пилу; пилок рослин; цвілеві гриби; чужорідні білки; лікарські препарати (пеніциліни, сульфаніламід, саліцилати, місцеві анестетики); харчові продукти (горіхи, кунжут, морепродукти, яйця,

бобові, молоко, злаки, цитрусові, мед); бджолина/осина отрута, тваринні продукти (частинки шкіри, шерсть, продукти життєдіяльності тварин); продукти хімічної промисловості (пральний порошок, рідини для миття посуду та ін.), фізичні фактори (тепло, холод, вітер).

На ринку представлений широкий асортимент антигістамінних засобів. Було проведено аналіз літературних даних, та виявлено механізми та причини, що сприяють виникненню алергічних захворювань.

За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України прояви алергії залежать від алергену, з яким контактує організм. Найпоширеніші симптоми алергії: чхання, закладеність носу, свербіж шкіри, сльозотеча, почервоніння, кашель.

Алергія є не тільки медичною, але й актуальною соціальною проблемою в зв'язку з тим, що населення недостатньо інформовано щодо симптомів і способів лікування, що призводить до переходу різних форм алергії в хронічний перебіг і до серйозних ускладнень.

Статистичні дані показують, що на алергію страждають: близько 3-4% дорослого населення та 15% дитячого населення планети має алергічні захворювання у тих чи інших проявах. Найбільш потерпають діти від алергії. Найбільш поширеною хворобою у дітей є алергічна бронхіальна астма (90% усіх хворих). Перші прояви захворювання в 60% випадків з'являються у віці 3-7 років, у 18% — у 7-14, у 15% — в 1-3 роки, в 7% — у віці 14-17 років. Дуже часто бронхіальна астма маскується під діагнозами: «обструктивний бронхіт», «астматичний бронхіт», «бронхопневмонія».

За офіційною статистикою у кожній четвертій дитини в Україні виявляють ту чи іншу алергічну патологію. Наприклад, близько 1% дітей хворі на бронхіальну астму.

Показники- поширеності і захворюваності по Україні станом на 01.01.2018 з найпоширеніших алергічних хвороб у дітей:

Бронхіальна астма — поширеність — 483,00 на 100000, захворюваність - 51,00 на 100000. Алергічний риніт – поширеність — 540,00 на

100000, захворюваність — 223,00 на 100000. Атопічний дерматит – поширеність – 857,00 на 100000, захворюваність — 384,00 на 100000. Аби зменшити ризик появи алергічних захворювань, доцільно вживати заходів для її профілактики: зміцнювати імунітет, уникати стресів, не запускати хронічних захворювань, раціонально застосовувати лікарські препарати (не вживати їх безконтрольно), вести здоровий спосіб життя, правильно харчуватися.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сучасні протиалергічні препарати: клініко-фармакологічні та фармакоекономічні особливості / Г.В. Зайченко, Л.В. Яковлева, Т.О. Брюханова, О.М. Колос // Укр. мед. часопис. - 2012. - № 6 (92). - XI/XII

2. Глущенко А. В. Аналітичний огляд сучасних антигістамінних препаратів / А. В. Глущенко // Український медичний альманах. - 2013. -Т. 16, № 3. - С. 187-190

3. Фармакоекономіка: навчальний посібник для студентів вузів / За ред. Л. В. Яковлевої. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – С. 175–176.

4. Морозов А. М., Яковлева Л. В., Степаненко А. В. та ін. Вивчення споживання лікарських засобів за анатомо-терапевтично-хімічною класифікацією та встановле ними добовими дозами (АТС/DDD-методологія): Метод. Рекомендації. – К.: НФаУ,

CHEMICAL SCIENCES

SYNTHESIS AND CHEMICAL TRANSFORMATIONS OF METHYL ESTER OF ADAMANTAN-1-THIONACETIC ACID IN REACTION WITH PIPERIDINE

Klimko Yurii Evgenovitch

Koshchii Iryna Volodymyrivna

Levandovskii Igor Anatoliyovych

PhD, Ass.Prof

Levandovskii Svyatoslav Ihorovych

student

National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"

Kiyv. Ukraine

Introduction. When adamantane-1-acetic acid methyl ester reacted with phosphorus pentasulfide in dioxane, adamantane-1-thioacetic acid methyl ester was synthesized for the first time. As a result of its reaction with piperidine, the corresponding thiolester, adamantane-1-acetic and thioacetic acid N-piperidylamides, and N-methylpiperidine are formed. Based on the comparison of the obtained results with those similar to the esters of adamantane-1-thionecarboxylic and thionpivalic acids, a variant of the mechanism of this reaction is proposed.

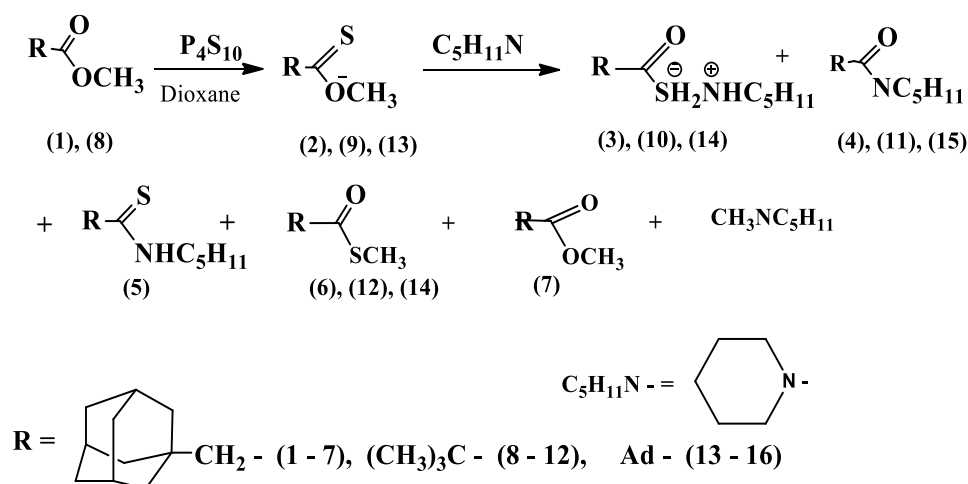
Aim. It is known that the presence of bulk adamantyl radical significantly affects the course of chemical reactions [2]. In [1] we described the synthesis of the methyl ester of adamantane-1-thionecarboxylic acid (13) and showed that when interacting with piperidine instead of thionamide formation it is isomerized to the ester of thiorcarboxylic acid (16) and converted into the piperidine salt of the same acid (14), accompanied by N-methylation of piperidine.

Results and discussion. In order to study the spatial effect of the carbon radical on the direction of the reaction of thionesters with piperidine, the behavior of adamantyl-1-thioacetic (2) and thionpivalic (9) methyl esters in this process was

studied in the present work. In other words, those substrates in which steric factors play, respectively, a smaller or larger role.

Thionesters (2) and (9) were synthesized in dioxane by the method developed by us [1] and isolated by column chromatography on silica gel with yields of 72 and 69%, respectively. The reaction was monitored by GLC. The IR spectrum of compound (2) contains an absorption band at 1250 cm^{-1} , which corresponds to the valence oscillations of the $\text{C} = \text{S}$ bond, and the PMR spectrum in the region of 3.9 ppm. there is a singlet of protons of the methyl group. The corresponding signal for the thionester (9) is observed at 3.95 ppm.

As a result of half an hour of heating the thionester (2) in anhydrous piperidine, taken in large excess, after distillation of the latter was isolated a mixture of compounds (Table 1).

The presence of adamantane-1-acetic (4) and thionoacetic (5) acids in this mixture of N-piperidylamides was determined by GC and PMR methods by comparison with samples obtained from adamantane-1-acetic acid chloride.

Thus, in the PMR spectrum of thioamide (5), the proton signals of the α -methylene groups of the piperidine ring are observed in the form of two broad singlets at 3.63 and 4.20 ppm, apparently due to the inhibition of rotation around the bond $=\text{C} - \text{N}$. shear of these protons in a weak field in comparison with amide (4) (δ 3.43 ppm), in which these protons are equivalent. Thiolester (6) was isolated by column chromatography as a sample with a content of 57% in a mixture with the original thionester (2) and ester (7). In the IR spectrum of this mixture, the absorption

band of carbonyl groups is observed at 1680 and 1730 cm⁻¹, which corresponds to their absorption in thionester (6) and ester (7). In the PMR spectrum there is a signal of protons of the SCH₃ group at 2.05 ppm, which is shifted to a strong field in comparison with esters (2) and (7) by 1.85 and 1.4 ppm, respectively. Assuming that amide (4), as in the case of adamantane-1-carboxylic acid N-piperidylamide (15) [1], is formed from salt (3), we tried to detect it by lowering the reaction temperature. However, only amide (4) and thioamide (5) were detected in the synthesis at 20 °C in quantities of 9 and 91%, respectively. Obviously, the formation of salt (3) slows down as the reaction temperature decreases. This is confirmed by the data of the experiment conducted in an airtight container at 160 and 220 °C (Table 2).

Table 1

**Properties of thionesters (2), (9) and products
of their reaction with piperidine**

No Comp.	Yield ^a , %	Melting point, °C ^b (retention time,s)	PMR spectrum, δ, ppm	IR spectrum, cm ⁻¹
2	72	(900)	2.44 (2H), 3.88 (3H)	1250 (C = S)
4	48	46-48 (828)	1.88 (2H), 3.43 (4H)	1610 (C = O)
5	32	91-93 (1332)	2.73 (2H), 3.63, 4.20 (4H)	1250 (C = S)
6	10	(468)	1.13 (2H), 2.05 (3H)	1680 (C = O)
7	3	(306)	3.45 (3H)	1730 (C = O)
9	7	-	1.03 (9H), 3.95 (3H)	-
10	54	-	2.93 (4H), 8.30 (2H)	-
11	27	38-40 (144)	1.10 (9H), 1.45 (6H), 3.35(4H)	-
12	18	-	2.10 (3H)	-

Note. At ^a106 ° C. ^b For compounds derived from acid chlorides.

Table 2

**Yields^a of reaction products of thioester (2) with piperidine at different
temperatures,%**

No Compound	20°C	106°C ^b	160°C	220°C
4	9	48	69	89
5	91	31	19	5
6	-	10	11	5

Note. ^a Submit GLC. ^b The boiling point of piperidine at atmospheric pressure.

As can be seen from table 2, an increase in temperature leads to an increase in the amount of amide (4) and a decrease in the amount of thioamide (5). Salt (3) was not found in any experiment. However, in the distillation of piperidine, as in the case

of the reaction with a carboxylic acid thioester [1], N-methyl piperidine was detected in an amount corresponding to the amount of amide (4). This confirms the assumption of the formation of amide (4) from the piperidine salt (3).

The reaction between thionester (9) and piperidine was performed under similar conditions (30 minutes, boiling piperidine). A mixture of compounds was formed (Table 1), in the PMR spectrum of which signals at 3.35 and 2.93 ppm were observed, which apparently belong to the α -protons of the piperidine ring in amide (11) and salt (10), respectively. compare with [1]). In addition, the formation of salt (10) indicates the presence of a signal of protons of the group NH_2^+ at 8.3 ppm The shift of α -protons in the PMR spectrum of amide (11), obtained from pivalic acid chloride, completely coincides with the above. The signal of protons of the SCH₃ group in the thiolester (12) was observed at 2.1 ppm. (2.05 ppm for thiolester (6)).

Thus, as a result of the reaction of the thioester (9) with piperidine, as in the case of adamantyl-containing thionesters, the formation of the piperidinium salt and isomerization to the thiolester occur. The yield of N-methylpiperidine was not determined in this experiment.

It is known that the first stage of the reaction of the nitrogenous base with carbonyl or thiocarbonyl compounds is the addition of a carbonyl or thiocarbonyl group and the formation of adducts (17). Further transformations of these intermediates are possible in several ways. In the reaction under study, the usual decomposition of intermediate (17) with the formation of thioamide (5) occurs only in the case of ester (2). Unusual ways of decay of the adduct (17) will be realized for all thionesters, including thionester (14), the properties of which are described in [1]. Isomerization of thionesters to thiolesters occurs, in our opinion, by converting the adduct (17) into an intermediate (18) through the transition state (A). It is known from the literature [3] that thermal isomerization of thionesters to thiolesters proceeds strictly intramolecularly and obeys first-order kinetic laws. In some cases, it is explained by the participation of ion pairs [4]. Based on these data, we proposed structure (A) as a transition state. This transition state is an ionic vapor whose anion is stabilized by delocalization of the charge between oxygen and sulfur atoms.

As can be seen from table. 3, in the case of the most bulky tert-butyl radical, the yield of thiolester (12) is not the lowest.

However, as the volume of the substituent decreases, ie with the transition to adamantyl (thiolester (16)) and adamantylmethyl (thiolester (6)) radicals, the yield of thiolester should increase. In the latter case, it becomes possible to realize the transition state (B), which leads to the formation of thioamide (5), because the transition states (A) and (B) are similar. Taking into account the total yield of compounds (5) and (6), the yield of thiolester (12) having a tert-butyl radical will be the lowest.

To understand the causes of this phenomenon, it is necessary to take into account that in the ion pair the anion is more solvated than the cation [5]. Therefore, the reduction of anion energy due to solvation will be crucial to stabilize the transition state (A).

As the volume of the radical increases in the series of adamantylmethyl, adamantyl, tert-butyl, steric barriers to the solvation of the anion increase, which increases the energy of the transition state and, thus, leads to a decrease in the rate of thiolester formation.

Conclusions. The formation of piperidinium salts from intermediate (17), accompanied by N-alkylation of the piperidine molecule, involves the participation of another piperidine molecule in this process.

Therefore, structure (B) was proposed as a transition state, in which the transition of a methyl group to a nitrogen atom occurs without charge separation.

In this case, the influence of steric factors must be offset by the neutrality of the transition state.

However, due to the importance of such an effect on the competitive directions of the reaction (isomerization, thioamidation), the salt yield during the transition from tert-butyl to methyladamantyl substituent decreases (Table 3).

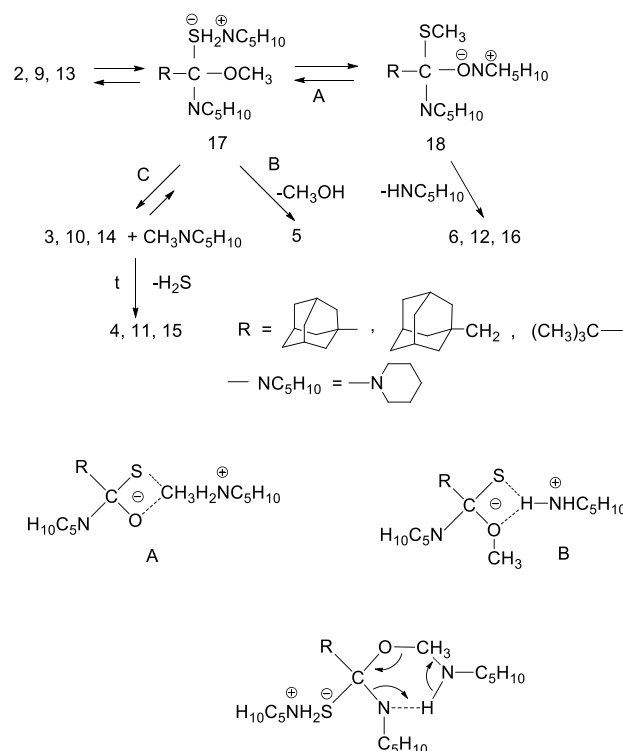

Table 3

Yields of reaction products of thioesters (2), (9) and (13) with piperidine, %

№ Compaund	Solt tiolacide+ Amide	Thiolester	Thioamide
9	82 (10 – 11)	18 (12)	-
13 ^a	57 (14)	29 (16)	-
2	48 (4)	10 (6)	32 (5)

Note. ^a Data from [1].

LITERATURE

1. Климко Ю.Є., Исаев С.Д., Юрченко А.Г. // ЖОрХ. 1994. Т. 30. Вып. 11. С. 1688-1695.
2. Стрганов В.Ф., Батог А.Е., Петько И.П. // Тезисы докладов научной конференции по химии органических полиэдранов. Волгоград, 1981. С. 122.
3. Varmeer P., Meijer J., Bob H.J.T., Brandsma L. // Rec. trav. chim. 1974. Vol. 93. N 1. P. 51-62.
4. Smith S.S. // Tetrahedron Lett. 1962. N 25. P. 979-981.
5. Шмид Р., Сапунов В.Н. Неформальная кинетика. М.: Мир, 1985. 263 с.
6. Stetter H., Schwarz M., Hirshhorn A. // Angew. Chem. 1959. Bd 71. S. 429-435.

ОКСИДНІ КОМПОЗИТИ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Пушкар Вікторія Сергіївна

здобувач вищої освіти III курсу

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Кусяк Наталія Володимирівна

доцент, кандидат хімічних наук кафедри хімії

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна,

Анотація: Оксидні композити екологічного призначення є дуже перспективною галуззю в сфері розробок та досліджень. Їх можна використовувати в виробництві наноматеріалів та нанокомпозитів. Очікується, що попит на нанокомпозити значно зросте через їх широке застосування, включаючи електротехніку, електроніку, енергетику, автомобілебудування, будівництво та пакувальні матеріали.

Ключові слова: оксидні композити, нанокомпозити, наноматеріали, металооксиди, екологічне застосування, біомедичне застосування.

Світовий ринок оксидних нанокомпозитів швидко розвивається. Проте розвиток отримання наноматеріалів оксидів металів, який спрямований на використання в екології відбувається повільніше, ніж у виробництві скажімо, металоксидних наноматеріалів або їх композитів для конструкційного або біомедичного призначення. У той же час, виробництво оксидних композитів в екологічному застосуванні практично відсутні. Існує кілька нанокомпозитів для екологічного застосування.

Нанорозмірні металооксидні матеріали мають значне наукове та практичне значення завдяки своїм чудовим перевагам.

У порівнянні з їх макроскопічними аналогами, немає сумніву, що вони мають великі перспективи в отриманні нових фотокаталізаторів, адсорбентів і чутливих шарів хемірезистивних газових сенсорів на їх основі. Серед

численних оксидів металів наступні оксиди — TiO_2 , ZrO_2 , SnO_2 і Fe_3O_4 - мають найбільший потенціал застосування з кількох причин.

Порошки на основі нанодисперсного TiO_2 мають, насамперед, найбільший попит як фотокаталізатори та бактерицидні речовини. Сорбенти та фотокаталізатори на основі TiO_2 показують високу ефективність в процесі вилучення широкого спектру забрудників з водних систем.

Наноматеріали на основі ZrO_2 характеризуються достатньо високою каталітичною активністю і адсорбційною здатністю завдяки значній питомій поверхні нанодисперсного ZrO_2 . У науково-технічній практиці наноструктурований ZrO_2 широко використовується в технології керамічних матеріалів, у порівнянні з біокерамікою з частинок ZrO_2 його основна міцність і біосумісність біокераміки вища.

Наноструктуровані матеріали на основі SnO_2 все частіше використовуються для виготовлення мініатюрних, малопотужних, високочутливих хемірезистивних газових датчиків. SnO_2 демонструє багато важливих функціональних властивостей для таких застосувань, а саме чудову оптичну прозорість у широкому оптичному спектральному діапазоні, високу хімічну стабільність і механічну міцність, адсорбційні властивості, реакційну здатність і електропровідність.

Тому сьогодні розвиток та розробка технологій синтезу металооксидних наноматеріалів це реалістична та багатообіцяюча місія світового рівня.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Донцова Т. А. «Металооксидні наноматеріали та нанокompозити екологічного призначення», 29-57 ст.
2. Бойко В.В. «Композити з неорганічними люмінесцентними оксидами для агробіологічних та біомедичних застосувань», 170-173 ст.

TECHNICAL SCIENCES

UDC 637.522

INTENSIFICATION OF HYDROMECHANICAL INFLUENCE WHEN DISPERSING RAW MUSHROOM MATERIALS

Avdieieva Lesia Yuriivna

Dr. Sci., Senior Research Scientist, Leading Researcher

Dekusha Hanna Valeriivna

PhD, Senior Researcher, Senior Research Scientist

Turchyna Tetiana Yakivna

PhD, Senior Research Scientist, Senior Research Scientist

Makarenko Andrii Anatoliiovich

PhD, Senior Research Scientist

Kyiv, Institute of Engineering Thermophysics of NAS of Ukraine

Abstract: An article is devoted to the analysis of research results of the application of intensive processing methods in the preparation of the fruiting body of basidial shiitake mushroom for the process of spray drying in the production technologies of dry powder biologically active dietary supplements. The set of studies carried out showed the expediency of using the method of discrete-pulse energy input (DPEI) as one of the most intensive and energy-efficient methods of influence when dispersing a mushroom in an aquatic environment. Its use made it possible to ensure the effective destruction of high-strength chitin-glucan structural elements of shiitake and to obtain a highly dispersed system with rheological properties necessary for further spray drying, as well as to increase the availability of biologically active substances of its medicinal polysaccharide complex several times.

Key words: shiitake mushroom, discrete pulse energy input, spray drying, biologically active dietary supplement, dispersed composition.

Introduction. Over the past few years, there has been an active demand for

superfoods. These are plant products that contribute to the rapid activation of the body's protective forces and strengthening of immunity due to the increased content of useful substances and vitamins. Among the rather large variety of superfoods, the delicacy of Southeast Asian shiitake mushrooms stands out for their unique health-giving properties. Thanks to the natural complex of biologically active substances, especially its carbohydrate composition, shiitake has a pronounced healing and healing effect. Numerous clinical studies have proven its oncostatic, immunomodulating, hepatoprotective and antiviral effects. These facts led to an increase in the demand for mushroom products and speeding up the pace of development of the industrial cultivation of shiitake mushrooms in the world [1] and in Ukraine (Fungoterra LLC, Esmash LLC, Niko Agro Holding LLC, etc.).

According to the chemical composition, the fruiting body of a fresh shiitake mushroom (10–11% of dry matter) is characterized by a fairly balanced composition of essential amino acids (10–17 g of protein by weight of dry matter) with a predominance of lysine, among them limiting amino acids are tryptophan and methionine [2]. The content of lipids is low (0.6–1.5 g from the mass of dry substances), but 70% of them are polyunsaturated fatty acids. The composition of mineral substances of the mushroom (4–6 g from the weight of dry substances) is rich in potassium and phosphorus, the mass fraction of which reaches 50% and 16%, respectively. The composition of shiitake includes vitamins of group B, D₂, E, a number of phenolic compounds and selenium, which is deficient in our diet. However, numerous results of scientific and clinical studies indicate that the greatest value in shiitake is its carbohydrate component (67–78% of the weight of dry substances), which, in addition to reserve mono-, disaccharides and glycogen, contains pharmacologically active polysaccharides, namely, 1,3/1,6- β -glucans bound in the chitin-glucan complex of the cell wall of the fungus. The biological activity of β -glucans is manifested in mild stimulation of the human immune system, among which the most famous polysaccharide is lentinan – 1,3- β -glucan with β -1,6-branching with a molecular weight of 500 kDa [2, 3].

Most of the modern shiitake processing technologies involve the isolation of

individual pharmacologically active substances of the polysaccharide complex, which is only a small part of the biologically active components present. A more complete allocation and use of these substances is hindered by the fact that in the cell membrane they are in a chemically bound state both with chitin and with mannoproteins located on the outer surface of the wall. Therefore, the cell membranes of shiitake are characterized by extreme strength and multi-level chemical processing methods and complex energy-consuming equipment are most often used in the world today to extract the biologically active complex of β -glucans from mushrooms [4]. At the same time, a significant part of the valuable potential of the mushroom is lost, which can be used for the production of functional drugs, dietary supplements and products with an increased content of available polysaccharides and other nutrients.

Thus, the development of new highly efficient processing methods and energy-saving equipment for comprehensive waste-free processing of the fruit body of shiitake, taking into account its unique composition and properties, is an urgent and complex scientific and technical problem. Its solution consists in the application of effective methods of intensification of hydromechanical and heat-mass exchange processes during shiitake processing that will make it possible to create industrial energy-saving technologies for the production of dry powder dietary supplements and preparations with an increased content of available polysaccharides for further use in the food and pharmaceutical industry.

The purpose of the work is to study the effectiveness of the application of intensive methods of dispersing mushroom raw materials to create highly dispersed systems with rheological properties necessary for further spray drying, as well as increasing the availability of biologically active substances of the polysaccharide complex.

Materials and methods. Fresh fruit bodies of shiitake basidial mushroom according to specifications TU 01.1-16304966-047-2002.

The content of dry substances was determined according to DSTU 7804:2015; protein content according to DSTU 7824:2015; fat content according to DSTU

4941:2008; ash content according to DSTU ISO 2171:2009.

The dispersed composition of mushroom suspensions was determined using an electron microscope "МБІ 3V 4.2" with simultaneous digital photomicrography of samples.

The content of the polysaccharide complex in the samples was determined according to the method developed by M.G. Kholodny Institute of Botany of National Academy of Sciences of Ukraine [5].

Results and discussion. Technological processing of the shiitake mushroom is a difficult task due to the high strength of the cell walls of its caps and especially stems. In addition, the dispersion of fresh mushroom due to the high content of polysaccharides with specific physic and chemical properties and chitin leads to the production of a thick jelly-like mushroom suspension of high viscosity, which greatly complicates the processes of its further processing.

One of the promising methods used for intensification of hydromechanical processes in the processing of various heterogeneous systems is the discrete-pulse of energy input (DPEI) method. Due to the combined effect of the simultaneous or sequential occurrence of such physical influences and thermophysical effects as injection and pressure release in a dispersed liquid medium, adiabatic boiling, cavitation effects, cumulative effect, hydraulic shock, intense shear stress and flow turbulence, the DPEI method is characterized by high efficiency in dispersion, homogenization, extraction and emulsification of various heterogeneous systems. As a result of the application of this method, physical prerequisites arise that ensure the transformation of ultra-high flows and energy density, which makes it possible to increase the physical impact on the surface of the particles of the processed material. The equipment, in which the DPEI mechanisms are implemented, is characterized by low metal consumption, low specific energy consumption and an intensive degree of influence when processing complex heterogeneous systems, high efficiency, simplicity of design and duration of continuous operation [6, 7].

We have investigated the influence of hydromechanical processes in various types of equipment, such as valve homogenizers, colloid mills and rotary-pulsation

devices to determine the effectiveness of their use in dispersing and homogenizing mushroom suspension.

The use of various types of equipment with the predominance of certain intensive factors of influence showed that the main factors of influence in the devices are mutually related, their combined influence leads to the creation of new effects. At the same time, the intensity of influence may increase or decrease depending on the type of device. Also, the devices differ in the amount of energy required to obtain a given amount of dispersion, effectiveness in increasing the specific contact surface of phases and activation of hydrodynamic conditions near the interphase surface of solid particles of complex heterogeneous systems.

Carried out experimental studies of hydromechanical processes occurring in flow-through rotor apparatuses of the cylindrical type, the action of which is based on the use of DPEI mechanisms, showed a high intensity of the action of aggregate influences during the processing of shiitake mushroom suspensions. Its influence occurs at the level of dispersed particles, plant cells and individual molecules. When applying certain heat-technological parameters during the processing of coarsely dispersed mushroom suspensions by the method of DPEI, it is possible to obtain highly dispersed systems with the necessary dynamic viscosity indicators. As a result of long-term homogenization in a highly dispersed fungal suspension due to intermolecular forces, solid particles (hyphae) interact with each other and self-organize into associates up to 3-4 mm in size, and the system becomes a non-flowing gel. Such properties of the heterogeneous system complicate the process of feeding it into the chamber of the spray dryer and the conditions of heat-moisture transfer when drying drops of polydisperse composition. When forming a droplet of such a suspension at the moment of its separation from the edge of the disc sprayer, its sphericity is not ensured, as well as the uniformity of the dispersed composition in the spray torch. The consequences of these factors are the uneven drying of the material, appearance of deposits and decrease in the quality of the finished powder.

The microstructure of individual parts of the shiitake, its stalks and caps differ in their structure, density and structure of cells in the tissues. Shiitake stalks consist

of strong hyphal fibers due to the increased content of the chitin-glucan complex in the walls of the cells of the stalks. Due to this feature of the structure of the cells, shiitake stalks are not crushed enough when dispersing, which requires increased hydromechanical influence or the duration of suspension processing.

Thus, after DPEI treatment of a whole mushroom, bundles of hyphae, tissue fragments and agglomerates of elongated cells with a width of up to 5 μm and a length of 150 μm to 3000-5000 μm and more were found in the suspension. Such long fragments tended to stick together and form tangled balls, which complicated the process of feeding the suspension into the dryer and drying it.

In the suspension formed as a result of DPEI treatment of only shiitake caps, the maximum particle size of insoluble fractions has not exceeded 100-150 μm , which meets the requirements for a heterogeneous system fed by a disc atomizer into the chamber of the drying unit.

The use of more than 3 cycles was impractical, as it led to an increase in the viscosity of the mushroom suspension by approximately 5–10% with little effect on the particle size of the dispersed systems. This can be explained by an increase in the number of proteins and polysaccharides extracted from the structural systems of the mushroom, which contributed to the gelation process.

To improve the rheological properties of mushroom suspensions, a rational choice of hydromodule, temperature and introduction of structuring additives had a significant effect [8].

The research results also showed the effectiveness of using DPEI-devices to increase the physiological availability of the complex of biologically active polysaccharides of shiitake mushrooms. As a result of changing the technological parameters and conditions of dispersing, there is an opportunity to increase the content and availability of biologically active polysaccharides several times compared to the native form of fresh mushrooms.

Conclusions.

1. Studies of the nutritional and biological value of shiitake mushrooms have shown that the fruiting body of the shiitake mushroom, based on dry weight, contains

a significant amount of carbohydrates (almost 75%), which include active complexes of substances with immunostimulating and antitumor effects. In addition, the composition includes proteins (up to 19%), which can be involved in the process of structuring particles during spray drying, lipids with the presence of polyunsaturated fatty acids (linoleic and linolenic) and a large number of macro- and microelements.

2. It was established that in devices of various types used for dispersion and homogenization, the complex influence of hydromechanical effects can be strengthened or weakened depending on the type of device. The effectiveness of the use of DPEI devices in dispersing and homogenizing the fruiting body of the shiitake mushroom has been proven.

3. The results of the conducted research made it possible to determine the rational technological parameters of dispersion applying DPEI method for obtaining suspensions with given properties.

4. The use of DPEI method has increased the availability of biologically active polysaccharides by 3 times compared to the fresh fruiting body of shiitake (from 3% in native mushrooms to 9% in dry powder, based on dry matter).

REFERENCES:

1. Stachowiak B., Regula J. Health-promoting potential of edible macromycetes under special consideration of polysaccharides: a review. *European Food Research and Technology*. 2012. № 234 (3). P. 369–380.

2. Miles P. G., Chang S.-T. *Mushrooms Cultivation, Nutritional Value, Medicinal Effect, and Environmental Impact: Boca Raton Imprint CRC, 2nd Edition*, 2004. 480 p. <https://doi.org/10.1201/9780203492086>.

3. Zhang Y., Li S., Wang X., Zhang L., Cheung P.C.K. Advances in lentinan: isolation, structure, chain conformation and bioactivities. *Food Hydrocolloids*. 2011. № 25 (2). P. 196–206.

4. Roszczyk A., Turło J., Zagozdzon R. and Kaleta B. Immunomodulatory Properties of Polysaccharides from *Lentinula edodes*. *International Journal of Molecular Sciences*. 2022. № 23. P. 8980. <https://doi.org/10.3390/ijms23168980>.

5. Avdieieva L.Y., Zhukotskyi E.K., Dekusha H.V., Ivanov S.O. Analysis of current ways and features of shiitake mushroom drying Food science and technologies. 2021. № 3. P. 94–107.

6. Биологические особенности лекарственных макромицетов в культуре: в 2 т. / под ред. С. П. Вассера. Киев, 2012. Т. 2 459 с.

7. Долинский А.А. Иваницкий Г.К. Тепломассообмен и гидродинамика в парожидкостных дисперсных средах. Київ: Наукова думка, 2008. 382 с.

8. Микро- и наноуровневые процессы в технологиях ДИВЭ: темат. зб. статей / под общ. Ред. А.А. Долинского; И-т технической теплофизики НАН Украины. Академперіодика, 2015. 464 с.

9. Turchyna T., Zhukotskyi E., Avdieieva L., Dekusha H. Regulation of structural and mechanical properties of shiitake mushroom suspension as an object of drying. Food science and technology. 2021. Vol. 15. Issue 2. P. 133–142.

UDC 514.18

**USE OF APPLIED LIBRARIES GRAPHIC EDITOR KOMPAS IN DESIGN
OF BUILDING STRUCTURES**

Blyzniuk Kateryna,

senior lecturer of the department of theoretical
and applied mechanics

Sintiurova Iryna,

Zassieieva Yuliia,

Students of the 1st year of the bachelor's degree in the specialty

Automation and computer-integrated technologies

Kyiv Institute of Railway Transport

State University of Infrastructure and Technologies

Kyiv, Ukraine

Abstract : the article talks about an important component of the graphic editor, its capabilities, areas of application, use in various industries, ensuring the possibility of implementing processes and others.

Keywords: graphic editor, design, buildings, functioning, libraries, constructions.

The applied building libraries of the KOMPAS graphic editor were created taking into account the standards in force in Ukraine and the CIS countries. This allows you to successfully use them in the design of building structures.

The library of construction structures contains a complete catalog of profiles produced by the industry of Ukraine. At the same time, it is possible to automatically create a specification for all profiles used in this design.

When designing a frame from the profile elements of rolled metal, it is possible to link the frame elements to the structural elements of the plan, which in turn can be performed using the building and construction design library [1, p. 23].

The library functions in the COMPAS-GRAPHIC software environment, which makes it possible, interacting with the COMPAS-OBJECT library, to automatically create a 3-D model of the structure of parameterized standard elements

into the drawing .

The library can be a complex, task-oriented subsystem of automated design, which, after performing design calculations, forms ready-made design documents or their sets.

LIST OF REFERENCES

1. Methodical instructions for the execution of graphic work "Rules for the design of drawings from geometric, projection drawing and working drawings of details in the KOMPAS environment from the discipline "Engineering and computer graphics" for students of the Faculty of Biotechnology and Biotechnology Part I" / Composer: N.M. . Kolomiychuk , T. V. Izyumenko , K.: NTUU "KPI", 2015. - 53 p .

УДК 681.511.2

HAMMING NEURAL NETWORK FOR PATTERN RECOGNITION IN WELL DRILLING

Chyhur Ihor,

Ph.D., Docent

Shavranskyi Mykhailo

Ph.D., Docent

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Abstract. The possibility of using artificial intelligence technologies to control the process of drilling oil and gas wells is considered. It is proposed to use the Hamming neural network as a component of the decision support subsystem for controlling the drilling process.

Keywords: drilling, control, neural network, recognition, automation.

The complexity and information uncertainty of the process of drilling wells for oil and gas require the creation of reliable forecasting systems for the identification of technological situations that arise during the construction of wells (pre-emergency situations and complications caused by geological and technological reasons, wear and tear of structural elements of the rock-crushing tool, and others) [1].

Neural networks designed for pattern recognition can become an effective tool for creating control systems and decision support subsystems for controlling the drilling process.

A feature of pattern recognition in drilling is that the amount of information that can be used for training a neural network is limited, this is due to the peculiarities of the technological process of drilling wells (complexity and a long period of time for the implementation of the technological cycle, non-stationarity and irreproducibility of the process, a high level of noise at the input as well as at the output of the information transmission channel subject to measurement and control

and others).

These features prevent the effective use of classical neural networks (which use the principles of learning with a "teacher" and without a "teacher") for pattern recognition (identification) in the process of drilling wells.

At the same time, among the various configurations of neural networks there are those that, when classified according to the principle of learning, cannot be attributed either to learning with a "teacher" or to learning without a "teacher". Such networks include the Hamming neural network [2].

In such a network, the weighting coefficients of synapses are calculated only once before the network starts functioning based on the information about the data to be processed. On the one hand, the presentation of a priori information can be considered as a teacher's help, but on the other hand, the network actually remembers images before real data enters its input, and cannot change its behavior. The Hamming network can be used to organize associative memory (Fig. 1).

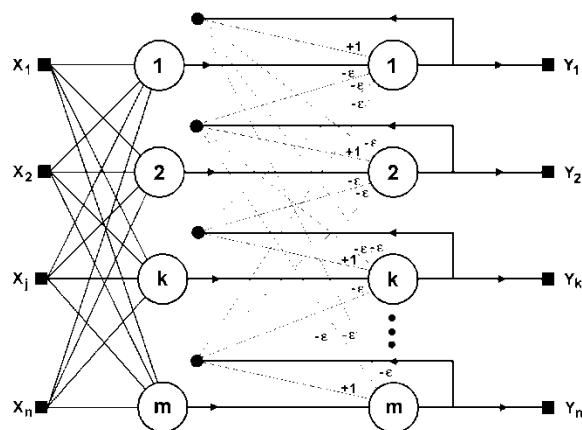

Fig. 1. Structural diagram of the Hamming neural network

The network consists of two layers. The first and second layers each have m neurons, where m is the number of samples. Neurons of the first layer have n synapses each, connected to the inputs of the network (form a fictitious zero layer). Neurons of the second layer are connected to each other by inhibitory (negative feedback) synaptic connections. The only synapse with positive feedback for each neuron is connected to its axon.

The idea of the network consists of finding the Hamming distance from the image to be tested to all samples. The Hamming distance is the number of bits that

differ from each other in two binary vectors. The network must select a sample with the minimum Hamming distance to the unknown input signal, as a result of which only one output of the network corresponding to this sample will be activated.

A graphic interpretation of the process of pattern recognition in drilling using the example of the recognition of the collapse of the well walls, which is identified by analyzing the current values of the torque on the rock-destructive tool M and the mechanical penetration speed v is shown in Fig. 2.

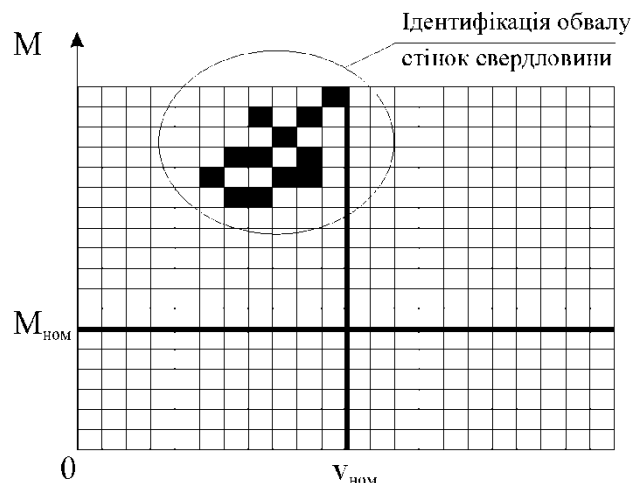

Fig. 2. Graphical interpretation of pattern recognition in drilling using the example of identifying the collapse of well walls

Other technological situations have somewhat more complex dependencies and can be depicted in an n -dimensional space of coordinates, where n is the number of parameters that have a direct or indirect influence on the technological situation to be identified (recognized) [3,4].

The use of neural network technologies to create systems of automated control and identification of technological situations that arise during drilling and have a negative impact on the course of the technological process will allow to significantly increase the probability of control, and therefore ensure the efficiency and safety of the production cycle.

REFERENCES:

1. Семенцов Г.Н., Чигур І.І. Аналіз алгоритмів контролю відпрацювання породоруйнівного інструменту в процесі буріння свердловин // Вісник технологічного університету Поділля. - №3. Том 1. – 2002.

2. Artificial Neural Networks: Concepts and Theory, IEEE Computer Society Press, 1992.

3. I. Chyhur Information basis and principles of pattern recognition during well drilling //Materials of the XVI International scientific and practical Conference Modern european science - 2020 , June 30 - July 7, 2020: Sheffield. Science and education LTD. – p. 32-34.

4. I. Chyhur Features of well drilling process control as a complex object //Materials of the IV International scientific and practical Conference Modern achievements of science and technology. june 9 – june 10, 2020. Sveden, Stockholm p. 200-204.

UDK 621.620

IMPROVING THE QUALITY CHARACTERISTICS OF PIPES MADE OF LOW-ALLOYED AND HIGH-ALLOYED STEEL

Dergach Tatyana Oleksandrivna,
dr. sc. (tech.), head res.

Sukhomlin Georgy Dmytrovych,
dr. sc. (tech.), head res.

Deineko Leonid Mykolayovich,
dr. sc. (tech.), prof., head of department

Balyev Andriy Yevgenovych,
head of department

Krasiuk Andriy Volodymyrovych,
production director

Pridneprovs'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture, Dnipro,
Ukrainian State University of Science and Technology, Dnipro, Ukraine,
PJC Centravic Production Ukraine, Nikopol, Ukraine

Abstract. The work proposes a number of improved and latest technologies to produce low-alloyed and high-alloyed pipes with the enhanced corrosion resistance based on the application of the principle of grain boundary construction of polycrystalline materials.

Pipes made of ferrite-pearlite, austenitic and ferritic-austenitic steels obtained by using the latest technologies based on the improved structure with an increased content of special low-energy grain boundaries and a high complex of corrosion properties.

Key words: low-alloy and high-alloy steels, pipes, microstructure, special grain boundaries CSL, deformation, heat treatment, grain boundary engineering, corrosion resistance

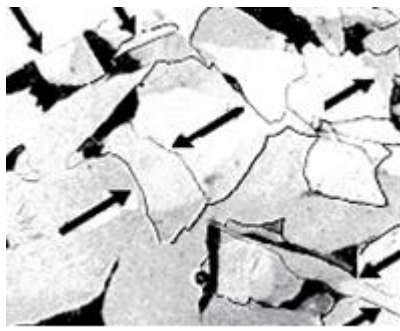
Corrosion of metals in the oil and gas, chemical, petrochemical, energy and other industries is the main reason of equipment failure and leads to significant economic losses.

Therefore, improving the corrosion resistance of metal products is an urgent task, especially during the post-war recovery of Ukraine's industry, which requires the use of modern technologies for the manufacture of high-quality products.

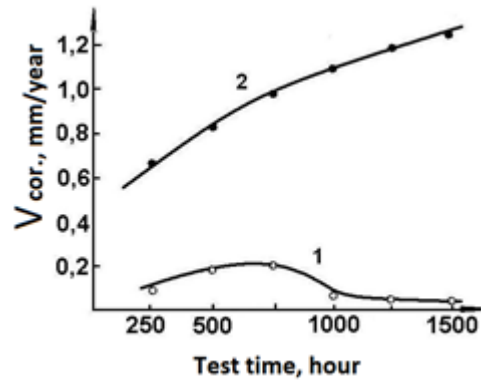
In connection with the above, a number of improved and innovative technologies to manufacture low and high-alloyed pipes with increased corrosion resistance and operational reliability, which have been tested in industrial production conditions, have been proposed.

Developments are based on the theory of corrosion-resistant alloying and data on the influence of impurity elements and non-metallic inclusions on corrosion as well as on mechanical properties of low-alloy and high-alloy steels; application of the developed and improved methods of studying the grain boundary structure of steels with different structural states [1]; the theory of coincidence site lattices (CLS) and the principle of grain boundary engineering (GBE) of polycrystalline materials [2-6]; complex corrosion and operational tests in various corrosive aggressive environments of metal products manufactured according to the latest technologies [4-7].

1. The technology for the production of oil and gas pipes with increased corrosion resistance made of low-alloy steel with designed chemical composition (type 06Cr1) has been developed. It includes improved and new modes of temperature-deformation and thermal treatments according to the principle of GBE [6]. Produced pipes are characterized by a ferrite-pearlite structure with an increased content of SB in ferrite (in Fig. 1, *a* shown by arrows) and improved corrosion resistance in chloride, chloride-acetate, and hydrogen sulfide-containing environments (Fig. 1, *b*), including resistance to sulphide stress corrosion cracking (SSCC), hydrogen cracking (HC) with enhanced complex of mechanical properties. While testing according to NACE TM 0177 and NACE TM 0284 methods, the ultimate cracking stress ($\sigma_{cr.}$) and corrosion rate corresponded to: $\sigma_{cr.} \geq 0.8\sigma_{02}$; $v_{cor.} \leq 0.35$ mm/year, respectively; the mechanical properties of the pipes corresponded to the X 52-X 56 strength group according to the API 5 L standard.

a

b

Fig. 1. Microstructure (*a*, $\times 1000$) and corrosion resistance in chloride-acetate solution (*b*) of 06X1 steel pipes (cr. 1) and (cr. 2)

Such pipes are recommended for use in the oil and gas industry instead of steel grade 20, as well as in the construction industry.

2. For the chemical and petrochemical, aerospace, automotive, metallurgical and other segments, where the harsh and extreme operating conditions are involved, technologies for the production of stainless high alloyed Cr-Ni; Cr-Ni-Mo austenitic (type 03X18H11 (304 L, 304 LN), 03X17H14M3 (316 L, 316 LN), 02X25H22AM2 (TP310MoLN / KES U2) and ferritic-austenitic (type UNS S31803) steels have been developed.

The developments are based on the results of systematic research and include:

- Designed metallographic method for determining in austenitic high-alloy steels the presence of boron impurities ($\geq 0.002\%$), which is negatively affects the resistance to intergranular corrosion (IGC) in highly oxidizing environments. The methodology is based on statistical data of the special physical and chemical properties of boron and the results of structural and corrosion studies of forgings and rolled steels 304 L and 316 L with boron impurities [8, 9]. It includes special heat treatment of samples of metal products, which promotes the maximum segregation of boron at the boundaries of austenite grains with the release of high-chromium borides (of the FeCr_2B type) on them; etching of metallographic sections in the selected reagent according to the specified modes and comprehensive microstructure study (Fig. 2);

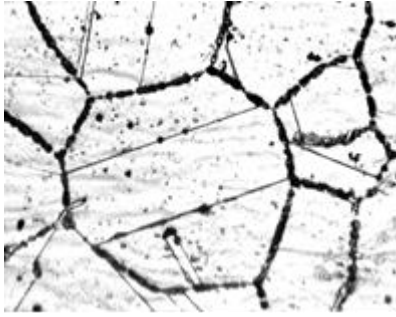

Fig. 2. An example of the detection of boron impurities (0.0025%) in the microstructure of a pipe billet made of steel 304 L, $\times 500$

- Scientifically based limitation of the maximum permissible content of such surface-active elements as carbon, boron and nitrogen in pipe blanks made of austenitic Cr-Ni and Cr-Ni-Mo steels, considering the positive effect of nitrogen on the stabilization of the austenite structure as well as on the resistance against pitting corrosion and improvement in mechanical properties;

- Application the principle of grain-boundary engineering (GBE) of polycrystalline materials during temperature-deformation and thermal treatments in the manufacture of pipes [4-7].

Depending on the chemical composition and structural class of steels, they include: intensive cold deformation of the metal and high-temperature or double annealing with quenching of pipes on the finished size, as well as an additional cold deformation according to know-how technology. As example, Fig. 3 and 4 demonstrate the research results of the structure and corrosion properties of pipes made of austenitic steel 304 L and ferritic-austenitic steel UNS S 31803, respectively, produced under the latest technologies. Fig. 3, *a* and 4, *a*, *b* illustrate the microstructures of pipes with an increased content of special low-energy twin boundaries grains of $\Sigma 3$ in the theory of coincidence site lattices (more than 90% and 70%, respectively) and quadruple junctions of interphase boundaries $\alpha-\gamma$ (shown by arrows in Fig. *c*). Fig. 3, *b* shows the improvement in resistance to intergranular corrosion (reduction in corrosion rate) of pipes made of 304 L stainless steel compared to the original pipe's billet while testing in boiling 65% HNO_3 (according to method C, ASTM A-262). Fig. 4, *c* – increasing the resistance of pipes against sulphide stress corrosion cracking (SSCC) when tested in a hydrogen sulfide-containing chloride-acetate solution according to the NACE TM 0177 procedure.

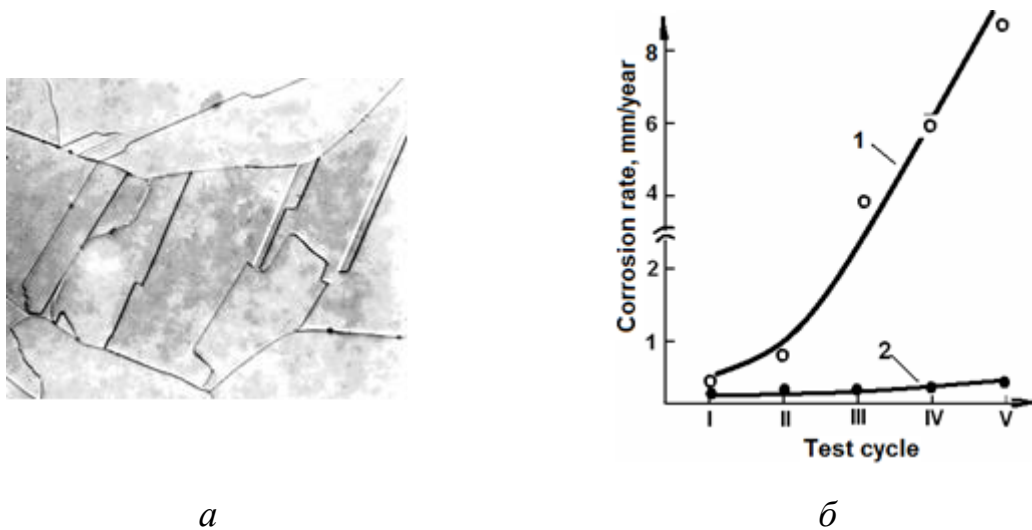

Fig. 3. Microstructure of 304L steel with an increased content of SG Σ 3 (*a*, $\times 1000$) and improved corrosion resistance of pipes produced under the latest technology, compared to the billet (*b*, curves 2 and 1, respectively).

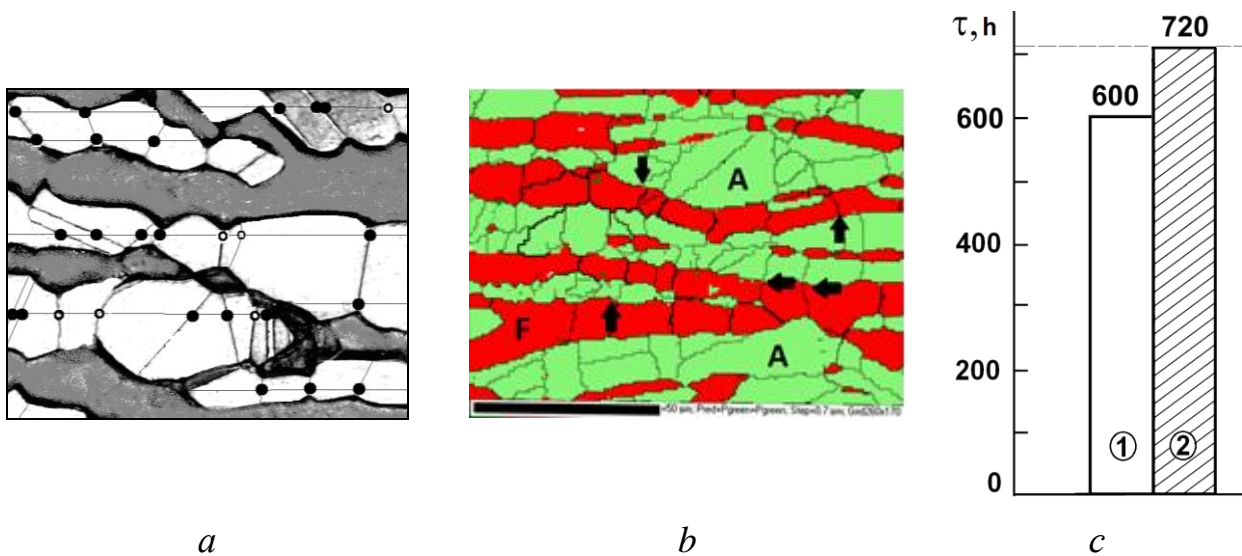

Fig. 4. The microstructure (*a*, $\times 500$, *b* – EBSD) and increased resistance to SSCC of ferritic-austenitic UNS S 31803 steel pipes (*c*) manufactured using the latest technology (2) compared to the traditional one (1)

REFERENCE

1. Bol'shakov V. I., Sukhomlyn H. D., Derhach T. O. Metodychni osnovy doslidzhennya zernohranychnoyi struktury v stalyakh z γ , α i $\alpha + \gamma$ g fazovym stanom // Visnyk Prydnipr. derzh. akad. budivnytstva ta arkhitektury. 2017, no. 3, pp. 10-21.

2. Watanabe T. Grain boundary engineering: historical perspective and future prospects. *J. Mat. Sci.* 2011, no. 12, pp. 4095–4115.

3. Jibo Tan, Xinqiang Wu and Shuang Xia. Effect of grain boundary engineering on corrosion fatigue behavior of 316LN stainless steel in borated and lithiated high-temperature water. *Corrosion Science*. 2019, vol. 152, pp. 190–201.

4. Sukhomlin G. D., Dergach T. A. Primenenie zernogranichnogo konstruirovaniya stali dlya polucheniya trub s vysokim kompleksom svoystv // *Metallurgical and Mining Industry*. 2008, no. 6, pp. 50–53.

5. Derhach T. O., Sukhomlyn H. D., Deyneko L. M., Balyev A. YE., Krasyuk A. V. Laboratorni ta ekspluatatsiyni vyprobuvannya trub z vysokolehovanykh staley, vyhotovlenykh za novitnimy tekhnolohiyamy // *Ukr. zhur. budivnytstva ta arkhitektury*. 2022. no. 4. pp. 47–58.

6. Dergach T. O., Sukhomlin G. D. Methods for the Improvement of Corrosion Resistance of Low-Alloy Steel Pipes for the Oil-And-Gas Extraction Industry // *Materials Science*, volume 56 (5), pp. 684–690 (2021).

7. Prospects of application of tubes made of duplex steels of a new generation in the heat exchanging equipment of nuclear power plants / T. A. Dergach, G. D. Sukhomlyn, S. A. Panchenko, N. E. Kalinina, A. E. Balyev, A. V. Krasiuk, V. T. Kalinin // *Probl. of Atomic Science and Technology. Series: Physics of Radiation Effect and Radiation Mater. Science*. Har'kov, 2019. no. 5 (123), pp. 124-129.

8. Derhach T. A. Sukhomlin G. D., Dejneko L. M. , Zhou-Hua Jiang, Jialong Tian. Vplyv poverkhnevo-aktyvnykh elementiv na strukturu mezh zeren i stiykist' do mizhkrystalitnoyi korozii austenitnykh Cr–Ni i Cr–Ni–Mo staley // *Fizyko-khimichna mekhanika materialiv*. 2023. no. 1, pp. 59-64.

9. Dergach T. A. Influence of boron on the microstructure and properties of pipes made of low-carbon austenitic chromium-nickel steel // *Probl. of Atomic Science and Technology. Series: Physics of Radiation Damage and Radiation Materials Science*. Har'kov, 2005, no. 5 (88), pp. 80–86.

UDC 539.432

**ESTIMATION OF FATIGUE LIFE OF METAL MATERIALS BASED ON
STATIC STRENGTH AND MICROSTRUCTURE CHARACTERISTICS**

Kononuchenko Oleh Vasylovych,

Candidate of Technical Sciences, Senior Researcher

Herasymchuk Oleh Mykolaiovych,

Doctor of Technical Sciences, Head of Department

G.S.Pisarenko Institute for Problems of Strength of the NAS of Ukraine

Kiev, Ukraine

Abstract: A computational model is proposed for theoretical estimation of fatigue life of specimens made of metallic materials at a constant applied cycle stress range. The total fatigue life is divided into two stages: the stage of crack nucleation, i.e., the number of loading cycles until its initiation (stage 1) and the stage of crack growth (stage 2). Different approaches are used to estimate the duration of each stage. For stage 1, the power law fatigue life equation is obtained from the condition that the accumulated strain energy is equal to the specific cracking energy, and for stage 2, the number of cycles is obtained by integrating the crack growth rate equation, where the effective range of the stress intensity factor (SIF), defined as the difference between the applied "external" SIF range and the "internal" SIF range, which characterizes the material's resistance to crack growth, is taken as its effective driving force. The initial data for the calculation, in addition to the loading parameters, are the characteristics of the static strength and microstructure of the initial material. Calculations based on the proposed fatigue life model for 0.45%C steel specimens show good agreement with experimental results.

Keywords: high cycle fatigue, fatigue life, short fatigue crack, blind hole, 0.45%C steel.

Model description. Today, it is generally accepted to divide the fatigue fracture process into the stage of fatigue crack nucleation (stage 1) and the stage of its

growth to failure (stage 2). For the mathematical description of the fatigue failure process in the form of fatigue life equations under specified cyclic loading conditions, it is technically important to consider stage 1 and stage 2 separately, since the nature and mechanisms of fatigue damage at these stages are significantly different.

Stage 1. The equation for estimating the duration of stage 1 N_{in} is proposed as follows:

$$N_{in} = \left(\frac{\beta}{\Delta\sigma - \Delta\sigma_{R,e}} \right)^{m_{in}-1}, \quad (1)$$

where

$$\beta = \frac{40EM}{\xi(1+\nu)\sqrt{\pi(1-\nu)}} \quad (2)$$

N_{in} is the number of load cycles until crack initiation; $\Delta\sigma$ is the applied cycle stress range; E is the elasticity modulus; M is the Taylor factor; ν is the Poisson's ratio; ξ is the critical acuity of the intrusion, the ratio of its depth to the tip radius (material characteristics, calculation parameter [1, p. 25]); $\Delta\sigma_{R,e}$ is the endurance limit (lower bound) of smooth specimens in terms of the cycle stress range under R load ratio (material characteristic, calculation parameter [1, p. 27]); m_{in} is the degree index in the equation of fatigue crack growth rate (material characteristic, calculation parameter [2, p. 148]).

In the presence of a blunt notch, equation (1) uses the applied cycle local stress range $\Delta\sigma = \Delta\sigma_{loc} = \sigma_{max}^{loc}(1 - R)$, where σ_{max}^{loc} is calculated as follows:

$$\sigma_{max}^{loc} = K_t \sigma_{max}^{nom} / \sqrt{1 + 4.5l_{c,R,max} / \rho}, \quad (3)$$

where $l_{c,R,max}$ is the distance from the notch tip with a radius of ρ , which is determined from the distribution of elastic local stresses (Fig. 1) according to:

$$l_{c,R,max} = l_{c,R} \left(\frac{K_t \sigma_{max}^{nom} / \sqrt{1 + 4.5l_{c,R} / \rho}}{\sigma_{max,R}} \right)^{(m_{in}-1)/m_{in}}; \quad (4)$$

$l_{c,R}$ is the distance for positive load ratio ($R \geq 0$) for $\sigma_{max}^{loc} = \sigma_{max,R}$:

$$l_{c,R} = l_{c,-1} [2(1-R)]^{1/(m_{in}-1)}, \quad (5)$$

where

$$l_{c,-1} = E^2 b / \sigma_{-1}^2; \quad (6)$$

K_t is the theoretical stress concentration factor, $K_t = \sigma_y(x=0) / \sigma_{nom}$; $\sigma_y(x)$ is the distribution of elastic local stresses from the notch tip, $\sigma_y(x) = \sigma_{nom} \cdot K_t / \sqrt{1 + 4.5x/\rho}$; σ_{nom} is the nominal stress; σ_{max}^{nom} is the nominal maximum cycle stress.

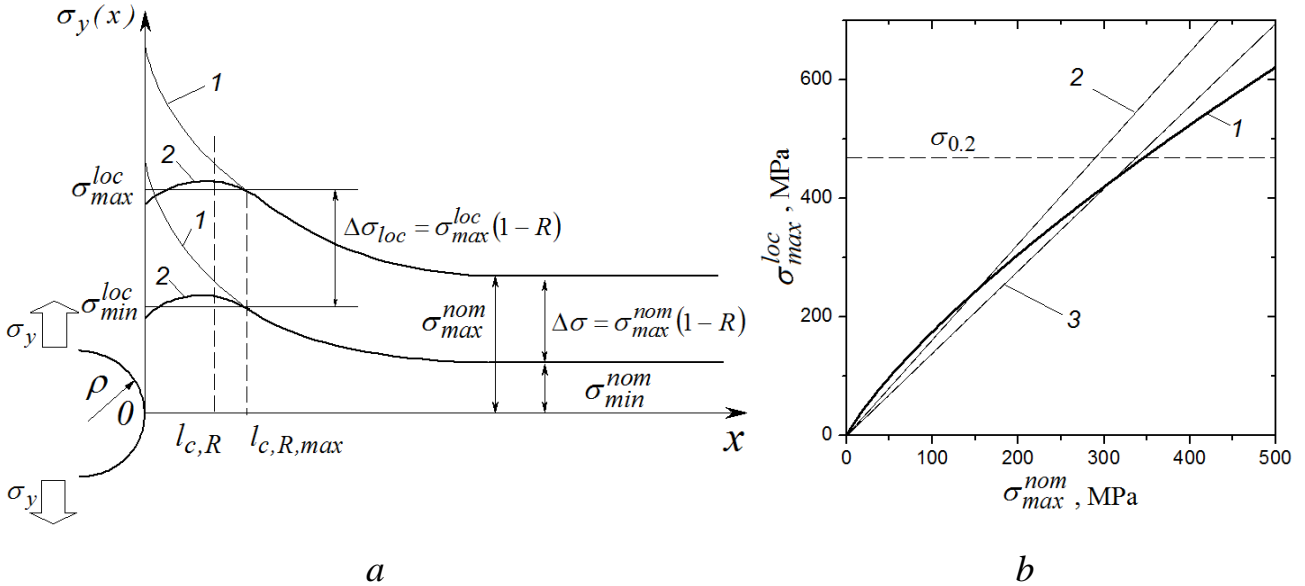

Fig. 1. Scheme of local stress distribution: 1 - elastic stresses; 2 - actual elastic-plastic stresses (a). Correction for plasticity of local stress at stage 1 for specimens with a hole made of 0.45%C steel: 1 - according to Eq. (3);

2 - according to Eq. $\sigma_{max}^{loc} = K_t \sigma_{max}^{nom} / \sqrt{1 + 4.5l_{c,-1} / \rho}$; 3 - according to

$$\mathbf{Eq.} \quad \sigma_{max}^{loc} = K_t \sigma_{max}^{nom} / \sqrt{1 + 4.5l_{c,R} / \rho} \quad (\mathbf{b}).$$

Stage 2. The equation for the fatigue crack growth rate dl/dN is proposed as follows:

$$\frac{dl}{dN} = \frac{b}{(\Delta K_{th,in})^{m_{in}}} \left[(\Delta K_e)^{m_{in}} - (\Delta K_{th,in})^{m_{in}} \right], \quad (7)$$

where ΔK_e is the effective SIF range, effective driving force of the fatigue crack:

$$\Delta K_e = \Delta K - (\Delta K_{th,R} - \Delta K_{th,in}) \left(1 - e^{-k_1(l)} + 1 - e^{-k_2(l)} \right); \quad (8)$$

b is the minimum crack growth rate equal to interatomic distance in the direction of the Burgers vector per cycle; ΔK is the applied SIF range, $\Delta K = \Delta \sigma \cdot Y \sqrt{\pi(l + l_H)}$, l_H is the El Haddad's correction to the size of a short crack [2, p. 150]:

$$l_H = l_s (0.73/Y)^2, \quad (9)$$

$$l_s = \frac{8^2 \cdot \pi (1 + \nu)^2 h}{12 \cdot M^2 b} \cdot d, \quad (10)$$

Y is the geometric factor (SIF correction); b is the interatomic distance in the direction of the Burgers vector; d is the grain size; h is the slip planes spacing in a crystal lattice; $\Delta K_{th,R}$ is the threshold SIF range for long cracks:

$$\Delta K_{th,R} = \Delta \sigma_R \cdot 0.73 \sqrt{\pi l_s} \quad (11)$$

$\Delta \sigma_R$ is the endurance limit (upper bound) of smooth specimens [1, p. 29]; 0.73 is the value of the geometric factor for the deepest point of the front of a flat semicircular surface crack located in half-space, perpendicular to the direction of the applied tensile stress; $\Delta K_{th,in}$ is the internal threshold SIF range [2, p. 28, 3, p. 3721]:

$$\Delta K_{th,in} = E \sqrt{b} \sqrt{d/l_s}, \quad (12)$$

Parameters $k_1(l)$ and $k_2(l)$ in Eq. (8) characterize the rate of the crack closure development during its growth by different mechanisms: the first – due to the roughness of the fracture surfaces behind the crack tip and the second – due to the

plastic deformation of the fracture surfaces:

$$k_1(l) = ((l-d)/l_H)(\Delta\sigma/\Delta\sigma_R)^2, \quad (13)$$

$$k_2(l) = (l-d)/l_p, \quad (14)$$

where $l_p = 12d(\sigma_Y/Y\sigma_{max})^2$ for $R = -1$ and $l_p = 3d(\sigma_Y/Y\sigma_{max})^2$ for $R \geq 0$; σ_{max} is the maximum cycle stress; σ_Y is the yield stress.

The number of cycles during crack growth N_{FCG} is obtained as a result of numerical integration of the equation of the crack growth rate (7) from $l = 0$ to $l = l_t$, where l_t is the final linear crack size taken as the criterion for fatigue failure:

$$N_{FCG} = \frac{(\Delta K_{th,in})^{m_{in}}}{b} \int_0^{l_t} \left[(\Delta K_e)^{m_{in}} - (\Delta K_{th,in})^{m_{in}} \right]^{-1} dl, \quad (15)$$

It is worth noting that in the calculation of the duration of stage 1, the full range of cycle stresses $\Delta\sigma = \sigma_{max}(1-R)$ is used for any R , while in the calculation of the duration of stage 2, such a full range is used only for positive load ratios $R \geq 0$. For negative load ratio $R < 0$ in stage 2, only the positive part of the cycle is used: $\Delta\sigma = \sigma_{max}$, i.e., it is assumed that the crack grows only during the positive part of the cycle.

Confirmation of the reliability of the proposed estimate. To confirm the validity of the proposed model, calculations were performed for specimens with a blind hole with a diameter of 0.6 mm from 0.45%C steel and compared with the results of fatigue tests of these specimens under load ratios $R = -1$ i $R = 0.1$ [4, p. 407].

The result of the test data processing is the fatigue crack growth life curves on both sides of the hole in the coordinates: crack length vs. number of loading cycles. A typical example for a single specimen is shown in Fig. 2,a.

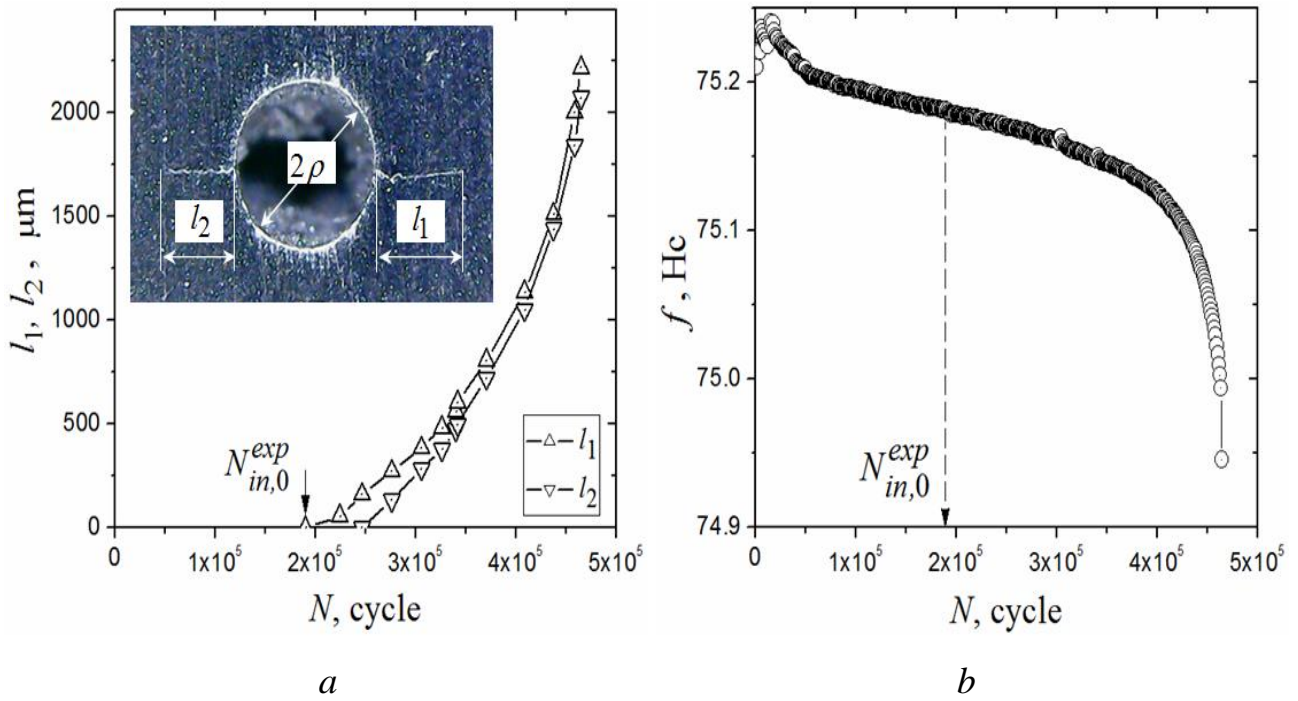

Fig. 2. Typical results of high cycle fatigue tests with recording the kinetics of fatigue crack growth from a hole on the specimen surface: *a* - fatigue life curves of crack initiation and growth $l_1(\triangle)$ and $l_2(\nabla)$ from the hole; *b* - change in the resonant frequency of the force-loading circuit during the test.

The initial data for the calculation are as follows: $E = 2.1 \cdot 10^5 \text{ MPa}$;
 $\sigma_Y = \sigma_{0.2} = 468 \text{ MPa}$; $\nu = 0.3$; $|\vec{b}| = 2.48 \cdot 10^{-10} \text{ m}$, hence
 $b = |\vec{b}|(2 - \nu)/2 = 2.108 \cdot 10^{-10} \text{ m}$ [2, p. 152]; $h = 0.707 \cdot |\vec{b}| = 1.753 \cdot 10^{-10} \text{ m}$ [3,
p. 3728]; $d = 50 \cdot 10^{-6} \text{ m}$; $M = 2$; $\rho = 0.3 \cdot 10^{-3} \text{ m}$; $K_t = 2.88$; $B = 10 \cdot 10^{-3} \text{ m}$,
 $t = 3 \cdot 10^{-3} \text{ m}$ – dimensions of the rectangular cross-section of the specimen. The
formulas for determining Y for the angular quarter-circular crack growing from a
through hole in a specimen with a rectangular cross section are given in [4, p. 409].

Table 1 shows the calculated values of the parameters of the equations for this
material using the above formulas. Also, Table 1 shows the experimentally
determined endurance limits of smooth specimens $\sigma_{max,R}^{exp}$ for comparison.

Table 1**Calculated parameters of the equations for 0.45%C steel**

R	m_{in}	ξ	$\Delta K_{th,in}$ MPa \sqrt{m}	$\Delta K_{th,R}$ MPa \sqrt{m}	l_s μm	$l_{c,R}$ μm	$\sigma_{max,R}$ MPa	$\sigma_{max,R,e}$ MPa	$\sigma_{max,R}^{exp}$ MPa
-1	2.406	22	1.256	5.625	295	145	253.3	242.6	250
0.1				8.935		220	447.1	428.1	450

Fig. 3,*a* shows a typical kinetic curve of the crack growth rate from the hole at a constant applied nominal maximum cycle stress $\sigma_{max}^{nom} = 169.3 \text{ MPa}$ at $R = -1$ calculated by Eq. (7) in logarithmic coordinates: crack growth rate dl/dN $\mu m/\text{cycle}$ vs. crack length from the edge of the hole on the surface of the specimen l μm . For comparison, the experimental results of measurements of the crack growth rate on both opposite sides of the hole on the specimen surface are shown [5, p. 217]. Fig. 3,*b* shows the fatigue damage curve at stage 2 calculated by Eq. (15) in the coordinates: crack size from the edge of the hole, l μm vs. number of loading cycles, N cycle and results of measurements of crack size during cyclic loading. The damage curve starts from the point on the abscissa axis $N_{in,0}^{exp}$, which reflects the moment of completion of stage 1. This point was determined at the time of the last observation, during which the appearance of a crack was not yet recorded (Fig. 2).

To quantify the discrepancies between the calculation and the experimental data, the number of cycles during crack growth (stage 2) N_{FCG}^{calc} was calculated for each specimen. For comparison with the experimental data, the crack that first appeared on the specimen surface and had a larger final size was selected. The results of the calculations are presented and compared with the experimental data in Fig. 4,*b*. Fig. 4,*a* shows a comparison of the number of cycles calculated by Eq. (1) until crack initiation $N_{in,0}^{calc}$ with the experimental one $N_{in,0}^{exp}$ (duration of stage 1), and Fig. 4,*c* shows a comparison of the calculated total fatigue life $N_{total}^{calc} = N_{in,0}^{calc} + N_{FCG}^{calc}$ of the specimens with the experimental one N_{total}^{exp} .

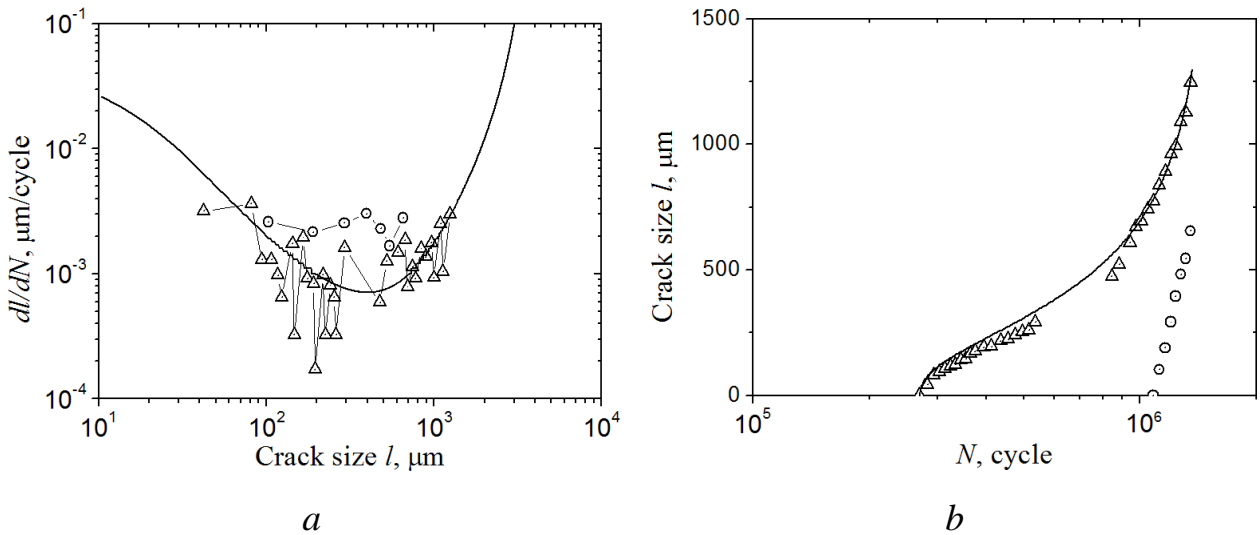

Fig. 3. Comparison of the calculated fatigue crack growth rate curves (a) and the fatigue damage accumulation curves at stage 2 (b) with experimental data.

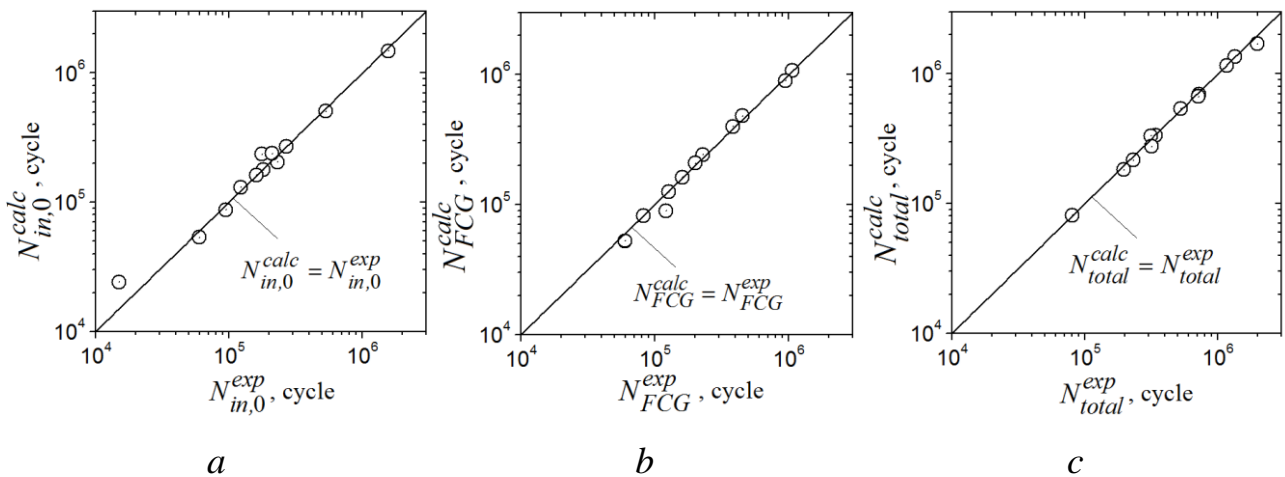

Fig. 4. Comparison of the calculated fatigue life with experimental data for specimens with a blind hole with a diameter of 0.6 mm from steel 0.45%C:
***a* - duration of stage 1; *b* - duration of stage 2; *c* - total fatigue life.**

Conclusions. *The advantage* of the proposed model is that there is no need to conduct long-term and laborious fatigue tests. To calculate fatigue life using the proposed model, only data on the static strength characteristics: E , ν , $\sigma_{0.2}$, which are obtained from short-term tensile monotonic tests of standard samples, and microstructure characteristics: d , M , b , which are determined from the analysis of the microstructure of the initial material.

Practical significance. The model can be used to estimate the service life of

metal parts of machines operating under cyclic loading conditions and in which a crack of a certain size is allowed.

REFERENCES

1. Herasymchuk O. M. Theoretical estimation of the endurance limit of metal materials by the characteristics of their static strength and microstructure based on the linear-elastic fracture mechanics. *Strength of Materials*. 2023. Vol. 55. P. 25-34.
2. Herasymchuk O. M. Microstructurally-dependent model for predicting the kinetics of physically small and long fatigue crack growth. *Int. J. Fatigue*. 2015. Vol. 81. P.148–161.
3. Chan K. S. Variability of large-crack fatigue-crack-growth thresholds in structural alloys. *Metall. Mater. Trans. A*. 2004. Vol. 35A. P. 3721–3735.
4. Herasymchuk O. M., Kononuchenko O. V. Peculiarities of short fatigue crack growth from a blind hole in specimens made of steel 45. Part 2. Model of short fatigue crack growth from a notch. *Strength of Materials*. 2021. Vol. 53. P. 405–416.
5. Herasymchuk O. M., Kononuchenko O. V. Peculiarities of short fatigue cracks growth from a blind hole in specimens made of steel 45. Part 1. Experimental results. *Strength of Materials*. 2021. Vol. 53. P. 213–221.

**SIMULATION OF THE DYNAMIC CHARACTERISTICS
OF THE PICO21 CENTRIFUGE**

Lavrenko Iaroslav,
PhD., Associate professor

Sydora Tetiana,
Sushchenko Maksym,

Students

National Technical University of Ukraine
"Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
Kyiv, Ukraine

Abstract: The paper presents the results of modeling the dynamic characteristics of the centrifuge, which were compared with the results obtained analytically and experimentally. The obtained results showed a convergence between analytical and experimental data, in turn, the KISSsoft software complex gives overestimated results.

Keywords: centrifuge, natural frequencies, Campbell diagram, KISSsoft.

The Pico 21 centrifuge is a universal, compact and easy-to-use device. Laboratory centrifuges allow to achieve a high speed of the separation process, as well as ensure reliability and ease of use.

The centrifuge (Fig. 1) consists of such elements as the rotor 3, which rotates around a vertical axis, which is also the shaft of the electric motor, the anker 2 of which is located on the same axis. The motor stator 1 and the centrifuge body are fixed on elastic supports. The supports 4 of the centrifuge body were designed in a such way that the centrifuge can rotate relative to fixed axes. The stiffness of the supports is the same during rotation around any horizontal axis. Compared to the masses of other bodies, the mass of the shaft 5 is small, so the weight of the shaft was not taken into account in the calculations and it was considered as a linear elastic beam.

The dynamic behavior of the centrifuge depends not only on its supports, but also on the deformation of elastic elements, such as the shaft and bearings. Therefore, the study of the movement of the laboratory centrifuge PICO 21, which is used in the field of medicine for rapid preparation of samples, is very important.

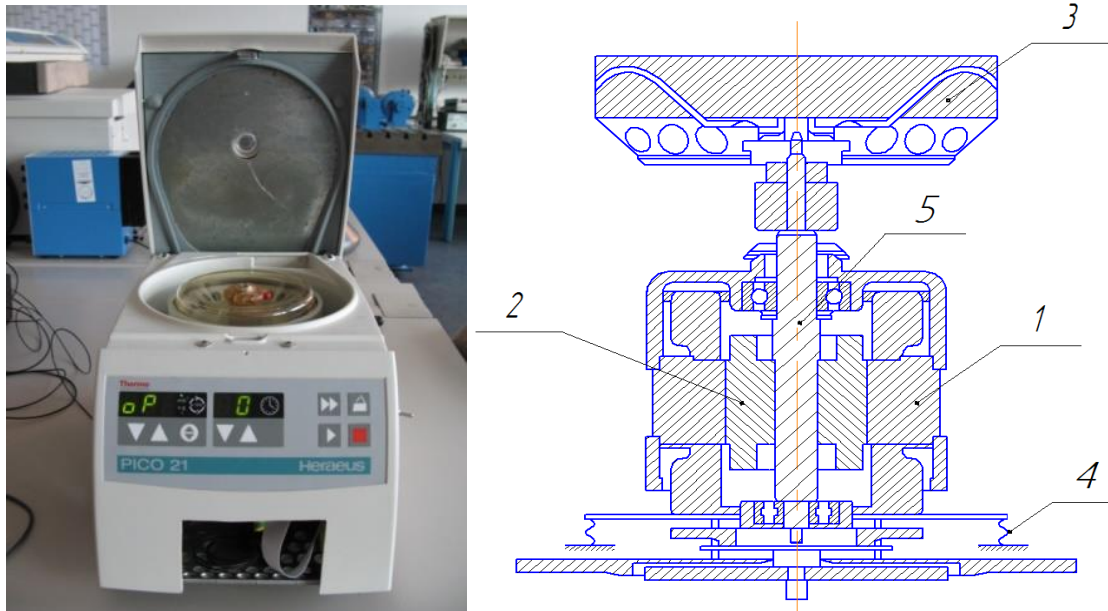

Fig. 1 Laboratory centrifuge Pico 21 with a rotor and a sketch of the centrifuge

The experimental study was carried out using laboratory equipment at the Institute of Mechanics of the Otto-von-Guericke University of Magdeburg (Germany). To study the vibrations of the centrifuge shaft, vibrograms of oscillations were recorded, which were used for further analysis. Spectral analysis of rotor vibrations made it possible to determine the natural frequencies of the laboratory centrifuge.

To determine the critical frequencies, the centrifuge was accelerated in the speed range from 0 to 12,000 rpm. On the basis of the obtained results, a Campbell diagram was experimentally constructed, which reflects the dependence of natural frequencies on the speed of rotation of the rotor and reflects the influence of gyroscopic effects on natural frequencies and allows determining the modes of operation in which resonant oscillations are possible. Since the eigenfrequencies in dynamical systems depend on gyroscopic effects arising from rotation, the Campbell diagram contains branches of eigenvalues that are formed due to the splitting of

gyroscopic forces. Forward and reverse whirls can appear if the movement occurs in the direction of rotation. A forward whirl usually occurs due to unbalanced rotation, while a reverse whirl can appear due to other periodic forces. To verify the reliability of the obtained experimental results, the natural frequencies of oscillations of the centrifuge shaft were also calculated using numerical modeling and analytical calculations. Analytical calculations for determining the natural frequencies of a laboratory centrifuge, as many mass systems, were performed using the Lagrange equation of the second kind. Numerical simulation was performed using the KISSsoft software complex [1, 2]. The following data were used to model the shaft (Table 1).

Table 1

Dimensions of the shaft

The diameter of the shaft section	The length of the shaft section
$d_1 = 3 \text{ mm}$	$L = 5 \text{ mm}$
$d_2 = 4.5 \text{ mm}$	$L = 12 \text{ mm}$
$d_3 = 4 \text{ mm}$	$L = 1 \text{ mm}$
$d_4 = 4.5 \text{ mm}$	$L = 10 \text{ mm}$
$d_5 = 15 \text{ mm}$	$L = 36 \text{ mm}$
$d_6 = 18 \text{ mm}$	$L = 14.2 \text{ mm}$
$d_7 = 16 \text{ mm}$	$L = 56.8 \text{ mm}$
$d_8 = 8 \text{ mm}$	$L = 8 \text{ mm}$
$d_9 = 4 \text{ mm}$	$L = 4 \text{ mm}$

A graphic image of the structure of the shaft and the bodies that are fixed on the shaft, according to the above dimensions, is shown in Fig. 2.

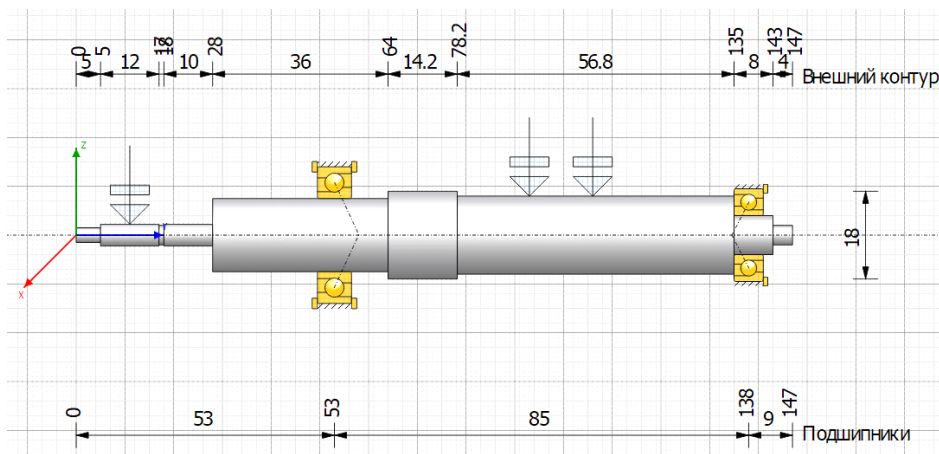

Fig. 2 Schematic representation of the rod system in KISSsoft

A comparative analysis of the results of calculation and modeling of natural frequencies is given in Table 2.

Table 2.

Comparative values of the first three natural frequencies

p_i	Experimental value, Hz	Calculated value, Hz	Program value, Hz
p_1	10	9,8	25,12
p_2	34,375	33,774	92,39
p_3	323,75	327,71	310,71

REFERENCES

1. Lavrenko Ia., Sydora T. Determination of natural frequencies of a rod two-mass system / V International scientific and practical conference "Innovations and prospects in modern science" May 8-10, 2023, Stockholm, Sweden.
2. Lavrenko Ia. Mechanical transmission design in the Kisssof software complex / Lavrenko Ia., Kravchenko V., Sydora T./ Educational manual [Electronic edition] - K.: Electronic text data. – Kyiv: Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, 2023. – 73 p.

УДК 535.520.6

ANALYTICAL STUDY OF THE EQUILIBRIUM OF AN ELASTIC-PLASTIC ENVIRONMENT ON A HORIZONTAL SURFACE

Obodovych Oleksandr,

Dr. Sci. (Engin.), professor

Pereiaslavitsev Oleksandr,

Candidate of technical sciences, associate professor

Pereiaslavitseva Olena,

Candidate of technical sciences, senior research associate

Institute of Technical Thermophysics of the

National Academy of Sciences of Ukraine

Kyiv, Ukraine

Abstract: Based on the analytical studies, the equilibrium geometric shape of the elastic-plastic medium on a stationary flat horizontal surface was determined.

Keywords: elastic-plastic medium, capillary constant of the medium, non-wetting horizontal surface.

In a number of processes of processing technologies, the elastic-plastic environment of the initial rounded shape must be placed on a horizontal flat surface. Determining its equilibrium geometric shape and the area it occupies has both theoretical and practical significance. For example, based on the shape of the blanks, you can calculate their volume, mass, distribution of temperature and concentration fields, etc.

To solve these problems, we will use the data of the works [1,2].

The equilibrium equation of the separation surface of two media is determined by Laplace's equation:

$$P_1 - P_2 = \sigma \left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} \right)$$

where P_1 and P_2 – pressures in the respective environments; R_1 and R_2 - principal radii of curvature at a given point on the surface for the respective

media; σ - surface tension at the boundary of separation of media.

Let us consider the condition of equilibrium on the surface of the medium, which is in a gravitational field. Let us assume that the second environment is simply the atmosphere, the pressure of which can be considered constant over the surface, i.e $P_2 = \text{const}$. As the first environment, we choose an elastic-plastic environment, which at the initial moment has a rounded shape. Then the pressure in it is as follows

$$P_1 = \text{const} - \rho g z$$

(the coordinate z is directed vertically upwards) and the equation takes the following form

$$\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} + \frac{\rho g z}{\sigma} = \text{const}$$

If we conditionally enter a value $a^2 = 2\sigma/(\rho g)$, we will get a characteristic $a = \sqrt{2\sigma/(\rho g)}$, which is called *the capillary constant of the medium*. The shape of the medium surface will be determined only by this value.

In order to determine the geometric shape of the surface, it is necessary to have ratios that would determine the radii of curvature of the geometric shape of the surface.

Let's determine the geometric shape of the surface of an elastic-plastic medium placed on a flat horizontal surface (fig.1).

We choose the coordinate axes as follows: the x axis coincides with the plane of the horizontal surface, the radius of curvature of which is $R_1 = \infty$; the z axis coincides with the center of rotation of the medium under consideration. The radius of curvature of the surface of this medium is: $R_2 = (1 + (z')^2)^{3/2} / z''$

$$\text{where } z' = \frac{dz}{dx} ; z'' = \frac{d^2z}{dx^2}$$

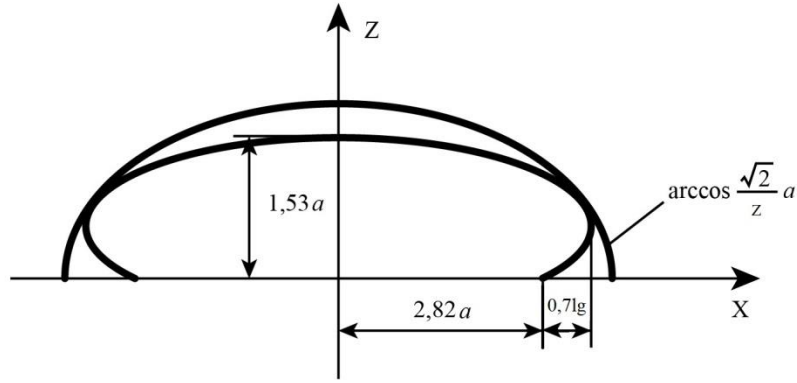

Fig.1. The shape of the surface of an elastic-plastic medium placed on a flat horizontal surface.

In this case, the equation of equilibrium of the environment on a horizontal surface will have the following form:

$$\frac{\rho g z}{\sigma} + \frac{z''}{(1 + (z')^2)^{3/2}} = \text{const}$$

Let us introduce the capillary constant a into the equation, which determines the shape of the surface. Then:

$$\frac{2z}{a^2} + \frac{z''}{(1 + (z')^2)^{3/2}} = \text{const}$$

at $x = \infty, z = 0, 1/R_2 = 0$. Thus, $\text{const} = 0$.

The equation of the surface will have the form:

$$\frac{2z}{a^2} + \frac{z''}{(1 + (z')^2)^{3/2}} = 0$$

To separate the variables, let us write down:

$$z'' = \frac{dz'}{dx} = \frac{dz'}{dz} \frac{dz}{dx} = \frac{z' dz'}{dz}$$

Thus,

$$\frac{2z}{a^2} = - \frac{z' dz'}{dz (1 + (z')^2)^{3/2}}$$

The first integral is equal to:

$$\frac{z^2}{a^2} = -\frac{1}{\sqrt{1+(z')^2}} + c$$

Under initial conditions $x = \infty$, $z = 0$, $z' = 0$, we have $c = 1$. In this case the first integral will be equal to:

$$1 + \frac{z^2}{a^2} = -\frac{1}{\sqrt{1+(z')^2}}$$

After the second integration, we have

$$x = a\sqrt{2 - \frac{z^2}{a^2}} - \frac{a}{\sqrt{2}} \arccos \frac{a\sqrt{2}}{z} + c_1$$

The constant c_1 can be determined from the following initial conditions: $x = 0$;

$z = 0$; $z' = \operatorname{tg}\theta = 0$. Then $\sin \theta = 0$; $\cos \theta = 1$; $\arccos \frac{\sqrt{2}}{z} = 0$;

$$c_1 = a\sqrt{\frac{z^2}{a} - 2} + \frac{a}{\sqrt{2}} \arccos \frac{a\sqrt{2}}{z} = \sqrt{2}ai$$

That is the area $x_1 = \sqrt{2}a$ is located to the left and to the right of the z axis. The general solution has the following form:

$$x = a\sqrt{2}i + a\sqrt{2 - \frac{z^2}{a}} - \frac{a}{\sqrt{2}} \arccos \frac{a\sqrt{2}}{z}$$

Then, the contact line of the medium on the horizontal surface within $0 \leq x \leq \infty$, when $z = 0$, will be equal to:

$$x_0 = x_1 + x_2 + x_3,$$

$$\text{where } x_1 = x_2 = a\sqrt{2} ; x_3 = 0.$$

Consequently, $x_0 = 2,82a$.

The equation $x_3 = \frac{a}{\sqrt{2}} \arccos \frac{\sqrt{2}a}{z}$ represents the arccos graph within the limits

of $-\frac{a}{\sqrt{2}}$ till $\frac{a}{\sqrt{2}}$. The first integral of the differential equation under the conditions

when $x = 0$; $z = h$; $z' = \operatorname{tg}\theta$, will have the following form:

$$1 + \frac{h^2}{a^2} = \frac{1}{\sqrt{1 + \operatorname{tg}^2 \theta}} = \cos \theta = \frac{\sqrt{2a}}{h}$$

and the maximum height of the medium layer will be determined by the following equation:

$$h^3 + a^3 h - \sqrt{2} a^3 = 0$$

The discriminant of this equation $D > 0$ has a unique valid solution $h_{\max} = 1,53a$. Therefore, the final geometric shape of the environment, which initially had a rounded shape, will be determined by the combination of the geometric shapes of the circle and the arcs graph under the following conditions:

$$x = 0; z = h_{\max} = 1,53a; z = 0; x = 2,82a; x_{\max} = x + x_3 = 2,82a + \frac{a}{\sqrt{2}} = 2,82a + 0,71a = 3,53a.$$

The geometric shape of the surface of the environment should not have sudden changes in configuration. The common surface configuration is shown in the figure 1.

A certain volume of the medium determined by the capillary constant uniquely corresponds to the calculated shape of the surface; at the same time, the maximum height of the elastic-plastic medium (body) is equal to $1,53a$. In the case of an increase in volume, the medium will spread, maintaining a constant height, the central part of the medium from above will be horizontal, and the profile of the side surface at a distance of $3,53a$ from the edges remains unchanged.

In the case of a decrease in the volume of the medium (compared to the variant shown in Fig. 1), its shape from flattened will increasingly approach spherical until it takes the shape of an almost regular, slightly flattened sphere; the height will remain almost unchanged, decreasing only by a few percent. A further decrease in volume is accompanied by a decrease in the diameter of the sphere and an increasing approximation of its shape to the ideal (the shape of a sphere). The shape of a medium particle with a diameter of the order of $(0,5 \dots 1,0)$ mm is almost ideal.

Under normal conditions, the calculated surface shape is realized only approximately. The largest deviation of the surface shape from the theoretically calculated one is observed near the contact line of three phases: solid, elastic-plastic medium, and gas. This is explained by the fact that a completely smooth surface is

never achieved. Even the polished surface has micro irregularities and a mosaic structure in terms of roughness and wettability. Microcondensation centers are also spontaneously formed on the surface, which contribute to the gradual spreading of the medium.

The properties of an elastic-plastic body are inherent to water and all other liquids, provided that small volumes of them are placed on a completely non-wetting horizontal surface. The smaller the volume of a liquid droplet is, the smaller will be the component of volume forces $\rho g z / \sigma$ and the more the shape of the droplet approaches the shape of a sphere. For water under normal conditions, the capillary constant a is approximately 3,8 mm. Water droplets that are smaller than 0,5 mm, on a non-wetting surface have an almost perfect spherical shape. In the case of an increase in volume, the shape of the sphere is almost preserved, the height (and diameter) of the sphere increases, and after reaching a height of approximately 5,7 mm, the droplet begins to spread according to the scenario described above.

Conclusions. An equation has been derived by which the shape of the surface can be determined, and then the area occupied by an elastic-plastic medium on a non-wettable horizontal surface can be calculated, if the coefficient of surface tension of the medium at the interface with the gas phase is known.

LIST OF REFERENCES

1. Адамсон А. Физическая химия поверхностей: Пер. С англ.. – М.: Мир, 1979.- 568 с.
2. Лойцянский Л.Г. Механика жидкости и газа.-М.: Наука, 1993.- 847 с.

VARIETY AND MAIN PRINCIPLES OF GAME THEORY IN COMPUTER SCIENCE

Parfonova Oksana

Associate Professor
of the Department Foreign Languages

Moskovchenko Yevhenii

Student
National University of Radio Electronics
Kharkiv, Ukraine

Abstract: This paper examines the theory of games, its main examples and applications in computer science. The article presented advantages and disadvantages of using game theory.

Key words: artificial intelligence, conflict analysis, cybersecurity machine learning algorithms, decision science, game theory, IT specialists, software development, strategic behavior analysis, Nash equilibrium

During long time game theory represents a branch that analyzes models of optimal decision making in the conditions of a conflict. Game theory belongs to operations research, a science originally intended for planning and conducting military operations. However, the range of its applications appears much wider. Game theory always concentrates on models with several participants. This forms a fundamental distinction of game theory from optimization theory. There exist many definitions of the solution of a game. In total, the solution of a game is called an balance, but one can choose different concepts of a balance. For the last few years, it was done a lot of series of outstanding researchers in the field of game theory. Some researches made a big contribution thoroughly studying this problem. For example J.C. Harsanyi, J.F. Nash Jr., R. Selten, F.E. Kydland, E.C. Prescott, R.J. Aumann, T.C. Schelling, L. Hurwicz, E.S. Maskin and R.B. Myerson. These scientists observed a technological breakthrough in the analysis of the virtual information world. Mentioned that the term in game theory all participants of the global computer

network (Internet) and mobile communication networks represent interacting players that receive and transmit information by appropriate data channels.

As a rule people whose professions do not require it are unaware of concepts of the game theory. In spite of that a game theory is used unconsciously. It is also of interest to the IT specialists, namely, in the area (or field, not sure how to say it properly) of software developing, cybersecurity, developing machine learning algorithms and artificial intelligence.

Investopedia interprets the game theory as a theoretical framework for conceiving social situations among competing players. In some respects, game theory is the science of strategy, or at least the optimal decision-making of independent and competing actors in a strategic setting [4]. It can be said that it provides the solution instructions for the formulated situation which is called games in the most optimal way for all parties.

In fact, the game theory is a mathematic section which is developed for solving economic tasks. Numerical values are given to the goals and purposes and then are substituted into the formulas that allow using for the further most likely development forecasting computers scenario.

The most popular example of the decision science is the prisoners' dilemma that has simple and understandable meaning. Two people were arrested and put in different wards without any chance for communication. The police offer the same deal: to confess to their crimes and testify against his accomplice and obtain freedom. From this point this situation which is called game can follow three scenarios:

1. If none of them agree, they will be discharged after half a year because of lack of proofs.
2. If one of them agrees, he will be discharged immediately, while the other one will receive 5 years in prison.
3. If both of them agree, they will get 5 years in prison, each two of which will be credited for cooperation, i.e. 3 years each.

The situation can be described with matrix, where the years “being in prison” – characterize “payoff”.

Table 1**Payoff matrix**

		First criminal			
		Keep silent		Agree	
Second criminal	Keep silent	-0,5	-0,5	-5	0
	Agree	0	-5	-3	-3

It is easy to see what to do in this situation. To get the maximum payoff it is necessary to cooperate with the police. Both criminals are pondering judiciously and chose to agree with the police's deal. In this case, two of them, thinking rationally alone, choose the less rational decision.

The solution of this problem is generally of exactly both payment matrix sides

Table 2**Payoff matrix of both sides**

		First criminal	
		Keep silent	Agree
Second criminal	Keep silent	-1	-5
	Agree	-5	-6

The prisoners' dilemma is not only occur in police station but also in business, when two or more companies are decide whether they will raise their prices or not, so that they can hand out more customers from their competitors, or in politics, when the countries decide to conclude an agreement on mutual firearms reducing in order to saving the budget.

Alone this lines it is considered that 1944 year is year of "birth" of the game theory. John von Neumann, who was also a developer of an architecture concept for first computers, and Oskar Morgenstern wrote soon a book named «The Theory of Games and Economic Behavior». Afterwards a great vector of development caused John Forbes Nash, Jr. who has defined the basic mathematical principles.

Before looking at the example of using mathematical rules in machine learning

it is necessary to understand the central one: Nash equilibrium. This equilibrium is achieved in case when every participant can do nothing to increase its payoff, considering other's actions. In addition, it would be worth to mention that participant of the games are called "players" in game theory, where the strategy of each player is optimal for all of them. Generative Adversarial Networks (GAN) contains two neural networks: Discriminator and the Generator. The Generator Neural Network generates new images and sends them to Discriminator Neural Network. DNN tries to evaluate them for realism. If they are not realistic enough they are sent back, GNN changes its settings to improve the quality of images and the process starts again. To stop it the result should suit both networks. That will mean DNN cannot distinguish processed image from the real ones.

Despite the fact that strategic behavior analysis is used in many areas (or fields), given the events around understanding, where it is even used unconsciously, considering that most people has not heard about it at all. This is because there are serious shortcomings in game theory. First of all, each detail must be included in calculations. Therefore, decent remarkable computing capabilities are needed. Governments and corporations appeal for help to software owners. In turn, it is particularly difficult for them to provide the program with accurate information. Secondary, there are a lot of theoretical factors, which are taken as a given, but it does not always corresponds to the reality. It is taken into account that all players know the rules, they have access to the necessary information for the right decision and the most important is that they will use all facts to get the maximum payoff avoiding acting emotionally or intuitively. Unless this list can be continued to indefinitely. This did not include such fundamental problems as big amount of players, several Nash equilibriums for one game, behind-the-scenes interactions between players, etc.

Nevertheless, a game theory is required for taking extremely important decisions. Its applying notably enlarges chances of successful solving the issue. It was not for nothing that John von Neumann was one of the main consultants of nuclear weapon. The analysis of conflicts and feasibility of strategies will improve

the security system, resource management, artificial intelligence. With the help of decision science computer models will be able to make their choices using its resources more effectively.

On the whole, the game theory is integral math area for exploring of conflicts. It is certainly useful to use in further computer science developing, politics, business, biology and more. Its usage will prevent unnecessary mistakes in future.

LITERATURE

1. Chikrii A.A. Conflict-Controlled Processes. – Springer Science & Business Media, 2013.

2. V. Mazalov. Mathematical Game Theory and Applications. – John Wiley & Sons Ltd, UK, 2014

3. J. Osborne, A. Rubinstein. A Course in Game Theory. – The MIT Press, Cambridge, Massachusetts; London, England, 1994.

4. <https://www.investopedia.com/terms/g/gametheory.asp> [Електронний ресурс]

5. Раскін М. А. «Вступ до теорії ігор» // Літня школа «Сучасна математика». - Дубна: 2008.[Електронний ресурс]

https://revolution.allbest.ru/management/00618662_0.html

**DESIGN FEATURES OF CONTROL PANELS AND CONSOLES IN
AUTOMATION SYSTEMS**

Sotnik Svitlana Viktorivna,

PhD, associate professor of CITAM department

Redkin Kyrylo Sergiyovich

student of AKTAKIT-20-2 group

Kharkiv National University of Radio Electronics

Kharkiv, Ukraine

Abstracts: The paper considers main elements of automation systems – control panels and consoles. In course of analysis, main types of panels and control panels were identified, their main purpose was given, and their design features were emphasized. The paper also presents developed control panel for controlling magnetic starters.

Key words: system, automation, consoles, control panel, design.

Modern trends in development of science and technology lead to automation of all areas of activity [1, p. 46]. The diversity of modern automation methods expands the scope of their application [2, p. 116]. Automation systems (AS) are integral part of any modern enterprise, and panels and consoles are important component, as they allow operator to perform key functions of controlling and regulating technological process if necessary. Control panels make it possible to intensify production, so issues of their design will always be relevant.

When it comes to automation panels, such tools are needed to combine functions of a programmable controller and operator interface in one device. They appeared on the market about 15 years ago. Many early devices were just I/O panels with some local I/O, ladder logic, and flat database.

Thus, panels and consoles are structure on which devices and means of control and automation with electrical and pipe wiring are placed. Mnemonic diagrams,

overhead inscriptions, signal lamps, and displays are placed on their front side. Shields and consoles help to concentrate control and automation equipment and protect it from mechanical, temperature and other harmful effects. With help of equipment located on boards and consoles, operator receives necessary information about process and controls process automatically or manually.

The following types of control panels can be distinguished in course of AS analysis:

For its intended purpose:

1. Operational (from which technological process is managed and controlled).
2. Non-operational (intended for installation of apparatus, instruments and other devices that are not directly used for control and monitoring of technological process).
3. Control rooms (from which dispatcher receives information about state of mechanisms and key parameters characterizing course of technological processes, monitors and, if necessary, takes measures by influencing elements of automatic control systems for these processes or transmits necessary orders).
4. Control of power units (from which manual and automatic control of power equipment of thermal power plants is carried out).

By design:

1. Cabinet single panels, two-section and three-section panels with rear doors, as well as small-sized panels (in production facilities and in panel rooms) for installing equipment under special conditions [3, p. 12].
2. Panel boards with frame of all standard sizes and auxiliary elements to them in control rooms and operator's rooms, to which personnel servicing automation systems have access.
3. Cabinet boards with front and rear doors – as relay and other auxiliary boards for two-way service.
4. Consoles are devices for placing control and alarm equipment in control rooms and production facilities.

Now let's look at main elements of panels and consoles that make up such

structures. Firstly, it is frame – rigid, load-bearing, three-dimensional or flat metal frame designed to install panels, walls, doors, covers, rotary or stationary frames, unified mounting structures and installation of devices, apparatus, fittings, installation products, electrical and pipe wiring.

Secondly, it can be panel with frame – three-dimensional frame on support frame with panel mounted on it.

Next, it is cabinet, which looks like three-dimensional frame on support frame with panel, walls, doors, and lid installed on it.

A rack is three-dimensional or flat frame on support frame.

Cabinet panel – cabinet with installed (on unified mounting structures, rotary or stationary frame) equipment, fittings, installation products and with electrical and pipe wiring, prepared for connecting external circuits and devices installed at facility.

Panel with frame – panel with frame with equipment, installation products, and electrical and pipe wiring installed on unified mounting structures, rotary or stationary frame, prepared for connecting external circuits and devices installed at facility.

A stats is construction with three-dimensional frame with equipment, installation products, electrical and pipe wiring installed on unified mounting structures, prepared for connecting external circuits and devices installed at facility.

Flat rack – rack with flat frame with equipment and mounting structures installed on unified mounting structures, equipment, fittings, installation products, and electrical and pipe wiring prepared for connecting external circuits and devices installed on objects.

Now about consoles. The body of console is three-dimensional frame with inclined tabletop, walls, and doors.

The structural diagram of main elements of control panels and consoles (consoles) (Fig. 1).

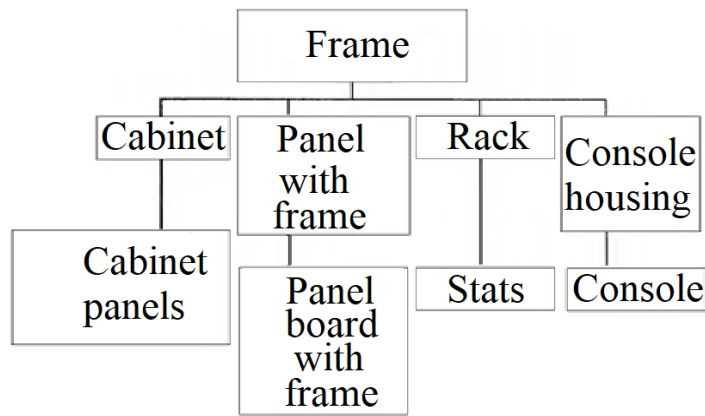
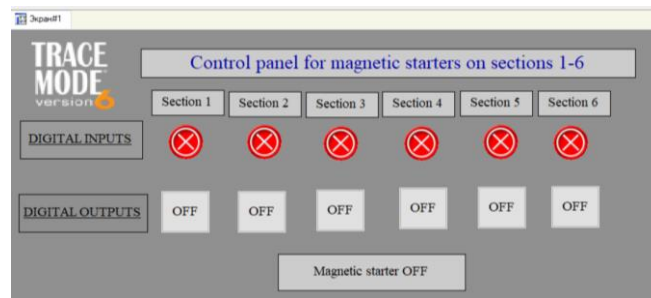
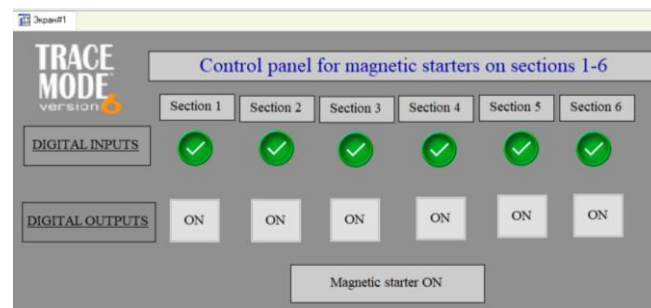

Fig. 1. Structural block diagram of main elements of control panels and consoles

The control consoles (CC) is device in form of table, column, stand, etc. Example of control panel developed in Trace Mode 6 system is shown in Fig. 2, a, b.

a)

b)

Fig. 2. Example of developed magnetic starter control consoles

Modern automation system has to do process control and demonstrate excellence in regulatory and discrete control [4, p. 1].

Thus, main elements of automation systems, such as control panels and consoles, were considered in this paper. This work is prerequisite for design of new process automation system in chemical industry. In course of analysis, main types of

control panels and consoles were identified, their main purpose was given, and their design features were emphasized. The paper also presents developed remote control for controlling magnetic starters.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сотник С. В., Микитенко В. А. Обзор современных систем управления для непрерывного литья // M&MS. – 2019. – С. 45-47.

2. Tulaganovich H. Z. et al. The role of technical equipment in the automation of production processes in enterprises //Innovative Technologica: Methodical Research Journal. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 116-121.

3. Johnson D. Programmable controllers for factory automation. – CRC Press, 2020. – 280 p.

4. Mehta B. R., Reddy Y. J. Industrial process automation systems: design and implementation. – Butterworth-Heinemann, 2014. – 657 С.

СИСТЕМА ВИЯВЛЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА ОСНОВІ ЛІНІЙНОГО МЕТОДУ SVM ТА НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ YOLO

Бубряк Олександр Сергійович

Студент

Потапова Катерина Романівна

к.т.н., доцент кафедри СПіСКС ФПМ

Кучмій Оксана Олександрівна

асистент кафедри СПіСКС ФПМ

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний університет ім. Ігоря Сікорського”

м. Київ, Україна

Вступ. З появою нових технологій та зростанням інтересу до автономного водіння, виявлення транспортних засобів на дорозі стало ключовим елементом систем автономного водіння. Виявлення транспортних засобів дозволяє автономним транспортним засобам отримувати в реальний час інформацію про дорожні умови та реагувати на них з високою точністю.

Виявлення транспортних засобів є важливим елементом для забезпечення безпеки на дорогах та запобігання дорожньо-транспортних пригод. Швидке та точне виявлення транспортних засобів може допомогти уникнути небезпечних ситуацій на дорозі та знизити ризик зіткнень.

Однак, виявлення транспортних засобів може бути складним завданням через різні фактори, такі як погані погодні умови, низька якість дорожньої розмітки та інші чинники, що можуть вплинути на точність даних сенсорів. Розробка ефективних та точних систем виявлення транспортних засобів стає все більш важливою задачею для розвитку автономного водіння.

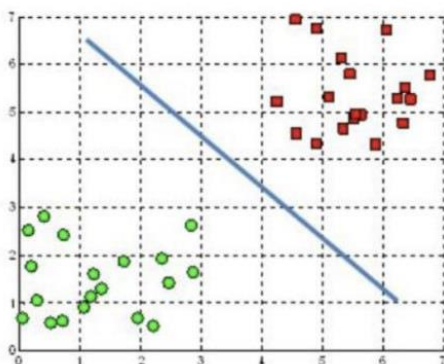
Мета роботи. Порівняння ефективності методів виявлення транспортних засобів для автономного водіння, зокрема методів, що використовують лінійну SVM та нейронну мережу YOLO.

Матеріали і методи. Для реалізації даного дослідження було використано два методи виявлення транспортних засобів: лінійну SVM та

нейронну мережу YOLO.

Метод лінійної SVM (англ. Linear Support Vector Machine) є одним з найпоширеніших методів машинного навчання, який використовують для класифікації даних. Метод полягає в тому, щоб знайти оптимальну лінію або площину, яка максимально розділяє класи даних у просторі ознак.

A hyperplane in \mathbb{R}^2 is a line

A hyperplane in \mathbb{R}^3 is a plane

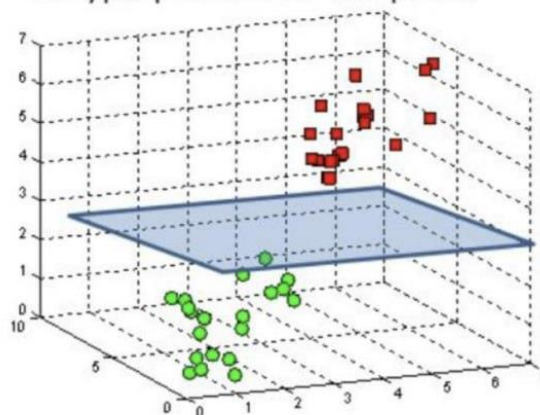

Рис. 1. Метод опорних векторів

У методі лінійної SVM, дані подаються у вигляді векторів ознак, які складаються з числових значень. Далі, на основі цих векторів, будується гіперплощина, яка найкращим чином розділяє дані на дві категорії. При цьому, SVM намагається максимізувати мінімальну відстань між гіперплощиною та найближчими точками кожного класу. Це дозволяє забезпечити кращу генералізацію та уникнути перенавчання моделі.

Метод лінійної SVM має декілька переваг, зокрема він є дуже ефективним для вирішення задач з великою кількістю ознак. Крім того, цей метод дозволяє вирішувати задачі класифікації та регресії.

У контексті виявлення транспортних засобів для автономного водіння, метод лінійної SVM можна використовувати для класифікації об'єктів, які були виявлені на зображенні. Наприклад, модель SVM може класифікувати автомобілі, мотоцикли, велосипеди тощо, що дозволяє автономному транспортному засобу точно визначати тип об'єкту на дорозі. [2]

Лінійна SVM була використана з використанням бібліотеки OpenCV для

обробки зображень та детектування автомобілів на них. У цьому методі зображення з відеопотоку обробляються за допомогою ряду операцій, таких як фільтрація шумів, бінаризація, згладжування та визначення контурів. [3] Після цього для детектування автомобілів на зображенні використовується класифікатор SVM, що був навчений на наборі даних з автомобілями та без автомобілів.

YOLO (You Only Look Once) є однією з найпопулярніших нейронних мереж для виявлення об'єктів у зображеннях та відео. [4]

Метод YOLO використовує глибокі нейронні мережі для виявлення об'єктів на зображенні. Він подібний до інших методів, таких як R-CNN та SSD, але має кілька переваг, зокрема швидкість та точність. [1]

YOLO розглядає проблему виявлення об'єктів як регресійну задачу. Мережа приймає на вхід зображення та видає на виході список прямокутників (bounding boxes) та їх класифікацію. Це означає, що YOLO робить передбачення одночасно для всього зображення, а не для окремих областей, як роблять інші методи. Крім того, YOLO використовує мережу, яка поділяє зображення на сітку (grid), та передбачає об'єкти для кожної комірки цієї сітки. [5] Таким чином, мережа може виявляти об'єкти будь-якого розміру та положення на зображенні.

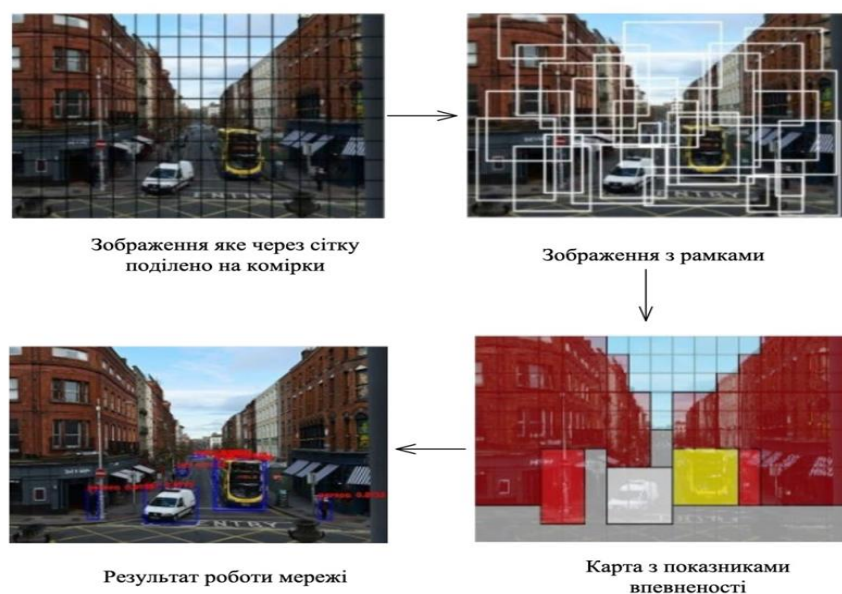

Рис. 2. Алгоритм роботи мережі YOLO

Одна з ключових переваг YOLO - це швидкість. YOLO може працювати в режимі реального часу, що робить його ідеальним варіантом для задач відстеження та автономного водіння.

Нейронна мережа YOLO (You Only Look Once) була використана для порівняння з лінійною SVM. YOLO може детектувати не тільки автомобілі, а й інші об'єкти, такі як пішоходи, велосипеди, тварини тощо. [6]

Для порівняння ефективності методів виявлення транспортних засобів було використано набір даних, що складається з відеопотоку з рухом транспорту на дорозі. За допомогою кожного методу було здійснено детектування автомобілів на цьому відеопотоці та порівняно їхню ефективність за допомогою метрик, таких як точність детектування та час виконання.

Результати обговорення. Метод лінійної SVM та нейронна мережа YOLO мають свої переваги та недоліки.

Переваги методу лінійної SVM:

- Ефективність у випадку малих розмірів набору даних
- Можливість використання для багатьох задач класифікації, включаючи виявлення об'єктів

- Досить простий алгоритм

Недоліки методу лінійної SVM:

- Не досить ефективний у випадку складних даних або даних, що мають неочевидні зв'язки

- Можливість перенавчання або піднавчання на деяких типах даних

- Залежність від вибору параметрів

Переваги нейронної мережі YOLO:

- Висока точність виявлення об'єктів на зображеннях
- Можливість використання для виявлення різноманітних об'єктів на зображеннях

- Робота в режимі реального часу

Недоліки нейронної мережі YOLO:

- Необхідність значних обчислювальних ресурсів для навчання та

використання

- Потреба в великому наборі даних для ефективного навчання
- Можливість перенавчання або піднавчання на деяких типах даних

Висновки. Беручи до уваги все вищесказане, можна зробити висновок, що обидва методи, лінійна SVM та нейронна мережа YOLO, є ефективними у виявленні транспортних засобів для автономного водіння. Залежно від потреб та умов застосування, кожен з цих методів може бути вигідним відповідно до своїх переваг та недоліків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Redmon, J., & Farhadi, A. (2018). YOLOv3: An Incremental Improvement.
2. Cortes, C., & Vapnik, V. (1995). Support-vector networks. *Machine learning*, 20(3), 273-297.
3. Hsu, C. W., Chang, C. C., & Lin, C. J. (2003). A practical guide to support vector classification.
4. Zhang, Y., & Yang, J. (2019). Overview of Deep Learning for Autonomous Driving Applications.
5. Li, Z., & Hoi, S. C. (2017). Learning without forgetting. *IEEE Transactions on Image Processing*, 26(10), 5011-5024.
6. Simonyan, K., & Zisserman, A. (2014). Very deep convolutional networks for large-scale image recognition.

**СИНТЕЗ І МОДЕЛЮВАННЯ РЕГУЛЯТОРА ДЛЯ ОБ'ЄКТУ З
ПАРАМЕТРАМИ, ЩО ЗМІНЮЮТЬСЯ**

Григоренко Світлана Миколаївна,

к.т.н., старший викладач

Васалатій Вікторія Михайлівна

Гієнко Анастасія Максимівна

Карпунець Ольга Олександрівна

Студентки

Національний університет «Одеська політехніка»

м. Одеса, Україна

Анотація: нестационарні об'єкти є досить поширеними у різних галузях, а також в тому, що існує потреба в розробці ефективних керуючих пристроїв для таких об'єктів. Дослідження, які проводяться у цій області, можуть допомогти у поліпшенні якості управління та забезпеченні безпеки та ефективності процесів у різних галузях, таких як транспорт, аерокосмічна промисловість, енергетика та багато інших.

Ключові слова: регулятор, система керування, передавальні функції, моделювання, об'єкт управління, показники якості керування, адаптивне керування.

Для синтезу регулятора для об'єкту зі змінними параметрами можна використовувати різні підходи, такі як адаптивне керування, ідентифікацію параметрів, нечітке керування тощо.

Адаптивне керування передбачає використання алгоритмів, які забезпечують налаштування параметрів регулятора залежно від динаміки зміни параметрів об'єкту.

Ідентифікація параметрів передбачає оцінювання значень параметрів об'єкту на основі даних з датчиків та інших джерел, що дозволяє коригувати регулятор для забезпечення бажаної поведінки об'єкту.

Нечітке керування використовує теорію нечіткої логіки для налаштування параметрів регулятора, що дозволяє стабілізувати процес керування при зміні параметрів об'єкту.

Для моделювання регулятора можна використовувати математичні моделі, такі як моделі керованого об'єкту, регуляторів, різних алгоритмів керування та інших компонентів системи керування. Моделі можуть бути розроблені у середовищі математичного моделювання, такому як MATLAB або Simulink, де можна створювати та налаштовувати різні моделі та проводити їх аналіз.

Під час моделювання регулятора для об'єкту зі змінними параметрами, можна проводити різні види аналізу, такі як аналіз стійкості, аналіз чутливості та інші. Аналіз стійкості дозволяє визначити, чи буде система стабільною при зміні параметрів об'єкту та/або параметрів регулятора. Аналіз чутливості дозволяє визначити, як зміна параметрів об'єкту впливає на вихідні параметри системи.

Загалом, синтез та моделювання регулятора для об'єкту з параметрами, що змінюються, є складним завданням, яке вимагає глибокого розуміння системи керування та процесів, що відбуваються в ній. Використання правильних методів синтезу та моделювання може допомогти забезпечити ефективне керування процесами зі змінними параметрами та зберегти стабільність системи.

Один з підходів до синтезу регулятора для об'єкту з параметрами, що змінюються, полягає у використанні адаптивного керування. В цьому підході регулятор має можливість адаптуватися до змінних параметрів об'єкту, шляхом зміни своїх параметрів. Для цього використовуються різні методи, такі як метод стохастичного апроксимування, метод змінних структур та інші.

Інший підхід полягає у використанні різних методів ідентифікації параметрів об'єкту. Під час ідентифікації використовуються вимірювання вхідних та вихідних параметрів системи, що дозволяє визначити параметри об'єкту та використовувати їх для настройки регулятора. Методи ідентифікації

можуть бути різні, наприклад, метод найменших квадратів, метод максимальної правдоподібності та інші.

Окрім того, для синтезу регулятора для об'єкту з параметрами, що змінюються, можна використовувати методи нечіткої логіки та інтелектуального керування, такі як нейронні мережі та генетичні алгоритми. Ці методи дозволяють отримати більш точні та стійкі результати в умовах змінних параметрів об'єкту.

Висновки. Дані об'єкти є складними для керування, оскільки їх параметри можуть змінюватися в залежності від різних факторів. Кожен з описаних вище підходів має свої переваги та недоліки та використовується в залежності від специфіки об'єкту та поставлених задач. У залежності від конкретної ситуації, може бути вибраний різний підхід до синтезу регулятора для об'єкту з параметрами, що змінюються. При цьому важливо враховувати не тільки специфіку об'єкту, але й питання ефективності та складності реалізації різних методів керування.

Синтез регуляторів для об'єктів зі змінними параметрами є складною задачею, проте з використанням сучасних методів і технологій, можливо досягти ефективного керування такими об'єктами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Краснопрошина А.А. Сучасний аналіз систем управління із застосуванням MATLAB, Simulink, ControlSistem / А.А.Краснопрошина, Н.Б.Рєпнікова, А.А. Ільченко. - До: Корнійчук, 1999. - 141 с
2. Бобриков С.А. Корекція нелінійної характеристики рульової машини з урахуванням запізнення в системі управління курсом морського судна / С. А. Бобриков, Е. Д. Пічугін // Електротехнічні та комплексні системи. К.: Техніка. - 2011. - № 02 (78). - С. 26 - 29.

УДК: 68.664.

**ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ЛАКТИТОЛУ, ІЗОМАЛЬТИТОЛУ НА
ПІНОУТВОРЮВАЛЬНУ ЗДАТНІСТЬ МЕЛАНЖУ,
ЯЄЧНИХ ЖОВТКІВ ТА БІЛКІВ**

Дорохович Вікторія Віталіївна

д.т.н., доцент, професор

Національний університет харчових технологій

Київ, Україна

Анотація. Визначено вплив лактитол та ізомальтитолу на піноутворюючу здатність меланжу, яєчного білка, суміші яєчний жовток-морквяний сік. Запропоновано лактитол застосовувати для виробництва бісквітів, лактитол і ізомальтитол для виготовлення білково-збивних виробів.

Вступ. На теперішній час в Україні все більшого розповсюдження набувають неінфекційні хронічні захворювання серед яких вагоме місце займає цукровий діабет. Це обумовлює необхідність розроблення кондитерських виробів для цієї групи населення з застосуванням низькоглікемічних цукрозамінників. До них відносять лактитол та ізомальтитол. Досить популярними у споживачів є бісквітні вироби та білково-збивні вироби. Провідну роль в утворенні їх структури має піноутворення. Як відомо цукор знижує піноутворюючу здатність і одночасно підвищує стійкість піни. Лактитол і ізомальтитол мають відмінні від цукру фізико-хімічні показники, іншу природу речовини – поліоли [1] і можуть мати інший вплив на процес піноутворення. У хворих на цукровий діабет можуть спостерігатись і інші супутні захворювання, зокрема органів зору. Тому доцільно вносити у харчові продукти, зокрема борошняні кондитерські вироби сировину, що буде сприяти покращенню зору.

Мета роботи. Визначення впливу лактитолу та ізомальтитолу на піноутворювальну здатність меланжу, яєчного білка, суміші яєчний жовток-морквяний сік.

Матеріали на методи. Матеріали: лактитол, ізомальтитол, яєчний жовток, яєчний білок, морквіний сік, бісквітний напівфабрикат. білко-збивне печиво. Експериментальні методи дослідження: визначення піноутворювальної здатності, органолептичних показників.

Результати та обговорення.

Для раціоналізації технологічного процесу виготовлення бісквітів та білково-збивних виробів на цукрозамінниках доцільним було визначити вплив їх на піноутворюючу здатність (табл. 1). Традиційно бісквіти виготовляють на основі меланжі. Якщо підприємство працює з застосуванням яєць (тобто самостійно розділяє їх на білок та жовток) може виникати питання використання яєчного жовтку.

Таблиця 1.

Максимальна ПУЗ меланжу, яєчного білка, суміші жовток-морквяний сік

Досліджувана суміш	Максимальна ПУЗ, %	Стійкість піни (%), через 90 хв.
Меланж	350	60
Меланж-лактитол	300	91
Меланж-ізомальтитол	270	96
Яєчний білок	570	84
Яєчний білок-лактитол	450	97
Яєчний білок-ізомальтитол	380	99
Яєчний жовток-морквяний сік	300	69
Яєчний жовток-морквяний сік-лактитол	270	91
Яєчний жовток-морквяний сік-ізомальтитол	230	97

Аналізуючи результати досліджень мажна зробити висновок, що цукрозамінники лактитл та ізомальтитол, як і цукор білий знижують піноутворюючу здатність, але підвищують стійкість піни. Виходячи з значення величини піноутворюючої здатності цукрозамінник лактитол доцільно використовувати при виготовлені бісквітів та білково-збивних виробів. Ізомальтитол краще застосовувати в технології білково-збивних виробів.

Лактитол і ізомальтитол мають значно меншу солодкість за цукор білий.

відповідно вироби будуть мати меншу солодкість. За потреби підвищити солодкість бісквіту можна застосуванням інтенсивних підсолоджувачів природного походження, зокрема продукти переробки стевії. Застосування морквяного соку буде надавати бісквітним напівфабрикатам більш ярко вираженого забарвлення та присмаку. В білково-збивних виробках цукрозамінники, як і цукор білий, застосовуються в дуже великій кількості і це сприяє утворенню необхідного рівня солодкості, але без її надлишковості, що притаманно білково-збивному печиву на цукрі білому.

Розрахунковим методом встановлено, що у разі споживання 100 г бісквіту забезпечення добової потреби у вітаміні А буде на рівні 23,5% (β -каротин перераховано на вітамін А).

Висновки. Застосування низькогікемічних цукрозамінників дозволить надати бісквітам статус «виріб дієтичного призначення», а застосування морквяного соку – «виріб функціонального призначення». впровадження у виробництво такої продукції сприятиме розширенню асортименту виробів для хворих на цукровий діабет та осіб з порушеною толерантністю до глюкози.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дорохович А.М. Цукри, цукрозамінники, підсолоджувачі / А.М.Дорохович, В.В. Дорохович // Хлебный и кондитерский бизнес. – 2017. – № 6. – С.28-30

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ БУТИЛЬОВАНОЇ ВОДИ У ЗАКЛАДАХ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Дулька Ольга Степанівна

к.т.н., асистент

Прибильський Віталій Леонідович

д.т.н., професор

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Федосов Олексій Леонідович

ТОВ «Росяна»

м. Київ, Україна

Вступ. Однією з головних проблем розвитку суспільства є необхідність забезпечення споживачів якісною питною водою. При цьому необхідно дотримуватись балансу між існуючими потребами громадян і забезпеченням інтересів майбутніх поколінь. Людство має проблеми нестачі питної води. Дослідження стану довкілля свідчать, що постачання населення якісною питною водою буде погіршуватись у майбутньому. Заклади індустрії гостинності повинні використовувати питну воду високої якості як безпосередньо для споживання, так і складової харчових страв. Останніми роками в Україні стрімко розвивається ринок бутильованої питної води (БПВ), що є перспективним вирішенням проблеми постачання споживачів якісною водою, зокрема для закладів індустрії гостинності. Використання БПВ дозволяє підвищити якість ресторанної продукції та стабільність її показників, уникнути можливих харчових отруєнь.

Мета роботи полягає у дослідженні перспектив використання бутильованої води як основного джерела питної води у рестораних технологіях закладів індустрії гостинності.

Результати. Переважним джерелом водопостачання у закладах індустрії гостинності є централізовані мережі тобто водопровідна вода. Як правило (особливо у сільській місцевості), джерелом такого водопостачання є

артезіанські свердловини. Вода більшості водоносних горизонтів України відповідає вимогам ДСанПін 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною». Однак, за показником жорсткості більшість артезіанських вод містять підвищені кількості кальцієвих та магнієвих солей. Використання води з високим показником жорсткості негативно впливає на роботу обладнання із приготування кави, чаю та інших напоїв, що передбачають нагрівання. Крім цього, посудомийні машини, які є вартісним обладнанням і розраховані на використання води із помірним вмістом солей жорсткості можуть виходити з ладу при використанні такої води. Утворення накипу у технологічному обладнанні призводить до необхідності регулярного очищення робочих поверхонь, тривалого ремонту і, як правило, до заміни обладнання.

Використання бутильованої питної води із визначеним вмістом мінеральних речовин, у т.ч. солей жорсткості є перспективним напрямом ефективного розвитку закладів ресторанного господарства індустрії гостинності. Виробники БПВ за вимогами замовника можуть забезпечити необхідний солевміст продукції залежно від потреб споживача і передбачає раціональну роботу ресторанів, кафе тощо.

Одним із провідних виробників БПВ в Україні є ТОВ «Росяна». Підприємство сертифіковано за діючими стандартами ЄС, має можливість готувати бутильовану воду із визначеним солевмістом, у т.ч. за показниками жорсткості. За вимогами закладів ресторанної гостинності підприємство може поставляти продукцію визначеного складу у необхідних кількостях із стабільними фізико-хімічними та високими органолептичними показниками.

ASYNCHRONOUS UNIT TESTING IN C#

Костенко Вікторія Вікторівна

Старший викладач кафедри комп'ютерних
наук та інженерії програмного забезпечення

Університет митної справи та фінансів

Ніколаєць Дар'я Олександрівна

Студентка

Університет митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

Annotation: The importance of performance and responsiveness in software development and how asynchronous programming in C# can improve application performance. However, testing asynchronous code can be challenging, and traditional unit testing frameworks may not work as expected. The text explains asynchronous unit testing in C# and how it helps to test code that executes asynchronously. Popular asynchronous unit testing frameworks in C# such as NUnit, xUnit, and MSTest are discussed, along with their features and attributes. The text also emphasizes the importance of considering certain factors while implementing asynchronous testing, such as resource-intensive load and familiarity with asynchronous programming concepts. Overall, asynchronous unit testing in C# is a valuable approach to testing asynchronous code, which can help improve application performance, reliability, and maintainability.

Keywords: software development, performance, responsiveness, asynchronous programming, C#, unit testing, testing frameworks, NUnit, xUnit, MSTest, Task-based Asynchronous Pattern, Event-based Asynchronous Pattern, callbacks, async/await patterns.

In today's software development industry, performance and responsiveness are critical factors that determine the success of an application. Asynchronous programming in C# is an increasingly popular approach to improving application performance by allowing multiple tasks to be executed simultaneously. However,

testing asynchronous code can be challenging, as traditional unit testing frameworks may not work as expected. Asynchronous unit testing in C# is a powerful approach for testing asynchronous code that helps improve application performance and reliability. Asynchronous unit testing in C# involves testing code that executes asynchronously, such as code that uses asynchronous methods, callbacks, or events. Writing asynchronous tests in C# involves using testing frameworks that support asynchronous code.

Asynchronous unit testing frameworks in C# provide developers with tools and techniques to test asynchronous code effectively. These frameworks enable developers to write tests that simulate real-world scenarios where multiple requests are made to a system and ensure that the code is written in a way that is easy to test and maintain.

One of the popular asynchronous unit testing frameworks in C# is NUnit. NUnit is an open-source framework that provides a rich set of assertions and test fixtures for testing asynchronous code. NUnit supports asynchronous testing by providing the `async` keyword, which can be used to define asynchronous test methods. These methods can then be executed asynchronously using the `Task` object or the `async/await` pattern [1]. In addition to the `async` keyword, NUnit provides several other functions that enable developers to write comprehensive asynchronous tests. For example, the `Assert.ThatAsync` method can be used to assert that an asynchronous method returns a particular result or exception. The `TestContext.Out` property can be used to output information to the test runner's console during test execution. NUnit also provides a range of attributes that can be used to customize the behavior of test methods, such as the `Timeout` attribute, which can be used to specify a maximum time limit for the execution of a test method [1].

Another popular framework for asynchronous unit testing is xUnit. A modern, extensible, open source testing framework, xUnit also provides several features that allow developers to write complex asynchronous tests [2]. Like NUnit, xUnit provides a range of attributes that can be used to customize the behavior of test methods. For example, the `Trait` attribute can be used to group tests by

characteristics, such as priority or category. xUnit also provides a range of test runners that enable developers to run tests on different platforms and environments, such as Visual Studio, Azure DevOps, and Jenkins.

With the help of these frameworks, asynchronous testing in C# can be used to test various scenarios, such as network calls, database queries, and file system operations. Asynchronous testing can also be used to test code that uses asynchronous patterns, such as the Task-based Asynchronous Pattern (TAP) or the Event-based Asynchronous Pattern (EAP). Asynchronous testing can help identify problems such as deadlocks, race conditions, and synchronization issues that are common in asynchronous code [2].

In addition to NUnit and xUnit, there are other popular asynchronous unit testing frameworks in C# such as MSTest, which is a testing framework provided by Microsoft. MSTest provides developers with a range of features for testing asynchronous code, such as the ability to use the `async` and `await` keywords to define asynchronous test methods. MSTest also provides several attributes that can be used to customize the behavior of test methods, such as the `TestInitialize` and `TestCleanup` attributes, which can be used to specify methods that should be executed before and after each test method [3].

But, it's important to note that asynchronous unit testing is not a silver bullet solution, and developers need to consider certain factors while implementing asynchronous testing. For example, developers need to ensure that their test environment can support the load generated by multiple asynchronous requests, which can be resource-intensive. Additionally, asynchronous testing requires a different approach to writing tests than traditional unit testing, and developers need to be familiar with asynchronous programming concepts such as callbacks, and `async/await` patterns.

So, asynchronous unit testing in C# is a valuable approach to testing asynchronous code that can help improve the performance, reliability, and maintainability of applications. Asynchronous testing allows developers to write tests that simulate real-world scenarios when multiple parallel requests are made to the

system, and to identify most problems in asynchronous code. By using asynchronous testing techniques, developers can ensure that their code is responsive and can handle multiple parallel requests without blocking or slowing down, which can help improve application performance.

LIST OF USED SOURCES

1. Cleary, Stephen. *Parallelism in C# Cookbook: Asynchronous, parallel, and multithreaded programming*. 2nd edition, O'Reilly Media, 2020.
2. Ashcraft, Alvin. *Parallel Programming and Parallelism with C# 10 and .NET 6: A modern approach to building faster, more responsive, and asynchronous .NET applications using C#*. Packt Publishing, 2022.
3. Ayobami Adewole. *C# and .NET Core Test Driven Development*, 2018.

**ОЦІНКА ВІДНОСНОЇ ДОВГОВІЧНОСТІ ГАЛЬМІВНИХ СИСТЕМ
СУЧАСНИХ ЛЕГКОВИХ АВТОМОБІЛІВ ЗА ВІДНОСНИМ ЗНОСОМ
ФРИКЦІЙНИХ ПОВЕРХОНЬ ГАЛЬМ**

Назаров Олександр Іванович,

к.т.н., доцент

Яговий Дмитро Віталійович,

Обихвост Руслан Віталійович,

студенти

Харківський Національний автомобільно-дорожній університет
м. Харків, Україна

Анотація. В статті розглядаються питання, пов'язані з оцінкою довговічності дискових гальм сучасних легкових автомобілів за відносним зносом їх фрикційних пар. Застосування математичної моделі нерівномірного зношування фрикційних поверхонь дискових гальм легкових автомобілів вносить свій специфічний вклад на оцінку їх відносного зносу у процесі експлуатації, що в кінцевому результаті впливає на безпеку використання таких автомобілів.

Ключові слова: легковий автомобіль, гальмівна система, процес гальмування, фрикційна поверхня, знос.

Вступ. Важливим для оцінки довговічності гальмівних систем легкових автомобілів, що знаходяться в експлуатації [1], являється встановлення допустимого відносного зносу окремих деталей і спряжень гальмівних механізмів.

Мета роботи. Метою роботи є відносна оцінка довговічності гальмівної системи легкового автомобіля на основі математичної моделі зношування фрикційних поверхонь дискових гальм.

Матеріали та методи. У статті використано матеріали вітчизняних і закордонних публікацій та дані інтернет-ресурсу із застосуванням методу

математичного моделювання та теоретичного аналізу.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. Відомо [2], що в результаті зношування в спряженні «диск-колодка» виникає зміна відносного положення поверхонь тертя, яку надалі будемо називати зносом спряження, що і є тією геометричною характеристикою, яка безпосередньо пов'язана із ресурсом.

На рис.1 показано схему для визначення відносного зносу фрикційних поверхонь дискового гальмівного механізму, умовно розглядаючи знос спряжень з однієї поверхні тертя диска.

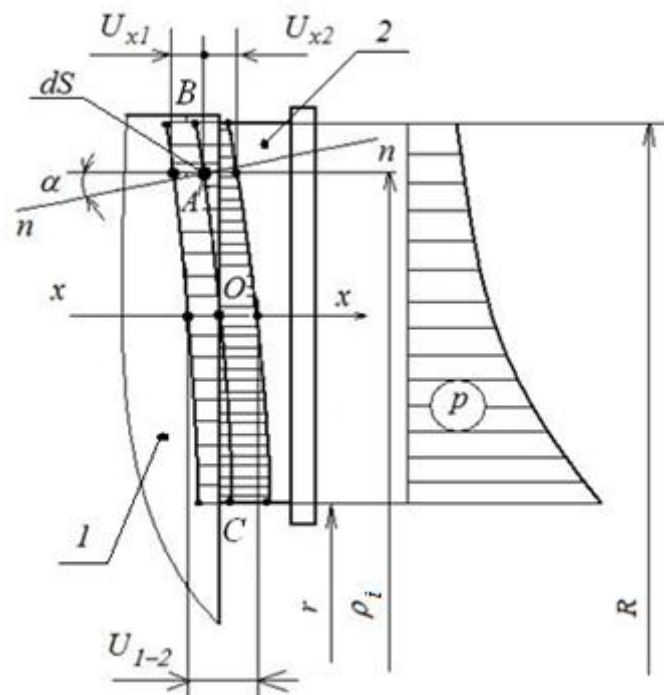

Рис. 1. Схема дослідження відносного зносу

Якщо зобразити положення деталей після їх зношування, то графічно знос кожної з деталей буде представлено епюром, розташованою в «тілі» другої деталі. Сумарний епюр при цьому буде являти собою деяку область взаємного врізання, обмежену кривими, які визначають форму спряжених поверхонь, а її площа характеризуватиме кількість зношеного матеріалу.

Область, розділена на дві частини площиною, визначає форму поверхні тертя обох деталей до зношування, що дозволяє визначити величину відносного зносу кожної поверхні після експлуатації.

Закони зношування, знання яких необхідні для рішення поставленої

задачі, повинні за даних умов визначати співвідношення між швидкістю зношування кожної із спряжених деталей, контактним тиском на поверхні тертя p та швидкістю відносного ковзання \mathcal{G} .

Для випадку абразивного зношування величина зносу пропорційна тиску і шляху тертя, а залежності мають вигляд [2]

$$\gamma_1 = k_1 \cdot p \cdot \mathcal{G}; \quad (1)$$

$$\gamma_2 = k_2 \cdot p \cdot \mathcal{G}, \quad (2)$$

де k_1 – коефіцієнт, що характеризує швидкість зношування гальмівного диску;

k_2 – коефіцієнт, що характеризує швидкість зношування фрикційної накладки;

\mathcal{G} - задана швидкість відносного обертання фрикційних поверхонь.

Залежність між притисковою силою Q колодок до диска та епюрним тиском p і тиском гальмівної рідини p_1 в колісному циліндрі діаметром d_u передніх коліс знайдемо, використовуючи формулу [2]

$$Q = \frac{\gamma_{1-2}}{\omega \cdot \rho_i \cdot (k_1 + k_2)} \int_r^R \alpha \cdot \rho \cdot d\rho = \gamma_{1-2} \cdot \frac{\alpha \cdot (R^2 - r^2)}{2\omega \cdot \rho_i \cdot (k_1 + k_2)}, \quad (3)$$

де γ_{1-2} – швидкість зношування фрикційного спряження;

R, r – зовнішній і внутрішній радіуси гальмівного диску;

α – кут обмеження фрикційної накладки,

$$\gamma_{1-2} = \frac{2(k_1 + k_2) \cdot \omega \cdot \rho_i}{\alpha \cdot (R^2 - r^2)} \cdot Q. \quad (4)$$

Отже, значення абсолютних зносів фрикційних поверхонь (1 – диск, 2 - колодка, див. рис. 1) в кожній точці поверхні тертя одержимо, приймаючи до уваги, що величина зносу пропорційна швидкості зносу,

$$U_i = k_i \cdot \frac{2Q \cdot \omega \cdot \rho_i}{\alpha \cdot (R^2 - r^2)} \cdot T_i, \quad (5)$$

де T_i - час зношування i -ої фрикційної поверхні (час гальмування до моменту блокування коліс автомобіля).

Отже, з урахуванням кутової швидкості обертання гальмівного диску, значення зносів спряжених фрикційних поверхонь в кожній точці контакту [2]

$$U_i = k_i \cdot \frac{\pi d_{\text{ци}}^2 \cdot p_{\text{из}} \cdot \rho_i \cdot g_a}{2\alpha \cdot (R^2 - r^2) \cdot r_k} \cdot T_i, \quad (6)$$

де g_a – початкова швидкість гальмування легкового автомобіля;

r_k – кінематичний радіус колеса.

Шлях гальмування, на протязі якого відбувається стирання фрикційних поверхонь гальм автомобіля, визначається за умови погашення інерції поступального і обертового руху мас легкового автомобіля за рахунок гальмівних сил та аеродинамічної сили опору за рекомендацією [2]

$$s_T = \frac{0,5(m_a \cdot g_a^2 + \sum I_i \cdot \omega^2)}{p_1 \cdot K_1 + p_2 \cdot K_2 + K_0 \cdot F_w \cdot g_a^2}, \quad (7)$$

де $\sum I_i$ – сумарний інерційний момент обертових мас на осях;

m_a – маса легкового автомобіля;

g_a – початкова швидкість гальмування автомобіля;

P_{T1}, P_{T2} – осьові гальмівні сили;

s_T – гальмівний шлях автомобіля;

P_{wx} – сила лобового опору автомобіля;

K_0 – коефіцієнт обтічності кузова легкового автомобіля;

F_w – площа лобового опору легкового автомобіля;

K_1, K_2 – конструктивні коефіцієнти гальмівних механізмів передньої та задньої осей.

У разі застосування АБС тиск у контурах передніх і задніх коліс на момент блокування коліс певної осі визначається, як

$$p_1 = \frac{R_1 \cdot \varphi_1}{K_1}, \quad (8)$$

$$p_2 = \frac{R_2 \cdot \varphi_2}{K_2}, \quad (9)$$

де R_1 і R_2 – нормальні динамічні реакції на осях автомобіля [3];

φ_i – коефіцієнт зчеплення коліс i -ої осі із опорною поверхнею дороги;

Результати та обговорення. Враховуючи геометричні параметри дискових гальмівних механізмів, що застосовуються на передній осі, та параметри барабанних гальмівних механізмів, що застосовуються на задній осі досліджуваних легкових автомобілів Chevrolet Aveo, можна встановити, враховуючи визначені конструктивні коефіцієнти гальмівних механізмів відповідно: $K_1 = 9,94 \cdot 10^{-4}$, м², $K_2 = 6,82 \cdot 10^{-4}$ м².

Оскільки величина можливого вповільнення легкового автомобіля j з урахуванням дії аеродинаміки автомобіля визначається за рекомендацією [4]

$$j = \frac{1}{m_a} \cdot [p_1 \cdot K_1 + p_2 \cdot K_2 + K_0 \cdot F_w \cdot g_a^2], \quad (10)$$

а час стирання фрикційних пар гальм передньої та задньої осей під час гальмування автомобіля будемо визначати, як

$$T_i = \frac{g_a - g_o}{j}. \quad (11)$$

де g_o – кінцева швидкість гальмування автомобіля.

У разі екстреного гальмування $g_o = 0$.

Результати та обговорення. Для моделювання відносної довговічності за відносним зносом поверхонь тертя гальм під час теоретичних досліджень приймалися легкові автомобілі Chevrolet Aveo, обладнані антиблокувальними системами (АБС). При цьому на передній осі встановлено дискові, а на задній осі – барабанні гальмівні механізми та шини 185/70 R14.

Приймалися умови, за яких екстрені гальмування здійснювалися при швидкості вітру 10 м/с, на сухій горизонтальній асфальтобетонній дорозі, в межах зміни початкової швидкості гальмування 10-60 м/с.

Гальмування виконуються стільки разів, доки сумарний гальмівний шлях не становитиме 1 км.

Теоретичні значення відносного зносу поверхонь спряження

«диск-фрикційна накладка» легкових автомобілів Chevrolet Aveo, одержані за допомогою вище поданих залежностей, показано у вигляді гістограм (рис. 2, рис.3) залежності відносної довговічності гальм від їх відносного зносу.

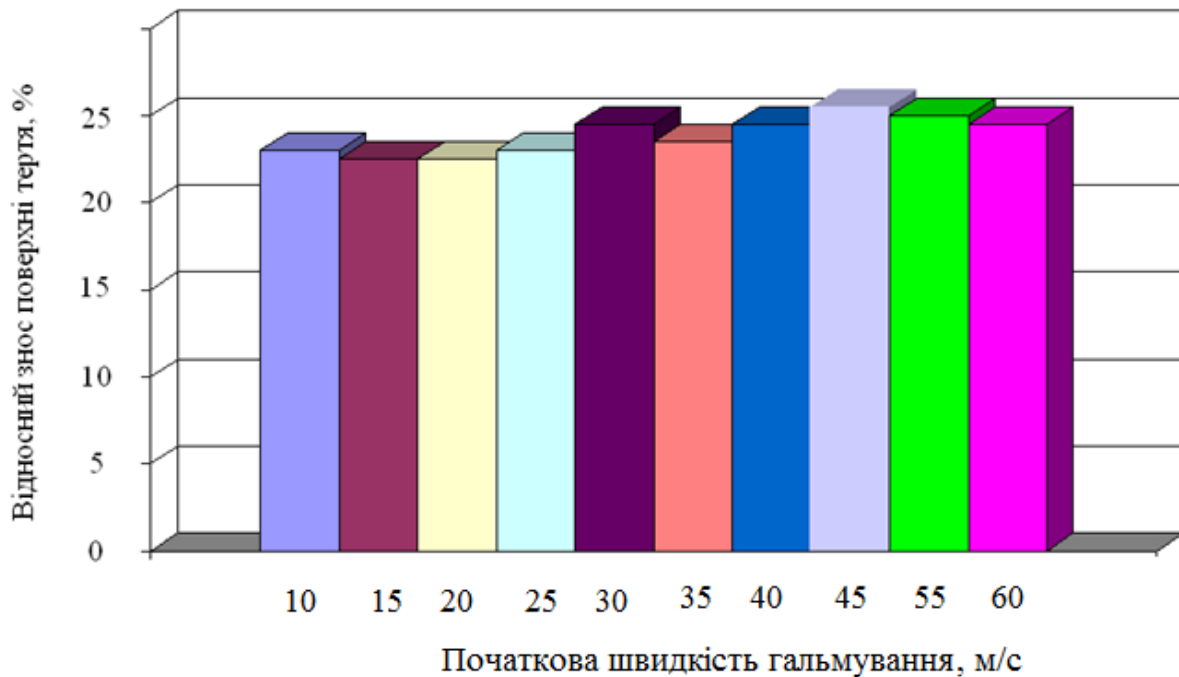

Рис. 2. Діаграма залежності відносного зносу фрикційних поверхонь тертя гальмівних механізмів передньої осі

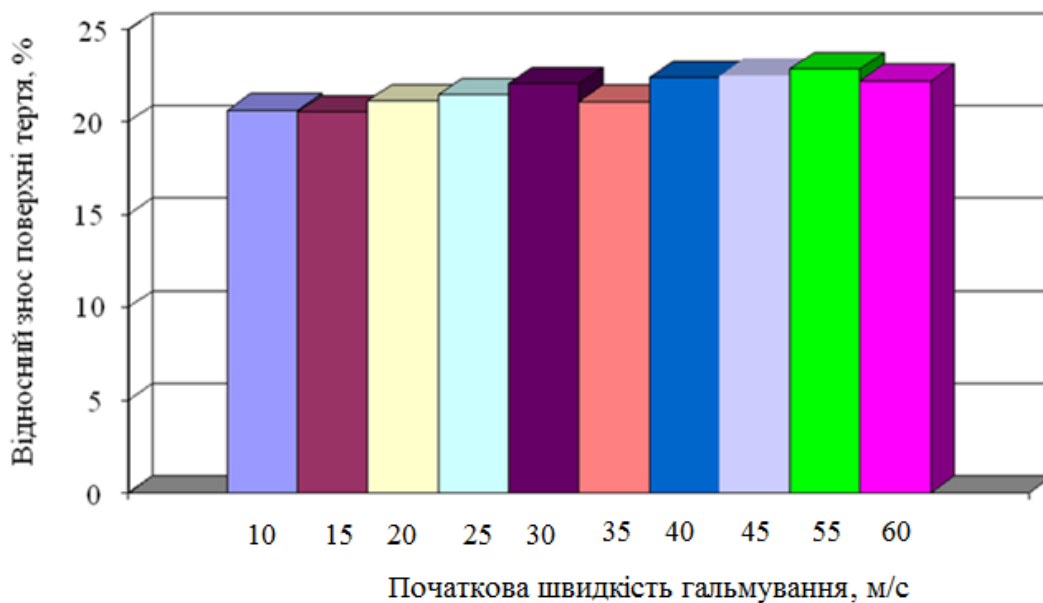

Рис. 3. Діаграма залежності відносного зносу фрикційних поверхонь тертя гальмівних механізмів задньої осі

Відносну довговічність поверхонь тертя в однойменних точках виміру

дискових гальм j - ої осі легкового автомобіля, та обернену до нього величину, - відносний знос, будемо знаходити за формулою

$$\left(\frac{D_2}{D_1}\right)_j = \left(\frac{U_1}{U_2}\right)_j, \quad (12)$$

де U_1 – знос поверхні тертя диска гальмівного механізма;

U_2 – знос фрикційної поверхні колодки гальмівного механізма;

D_2 – довговічність фрикційної накладки;

D_1 – довговічність гальмівного диску.

Аналіз гістограм (див. рис. 2 і рис. 3) показує, що за однакових умов експлуатації легкових автомобілів Chevrolet Aveo, гальмівні системи яких обладнано АБС, відносний знос гальмівних механізмів передньої осі коливається в межах 22,5-26,1%, тоді, як відносний знос гальм задньої осі становить 21,0–22,5%.

Оскільки відносний знос гальмівних механізмів досліджуваного легкового автомобіля є величиною, оберненою до відносної довговічності їх фрикційних поверхонь, то можна сказати, що за даних умов дослідження найбільша відносна довговічність гальм автомобіля становить 4,44 для передньої осі та 4,76 – для задньої осі.

Висновки. Встановлено, що відносна довговічність гальмівних механізмів є величиною оберненою до відносного зносу їх спряжених поверхонь тертя. Для легкових автомобілів Chevrolet Aveo відносний знос гальм передньої осі є максимальним та коливається в межах 22,5-26,1%, тобто величина довговічності гальмівного диску більша за довговічність фрикційної накладки у 4,44 рази, тоді, як для задньої осі цей показник становить 4,76.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Н. Ярещенко Довгострокове прогнозування швидкостей руху на автомобільних дорогах: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. техн. наук: спец. 05.22.11 «Автомобільні шляхи та аеродроми», Харків. нац. техн. ун-т, Харків, 1999.

2. Оцінка зносостійкості фрикційних поверхонь дискових гальм легкових автомобілів: зб. Наук. Праць / О.І. Назаров, С.І. Кривошапов, В.А. Цибульський, М.Є. Сергієнко. – Вісник НТУ «ХП». Серія Автомобіле та тракторобудування. №2. – 2021. – с. 34-42

3. Математичне моделювання перерозподілу реакцій на осях під час екстреного гальмування на дорозі з нахилом / Назаров В.І., Назаров О.І., Назаров І.О. // Вісник НТУ «ХП»: Серія «Математичне моделювання в техніці та технологіях». – Харків, 2014. – №39(1082). – С. 134-140.

4. Потенційна можливість реалізації прирощення вповільнення легковими автомобілями під час екстреного гальмування в різних експлуатаційних умовах / Назаров О.І., Шпінда Є.М. // Наукові нотатки: [міжвуз. зб. наук. праць]. – Луцьк, 2019. – №64. – С.81-86.

АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЇ POLYJET ДЛЯ АДИТИВНОГО ВИРОБНИЦТВА

Нікітін Дмитро Олександрович

ас. кафедри КІТАМ

Редькін Кирило Сергійович

студент групи АКТАКІТ-20-2

Харківський національний університет радіоелектроніки

м. Харків, Україна

Анотація: 3D-друк – це процес створення тривимірних об'єктів шляхом послідовного нанесення шарів матеріалу на основі даних з комп'ютера або іншого електронного джерела. Розвиток 3D-друку за останні роки був вражаючим, і він знайшов застосування в багатьох галузях, таких як виробництво, медицина, архітектура, дизайн та інші. У загальному, 3D-друк є перспективною технологією, яка забезпечує безліч можливостей для виробництва, дизайну.

Технологія 3D-друку PolyJet є однією з найбільш точних та швидких технологій друку. Вона використовує полімерні матеріали, які відповідають вимогам кінцевого продукту за кольором, жорсткістю, гладкістю поверхні та іншими характеристиками.

Ключові слова: адитивній технології, 3D-друку, PolyJet, смоли, SLA, DLP, SLS.

Використання технології Polyjet, це ще один технологічний прогрес, який став можливим завдяки переходу від аналогових до цифрових процесів. За останні десятиліття комунікації, візуалізація, архітектура та інженерія пережили власні цифрові революції [1]. Адитивне виробництво використовує програмне забезпечення для автоматизованого проектування або 3D-сканери об'єктів, щоб керувати обладнанням для нанесення матеріалу, шар за шаром, у точних геометричних формах.

Основою принтерів PolyJet є струменеві головки. Струменеві головки наносять один шар конструкційного матеріалу, ковзаючи вздовж осі X вправо і вліво. Глибина кожного шару фотополімеру, що наноситься кожною струменевою головкою, вибірково контролюється програмним забезпеченням. Растрове сканування головки по всій робочій платформі забезпечує можливість створення точних моделей, рисунок 1.

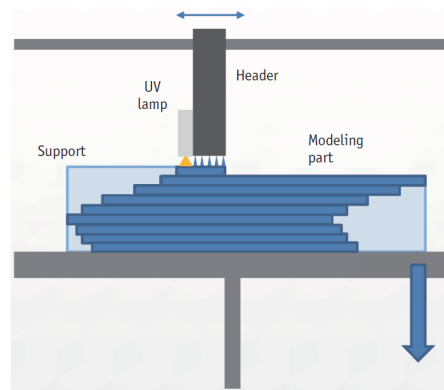

Рис. 1. – Технологія PolyJet

Асортимент сировини, доступної сьогодні для 3D-принтерів PolyJet, просто вражає уяву. Фотополімери є дуже популярним і затребуваним будівельним матеріалом, що використовується 3D-принтерами, особливо принтерами PolyJet. Зазвичай 3D-принтери PolyJet використовують рідкі пластичні смоли (різновид полімерів), які тверднуть під впливом джерела світла, наприклад, ультрафіолету, ламп, проєкторів тощо. Окрім стандартних фотополімерів, матеріал для друку тепер включає прозорі, гумоподібні та біосумісні фотополімери, а також міцні високоефективні термопласти [2-3], рисунок 2.

Рис. 2. – Приклади деталей виконаних за технологією PolyJet

3D-принтери PolyJet знаходять застосування в багатьох галузях, які

потребують створення складних форм, хитромудрих деталей і тонких елементів [4]. Однак ключове застосування 3D-принтерів PolyJet - це сфера охорони здоров'я. Принтери PolyJet дозволяють хірургам виготовляти точні копії органів, які потребують заміни. Протезування кінцівок і заміна суглобів - ось кілька прикладів, де активно використовується 3D-друк. Ще однією важливою галуззю, яка використовує переваги 3D-друку, є стоматологія. Використовуючи 3D-принтери, стоматологічні лабораторії можуть виготовляти точні коронки, мости та різноманітні ортодонтичні апарати. Технологія Polyjet має такі переваги [5]:

- принтери може бути кілька струменевих головок, які дозволяють одночасно викидати різні будівельні матеріали. Це дозволяє 3D-принтерам PolyJet створювати об'єкти з різними рівнями гнучкості за один раз. Таким чином, 3D-принтери PolyJet корисні для створення складних об'єктів з гладкою поверхнею;

- оскільки 3D-принтери PolyJet мають кілька струменевих головок, вони дозволяють використовувати фотополімери з різними кольорами в одній конструкції. Тому ви можете легко створювати різнокольорові об'єкти;

- оскільки робоча платформа зазвичай опускається після кожної ітерації нанесення шару, можна краще контролювати точність. Високоякісні 3D-принтери PolyJet мають точність друку 16 мікрон (0,016 мм). Це дозволяє досягти відмінної деталізації. Після завершення модель має ідеальну структуру і не потребує додаткового затвердіння або обробки. Якщо використовується опорний матеріал, він легко знімається. У більшості випадків його можна просто змити водою;

- існує широкий вибір сировини, доступної для друку. Наразі для 3D-принтерів PolyJet доступно понад 100 типів конструкційних матеріалів, і їхня кількість постійно зростає.

До недоліки технології Polyjet можна віднести [6-7]:

- дорожче, ніж SLA, DLP або SLS;

- деталі можуть бути злегка пористими, але їх можна закрити лакуванням;

- деталі мають анізотропні властивості матеріалу (слабкіші по осі Z);
- тривалий вплив тепла, сонячного світла та вологості може спричинити деформацію та втрату міцності;
- деталі не такі міцні, як деталі з SLS або FDM, залежно від використаних матеріалів;
- рідкі смоли вимагають обережності при зберіганні, обробці та утилізації.

Стереолітографія (SLA) – найстаріша технологія в індустрії 3D-друку. Єдина схожість між SLA та Polyjet полягає в тому, що обидві технології використовують рідку смолу, яка перетворюється на тверду під дією ультрафіолетового світла. Основна відмінність полягає в самому процесі друку. Принтери SLA витискають об'єкт зі смоли, створюючи його в перевернутому вигляді. На відміну від них, принтери Polyjet наносять смолу струменем на друкарську пластину, усуваючи вплив небезпечних смол і створюючи об'єкт знизу вгору, рисунок 3.

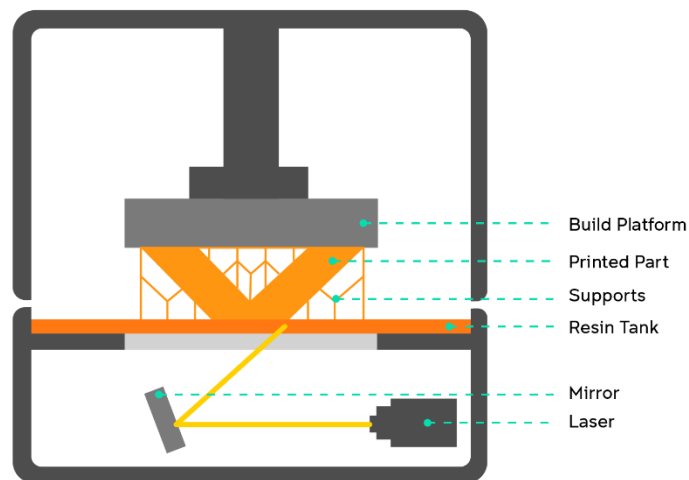

Рис. 3. – Принцип друку за технологією SLA

Крім того, SLA-принтери працюють з одним матеріалом за один тираж. Polyjet, з іншого боку, дозволяє використовувати кілька матеріалів і створювати кілька об'єктів за один раз.

SLA-моделі також друкують склоті опорні матеріали, які після затвердіння потребують піскоструминної обробки або промивання в спиртовій ванні. Однак гелеподібні матеріали, отримані в процесі Polyjet, видаляються

вручну або водою, що економить час на подальшому затвердінні.

Як принтери для моделювання методом плавкого осадження (FDM), так і принтери Polyjet створюють моделі шар за шаром. Однак принтери FDM розміщують на робочому столі принтера нагріті термопластичні нитки, які охолоджуються і застигають, створюючи ці шари, рисунок 4.

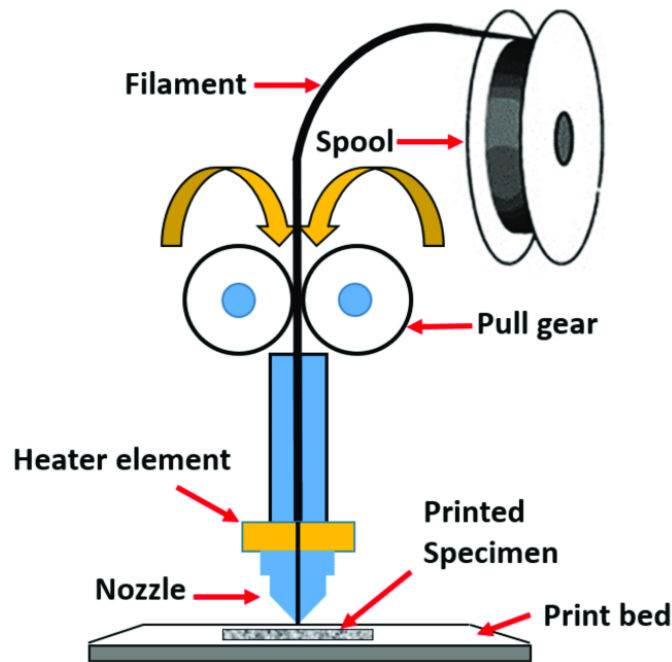

Рис. 4. – Принцип друку за технологією FDM

На відміну від них, принтери Polyjet використовують рідкі фотополімери, що затвердівають за допомогою ультрафіолетового світла. FDM також використовує обмежену кількість матеріалів, переважно ABS, ASA, PC-ABS і полікарбонат. Polyjet, навпаки, використовує унікальні цифрові матеріали для ширшого спектру застосувань. Під час 3D-друку FDM-матеріали перебувають у напівтвердому стані. Однак готові моделі, як правило, міцніші та довговічніші, але обмежені у своїй гнучкості та деталізації. На відміну від них, поліструменевий друк забезпечує більшу деталізацію, оскільки смоли перебувають у рідкому стані.

Системи PolyJet і Multijet використовують схожі технології та процеси. Обидві використовують фотополімери, чутливі до ультрафіолету, та систему УФ-отвердження. Хоча ці два методи не мають суттєвих відмінностей, вони

відрізняються кількістю друкуючих головок, присутніх у системі. PolyJet може мати дві або більше головок, тоді як Multijet - максимум дві. У системах PolyJet кілька матеріалів можуть бути об'єднані в одну сировину з характеристиками всіх матеріалів, що входять до її складу. Ці композитні матеріали називаються "цифровими матеріалами". Вони дають змогу друкувати одну деталь із різними властивостями матеріалу за один раз. Матеріали, що використовуються в системах Multijet, - це фотополімери. Деталі, надруковані за допомогою Multijet, обов'язково мають один колір і складаються з одного матеріалу. Якщо потрібні композитні матеріали з естетичних або функціональних міркувань, PolyJet може бути кращим варіантом.

Принтери Fused Deposition Modelling (FDM) і Polyjet створюють 3Dмоделі шар за шаром. Однак процес, за допомогою якого вони це роблять, суттєво відрізняється. У той час як 3D-принтери FDM нагрівають термопластичну нитку для створення шару, 3D-друк Polyjet покладається на використання рідких полімерів, що розпилюються на робочу поверхню принтера. Під час FDM-друку котушка тонкого термопластичного матеріалу, намотана на котушку, нагрівається і екструдується в безперервну намистину напіврозплавленого матеріалу. Після нанесення він охолоджується і застигає, утворюючи новий шар - лише один з багатьох, що формують готову модель. На відміну від цього методу, під час поліструменевого друку шари рідкого полімеру після нанесення на наступний шар затверджуються під впливом ультрафіолетового світла. При правильному застосуванні Polyjet беззаперечно виграє за різноманітністю матеріалів. Завдяки вибору з більш ніж 1 000 матеріалів і можливості змішувати кілька цифрових матеріалів у процесі друку, друк Polyjet є надзвичайно гнучким. Поєднання декількох цифрових матеріалів - це вражаючий прогрес у технології 3D-друку.

Висновки. Завдяки можливості роботи з різними матеріалами та високій точності, PolyJet є дуже універсальною технологією для 3D-друку прототипів деталей і деяких деталей кінцевого використання. Клієнти часто вважають, що PolyJet є єдиною можливою технологією для виготовлення прототипів деталей.

Якщо довговічність деталей PolyJet є проблемою, альтернативні процеси, такі як вакуумне лиття в поліуретановій смолі, можуть бути кращими, але вони потребують більше часу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ПОСИЛАНЬ

1. 3D printing. A Practical Guide / Redwood Ben, Garrat Brian, Chauffeur Philemon. - М .: DMK-Press, 2020 .-- 220 p.
2. Zelentsov S.V., Zelentsova N.V. Modern photolithography. Educational and methodological material for the advanced training program "New materials for electronics and optoelectronics for information and telecommunication systems." Nizhny Novgorod, 2006, 56 p.
3. Nevlyudov, I , Nikitin, D , Bliznyuk, D , Gurin, D , Razumov-Frizyuk, E , Sagittarius, E. "Production of printed circuit boards using 3D printing technologies", Collection of scientific works of the National University of Shipbuilding named after Admiral Makarov № 4 (482) 2020
4. Advanced Manufacturing Technology, 67(5-8), 1721-1754. <https://doi.org/10.1007/s00170-012-4605-2>
5. Kumar, S., Bhushan, P., Pandey, M., Bhattacharya, S. (2019). Additive manufacturing as an emerging technology for fabrication of microelectromechanical systems (MEMS). Journal of Micromanufacturing, 2(2), 175-197. <https://doi.org/10.1177/2516598419843688>
6. SL/SLA (stereolithography) [SL/SLA (stereolytohrafiya)] available at : <https://www.jetcom-3d.ru/technology/stereolithography> (last accessed 03.11.2020).
7. Alfred Jacobsen, Trond Jorgensen, Øyvind Tafjord, and Endre Kirkhorn "Concepts for 3D print productivity systems with advanced DLP photoheads", Proc. SPIE 9376, Emerging Digital Micromirror Device Based Systems and Applications VII, 937605

МОЖЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНОЛОГА ВИРОБІВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Тільна Юлія Павлівна

Студентка

Українська Інженерно-Педагогічна Академія

м. Харків, Україна

Анотація: Сучасні спеціалісти повинні володіти комп'ютерною технікою з метою покращення якості та швидкості виробничого процесу. Мною проведено дослідження сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій з боку формування професійних якостей технолога виробів легкої промисловості. Ця стаття є підсумком огляду технічних можливостей розвитку компетентного спеціаліста в галузі швейного виробництва різних розмірів та форм.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, технологія виробів легкої промисловості, системи автоматичного проектування (САПР/CAD), Microsoft Office, 3D моделювання одягу, автоматизація технології виробництва (CAM).

Майже в кожен професійну галузь та сфери життєдіяльності людей увійшли сучасні інформаційні та комунікаційні технології (далі – ІКТ). Легка промисловість не стала виключенням, завдяки ІКТ з'явилася можливість пришвидшити багато різних процесів, автоматизувати професійну діяльність і організацію виробництва.

Освіта у вищих навчальних закладах йде в ногу з часом, в програмі постійно відбуваються корегування з поправкою на сучасні тенденції розвитку. Спираючись на отриманні знання, спеціалісти з вищою освітою стають більш компетентними в своїй професійній діяльності. Кваліфікований спеціаліст має добре виражену інформаційну направленість. Швидкий розвиток ІКТ та їх

повсюдне використання у всіх сферах людської діяльності призводить до потреби в інформаційно-грамотних, інформаційно-компетентних та інформаційно-культурних спеціалістах.

Професійну діяльність технологів легкої промисловості можна поділити на види: науково-дослідну, виробничо-технічну, організаційно-управлінську та проектну [1, с. 384-387]. У кожному виді діяльності можна знайти способи використання засобів ІКТ для автоматизації роботи. Наприклад, у науково-дослідницькій діяльності сучасні технології дають змогу здійснювати пошук науково-технічної інформації вітчизняного та зарубіжного досвіду, спілкуватися з колегами за допомогою Інтернет-месенджерів на тему дослідження, здійснювати обчислення, прогнозувати властивості виробів із використанням програмних засобів тощо.

У виробничо-технологічній діяльності засоби ІКТ полегшують аналіз та планування затрат на допоміжні матеріали, підготовку документів по менеджменту якості технологічного процесу. В організаційно-управлінській діяльності простіше складати технічну документацію (графік робіт, інструкції, заявки на матеріали та комплектуюче устаткування). При створенні проектів ІКТ допомагає збирати та аналізувати інформацію, створювати технічну документацію.

Розглянемо засоби ІКТ, які допоможуть якісно виконувати свої обов'язки технологам легкої промисловості. Розробляти технічну документацію та вносити в неї зміни, аналізувати результати експериментів, розраховувати затрати на забезпечення якості продукції, а також доповідати про проведену роботу допоможуть засоби Microsoft Office: Word, Excel, PowerPoint, Блокнот тощо. Кожна з цих програм буде в нагоді для зручності робочої діяльності. Пакет програм Microsoft Office можна замінити безкоштовним аналогом Open Office, Google Doc або LibreOffice. Шукати потрібну інформацію в просторі Інтернет допоможуть різноманітні браузері, зокрема Google Chrome, Opera, Mozilla FireFox та інші. Але основними засобами для компетентного працівника повинні стати системи автоматичного проектування (далі – САПР) – CAD

(computer-aided design/drafting). Серед них відомі такі: Грація, Assyst, PAD System, Gerber, Lectra, Investronica, Grafis, Julivi, Лєко, RedCafe, Cameo, PatternViewer, nanoCad, Optitex, Автокрой, САПР Valentina тощо. Ці програми дозволяють конструювати різноманітні вироби легкої промисловості та індустрії моди [2, 3, 4].

Сучасний розвиток технічного прогресу додає все нових можливостей. В швейній промисловості це 3D моделювання одягу, за допомогою особливих програм можливо створити свою модну колекцію в комп'ютері, не витрачаючи гроші на матеріали та труд працівників. Упевнившись в якості розробки, завжди є можливість втілити колекцію у життя. Серед програм 3D моделювання розповсюджені такі: Marvelous designer [5], Vidya Assyst 3D [6], Substance 3D [7], Clo3D [8] та інші.

Для автоматизації виробничого процесу компетентному технологу легкої промисловості корисними будуть знання такого продукту, як ІС підприємство. Для вузлової обробки векторних зображень буде в нагоді графічний редактор CorelDraw. В цій програмі можливо створювати зображення, працювати з окремими вузлами та цілими ескізами. Також для автоматизації технології виробництва (CAM – Computer-aided manufacturing) потрібен системний продукт, який дозволяє налаштувати процес з централізованим керуванням електронно-розрахункових машин, що зменшує затрати та терміни на виготовлення продукції. Для таких задач корисні програми: SolidCAM, SprutCAM, ADEM, Тєхтран тощо [2].

Всі перелічені програми та ресурси важливі для формування компетентної особи-професіонала в галузі легкої промисловості. Завдяки розвитку науково-технічного прогресу, можливостей з кожним роком стає все більше. Створюється нове програмне забезпечення, вдосконалюється вже створене, обладнання також стає все більш розвиненим та ергономічним. І разом з цим сучасним ритмом перед кожним спеціалістом стає необхідність постійного вдосконалення знань, вмінь та навичок, постійного розвитку професійних якостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лавіна Т.А., Козлова О.А. Структура та зміст компетентності в галузі інформаційних і комунікаційних технологій майбутнього технолога виробів легкої промисловості // Фундаментальні дослідження. - 2014. – № 12-2. С. 384-387; <https://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=36237> (дата звернення: 14.05.2023).
2. Козлова Є.А. – Можливості інформаційних і комунікаційних технологій в діяльності технолога легкої промисловості. //Сучасні проблеми науки і освіти. – 2014 - №6 URL: <https://science-education.ru//ru/article/view?id=16225>
3. Як вибрати програму для конструювання одягу <https://grasser.ru/blog/kak-vybrat-programmu-dlya-konstruirovaniya-odezhdy/>
4. 9 програм для конструювання та моделювання одягу <https://www.be-in.ru/ideas/37129-vosem-programm-dlya-konstruirovaniya-i-modelirovaniya-odezhdy/>
5. Marvelous designer - <https://academy.andretan.com.ua/digital---3d>
<http://3das.com.ua/modelyuvannya-3d-odyagu-v-marvelous-designer/>
6. Vidya 3D - <https://hs-pro.co.uk/3d-modelirovanie/>
<https://sewingcenter.com.ua/uk/sapr-odezhdy/vidya-assyst/>
7. Substance 3D
<https://www.adobe.com/ua/products/substance3d/discover/3d-in-fashion.html>
8. Clo3D - <https://dressofcourse.com.ua/uk/course/kursy-3d-modelyuvannya-i-vizualizaciyi-odyagu/>
<https://dressofcourse.com.ua/uk/course/kursy-3d-modelyuvannya-i-vizualizaciyi-odyagu/>

РОЗРОБКА ТЕЛЕГРАМ-БОТА ВИБОРУ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ХУДОЖНЬОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Церковний І. О.

Студент

Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Анотація: Дана робота пропонує створення телеграм-бота, спрямованого на рекомендації літератури для користувачів, які не знають який жанр їм подобається або чим саме їх зацікавити. Бот пропонує функціонал пошуку, перегляду, оцінки та додавання книжок до відстежуваних списків, проходження тесту для визначення настрою та отримання відповідних рекомендацій. Цей проект відповідає потребам сучасного світу, де зростає інтерес до літератури.

Ключові слова: телеграм-бот, рекомендації літератури, пошук книжок, оцінка книжок, тестування настрою, рекомендації жанрів, популярність телеграм-ботів.

В умовах сучасного світу, коли в людей немає стабільного підключення до інтернету, можливості мати світло у будь-який час – мобільні сервіси стають більш популярними, адже вони дозволяють отримувати потрібну інформацію зі смартфона. У період віялових відключень по всій країні та блекауту, люди стали більш цікавитися літературою. З багато нових шанувальників читати, котрі не знають що їм може сподобатися з жанрів.

Інтеграція рекомендацій літератури у чат-бот може виявитися дуже ефективним рішенням, адже це являється зручним та корисним варіантом комунікації користувачів зі представленням будь-якої інформації.

Все більше і більше людей почало цікавитися літературою, де вирішеним питанням є момент коли людина знає що їй почитати, чи який жанр їй подобається. Також, існує багато сервісів, які зберігають в собі літературу та представляють собою онлайн-бібліотеку.

Але з ростом зацікавлених людей до літератури, зростає й питання що ж саме прочитати. Люди можуть не знати які жанри їм більше подобаються, чи що вони читали. Не кожному хочеться розпочинати зі всесвітньо відомих шедеврів літературного світу, або ж люди прочитали цю літературу та не до кінця розуміють, що їм зараз більше підійде.

Насамперед, чат-боти представляють собою спеціалізований додаток, що дозволяє користувачам взаємодіяти зі сторонніми сервісами за допомогою відомого інтерфейсу чату.

Чат-ботом виступає деякий допоміжний інформатор, який спілкується з користувачами через повідомлення і може мати набір різних функцій. Тобто, можна отримати відповідну інформацію, написавши чат-боту спеціальну команду, яка інтерпретується в повідомлення.

Такі боти дозволяють збільшити прибуток компаній, розвинути їх популярність, адже бот інтегрований у популярні месенджери то їх розгалуження є легким за рахунок рекомендацій знайомих між собою, а відсутність месенджеру в наш час майже неіснуюча вірогідність.

Враховуючи нещодавню ситуацію в країні, все більше і більше людей цікавило чим би зайнятися у період відключення світла, коли в досяжності лише телефон з певним зарядом.

Тому, для повсякденного життя, в особливості користувачам мережі Інтернет, вже важко уявити своє життя з відсутністю месенджерів. Реалізація додаткових сервісів чи додатків всередині цих месенджерів є дуже актуальним питанням, адже саме зараз месенджери еволюціонують до умовних гігантів “WeChat”, де можна спілкуватися, зберігати кошти, обмінюватися інформацією, робити трансфери.

Метою проекту є створення телеграм-боту, що рекомендує літературу, оснований на швидкому опитуванні настрою людини, який повинен мати наступний функціонал: пошук та перегляд книжок, оцінка книжок за рейтингом, додавання книжок у улюблений список, відстеження статусу прочитання книжки, проходження тесту для визначення настрою та отримання

відповідних рекомендацій до книжок.

Головною проблемою та недоліком існуючих аналогів є відсутність рекомендацій книг для новачків, що не розуміються в жанрах, не знають що їм може сподобатися. У поточній ситуації доволі складно зрозуміти свої уподобання до тієї чи іншої літератури.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що тема є доволі актуальною, та в перспективі комерційно успішною, бо галузь телеграм-ботів лише набирає популярність, а якісних сервісів пошуку книжок недостатньо.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

УДК 539.375

ОБ ОДНОЙ ЗАДАЧЕ ТЕОРИИ ТРЕЩИН ДЛЯ ДВУХСЛОЙНОЙ ЦИЛИНДРИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ

Ахиев Алаббас Сейди оглы

к.ф.-м.н., доцент

Азербайджанский Технический Университет

Нифталиева Мехрибан Муслим кызы

к.ф.-м.н., доцент

Азербайджанский Технический Университет

Резюме: Рассматривается плоская задача теории трещин для сердечника кабеля занимающего область в виде круга радиусом R_1 и ослабленного трещиной со связями между берегами. Используется модель трещины при наличии концевых областей в которых берега трещины взаимодействуют.

Ключевое слова: двухслойная цилиндрическая структура, трещина со связями между берегами, усилия в связях.

Рассмотрим задачу механики разрушения для сердечника, ослабленного прямолинейной трещиной и скрепленного защитной оболочкой при условии, что удельная мощность внутренних источников тепла Q (джоулево тепло) в сердечнике распределена по объему равномерно.

Пусть рассматриваемый сердечник (поперечное сечение) заполняет в плоскости $z = x + iy$ ($i = \sqrt{-1}$) круг радиуса R_1 с центром в начале координат, ограниченную извне окружностью L_1 , а сечение защитного цилиндра (покрытие) заполняет в этой же плоскости кольцо, ограниченную извне

окружностью L_2 радиуса R_2 , центр которой совпадает с центром окружности L_1 , а внутри окружности L_1 .

Предположим, что сердечник ослаблен одной прямолинейной трещиной с центром в начале координат, берега которой вне концевых зон свободны от нагрузок.

Рассмотрим случай, когда защитное покрытие сердечника представляет собой тонкостенный цилиндр $R_2 - R_1 \ll R_1$. Так как защитное покрытие обычно очень тонкое, при их усадке в них возникают напряжения высокой величины максимально возможное значение, которых равно пределу текучести σ_s . Из уравнения равновесия легко найти радиальное давление

$$p = \frac{\sigma_s(R_2 - R_1)}{R_1}.$$

Итак, рассмотрим плоскую задачу механику разрушения для сердечника кабеля, занимающего область в виде круга радиуса R_1 и ослабленного прямолинейной трещиной с концевыми зонами, когда берега трещины вне концевых зон свободны от внешних нагрузок, а на границе круга L_1

$$\sigma_r = -p \quad (1)$$

Выделим части трещины длиной d (концевая зона), примыкающие к ее вершинам ($\lambda \leq |x| \leq l, y = 0, d = l - \lambda$), в которых берега трещины взаимодействуют, так что это взаимодействие сдерживает раскрытие трещины.

Для математического описания взаимодействия берегов трещины считаем, что в концевых зонах между берегами трещины имеются связи (силы сцепления), закон деформирования которых задан. В общем случае он представляет собой нелинейный закон деформирования [1., с. 5; 2., с. 316; 3., с. 522].

При действии внешних нагрузок в связях между берегами трещины будут возникать усилия $q(x)$, имеющие, из-за симметрии задачи относительно оси абсцисс только нормальную составляющую. Так как концевые зоны малы по сравнению с остальной частью сечения сердечника, то их можно мысленно удалить, заменив разрезом, поверхности которых взаимодействуют между

собой по некоторому закону, соответствующему действию удаленного материала.

Следовательно, к берегам трещины в концевых зонах будут приложены нормальные напряжения $q(x)$. Величина этих напряжений заранее неизвестна и подлежит определению в процессе решения краевой задачи механики разрушения. Силы сцепления $q(x)$ зависят от расстояния между берегами трещины.

Краевые условия на берегах трещины в рассматриваемой задаче имеют вид

$$\sigma_y - i\tau_{xy} = 0 \text{ при } y = 0, |x| \leq \lambda \quad (2) \quad \sigma_y - i\tau_{xy} = q(x) \text{ при } y = 0, \lambda < |x| \leq l$$

Основные соотношения поставленной задачи должны быть дополнены уравнением, связывающим перемещения раскрытия трещины и усилия в связях.

Это уравнение, без потери общности, в рассматриваемой задаче можно представить в виде

$$v^*(x, 0) - v^-(x, 0) = C(x, q)q(x)$$

где $v^*(x, 0) - v^-(x, 0)$ – раскрытие трещины в концевой зоне; X - аффикс точек берегов трещины в концевой зоне; функцию $C(x, q)$ можно рассматривать как эффективную податливость связей, зависящую от напряжения связей комплексные потенциалы Колосова-Мусхелишвили [4, с.315], граничные условия на контуре круга L_1 , берегах трещин и на полосах ослабленных связей материала запишем в следующем виде

$$\Phi(x) + \overline{\Phi(x)} + x\overline{\Phi'(x)} + \overline{\Psi(x)} + \frac{3q_*x^2}{32} = c, |x| \leq l \quad (4)$$

$$\Phi(t) + \overline{\Phi(t)} - \bar{t}\overline{\Phi'(t)} - \frac{t^2}{R_1^2}\overline{\Psi(t)} + \frac{q_*R_1^2}{32} = -p, t \in L_1 \quad (5)$$

где $q_* = \frac{\alpha EQ}{\lambda_T}$; λ_T – коэффициент теплопроводности материала сердечника; E -модуль упругости материала сердечника; α – коэффициент линейного температурного расширения; $c = 0$ – на берегах трещины вне концевых зон; $c = q(x)$ в концевых зонах трещины.

Решение краевой задачи (4)-(5) ищем в виде

$$\Phi(z) = \Phi_0(z) + \Phi_1(z), \Psi(z) = \Psi_0(z) + \Psi_1(z) \quad (6)$$

где $\Phi_1(z) = \frac{1}{2\pi i} \int_{-l}^l \frac{g(t)}{t-z} dt$;

$$\Psi_1(z) = \frac{1}{2\pi i} \int_{-l}^l \frac{\overline{g(t)}}{t-z} dt - \frac{1}{2\pi i} \int_{-l}^l \frac{t \cdot g(t)}{(t-z)^2} dt$$

Здесь искомая функция

$$g(x) = \Phi^+(x) - \Phi^-(x) = \mu \frac{\lambda_0 + \mu}{\lambda_0 + 2\mu} \frac{\partial}{\partial x} [(u + iv)^+ - (u + iv)^-],$$

$|x| \leq l$; $\lambda_0, \mu, \lambda_0, \mu$ – постоянные материалы Ламе.

Потенциалы $\Phi_0(z), \Psi_0(z)$ аналитичны в сплошном круге радиуса R_1 .

Удовлетворяя функциями (6) граничному условию на берегах трещины и полосах ослабленных связей, получим следующее сингулярное интегральное уравнение относительно неизвестной функции $g(x)$:

$$\Phi_0(x) + \overline{\Phi_0(x)} + x\Phi_0'(x) + \Psi_0(x) - \frac{1}{\pi i} \int_{-l}^l \frac{g(t)}{t-x} dt + \frac{3q_*x^2}{32} = c \quad (7)$$

Граничное условие (5) позволяет получить вспомогательную краевую задачу для сплошного круга

$$\Phi_0(t) + \overline{\Phi_0(t)} - \bar{t}\Phi_0'(t) + \frac{t^2}{R_1^2} \Psi_0(t) = \overline{f_0(t)} \quad (8)$$

$$\overline{f_0(t)} = -\bar{p} - \frac{q_*R_1^2}{32} - \frac{1}{2\pi i} \int_{-l}^l \frac{g(x)dx}{x-t} + \frac{1}{2\pi i} \int_{-l}^l \frac{\overline{g(x)}dx}{x - \frac{R_1^2}{t}} + \frac{1}{2\pi i} \int_{-l}^l \frac{g(x)dx}{(x-t)^2}$$

Так как для исходной задачи теории упругости выполнены условия равенства главного вектора и главного момента внешних сил, то соответствующие условия

$$\int_{L_1} f_0(t)dt = 0, \int_{L_1} \operatorname{Im}f_0(t) \frac{dt}{t} = 0$$

выполняются и для вспомогательной задачи (8) для сплошного круга.

Следовательно, если исходная задача теории упругости (1)-(2) разрешима, то разрешима и вспомогательная задача (8).

Решая вспомогательную задачу (8) методом Н.И.Мусхелишвили [4.,с.312]

находим потенциалы $\Phi_0(z), \Psi_0(z)$. Исключив из (7) функции $\Phi_0(z), \Psi_0(z)$, получим сингулярное интегральное уравнение для нахождения функции $g(t)$.

К сингулярному уравнению следует добавить дополнительное уравнение

$$\int_{-l}^l g(x) dx = 0, \quad (9)$$

которое обеспечивает условие однозначности смещений при обходе контура трещины.

В правую часть сингулярного интегрального уравнения (7) входит неизвестная функция $q(x)$. Функцию $q(x)$ можно представить в виде

$$g(x) = \mu \frac{(\lambda_0 + \mu \frac{\partial}{\partial x})}{\lambda_0 + 2\mu \frac{\partial}{\partial x}} (C(x, q)q(x))$$

Полученное сингулярное интегральное уравнение с дополнительным условием (9) целесообразно решать численно прямыми методами. Сингулярное интегральное уравнение при условии (9) с помощью процедуры алгебраизации [5, с.156] сводится к системе M алгебраических уравнений для определения M неизвестных $g_0(t_m) (m = 1, 2, \dots, M)$

$$\begin{cases} \sum_{k=1}^M A_{rk} g_k^0 = q(x_r) + f(x_q) \quad (r = 1, 2, \dots, M - 1) \\ \sum_{k=1}^M g_k^0 = 0 \end{cases} \quad (11)$$

В правую часть системы (11) входят неизвестные значения напряжений $q(x)$ в узловых точках, принадлежащих концевым зонам. Для построения недостающих алгебраических уравнений потребуем выполнения условий (10) в узловых точках x_r , принадлежащих концевым зонам. При этом используем метод конечных разностей. Для замкнутости полученных систем не хватает одного уравнения, определяющего размер концевых зон. Условием, служащим для определения размера концевой зоны является условие конечности напряжений в окрестности вершин трещины.

Полученные алгебраические системы связаны между собой и решались совместно. Решение этой системы позволяет определить значения искомой функции $g(x)$ в узловых точках, значения усилий $q(x)$ в связях, а также размер концевой зоны.

Для определения предельно – равновесного состояния использовали

условие критического раскрытия трещины. Полагали, что разрыв связей на краю концевой области $x = x_0$ происходит при выполнении условия

$$v^+(x, 0) - v^-(x, 0) = \delta_* \quad (12)$$

где δ_* - предельная длина (вытяжка) связи. Совместное решение полученных систем и (12) дает возможность (при заданных характеристиках связей) найти критическую внешнюю нагрузку, при которой происходит рост трещины в сердечнике кабеля.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гольдштейн Р.В., Перельмутер М.Н. Трещина на границе раздела материалов с нелинейным взаимодействием берегов: Препринт № 619. ИПМ РАН. М:1998. 42с.
2. Budiansky B., Evans A.G., Hutchinson J.W. Fiber – matrix de bonding effects on cracking in aligned fiber ceramic composites // Int. J. Solid Structures, 1995, v. 32, №, v. 32, № 3-4, p. 315-328.
3. Ji H., de Gennes P.G. Adhesion via Connector Molecules: The Many-stitch Problem//Macromolecules, 1993, v.26, p.520-525.
4. Мухелишвили Н.И. Некоторые основные задачи математической теории упругости, М: Наука, 1966. 707с.
5. Мирсалимов В.М. Неоднородные упругопластические задачи, М.:Наука, 1987. 256с.

АСИМПТОТИЧНІ ЗОБРАЖЕННЯ РОЗВ'ЯЗКІВ ЦИКЛІЧНИХ СИСТЕМ ІСТОТНО НЕЛІНІЙНИХ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ

Федина Наталія Василівна,
студентка

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна

Анотація: В даній роботі досліджено циклічну систему істотно нелінійних диференціальних рівнянь з правильно змінними нелінійностями і отримано необхідні, а також достатні умови існування достатньо широкого класу розв'язків даного рівняння, а також асимптотичні співвідношення для таких розв'язків при прямуванні аргументу до особливої точки.

Ключові слова: повільно змінна функція, правильно змінна функція, правильно змінні розв'язки, система типу Емдена-Фаулера, істотно нелінійні диференціальні рівняння.

Розглядаємо систему диференціальних рівнянь

$$y'_k = \alpha_k p_k(t) \phi_{k_1}(y_1) \phi_{k_2}(y_2) \phi_{k_3}(y_3) \quad (k = \overline{1,3}) \quad (1)$$

в якій $\alpha_i \in \{-1, 1\}$ ($i = \overline{1,3}$), $p_i: [a, \omega] \rightarrow [0, +\infty]$ ($i = \overline{1,3}$) неперервні функції, $-\infty < a < \omega \leq +\infty^2$, $\phi_{k_i}: \Delta(Y_i^0) \rightarrow [0, +\infty]$ ($i, k = \overline{1,3}$) неперервно диференційовні та правильно змінні при $y_i \rightarrow Y_i^0$ функції порядків σ_i таких, що $\sigma_{k_1} \sigma_{k_2} \sigma_{k_3} \neq 1$, де $\Delta(Y_i^0)$ – деякий односторонній окіл Y_i^0 , Y_i^0 дорівнює або 0 або $\pm\infty$.

Така система рівнянь у випадку, коли $\phi_i(y_i) = |y_i|^{\sigma_i}$ ($i = \overline{1,3}$), називається системою типу Емдена-Фаулера. Асимптотичні зображення при $t \uparrow \omega$ для неколивних розв'язків систем такого типу другого порядку досліджуються в [1 – 5].

Розв'язок $(y_i)_{i=1}^3$ системи (1) заданий на проміжку $[t_0, \omega] \subset [a, \omega]$,

будемо називати $P_\omega(\Lambda_1, \Lambda_2)$ розв'язком, якщо для нього виконуються наступні умови:

$$y_i(t) \in \Delta(Y_i^0) \text{ при } t \in [t_0, \omega], \lim_{t \uparrow \omega} y_i(t) = Y_i^0$$

$$\lim_{t \uparrow \omega} \frac{y_i(t)y_{i+1}'(t)}{y_i'(t)y_{i+1}(t)} = \Lambda_i \quad (i = \overline{1,2}).(2)$$

Означення $P_\omega(\Lambda_1, \Lambda_2)$ – розв'язку не дає прямого зв'язку між першою і 3-ю компонентами цього розв'язку, які фігурують в 3-ому рівнянні системи. Але при виконанні умови $\Lambda_1, \Lambda_2 \in R \setminus \{0\}$ в силу (2) маємо:

$$\Lambda_3 = \lim_{t \uparrow \omega} \frac{y_3(t)y_1'(t)}{y_3'(t)y_1(t)} = \lim_{t \uparrow \omega} \left[\frac{y_3(t)y_2'(t)}{y_3'(t)y_2(t)} \cdot \frac{y_2(t)y_1'(t)}{y_2'(t)y_1(t)} \right] = \frac{1}{\Lambda_1 \cdot \Lambda_2}.$$

Звідси випливає, що $\prod_{i=1}^3 \Lambda_i = 1$ і тому згідно умови $\prod_{i=1}^3 \sigma_i = 1$ хоча би для одного значення $i \in \{1,2,3\}$ вираз $1 - \Lambda_i \sigma_{i+1}$ відмінний від нуля. Нехай

$$1 - \Lambda_1 \sigma_2 \neq 0, 1 - \Lambda_2 \sigma_3 \neq 0, 1 - \Lambda_3 \sigma_1 \neq 0.$$

Введемо допоміжні функції I_1, I_2, I_3 і відмінні від нуля постійні $\beta_1, \beta_2, \beta_3$, покладаючи

$$I_1 = \begin{cases} \int_{A_1}^t p_1(\tau) d\tau \text{ якщо } 1 - \Lambda_1 \sigma_2 \neq 0 \\ \int_{A_1}^t I_2(\tau) p_2(\tau) d\tau \text{ якщо } 1 - \Lambda_1 \sigma_2 \neq 0, 1 - \Lambda_2 \sigma_3 \neq 0 \\ \int_{A_1}^t I_3(\tau) p_3(\tau) d\tau \text{ якщо } 1 - \Lambda_k \sigma_{k+1} \neq 0, k = 1,2, 1 - \Lambda_3 \sigma_1 \neq 0 \end{cases}$$

$$I_2(t) = \begin{cases} \int_{A_2}^t p_2(\tau) d\tau \text{ якщо } 1 - \Lambda_2 \sigma_3 \neq 0 \\ \int_{A_2}^t I_1(\tau) p_1(\tau) d\tau \text{ якщо } 1 - \Lambda_2 \sigma_3 \neq 0, 1 - \Lambda_3 \sigma_1 \neq 0 \\ \int_{A_2}^t I_3(\tau) p_3(\tau) d\tau \text{ якщо } 1 - \Lambda_k \sigma_{k+1} \neq 0, k = 2,3, 1 - \Lambda_1 \sigma_2 \neq 0 \end{cases}$$

$$I_3(t) = \begin{cases} \int_{A_3}^t p_3(\tau) d\tau \text{ якщо } 1 - \Lambda_3 \sigma_1 \neq 0 \\ \int_{A_3}^t I_1(\tau) p_1(\tau) d\tau \text{ якщо } 1 - \Lambda_3 \sigma_1 \neq 0, 1 - \Lambda_1 \sigma_2 \neq 0 \\ \int_{A_3}^t I_3(\tau) p_3(\tau) d\tau \text{ якщо } 1 - \Lambda_k \sigma_{k+1} \neq 0, k = 1, 3, 1 - \Lambda_2 \sigma_3 \neq 0 \end{cases}$$

$$\beta_i(t) = \begin{cases} 1 - \Lambda_i \sigma_{i+1}, \text{ якщо } i \in I \\ \frac{\beta_l}{\Lambda_l \cdots \Lambda_{i-1}}, \text{ якщо } i \in \{l+1, 2\} \\ \frac{\beta_l}{\Lambda_l \cdots \Lambda_2 \Lambda_1 \cdots \Lambda_{i-1}}, \text{ якщо } i \in \{1, l-1\} \end{cases}$$

де кожна з границь інтегрування $A_i \in \{\omega, a\}$ і вибрана таким чином, щоб відповідний їй інтеграл I_i направлявся або до 0, або до ∞ при $t \uparrow \omega$.

Окрім того, введемо числа

$$A_i^* = \begin{cases} 1, \text{ якщо } A_i = a \\ -1, \text{ якщо } A_i = \omega, \\ (i = \overline{1, 3}) \end{cases}$$

які дозволяють визначити знаки функцій I_1, I_2 на проміжку $[a, \omega]$.

Відмітимо також, що в силу властивостей правильно змінних функцій

$$\lim_{z \rightarrow Y_i} \frac{z \phi_i'(z)}{\phi_i(z)} = \sigma_i, \phi_i(z) = |z|^{\sigma_i} \Theta_i(z) \quad (i = \overline{1, 3}),$$

де $\Theta_i(z)$ – повільно змінна для $z \rightarrow Y_i^0$ функція.

У роботі встановлено необхідні і достатні умови існування у системи диференціальних рівнянь (1) $P_\omega(\Lambda_1, \Lambda_2)$ розв'язків, а також асимптотичних для $t \uparrow \omega$ формул для таких розв'язків у випадку, коли Λ_1, Λ_2 – відмінні від нуля дійсні постійні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Белозерова М.А. Асимптотические представления решений неавтономных дифференциальных уравнений второго порядка с нелинейностями близкими к степенным // Нелинейные колебания. - 2009. - Т.12. №1. - С. 3 - 15.

2. Белозерова М.А. Асимптотические свойства одного класса решений существенно нелинейных дифференциальных уравнений второго порядка // Математичні студії. - 2008. - Т.29, №1.- С.52-62.
3. Евтухов В.М. Асимптотические представления правильных решений одной двумерной системы дифференциальных уравнений // Доп. НАН України. 2002. - N 4. - С. 11-17.
4. Евтухов В.М. Асимптотические представления правильных решений одной полулинейной двумерной системы дифференциальных уравнений // Доповіді НАН України. - 2002. - N 5. - С. 11-17.
5. Евтухов В.М. Асимптотические представления решений неавтономных обыкновенных дифференциальных уравнений. Дисс...д. физ.-мат. наук. Киев, 1998. 295 с.

GEOGRAPHICAL SCIENCES

УДК 330

ПОДОРОЖ УКРАЇНОЮ - ДРУГЕ ДИХАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Пахомова Аліна Яківна

Студентка

Черкаського національного університету

імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

Анотація: В тезах розглянуто та розповідається про важливість подорожувати своєю країною. Розповідається також про те, як подорож змінює бачення та відношення до країни не лише гостей, а й самих мешканців.

Сьогодні, в період війни в Україні, є потреба в популяризації та прославленні всього українського. Кожному українцю і не тільки, важливо говорити на світову аудиторію, показувати через світлини, відеоматеріали, наводити факти з історії про те, яка у нас країна.

Ключові слова: подорож, Україна, мандрівник, популяризація.

Метою дослідження є визначення рівня у мандрівників-початківців відношення до країни та залучення до подорожі Україною якомога більшої і навіть світової аудиторії.

Подорожі Україною – одна з улюблених справ у житті кожного українця. Якби кожному українцю випала можливість заробити багато грошей, ми не сумніваємося, що витратили би їх усі на подорожі різними країнами та континентами світу. Але всі наші знання про подорожі почалися саме з рідної країни — України [3, с. 45]. Наша країна має неймовірні ландшафти, пам'ятки архітектури та безліч різноманітних регіонів, які приваблюють не лише туристів, а й місцевих жителів. Ми вважаємо, що розуміння країн світу варто

починати з України, і зараз розповімо чому. Україна – могутня країна з містами-мільйонниками, які гостинно зустрічають туристів і завжди раді новим жителям країни [4, с. 11].

Ми вирішили провести дослідження серед учнів 9 класів ЗОШ I-III ступенів міста Черкаси. Опитали 94 особи про те, за що вони люблять Україну та попросили розповісти про міста в яких вони вже були і що їм сподобалось там найбільше. Найчастіше розповідь починали зі столиці нашої країни - Києва. Думаємо, що багатьом відома історія заснування столиці, але хотілося б більш детально познайомити з тими пам'ятками, які варто відвідати кожному туристу і про які найчастіше згадували учні:

1. Столиця України – Київ, підкорить пам'ятками архітектури, величними соборами та прекрасною природою. Найважливішим районом міста є Хрещатик. Іноді може здатися, що Київ побудований через головну вулицю міста. Кожен, хто хоч раз бував у Києві, знає найкрасивіші собори: Софію Київську, Печерську Лавру в Києві, Андріївську церкву та багато інших. Кожен із цих храмів демонструє всю красу Києва [2, с. 113.].

2. Наступне за популярністю місто в розповідях учнів, яке особливо варто відвідати під час подорожі Україною – це Харків, який є першою столицею України. Крім красивих парків, у Харкові є найголовніша пам'ятка, яку знає кожен поважуючий себе українець - Держпром. Улюбленим місцем в Харкові для учнів виявився парк біля станції метро «Історичний музей», через який можна вийти на набережну [5, с. 96.].

3. Окрім цих двох чудових міст, популярним у розповідях учнів в Україні є місто, де можна легко вийти з дому та майже миттєво пірнути у Чорне море – це Одеса-мама. Місто має надзвичайний динамізм завдяки місцевому населенню. Велика кількість молдован і справжня Одеса створили неабиякий колорит. Чесно кажучи, розповідають молоді мандрівники, одеситів чути за кілометр, тому що у них специфічний тип мови, який надає неймовірного та незабутнього колориту та шарму цьому місту [1, с. 12].

Кожне місто в Україні дозволяє туристам зрозуміти, що різні міста мають

різні особливості та місцеве населення. Ми любимо свою країну і ніколи, ніхто не скаже, що подорож Україною нудна. Приїхавши в нове місце, кожен турист буде в захваті від гармонійного поєднання природних ландшафтів і пам'яток архітектури. Кожен українець повинен побачити всю Україну, щоб знову зрозуміти, що наша країна найкрасивіша і найсильніша в усіх відношеннях. Навіть сьогодні, у важкі часи для всіх українців та України потрібно знати про важливість життя туризму та всіляко підтримувати його.

Ми вирішили провести опитування серед учнів 9 класів та дізнатися їх думку з приводу подорожування Україною саме у військовий стан та час і були приголомшені результатами(рис. 1.):

Рис. 1. Подорож під час війни

Як бачимо, що майже всі 94 опитуваних є фанатами подорожей, їх ніхто не зупиняє і ніщо їм не може в цьому завадити. Навіть у скрутний час вони подорожують та підтримують країну, її положення та її економічну складову. І це лише 94 опитаних українця, але ми впевнені, що ця цифра сягає мільйонів тих, хто не забуває та подорожує Україною.

Ми вважаємо, що будь-який турист ніколи не забуде подорож Україною. Відвідавши кожне місто окремо, кожен бажаючий зможе більше дізнатися про історію міста, отримати неймовірні фото та емоції на все життя. Також він зможе допомогти популяризувати українське на весь світ, бо це важливо та не аби як потрібно. Обирайте українське!

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Болдирєв О. В. Одесі — 600: Іст. нарис. — Одеса : Юг, 1994. — 72 с.
2. Літопис Руський. — Київ: Дніпро, 1989. — 591 с.
3. Рутинський М. Географія туризму України : навч.-метод. посіб. — К. : ЦНЛ, 2004. — 159 с.
4. Стехун Л. М. Україна: короткий географічний огляд. — Х. : Ранок, 2000. — 112 с.
5. Харків // Географічна енциклопедія України. 3 Том. П-Я. — Київ, вид. «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1993. — 480 с. — С. 351.

ARCHITECTURE

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КРИТИХ ПАРКІНГІВ ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ МІСЬКОЇ ЗАБУДОВИ ТА ЗМЕНШЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАТОРІВ

Шелест Вікторія Олександрівна
Піданова Марина Сергіївна
магістри Відокремлений структурний підрозділ
«Інститут інноваційної освіти КНУБА»
м. Київ, Україна

Анотація: Метою даної наукової роботи є дослідження ефективності використання критих паркінгів для поліпшення міської забудови та зменшення транспортних заторів. У роботі проаналізовані показники, що впливають на ефективність використання критих паркінгів, такі як кількість, доступність та розташування місць для паркування, вартість побудови та обслуговування, вплив на забудову міста та довкілля. Дослідження включатиме аналіз сучасних проектів критих паркінгів та їхніх ефективних показників. Окрема увага буде приділена дослідженню впливу критих паркінгів на зменшення кількості автомобілів на дорогах та на поліпшення якості життя мешканців міста.

Ключові слова: критий паркінг, міська забудова, збереження історичної спадщини, архітектурна інтеграція.

Значна кількість автомобілів у містах призводить до транспортних заторів, забруднення довкілля та погіршення якості життя міського населення.

Концепція ефективного використання критих паркінгів в міському плануванні стає все більш актуальною у зв'язку зі зростаючим числом автомобілів та заторів на дорогах. Однак, вирішення цього питання пов'язане з багатьма складнощами, зокрема, з проблемами архітектурного планування та

забудови. Однією з основних проблем є обмежена кількість вільного простору для будівель і критих паркінгів у міських районах. Це може вимагати розвитку інноваційних конструкцій та інженерних рішень для розміщення критих паркінгів на обмеженій площі. Крім того, побудова критих паркінгів може впливати на вигляд та архітектурний стиль міста, що є причиною дбайливого планування та збалансованого розвитку. Іншою важливою проблемою є забезпечення належного комфорту та безпеки для користувачів критих паркінгів. Що включає в себе захист від погодних умов, адекватне освітлення та вентиляцію, безпеку від крадіжок та інших протиправних дій. Врахування цих аспектів забезпечить більшу ефективність використання критих паркінгів та збільшення задоволення користувачів. Варто зазначити, що ефективне використання критих паркінгів потребує взаємодії з іншими елементами міської інфраструктури, такими як громадський транспорт та велосипедні доріжки. Це вимагає додаткового планування та координації робіт з різних сфер міського життя. Отже, ефективне використання критих паркінгів може відігравати важливу роль у покращенні міської забудови та зменшенні транспортних заторів, але вимагає дбайливого планування та урахування проблем, пов'язаних з архітектурним плануванням, комфортом та безпекою користувачів та координації з іншими елементами міської інфраструктури. Цілями даної наукової роботи є дослідження та аналіз ефективності використання критих паркінгів як засобу поліпшення міської забудови та зменшення транспортних заторів. Існують різні проблеми паркування в містах, які впливають на транспортну ситуацію. Одна з найбільш відчутних проблем - недостатньо розвинуті паркінги в центральних районах міст, де зосереджено більшість офісів, магазинів та інших закладів.

Як результат водії витрачають багато часу на пошук місць для паркування, залишають свої автомобілі на тротуарах, пішохідних переходах та інших місцях, що призводить до перешкод для руху пішоходів. Іншою проблемою є недостатня кількість місць для паркування в окремих районах міст, де зосереджені житлові комплекси та торгові центри. Це призводить до

того, що водії залишають свої автомобілі на тротуарах та газонах, що не тільки призводить до перешкод для пішоходів, але також може пошкодити інфраструктуру та зелені насадження. Літературний огляд з проблеми паркування в містах показує, що однією з найбільших проблем є нестача місць для паркування.

Згідно з дослідженням Міжнародної асоціації паркування та мобільності (International Parking Institute), в багатьох містах у світі кількість автомобілів значно перевищує кількість місць для паркування. З іншого боку, деякі дослідники вважають, що проблема не полягає в нестачі місць для паркування, а в надмірній залежності від автомобілів. За дослідженням Дональда Шупака (Donald Shoup), професора університету Каліфорнії, нестача місць для паркування може бути вирішена шляхом збільшення ціни на паркування, що зменшить кількість автомобілів на дорогах та збільшить кількість вільних місць для паркування. Щодо архітектурного планування, важливим аспектом є місце розташування. Часто відкриті паркінги розташовані на окраїнах міста, що змушує водіїв здійснювати додатковий шлях до своєї роботи або місця призначення. Це може привести до додаткових транспортних заторів та забруднення навколишнього середовища. Водночас, розташування паркінгів біля центру міста може займати значну площу, що може конкурувати з іншими інфраструктурними потребами міста, такими як парки, сквери та інші відкриті простори. Одним із можливих рішень є будівництво критих паркінгів. Вони можуть бути розташовані у центрі міста, що дозволяє водіям зручно залишати свої автомобілі, не займаючи при цьому багато місця. Крім того, криті паркінги можуть бути обладнані додатковими сервісами, такими як електричні зарядки для електромобілів, велопрокати та інші сервіси, що дозволяють забезпечити комфортні умови для користувачів. У своїй статті "Urban Parking Design: Recent Planning Strategies for Sustainable City" автори статті розглядають сучасні стратегії планування паркування, спрямовані на створення сталої та стійкої міської інфраструктури. Зокрема, розглянуто такі підходи, як створення пішохідних зон та велосипедних доріжок, розвиток громадського транспорту,

сприяння використанню електромобілів та альтернативних джерел енергії.

Крім того, автори наводять приклади успішного впровадження таких стратегій у різних містах світу. Наприклад, в Лондоні було введено систему зонування, що передбачає різні тарифи за паркування в залежності від району міста та часу доби. У Барселоні було створено мережу велосипедних доріжок та розвинуто громадський транспорт, що дозволило зменшити кількість автомобілів на вулицях міста. Загалом, стаття *Urban Parking Design: Recent Planning Strategies for Sustainable City* демонструє необхідність сталого та ефективного планування паркування в містах для поліпшення транспортної ситуації та створення стійкої інфраструктури. Такі стратегії, як зонування та розвиток громадського транспорту, вже успішно використовуються в різних містах світу, а їх впровадження може бути корисним і для інших міст. Зокрема, врахування архітектурних особливостей та вимог до просторового планування може допомогти ефективніше використовувати наявні території для паркування та створення комфортних умов для мешканців міста. Приклад успішної реформи громадського транспорту і паркування є в місті Віторія-Гастейс в Іспанії. Нова мережа громадського транспорту та інфраструктура для велосипедистів і пішоходів були впроваджені в 2009 році, що привело до збільшення популярності громадського транспорту серед мешканців міста. Однак, щоб забезпечити перехід на громадський транспорт, були вжиті заходи щодо зменшення доступності паркування приватних автомобілів у центрі міста. Ці заходи включають розширення зони регульованого паркування, зниження кількості паркомісць, встановлення річної плати за картку резидента для регульованого паркування, диференціацію видів регульованого паркування, підвищення ціни за хвилину паркування на регульованій парковці та створення нових автостоянок *Park&Ride*. Важливою складовою цих заходів є участь усіх зацікавлених сторін у процесі, що забезпечує стійкість та успішність реформи на довготривалий період. Отже, ці заходи змінили поведінку людей, що підтверджується збільшенням популярності громадського транспорту та зменшенням використання приватних автомобілів у центрі міста. Це є

прикладом того, як заходи з підтримки громадського транспорту та обмеження автомобільного руху можуть сприяти більш сталому розвитку міста та покращенню якості життя мешканців. Ще одним прикладом може бути стаття "Smart Parking Systems for Sustainable Cities: A Review of Recent Advances and Future Directions" авторів Huan Chen, Naveen Kumar Mehta та ін. Опублікована в журналі "Sensors" у 2021 році, стаття досліджує сучасні стратегії розробки розумних систем паркування для підтримки сталих міст. Автори розглядають технологічні рішення, такі як сенсори паркування, системи геолокації, розумні додатки та інші інновації, що сприяють оптимізації користування паркінгами в містах. У статті також аналізуються переваги та недоліки розумних паркінгів з точки зору сталого розвитку міст із акцентом на архітектурні аспекти. Система розумного паркування може бути реалізована як засіб вирішення проблем паркування як у теперішній час, так і в майбутньому. Крім того, необхідно приділяти максимальну увагу технікам, що забезпечують підтримку Інтернету речей, щоб вони були в центрі планування систем розумного паркування. У зв'язку з цим існує декілька альтернатив механізму модернізації облаштування паркувальних місць та впровадження смарт-функціоналу. Є ті, які можна ефективно встановити, а є ті, які є досить складними. Незважаючи на це, реалізація має дозволити водіям отримувати актуальну інформацію про паркування в Інтернеті та про вільні паркувальні місця. Ще одним рішенням для збереження історичної спадщини є застосування підземного паркінгу це може бути проект створення мережі підземних паркінгів, як приклад у місті Львів, який був запущений у 2019 році. Цей проект мав на меті зменшити проблему нестачі місць для паркінгу у центрі міста та покращити транспортну ситуацію. У межах проекту було створено підземні паркінги на вулицях, які знаходяться в центральній частині міста. Кожен з цих паркінгів має більше 100 місць та обладнаних сучасними системами безпеки та вентиляції.

Також, для зручності користувачів, на поверхових рівнях облаштовані зони для відпочинку. Підземні паркінги дозволили звільнити вулиці від автомобілів, та зменшити транспортні затори в центральній частині міста. Крім

того, створення підземних паркінгів дозволило зберегти історичний облік міста, оскільки вони не впливають на зовнішній вигляд вулиць та будівель. Ще одним рішенням може бути багатоярусна автоматизована парковка - це високотехнологічна система паркування, що дозволяє ефективно використовувати обмежену площу для паркування багатьох автомобілів. Вона складається з механізованих вантажних підйомників, які переміщують автомобілі на відповідні рівні. Така система паркування має кілька переваг порівняно з традиційними. По-перше, вона дозволяє економити місце, що особливо важливо у містах з високою густотою населення. По-друге, автоматизована парковка зменшує час, необхідний для пошуку місця для паркування, що в свою чергу допомагає зменшити транспортні затори. По-третє, вона забезпечує безпеку автомобілів, оскільки автомобілі розміщуються на високому рівні і їм не загрожує ушкодження від інших транспортних засобів або погодних умов.

Прикладом багатоярусної автоматизованої парковки може бути "AutoParkiT" у місті Кеносха, штат Вісконсін, США. Ця парковка може зберігати до 39 автомобілів на двох рівнях. Вона має систему автоматичного переміщення автомобілів з одного рівня на інший, яка працює за допомогою спеціальних рейок та кабін контролю.

Має систему контролю доступу та відеоспостереження для забезпечення безпеки автомобілів та їх власників. Можна зробити висновок, що проблема паркування є актуальною у багатьох містах світу і має значний вплив на транспортну ситуацію. Розроблення ефективних стратегій для поліпшення ситуації на дорогах міст є ключовим завданням для міських планувальників та архітекторів. Використання критих та відкритих паркінгів, а також багатоярусних автоматизованих паркінгів є ефективними рішеннями для зменшення проблеми паркування в містах. При розробці паркінгів необхідно враховувати різні фактори, такі як планування міського простору, транспортні потоки, доступність паркінгів та їх взаємодію з інфраструктурою міста. Архітектори та планувальники мають розробляти паркінги, які б відповідали

вимогам сучасної міської інфраструктури та забезпечували зручний доступ до транспортних мереж. У світі наявні багато успішних прикладів реалізації паркінгів, які демонструють ефективність впровадження нових стратегій для розв'язання проблем паркування. Для забезпечення сталого розвитку міст та покращення якості життя їх мешканців, необхідно продовжувати розвивати нові технології та стратегії паркування, які б відповідали вимогам сучасного світу та забезпечували зручність транспортного руху в містах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Матвійчук, О. (2018). Проблеми паркування в містах України та шляхи їх вирішення. *Актуальні проблеми публічного управління*, 2(10), 76-82.
2. Білик А.С. (2019). Організація паркування в місті: архітектурнопланувальний аспект.
3. Akbari, H., & Rose, L. (2014). The impact of parking policy on transit ridership in urban centers. *Transport Policy*, 33, 71-77.
4. Cervero, R. (2017). The future of urban parking: implications for sustainability, mobility, and accessibility. *Journal of Planning Education and Research*, 37(2), 137-149.
5. Handley, J. (2016). Urban Parking and Land Use in the Smart City.
6. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 216, 198-207.
7. Jeong, K., & Kwon, Y. (2018). A study on the impact of parking policy on land use and urban sustainability. *Sustainability*, 10(6), 1886.
8. Kang, J., & Koo, S. (2019). Urban parking management strategies for sustainable development: A case study of Seoul. *Sustainability*, 11(2), 422
9. Kim, S., & Kim, S. (2018). The influence of parking on urban density and transportation mode choice. *Sustainability*, 10(11), 4067.
10. Lee, G., & Kim, J. (2017). Parking policy and management strategies for sustainable urban transportation: A review of the Korean experience. *Sustainability*, 9(9), 1611.
11. Litman, T. (2018). Parking management: Strategies, evaluation and

planning. Victoria Transport Policy Institute.

12. Shoup, D. C. (2018). *Parking and the city*. Routledge. 12. Yigitcanlar, T., Kamruzzaman, M., & Arundel, R. (2015)

13. Urban sustainability and parking management: A review of trend and policy innovations. *Journal of Urban Technology*, 22(3), 3-28

ASTRONOMY

УДК 520.2.01

АСТРОМЕТРИЧНІ МІСІЇ HIPPARCOS ТА GAIA

Лимар Валентин Іванович,

викладач

Балецька Софія Ігорівна,

студент

Харківський національний університет

імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Вступ. Астрометрія — це наука про методи визначення положень небесних об'єктів у різні епохи та аналіз їх змін, пов'язаних з рухом Землі в просторі. Більш точно визначення астрометрії можна сформулювати як науки, яка на основі отримання координат небесних світил та вивчення руху Землі створює систему координат у вигляді фундаментального каталогу положень і власних рухів, та узгодженого комплексу значень фундаментальних сталих астрономії (прецесії, нутації, аберації, паралаксів).

В останні роки, із зростанням технологічних можливостей і комп'ютерних технологій, автоматизація і комп'ютеризація обробки набули більшого поширення в астрометричних дослідженнях. Завдяки будівництву великих наземних телескопів, запуску космічних місій відбувається дуже швидке збільшення кількості даних спостережень. Ці дані на першому етапі представлені у вигляді зображень зоряного неба, які необхідно обробити, виміряти та каталогізувати [1].

У роботі розглядаються відомості про космічні місії Hipparcos та Gaia.

Ключові слова: Астрометрія, Hipparcos, Gaia, місія, ESA

Матеріали і методи. У ході дослідження було використано інформацію наукометричних баз даних Scopus, Web of Science, а також проаналізовано наукові публікації всесвітньо відомих видавництв Sciencedirect, Springerlink, Nature та здійснено їхній аналітичний огляд.

Результати та обговорення. Атмосфера Землі чітко обмежує точність вимірювань паралакса. Очевидним наступним кроком був вихід у космос із використанням дуже стабільних інструментів. Цю ідею вперше запропонував у шістдесятих роках П'єр Лакрут. Він запропонував інструмент, здатний спостерігати в двох різних напрямках одночасно. Потім ці дві лінії прицілу об'єднали в одній фокальній площині, забезпечивши ширококутні вимірювання по всьому небу. Hipparcos був запропонований у 1967 році [2] і став першою астрометричною космічною місією. Схвалення Європейського космічного агентства (ESA) надійшло в 1980 році, і, нарешті, супутник було запущено в 1989 році. Hipparcos надав дані про положення, паралакси та річні власні рухи для приблизно 100 000 зірок із безпрецедентною точністю 0,7–0,9 мікроарксек для яскравих зірок [3].

Перший каталог був створений у 1997 році, включаючи астрометрію та фотометрію (ESA, 1997). Hipparcos покращив точність астрометрії в 50 разів порівняно зі своїми попередниками. Одним із головних результатів місії Hipparcos [4] було визначення точної небесної системи відліку в оптиці, тобто набору еталонних зірок з точним положенням і відомими власними рухами по небесній сфері, пов'язуючи воедино спостереження, виконані в різних місцях. Ця опорна система є оптичним аналогом радіосистеми відліку. Вона збігається з осями Міжнародної небесної системи відліку (ICRF) на рівні $\pm 0,6$ мікроарксек, а її власні рухи узгоджуються з інерціальною системою на рівні $\pm 0,25$ мікроарксек/рік. Ці дані були еталонними для астрометрії протягом приблизно 20 років.

Астрометрія Hipparcos покращила перепис найближчих молодих зоряних груп і пов'язаних з ними областей зореутворення. Це призвело до більш точного визначення еволюції зірок та властивостей зоряних агрегатів загалом, а

також характеристики зірок, навколо яких обертаються планети-супутники [5].

Після успіху Hipparcos були запропоновані більш амбітні астрометричні космічні місії. Більшість із цих пропозицій не були прийняті, незважаючи на їхній величезний науковий потенціал (наприклад, німецька супутникова місія DIVA, NASA Space Interferometry Mission SIM, SIM-Planet Quest, FAME). Нарешті, єдиною схваленою була місія Європейського космічного агентства Gaia. Gaia спочатку було розроблено як астрометричний оптичний інтерферометр з базовою лінією в кілька метрів, що містився в одному корисному навантаженні та працював у режимі безперервного сканування.

Іншим головним удосконаленням у порівнянні з Hipparcos була можливість вимірювання радіальних швидкостей і спектрофотометричних вимірювань за допомогою бортових приладів. Метою було досягти точності 10 мікроарксек або вище. Gaia була схвалена ESA в жовтні 2000 року [6]. Початкова оптична конструкція була переглянута і стала дуже схожою на Hipparcos, але з розширеними можливостями. Супутник був запущений у 2013 році з номінальним прогнозом місії на 5 років. Проте ESA запропонували продовжити термін дії до 10 років [7].

Перший випуск даних (Gaia DR1) відбувся в 2016 році, другий (Gaia DR2) - в квітні 2018 року, третій - в 2020 році. Остаточна номінальна місія планується після операційної обробки всіх даних. Наявні дані станом на 2022 рік включають астрометрію, фотометрію, радіальні швидкості та інформацію про велику різноманітність об'єктів, включаючи зірки, квазари, галактики, змінні, подвійні системи, об'єкти Сонячної системи, екзопланети. Місія Gaia вже зробила революцію в астрономії на найближчі десятиліття [8].

Коротко прорезюємо кілька ключових аспектів. Однією з головних наукових цілей Gaia є Чумацький Шлях. Наша Галактика є вражаючою лабораторією, яку ми можемо використати, щоб досягти детального розуміння того, як утворюються зірки та галактики та як вони еволюціонують. У свою чергу, зірки містять планети, а наша планетна система вказує на позасонячні планети. Зв'язок нашого локального середовища, околиць Сонця з нашою

Галактикою в цілому є ключем до розуміння еволюції галактик [9].

Космологічні моделі передбачають утворення великих структур шляхом злиття менших субодиниць. Розшифрувати історію складання нашої Галактики можливо завдяки детальному картографуванню структури, динаміки, хімічного складу та вікового розподілу її зіркових складових. Як астрометрична дослідницька місія, Gaia забезпечує паралакси, рухи в просторі (власні рухи та радіальні швидкості) і астрофізичні характеристики (за допомогою фотометрії та спектроскопії) для більш ніж одного мільярда зірок. Gaia дозволяє досліджувати структуру Галактики, відстежуючи диск і спіральну структуру, вміст темної матерії за допомогою виявлення потоків гало [10]. Завдання полягає в створенні теорій і моделей для відтворення вишуканих деталей, у яких зображено наш Чумацький Шлях.

Висновки. Зараз ми перебуваємо в золотому віці астрометрії. За останні десятиліття в цій науці відбулися значні події, які стали рушійною силою розробки сучасних телескопів та космічних астрометричних місій:

- Успіх першого космічного експерименту Hipparcos у 1989-1993 роках, що привів до створення в 1997 році каталогу, який включає майже 118 тисяч зірок. З 2000 року каталог HC прийнято як опорну систему відліку в оптичному діапазоні HCRF (Hipparcos Catalog Reference Frame);

- Вишукані можливості Gaia закріпили європейську науку та промисловість як лідерів високоточної астрометрії. Наукове використання Gaia лише на початку, але, ймовірно, продовжуватиметься в найближчі десятиліття та спонукатиме до розвитку наступних великих кроків у астрометрії та астрофізиці.

Мета астрометричних місій наступного покоління може бути дуже амбітною: вони мають потенціал надати пояснення космологічних моделей та параметрів темної енергії, а також забезпечити обмеження фону гравітаційних хвиль. Перехід до астрометрії в ближньому інфрачервоному діапазоні дасть більш повну картину нашого Чумацького Шляху. Однак обидва варіанти вимагатимуть подолання величезних технічних і наукових проблем.

Під впливом цих та інших факторів задачі наземної астрометрії суттєво змінилися на найближчий, так званий, Пост-Гіппаркосний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Volodymyr Akhmetov, Sergii Khlamov, Vladislav Khramtsov, Artem Dmytrenko New algorithm for astrometric reduction of the wide-field images
2. De Zeeuw, P. T., Hoogerwerf, R., de Bruijne, J. H. J., Brown, A. G. A., and Blaauw, A. (1999). A HIPPARCOS census of the nearby OB associations. *Astron. J.* 117, 354–399. doi: 10.1086/300682
3. Van Leeuwen, F. (2007). Validation of the new Hipparcos reduction. *Astron. Astrophys.* 474, 653–664. doi: 10.1051/0004-6361:20078357
4. Perryman, M. (2009). *Astronomical Applications of Astrometry: Ten Years of Exploitation of the Hipparcos Satellite Data*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. ESA ed (1997). *The HIPPARCOS and TYCHO Catalogues. Astrometric and Photometric Star Catalogues Derived from the ESA HIPPARCOS Space Astrometry Mission, Vol. 1200. ESA Special Publication.*
6. Arenou, F., Luri, X., Babusiaux, C., Fabricius, C., Helmi, A., Robin, A. C., et al. (2017). Gaia Data Release 1. Catalogue validation. *Astron. Astrophys.* 599:A50. doi: 10.1051/0004-6361/201629895
7. Philippe Gare, Giuseppe Sarri, Rudolf Schmidt, "ESA's 'Billion-Pixel' Camera - The challenges of the Gaia mission," *ESA Bulletin*, No 137, February 2009, pp. 50-59
8. M.A.C. Perryman, O. Pace, "Gaia – Unravelling the Origin and Evolution of Our Galaxy," *ESA Bulletin* 103, August 2000
9. S. Clark, "Gaia - ESA's Galactic Census," *ESA brochure*, BR-296, June 2012
10. Huber, D., Zinn, J., Bojsen-Hansen, M., Pinsonneault, M., Sahlholdt, C., Serenelli, A., et al. (2017). Asteroseismology and Gaia: testing scaling relations using 2200 kepler stars with TGAS parallaxes. *Astrophys. J.* 844:102.

PEDAGOGICAL SCIENCES

808.5-026.564:81'42-028.42''364''

THE RHETORIC OF RESILIENCE IN UKRAINIAN ACADEMIA

Fedoriv Yaroslava Romanivna

Candidate of Philology, Associate Professor,

Finogina Tetiana Stepanivna

Candidate of Philology, Senior Lecturer,

Pirozhenko Iryna Dmytrivna,

Shuhai Alla Yuriivna

Senior Teachers

The National University of “Kyiv-Mohyla Academy”

Abstract: This paper examines how the language of resilience promotes learner motivation during crises, like pandemics or armed conflicts. Specifically, during quarantine or wartime, utilising the language of resilience in education proves quite effective. Related communicative strategies include highlighting education's importance, fostering perseverance, cultivating a growth mindset, celebrating small accomplishments, and providing support. Stylistic devices like metaphor, repetition, anaphora, and parallelism enhance the message. By applying these tools in academic discourse and crafting persuasive messages, educators can inspire learners to overcome adversity, maintain motivation, and develop the resilience needed to face challenges.

Key words: communicative situation, language, war-related discourse, resilience, academic discourse, stylistic devices, rhetoric, ethos, pathos, logos.

Introduction

Resilience is a crucial trait for anyone living in times of crisis, as it enables individuals to effectively cope with and overcome challenges they encounter.

According to Masten [8], it refers to the psychological capacity to overcome difficult situations, adapt to adversity, and maintain a sense of well-being and functionality in the face of adversity. In particular, resilience involves the ability to recover, grow, and thrive despite facing significant setbacks or trauma [7]. It encompasses emotional, cognitive, and behavioural factors that contribute to individuals' ability to navigate and cope with stressors and maintain positive mental health [4].

The concept of resilience has been widely studied and explored in various fields, including psychology, social sciences, and education. Researchers have examined the factors that contribute to the development of resilience, such as personal characteristics, social support systems, and adaptive coping strategies [9]. Empirical studies have revealed that resilience can be strengthened through interventions that facilitate problem recognition, problem-solving abilities, self-belief, social integration, and positive emotional experiences [10].

In the context of education, resilience is recognized as a vital skill that supports students' academic success and well-being. According to Benard [2], resilience empowers students to effectively navigate the obstacles encountered within the learning environment and demonstrate persistence in pursuing their educational objectives. In addition, promoting resilience in educational settings can have positive impacts on students' engagement, motivation, and overall academic performance.

Developing Resilience and Motivation in the English Classroom

The rhetoric of resilience. The issue of resilience emerged strikingly during the initial lockdown period of the COVID-19 pandemic, which was an absolutely new situation for both students and teachers. No one was adequately prepared to confront such circumstances, and we all had to learn on foot and to adapt to new circumstances. This presented a significant challenge, but it also served as a catalyst for fostering creativity.

We will always remember the day when we found ourselves isolated from the rest of the world, confined to our own spaces, and reliant on our screens for communication, with the prospect of an extended period without in-person interactions stretching before us. Both students and teachers experienced heightened

levels of stress while still having to fulfil their respective responsibilities. Teachers, in particular, faced the additional challenge of balancing the academic progress of their students with the need to provide them with necessary emotional support.

The pre-COVID curriculum required adjustment, as it required, particularly in regard to the oral presentations as a component of the end-of-course examination. Initially, this seemed unfeasible in the new reality. Nevertheless, through intensive brainstorming with colleagues, we proposed that our students prepare solo video presentations as part of the curriculum, encompassing the topics covered throughout the academic year, and in order to keep the students' inspiration we suggested a contest for the three best video presentations conducted via a specifically designed Google Form. Among others, we suggested choosing the most entertaining presentations. And that very idea happened to become a springboard for regaining students' creativity and resilience. Eventually, the whole procedure turned into a party: with great enthusiasm, students shared, viewed, and discussed the videos and exchanged their feedback. And then came the sacred moment of assessing and announcing the winners. That was the moment of triumph over the lockdown. Students unanimously voted for the one winner whose presentation was about Indonesia [6], and the surprising moment was that it was exactly the same student whose name we the teachers had silently in mind as a winner. The charismatic presenter in the video mesmerised the audience with his effective use of verbal and nonverbal communication tools during the presentation. Despite his seemingly unemotional manner, his delivery was so skillful that it captivated the audience's attention. He used a contrasting vocabulary and strategically placed pauses, supported by carefully selected visuals, creating an artistic and engaging presentation. His language incorporated lexical emphasisers with positive connotation, deliberate repetitions, appropriate metaphors, similes, and humorous comparisons. The linguistic tools he employed in his speech aligned perfectly with the language instruction imparted in the course curriculum.

Based on the experience described above, we can identify several rhetorical techniques that educators can employ to craft persuasive messages, inspiring learners

to overcome challenges and maintain motivation in completing their education:

Repetition: Repetition is a rhetorical technique that involves repeating key phrases or ideas to reinforce their importance. For example, educators can repeatedly emphasise the importance of perseverance, growth mindset, and celebrating small victories to reinforce the message that resilience is essential for success.

Anaphora: Anaphora is a rhetorical technique that involves repeating a word or phrase at the beginning of successive clauses or sentences. For example, educators can use anaphora to emphasise the importance of education in building a better future by repeatedly starting sentences with the phrase "Education is the key to...".

Parallelism: Parallelism is a rhetorical technique that involves using parallel structures to create a sense of balance and harmony in a sentence or passage. For example, educators can use parallelism to emphasise the importance of support by repeating the phrase "We are here to support you" in different contexts throughout their message.

Metaphor: Metaphors can be used to create powerful and memorable images that help learners understand the importance of resilience. For example, educators can use the metaphor of a tree that bends but does not break in a storm to illustrate the importance of flexibility and adaptability in the face of adversity.

From a rhetorical perspective, persuasive discourse usually incorporates three Aristotelian appeals: *logos*, *pathos*, and *ethos*. In this context, *pathos*, which is the emotional component of public speaking, can play a significant role, particularly when the audience trusts the speaker. Even impeccable logical arguments (*logos*) may be surpassed by the power of *pathos*. However, *ethos*, which is rooted in notions of rightness *versus* wrongdoing and duty *versus* irresponsibility, tends to prevail in crisis-related appeals. As educators, we can utilise *ethos* by sharing our personal stories of resilience and perseverance in the face of adversity. By doing so, we can establish credibility and inspire learners to follow our example.

Thus, the suggested rhetorical techniques can be utilised to foster learner resilience during challenging times by crafting persuasive messages that empower learners to overcome obstacles and maintain their motivation in the face of adversity.

TED talks for resilience: the implementation of the principle of students' autonomy in the conditions of wartime education. As the world grappled with the unprecedented challenges posed by the COVID-19 pandemic, little did we anticipate that the resilience and adaptability developed during those times would soon be tested again in the face of a full-scale aggression launched by Russia against our country on February 24, 2022.

When the delayed spring term of the academic year 2021-2022 finally began, none of the Ukrainian teachers or students had yet fully recovered from the profound shock and emotional toll inflicted by the ongoing armed conflict. All we could really think about was related to the war – one way or another. So the conversational topics which we were to discuss in the spring term according to the syllabus, seemed to be completely irrelevant in the moment when among other horrifying facts of the war - the atrocities of Bucha and Irpin – had just come to light. At the same time, teachers realised that there was no point in trying to find in the textbooks something that would resonate with the atmosphere and the spirit of the current moment, as nothing like that could even theoretically be reflected in the existing textbooks. But the term was inexorably starting and a viable plan of action had to be formulated immediately.

The solution was found while revising the students' questionnaires about the pluses and minuses of the course, and the fact that among the most favourite types of practices was always the activity which the students consistently rated above everything else, namely –TED talk discussions.

Before the war the most popular and interesting TED talks, which corresponded to the current topic, had been selected by the teacher, who formulated the questions for the discussion and the lexical tasks. All that was left for the students was to listen to the TED talk and to complete the tasks. The students enjoyed this activity.

The first problem, however, was that it was hard to guess what particular TED talks to choose so that they would interest the students at that specific historical moment. The second problem was that there was no time at all left to listen through

and select the TED talks, let alone devise any tasks for analysis and discussion.

Thankfully, the principle of students' autonomy as one of the most powerful drivers of students' motivation came to rescue. The simple and short definition of autonomy is suggested by Holec, according to which, the student's autonomy is "the ability to take charge of one's learning" [5, p. 3]. It gave the answer to the question what to do; namely, to allow the students to take charge of the learning process.

At the same time, obviously, it would have been absurd just to tell the students: you can study just the way you want – you are in charge now. As Gaston E. Bacquet points out, "students need a teacher's guidance and support so as to become more autonomous and motivated" [1, p. 57].

Thus, the task was to give the students autonomy and freedom to choose the content and ways of learning, at the same time providing them with a clear roadmap and consistent support so that they would not be confused or uncertain as to what exactly was expected of them.

So, the makings of the plan for the unprecedented spring term were starting to take shape: the employment of the principle of students' autonomy with the guidance and support from the teacher using the rich source of material afforded by TED talk conferences. The next stage was to put that idea into practice.

First, the overall approach was formulated, which was that students and the teacher had to reverse their roles. Each student was to select one TED talk that they found particularly interesting and to act as a teacher throughout the process - formulating the questions for discussion, choosing the vocabulary for the analysis, devising tasks for practising the vocabulary, and then assigning the selected TED talk for listening at home and subsequently conducting the discussion of the TED talk in class. It was not even necessary to explain the details because in the previous two terms the same students had already done dozens of such TED talk discussions prepared by the teacher, so they had a clear example to follow and the templates for every type of the task. As a result, this activity turned out to be a complete success: the students coped with the assignment competently and in their feedback commented on how much intellectual and emotional satisfaction they

derived from the experience.

Consequently, students are capable of incredible achievements when they are trusted with autonomy and are guided, encouraged, and supported along the way.

Building students' resilience by means of questionnaires. Proceeding from the students' feedback on the study term, we have made the next step in our research of factors affecting students' motivation and ways to build their resilience. In particular, we considered learner motivation surveys [3, p. 207-216] as an effective tool for building students' resilience by helping them to identify their problems, strengths and weaknesses and to consequently develop strategies to overcome challenges. Consequently, our recommendations for educators are as follows: they can take the following steps when using questionnaires to build students' resilience.

1. *Designing a questionnaire.* Build — or encourage the students to do so — a resilience questionnaire that is appropriate for the students' age and development level. There are many resilience questionnaires available, such as the *Resilience Scale for Adults (RSA)* and the *Child and Youth Resilience Measure (CYRM)*, which can be adapted for use with students.

2. *Administering the questionnaire.* Conduct the questionnaire to your students and provide instructions on how to complete it. Be sure to explain the purpose of the questionnaire and assure students that their responses will be kept confidential. In the event that students are granted autonomy in this research endeavour – and they show great enthusiasm in conducting their own surveys as part of their academic essay writing – the distribution of the questionnaire can be organised through the university's *Learning Management System (LMS)*, such as Moodle, Google Classroom, or Canvas, in the form of a peer-reviewed workshop. This secures a possibility of everyone's survey to get a relevant amount of responses to make inferences based on a sufficient sample.

3. *Analyzing the results.* Once the questionnaires are completed, analyze the results to identify strengths, weaknesses, and challenging areas. Look for patterns in the responses and take note of any areas where students may require additional support. The students' observations of each other's motivation issues and their mutual

support can be particularly helpful in this regard.

4. *Discussing the results.* Schedule a group discussion of the results of the questionnaire with your students. Use the results as a starting point for a conversation about resilience and how students can develop strategies to overcome challenges. Emphasise the importance of focusing on strengths and building on areas of success.

5. *Developing an action plan.* Brainstorm with your students to collaboratively develop an action plan for building resilience. Together, identify specific strategies that can effectively overcome challenges, such as practising self-care, seeking social support, or setting achievable goals. Encourage students to articulate concrete steps they can take to implement these strategies and foster resilience in their daily lives.

6. *Monitoring progress.* Monitor students' progress over time and revisit the questionnaire periodically to track changes in resilience. Use the results to adjust the action plan and provide additional support as needed.

Thus, language teaching proves to be an effective tool for motivating learners and building resilience in the times of crisis.

The communicative models with which this can be done are as follows:

1. *Emphasising the importance of education:* In times of crisis, education may be disrupted or inaccessible, making it difficult for learners to stay motivated. Consequently, by emphasising the importance of education in building a better future, learners may be more likely to persevere despite the challenges they face.

2. *Encouraging perseverance:* Learners may encounter many obstacles in their pursuit of education during wartime, such as lack of resources or safety concerns. By encouraging them to persevere through these obstacles, educators can help them develop the resilience they need to overcome future challenges.

3. *Fostering a growth mindset:* A growth mindset is the belief that one's abilities can be developed through hard work and dedication. By fostering a growth mindset in learners, educators can help them see challenges as opportunities for growth, rather than as insurmountable barriers.

4. *Celebrating small victories:* In times of war, it may be difficult for

learners to see progress in their education. However, by celebrating small victories, such as completing an assignment or learning a new concept, educators can help learners stay motivated and build their resilience.

5. *Providing support*: Finally, it is important for educators to provide support to learners in times of war. This can include emotional support, such as empathy and understanding, as well as practical support, such as access to resources or opportunities for collaboration with peers.

Ultimately, the language classroom context for developing resilience can be a powerful tool for motivating learners in times of crisis. By emphasising the importance of education, encouraging perseverance, fostering a growth mindset, celebrating small victories, and providing support, educators can help learners to develop the resilience they need to overcome the challenges they face.

Conclusion As can be inferred from the above discussion, resilience plays a crucial role in individuals' ability to adapt, recover, and thrive in the face of adversity. The literature on resilience provides valuable insights into the factors that contribute to its development and the interventions that can enhance resilience. Language teaching has demonstrated its effectiveness as a powerful tool for motivating learners and fostering resilience during times of crisis. By integrating motivational techniques and strategies into language instruction, educators can create engaging and supportive learning environments that empower students to persevere and overcome challenges. Through language learning, students can develop important skills such as problem-solving, adaptability, and self-efficacy, which are essential for building resilience in the face of adversity. Language teaching not only equips learners with the necessary linguistic competencies but also instils a sense of resilience and determination that can be applied in various aspects of their lives.

WORKS CITED

1. Bacquet, G.E. (2018). *The Link between Autonomy and Motivation and Their Effect in The Learning Process of Burmese English-Language Learners. Dissertation as part of the MA TESOL*. London, University College London (United Kingdom): ProQuest Dissertations Publishing. Retrieved from

<https://www.proquest.com/openview/0c6692d2ff9ac24a04cf193275145d78/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y>

2. Benard, B. (2004). *Resiliency. What We Have Learned*. San Francisco: West Ed. 148 pages.

3. Fedoriv Ya.R., Pirozhenko I. D., Solomashenko N. V., Zhukorska L. P., Fedoriv M. L. (2023). Strategies and Practices for Enhancing Learner Motivation in Times of War: Ukraine Case Study // *Science and technology: problems, prospects and innovations*. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. Pp. 207-216. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-problems-prospects-and-innovations-11-13-05-2023-osaka-уарониya-arhiv/> (дата звернення: 14.05.2023 р.).

4. Fletcher, D., & Sarkar, M. (2013). Psychological Resilience: A Review and Critique of Definitions, Concepts and Theory. // *European Psychologist*, 18, 12-23. <http://dx.doi.org/10.1027/1016-9040/a000124>

5. Holec, H. (1981). *Autonomy and Foreign Language Learning*. Oxford: Pergamon.

6. Kucheruk, Y. (2020). Indonesia [Video]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=Hph6i089M1A>

7. Luthar, S. S., & Cicchetti, D. (2000). The Construct of Resilience: Implications for Interventions and Social Policies. // *Development and Psychopathology*, 12, 857-885. <https://doi.org/10.1017/S0954579400004156>

8. Masten, A. (2001). Ordinary Magic: Resilience Process in Development. *American Psychologist*, 56, 227-228. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227>

9. Masten, A.S., & Barnes, A.J. (2018). Resilience in Children: Developmental Perspectives. // *Children*, 5.

10. Southwick, S. M., Bonanno, G. A., Masten, A. S., & Yehuda, R. (2014). Resilience definition, theory and challenges. // *European Journal of Psychotraumatology*, 5, 1-14.

UDC: 378.4.091.322:811.111

**PARAGRAPH WRITING: A WAY TO STRUCTURE STUDENTS' MINDSET
IN WRITTEN AND ORAL UTTERANCE**

**Pirozhenko Iryna Dmytrivna,
Semyankiv Iryna Vadymivna,
Shuhai Alla Yuriivna**

Senior Teachers at English Chair
Humanity Sciences Department
National University of Kyiv-Mohyla Academy

Summary: The article states that the skill of writing a paragraph is a primary task in the process of successfully mastering educational bachelor programs as preparation for academic activities, namely written and oral.

Professional experience shows that the lack of ability to build an opinion, using the appropriate linguistic structures and techniques of the English language, can become a challenge. The authors analyse this issue and offer ways to overcome the use of linguistic template models of the Ukrainian language for oral or written utterance in English.

Keywords: academic writing, paragraph structuring as a basic element of speech activity (main components), cohesive, mindset

Introduction. Students and young researchers are expected to meet the academic writing requirements to present their theses, articles and course papers to fit academic purposes. It implies awareness of appropriate structuring.

Since schools in Ukraine do not offer structured writing as an integral part of the curriculum, students mostly do not acquire the basic writing skills to authentically organise ideas according to relevant writing techniques. They often practise / overdo it with the techniques of the Ukrainian language, which makes their writing different in thinking.

Therefore, **the aim** of the article is to offer ways to overcome the use of

linguistic template models of the Ukrainian language for oral or written utterance in English.

Writing is not just putting down what needs to be said. It lacks the acoustic and visual aids of pitch, stress, rhyme, gestures, and facial expressions that help speakers engage their audience in what they are saying, and writers cannot rely on immediate feedback to ensure that they are sufficiently expressive and persuasive.

As practice shows, English-speaking and Ukrainian-speaking people have different ways of sharing their thoughts, which makes writing so awkward to students that they commonly find it challenging and unmanageable.

Paragraph writing is an essential language skill which is mandatory for academic writing assignments [1; 2; 4; 5].

Learning to write requires knowledge of appropriate writing techniques and practising acquired skills at each stage, namely, pre-writing, writing a draft, editing and revising.

It is recognised [3] that the pre-writing stage takes various forms of brainstorming techniques such as, short-list-making, mind mapping, looping/cycling and asking six-journalists' questions, which aims at generating and refining ideas.

- **Mind mapping** is a strategy that allows us to determine the relationship between ideas.

- **List making** is the process of getting focused information within a short time by developing some general ideas in a bullet list, which is finalised in a shortlist.

- **Looping / cycling** is a free writing technique that allows you to continuously focus your ideas while trying to find a topic to write about. While cycling, you have to write fast, not to edit and not to stop.

- **The six-journalists' questions** *Who?, What?, Where?, When?, Why?, How?* are a powerful way to get a lot of information about a topic very quickly [3].

Paragraph writing training can be implemented in two forms: group or individual work. Obviously, group work is more efficient at the initial stage. Once assigned, students can generate related ideas and evaluate their relevance to the topic. Discussing aspects familiar to students facilitates the process of moving from general

to more specific.

Apparently, speaking is preparation for writing a paragraph. Experience shows that defining and polishing a single thought in oral speech contributes to its successful writing.

So, in the **prewriting** stage a topic is selected, limited and details for it are listed.

The next step is **drafting** a paragraph considering an appropriate structure (a **topic sentence**, that states the only main idea (**controlling idea**) of the paragraph; **supporting sentences**, which offer specific facts, examples, reasons to explain or develop what is stated in the topic sentence; and a **concluding sentence**, the one which restates the topic sentence or offers a final comment about the topic.

Evidently, students have difficulties in a topic sentence design tending to present more than one limited topic and / or more than one aspect/controlling idea. To avoid developing multiple ideas in a single paragraph, students are given a series of practice exercises to make up a well-structured topic sentence.

It is worth mentioning that the topic sentence is a statement, thus it cannot be interrogative or personalised.

For instance, students are working on the topic “A House.” The phase of brainstorming and mind mapping is followed by shortlisting, which is resulted in stating a limited topic, e.g.

Restructuring an old house.

The shortlist must indicate some options for a controlling idea: e.g.

1. *frustrating*;

2. *Inspiring*,

etc.

The controlling idea is the promise to any reader that the paragraph will be about one particular aspect on the given topic.

Considering the examples above, two different topic sentences can be made up regarding the choice of a particular controlling idea:

Topic sentence one: “*Restructuring an old house can be frustrating in several*

ways.”

Topic sentence two: “*Restructuring an old house can be inspiring for those who are looking forward to a change.*”

Next, each topic sentence will be followed by a corresponding set of sentences which are developed from the supporting ideas (such as facts, examples, reasons). Supporting sentences should be in a focused control too observing fluency / the principle of text unity. Sometimes they go further than the topic sentence demands and may tend to digress and get sidetracked. Thus, the short list prepared in the pre-writing phase is a skeleton in the paragraph body.

Suggested supporting ideas for the Topic Sentence Two “*Restructuring an old house can be inspiring for those who are looking forward to a change*” are:

- *It is good for the soul;*
- *You want to achieve something special;*
- *You might find fantastic inspiration and help from start to finish with your creation;*
- *You can look at specialised online magazines as well as paper magazines, where you will find some spectacular DIYs;*
- *Make a note of what you like and see what you can come up with!*

While designing the supporting sentences, it is essential to use appropriate linkers so that the text is cohesive.

Finally, a concluding sentence goes at the end of a paragraph and can be designed in different ways: for example, by restating the topic sentence, which helps the author ensure that readers understand the point of the paragraph: “Therefore, if you are ready for a new ambition, remodelling an old house is the right challenge for you.”

Alternatively, it offers a final comment about the topic. The author may also state a logical conclusion, give a personal impression, pose a question, or recommend a course of action: “You will learn a lot about architectural designs to make your old house an inviting place.”

A concluding sentence is obligatory in line with the purpose of a paragraph and

accurately correlated with the topic sentence.

When a draft is complete, a revision is necessary, which may require rewriting or refining the draft.

Well developed paragraph writing skills are helpful and essential for delivering well structured oral presentations.

Therefore, students' desire to learn how to write paragraphs is highly motivated these days. They have their own experience of facing the problem of being misunderstood due to an undeveloped writing skill, namely paragraph writing.

Considering the above, it can be argued that our joint results will contribute to the fact that students will become more effective in writing and meet modern requirements.

LITERATURE USED

1. Jordan R.R. Academic Writing Course. Edinburgh; Longman, 1996. 144 p.
2. Axelrod R.B. and Cooper Ch.R. The St. Martin's Guide To Writing. 4th ed. New York: St.Martin's Press, 1994. 788 p.
3. Prewriting Strategies. KU Writing Center. 2023. <https://writing.ku.edu/prewriting-strategies>.
4. Aaron Jane E., McArthur Murray. The Little, Brown Compact Handbook .First Canadian Edition. Addison-Wesley Publishers Limited. 1997. 337 p.
5. Maclin Alice. Reference Guide to English. A Handbook of English as a second language. United States Department of State. Office of English Language Programs. 2001. 405 p.

**ANALYSIS OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF A SPECIALIST IN
THE DEVELOPMENT OF USER INTERFACES**

Pryvezentsev Oleksandr,

postgraduate

Berdyansk State Pedagogical University

Berdyansk, Ukraine

Abstract: Focusing on the controversies in training software development professionals in higher education, this article examines the challenges associated with training high-quality user interface developers and presents the key skill requirements for user interface developers needed to be successful and competitive in the labor market.

Key words: professional activity, user interface development, UI design, UX design, design-thinking, qualification requirements.

The rapid growth of information technologies, the structural and functional complexity of computer hardware and the expansion of their applications have created a demand for specialists in the development of interactive interfaces to complex software products designed for use by non-technical users.

However, there are a series of contradictions in the system of forming the readiness of future software engineering specialists to develop user interfaces, namely: between the needs of the IT industry for highly professional specialists in the development of user interfaces for various software and the insufficient level of their professional competence formed in higher education institutions [1]; between the needs of society for creative IT professionals capable of creating user interfaces of various software applications and the complexity of their comprehensive formation in the traditional educational system [4]; between the need to develop readiness for the development of user interfaces in future IT professionals and the insufficient level of development of its theoretical and methodological foundations.

It is only possible to update the goals and content of educational programs and objectively determine the requirements for professional competencies that user interface designers should possess based on a thorough analysis of their professional activities.

The process of creating a user interface can involve representatives of various specialties, depending on the scale and specifics of the product. In particular, these are UI designers, UX designers, coders, graphic designers, and user experience researchers. Depending on the target platform of the user interface, other developers may also be involved in its development. For example, developers of applications for PCs, smartphones, or other specialized platforms may be involved to ensure that the UI works effectively on those devices. So, the specialists involved in the development of the user interface will depend on the target platform and the specifics of the project.

To analyze the professional activity of a specialist in the development of user interfaces, we consider it appropriate to use the concept of "design thinking" (Fig. 1) [3]. According to it, the process of creating any user interface consists of the following five stages: empathize, define, ideate, prototype, and test. This concept is the basis for a large number of design processes.

Fig. 1. Schematic diagram of the "Design Thinking" concept

In summary, the Design Thinking concept provides an organized and iterative approach to developing user interfaces. Each stage of the process involves a different set of tools, actions, and objects, and the intermediate and final results reflect the progress made at each stage. By following this process, developers can create user interfaces that best meet the needs and preferences of the user and effectively solve their tasks. After these stages are completed, the final design is transferred to the next stage - the development of the software part of the user interface.

The conditions of user interface development are crucial to the outcome of the

programming process. One of the key conditions is the development methodology, which can be either rigid or flexible. Another important condition is the method of creating software, which can be either automated or manual.

In summary, user interface development consists of several stages, each of which has its own set of tools and actions. By following a structured approach like the one described above, development teams can create UIs that are functional and user-friendly, and ensure that they meet the needs of stakeholders and end users.

The product of user interface development is a high-quality user interface, which is the result of turning an idea into a tangible product. It should be easy to use, visually appealing, and meet the needs and expectations of target users [2].

It's important to note that user interface developers who are responsible for writing code should have a strong understanding of the basic principles of UI design. They also need to be able to implement complex designs in functional code and ensure that the interface meets performance requirements, such as load time and response time.

So, the key qualification requirements for a developer of user interfaces (UI) for software are listed in Table 1.

Table 1

Qualification requirements for a UI developer

Stage of software UI development	Understanding of the subject area	Knowledge and ability to use special software
Concept creation	Knowledge of design thinking methodology and processes, ability to conduct user research, skills in creating user personas and user journey maps, ability to generate and refine ideas, ability to create wireframes and prototypes.	Drawing tools (paper, pen, tablet)
UI Design	Understanding of the principles of visual design, knowledge of typography, color theory, ability to create a consistent design system, skills in designing responsive interfaces, ability to create a user-friendly design.	Figma, Sketch, Adobe XD, InVision, Zeplin
UX Design	Understanding of user psychology and behavior, ability to create user flows and wireframes, knowledge of interaction design principles, ability to create clickable prototypes for user testing, skills in conducting user testing and analyzing results.	Axure, Adobe XD, Figma, Sketch, ProtoPie
UI Development	Knowledge of programming languages and frameworks for front-end development, understanding of web standards and accessibility principles, ability to create responsive layouts, knowledge of version control systems.	HTML, CSS, JavaScript, React, Angular, Vue, Git
QA and maintenance	Understanding of testing methodologies and best practices, ability to identify and fix bugs and errors, skills in maintaining and updating existing code bases.	Various testing tools and frameworks (e.g. Cypress, Jest, Selenium), debugging tools

Therefore, the qualification requirements for a user interface development specialist include knowledge of the principles of design thinking, the ability to use various design and programming tools, an understanding of the principles of web standards and accessibility, as well as the ability to conduct user testing and process the results.

REFERENCES

1. Gonzalez, C. A., Ghazizadeh, M., & Smith, M. (2014). *Perspectives on the training of human factors students for the user experience industry*. Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting, 58 (1), 1807–1811. doi: 10.1177/1541931214581378. [in English].
2. Hassenzahl, M. (2013). *User experience design*. In: Soegaard M. & Dam R. F. (Eds.) *The Encyclopedia of Human-Computer Interaction* (2nd ed.). Aarhus, Denmark: The Interaction Design Foundation Publisher, 1–14 [in English].
3. Liedtka, J. (2018). *Why design thinking works*. Harvard Business Review, 96 (5), 72–79. [in English].
4. Stynskyi, V. (2022). *Formuvannia dyzainerskoi kompetentnosti u studentiv-programistiv u protsesi navchannia u ZVO* [Formation of design competence in student-programmers in the learning process in higher education institutions]. Dostupnist i neperervnist osvity vprodovzh zhyttia: zarubizhnyi dosvid ta natsionalna praktyka: zb. tez dop. nauk.-prakt. int.-konf. z mizhnar. uch. - Accessibility and continuity of continuing education: foreign experience and national practice. Ivano-Frankivsk, 240–244. [in Ukrainian].

УДК: 378.036

LEVELS OF FORMATION OF ARTISTIC ABILITIES OF JUNIOR HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF MUSICAL EDUCATION IN OUT-OF-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Ren Wei,

graduate student

Sumy State Pedagogical University

named after A. S. Makarenko

Abstract: the article examines the problem of forming the artistic abilities of younger schoolchildren in the process of musical education in extracurricular education institutions. It was found that determining the level of formation of the studied education among instrumental musicians requires substantiation of the corresponding levels: high, sufficient and low, each of which objectively reflects a certain volume of elements and signs of artistic abilities of students.

Key words: artistry, levels of formation of artistic abilities, students of primary school age, musical education, institutions of extracurricular art education.

The modernization of the education system that began in our country, associated with the processes of humanization, democratization of public life, has led to the need for additional education for children.

Children's music schools, art studios, cultural and leisure centers today need to improve the existing traditional and create new forms and active teaching methods that would make it possible to master the knowledge, skills and abilities of musical art.

Education in childhood has a number of features in comparison with education in the vocational training system. One of the problems of institutions of additional education for children is the formation of artistry in students in the process of teaching vocals, which is understood as a complex motivational and semantic education.

Artistry, as an object of research, is multifaceted. Representatives of various sciences participate in solving this problem: philosophers, sociologists, psychologists, teachers, art critics, etc. The analysis of scientific and methodical literature made it possible to consider various aspects of this concept.

Thus, in some works, artistry is defined as a multifaceted and complex quality of a universal order, necessary for almost every person, regardless of his professional activity. According to T. Dovga, artistry contributes to successful communication, brings an element of novelty and creativity to professional activity, optimizes life in many of its manifestations [1]. Moreover, a number of scientists (N. Volkova [2]; L. Kovalchuk [3] V. Kostyukov [4] and others) believe that artistry is a quality that the possession of freedom of personal self-expression, freedom of creativity in the broad sense of this concept, wealth of personal manifestations, imaginative way of posing and solving problems, play of imagination, sophistication, spirituality, feeling of inner freedom, and not only external factors - gestures, facial expressions, intonation. Artistic personality more easily adapts to constantly changing living conditions, is directed to creative activity, constructive and optimistic perception of it. Artistry is a creative approach to getting out of problematic situations. That is why the formation of this quality is an important task of modern pedagogy.

Analysis of the scientific literature on the problem made it possible to determine high, medium and low levels of formation artistic abilities of junior high school students in the process of musical education in out-of-school education institutions.

The high level of formation of the students' artistry was characterized by the following features:

- a deep awareness of the need to qualitatively master the methods of controlling one's psychomotor reactions in the full disclosure of one's artistic talents through in-depth artistic contacts with the world of centuries-old musical and performing traditions of one's people;

- the need to mobilize "cultivation" in oneself of such a priority quality of the artistic nature as "openness to the world", "responsiveness" in the creatively

transformed search for game techniques with folk-instrumental material;

- deeply convinced value attitude to various national traditions in the art of instrumental improvisation;

- possession of solid knowledge of non-verbal methods of emotional and conscious self-expression of artistry in an adequate transfer on a musical instrument of internal and external experiences, thoughts, feelings, etc.;

- the fullness of known expressive and expressive means of impact on listeners, perceived and understood through the prism of artistic experience filled in the field of traditional performance, connected with the art of masters of Algerian folk instrumental music;

- the development of skills in an artistic and artistic form reproduces visible, impressive and convincing instrumental "images", filled with the inner expression of the sonorous embodiment of the leading musical and auditory performances, their melodic-intonational, modal and rhythmic characteristics, as well as imbued with a person's "discipline" of activity mechanisms, irreplaceable in the development of the creative individuality of an instrumentalist musician;

- the development of the ability to organically feel oneself in various musical "stagings" during the emotional identification of one's own creative impulses with interpretable instrumental material, demonstrating one's deep empathy with one's truly artistic perception in the process of artistic impact on the audience;

- confident mastery of mental self-regulation in the technology of managing one's own aesthetic experiences and their complex influence on the artistic reactions of listeners, as a significant proof of the genuine artistic mastery of a musician-instrumentalist.

The average level of formation of artistry of a musician-instrumentalist was determined on the basis of the following:

- understanding of the importance of ways of controlling one's psychomotor reactions in the full disclosure of one's artistic talents through in-depth artistic contacts with the world of centuries-old musical and performing traditions of one's people, but insufficient need to master them;

- insufficient "cultivation" in oneself of such a priority quality of the artistic nature as "openness to the world", "responsiveness" in the creative-transformational search for game techniques with folk-instrumental material;

- manifestation of a restrained value attitude to various national traditions in the art of instrumental improvisation;

- possession of limited knowledge of non-verbal methods of emotional and conscious self-expression of artistry in an adequate transfer on a musical instrument of experienced, thoughts and feelings;

- limitation of known expressive and expressive means of influence on listeners, perceived and understood through the prism of artistic experience filled in the field of traditional performance, connected with the art of masters of Algerian folk instrumental music;

- lack of skills in the artistic and artistic form reproduces visible, impressive and convincing instrumental "images", filled with the inner expression of the sonorous embodiment of the leading musical and auditory representations, their melodic-intonational, modal and rhythmic characteristics, as well as imbued with a person's "discipline" of activity mechanisms, irreplaceable in the development of the creative individuality of an instrumentalist musician;

- partial skills will organically feel themselves in various musical "stagings" in the course of emotional identification of their own creative impulses with interpretable instrumental material, demonstrating their complicity with his truly artistic perception in the process of artistic impact on the audience;

- partial mastery of mental self-regulation in the technology of managing one's own aesthetic experiences and their complex influence on the artistic reactions of listeners, as a significant proof of the genuine artistry of an instrumentalist musician.

A low level of artistic formation of an instrumental musician is characterized by the following signs:

- lack of understanding of the significance of methods of controlling one's psychomotor reactions in the full disclosure of one's artistic talents through deep artistic contacts with the world of centuries-old musical and performing traditions of

one's people and the lack of need to master them;

- the absence of such a priority quality of the artistic nature as "openness of the world", "responsiveness" in the creative-transformational search for game techniques with folk-instrumental material;

- lack of value attitude to various national traditions in the art of instrumental improvisation; - weak knowledge of non-verbal methods of emotional and conscious self-expression of artistry in adequate transmission on a musical instrument of internal and external experiences, thoughts and feelings;

- lack of known expressive and expressive means of influence on the listeners, perceived and understood through the prism of artistic experience filled in the field of traditional performance, connected with the art of masters of Algerian folk instrumental music;

- a poorly developed skill in an artistic form reproduces visible, impressive and convincing instrumental "images", filled with the inner expression of the sonorous embodiment of the leading musical and auditory representations, their melodic-intonational, modal and rhythmic characteristics, as well as imbued with a person's "discipline" of activity mechanisms, indispensable in the development of the creative individuality of an instrumentalist musician;

- lack of ability to organically feel oneself in various musical "stagings" in the course of emotional identification of one's own creative impulses with interpretable instrumental material, demonstrating one's complicity with one's truly artistic perception in the process of artistic impact on the audience; the lack of skillful mental self-regulation in the technology of managing one's own aesthetic experiences and their complex influence on the artistic reactions of listeners, as a significant proof of the genuine artistry of an instrumentalist musician.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Довга Т. Візуально-комунікативні характеристики особистісно-професійного іміджу вчителя. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки.* 2015. Вип. 141 (II). С. 175–179.

2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація : Навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
3. Ковальчук Л.О. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2007. Вип. 22. С. 65 –74.
4. Костюков В.В. Методика формування педагогічно-артистичних умінь майбутніх учителів музики на заняттях з постановки голосу: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ, 2017. 268 с.

**MOTIVATION OF STUDENTS DURING DISTANCE
LEARNING OF ENGLISH LANGUAGE**

Sharykina Alla,

English teacher of the highest category

Secondary School 137

Kharkiv, Ukraine

Introduction. In recent years, Ukraine has been going through incredibly difficult times. First the COVID-19, then the war and the necessary security measures. These events made important adjustments to the educational process and forced teachers to master digital tools and skills. The introduction of distance learning has become a necessary condition for educational institutions. And if during the pandemic, such training was short-term, then during the martial law, long-term training in front of computer screens tires students, and as a result, the motivation to study decreases. Some children do not understand at all why they have to study when shelling continues, schools and cities are destroyed, and the future is uncertain. So, teachers face the problem of how to return children's motivation to study.

Key words: education, English learning, conditions, motivation, pupil/student.

Aim: choose methods and approaches that will help to improve motivation for distance learning of the English language.

Results and discussion. Most teachers notice a decline in student activity after the war started. They constantly have to strengthen the motivation of students and also pay attention to the psychological state of the participants of the educational process, since there is not always a physical opportunity to continue studying. The apathy of children is undoubtedly related to the reaction to events that are happening right now. But it is very important to remember that everything ends sooner or later and this war is no exception. We should try to look into our future and direct the students' eyes to the same place. It is necessary to teach them to forecast, anticipate,

make plans because a lot of things will have to be done. Can you imagine what will happen after the war? Who will rebuild the country? If all citizens from a baker to an engineer have done nothing during the entire war? If the awareness of the importance of the public position of each person comes, the attitude towards the work we do will improve.

Methods and ways to improve motivation that really "work"

- **Play.** With low motivation, it is really difficult to perform complex tasks. Start with a warm-up to kick-start your cognitive processes. They can be easy exercises-games that your students like most. They can interest, cheer up, add inspiration to perform more difficult exercises and tasks. It can be Moving games or Speaking cards depending on the age.

- **Solve problems.** If any problem arises, it is important to find a solution. The main thing is not to focus on the problem or its guilty, but to find a solution to this problem. Communicate with students, teach them sensitivity and tolerance. Find a collective solution and practice speaking skills.

- **Collective work.** Create pair and group tasks, teach students to communicate and to support each other. Try composing dialogues, shopping games, composing for-against essays or peer-checking grammar exercises.

- **Open-air activities.** Give students (if it is safe) a variety of homework that can be done outside. Fresh air and sun will improve well-being and increase productivity. These can be quests in your small backyard or the whole city, such as "Find 10 small things that can help you to..." or "Find the place where you first...".

- **Emotions.** Color your lessons emotionally, use characters from comics and movies, jokes, memes, make tales and short stories with them.

- **Give more freedom.** Let your students choose the topic or tasks themselves. This does not mean that students can give up studying the topic altogether, but they can change topics or shorten subtopics to find more time for more interesting ones. Extroverts will want to work in a team, while introverts will choose to work independently. Some students like anticipatory tasks, others want teachers' explanations first. The expression of students' own opinion and its importance for the

teacher raises students' self-esteem and motivates them for further work.

- **Combine different activities in classes.** Alternate the format of presenting new information. One day give a lecture, next time an infographic or diagram, then an educational video or even a cartoon. When testing knowledge, you can use online tests of multiple choice, gap fill, find the mistakes, dictation and so on. Such diversity switches attention and activates perception.

- **Give feedback.** Check home tasks on time. Explain mistakes to the students and what to pay attention. In this way, you will stimulate the internal motivation to study, and not the simple desire to get a good score. In addition to formal assessment, give students interesting tasks and games that are not graded. And give feedback on them too. For example, use Kahoot, Classtime, Wordwall, LearningApps platforms.

- **Creativity instead of plagiarism.** It is very difficult to track cheating during tests. Develop creative control questions that are difficult to find on the Internet. Or use the project method, which allows you to use already received knowledge on the topic for creative work. But remember the age and financial capabilities of your students - multi-level tasks are available for each student.

- **Self-reflection.** Ask students to analyze their knowledge at the end of the topic. You can use prepared cards with phrases that should be continued:

- During my English lessons, I like...
- During my English lessons, I hate...
- My dream is to ... during my English lessons.

- **Praise.** Every time praise a student for the work. Even if she/he have done a task with mistakes, find something to praise for. Praise a student for efforts - she/he will understand that she/he can grow by actions, so she/he will be more motivated to learn. It will also boost self-esteem and build positive skills.

Conclusion. Modern education and educational process are impossible without distance learning, although it should not be the main form. Online resources provide excellent opportunities for learning, they are a unique source of positive, intellectual and communicative activity of the student, his creative self-realization, independent

opportunity to acquire the necessary knowledge, skills and abilities. Analyzing the works of many scientists I came to the conclusion that the use of online resources for English learning is a completely new stage in the formation and development of a student as an active, developed, creative personality. It is necessary to use the positive aspects of distance forms of education, including the possibility of using a wide range of information resources, access to educational materials at any time, the possibility of asynchronous performance of tasks and their verification. For high-quality education, it is necessary to develop the ethics of distance learning, avoiding plagiarism, "cheating information", try to complete tasks on time and comply with requirements as much as possible. Special attention should also be paid to the individualization of learning and the psychological state of students during distance learning in war conditions.

It is also necessary to consider the ethics of distance forms of education (turning on the camera during the presentation, turning off the sound by listeners, working with screen demonstrations and interactive online boards, using user screensavers and user backgrounds during the session, etc.) that will contribute to high-quality communication.

REFERENCES:

1. Огурцова О. Л. Навчання ділової англійської мови з використанням 188 Інтернет-ресурсів. Іноземні мови. 2006. № 4. С. 26–29.
2. Рожкова Н. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій як інноваційного методу в навчанні іноземних мов. Наукові записки. Педагогічні науки. 2014. № 132. С 24–26.
3. Гнатюк О. В. Дистанційне навчання: проблеми, пошуки, виклики. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728350/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf> (дата доступу: 12.03.2023)
4. Хроленко О. А. Актуальність проблеми дистанційного навчання. Scientific practice: modern and classical research methods. Boston, USA. October 15, 2021. Pp. 129-130.

5. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. Травень 2020

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>

6. Осипенко Вікторія. Мотивація до навчання під час війни для викладачів та студентів <https://www.bsmu.edu.ua/blog/motyvacziya-do-navchannya-pid-chas-vijny-dlya-vykladachiv-ta-studentiv/>

РЕГІОНАЛЬНА ЗАЛУЧЕНІСТЬ ФЛАМАНДСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ: ВПЛИВ НА ПОЗИЦІЇ У МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГАХ

Бородієнко Олександра Володимирівна

доктор педагогічних наук, професор,
старший дослідник, член-кореспондент НАПН України,
головний науковий співробітник
відділу забезпечення якості вищої освіти
Інституту вищої освіти НАПН України
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Актуальність наукових розвідок проблеми регіональної залученості закладів вищої освіти набуває на сьогоднішньому етапі розвитку українського суспільства особливої актуальності. З одного боку, спостерігається значний розрив між системою вищої освіти та ринком праці, низький рівень довіри суспільства до закладів вищої освіти (зокрема, до якості та корисності наукових досліджень), відсутність орієнтації на здійснення затребуваних бізнесом прикладних досліджень, а з іншого – практична відсутність бачення цінності співпраці українських університетів з регіональними стейкхолдерами та обмежену практику взаємодії з ними. Натомість, провідні європейські університети приділяють значну увагу розбудові взаємодії з різними категоріями регіональних партнерів, здійснюючи суттєвий вплив на вирішення проблем саме регіонального розвитку. Саме тому продуктивним вважаємо вивчення досвіду та кращих практик провідних європейських університетів, виокремлення ключових проблем та викликів, формулювання рекомендацій щодо їх уникнення, нівелювання та подолання.

Матеріали та методи./Materials and methods. Дослідження здійснювалось на прикладі фламандських університетів, які посідають провідні місця у міжнародних рейтингах (Університет Льовена (KU Leuven), Гентський університет (Ghent University), Університет Антверпена (University of Antwerp), Католицький університет Льовена (UCLouvain) та Вільний університет Брюсселя (University Libre de Bruxelles), Університет Вріє (Vrije Universiteit Brussel (VUB))

та Університет Хаселт (Hasselt University) (табл.1). У процесі дослідження також було опрацьовано стратегічні документи (стратегії, стратегічні плани), матеріали веб сайтів, результати інтерв'ювання представників цих університетів. Стаття є результатом наукових пошуків, які здійснювались під час дослідницького візиту авторки до Гентського університету (м. Гент, Бельгія) в рамках Eureast Platform Fellowship Program.

Таблиця 1.

Рейтинги фламандських університетів

№ пор	Назва університету	Times Higher Education Ranking (2023)	Shanghai Jiao Tong University Ranking (2022) (глобальний рейтинг/ національний рейтинг)	TopUniversities Ranking (2023)	U.S. News & World Report Ranking (2023) (глобальний рейтинг/ національний рейтинг)
1.	KU Leuven (Університет Льовена)	42	95/2	76	50/1
2.	Ghent University (Гентський університет)	107	74/1	143	95/2
3.	University of Antwerp (Університет Антверпена)	131	201-300/4-5	280	223/4
4.	UCLouvain (Католицький університет Льовена)	170	201-300/4-5	195	171/3
5.	University Libre de Bruxelles (Вільний університет Брюсселя)	201	101-150/3	210	226/5
6.	Vrije Universiteit Brussel (VUB) (Університет Вріє)	201	301-400/6-7	251	292/6
7.	Hasselt University (Університет Хаселт)	301	601-700/8	449	807/8

Джерело: [11, 12, 17, 18].

Результати та обговорення./Results and discussion. Представлені вище рейтинги [11, 12, 17, 18] обраховуються за різними методиками. Проте, у деяких із них присутні показники, які відображують вплив університету на регіональні соціально-економічні процеси. Так, у U.S. News & World Report Ranking одним із показників є Regional research reputation (наукова репутація у регіоні), вага якого у загальній оцінці університетів є достатньо високою і складає (12.5%) [19]. Цей показник відображує агреговану оцінку якості регіональних досліджень, які здійснювались університетами протягом останніх п'яти років.

В процесі обрахунку рейтингу університетів за QS World University Ranking враховується показник, який опосередковано свідчить про рівень регіональної залученості університетів – the Employer Reputation Indicator [11] (репутація серед роботодавців) - вага якого складає 10%. Цим показником оцінюється рівень працевлаштування випускників університету у регіоні [11], що може бути прямим наслідком інкорпорованості регіонального контексту в освітні програми університетів та залучення регіональних партнерів до реалізації освітнього процесу.

Іншим опосередкованим показником є Industry income (knowledge transfer) (дохід від трансферу технологій), який визначається в процесі обрахунку Times Higher Education Ranking [16]. За своєю суттю цей показник відображає спроможність університетів здійснювати дослідження, продукувати інновації та надавати консультативну підтримку компаніям регіону, та має на меті «з'ясування того, яка питома вага доходів університету надходить від трансферу технологій компаніям регіону (за паритетом купівельної спроможності)» [16]. Розробники рейтингу вважають цей показник таким, який свідчить про «інституційну якість університетів» (institutional quality), готовність компаній фінансувати дослідження та здатність університетів залучати кошти від комерційної діяльності [16]. Вага цього показника складає 2.5%.

У міжнародному рейтингу UMultirank регіональна залученість університетів обраховується за такими показниками: питома вага статей, опублікованих у співавторстві з регіональними партнерами; статті, опубліковані зі співавторами-представниками регіональних компаній; питома вага регіональних джерел у фінансуванні проєктів університету; питома вага випускників-бакалаврів, які працевлаштовані в регіоні; питома вага випускників-магістрів, які працевлаштовані в регіоні; питома вага студентів, практична підготовка яких відбувається в регіоні [22].

Серед фламандських університетів найкращі позиції за показниками регіональної залученості посідає Університет Вріє (табл.2). Так, дві третини

його фінансування надходить з регіональних джерел; майже половина (45.3%) публікацій – це публікації у співавторстві з регіональними партнерами; показник публікацій з регіональними партнерами-представниками компаній складає 13.3; понад 75% випускників-магістрів працевлаштовано в регіоні.

Таблиця 2.

**Показники регіональної залученості
провідних фламандських університетів**

Назва університету	Показники регіональної залученості університетів					
	Спільні публікації з регіональними партнерами	Спільні публікації з регіональним и партнерами-представниками компаній	Кошти з регіональних джерел	Випускники -бакалаври, працевлаштовані в регіоні	Випускники-магістри, працевлаштовані в регіоні	Практика студентів в регіоні
Ghent University (Гентський університет)	D 15.5%	10.2	65.4%	-	-	-
University of Antwerp (Університет Антверпена)	A 36.2%	21.7	62.33%	-	A (понад 75%)	A (100%)
Vrije Universiteit Brussel (VUB) (Університет Вріє)	A 45.3%	13.3	67.94%	-	A (понад 75%)	-
Hasselt University (Університет Хаселт)	A 40.7%	5.2	69.95%	-	A (понад 75%)	-
Université de Mons (Університет Монс)	B 24.6%	36	27.07%	-	A (понад 75%)	C (74.62%)
Université de Namur (Університет Намюр)	B 22.7%	38.3	53.14%	-	A (понад 75%)	C (66.15%)

A (Дуже добра); B (Добра); C (Середня); D (Нижча від середньої); E (Слабка); - (Дані відсутні)

Джерело: [22].

Університет Хаселт має порівняно кращі позиції за критерієм фінансування з регіональних джерел (69.95%), проте, поступається за питомою вагою спільних з регіональними партнерами публікацій (40.7%) та публікацій з представниками компаній (5.2). Лідерські позиції за питомою вагою фінансування з регіональних джерел також посідають Гентський університет (65.4%) та Університет Антверпена (62.33%). Проте, характерною для цих університетів є порівняно невисока питома вага публікацій у співавторстві з регіональними партнерами (15.5% та 36.2% відповідно).

Впродовж 2018-2023 рр. в рамках проєкту SHEFCE (Steering Higher Education for Community Engagement) було розроблено рамку оцінювання рівня регіональної залученості університетів, яка має сім вимірів: навчання та учіння,

наукові дослідження, служіння та обмін знаннями, студенти, управління університетом (партнерство та відкритість), управління університетом (політика та структури), агенти впливу [8]. Кожен із цих вимірів має конкретні прояви (табл.3).

Таблиця 3.

Рамка оцінювання рівня регіональної залученості університетів

Вимір	Критерії оцінювання
1. Навчання та учіння	1.1. Університет пропонує освітні програми та курси, спрямовані на вирішення специфічних проблем регіонального розвитку 1.2. Університет має освітні програми та курси, які містять регіональні освітні компоненти 1.3. Університет сприяє участі представників громади в освітньому процесі 1.4. Університет має освітні програми та курси, які створюються разом з представниками громади, рецензуються/оцінюються ними
2. Дослідження	2.1. В університеті здійснюються дослідження, спрямовані на вирішення проблем регіонального розвитку 2.2. Університет здійснює спільні з представниками громади наукові дослідження
3. Служіння та обмін знаннями	3.1. Працівники університету здійснюють внесок у вирішення проблем регіонального розвитку та розвиток відповідних ініціатив 3.2. Працівники університету здійснюють діяльність, спрямовану на розвиток потенціалу представників громад 3.3. Регіональна залученість працівників університету втілюється у очевидних перевагах для представників громад
4. Студенти	4.1. Студенти здійснюють незалежну діяльність на користь громади через органи студентського самоврядування або окремі ініціативи 4.2. Університет сприяє розбудові партнерств між студентами та громадами
5. Управління університетом (партнерство та відкритість)	5.1. Університет має досвід взаємовигідних регіональних партнерств 5.2. Університет надає доступ мешканцям громади до своїх освітніх та наукових ресурсів 5.3. Університет має об'єкти та послуги, які функціонують на засадах співуправління з представниками громади
6. Управління університетом (політика та структури)	6.1. Університет забезпечує підтримку ініціатив із залученням працівників університету, студентів та представників громади 6.2. В складі університету є структури (комітети, центри або групи персоналу), діяльність яких спрямована на «вбудовування» та узгодження ініціатив, спрямованих на вирішення проблем регіонального розвитку 6.3. Політика університету щодо персоналу (винаймання, просування, розвиток) ґрунтується на критеріях регіональної залученості 6.4. Університет має візію, стратегію, інструменти управління та фінансування для просування ініціатив, спрямованих на забезпечення регіонального розвитку
7. Агенти впливу	7.1. Університет працевлаштовує знаних науковців зі значним досвідом регіональної залученості, які є агентами подальшого впровадження цієї філософії в університеті 7.2. Науково-педагогічні працівники університету є відкритими щодо ідеї регіональної залученості університету та усвідомлюють цінність та невідворотність освітнього процесу та наукових досліджень, спрямованих на вирішення проблем регіонального розвитку

Джерело: [8].

На наш погляд, запропонована рамка дає можливість комплексно оцінити існуючий рівень регіональної залученості та інкорпорувати бачення щодо посилення такої залученості до стратегічних пріоритетів університету.

Здійснений аналіз [9, 10, 14, 15, 20, 23] показує, що вплив провідних фламандських університетів на *економічний розвиток регіонів* втілюється в: створенні кваліфікованих робочих місць (науково-педагогічного та наукового персоналу), забезпечення регіональної потреби в кваліфікованих кадрах

(шляхом якісної підготовки студентів, докторантів, ад'юнктів), сприяння розвитку регіональної економіки, заснованої на знаннях (сприяння відкритому академічному дискурсу, консолідація знань і розвиток критичного мислення як у студентів, так і у представників громад, комунікація громадою з метою підвищення довіри до наукових досліджень). Вплив університетів на *вирішення регіональних суспільних проблем* реалізується в: охопленні представників громади сучасними та гнучкими освітніми програмами (зокрема, з питань використання цифрових технологій), вирішенні суспільних проблем (поширення серед мешканців громади культури сталого розвитку та низького екологічного та кліматичного сліду, дослідження з питань медицини та фармацевтики), охоплення освітніми програмами вразливих груп населення, які спрямовані на зменшення їхньої соціальної ізоляції та підвищення самооцінки (комплексне освітнє портфоліо та заохочення навчання впродовж життя). Університети також сприяють поширенню інноваційної та управлінської культури (шляхом створення інноваційного середовища, в якому «потокі ідей, проблем, знань і ресурсів між університетом і зовнішніми акторами ведуть до взаємного розвитку» (шляхом підтримки ідей на ранніх стадіях розвитку, розвитку центрів інновацій, спільних дослідницьких середовищ і пілотних виробництв, створення інноваційної екосистеми (яка об'єднує передові дослідження, стартапи та лідерів світового ринку), залучення громадськості, створення спільних органів управління окремими проектами та структурами, збільшення масштабу інновацій (шляхом підтримки стартапів та початкового фінансування проектів, спрямованих на подальший розвиток фундаментальних досліджень у сфері технологічних, соціальних чи економічних інновацій). Університети також беруть участь у процесах прийняття рішень та консалтингу політичних реформ.

Висновки./Conclusions. Результати здійсненого аналізу дають змогу зробити такі висновки: місце провідних фламандських університетів (Університет Льовена (KU Leuven), Гентський університет (Ghent University), Університет Антверпена (University of Antwerp), Католицький університет

Льовена (UCLouvain) та Вільний університет Брюсселя (University Libre de Bruxelles), Університет Вріє (Vrije Universiteit Brussel (VUB) та Університет Хаселт (Hasselt University) у глобальних рейтингах значною мірою визначаються значним рівнем їх регіональної залученості. Особливо значними є здобутки за такими показниками, як фінансування наукових досліджень, яке надходить з регіональних джерел; публікації у співавторстві з регіональними партнерами; публікації з регіональними партнерами-представниками компаній; питома вага випускників-магістрів, які працевлаштовані в регіоні. Університети здійснюють значний вплив на економічний розвиток регіонів, вирішення суспільних проблем, сприяють поширенню інноваційної та управлінської культури, беруть участь у процесах прийняття рішень та консалтингу політичних реформ.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в обґрунтуванні теоретичних основ (принципів, закономірностей, організаційних умов, моделей тощо) регіональної залученості українських університетів, які базуються на вивченні прогресивного зарубіжного досвіду та врахуванні українських реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бородієнко, О. (2019). *Ефективне управління закладами професійної (професійно-технічної) освіти*. ПРООН.
2. Бородієнко, О. (2020). *Публічно-приватне партнерство закладів професійної освіти: практичний посібник*. Київ, ІПТО НАПН України.
3. Бородієнко, О. (2022). Громадсько-публічне управління університетами: досвід країн ЄС. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 205, 18-27. Retrieved from: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1256>.
4. Бородієнко, О. (2022). Детермінанти розвитку сучасного університету: переосмислення ролі партнерств. *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні*, 2, 102-106. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/730934/>

5. Радкевич, В., Пуховська, Л., Бородієнко, О., Радкевич, О., Базелюк, Н., Корчинська, Н., Леу, С., Артемчук, В. (2019). *Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід: монографія*. Київ: ПІТО НАПН України.
6. Borodiyenko O., Zlenko A., Malykhina Y., Kim K., Diachkova N. (2022). Socio-economic prerequisites of strategic development of educational institutions. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(42), 464–473. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3673>
7. Borodiyenko, O., Nychkalo, N., Malykhina, Ya., Kuz, O., & Korotkov, D. (2021). Public-private partnership in education as a prerequisite for the growth of regional labor markets: analysis of foreign experience. *Financial And Credit Activity: Problems Of Theory And Practice*, 36 (2021). doi: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i36.228031>
8. Farnell, T., ČulumIlić, B., Dusi, D., O'Brien, E., Šćukanec Schmidt, N., Veidemane, A., Westerheijden, D. (2020). *Building and Piloting the TEFCE Toolbox for Community Engagement in Higher Education*. Zagreb: Institute for the Development of Education
9. Ghent University. (2023). *Dare to think*. Retrieved from <https://www.durfdenken.be/en>
10. Hasselt University. (2023). *UHasselt, a civic university*. Retrieved from <https://www.uhasselt.be/en/about-hasselt-university/civic-university#anch-uhasselt-a-civic-university>
11. QS Top Universities. (2023). Employer Reputation. Retrieved from <https://support.qs.com/hc/en-gb/articles/4407794203410>
12. QS Top Universities. (2023). QS World University Rankings 2023: Top global universities. Retrieved from https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2023?qs_qp=topnav
13. Shanghai Ranking. (2022). Academic Ranking of World Universities. Retrieved from <https://www.shanghairanking.com/rankings/arwu/2022>
14. TechLineGhent. (2023). *About*. Retrieved from

<http://www.techlane.be/about/>

15. The University of Antwerp. (2023). *Mission Statement*. Retrieved from: <https://www.uantwerpen.be/en/about-uantwerp/organisation/mission-and-vision/mission-statement/>

16. Times Higher Education. (2023). *World University Rankings 2023: methodology*. Retrieved from <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/world-university-rankings-2023-methodology>

17. Times Higher Education. (2023). *World University Rankings*. Retrieved from https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2023/world-ranking#!/page/0/length/25/locations/BEL/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats

18. U.S.News. (2023). *Best Global Universities in Belgium*. Retrieved from <https://www.usnews.com/education/best-global-universities/belgium>

19. U.S.News. (2023). *How U.S. News Calculated the 2022-2023 Best Global Universities Rankings*. Retrieved from <https://www.usnews.com/education/best-global-universities/articles/methodology>

20. UCLouvain. (2023). *H600 Plan Strategic orientations*. Retrieved from <https://uclouvain.be/en/discover/les-orientations.html>

21. ULB CAP 2030 - Strategic Plan. *The 10 orientations of ULB's Strategic Plan*. (2020). ULB. 50 p.

22. UMultirank. (2023). *Economic Engagement Ranking*. Retrieved from: <https://www.umultirank.org/admin/printTable?trackType=illustrative&sightMode=undefined&ranking=7&sortCol=sortValues%5B7%5D&sortOrder=desc§ion=illustrativeRanking&name=null>

23. Vrije Universiteit Brussel. (2023). *Urban Engaged University*. Retrieved from: <https://www.vub.be/en/about-vub/vub-university-future/vub-urban-engaged-university>

**КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ПОКАЗНИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ**

Булиніна Оксана Дмитрівна,

магістр, ст. викладач

Харківський національний медичний університет

Булинін Владислав Олександрович,

аспірант

Українська інженерно-педагогічна академія

м. Харків, Україна

Анотація. Обґрунтовано необхідність дослідження комунікативної культури, що є невід'ємним показником професіоналізму майбутніх педагогів. Комунікативна діяльність, як будь-яка інша, має певні мотиви, цілі і складається з низки комунікативних дій. Володіння комунікативними вміннями визначають рівень сформованості у педагогів комунікативної культури. Ефективність професійної діяльності майбутнього педагога значною мірою зумовлена не тільки здібностями людини, індивідуальними стійкими якостями особистості, рівнем сформованості професійних умінь та навичок, але й "суб'єкт-суб'єктними" відносинами.

Ключові слова: культура, комунікативна культура, майбутні педагоги, професіоналізм, навчання.

В умовах динамічних соціальних перетворень одним із завдань вищої освіти України є розвиток у випускників вищої школи здатності до адаптації на ринку праці, зокрема формування комунікативної культури молодих спеціалістів, оскільки вона є невід'ємною складовою професіоналізму кожного фахівця та умовою, що забезпечує самореалізацію особистості у суспільних відносинах [1]. Комунікативна культура виступає як загальнокультурна категорія, що потребує детального опису з позицій педагогіки, психології та філософії.

Проблема формування комунікативної культури особистості майбутнього фахівця є багатогранною й досліджувалася різними вченими. Так, у працях М. Васильєвої, Н. Волкової, В. Грехнева, К. Галацин, Є. Дурманенко, В. Кан-Калика, Л. Паламар, Л. Петровської, В. Полторацької, С. Рябушко, Г. Сагач, В. Тернопільської, Л. Шепеленко, Е. Ященко та ін. аналізувались різні аспекти формування комунікативної культури особистості: комунікативна взаємодія, психологічні аспекти комунікативної підготовки студентів, педагогічні умови формування окремих комунікативних умінь і навичок тощо.

Формування культури спілкування особистості, її взаємин з іншими людьми, індивідуальності і неповторності, стає усе більш актуальним в умовах інтеграційних процесів у світовій спільноті. Зростає роль комунікації, викликана прагненням до інтеграції культур. Міжособистісне спілкування є не лише необхідним компонентом діяльності, але і обов'язковою умовою нормального функціонування суспільних систем. Спілкування розглядається як важливий компонент загальної культури та однією з умов самореалізації (І. О. Василенко, Т. В. Вільчинська, А. Гелен, К. М. Левітан). Вагомий внесок у дослідження культури міжособистісних відносин зробили Б. Г. Ананьєв, Л. І. Божович, О. К. Дусавицький, у розвиток лінгвістичних та психолінгвістичних особливостей процесу комунікації – Т. В. Рядова, Л. Я. Цвет.

Мета статті полягає у висвітленні питання формування комунікативної культури майбутніх педагогів в умовах вищого навчального закладу.

Комунікативна культура сучасної людини сприймається суспільно-громадською свідомістю як умова формування особистості [2, с. 55], спосіб самореалізації і досягнення успіху [3, с. 36] засіб самоствердження і досягнення мети в міжособистісних стосунках [4, с. 42].

Існує багато визначень поняття «комунікативна культура». Розглянемо деякі з них. О. Гаврилюк, у своєму дисертаційному дослідженні, розглядає комунікативну культуру як «складне динамічне особистісне утворення, що відображає соціально зумовлений рівень розвитку особистості, її готовність до

комунікативної діяльності, систему поглядів і дій, які забезпечують задоволення потреб самореалізації та спосіб досягнення цілей у спілкуванні, плідну доброзичливу взаємодію людей у різних сферах життєдіяльності» [5, с. 15].

А. Аносова трактує комунікативну культуру як “динамічне, структурно-рівневі особистісне утворення, представлене досягненнями у пізнанні себе, внутрішніми цінностями індивіда, комунікативними знаннями, осмисленістю емоцій, комунікативно значущими якостями особистості, що обумовлює взаємодію з навколишнім світом, орієнтовану на загальноприйнятую норму культурного фону сучасного соціокультурного середовища» [6].

С. Знаменська визначає комунікативну культуру як систему внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації в певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [7, с. 25].

І. Зязюн комунікативну культуру розглядає як компонент професійної культури майбутнього фахівця, що становить систему знань, норм, цінностей і способів поведінки, прийнятих у суспільстві та уміння органічно, природно і невимушено реалізовувати їх у діловому й емоційному спілкуванні [8, с. 5]. У свою чергу, Е. Яценко тлумачить комунікативну культуру як умову і передумову ефективності професійної діяльності і як мету професійного самовдосконалення [9, с. 42]; а О. Корніяка визначає комунікативну культуру як морально зорієнтований засіб спілкування, що забезпечує афективний інформаційний обмін між людьми, опосередковує їхню взаємодію та взаємовплив, уможлиблює міжособистісне сприймання та взаєморозуміння (перцепцію); як готовність і спроможність особистості до спілкування з оточенням [10, с. 35].

Говорячи про комунікативну культуру педагога, треба мати на увазі, що частина цієї культури, уміння говорити зразково, відображає особливості професійної діяльності педагога. Основне завдання комунікативної культури педагога можна визначити як формування таких правил спілкування, що сприяють взаєморозумінню людей у процесі навчання і виховання,

взаємозбагаченню духовними цінностями.

Слід зазначити, що спілкування не лише виконує обслуговуючі функції, пов'язані із засвоєнням предметних знань, умінь та навичок, а й має особисту цінність – воно виступає в якості мети, змісту та результату освітньої діяльності, і, на думку багатьох педагогів, навчання спілкуванню має бути інтерактивним [11, с. 140].

На початку активної розробки культурологічного напрямку у філософії, соціології, педагогіці й психології науковці розпочали ряд досліджень, присвячених окремим сторонам професійно-педагогічної культури: методологічної [12, с. 145], морально-естетичної [13, с. 125], комунікативної [14, с. 55]. У цих дослідженнях педагогічна культура розглядається як проекція загальної культури, що виявляється в системі професійних рис і специфіці педагогічної діяльності вчителя.

Професійно-педагогічна культура інтенсивно вивчається в системі психолого-педагогічних наук (О. Барабанщиков, Є. Бондаревська, Т. Вільчинська, С. Кульневич, С. Міщенко, С. Муцинов, В. Семиченко, В. Серіков, А. Щербаков). Нове відношення до праці, як творчого процесу, визначає новий підхід системи освіти до майбутніх фахівців. Професіоналізм, як риса особистості, гуманістичне мислення та поведінка, універсальні культурні норми – це найбільш узагальнені вимоги до сучасного фахівця.

Аналіз наявних психолого-педагогічних досліджень дає можливість стверджувати, що професійна педагогічна культура є інтегральною ознакою особистості вчителя, проекцією його загальної культури на професійну сферу, складовою якої є комунікативна культура вчителя. Слід зазначити, що процес професійного становлення студентів у вищому навчальному закладі стає можливим лише за наявності мінімуму умов як об'єктивного, так і суб'єктивного порядку. Психічна регуляція професійної діяльності є складним актом, який передбачає не тільки наявність певних професійних знань і вмінь, а й сформованість у майбутніх спеціалістів комплексу рис і властивостей особистості, що відповідають вимогам педагогічної професії. Тому все

реальніше відчувається потреба у підході, за якого предметом дослідження є педагогічна діяльність як цілісне явище, а не окремі її аспекти. Проте вирішення завдань, пов'язаних з подальшим удосконаленням підготовки педагогічних кадрів, знаходиться в безпосередній залежності не тільки від орієнтації студентів на професію вчителя, а й від залучення їх до професійної діяльності. Так, наприклад, С. Рубінштейн визначав професійне становлення людини як рух до досягнення досконалості [15, с. 155].

У цих умовах значної актуальності набуває проблема формування комунікативної культури студентів під час навчання у ВНЗ. Доведено, що лише незначна частина майбутніх фахівців досягає високого рівня культури спілкування в умовах спонтанного розвитку цього складного особистісного утворення. Більшість студентів мають нерозвинену комунікативну культуру, схильні переважно до репродуктивної діяльності, мають обмежені уявлення про феномен комунікативної культури, у них відсутня ініціатива та прагнення самовдосконалення. Це негативно відбивається на особистих досягненнях у процесі професійно-педагогічної діяльності, на життєвому самовизначенні [16, с. 28].

Основу виховного процесу у вищій школі, як вважає І. Чернокозов, становлять відносини між викладачем і студентами, за яких окремий студент і студентський колектив у цілому є не тільки об'єктом педагогічного впливу, виконавцем волі викладача, але й активним учасником цього процесу. Науковець переконаний, що структура відносин “викладач-студент” являє собою систему усвідомлених зв'язків, починаючи із найбільш скороминущих, простих просторово-часових, психічних і соціальних контактів, і до найбільш складних соціальних дій і взаємин, що мають сталий характер [17, с. 285].

Взаємодіючі сторони у виховному процесі нерівнозначні. Провідну, визначальну роль у педагогічній взаємодії відіграє викладач. Залежно від змісту ці відносини можуть підвищувати ефективність виховного процесу або знижувати його результативність.

Очевидно, всебічне вдосконалення рівня професійної підготовки

вчительських кадрів потребує вирішення цілого комплексу завдань, серед яких одне із центральних місць посідає комунікативна культура майбутніх педагогів і умови її формування засобами виховного процесу вищої школи.

Висновки. Порівняльний аналіз наукової літератури дає підставу вважати, що комунікативна культура – це цілісне інтегральне динамічне утворення, що характеризується наявністю рис, орієнтацій вчителя, яке дозволяє педагогу розвиватися в гармонії з загальною культурою. Проте помилковою є думка, що людина високої культури одночасно володіє й професійною педагогічною культурою. Кожна з них має свої типові ознаки та структурні елементи.

Комунікативна культура особистості вчителя є невід'ємною складовою частиною професійно-педагогічної культури й культури особистості зокрема, являє собою ступінь засвоєння комунікативного досвіду у вигляді знань, умінь, навичок. Педагогічний досвід, аналіз наукових джерел переконливо свідчать, що підвищення якості підготовки майбутнього вчителя, успішність формування його культури спілкування залежить не тільки від застосування якісно нових засобів і підходів до визначення мети чи змісту педагогічної освіти, а й від суттєвої перебудови вже наявних способів організації навчально-виховного процесу вищої навчальної педагогічної школи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про вищу освіту».
2. Вільчинська Т.В. Культура в мові та правові проблеми формування особистості і держави. Збірник наукових праць. – Хмельницький, 1998 – 192 с.
3. Дусавицький А.К. Структура особистості як предмет психологічного дослідження. – Вісник Харківського університету. 1992 – № 366 – С. 34-50.
4. Васильєва М.М. Умови формування мотивації при вивченні іноземної мови//Іноземна мова в школі – 1981. – № 2 – с. 41-45.
5. Гаврилук О.О. Формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами позааудиторної роботи: автореф. дис. ... канд. пед. наук:

спец. 13.00.04 / О.О. Гаврилюк. – Кіровоград, 2007. – 20 с.

6. Аносова А.В. Интернет як середовище прояву комунікативної культури старшокласників / А.В. Аносова // Народна освіта / – 2011. – Вип. 2(14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/14/statti/anosova.htm>.

7. Знаменская С.В. Педагогические условия формирования коммуникативной культуры студентов в процессе профессиональной подготовки в вузе: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.06 / С.В. Знаменская. – Ставрополь, 2004. – 169 с.

8. Зязюн І.А. Сучасні дидактичні моделі і логіка учіння / Зязюн І. А. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. – К.; Вінниця: ДОВ Вінниця, 2000. – С. 4–7.

9. Ященко Е.М. Комунікативна культура сучасних студентів / Е.М. Ященко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Тернопіль: ТДПУ, 2005. – № 4. – С. 40-45. – (Серія «Педагогіка»).

10. Корніяка О.М. Порівняльний аналіз розвитку комунікативної компетентності фахівця у період його первинної і вторинної професіоналізації / Корніяка О.М. // Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. – С. 31- 40.

11. Гейхман Л.К. Интерактивное обучение общению как модель межкультурной коммуникации / Л.К. Гейхман // Вестник Московского университета, сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2003. – № 3. – С. 138–147.

12. Ісаєв І.Ф. Професійно-педагогічна культура як предмет наукового дослідження. / І.Ф. Ісаєв // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. – 2010. - № 42. – С.143-147.

13. Гришин Э.А. Теория и практика профессионально-этической подготовки учителя в системе высшего педагогического образования: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Э. А. Гришин. – М., 1981. – 303 с.
14. Грехнев В.С. Социальная философия как форма знания и познания. / Грехнев В.С. - // Философия и об-во. – 2000. N3. – С. 50 - 69.
15. Рубинштейн С.Л. Принципы и пути развития психологии / С.Л. Рубинштейн. – М.: Изд-во АН СССР, 1959. – 354 с.
16. Алексеев Н.Г. Методологічні принципи проектування освітніх систем // Проектування в освіті: проблеми, пошуки: Матеріали науково-практичної конференції: 1994. – С.21 – 34.
17. Чернокозов І.І., Чернокозова В.М. Етика вчителя. Педагогічна етика. / І.І Чернокозов, В.М. Чернокозова // Педагогічна майстерність. – 2006. – С. 284-286.

УДК 811.111:801

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ГОВОРЕНИЯ НА ЗАНЯТИЯХ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Валюкевич Татьяна Викторовна

канд. филол. наук,
доцент обще-академической кафедры иностранных языков
Народной украинской академии
г. Харьков, Украина

Статья изучает особенности развития речевой компетенции на занятиях по английскому языку у студентов нефилологических специальностей.

Цель статьи состоит в выявлении действенных способов развития речевой компетенции. Для решения задачи используются общенаучные методы, включающие описательный метод, методы наблюдения и обобщения, а также метод систематизации.

Доказано, что эффективность развития речевой компетенции на занятиях по английскому языку студентов нефилологических специальностей требует особой методики и нестандартного подхода.

Бесспорным является тот факт, что иностранные языки имеют огромную образовательную ценность, кроме обучения и повышения уровня общей и профессиональной культуры. В современных условиях это менталитет, способствующий развитию межкультурных отношений, представлению своей страны, региона, города или университета в межкультурных связях и уважении к духовным ценностям других культур. Поэтому основная цель обучения иностранным языкам может быть достигнута только через адекватное развитие иноязычной компетенции у студентов всех специальностей.

Современные потребности общества нуждаются в новой методике развития иноязычной речевой компетенции, в которой соискатели образования привлечены к самому процессу поиска и обработки информации, во время которого они накапливают, организуют и структурируют свои знания и далее

ранжируют их по степени важности для себя.

Следует отметить, что уже существует и хорошо работает такое программное обеспечение – готовы мультимедийные курсы для обучения иностранным языкам. Практически все эти курсы построены на технологии гипермедиа. Некоторые мультимедийные курсы включают в себя компоненты изучения национального языка, такие как справочники и интерактивные ролевые игры. В этом случае студенты могут модифицировать курс для взаимодействия с виртуальным собеседником в зависимости от выбранного ими способа общения и знания правил поведения в той или иной ситуации общения, что, безусловно, способствует развитию речевой компетенции. Многие курсы включают функцию распознавания языка, позволяющую студентам общаться с компьютером с помощью микрофона, а не клавиатуры. Некоторые курсы позволяют общаться с реальными носителями языка через интернет-форумы и переписку по электронной почте со студентами и преподавателями в стране изучаемого языка.

В реальной жизни люди общаются в совершенно разных ситуациях, потому в процессе обучения необходимо создавать естественные ситуации. Ситуации в образовательном процессе должны быть максимально приближены к естественным, поэтому их содержание должно отражать все свойственные им лингвистические особенности, а также экстралингвистические средства.

Имитирующие коммуникативные ситуации должны воспроизводить типичные естественные ситуации повседневной жизни в стране изучаемого языка или в Украине с участием иностранца. Необходимо предоставить детальное лингвистическое описание ситуации и желательно визуальное сопровождение. Учебная деятельность при имитации общения может включать:

1. Восприятие и воспроизведение конкретного коммуникативного акта, изображенного в фильме, представленном преподавателем, с последующим анализом коммуникативной ситуации, лингвистических и экстралингвистических особенностей выполнения коммуникативного акта, контролем понимания услышанного. Процесс учебной ситуации нуждается в

практике в овладении конкретными языковыми средствами, выделении и дополнении стилистических вариаций. Воспроизведение исходного текста является завершающим этапом работы.

2. Составление диалога по замене и аналогии (восстановление диалога с соответствующими репликами, начальными репликами, конечными репликами и т.п.)

3. Составление диалога в соответствии с изображенной на картинке сценой. Вспомнить работу по так называемой «разговаривающей картинке» - когда студент строит свои высказывания от третьего лица или своими словами, вроде бы он был главным героем картины. В этом случае уместно использовать не картинку, а видео. Иными словами, ситуация создается на основе небольших видеофрагментов, которые только видны, но не озвучены. К примеру, они могут прослушать диалог между отцом и его сыном-подростком. Студенты слушают диалог и выполняют ряд задач, чтобы сначала понять услышанное и овладеть определенными языковыми средствами. Это может быть новое слово или клишированная фраза. В конце концов, студент берет на себя роль отца или сына и как можно точнее воспроизводит оригинальный диалог. Использование стоп-кадров открывает перед преподавателями английского широкие возможности для творческой работы.

Здесь сталкиваемся со следующим видом коммуникации – симуляцией. Она используется для воспроизведения реальных коммуникативных актов в учебной среде и очень важна для развития речевой компетенции учащихся. Имитационное, или подражательное, общение очень важно для воспроизведения реальной коммуникации в учебной среде, поскольку оно предоставляет соискателям возможности приобщиться к естественной жизни: изучение конкретных ситуаций, решение проблем, принятие решений, обсуждение планов, разрешение конфликтов, споры и дебаты. тому подобное. Создаются реальные жизненные ситуации, и студенты обычно играют разные социальные роли, изображая вымышленных персонажей. Это может быть общая роль (владелец магазина – покупатель, врач – пациент,

клиент - администратор) или конкретный вымышленный персонаж.

Акт общения мотивируется интересом к содержанию изображаемой сцены, желанием хорошо сыграть свою роль и воображением. На занятиях по английскому можно использовать такие методы симулятивного общения, как драматизация, скетчинг и ролевые игры.

Драматизация реализуется следующим образом: преподаватель задает тему или сюжет, а задача студентов состоит в реализации этой задачи в речи. Скетчинг предназначен для того, чтобы соискатели образования сами заранее подготовили сценку об определенной проблемной проблеме, изображая персонажей, их социальный статус, ролевое поведение и т.д. Этот метод представляет более богатый лингвистический материал, поскольку он подготовлен заранее.

В свою очередь, ролевые игры отличаются от двух предыдущих методов тем, что речевое и неречевое общение персонажей свободно и спонтанно. Участники самостоятельно организуют свое поведение во время игры в соответствии с решаемой проблемой, своими коммуникативными намерениями и поведением партнеров.

Развитию речевой компетенции студентов неязыковых специальностей способствует просмотр видеофильмов. Не обязательно смотреть весь фильм целиком, достаточно продемонстрировать соискателям лишь некоторые фрагменты. Лучше, если это будут фрагменты комедий, потому что они легче воспринимаются, или видеофильмы о врачах, спасателях, военных, спортсменах и т.д., в зависимости от направления подготовки студентов, изучающих английский язык не как профессиональную дисциплину.

Выводы. На занятиях по английскому языку необходимо применять методику развития речевой компетенции, в которой соискатели образования вовлечены в процесс поиска и обработки информации, во время которого они накапливают, организуют и структурируют свои знания, чему способствуют современные компьютерные технологии и Интернет. Целью развития речевой компетенции должно быть отражение коммуникативных

намерений, поэтому приобретает значение создание и использование на занятиях по английскому языку речевых ситуаций. На занятиях следует применять имитирующий и симулятивный виды общения в соответствии со степенью близости к реальным ситуациям. Рекомендуется стимулировать взаимопроникновение и интеграцию языка, культуры и информационных технологий для реализации целей современного общества в области изучения иностранных языков посредством развития речевой компетенции соискателей высшего образования.

Перспективу дальнейших исследований видим в исследовании развития речевой компетенции во время дистанционного обучения.

ГЕЙМІФІКАЦІЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ВИХОВАННЯ ЯК СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ТРЕНД

**Іванова Марина Вікторівна,
Науменко Андрій Миколайович,
Черкун Віталій Миколайович**

Викладачі
Полтавський базовий
медичний фаховий коледж
м. Полтава, Україна

Анотація: Стаття досліджує потенційне застосування гейміфікації у фізичному вихованні для підвищення залученості та мотивації здобувачів освіти. Гейміфікація передбачає включення ігрових елементів і механік в неігрові контексти, такі як освіта, з метою створення більш інтерактивного та захоплюючого процесу навчання. На основі огляду відповідної літератури та результатів досліджень у цій статті розглядаються різні стратегії гейміфікації, які можна застосовувати на заняттях з фізичного виховання та культури. У статті висвітлюються переваги гейміфікації, зокрема, підвищення рівня залученості здобувачів освіти, покращення результатів навчання та розвиток необхідних компетенцій.

Ключові слова: гейміфікація, ігровізація, ігри в освіті, фізична культура та виховання, гра.

Фізичне виховання відіграє надзвичайно важливу роль у всебічному розвитку молоді. Адже воно сприяє розвитку фізичних якостей, рухових навичок та загального добробуту. У закладах освіти заняття фізичною культурою та вихованням надають учасникам освітнього процесу можливість займатися різними видами рухової активності, здобувати навички спортивної майстерності та розвивати навички ведення активного способу життя впродовж усього життєвого циклу. Однак традиційні підходи на заняттях з фізичної

культури та виховання часто не дозволяють повністю зацікавити та мотивувати всіх учасників освітнього процесу, що призводить до зниження інтересу та погіршення результатів навчання.

Гейміфікація передбачає включення ігрових елементів і принципів у неігрові контексти, зокрема і в освіту. Використовуючи притаманну іграм мотивацію та залученість, гейміфікація має на меті покращити навчальний процес, сприяти активній участі та мотивувати здобувачів освіти. В освітньому контексті гейміфікація може включати використання ігрових елементів, таких як заохочення, челенджі, турнірні таблиці, тощо спрямовані на створення інтерактивного та захоплюючого навчального середовища [1].

В останні роки гейміфікація стала перспективним підходом для покращення результатів навчання в різних освітніх галузях. Застосовуючи принципи гейміфікації на уроках фізичного виховання, педагоги мають можливість створити динамічне та інтерактивне навчальне середовище, яке підвищує залученість, мотивацію та загальне враження від занять в учасників освітнього процесу.

Гейміфікація – це процес інтеграції ігрових елементів, механік і принципів у неігрові контексти, такі як освіта, для посилення залученості, мотивації та активної участі здобувачів освіти. Гейміфікація використовує притаманну іграм атрактивність для створення більш захопливого та цікавого навчального процесу [2, с. 17].

Принципи гейміфікації містять у собі:

- Чіткі цілі та завдання: Гейміфікація ставить перед учасником освітнього процесу чіткі цілі та завдання, надаючи йому відчуття мети і напрямку;
- Прогрес і просування: Гейміфікація містить у собі концепцію прогресу, завдяки якій учасники освітнього процесу можуть досягати нових етапів або рівнів залежно від їхньої успішності. Це мотивує здобувачів освіти до постійного вдосконалення та спонукає їх до вирішення поставлених перед ними завдань і подолання перешкод;

- Миттєвий зворотній зв'язок та заохочення: Гейміфікація забезпечує миттєвий зворотній зв'язок з учасниками освітнього процесу, інформуючи їх про їхні результати та прогрес. Винагороди, зокрема бали, відзнаки чи віртуальні грошові одиниці, надаються для визнання досягнень, заохочення позитивної поведінки та забезпечення внутрішньої мотивації;

- Змагання та співпраця: Гейміфікація часто включає елементи конкуренції та колаборації, що сприяють розвитку почуття залученості та соціальної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Лідерські списки, командні завдання або спільна діяльність сприяють здоровій конкуренції та командній роботі, заохочуючи здобувачів освіти працювати разом і підтримувати один одного;

- Персоналізація та свобода вибору: Гейміфікація дає можливість кастомізації та персоналізації, пропонуючи здобувачам освіти вибір і автономію в їхній навчальній подорожі. Здобувачі освіти можуть налаштовувати свої навчальні траєкторії або обирати різноманітні завдання відповідно до своїх індивідуальних вподобань та індивідуального стилю засвоєння матеріалу;

- Сюжетне та емоційне наповнення: Гейміфікація використовує сторітелінг і наративи для створення захоплюючого і цікавого навчального середовища. Завдяки включенню переконливої сюжетної лінії, персонажів або сценаріїв, вона привертає увагу здобувачів освіти і робить навчальний процес більш значущим і таким, що легко запам'ятовується.

Застосовуючи ці принципи, гейміфікація трансформує навчальний процес, роблячи його більш інтерактивним, цікавим і мотивуючим для здобувачів освіти. Гейміфікація використовує природну схильність учасників освітнього процесу до викликів, заохочень і конкуренції, тим самим підвищуючи їхню загальну зацікавленість і сприяючи кращим навчальним результатам.

Впровадження гейміфікації на уроках фізичного виховання вимагає ретельного планування та обмірковування, задля забезпечення максимальної

ефективності та успішної інтеграції [3, с. 29]. Розглянемо деякі ключові кроки та стратегії для впровадження гейміфікації на уроках фізичної культури:

- Встановіть чіткі навчальні цілі: Визначте конкретні навчальні цілі та результати, яких ви хочете досягти за допомогою гейміфікації. Визначте навички, знання чи моделі поведінки, які ви хочете, щоб здобувачі освіти розвинули чи вдосконалили. Це допоможе у розробці та впровадженні гейміфікованих вправ;

- Оберіть необхідні елементи гейміфікації: Виберіть ігрові елементи та механізми, які відповідають навчальним цілям та інтересам здобувачів освіти. Такі елементи, як бали, відзнаки, рівні, таблиці лідерів, виклики та винагороди можуть бути інтегровані для створення мотивуючого та цікавого навчального процесу. Візьміть до уваги вік і здібності здобувачів, щоб переконатися, що обрані елементи є доречними і змістовними;

- Використовуйте інтерактивні завдання та вправи: Створюйте ігрові завдання та вправи, які відповідають навчальним цілям і заохочують до активної участі. Розробляйте вправи, які потребують фізичної активності, розв'язання проблем та прийняття рішень. Розгляньте можливість залучення командної роботи, співпраці та товариського змагання, що сприятиме залученню та соціальній взаємодії;

- Інтегруйте сучасні технології та інструменти: Застосовуйте інноваційні технології, які допоможуть покращити гейміфікований процес. Фітнес-трекери, мобільні застосунки чи інтерактивні платформи дозволяють відстежувати та контролювати прогрес учасників, забезпечувати зворотній зв'язок та сприяти впровадженню гейміфікованих компонентів. Необхідно переконатися, що використовувана технологія є доступною, зручною для користувачів і відповідає віковим особливостям ваших учнів;

- Створіть чіткі інструкції та настанови: Переконайтеся, що ви чітко пояснили здобувачам освіти правила, інструкції та результати гейміфікованої діяльності. Переконайтеся, що вони розуміють цілі, способи здобуття балів чи нагород, а також усі міркування щодо безпеки. Регулярно повторюйте

інструкції, щоб підтримувати ясність і вирішувати будь-які питання чи проблеми, які можуть виникнути в учасників освітнього процесу;

- **Заохочуйте автономію та вибір учасників:** Дозвольте учасникам освітнього процесу мати певну автономію та можливість вибору в рамках гейміфікованих вправ. Запропонуйте їм можливість обирати види діяльності, ставити особисті цілі, кастомізувати назви команд. Така персоналізація створює відчуття причетності та дає здобувачам освіти можливість контролювати свій навчальний процес;

- **Моніторинг та зворотній зв'язок:** Постійно відстежуйте прогрес учасників освітнього процесу і надавайте своєчасний зворотній зв'язок. Використовуйте гейміфіковані елементи для надання зворотного зв'язку стосовно успішності, прогресу та досягнень. Надавайте конструктивний зворотній зв'язок, який заохочує до вдосконалення та визнає зусилля учасників освітнього процесу;

- **Проводьте аналіз та оцінювання:** Оцінюйте ефективність використання гейміфікації для досягнення навчальних цілей. Збирайте відгуки від здобувачів освіти, щоб зрозуміти їхній досвід і за потреби внести корективи. Регулярно оцінюйте вплив гейміфікації на залученість, мотивацію, розвиток навичок та результати навчання.

Дотримуючись цих кроків і стратегій, педагоги зможуть ефективно впроваджувати гейміфікацію на уроках фізичного виховання та культури, створюючи цікавий, мотивуючий та ефективний навчальний процес для здобувачів освіти.

Отже, гейміфікація – це сучасна освітня тенденція з великим трансформаційним потенціалом на заняттях з фізичної культури та виховання. Використовуючи можливості ігрових елементів, викладачі можуть створити цікаве, мотивуюче і захоплююче навчальне середовище, яке сприятиме фізичній підготовці, розвитку навичок і загальному благополуччю здобувачів освіти. Використання гейміфікації як інноваційного підходу відкриває перспективи для формування майбутнього у сфері фізичного виховання та

культури, а також розвитку в здобувачів освіти звички до активного способу життя протягом усього подальшого життєвого шляху.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Винник В.Д. Особливості формування інтересу та мотивації до занять фізичним вихованням. Теорія та методика фізичного виховання, 2010. № 12. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/304295864.pdf>
2. Дубогай О. Мотивація до занять фізичними вправами. Здоров'я та фізична культура. 2006. №1. С. 17-19.
3. Хоменко Н. М. Виховання інтересу до уроків фізкультури Початкова школа. 1992. №3-4. С. 29.

**ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ САМОРОЗКРИТТЯ
БАНДУРИСТА-ПЕРФОРМЕРА**

Кондрацька Людмила Анатоліївна,
д.п.н., професор
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Анотація. Розширення бандуристом-перформером ментального досвіду - когнітивної, профоричної і практичної екфорії духовних енграм - шляхом витіснення із психологічного кластеру «Я» катастатичних проявів потребує артистичних зусиль для майєвтичного діалогу. Тому засобом його набуття постає *технологія мисленого музикування*.

Ключові слова: бандурист, типологія бандурного репертуару, перформативна дидактика, екзистенційно-феноменологічна парадигма музичної педагогіки, ментальний вчинок.

Філософія бандурного виконавства закономірно ґрунтується на архетипних вимірах диференційованої сонорності бандурного звука – символу козачої соборної спільноти, що керована надособовим ліризмом вокального ряду як уособлення “голосу нації”. Поетика бандурної виразності – як майстерність метафоричних нашарувань змістів-образів – укладається у вираз: “театр одного актора у двох персонах”. Десигнат даного формулювання охоплює й ті моменти вираження, коли реально звучить тільки інструментальний пласт. Адже мова йде про особливого роду епічно “відсторонену” лірику, яка, при багатстві моторно-звукових надбань, завжди тяжіє до мелодичного “пісенного подиху” в різноманітті фактурних реалій, народжених жанрово-стилістичними вимірами музики.

Семантично-семіологічна поетика бандурної речовості звука – від

народного професіоналізму до академічного рівня – акцентує форми виступів, в яких цілісність закінченого твору корегується потребами конструкції, транскрипції, обробки, імпровізації в межах творчих потреб конкретного історичного етапу художнього буття.

На основі трьох типів конструкції склались три найвідоміші виконавські школи: харківська, київська та полтавська. Ці школи мають різні конструкції бандур, відрізняються способом гри на інструменті. Удосконалення конструкції бандури сприяло значному розширенню виконавського репертуару, який збагатився творами як традиційних композиторів, так і сучасних. Це нова сучасна музика, яка являє собою переплетення традиційних стилів з елементами джазу, експресіонізму, імпресіонізму тощо. Композитори додали бандурі нового звучання, відкрили новітні способи звуковидобування на бандурі, значно доповнили технічні можливості виконавця.

В еволюції **художньо-образних типологій бандурного репертуару** ми виокремлюємо такі:

- бандурний репертуар класики кобзарської діяльності січової та післясічової діб; фольклорно-професійний етап роботи бандуристів;
- бандурний репертуар «перехідної» доби романтичного ХІХ століття, коли фольклоризація бандурного професіоналізму складала паралель загальноєвропейському фольклористському нахилу музичного «народництва»;
- бандурний репертуар у вітчизняному мистецтві ХХ-ХХІ століття, в якому головує концертно-професійний статус виступу бандуристів.

Перший типологічний склад бандурного репертуарного вжитку назвемо **«синкретичною бандурною співогрою»**. Другий – **«романтичною еkleктикою»** художнього співіснування фольклорних та професійно-фольклористських форм виступів й відповідних жанрових заощаджень. Третій бандурний тип, що реально співіснує з вищеназваними, але явно має привілеї у розвитку і в культурному попиті, – називаємо **«бандурним модерном»** здобутків ХХ і початку ХХІ століття (поняття «модерну» використовується як ідея кардинального оновлення даної конкретної сфери).

Критерієм типології бандурного виконавства (синкретичний, еклектичний та модерновий) постає фактурно-ігрова представленість художнього смислу відповідного типу митця-бан дуриста, а саме:

- *синкретичний* тип — як «театру одного актора в двох персонажах» // чи «театру двох акторів в одній особі» (тобто інтерпретаційної інверсії першого);

- *еклектичний* тип — як поєднання синкретичного виконавства з традиційною художньою театралізацією (аж до “театру в театрі” – виступу бандуриста як персонажу в опері);

- бандурний *модерн* як гіпербола розгортання бандурного виконавства в ансамблях бандуристів разом з комбінаторикою “інверсії значень” у виступах жіночих ансамблів (“театр нескінченного віддзеркалення персоніфікованої акторської двоїстості”). Резюмуючи історичний огляд становлення і розвитку бандурного виконавства з позицій виявлення естетико-психологічних усталень, пропонуємо такі висновки-формули:

- *а’класичне* демонстративне образно-метафоричне подвоєння-помноження чинників артистичного вираження й видового самоствердження як синкретизму-синтезу концертності-театральності-ритуаліки, заради символізації художніх, поза- й надхудожніх цінностей буття нації та людської спільноти взагалі;

- багатоскладовість жанрово-репертуарних та діяльнісно-творчих граней фахової здатності бандуриста;

- зрощеність із “невиражальною виразністю” умовно-ритуальної театралізації виступу, що так органічно поєднує бандурну ансамблеву “репетитивність” із мінімалістськими спрямуваннями сучасного мистецтва;

- гіпербола артистичної “двоїстості” у вокальності-інструментальності бандуристів як носіїв архаїчного здобутку шута-героя, майстра-Учителя класичної козацької доби, театралізовано-концертної вдачі виконавця й фахової багатоскладовості “самого собі режисера-аранжувальника”, композитора й виконавця як такого в

мистецькому бутті сьогодення [2].

Аналіз еволюції філософсько-естетичних особливостей традиційної бандурної творчості упродовж п'яти століть дає підстави виокремити низку позицій в сучасному осмисленні *теорії бандурного виконавства*:

- розуміння синкретичного, еkleктичного принципів модернового бандурного виконання пропонуємо доповнити архетиповим дорелігійним та християнським смислом;

- в різоматичну модель фахової класифікації бандуриста (за вокальними та інструментальними ознаками, за жанровими відмінностями театральності та концертності, нарешті, за професійними спеціалізаціями виконавець, композитор, режисер та ін..) пропонуємо увести поняття “нетеатральної театральності” виступу бандуриста;

- вокальну сторону виступу неспіваючого бандуриста пропонуємо визначати поняттям “бандурний вокал”, зважаючи на “інтонаційний потенціал” строю-тембру інструмента, корегованого у виконавському сьогоденні академічними здобутками класичного вокалу;

- в історично-стилістичній етапності розвитку бандурного виконавства-творчості пропонуємо виокремити низку епохальних орієнтирів.

Так, естетичний орієнтир етапу-стилю *“синкретичної бандурної співогри” козацької доби*, на наш погляд, визначається психологією гуртово-товариського спілкування, в якому оригінальний сонор бандури символізував багатозвуччя козацько-соборних єдностей.

Виокремлення нами періоду *“романтичної еkleктики”* (від ХІХ ст.), як другого етапу розвитку бандурного мистецтва, зумовлене утвердженням так званого *“оркестрального” ідеалу звучання* в умовах *співіснування* у бандурному виконавстві фольклорних та академічних жанрових форм.

“Бандурний модерн” постає як перспектива естетичної еволюції бандурного мистецтва як перформансу. В ньому є довіра до самоцінності переваг існуючого тембро-образу. Упродовж усіх цих етапів сакральний центризм духовного осягання світу і гуманістичний антропоцентризм дивно

переплелися у служінні-грі бандуриста-пророка і бандуриста-жебрака. Бандурний вокал, пов'язаний із щипково-мелодійною природою інструменту, несе подих старовинно-церковної та ренесансно-делікатної (мадригальної) до-оперної манери співу, за якими вбачається культура християнського смирення і артистичної світської вишуканості співців-лицарів [1].

Схиляючись до бандури, кобзи, музикант «відсторонюється» від оточення і навіть від себе самого. Педальний ефект «сонору гуртового мовлення» постає як множинне звучання стихії козацької вольності. Ця гуртова гетерофонність складає виток перформативного винаходу і лише в емблематиці бандурного жанру удостоюється поваги як втілення родової пам'яті культурного самовираження нації. Специфіка еволюції жанрів бандурного мистецтва – від народного професіоналізму до академічного і модернового рівня – акцентує форми виступів, в яких цілісність закінченого твору корегується потребами транскрипції, обробки, імпровізації, «цифровізації» (Таблиця 1).

Набуття бандуристом виконавського досвіду включає витіснення хаотичної маси катастатичних енграм із психологічного кластеру «Я». Цей майєвтичний досвід потребує артистичних зусиль бандуриста-перформера. Тому засобом його набуття постає *технологія мисленого музикування* [3; 4; 5]. Мисленна (уявна) гра – це процес психофізичної саморегуляції музиканта, метою якої є поступове сходження бандуриста-перформера від підсвідомості язичницьких реліктів індивіда до вищих рівнів свідомості відчуженої індивідуальності, а відтак особистості як вираженої сублімації духа.

Чинником цієї надситуативної активності бандуриста є стратегія *метаної* – стратегія свободи не "від", а "задля". В результаті він сам, як "бунтівник-аутсайдер", розчиняється у тілесно-душевному хаосі виконавського образу-кластеру, щоб запустити механізми екзистенційної самоорганізації. Тобто музикант-виконавець здійснює справжній *ментальний вчинок*. Його компоненти:

Таблиця 1.

**Періодизація формування основних
жанрових груп репертуару кобзарів-бандуристів**

жанри періоди	СОЛЬНІ						АНСАМ- БЛЕВІ ТА ХОРОВІ
	епічні (дума)	духовні (псалма, кант)	пісенні різновиди	пісня, романс	арія	авторські твори	
XV – XVI ст.	+	+ апокрифічні оповіді на основі «відречених» книг					
XVII – пер. пол. XVIII ст.	+	+ акафісти	+ історичні, козацькі, соціально- побутові				
Друга пол. XVIII ст.	+	+	+ історичні, соціально- побутові, жартівливі, любовні		+	+	
Початок XIX ст.	+	+		+			
Кін. XIX – поч. XX ст.	+	+	+	+			
Середина XX ст.			+	+		+	+
Кінець XX – поч. XXI ст.	+	+	+	+	+	+	+

- любов як мужність вистояти у нелінійному перформативному просторі;
- налаштованість на антиномічну полімодальність і парадоксальність, інтуїтивний синтез і схоплення ґешталту мережевого спектру інтонацій;
- допитуваність як чинник розкриття виконавської креативності;
- здатність до дизайнового проєктування інтонованого смислу;
- фрустраційна толерантність у ситуації екзистенційного вибору між «незмінністю» і «незвіданістю».

Отож, сутність пропонованої педагогічної моделі саморозкриття бандуриста-перформера становить **концепція перформативної дидактики**, у якій перформанс постає не лише медіумом, а й освітнім жестом – методом і формою учіння гри на бандурі. Тобто вона реалізує **екзистенційно-феноменологічну парадигму музичної педагогіки** і ґрунтується на онтологічних **закономірностях**:

- антиномічної взаємозалежності альтернативного і коеволюційного

шляхів розвитку дизайнового мислення бандуриста-перформера та перманентної прискорюваності цього процесу з майбутнього (принцип Екклезіястового кола);

- дисипативності і дифузійності як чинника встановлення когерентності Я–не-Я відношень;
- різновекторності семасіологічної взаємодії виконавських акцій на підставі різних теорій істини.

Реалізацію цих закономірностей забезпечують **принципи**:

- аттракції (принади, залуки, приваби) творчого мислення майбутнього бандуриста;
- парадоксальності і дисипації (самовибудови) процесу розвитку його творчих здібностей;
- взємовпливу темпів розвитку творчих здібностей інших перформерів;
- вікової сензитивності як чинника розвитку творчих здібностей;
- інгерентності художнього моделювання, тобто його узгодженості з середовищем; простоти і адекватності.

Середовищем для ефективної реалізації поставленої мети вважаємо арт-лабораторію самонавчання як творчості в результаті активного спілкування її учасників з кобзарями і концертуючими бандуристами. Тут майбутні бандуристи отримують можливість для розробки і обґрунтування безмежного розмаїття способів інтонованого самовираження. Чинником такої активізації ментального ресурсу постає експресивна (драйвова), комунікативна і сугестивна потреба бандуриста в осмисленні відмінності між «наявним» і «присутнім» Світлом і себе у Ньому. *Експлораторну методологію* нашого екпериментального дослідження визначає антропокінетичний дизайн здійснення бандуристом-перформером *ментального вчинку*.

Висновок. Короткочасність перформативної інтеракції – несподіваного ефекту сконцентрованого саморозуміння суб'єкта-учасника під час мисленого музикування – дарує досвід переживання виходу за межі горизонту інтонованих

значень. Утім, при повторенні ця ситуація може мати різні варіанти розвитку, в залежності від морально-етичної відповідальності бандуриста-перформера. І тут важливо, щоб освоєваний досвід реконструйованої дійсності поставав для нього не просто мультисеквенціальним гіпертекстом, інтонованою метафорою "пустелі реального", заснованою на принципі руйнування однозначності, односпрямованості, одномірності, незмінності. Бандурист-перформер має ототожнювати себе не з фіксованою сукупністю масок і ролей, але з самим процесом руху крізь них, процесом вибудови динамічної єдності не як чистої видимості, а як чистої справжності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кондрацька, Л. (2022) Педагогічна антропологія [Текст] : підручник для слухачів третього освітньо-наукового рівня / Л. А. Кондрацька. Тернопіль : Вектор. 236 с.
2. Чернецька, Н. (2018) Виконавська творчість бандуристів як джерело формування національної самосвідомості. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Вип. 1. С. 90–100.
3. Elson, M. (2002). *Passionate Practice: A Musicians Guide to Learning, Memorizing and Performance*. Regent Press: 108. ISBN 1587900211
4. Gallwey, W. Timothy, Green, B. (2015). *The Inner Game of Music*/ Pan Macmillan: 256 . ISBN1447291719, 9781447291718
5. Gordon, S. (2010). *Mastering the Art of Performance. A Primer for Musicians*. Oxford University Press:224

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кривда Валентина Савівна,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

Журавко Тетяна Валеріївна,
викладач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

Сучасна суспільно-політична ситуація в Україні потребує вдосконалення підходів до організації та функціонування різних сфер життя суспільства, зокрема, переосмислення потребує й реалізація виховної роботи з молодим поколінням. Переродження української нації актуалізує потребу формування громадянсько-патріотичної свідомості підростаючого покоління [3].

Виховання у молодого покоління любові до Батьківщини, українського народу, національної самосвідомості, гуманістичної моралі певною мірою стосується і дітей дошкільного віку.

У дослідженнях Л. Артемової, І. Бежа, А. Богущ, К. Чорної визначено старший дошкільний вік найбільш сенситивним періодом для виховання громадянських якостей та акцентовано, що громадянське виховання має починатися вже в дошкільному віці.

Зокрема, цей час є найсприятливішим для формування в дітей першооснов громадянської самосвідомості, які включають усвідомлення своєї приналежності до нації, пробудження любові та поваги до національної мови, традицій, символіки, зародження фундаментальних якостей національного характеру [2, с. 157].

У дошкільний період відбувається формування культурно-ціннісних орієнтацій духовно-етичної основи особистості дитини, розвиток її емоцій, почуттів, мислення, механізмів соціальної адаптації в суспільстві, починається

процес національно-культурної самоідентифікації, усвідомлення себе в навколишньому світі. У наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів доведено важливість дошкільного періоду у становленні особистості. Ця теза є ключовою і в змісті державних нормативних документів. Саме в період дошкільного дитинства закладаються основи свідомості і самосвідомості (дитина усвідомлює суспільні цінності, починає керуватися в своїй поведінці моральними нормами).

У «Базовому компоненті дошкільної освіти» чітко окреслено зміст і обсяг знань, умінь і навичок громадянської обізнаності дітей дошкільного віку [1].

Патріотизм як моральна якість має інтегральний зміст. З огляду на це в педагогічній роботі поєднанні ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавства, засобами мистецтва, практична діяльність (праця, спостереження, ігри, творча діяльність, розвиток мовлення). Основними напрямками патріотичного виховання є :

- формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід, краєзнавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями і культурою свого народу, формування знань про людство.

Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання.

Виховати свідомого громадянина й патріота означає сформувати в дитини комплекс певних знань і умінь, особистісних якостей і рис характеру. Зокрема, йдеться про: повагу до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника, спадкоємця і наступника; працьовитість; високу художньо-естетичну культуру тощо; патріотичну самосвідомість та громадянську відповідальність, готовність працювати для розквіту Батьківщини, захищати її; повагу до Конституції, законів Української держави; досконале знання державної мови [4].

Звичайно, тут слід відзначити, що у повному обсязі ці якості ще не можуть бути сформованими у дитини дошкільного віку. Проте, створити фундамент, на основі якого можна буде вже зводити «будівлю» майбутнього громадянина-патріота не лише можливо, а й потрібно, особливо якщо врахувати всі переваги, що створює дошкільний вік.

Психологи аргументовано наголошують на вирішальному значенні дитинства для становлення особистості. Зокрема, на думку відомого українського вченого І. Бега, «...виховання особистості має розпочинатися уже з першого року життя дитини» [2, с. 157]. А дошкільне дитинство, згідно з його висновками, є віковим періодом, коли починають формуватися високі соціальні мотиви і благородні почуття. Від того як вони будуть виховані в перші роки життя дитини, багато в чому залежить увесь її подальший розвиток.

Систематична послідовна освітня робота щодо національно-патріотичного виховання дітей у ЗДО має бути спрямована на розвиток життєздатних, національно свідомих, патріотично налаштованих громадян, вихованих на кращих історичних і культурних традиціях українського народу, нерозривних зв'язках минулих і прийдешніх поколінь українців, небайдужих до свого минулого, неспокоїного сьогодення і щасливого майбутнього [5].

Отже, перед педагогами закладів дошкільної освіти стоїть завдання надзвичайної ваги – виховати патріота – громадянина своєї Батьківщини, культурну, освічену людину, яка гідно представлятиме свою державу у всесвітній спільноті; спонукати дітей до активного прояву національних почуттів, патріотизму; формувати в дітей емоційну чутливість як здатність співчувати, співпереживати, емоційно сприймати явища дійсності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення 15.05.2023 р.)

2. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2-х кн. Кн. 1. : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. – Навч.-метод. видання. К., 2003. 455 с.

3. Гавлітіна Т. Управління національно-патріотичним вихованням підлітків у позашкільному навчальному закладі в контексті адаптивних процесів. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2006. № 5. С. 29–34.

4. Курочка О. Джерела національного відродження. *Профтехосвіта*. 2012. № 12 (48). С. 28–31.

5. Лижник О. М. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку. Хмельницький дошкільний навчальний заклад. № 15. 2016. С 12–14.

УДК 796.85:796.015.154

**КООРДИНАЦИОННЫЕ СПОСОБНОСТИ И ДВИГАТЕЛЬНЫЕ
НАВЫКИ КАК ОСНОВА ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКОЙ
ПОДГОТОВЛЕННОСТИ ЮНЫХ ДЗЮДОИСТОВ**

Перебейнос Владимир Борисович

PhD, член-корреспондент

Международной академии наук педагогического образования,

Заслуженный деятель науки и техники, шестой ДАН дзюдо,

Спортивная школа Aad van Polanen,

г. Лейден, Нидерланды

Пакулин Сергей Леонидович,

доктор экономических наук, академик УАННП,

шестой ДАН дзюдо,

Феклистова Инесса Сергеевна,

к.э.н., доцент,

Пакулина Анна Сергеевна,

аспирант, Харьковский национальный университет

строительства и архитектуры,

г. Харьков, Украина

Аннотация: Авторами обосновано, что развитие координационных способностей способствует улучшению технико-тактической подготовленности юных дзюдоистов, увеличению скорости и точности выполнения технических действий при сбивающих воздействиях, более быстрому усвоению программы технико-тактической подготовки в стойке и партере, выполнению комбинаций приёмов, высокой эффективности соревновательной деятельности.

Ключевые слова: дзюдо, координационные способности, двигательные навыки, технико-тактическая подготовленность, тренировочный процесс.

Как показало наше исследование, координационные способности и двигательные навыки являются основой технико-тактической подготовленности юных дзюдоистов.

Анализируя врождённые задатки, на основе которых достигается

определённый уровень технической подготовленности дзюдоиста, мы имеем в виду генетически обусловленные координационные способности. К врождённым и наследственным анатомо-физиологическим особенностям организма, которые составляют основу координационных способностей относят свойства нервной системы (силу, подвижность, уравновешенность нервных процессов), индивидуальные варианты строения коры головного мозга, степень зрелости её отдельных областей и других отделов центральной нервной системы, уровень развития отдельных анализаторов (сенсорных систем), особенности строения и функционирования нервно-мышечного аппарата, свойства продуктивности психических процессов (ощущения, восприятие, память, представления, внимание, мышление), темперамент, характер, особенности регуляции и саморегуляции психических процессов и др. Их совершенствование направлено на формирование ограниченного числа двигательных навыков, необходимых двигательных умений и ознакомление с возможно большим количеством движений. Следовательно, анализу нами будут подвергаться звенья цепочки: координационные способности, двигательные навыки, техническая подготовленность.

В системе управления движениями одним из основных понятий, на основе которого строятся другие, является понятие координация движений - организация управляемости двигательного аппарата. Мы считаем, что координационные способности – это способности оптимально регулировать, т.е. точно, быстро, рационально) и управлять движениями [1, с. 325].

В результате исследований нами были выделены следующие группы координационных способностей: специальные, специфические, общие. *Специальные координационные способности* относятся к однородным по психофизиологическим механизмам группам целостных целенаправленных двигательных действий, систематизированным по возрастающей сложности. В этой связи различают специальные координационные способности дзюдоистов: во всевозможных циклических и ациклических движениях; в атакующих и

защитных двигательных действиях дзюдо; в движениях перемещения соперника в пространстве; в движениях манипулирования в пространстве отдельными частями тела; в нелокомоторных движениях тела в пространстве; в баллистических двигательных действиях с установкой на амплитуду и силу броска; в подражательных и копирующих движениях; в нападающих и защитных технических и тактико-технических действиях многих подвижных и спортивных игр, применяемых при подготовке дзюдоистов. Неравномерность развития психофизиологических функций, обеспечивающих процесс координационных движений, послужило причиной появления специфических или частных координационных способностей, количество, которых может быть существенным, как бесконечны различные виды предметно-практической и спортивной деятельности дзюдоиста.

К наиболее важным *специфическим координационным способностям* дзюдоиста относятся: способность к точности воспроизведения; способность дифференцирования пространственных, временных и силовых параметров движений; способность к равновесию; способность к ритму; способность к быстрому реагированию; способность к ориентированию в пространстве; способность быстро перестраивать двигательную деятельность; способность к произвольному расслаблению мышц; способность к вестибулярной устойчивости и т.п.

Результат развития ряда специальных и специфических координационных способностей своего рода их обобщение, составляет понятие «общие координационные способности». Под *общими координационными способностями* нами понимаются потенциальные и реализованные возможности дзюдоиста, определяющие его готовность к оптимальному управлению и регулированию различными по происхождению и смыслу двигательными действиями. Особо отметим, что общие координационные способности существуют лишь в понятии, сознании дзюдоиста, как обобщение и результат развития специальных координационных способностей.

Опрос 42 тренеров по дзюдо позволил нам выделить у дзюдоистов восемь

разновидностей координационных способностей: обучаемость, реакция, ориентация, антиципация, способность быстро изменять программу действий, равновесие, дифференцировка характеристик движений и умение комбинировать технические приемы. *Обучаемость* характеризуется скоростью усвоения дзюдоистом новых технических действий, зависящей от их сложности и рациональности применяемой методики. Итоговой оценкой обучаемости служит сформировавшийся у дзюдоиста технико-тактический арсенал (разнообразие и эффективность вспомогательной и коронной техники). *Реакция и ориентация* зависят от быстроты, правильности восприятия, анализа и оценки ситуации дзюдоистом на основании зрительных, тактильных, акустических сигналов. При этом крайне важен контроль за положением собственного тела и его частей по отношению к сопернику и татами (особенно к его краю), за дистанцией, положением тела соперника и его частей. Это и определяет способность предвидеть ситуацию в поединке, прогнозировать движения соперника и скрыто готовить собственные движения. *Антиципация* - способность дзюдоиста предвосхищать или предвидеть действия соперника во время схватки. *Равновесие* проявляется в умении дзюдоиста сохранять устойчивость позы или быстро восстанавливать её. Для этого необходимо правильно определять величины усилий, поддерживающих и нарушающих устойчивость позы, условия и площадь опоры, общее положение центра тяжести системы «дзюдоист – соперник». *Дифференцировка* - способность дзюдоиста точно, целесообразно и экономично дозировать время и пространство, собственные усилия, оценивать эту же способность у соперника, используя тактильные анализаторы и высокий уровень развития чувства дистанции, чувства соперника, чувства ковра и т.п. *Умение комбинировать атакующие и защитные приёмы*, сочетать свои действия с действиями соперника, т.е. взаимодействовать с ним, позволяет дзюдоисту применять наиболее оправданную технику на основе не только высокого уровня функционирования различных анализаторов, но и высокого уровня подготовленности. По нашему мнению, все эти разновидности

координационных способностей проявляются в ходе поединка на татами по схеме: восприятие, анализ, оценка ситуации, ответ в виде моторного решения и оценка правильности ответа.

В каждом движении выделяют основной механизм, единый для всех дзюдоистов, и детали техники, которые могут быть различными, индивидуальными. Особенности выполнения деталей характеризуют стиль выполнения приёмов, защиты и контрприёмов.

Различают три стадии овладения приёмом и другими разновидностями техники дзюдо: ознакомление, двигательное умение, двигательный навык.

В начале юные дзюдоисты осознают основные характеристики разучиваемого приёма, но не могут успешно его выполнить, затем правильно выполняют его при специальной фиксации внимания и, наконец, выполняют автоматически, т.е. без специальной фиксации внимания. Каждый дзюдоист имеет индивидуальный набор усвоенной техники, меньшая часть которой находится на стадии двигательного навыка (коронная техника), несколько большая на стадии двигательного умения (верхний эшелон вспомогательной техники) и наибольшая на стадии ознакомления (нижний эшелон вспомогательной техники).

Коронной техникой мы считаем ту, которая успешно применяется в схватках на татами с равными и более сильными соперниками на официальных соревнованиях и оценивается судьями. В схватках со слабыми соперниками успешно применяется и вспомогательная техника; она может совершенствоваться, приобретать черты коронной и пополнять её арсенал. Состав индивидуального технико-тактического арсенала находится в постоянном движении и зависит от быстроты формирования двигательных умений и навыков.

Любая деятельность может быть успешно осуществлена лишь тогда, когда человек владеет не только специальными знаниями, но также двигательными умениями и навыками. В педагогическом аспекте двигательные умения и навыки следует рассматривать как: накопление знаний о способе

(технике) выполнения физических упражнений (приёма), т.е. когда имеется психический (идеальный) образ-модель будущего действия; наличия у занимающихся дзюдо предварительного двигательного опыта и определённого уровня физической подготовленности; многократное повторение изучаемых действий. С точки зрения координационных способностей, двигательные умения и навыки характеризуют различную степень владения двигательным действием. Это крайние характеристики осуществления двигательных действий, между ними лежит определённый диапазон переходных возможностей.

В теории и методике спорта двигательное умение определяется как овладение двигательными действиями, при котором управление движениями осуществляется при активной роли мышления. Характерными признаками двигательного умения являются: управление движениями происходит с фиксацией внимания каждого элемента двигательного действия; сознание дзюдоиста загружено контролем каждого движения; невысокая быстрота выполнения действия; действие выполняется при значительной степени утомления; относительная расчленённость движений; нестабильность действия; в процессе дальнейшего овладения двигательными действиями умение превращается в навык.

Двигательный навык – это такая степень владения приёмом действием, при котором управление движениями происходит, автоматизировано, т.е. не требует специально направленного на них внимания.

Характерные признаки навыка: 1) автоматизированное управление движениями. Сознание освобождается от подробного контроля над каждым движением. Однако автоматизация процесса выполнения движений не означает неосознанности действий. Сознание дзюдоиста направлено в основном на узловыe компоненты действия, на применение его в различной обстановке, на творческое решение двигательной задачи; 2) слитность движений, т.е. объединение ряда элементарных движений в единое целое; 3) отсутствие излишнего напряжения мышц, ненужных действий, высокая быстрота,

легкость, экономичность и точность движений при его выполнении; 4) высокая устойчивость действия. Она позволяет успешно решать двигательную задачу под влиянием сбивающих факторов (утомления, плохих внешних условий, активном противодействии соперников и т.п.); 5) точность запоминания действия. Навык, если он сформирован и достаточно закреплён, не исчезает даже при длительных перерывах.

В процессе овладения двигательным действием изменяется характер управления движениями юного дзюдоиста. В результате повышается уровень овладения двигательным действием. Первым (начальным) уровнем овладения действием является двигательное умение, вторым – двигательный навык. Процесс совершенствования сформированного двигательного навыка бесконечен. Его основная задача – научить юного дзюдоиста свободно владеть навыками в любых условиях, что говорит о высоком уровне координационных способностей.

Применительно к дзюдо следует выделять четыре основные черты двигательного навыка: 1) автоматическое («на автомате») выполнение движений (т.е. без специальной фиксации внимания); 2) относительная стабильность характеристик движения при многократном повторении; 3) достаточная вариативность характеристик движения; 4) наличие комплексных ощущений, позволяющих контролировать движения слуховым, зрительным, мышечно-сухожильным, осязательным и другими анализаторами.

При сформированном двигательном навыке приём выполняется, автоматически, достаточно стабильно, вариативно. Дзюдоист воспринимает движение практически всеми органами чувств одновременно.

Следует отметить, что эффективность одного и того же приёма, доведённого до уровня двигательного навыка у обладателей кю и данов различна. Она отличается, например, величинами развиваемых усилий, скоростей, ускорений, мощности, степенью результативности применения приёма на официальных соревнованиях и пр.

По нашему мнению, уровень координационных способностей возрастает

с увеличением двигательного опыта [2, с. 466]. Особенно плодотворно для развития двигательной координации овладение разносторонними, несходными между собой двигательными навыками, которые будут взаимодополнять друг друга.

Таким образом, одним из основных путей в развитии и совершенствовании координационных способностей юного дзюдоиста является расширение арсенала приёмов, способствующих развитию координации движений, вестибулярной устойчивости, пространственной ориентации и т.д.

В результате теоретических и экспериментальных исследований нами было выявлено, что проявление «ловкости» тесно взаимосвязано с технико-тактической подготовленностью юных дзюдоистов. Направленное развитие «ловкости» или координационных способностей должно вестись и через углублённую техническую подготовку, так как сравнительно высокий уровень развития «ловкости» создаёт условия для лучшей технико-тактической подготовленности, увеличения скорости и точности выполнения технических действий при сбивающих воздействиях, равноценного усвоения программы технико-тактической подготовки в стойке и партере, выполнение комбинаций приёмов, высокой эффективности соревновательной деятельности [1, с. 326]. Отметим связь координационных способностей и двигательных навыков. Координационные способности характеризуют индивидуальную предрасположенность к тому или иному виду деятельности, которая выявляется и совершенствуется в процессе овладения определёнными умениями и навыками. Из сказанного следует, что координационные способности и двигательные навыки тесно связаны между собой, хотя это и разные понятия. С одной стороны, координационные способности обуславливаются двигательными умениями и навыками, проявляются в процессе их овладения, а с другой – позволяют легко, быстро и прочно овладевать этими умениями и навыками. Координационные способности лежат в основе проявления различных координационных характеристик техники двигательных действий дзюдоистов. Поэтому их рассматривают как вещественные корреляторы

технической подготовленности спортсменов.

Имея врождённые задатки (генетически обусловленные координационные способности) и необходимые условия для их развития юный дзюдоист может достигнуть высокого уровня технической подготовленности, что, безусловно, скажется на его спортивных достижениях. Эти достижения в основном определяются двумя группами моторных факторов: 1) координационными способностями, совершенствование которых повышает уровень технической подготовленности; 2) кондиционными способностями, совершенствование которых повышает уровень физической подготовленности. Техника и тактика на татами обусловлены прочностью двигательных навыков, а также часто связаны со способностью строить и координировать движения. Чем выше уровень координационных способностей, тем успешнее юный дзюдоист овладевает более совершенной техникой, все более эффективным её проявлением.

Однако техника юного дзюдоиста основывается не только на динамическом стереотипе, но и на подвижности двигательных навыков, их вариативности. Спортивная техника – это всегда комплекс из многих двигательных навыков, сочетаемых последовательно, параллельно и одновременно. Учитывая множество ранее образовавшихся двигательных навыков, нетрудно представить себе, что динамический стереотип нервных процессов, определяющий выполнение дзюдоистской техники, всегда гармонично сочетает в себе весьма подвижную и вариативную систему из множества навыков. Чем больше различных двигательных навыков в арсенале юного дзюдоиста, чем разнообразнее они, тем больше у него возможностей одной лишь мыслью своей мгновенно проявить их, соединив их в требуемое действие.

Практика показывает, что юный дзюдоист, обладающий значительным двигательным опытом, легко и быстро построит те движения и действия, что необходимы в данный момент.

По результатам проведенного нами исследования можно сделать

следующие выводы.

1. Координационные способности и двигательные навыки являются основой технико-тактической подготовленности юных дзюдоистов

2. Координационные способности являются генетически обусловленной предпосылкой становления и развития технического мастерства дзюдоиста. В процессе многолетней технической подготовки следует расширять и углублять координационные способности. Эта задача решается на основе выделения двух сторон технической подготовки дзюдоистов – общей, в процессе которой совершенствуются общие координационные способности, и специальной, содержанием которой является разучивание и закрепление новых элементов техники, установление новых связей между ними, повышение эффективности коронной техники и т.п.

3. Совершенствование генетически обусловленных координационных способностей юного дзюдоиста направлено на формирование двигательных навыков, необходимых двигательных умений и ознакомление с возможно большим количеством движений, а на основе усвоенных знаний, двигательных умений и навыков формируются двигательные умения высшего порядка. Отсюда можно сделать вывод, что направленное развитие и совершенствование координационных способностей повышает уровень технико-тактической подготовленности юного дзюдоиста. Эти навыки связаны с самостоятельным решением новых двигательных задач в меняющихся условиях поединка на татами. В дзюдо они теснейшим образом связаны с интеллектуальной деятельностью спортсменов. Чтобы целесообразно применять знания и навыки в дзюдо, нужно уметь наблюдать, ориентироваться во времени и пространстве, разгадывать намерения противника (антиципация), быстро находить решения и др. По существу, именно умения высшего порядка и являются конечной целью обучения дзюдоиста.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Pakulin S.L., Perebeynos V.B. (2021) Uluchshenie koordinacionny`x sposobnostej dzyudoistov mladshogo shkol`nogo vozrasta [Improvement of

coordination abilities of judoists of primary school age]. Proceedings of the *Results of modern scientific research and development. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference (Spain, Madrid, May 2-4, 2021)*, Madrid: Barca Academy Publishing, pp. 322–329.

2. Pakulin S.L., Perebeynos V.B., Kalmykova Yu.S., Feklistova I.S., Pakulina H.S. (2022) Razvitie dvigatel`no-koordinacionny`x sposobnostej yuny`x dzyudoistov [Development of motor and coordination abilities of young judoists]. Proceedings of the *World science: problems, prospects and innovations. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference (Vancouver, Canada, February 2-4, 2022)*. Vancouver: Perfect Publishing, pp. 460–469.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РОБОТОТЕХНІКИ У РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Пехарєва Альона Станіславівна,

к. психол. наук, доцент

Пехарєва Світлана Вікторівна,

к. пед. наук, доцент

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР,

Горбенко Євген Олександрович,

асистент кафедри МЕЕПП

Харківський національний університет радіоелектроніки

м. Харків, Україна

Анотація: У статті розкриваються можливості використання робототехніки у роботі з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Розкривається послідовність навчання дошкільників способам кодування та засвоєння первинних уявлень про робототехніку. Робота досліджує ефективність використання роботів у корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: робототехніка, кодування, діти дошкільного віку, діти з особливими освітніми потребами, корекційна робота,

У сучасному світі, техніка та роботи оточують нас повсюди, починаючи від побутових приборів закінчуючи науковими відкриттями, які робляться за допомогою технічних установок та комп'ютерів. Сучасні діти щодня проводять за комп'ютерами, планшетами та телефонами по кілька годин. На думку багатьох фахівців інтернет технологій, ідеальний час вивчення ІТ-технологій - саме дитинство, поки дитина має вільний час, а її мозок схоплює великий обсяг інформації – нові знання засвоюються ефективно.

У нашому світі, який швидко змінюється, діти повинні розвивати широкий спектр навичок, включаючи вирішення проблем, критичне мислення,

лідерство та спілкування, вміння навчатись протягом життя, щоб бути успішними у дорослості. Тому виникає гостра необхідність використання нових освітніх засобів у навчанні дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами, які б сприяли ефективному формуванню цих навичок.

Одним з ефективних способів розвитку цих навичок є знайомство дітей з робототехнікою. Цей метод має кілька вагомих переваг.

1. Кодування вчить грамотності 21 століття

Кодування стає таким же фундаментальним для роботи, освіти та культури, як і грамотність у попередні століття. Не кожній дитині потрібно стати комп'ютерним програмістом, але кодування дає дітям інструменти для створення та участі в культурі, суспільстві та робочому світі, дедалі більше структурованому комп'ютерами.

2. Кодування розвиває навички обчислювального мислення

Педагоги почали досліджувати зв'язки між комп'ютерним мисленням і когнітивними навичками, розвиненими в ранньому дитинстві. Наприклад, коли діти використовують код для створення алгоритмів (серії впорядкованих кроків для вирішення проблеми), вони розвивають свою здатність до послідовності: базову навичку для читання та математики. [1]

3. Кодування стає ігровим майданчиком

Кодування може стати ігровим майданчиком. Це середовище для творчості, у якому діти можуть виражати себе, досліджувати наодинці та з іншими, освоювати нові навички та вирішувати проблеми. Все це, розважаючись.

4. Робототехніка робить кодування відчутним, конкретним і без екрану

Відомо, що діти найкраще думають і навчаються у процесі конкретної діяльності, взаємодії із предметами тощо. З робототехнікою дитячий код впливає на фізичний світ – робот рухається та реагує відповідно до вказівок, які йому дають діти. Робот — це об'єкт для мислення.

5. Кодування знайомить дітей з процесом інженерного проектування

Робота з робототехнікою та кодуванням, особливо коли це відбувається в

класі, означає участь у процесі інженерного проектування. Цей процес заохочує дітей визначати проблему, уявляти та планувати рішення, створювати та тестувати свої творіння та ділитися своєю роботою з однолітками. У цьому процесі все не завжди буде працювати, як задумано – запитайте будь-якого інженера! Процес налаштований на те, щоб студенти тестували, виправляли та налагоджували свою роботу, тому студенти зосереджуються на постійному внесенні змін і вдосконалень, а не на тому, щоб бути правими чи неправильними. Коли діти шукають вказівок і порад однолітків, вони також розвивають навички спільної взаємодії навколо спільного проекту. [2]

В роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку робототехніка використовується для вирішення певних проблем дитини, через виконання практичних дій, які діти роблять щодня. Це сприяє кращому вирішуванню буденних проблем, з якими учні стикаються у повсякденному житті.

При роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, робототехніка застосовується для цілеспрямованого вивчення певних тем предметних областей. Використання робототехніки дозволяє сформувати пізнавальний інтерес на занятті, робить заняття «живим» та цікавим, розкриває творчий потенціал учнів, розвиває то корегує недоліки логічного мислення. [3]

Найкращий спосіб пояснити кодування маленьким дітям — це описати його як різновид мови. Подібно до того, як ми вчимося спілкуватися за допомогою слів, щоб ми могли функціонувати в повсякденному житті, наша технологія покладається на мову коду, щоб надавати інструкції щодо роботи. Ось як ми можемо розмовляти з комп'ютерами. Для роботи кожного веб-сайту, програми для смартфона та комп'ютерної програми потрібне кодування. Навіть для кухонних приладів, таких як мікрохвильова піч, потрібен код, щоб інструктувати технологію, як працювати. Роботи, ще один улюбленець дитинства, не змогли б працювати без програмування.

Перший етап у навчання кодуванні та робототехніці полягає у ознайомленні дітей зі світом роботів. Це доречніше всього робити безпосередньо у процесі ігрової або продуктивної діяльності:

1. Дослідіть концепцію того, що таке робот, наприклад вирізавши зображення роботів і зображення речей, які не є роботами, і попросити дитину сортувати зображення за категоріями.

2. Діти люблять розбирати предмети, щоб побачити, як вони працюють. Використавши цю природну схильність і дозволивши розібрати маленького робота можна зрозуміти як вони влаштовані.

3. Конструювання власного робота з пластиліну або через аплікацію.

4. Організація сюжетно-рольових ігор, з переодяганням у роботів. [4]

Такі справи ближче знайомлять зі світом роботів та викликають особливий інтерес у дошкільників – а це вже є початком для успіху.

Наступний крок – ознайомлення із принципами кодування. Важливо, щоб заняття відповідали розвитку та віку. У дошкільному віці найкраще починати з активних видів діяльності, які і так притаманні дітям дошкільного віку.

Ідеї кодування для дошкільників:

1. Навчання домашньої тварини командам, наприклад, як сидіти чи лежати. Діти дізнаються, що їм потрібно виконувати низку вербальних і невербальних інструкцій, щоб досягти бажаного результату. Ці інструкції є способом «закодувати» поведінку свого улюбленця.

2. Вирушити на пошуки скарбів. Шукання скарбів вимагає багатьох навичок, які комп'ютерні програмісти використовують під час кодування. Створивши полювання за скарбами з інструкціями та напрямками, діти можуть слідувати, щоб знайти свій скарб. Це формує знання у дітей про алгоритми, набір інструкцій, які допоможуть комп'ютеру виконати конкретне завдання. Наприклад, 2 великі кроки вперед, 3 великі кроки вправо, залізти під стіл, 4 великі кроки ліворуч і так далі.

3. Ігри «Якщо/тоді». Ця гра дозволяє дітям побачити та зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки, та базові алгоритми кодування. [4]

Наступним кроком є об'єднання у свідомості дитини роботів та їх рухів через кодування. Роботи оживають завдяки коду, і діти дошкільного віку можуть почати розуміти ці поняття. Ось кілька способів об'єднати дві ідеї.

1. Візьміть крейду або кольорові олівці, намалуйте сітку та використовуйте стрілки, щоб показати, як переміщатися сіткою.

2. Придумайте історії, щоб створити кодування, наприклад бджола повинна знайти пилок із квітки, закодувати її шлях до квітки

3. Використовуйте матеріали, щоб створити послідовність команд (код) для програмування своїх батьків або інших родичів. Наприклад, використовуйте кольорові блоки, де кожен колір представляє окремий код. червоний=стрибок, синій=присідання, жовтий-плескання. Дитина буде використовувати блоки, щоб запрограмувати дії своїх батьків. [4]

Освітня робототехніка виявляє сильні сторони дитини, у тому числі дитини з особливими освітніми потребами, та виступає дієвим засобом профілактики вторинних освітніх труднощів. Маніпуляції з роботами та залучення до цікавої гри розвивають стійку концентрацію уваги у дітей, робить корекційні заняття менш монотонними та більш ефективними. Досвід українських фахівців інклюзивних центрів свідчить, що використання робототехніки у роботі із дітьми з ООП, залучення дитини до гри-взаємодії з роботом, непомітне включення педагогом у цю взаємодію корекційно-освітні моментів, суттєво покращує результативність навчання. [5]

Окрім розвивальної функції, використання роботів може бути корисним ще з точки зору діагностики, про що свідчать проведені закордонні дослідження. [6]

Команда робототехніків, комп'ютерників і психіатрів з Кембриджського університету провела дослідження за участю 28 дітей віком від 8 до 13 років і змусила робота-гуманоїда розміром з дитину заповнити серію стандартних психологічних опитувальників для оцінки психічного благополуччя дітей кожного учасника.

Діти були готові довіряти роботу, у деяких випадках ділилися з ним інформацією, якою вони ще не поділилися за допомогою стандартного методу оцінювання онлайн або особистих анкет. Це перший раз, коли роботи були використані для оцінки психічного благополуччя дітей.

Під час кожного сеансу робот виконував чотири різні завдання: 1) ставив відкриті запитання про щасливі та сумні спогади за останній тиждень; 2) провів короткий опитувальник настрою та почуттів (SMFQ); 3) виконав завдання із зображеннями на основі тесту дитячої апперцепції (CAT), де дітей просять відповісти на запитання, пов'язані з показаними малюнками; 4) застосував Переглянуту дитячу шкалу тривоги та депресії (RCADS) для генералізованої тривоги, панічного розладу та поганого настрою.

Учасники взаємодіяли з роботом протягом усього сеансу, розмовляючи з ним або торкаючись датчиків на руках і ногах робота. Додаткові датчики відстежували серцебиття, рухи голови та очей учасників під час сеансу. Усі учасники дослідження сказали, що їм подобається спілкуватися з роботом: деякі поділилися з роботом інформацією, якою вони не поділилися ні особисто, ні в онлайн-анкеті. [6]

Отже, впровадження робототехніки у освітній та корекційний процес несе в собі значний потенціал для розвитку когнітивних та соціальних компетентностей дітей дошкільного віку, у тому числі на заняттях з дітьми з особливими освітніми потребами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Hanna Palmér. Programming in preschool—with a focus on learning mathematics . *International Research in Early Childhood Education* 75 Vol. 8, No. 1, 2017
2. ГЛАДУН, Марія Анатоліївна; МОРЗЕ, Наталія Вікторівна; ДЗЮБА, Сергій Миколайович. Формування ключових і предметних компетентностей учнів робототехнічними засобами STEM-освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2018, 3: 37-52.
3. Тороп, К.С., 2020. НАВЧАЛЬНА РОБОТЕХНІКА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ. EDITORIAL BOARD, p. 498.
4. How to Teach Coding and Robotics to Preschoolers. Електронний

ресурс [Електронний ресурс] myprekbox.com – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.myprekbox.com/blog/stem/how-to-teach-coding-and-robotics-to-preschoolers>

5. МАТВИЄНКО, Юрій Сергійович; ЗАЙЦЕВ, Сергій Володимирович. ОСВІТНЯ РОБОТОТЕХНІКА ЯК КОРЕКЦІЙНИЙ ЗАСІБ ПРИ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ. *Збірник тез доповідей підготовлено за матеріалами Міжнародної наукової інтернет-конференції (випуск 74) 6-7 лютого 2023 р. на сайті www.konferenciaonline.org.ua, 2023, 45.*

6. Nida Itrat Abbasi et al. ‘*Can Robots Help in the Evaluation of Mental Wellbeing in Children? An Empirical Study.*’ Paper presented to the 31st IEEE International Conference on Robot & Human Interactive Communication (RO-MAN), Naples, Italy, 29 August – 2 September 2022.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

Полякова Ганна Павлівна

к.пед.н., доцент кафедри іноземних мов
Військова академія, м. Одеса

Анотація. Стаття присвячена одній з актуальних проблем, а саме дослідженню чинників сучасних методик викладання іноземних мов у ЗВО України під час воєнних дій. Серед традиційних «технік» було проаналізовано комунікативну, культуроспрямовану, а також парадигму «принципового прагматизму», які визначені результативними та продовжують займати важливе значення навіть в умовах інформатизації освіти. Зокрема, аналізуються такі поняття, як процес синхронного та асинхронного навчання.

Ключові слова: методика викладання іноземних мов, синхронне навчання, асинхронне навчання, освітні платформи, комп'ютерні технології у навчанні іноземних мов.

Дана робота присвячена дослідженню чинників сучасних методик викладання іноземних мов у ЗВО України під час воєнних дій. Серед традиційних «технік» аналізувалася комунікативна, культуро-спрямована, а також парадигма «принципового прагматизму», які визначаються результативними.

Також, зокрема, аналізуються такі поняття, як процес синхронного та асинхронного навчання та основні переваги цифрових платформ у вивченні іноземної мови, можливість раціонального поєднання комунікативного і культуро-спрямованого педагогічних підходів у онлайн просторі, збереження автономності освітнього процесу студентів та незалежності професійної діяльності педагогів, зручність та висока адаптивність навчання до вимог життя.

Зміна форм організації освітнього процесу та його сутності відбуваються у взаємозв'язку із розвитком держави і суспільства. Сучасна педагогічна практика в частині викладання іноземних мов – це симбіоз традиційних, але перевірених досвідом формальних «шляхів» навчання студентів та неформальних технологій, побудованих на широкому застосуванні ІКТ та інновацій в освітньому процесі. Дослідження сутності актуальних концепцій навчання, вимагає аналізу її змісту та складових у динаміці, застосовуючи еволюційний підхід. Подальші вивчення «технік» у цьому напрямку мають бути зорієнтовані на вдосконалення практики цифрового навчання студентів, а також розробку методів збалансованого застосування традиційних і прогресивних методик викладання іноземних мов у ЗВО, що є одним з етапів стратегії навчання здобувачів знань.

Однією з особливостей предмета «Іноземна мова» є побудова освітнього процесу на засадах комунікативного та діяльнісного підходів із забезпеченням соціокультурного контексту змісту навчання.

За традиційного підходу в викладанні іноземних мов студентам викладач повідомляє новий матеріал, а вдома (асинхронно) здобувачі його опрацьовують, виконуючи вправи та завдання. Такий підхід є виправданим в окремих випадках, коли здобувачі не мають попереднього досвіду самостійного опрацювання матеріалу, або матеріал є зовсім новим чи високої складності.

Під час пандемії вже був застосований процес дистанційного навчання, який може здійснюватися в синхронному й асинхронному режимах з використанням освітніх платформ (Moodle, Google Workspace, Google Classroom, Edmodo, Progress me) і комунікаційних онлайн сервісів та інструментів (Zoom, Skype, Team, Wordwall, Kahoot, Quizlet та базові сервіси Google: Gmail, Meet, Jamboard, Chat, Hangouts, YouTube та інші).

Слід також звернути увагу на реалізацію іншого підходу, коли сам новий матеріал опрацьовують асинхронно, а на онлайн-занятті відбувається його обговорення та практичне закріплення. Таким чином учні можуть отримати матеріал у зручному для себе форматі. Це може бути опрацювання доступного

підручника, відеозапису від свого викладача, роликів з YouTube тощо. Новий матеріал можна подавати студентам, записуючи відеопояснення, використовуючи записи на платформі Moodle, доступ до таких записів можна використати як альтернативу відвідуванню синхронних уроків за умови забезпечення. Плануючи використання таких джерел, викладач має врахувати, що час опрацювання цих матеріалів не може перевищувати тривалості асинхронних занять.

Доцільно відводити значну частину роботи на самостійну роботу, виконання практичних вправ і застосування активних методів навчання. На синхронних заняттях варто використовувати інтерактивні прийоми, тренувати роботу в малих групах, активуючи кімнати breakout rooms відповідних сервісів відеоконференцій, що позитивно впливає особливо на вдосконалення навичок говоріння. Доречно буде скористатись онлайн-інструментами, наприклад, Kahoot, MentiMeter, Classtime [5, с. 16] та аналогічними, тобто максимально зважати на факт одночасної присутності великої кількості учасників для підтримки спільної роботи та взаємодій. Однак, плануючи використання додаткових цифрових інструментів під час онлайн заняття, варто врахувати, що не всі здобувачі матимуть можливість перемикатися між сервісом відеоконференції та іншим застосунком, особливо при роботі з мобільного телефону чи планшету.

Онлайн навчання є надзвичайно важливим методом підтримки безперервності освітнього процесу під час воєнних дій в країні. Невідомо, скільки часу триватиме подібна ситуація, викладач все ж має можливість підтримувати зв'язок зі студентами, бути готовим надати підтримку та пояснення, постійно перевіряти їх роботу. Такі можливості слід розглядати не тільки як вимушені заходи, а й як час для вдосконалення та осучаснення освітнього процесу, коли можливо досягти найкращих результатів, використовуючи інтерактивні інструменти для викладання іноземних мов. Так, на платформі Moodle, що є безкоштовною, відкритою системою управління навчанням, можливо комбінувати спілкування між викладачами та студентами

як синхронно так і асинхронно. Ця платформа є мультіфункціональною, вона дає змогу здійснювати і контролювати: виконання завдань, завантаження файлів, обмін повідомленнями, робити оцінювання та вести календар подій. Крім того, Moodle дозволяє використовувати сучасні технології перевірки на плагіат (Unicheck).

Основними перевагами цифрових платформ у вивченні іноземної мови є можливість раціонального поєднання комунікативного і культуро-спрямованого педагогічних підходів у онлайн просторі, збереження автономності освітнього процесу студентів та незалежності професійної діяльності педагогів, зручність та висока адаптивність навчання до вимог життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Kumaravadivelu V. Beyond methods: Macrostrategies for language teaching. New Haven and London : Yale University Press, 2003. 339 p.
2. Tarnopolsky O. Constructivist blended learning approach to teaching English for specific purposes. London : Versita, 2012. 254 p.
3. Бабаєв В. М., Стадник Г. В., Момот Т. В. Цифрова трансформація в сфері вищої освіти в умовах глобалізації. Комунальне господарство міст. Соціальні та поведінкові науки. 2019. Т. 2. Вип. 148. С. 2–9.
4. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України) / за ред. С. В. Бартош. Київ : Видавничий дім «Сам», 2017. С. 191–198.
5. Близнюк Т. Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 64 с.
6. Вікторова Л. В., Кочарян А. Б., Мамчур К. В., Коротун О. О. Застосування штучного інтелекту та чат-ботів під час вивчення іноземної мови. Інноваційна педагогіка. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. 2021.

Т. 2. Вип. 32. С. 166–173. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-2.33>

7. Сторожук С., Тарнопольський О., Бредбієр П. Зміни парадигм навчання в історії методики викладання іноземних мов: з ХІХ сторіччя до наших днів. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2019. № 1(17). С. 200–207.

8. Тарнопольський О. Три головних парадигми у викладанні іноземних мов у ХХІ сторіччі: пролегомени до створення єдиного підходу до їх навчання. Іноземні мови. 2019. № 2(98). С. 3–9.

9. Тарнопольський О., Кабанова М. Впровадження комп'ютерних технологій у навчання іноземних мов: історія та перспективи./Computer Modeling: Analysis, Control, Optimization. 2019. № 2. С. 74–82. 10. Koul, L. (2010). Methodology of Educational Research. Noida: Vikash Publish House.

11. Richard, C.J. (1986). Approach and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press.

12. Міністерство освіти і науки України (МОН): онлайн - ресурси для вчителів іноземних мов. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/na-sajti-mon-rozmisheno-perelik-onlajn-resursiv-dlya-vchiteliv-inozemnih-mov> (дата звернення: 27.12.2022)

ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ ДИТИНИ ПЕДАГОГОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сторож Вікторія Василівна,
к.п.н., старший викладач
Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

Анотація: у статті розкрито особливості проблем пізнання дитини педагогом дошкільної освіти, розглянуто єдність вивчення та виховання дитини, проаналізовано думки видатних вчених про виховання та експериментування в діяльності дітей, визначено сутність індивідуального підходу в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: виховання, педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, експеримент, взаємодія, індивідуальний підхід.

Своєрідність дошкільного дитинства, освітньої діяльності закладу дошкільної освіти, творчий, дослідницький характер педагогічної діяльності вихователя ставлять завдання вивчення педагогом дошкільника, пошуку шляхів змістовного та методичного здійснення. Уявлення про дослідження педагога до дитини було сформульовано вченими минулого. Вони наполягали на єдності вивчення та виховання дитини, оскільки таке вивчення становить перший етап у здійсненні освітньої діяльності, педагогічного спілкування вихователя з дітьми, виступає умовою розвитку дитини, а тому співвідноситься з цілями виховання та організації педагогічного процесу. Визначаючи нерозривну єдність вивчення та виховання дитини як найважливіший принцип педагогічної діяльності В. А. Сухомлинський стверджував: «Виховання – це насамперед людинознавство. Без знання дитини – її розумового розвитку, мислення,

інтересів, захоплень, здібностей, задатків, нахилів – немає виховання» [1].

Уявлення про специфіку педагогічної діяльності, що полягає у дослідному ставленні до дитини, отримало подальший розвиток у сучасній психології при розгляді педагогічної діяльності з сторони її професійних функцій та компетенцій. Педагогічна діяльність із класифікації професій, запропонованої Е. А. Клімовим, в відповідно до предмета праці - «людина-людина» входить до числа соціономічних. Предметом праці в цій групі професій є обслуговування іншої людини та (або) взаємодія з нею [2]. Оскільки метою педагогічної діяльності виступає освіта, виховання та навчання дітей, вона відноситься до складних гностично-перетворювальних спеціальностей, що передбачають спостереження, пізнання, розпізнання, перетворення певних об'єктів або їх властивостей.

Порівняно з іншими соціономічними професіями педагог перебуває в особливому становищі, оскільки, виконуючи свою соціальну функцію - при спілкуванні до культурної спадщини, суспільного досвіду людства, виступає потужним фактором розвитку особистості дитини. Більше того, перетворюючий характер педагогічної діяльності полягає в тому, що вона вимагає постійної творчості, пошуку оптимальних рішень педагогічних завдань, організації педагогічних експериментів.

Сучасні вчені (О. Біда, І. Карук, К. Крутій, Н. Лисенко, Л. Присяжнюк, І. Стеценко, Н. Яришева) розглядають експериментування як самостійну діяльність дітей, в якій пізнаються властивості та якості об'єктів довкілля [3].

Усі соціономічні спеціальності опираються на любов до свого предмету - людини. Особливо необхідні чуйність, взаєморозуміння, теплота, готовність прийти на допомогу, захистити, втішити вихователю закладу дошкільної освіти, який замінює малякові мати за її відсутності. Але все це не заповнить педагогу об'єктивного знання вікових та індивідуальних особливостей дитини. Педагогічна діяльність сприймається як спільна, що будується за законами спілкування. Педагогічне спілкування розуміється як система взаємодій педагога та дітей, змістом якого виступає пізнання

особистості, обмін інформацією та надання виховного впливу, а також організація педагогічно доцільних взаємовідносин, формування сприятливого для психічного розвитку мікроклімату в дитячому колективі.

Якщо основним в освітньому процесі ЗДО виступає взаємодія в рамках відносин «педагог-дитина», особистісне спілкування вихователя з дітьми, то ефективність такої взаємодії та спілкування значною мірою залежить від знання вихователем індивідуальних особливостей дитини, вміння їх вивчати та враховувати. Спираючись на знання дитини, вихователь, з одного боку, планує, продумує всі ланки педагогічного процесу. А з іншого боку, свої вимоги на момент взаємодії він узгоджує зі станом дитини. Гуманне ставлення до дитині базується на глибокому пізнанні та вивченні її вікових та індивідуальних особливостей, що породжують причетність до всіх її справ та переживанням. Розуміння дитини передбачає не лише проникнення у його світ, а й духовну близькість, а тому справедливість, засновану на поєднанні поваги з розумною вимогливістю.

Вихователь має можливість тривалий час вивчати дитину, отримувати про неї різноманітну інформацію, своєчасно виявити те чи інше явище, оскільки перебуває по відношенню до малюка не в позиції стороннього спостерігача. Вивчення вихователем дитини включено в його практичну діяльність і спрямоване на отримання переважно оперативної інформації про дитину в момент взаємодії з нею. Необхідність такої інформації виходить з безпосередніх потреб освітнього процесу, обслуговує його, оскільки педагог працює не з абстрактною дитиною, а з конкретною, враховує весь комплекс її уподобань та мотивів діяльності. Знання дитини також вимагає один із найважливіших принципів педагогіки - індивідуальний підхід, що пронизує всі ланки освітнього процесу.

Сутність індивідуального підходу полягає в тому, що загальні завдання освіти, які стоять перед педагогом, який працює з дитячим колективом, вирішуються ним за допомогою впливу на кожну дитину, виходячи зі знань її психологічних особливостей та умов життя. Надзвичайно важливою виступає

проблема пошуку шляхів індивідуалізації освіти, виховання та навчання дошкільнят, стратегії та тактики обліку індивідуальності дитини, створення умов для її розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Образ дитинства в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського. URL:https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/41/visnuk_30.pdf (дата звернення: 16.05.2023).
2. Професійна орієнтація: підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М.; [за ред. О. М. Ігнатович]. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
3. Коломієць, А. (2022). Особливості організації експериментування як виду діяльності дітей дошкільного віку: європейський досвід. *Comparative Professional Pedagogy*, 12(2), 7–13. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2022-12\(2\)-1](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2022-12(2)-1).

**ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ**

Федорів Марія Любомирівна

Вчителька української мови та літератури
Природничо-науковий ліцей №145 м. Києва

Провідний спеціаліст

Видавничий Дім “Києво-Могилянська академія”
м. Київ, Україна

Анотація. У статті аналізується вплив дистанційного навчання на якість освіти в умовах воєнного стану. У дослідженні використано огляд літератури та якісні методи для визначення викликів і можливостей, які виникають перед учасниками освітнього процесу в контексті дистанційного навчання. Результати свідчать, що дистанційне навчання створює певні труднощі, такі як технічні проблеми, нестабільний доступ до ресурсів, психологічний стрес. Проте дистанційний формат також надає додаткові можливості за рахунок гнучкості й адаптованості до мінливих обставин. У кінцевому підсумку, дистанційне навчання є важливим інструментом поширення знань і створення безпеки для учасників навчання під час збройного конфлікту, але для забезпечення ефективності воно вимагає уваги до технічних, психофізіологічних і ресурсних проблем.

Ключові слова: дистанційна освіта, ефективність навчання, освітні технології, українська мова й література, воєнний стан.

Вступ. Починаючи з 24 лютого 2022 року, освітнім закладам України довелося адаптуватися до нової реальності: дистанційного навчання в умовах війни. Ця зміна була необхідною для гарантування безпеки здобувачів освіти та викладачів в умовах збройного конфлікту. Перед сектором освіти постали численні виклики та можливості. У цій статті ми розглянемо особливості

дистанційного навчання в умовах війни, його форми, методи, освітні технології, позитивні та негативні сторони.

Відповідно, метою статті є проаналізувати якість дистанційного навчання в умовах війни, включно з його формами, методами й освітніми технологіями, а також окреслити виклики та можливості, які створює цей формат навчання.

Науково-методичний аналіз якості дистанційного навчання

Матеріалами, використаними в цьому дослідженні, слугували наукові та практичні дослідження, пов'язані з дистанційним навчанням [1; 7; 8; 10; 12; 13], та результати оцінювання поточних і підсумкових навчальних досягнень учасників освітнього процесу 9-х і 10-х класів Природничо-наукового ліцею №145 м. Києва з дисциплін “українська мова” та “українська література” зі стандартним навантаженням, яке на навчальну групу складає 2 аудиторні години на тиждень.

Навчальною онлайн-платформою, що забезпечує освітній процес у названому ліцеї, є Google Classroom з проведенням відеоконференцій у Google Meet. Додаткові асинхронні консультації також проводяться через корпоративну електронну пошту.

Освітні технології, що застосовуються для дистанційної роботи.

Наявні електронні технології передбачають відео або текстові матеріали, що використовуються для пояснення тем, а також інтерактивні тренажери і вправи на закріплення матеріалу. Ресурси, які найчастіше використовуються для роботи: електронні версії підручників: <https://lib.imzo.gov.ua/>; «МійКлас» <https://miyklas.com.ua>; тренажер з правопису української мови «Вправи онлайн» <https://webpen.com.ua>; «Всеосвіта» — Національна освітня платформа <https://vseosvita.ua>; освітній проект «На Урок» для вчителів <https://naurok.com.ua>; наявні зразки тестів для ЗНО; «Ізборник»: <http://litorys.org.ua/>; матеріали проекту «Книга-мандрівка. Україна»; авторські сайти вчителів української мови й літератури; статті з конкретних тем за програмою тощо.

Дослідження базується на якісних і кількісних методах, що передбачають аналіз та огляд літератури [1; 7; 8; 10; 12; 13], спостереження за процесом навчання й аналіз активності та успішності учасників освітнього процесу під час онлайн-занять та в асинхронних умовах.

Форми й методи, які використовувалися під час дистанційного навчання. Під час дистанційного формату використовувалися різноманітні форми та методи для забезпечення більш ефективного викладання та навчання. А саме, **синхронна** робота передбачала наступне: уроки проводились через Google Classroom згідно з розкладом. Пояснення матеріалу відбувалося у форматі інтерактивної лекції та усного обговорення. Виклад матеріалу супроводжувався ілюстраціями, оформленими як презентації Microsoft PowerPoint. Після інструктажу учні брали участь в усній дискусії та відповідали на запитання.

Асинхронно виконувалися домашні завдання з використанням таких ресурсів, як тести та опитувальні форми від Google. Також використовувалися експрес-уроки за відповідними темами, наявні на платформі YouTube.

Крім того, використовувався **змішаний** формат, який поєднував синхронні та асинхронні елементи. А саме, відповідно до методики «перевернутого класу» основне засвоєння нового матеріалу школярами відбувається вдома, а під час відеосесії учні виконують групові завдання, усні презентації та обговорення. Зокрема, учням пропонувалося самостійне опрацювання тем за електронними версіями підручників із сайту lib.imzo.gov.ua, а також «Українського правопису» (порівняння версій до 2019 року та поточної).

Пояснення та практичні завдання пропонувалися із сайтів з предметів «Українська мова» та «Українська література», що поширені в Інтернеті. Інтерактивні вправи проводились в мережі Інтернет — наприклад, на ресурсі <https://learningapps.org>, у Google Forms та Google Documents. Тестування проводилося онлайн у Google Forms.

Письмові завдання в зошитах перевірялися шляхом завантаження

фотографій сторінок у Google Classroom та їх обговорення під час занять.

Крім вправ за базовими підручниками, учням пропонувалися авторські вправи, онлайн-тренінги та ігрові завдання [9, с. 215].

Консультації проводились через Google Classroom та електронну пошту.

Виконувалися індивідуальні проєкти, такі як доповіді, презентації, есе та відкриті відповіді.

Самостійні та контрольні завдання, як-от тести та твори, учні подавали через Google Forms.

Результати цього дослідження свідчать про те, що дистанційне навчання в умовах війни створює значні проблеми, зокрема технічні труднощі, нестабільний доступ до електро- та Інтернет мереж і психологічний стрес, який також пов'язаний зі збройним конфліктом.

Проте, дистанційне навчання також надає додаткові можливості, такі як гнучкість, доступність і здатність адаптуватися до мінливих обставин, а відтак отримати високі навчальні результати.

Аналіз якості роботи з використанням дистанційних інструментів виявив, що успішність учнів за результатами усного обговорення домашніх завдань — «добре» та «відмінно». Успішність за результатами онлайн-тестів - від «задовільно» до «відмінно», залежно від складності теми.

Виконання програми курсів згідно із затвердженими календарними планами до кінця навчального року забезпечується за рахунок ущільнення матеріалу, усного обговорення найважливіших моментів тем під час уроків, застосування методики «перевернутого уроку», асинхронного виконання письмових робіт (у режимі домашніх завдань).

Особливості роботи з використанням дистанційних інструментів поділяються на дві категорії: технічні та психофізіологічні.

Технічні особливості дистанційної роботи. Дослідження виявило, що ефективність дистанційного навчання в умовах війни залежить від різних факторів, зокрема від використання відповідних освітніх технологій, ефективних комунікаційних стратегій, забезпечення ресурсами для

професійного розвитку викладача.

А саме, дистанційне викладання передбачає використання для роботи електронних засобів зв'язку. Технології, що використовуються під час дистанційної роботи, оцінюються за такими критеріями:

- доступність для всіх учасників навчального процесу;
- зручність використання;
- наявність необхідних цифрових навичок користувачів;
- наявність технічної підтримки;
- можливість адаптувати ресурси до потреб;
- гарантування безпеки особистих даних.

В умовах воєнного стану з'явився додатковий чинник — дистанційна робота в умовах бомбосховищ, а відтак необхідна, щонайменше, доступність електромережі та Інтернету.

Психофізіологічні особливості утримання уваги під час дистанційної освіти. Крім зазначених проблем технологічного характеру, дослідження виявило, що дистанційне навчання в умовах війни потребує врахування психофізіологічних особливостей утримання уваги під час дистанційного навчання. Для забезпечення здорових умов роботи необхідні:

- дотримання санітарних норм перебування перед екраном (до 20 хв., згідно з рекомендаціями МОН);
- рекомендовані короткі відеофрагменти (до 12 хв. [10]);
- пропонувані відео мають бути поділені на 3-4 сегменти з питаннями або інтерактивними завданнями у проміжках на перевірку прослуханого матеріалу;
- усі види роботи повинні мати чітко сформульовані правила: критерії оцінювання та фіксовані (контрольні тести) або рухомі (тренувальні вправи) дати виконання завдань [10; 10];
- дотримання правил техніки безпеки (повітряні тривоги, окуповані території).

Позитивні аспекти дистанційного навчання. Спостереження за процесом навчання в умовах воєнного стану дозволило виявити, що

застосування дистанційних інструментів фокусує й персоніфікує канал обміну інформацією: учні не відволікаються на сторонні розмови із сусідами, а зосереджені в діалогічному полі учитель-учень.

Також дистанційні інструменти урізноманітнюють способи подачі та перевірки засвоєння матеріалу. Учитель може використовувати наявні в Інтернеті текстові, аудіо- та відео ресурси, інтерактивні вправи та ігри [14].

Усі учасники процесу мають однакові можливості використання електронних ресурсів, напр., послуговуватися презентаціями для інструктажу (учитель) або під час відповіді (учень); одночасно працювати з онлайн-документом (спільне редагування або інші вправи).

Під час дистанційної роботи матеріали, завдання й дати їх виконання публікуються одночасно для всіх, з можливістю автоматичних нагадувань про кінцеві терміни виконання.

Онлайн-тести дозволяють економити час і полегшують перевірку засвоєння матеріалу за рахунок значного збільшення швидкості перевірки завдань на вибір правильних відповідей. Крім того, онлайн-тести дозволяють інтегрувати в них елементи інструктажу, а також звукові чи відеофрагменти для аналізу.

Асинхронні види роботи дозволяють враховувати безпекові та психофізіологічні особливості учасників процесу, а відтак вони можуть бути рівноцінною альтернативою і/чи доповненням до синхронних видів.

Також є додаткова можливість забезпечити:

- використання і поєднання різних форматів подачі інформації: текстовий (логічне мислення) / графічний (образне мислення) / відеосупровід (кінестетичне сприйняття);
- використання й поєднання різних типів інформації залежно від домінантної право- / лівопівкулевої функції мозку (рис. 1):

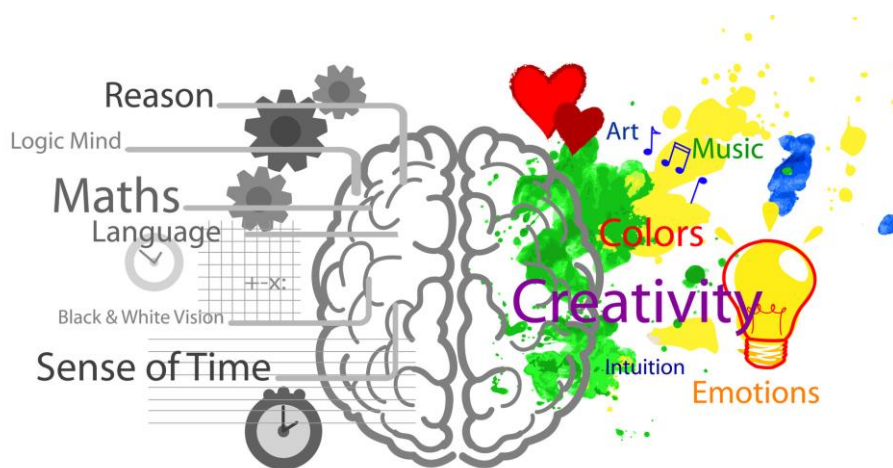

Рис. 1. Розподіл видів діяльності між півкулями мозку [11]

Негативні аспекти дистанційного навчання. Класичні форми письмової роботи на зв'язне мовлення — диктант, переказ або твір, що виконується в класі, — втрачають методичне підґрунтя. Орфографія і граматики друкованих текстів автоматично перевіряються більшістю текстових редакторів (а відтак ці види робіт не засвідчують реальних знань учня), а фотографування і перевірка завантажених рукописних текстів стають надто ресурсо- й часомісткими.

При дистанційній роботі існує велика залежність усіх учасників процесу від технічних умов: може перериватися зв'язок, зникати світло, вмикатися сигнал повітряної тривоги.

Під час уроку учні можуть відкривати у браузері паралельні вікна і використовувати їх для списування під час тестів, а також для ігор або приватних чатів, що важче проконтролювати в умовах дистанційної роботи. Також учні можуть зловживати питанням технічних умов і надавати неправдиву інформацію щодо причини своєї відсутності на уроці.

Психофізіологічні особливості учнів-інтровертів є додатковим чинником їхнього дискомфорту при вимозі обов'язкового увімкнення відеокамер. З іншого боку, якщо в учня загострена потреба привернути до себе увагу, то він буде використовувати відеозв'язок як додаткову можливість для «селфі», відволікаючись і відволікаючи від уроку інших учнів.

Рекомендації щодо підвищення якості дистанційної освіти. На основі проведеного дослідження, підвищення якості дистанційної освіти можливе за умови виконання наведених нижче рекомендацій.

- Використовувати лекції YouTube, щоб надати учням цікавий та інформативний матеріал. Учителям рекомендовано переглянути відеоролики як про методику дистанційного навчання, так і про викладання української мови [2; 3; 5].

- Впровадити проект «Вивчай та розрізняй: медіаграмотність» [4], щоб покращити навички критичного мислення учнів та їх уміння орієнтуватися в цифровому світі.

- Заохочувати вчителів використовувати офіційні освітні та наукові веб-сайти та журнали [1–6] для доступу до відповідних досліджень, наукових статей і матеріалів конференцій. Це може допомогти їм залишатися поінформованими стосовно останніх досягнень у галузі та використовувати найефективніші практики навчання у своїх онлайн-уроках.

Висновки. Дистанційне навчання в умовах війни створює як виклики, так і можливості для сектору освіти. Це важливий інструмент для безпеки учасників освітнього процесу та створення умов отримання якісних знань під час збройного конфлікту. При цьому, щоб забезпечити ефективність освітнього процесу, необхідно розв'язати проблеми, пов'язані з дистанційними інструментами, технічними особливостями та психофізіологічними факторами. Традиційні методики і матеріали підручників необхідно кардинально переформатовувати відповідно до потреб та особливостей дистанційної освіти. Забезпечивши ці умови, ми зможемо переконатися, що дистанційне навчання в умовах війни є ефективною та доступною альтернативою до традиційної освіти, яке може надати учням і вчителям можливість адаптуватися та розвиватися в критичних обставинах.

Рекомендації щодо покращення якості онлайн-освіти на основі дослідження передбачають використання лекцій YouTube для забезпечення цікавого та інформативного контенту, розвитку критичного мислення та

навичок цифрової грамотності студентів, а також заохочення викладачів до використання офіційних освітніх і наукових веб-сайтів і журналів, отримання доступу до відповідних досліджень, наукових статей і матеріалів конференцій, щоби бути поінформованими про досягнення у своїй галузі та використовувати найефективніші практики навчання під час онлайн-уроків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків. URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/> (дата звернення: 1.05.2022 р.).

2. Особливості вивчення української мови під час дистанційного навчання. // *EdEra*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DXkah9LBQBk> (дата звернення: 1.05.2022 р.).

3. Особливості вивчення української мови під час дистанційного навчання. Частина друга. // *EdEra*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8-iUs-hkAn4> (дата звернення: 1.05.2022 р.).

4. Проєкт «Вивчай та розрізняй: посилення стійкості та протидія дезінформації під час війни» (2022-2023). URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/spivpracya-z-mizhnarodnimi-organizaciyami/rada-mizhnarodnih-naukovih-doslidzen-ta-obminiv-irex> (дата звернення: 1.05.2022 р.).

5. Проєкт «Онлайн-освіта як інструмент розвитку громади». URL: <https://projects.nmu.org.ua/ua/projects/Black%20Sea%20Trust%20Fund%20Projects/> (дата звернення: 1.05.2022 р.).

6. Форми та методи подання матеріалу в умовах дистанційного навчання. // *Всеосвіта*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=To5W8Y_m6v4 (дата звернення: 1.05.2022 р.).

7. Deciding between Synchronous and Asynchronous Approaches. // *Centre for Teaching and Learning*. Queen's University. Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License. URL:

<https://www.queensu.ca/ctl/deciding-between-synchronous-and-asynchronous-approaches> (дата звернення: 1.05.2022 р.).

8. Digital Education Action Plan. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital/education-action-plan> (дата звернення: 1.05.2022 р.).

9. Fedoriv Ya.R., Pirozhenko I. D., Solomashenko N. V., Zhukorska L. P., Fedoriv M. L. Strategies and Practices for Enhancing Learner Motivation in Times of War: Ukraine Case Study // *Science and technology: problems, prospects and innovations*. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. Pp. 207-216. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-problems-prospects-and-innovations-11-13-05-2023-osaka-yaponiya-arhiv/> (дата звернення: 14.05.2023 р.).

10. Flaherty, Colleen. Zoom Boom. *Inside Higher Ed*. URL: <https://www.insidehighered.com/news/2020/04/29/synchronous-instruction-hot-right-now-it-sustainable> (дата звернення: 1.05.2022 р.).

11. Left and Right Brain Hemispheres. URL: <https://www.nivonext.nl/wp-content/uploads/2016/01/foto-bij-brein-organisatieverandering-1024x542.jpg> (дата звернення: 10.05.2019 р.).

12. O'Malley, Sharon. Effective Teaching Online. // *Inside Higher Ed*. <https://www.insidehighered.com/digital-learning/article/2017/07/12/7-guidelines-effective-teaching-online> (дата звернення: 1.05.2022 р.).

13. Sankey, M. Putting the pedagogic horse in front of the technology cart. // *Journal of Distance Education in China*. 5, pp .46-53. DOI:10.13541/j.cnki.chinade.2020.05.006. URL: <https://michaelsankey.com/2020/05/22/putting-the-pedagogic-horse-in-front-of-the-technology-cart/> (дата звернення: 1.05.2022 р.).

14. Top 150 Tools for Education. URL: <https://www.toptools4learning.com/ed150/> (дата звернення: 1.05.2022 р.).

ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ХІМІЇ ЗАСОБАМИ ВЕБ-КВЕСТУ

Форостовська Тетяна Олександрівна

к.п.н., доцент

Буйнова Юлія Русланівна

Магеря Наталія Олегівна

Студенти

Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна

Анотація: У статті розглянуто необхідність удосконалення форм і методів навчання в освітньому процесі з метою підвищення пізнавальної активності учнів. Основна увага приділена використанню веб-квестів у навчанні хімії. Мета статті полягає у розкритті можливостей застосування веб-квестів у процесі вивчення хімії в середній школі та створення необхідних умов для активізації пізнавальної активності учнів.

Ключові слова: пізнавальна активність учнів, творча активність, шкільний курс хімії, технологія веб-квест, інтернет-ресурси.

Однією із найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки і практики є питання підвищення пізнавальної активності учнів. У педагогічній літературі пізнавальна активність визначається як «якість діяльності учня, яка проявляється в його ставленні до змісту і процесу навчання, в прагненні до ефективного оволодіння знаннями і способами діяльності за оптимальний час, в мобілізації морально-вольових зусиль на досягнення навчально-пізнавальної мети» [3]. Особливо гостро це стосується хімії, оскільки вона є доволі складним предметом для вивчення. Тому перед вчителями і методистами стоїть надважливе завдання - удосконалення форм і методів навчання хімії, які б могли стимулювати розумову діяльність учнів, розвивали ключові

компетентності, розумову і творчу активність, креативність тощо.

Як показує аналіз психолого-педагогічних досліджень, для підвищення пізнавальної активності учнів важливою умовою є поява у них пізнавальних мотивів і пізнавального інтересу, оскільки саме мотивація та інтерес є спонукальними чинниками для виникнення активності. Під час вивчення хімії особливої уваги потребує створення інтересу в учнів до фундаментальних ідей і принципів хімічної науки та їх застосування щодо хімічних сполук і процесів, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, загальних принципів та особливостей перебігу хімічних перетворень тощо. Такий інтерес тісно пов'язаний з дослідницькою та творчою діяльністю і сприяє набуттю нових і вдосконаленню вже засвоєних методів пізнання. Тому підвищити пізнавальну активність учнів на уроках хімії, на нашу думку, можна шляхом такої організації навчального процесу, участь у якому було б не тільки цікавою для учнів, а й спонукала їх до творчого пошуку та стимулювала розумову діяльність.

Ми вважаємо, що одним із шляхів вирішення цього питання може бути створення і використання освітніх веб-квестів за певними темами в різних розділах шкільного курсу хімії.

У перекладі з англійської мови слово «квест» (Quest) означає тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов'язаний з прикладами або грою; також воно слугує для позначення різновиду комп'ютерних ігор [1, с. 119].

У педагогіці існують різні визначення змістового наповнення поняття «веб квест». У класичному розумінні веб-квест (webquest) – це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються Інтернет-ресурси.

Б. Додж і Т. Марч, засновники технології веб-квест, визначають його як дослідницьку довідково-орієнтовану діяльність, у результаті якої студенти здійснюють пошук інформації, використовуючи інтернет-ресурси та відео конференції [2, с. 346].

Як зазначає В. Шмідт, веб-квести – це міні-проекти, основані на пошуку інформації в Інтернеті. Завдяки такому конструктивному підходу до навчання

студенти не тільки добирають й упорядковують інформацію, отриману з Інтернету, але й скеровують власну діяльність на поставлене перед ними завдання, пов'язане з їхньою майбутньою професією [4].

Таким чином, технологія веб-квест поєднує в собі елементи ігрової, проектної, інтерактивної технологій навчання. Вона передбачає як самостійну роботу учнів, так і роботу в малих групах, а тому формує навички самостійної пізнавальної діяльності, гнучкості мислення, відповідальності у прийнятті рішень, уміння працювати в команді.

Під час веб-квесту учні не лише добирають і упорядковують інформацію, отриману з Інтернету, а також скеровують свою діяльність на вирішення завдання поставленого перед ними педагогом.

По своїй суті, веб-квест як освітній продукт, є веб-сайтом, виконаним у спеціальних програмних додатках (Microsoft FrontPage, Publisher тощо), або засобами хостингів (типу <http://www.ucoz.ua>, <https://www.blogger.com>, <https://sites.google.com> тощо) і є повноцінним гіпертекстовим середовищем. Існують готові шаблони, що пропонують освітні сайти. Наприклад національна освітня платформа Всеосвіта пропонує готові шаблони веб-квестів з різних предметів, в тому числі і з хімії.

Веб-квест з хімії може бути у вигляді подорожі до алхімічної або сучасної лабораторії, аптеки чи сучасного хімічного підприємства. При цьому вони обов'язково з'єднані гіперпосиланнями із сторінками інших сайтів «Всесвітньої павутини» WWW». Наприклад, сторінки мають посилання на сервери реально діючих лабораторій, наукових бібліотек, хімічних підприємств тощо. При цьому сама Веб-сторінка оформляється як освітня, з відповідним описом, цілями, завданнями, контролюючими функціями.

Важливо, що у процесі творчої роботи над веб-квестом учні не отримують «готові» знання, а безпосередньо залучаються до творчої пошукової діяльності. Це зумовлює цілеспрямоване тренування гнучкості мислення, використання фантазії, інтуїції, уяви, дослідницьких методів навчання і загалом сприяє розвитку здібностей учнів.

Таким чином, для розвитку пізнавальної активності учнів необхідно організувати їхню пізнавальну діяльність таким чином, щоб орієнтувати учнів на самостійне оволодіння новою для них інформацією. Застосування веб-квестів на уроках дозволяє в повній мірі здійснити це, зацікавити учнів, розвинути ключові компетентності, розумову і творчу активність, креативність тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання : словник-глосарій / М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр, Т. Є. Рак. – Львів : «СПОЛОМ», 2011. –327 с.
2. Каньковський І. Є. Система професійної підготовки інженерів-педагогів автотранспортного профілю : монографія / І. Є. Каньковський ; за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький, ФОП Цюпак А. А., 2014 – 562 с.
3. Чувасова Н.О. Формування пізнавальної активності старшокласників у процесі діалогічного навчання : дис. ... канд.. пед. наук: 13.00.09 / Чувасова Наталія Олександрівна. – Кривий Ріг, 2008. – 215 с.
4. Шмідт В. В. Технологія веб-квеста при навчанні англійської мови студентів немовних спеціальностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://winner.se-ua.net/page26/1/10/>. – Назва з екрану.

ВИКОРИСТАННЯ КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Фриптуляк Вікторія Сергіївна

магістрантка факультету педагогіки, психології та мистецтв,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна
Науковий керівник

Кравцова Тетяна Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна

Актуальність. Останніми роками використання коучингових технологій в освіті стає дедалі популярнішим. Однією зі сфер, де коучингові технології можуть бути особливо корисними, є мотивація учнів до навчання, особливо з математики.

Мета дослідження: оцінити перспективи використання коучингових технологій як інструменту підвищення мотивації учнів на уроках математики в початковій школі.

Під час проведення дослідження було використано наступні методи: аналіз, синтез та систематизація психолого-педагогічної літератури з теми; порівняння дитячого та дорослого коучингу; дедукція під час підведення підсумків.

Коуч-технології як педагогічний інструмент активно досліджують В. Бондарь, В. Демченко, А. Киричук, А. Кузьмінський, А. Мариновська, В. Олійник, Н. Протасова, В. Сидоренко, Т. Сорочан та ін.

Виклад основного матеріалу. Основна мета коучингових технологій полягає в тому, щоб допомогти людині повністю розкрити свій потенціал. Це можна зробити за допомогою різних засобів, включаючи постановку цілей,

зворотний зв'язок та підзвітність. У контексті освіти коучингові технології можна використовувати, щоб допомогти учням ставити навчальні цілі, надавати їм зворотний зв'язок про їхній прогрес і забезпечувати їхню відповідальність за своє навчання.

Однією з ключових переваг коучингових технологій є те, що вони можуть допомогти учням розвинути мислення зростання. Учні з мисленням зростання вірять, що їхні здібності можна розвинути завдяки наполегливій праці та відданості справі. Це контрастує з фіксованим мисленням, коли учні вважають, що їхні здібності визначені наперед і не можуть бути змінені. Використовуючи коучингові технології, які допомагають учням ставити навчальні цілі та надають їм зворотній зв'язок щодо їхнього прогресу, вчителі можуть допомогти учням розвинути мислення зростання та стати більш вмотивованими до навчання.

Виокремлюють два основних напрями використання коучингу в системі освіти:

1. Супровід учнів під час освітнього процесу (здебільшого у вищій школі та післядипломній освіті). Наприклад, коучинг широко використовується у бізнес-школах у програмах МБА. Індивідуальна робота з професійним коучем підтримує самостійну розробку і реалізацію плану персонального розвитку студента, його кар'єрного просування. Така програма є гнучкою і складається під потреби конкретного студента.

2. Підтримка управлінської діяльності та організаційних змін у освітніх закладах всіх типів. Такі зміни останнім часом стають неперервними, тому використання коучингу дозволяє вибудувати їх як цілеспрямовано організований процес [3].

Ще одна перевага коучингових технологій полягає в тому, що вони можуть допомогти учням розвинути почуття автономії та відповідальності за своє навчання. Коли учням надається можливість встановлювати власні цілі та відстежувати свій прогрес на шляху до них, вони з більшою ймовірністю візьмуть на себе відповідальність за своє навчання і стануть більш залученими

до процесу. Використовуючи коучингові технології для надання учням такої автономії, викладачі можуть допомогти учням стати більш вмотивованими до навчання.

Однак важливо зазначити, що коучингові технології не слід розглядати як заміну належній практиці викладання. Натомість їх слід розглядати як додатковий інструмент, який може покращити навчальний процес для учнів [2]. Вчителі повинні продовжувати проводити цікаві та складні уроки, розвивати позитивні стосунки зі своїми учнями та надавати своєчасний і конструктивний зворотній зв'язок.

Крім того, використання коучингових технологій у класі має бути продуманим і цілеспрямованим. Вчителі повинні ретельно відбирати коучингові технології, які найкраще відповідають потребам учнів, та інтегрувати їх у свої уроки таким чином, щоб вони сприяли навчанню учнів [1]. Крім того, важливо, щоб вчителі отримали належну підготовку та підтримку щодо ефективного використання коучингових технологій у класі.

Ще одним важливим моментом при використанні коучингових технологій є питання рівності. Не всі учні можуть мати доступ до одних і тих самих технологій або ресурсів, тому важливо забезпечити всім учням рівні можливості скористатися перевагами коучингових технологій. Вчителі повинні пам'ятати про це і працювати над створенням рівних умов для всіх учнів.

Висновки. Отже, використання коучингових технологій може бути ефективним інструментом для підвищення мотивації учнів на уроках математики в початковій школі. Допомагаючи учням розвивати мислення зростання, надаючи їм автономію в навчанні та використовуючи різноманітні коучингові технології, вчителі можуть допомогти учням стати більш зацікавленими та вмотивованими до навчання. Однак важливо пам'ятати, що коучингові технології не повинні замінювати хороші практики викладання і повинні використовуватися вдумливо і цілеспрямовано. За умови ретельного вивчення та впровадження коучингові технології можуть покращити навчальний процес для учнів і допомогти їм повністю розкрити свій потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демченко В. В. Проблеми професійної готовності педагогічних кадрів до роботи з обдарованими школярами. *Нова педагогічна думка*. 2009. № 2. С. 32 – 41.
2. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: дис... док. пед. наук. Умань, 2011. 68 с.
URL:http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/393/1/zastosyvania_interakt.pdf, (дата звернення: 16.04.2023)
3. Ушмарова В. В. Coaching technologies in the system of post-graduates studies / В. В. Ушмарова // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка ; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Вип. 43. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. С. 247 – 258.

**ДЕЯКІ МЕТОДИ ОПАНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ В
МЕДИЧНИХ ЗВО УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ**

Шубкіна Катерина Андріївна,

викладач

Сутирін Дмитро Олегович,

Мешкова Катерина Петрівна,

Студенти

Дніпровський державний медичний університет
м. Дніпро, Україна

Анотація: Враховуючи нагальну необхідність у володінні іноземними мовами, зокрема англійською, зростає важливість їхнього вивчення. Однак, опанування будь-якою мовою пов'язане з труднощами, що виникають на різних етапах цього процесу. Також, через велику кількість методів і методик вивчення іноземних мов, можуть виникати притаманні ним складнощі. Ці проблеми можуть впливати з методологічних та психологічних причин. Необхідно постійно враховувати проблеми, що виникають під час навчання та усувати їх для оптимізації навчального процесу. Крім цього кола проблем, розглянемо також питання, що виникають під час вивчення профільної англійської мови студентами медичних ЗВО. Незважаючи на схожість з проблемами загального рівня, на профільному велику роль відіграє специфічність матеріалу і сфери його застосування. Перехід у дистанційний формат навчання, спричинений спочатку пандемією, а тепер війною, спровокував ще й психологічні (куди можна включити складний процес асиміляції студентів-біженців в іноземному суспільстві), а також тривалі організаційні проблеми (відсутність електропостачання або доступу до мережі «Інтернет»).

Ключові слова: дистанційне навчання, лексичний запас, граматична структура, розмовна практика, професійна мова.

З початку дистанційного навчання проблематика вивчення мов стала як ніколи актуальною. Варто почати з того, що мова вимагає постійного вдосконалення. Необхідно наполегливо працювати з лексичною та граматичною складовими, аудіо-матеріалами, а також необхідна постійна розмовна практика. І хоча відкрилося багато можливостей, проблема розуміння й сприйняття мови не зникає.

З першими двома проблемами (граматикою і лексичним мінімумом) стикаються приблизно 85% тих, хто вивчає англійську. Для вивчення граматики не потрібно особливих умов, часто досить хорошого підручника і наявності консультацій викладача, а також необхідної кількості часу для опанування. У випадку ж з лексичним запасом і його практичним використанням виникає набагато більша кількість проблем. Для нас, медиків, ця тема є гострою, адже профільна лексика – ключ до професійного росту. На жаль, частота використання вивчених слів під час навчання не така висока. Не маючи потреби й можливості для постійного користування профільною термінологією, частина слів, які колись вивчались, на жаль, забувається. І на момент, коли вони знову будуть необхідні, доведеться знову їх вивчати.

На нашу думку, найкращим методом поповнення й закріплення лексичного базису є читання літератури, у нашому випадку профільні наукові статті або видані англійською підручники, посібники тощо.

Наступною проблемою, що може виникати під час спілкування іноземною мовою, наприклад, під час дискусії з колегами, участі в іноземних навчальних платформах або ж просто обговорення загальних тем є проблема розуміння. Погодьтеся, досить важко спілкуватися з носіями мови без належного рівня підготовки, особливо якщо така необхідність виникає нечасто. Дані проблеми виникають через відмінності у темпі мовлення, наголошенні, загальній чіткості сказаного. Однак, ця навичка дуже необхідна, адже в екстрених ситуаціях (цілком нормальних в лікарській практиці), увага має приділятися проблемі, а не спробі зрозуміти сказане колегами-носіями.

Під час дистанційного навчання у ЗВО, на аудіювання та розмовну

практику практично не залишається часу (через брак часу, виправлення помилок студентів та рекомендації). А також, з урахуванням нестабільної електромережі та наявністю загроз ракетних ударів, що іноді призводить до незапланованого кінця заняття.

Як і у випадку з лексичним запасом, найефективнішим методом покликаним покращити розуміння мови є постійний контакт із нею. Це не обов'язково мають бути зустрічі з людьми у реальному часі. Їх цілком можуть замінити раніше записані зустрічі, подкасти, вебінари тощо. Крім того, так само як і читання, це сприяє розширенню словникового запасу. Для вивчення іноземної мови існує безліч різних методів, що допомагають вирішити перелічені проблеми. Частина потребує лише бажання учня, проте інша частина може бути досить дорогою. Однак, кожному з методів, як правило, можна знайти повноцінну або часткову заміну.

Повертаючись до вивчення граматичної складової мови, необхідні дії досить прості. Достатньо лише приділяти увагу завданням на граматику. Однак просте виконання завдань може здатися учню/студенту досить нудним, хоча цей метод і є досить дієвим. Нині набувають популярності додатки для вивчення мови (у тому числі й граматичної структури). Комбінуючи навчання та ігрову форму, наприклад у вигляді отримання умовних очок, отримання місця в рейтингу успішності виконання того чи іншого завдання, програма спонукає людей щодня виконувати нові й нові завдання. І на відміну від знайомого ще зі школи всім методу навчання, люди самі спонукають себе до виконання завдання з різних мотивів (чи то бажання побачити себе на першому місці рейтингу, чи то бажання побачити кількість днів протягом яких вони успішно виконували завдання та ін.). Саме таке поєднання класичних методів навчання та систем заохочення, нехай і незначного, приводить до успіху. Однак, при такому методі темп може буде не дуже високим, адже деяким людям потрібно отримати необхідний мінімум у стислі терміни, наприклад для здачі на сертифікат. Тут допоможе так само не менш популярний метод - додаткові заняття у спеціалізованих закладах або вдома, у груповій чи

індивідуальній формі. Якими б не були плюси додатків, рекомендації викладача дадуть значно більший ефект. Навіть з огляду на неможливість участі в таких заняттях на очній основі, через війну та епідемію, залишається можливість навчання у дистанційній формі.

Незважаючи на загальну ідею, індивідуальні та групові заняття мають свої відмінності, з яких випливають певні плюси й мінуси. Одним із перших, раніше згаданих критеріїв на якій звертають увагу люди – це швидкість навчання. У цьому аспекті індивідуальні заняття перевершують групові. Вся увага викладача спрямована безпосередньо на учня, внаслідок чого зберігається як час учня так і час викладача, що дає можливість опрацювання більшої кількості матеріалу в однаковий проміжок часу порівняно з груповими заняттями. Проте, в індивідуальній формі занять не так успішно виходить реалізація не менш необхідного вміння – розмовної практики.

На нашу думку найкращий розвиток розмовної практики все ж таки відбувається в зібраній за приблизно однаковим рівнем групі людей. Особливо це яскраво виявляється у групах підлітків чи молодих людей. Маючи спільні інтереси, теми для обговорення і бажання вивчити іноземну мову, можливе поєднання цілей, процес навчання буде набагато цікавішим для учнів. Крім того, у збірних групах можлива інтеграція ігрових форм навчання, що особливо ефективно при навчанні дітей іноземним мовам. Також, це цілком можна реалізувати й в умовах медичних навчальних закладів. Де, маючи можливість симулювати різні клінічні ситуації, можна їх розібрати, одночасною практикуючись з профільного напрямку іноземної мови.

На жаль, в умовах звичайних груп за якими розподілені слухачі ЗВО, не завжди можлива реалізація такого методу через суттєву різницю в рівнях здобувачів (тих щой навчались у профільних школах і ті що ні). І незалежно від акцентування уваги на учнях із різними рівнями або одні, або інші будуть або ще більше відставати, не встигаючи за темпами навчання інших, або ж навпаки не реалізовувати повністю свої можливості, внаслідок занадто швидкого освоєння програми, запропонованої студентам з нижчим рівнем. Дані

розбіжності у рівнях нівелюються за допомогою індивідуальних завдань, підібраних під рівень кожного, що не завжди можливо. У той час як студенти з вищим рівнем будуть більш впевнено та швидко обговорювати тему, студентам з нижчим не вистачатиме часу для паралельного обговорення та вивчення почутого матеріалу від інших студентів. У цій ситуації можна припустити, що організована самоосвіта в групі може вирішити ситуацію. Наприклад, студенти з вищим рівнем акцентуватимуть увагу на поясненні незрозумілого в обговоренні матеріалу зі студентами з нижчим рівнем. Однак цей метод є переважно позааудиторним, а отже ризикує стати факультативним і може бути взагалі вітисненим і тому нереальним у виконанні.

Підводячи підсумки вищеперерахованих основних аспектів вивчення іноземних мов у різних формах навчання, можна зробити такі висновки:

1) Вивчення мови – наполегливий і тривалий процес, що вимагає відповідального відношення як від студентів, так і від викладачів. Крім того, він вимагає постійного повторення й закріплення щоб уникнути забування пройденого матеріалу.

2) Будь-які мовні навички можна вдосконалити, при цьому є великий вибір можливостей і методів, з урахуванням наявного часу, здібностей, бюджету та зацікавлень студента.

3) Незважаючи на обставини, що склалися через пандемію коронавірусу, а в подальшому і з війною, дистанційний формат навчання дійсно зробив крок вперед. Завдяки безлічі створених ресурсів він став ще кориснішим та інформативнішим. Проте враховуючи проблеми з енергомережею, а також можливі загрози життю внаслідок ракетної небезпеки, навіть такий метод не завжди може бути ефективним.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ФОРМАТІ ОНЛАЙН ЗАНЯТЬ

Якутіна Таміла Георгіївна

ст. викладач

Державний медико-фармацевтичний університет
м. Запоріжжя, Україна

Анотація: У статті розглядається питання навчання української як іноземної мови в умовах онлайн занять. Взято до уваги важливі критерії фаху, дано характеристику курсу української мови як іноземної та особливостям навчання мовленнєвої компетенції іноземних студентів медичного університету. Виділено значення онлайн платформи для проведення практичних занять, результативність методів роботию

Ключові слова: онлайн заняття, українська як іноземна, прикладне значення, мовленнєва компетенція, інтерактивна діяльність, практичні вміння і навички.

Сьогодні викладачі Запорізького державного медико-фармакологічного університету, а саме кафедри мовної підготовки, як і всі небайдужі громадяни, продовжують працювати в умовах великої напруги, відповідаючи на серйозні щоденні виклики. Разом з колегами-освітянами України впевнено продовжуємо працювати, виконуючи життєво важливі завдання. Вважаємо, що не звучатиме пафосно, коли скажемо, що йдеться взагалі про питання подальшого існування, робочого часу педагогічних фахівців, а також їхньої творчої самореалізації. Насамперед йдеться про кафедру мовної підготовки ЗДМУ. Мабуть це стало таким важливим підґрунтям того, що всі викладачі кафедри активно долучилися до підготовки та розробки матеріалів інтерактивних уроків, опанування методологічних основ та проведення практичних онлайн занять з української мови як іноземної, навчаючи студентів – іноземних громадян, які

змушені були виїхати з території України, української мови.

Одним із найважливіших критеріїв дисципліни «Українська мова як іноземна», так само як всіх інших суспільних дисциплін ЗДМУ, залишається націленість та зосередженість на підготовці майбутніх фахівців, які здатні критично мислити, грамотно працювати з великим обсягом інформації, а також бути готовими постійно самовдосконалюватися і розвиватися, застосовуючи на практиці отримані знання. Курс української мови як іноземної на кафедрі мовної підготовки характеризується своєю певною специфікою: власною метою, змістом, методами навчання. Специфіка навчання української мови як іноземної полягає у навчанні студентів – не філологів, а майбутніх медиків української мови. Це має для них прикладне практичне застосування. Паралельно з вивченням мови, студенти вивчають основні фахові предмети. Тому вони мають володіти українською мовою у необхідному для спілкування як у навчально-професійній, так і у соціально-культурній сферах комунікації об'ємі.

Швидкому переходу, перенаціленню на навчання студентів української мови у режимі онлайн сприяло те, що упродовж декількох років викладачі кафедри розробляли, готували та впроваджували навчальні матеріали онлайн курсів для самостійної роботи.

Зазвичай для результативної різносторонньої підготовки іноземних студентів, а у недалекому майбутньому дипломованих медичних фахівців, неабияке значення має набуття та практичне відпрацювання мовленнєвої компетенції. Тому постає питання ефективного, різностороннього, творчого наповнення онлайн занять. Мовленнєва практика, активна діяльність на практичних заняттях кожного учасника навчального процесу має постійно знаходитися у фокусі викладача. Тому нашою адекватною відповіддю є постійний пошук, перевірка на практиці різноманітних оптимальних форм і методів введення, пред'явлення нового матеріалу, контролю та практичного закріплення отриманої інформації, умінь та навичок мовлення.

Як уже зазначалося вище, віддалене онлайн навчання стало сьогодні

звичною реальністю, нормою; його форми активно використовуються для вирішення завдань у ситуаціях, пов'язаних не тільки з карантинном, а й з іншим об'єктивним станом, в якому знаходиться вся країна. З нашої точки зору, можна говорити про серйозний підхід та про можливість використання формату онлайн навчання на постійній основі у тих випадках, коли це ефективно та оправдовується методикою організації навчального процесу, а саме вивчення дисципліни «Українська мова як іноземна».

Обов'язковим елементом, безсумнівно, є використання у навчальному процесі платформи Microsoft Teams для інтерактивної взаємодії. Це дає змогу створювати простір для спілкування, обмінюватися інформацією з урахуванням специфіки дисципліни, власне, можливість «живого» спілкування всіх учасників освітнього процесу в дії.

Вибір платформи Microsoft Teams для інтерактивної діяльності виявився достатньо дійовим та практичним з точки зору проведення занять. Завдяки цьому створюється ефект присутності, бодай навіть у віртуальній аудиторії, без особливих втрат якості навчання. Так, наприклад, студентам подається новий комунікативний, граматико-лексичний матеріал з використанням одночасно аудіо-візуальних опор: короткі відео, віртуальні малюнки, схеми, тощо. Тестові завдання у додатку Forms допомагають більше заощадити часу, а студенти можуть мати крім тексту ще й аудіопідтвердження тестового матеріалу. Цікаво і ефективно дозволяють працювати й багато інших додатків Microsoft Teams . Звичайно, таке широко застосовуючи інтерактивні методи, викладачі можуть упевнено розраховувати на краще опанування іноземними студентами навчального матеріалу.

Таким чином, використання інтерактивних платформ дає змогу залучити до онлайн формату велику кількість програмних тем освітньої діяльності, зберігаючи при цьому об'єктивність оцінювання знань та якість навчання. Як зазначалося раніше, навчання української мови як іноземної спрямоване не лише на формування комунікативних навичок та вмінь, а й на створення рівня самостійності, досягнення певної автономії у вивченні тієї чи іншої дисципліни.

Мається на увазі створення власних мовленнєвих продуктів. При цьому не заперечуються, а навпаки – підтримуються всіляко умови для розвитку активності особистості, її творчих здібностей, готовності до подальшого використання української мови у навчально-фаховій царині.

Ще варто зазначити, що необхідність переходу до онлайн середовища сприяла розвитку у більшості іноземних студентів навичок самоорганізації, вміння самостійно знаходити довідковий та додатковий матеріал для підготовки коротких повідомлень, презентацій, а також раціонально розпоряджатися своїм часом. Однак, існує деякий відсоток студентів, що виявилися не готовими до труднощів, пов'язаних із необхідністю самостійного тайм менеджменту, самодисципліни. А ще мають завжди місце й об'єктивні негативні фактори відсутність взагалі або поганий інтернет доступ, відключення електроенергії.

Та все ж, в цілому, можна дійти висновку, що організація процесу онлайн навчання іноземних студентів, які вимушені були повернутися додому або переїхати до інших країни через обставини і процеси, що відбуваються на території України, вивчення ними української мови як іноземної та основних фахових дисциплін відбувається згідно навчального плану із залученням ефективних, результативних інтерактивних методів інтерактивного формату, які сприяють збільшенню розмовної практики. Водночас перед викладачами постають нові завдання з пошуку, розробки нових, більш ефективних форм і методів навчання, контролю, які допоможуть уникнути або мінімізувати негативний вплив фактору відсутності прямого контакту викладача з групою на навчальний процес і якість іншомовної підготовки в цілому. Тому на завершення нагадаємо, хочеться завершити фразою, яка сьогодні поширена в європейській спільноті: «Навчання протягом життя стало сьогодні у Європі гарним тоном».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р.)

2. Кудрявцева С.П. Міжнародна інформація: навчальний посібник / С.П. Кудрявцева, В.В. Колос. – К. : Видавничий дім «Слово», 2005. – 400 с
3. Биков В.Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України / В.Ю. Биков // Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології : кол. монографія / В.Ю. Биков, О.О. Гриценчук, Ю.О. Жук та ін. / Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. – К. : Атіка, 2015. – С. 77–140. 14
4. Офіційні матеріали наради-семінару з питань нормативного забезпечення дистанційної форми навчання в Україні ; Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ipo.kpi.ua/ua/distance/dlabout.html>
5. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання : монографія / О. О. Андрєєв [та ін.] ; ред. О. О. Андрєєв, В. М. Кухаренко ; Нац. акад. пед. наук України. – Харків : Міськдрук, 2013. – 212 с. Режим доступу : <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/23642>
6. Морзе Н.В. Інформаційні технології в навчанні : навч. посіб./за ред.Н.В. Морзе. – К.:Видавничча група ВНУ, 2004. – 240 с.
7. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів, які навч. за напр. "Філологія" / О. Б. Тарнопольський. – К. : Інкос, 2006. – 248 с.
8. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації / Н. Клокар // Шлях освіти. – 2012. № 4 (46). – С. 38-41. 4. Відділ дослідження і проектування навчального середовища ІТЗН АПН України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ime.eduua.net/nauk.h>

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК 159.98.316.4

DOMESTIC VIOLENCE AS A DETERMINANT OF CRIME

Griunauer Elha Anastasiia

Student

Department of Psychology,

Political science and Sociology

National University "Odesa Law Academy",

Odesa, Ukraine

Abstract. The article considers a theoretical and empirical study of the influence of domestic violence on the formation of personality traits characteristic of criminals. The article also examines the relationship between the level of domestic violence in a person's life with the strength of the manifestation of the above traits.

Key words. Domestic violence, determination of crime, individual and psychological qualities of criminals, aggression, types of aggression, hostility.

Introductions. Violence is an integral part of human life, which can approach each of us at any moment. In order to avoid it, it is often enough just to hide in your apartment and not visit suspicious places. But what happens to those for whom violence awaits outside the doors of their own homes?

The consequences of domestic violence do not always manifest themselves in the short term and can provoke such negative social processes as, for example, an increase in the number of juvenile and adult criminals brought up in the language of violence. The family is one of the most important institutions of socialization that plays a role in the formation of personality. A special place in this process is occupied by the means and types of family response to stressful and conflict situations. The child learns parental patterns of behavior and transfers them into his

adult life [1].

Family dysfunction almost always creates real difficulties in the formation of children and adolescents, which society is not able to fully overcome to this day. Particular attention should be paid to pedagogically incompetent and conflict families, emphasizing that all the identified types of dysfunctional families are to some extent united by propaganda of illegal behavior among minors. The consequences of cruel and inattentive treatment of children can manifest themselves in the form of a desire to run away somewhere, hide, or in the form of deep inhibition, external indifference. However, in both cases, the child is seized by the most acute experiences of fear, anxiety and anger. Older children may develop severe depression with feelings of inadequacy and inadequacy. Almost all children who have suffered from abuse have experienced a psychological trauma, as a result of which they later develop significant personal, emotional and behavioral characteristics that negatively affect their future life. Feeling unhappy, destitute, adapting to the abnormal conditions of existence, trying to find a way out of the current situation, they themselves can commit violence and, accordingly, crimes [2].

In the psychological and pedagogical literature, the following types of cruelty to children are distinguished: physical violence, which includes all forms of trauma to children, received through purposeful actions of parents, physical punishment; sexual violence as involving functionally immature children and adolescents in sexual acts or watching them without their consent; emotional or mental violence, which can manifest itself both in the form of negative attention (threats, constant criticism, cursing, etc.), and in the form of complete disrespect for the child; indifference to the child, disregard for his interests and needs – not only spiritual, but also material (clothing, food, medicine), etc [2].

As a result, the child develops mainly negative qualities: aggression, cruelty, aimlessness of existence, desire for unconscious revenge or, on the contrary, an acute desire to seek psychological protection, guardianship from other people.

According to criminological theory, the determination of crime is a set of negative phenomena of an objective and subjective nature, different in nature, which

in their connection determine the criminal form of behavior in society. And cruel treatment in the family refers to a group of social determinants, which include acquired negative life experience associated with poor adaptation to the existing conditions of social life and relationships between people, as well as the assimilation of a model of illegal behavior as widespread and profitable [3].

Since crime is always the result of a certain formation of personality and its interaction with a specific situation, the genesis of crime and crimes is always connected with socio-psychological determinants, that is, traditions, morals, attitudes and habits. They are a mandatory and leading component of the mechanism of committing crimes and the existence of crime. Among the causes and conditions of crime, there is a category of determinants of the formation of personal positions that led to the commission of a crime and the corresponding motivation. These are various negative aspects of personality education and influence on it in the process of life, in particular in the family and household sphere [3].

Aim. The main aim is a theoretical substantiation and empirical study of the influence of domestic violence on the formation of the psychological characteristics of persons who have committed a crime.

Materials and methods. The research methods used in the work are theoretical methods (analysis of literature on a selected scientific problem, generalization, systematization of scientific data); empirical (observation, testing, questionnaires); mathematical methods of quantitative and qualitative processing of research results.

The psychodiagnostic complex of methods included: a questionnaire created on the basis of knowledge obtained from the book “Healing the scars of emotional abuse” by G. L. Yantz and A. McMurray [4], and other information important for the formation of a complete picture of the phenomenon of domestic violence; Bass-Perry aggression diagnosis questionnaire, BPAQ-24 (adapted by S. N. Yenikolopov); “Types of aggression” technique (L. G. Pochebut).

Empirical research was conducted on the basis of the Kyiv district department of the branch of the State institution “Probation Center”. 24 people (6 women and 18

men) took part in the study.

Result and discussion. The obtained data by the questionnaire indicate that a high level of domestic violence (30-52 points) was experienced by 4 persons during their lifetime, which is 17% of the total number of subjects. The average level of domestic violence (18-29 points) was experienced by 9 people during their lifetime, which is 38% of the total number of respondents. 11 people had a low level of domestic violence (0-17 points) during their lifetime, which is 46% of the total number of subjects.

So, based on the results of the survey, the following conclusions can be drawn:

1) Four respondents (17%) had a high level (30-52 points) of domestic violence throughout their lives.

2) Nine respondents (38%) had an average level (18-29 points) of domestic violence throughout their lives.

3) Eleven respondents (46%) had almost no experience of domestic violence in their lifetime and scored the number of points corresponding to a low level (0-17 points) of domestic violence.

4) In general, it can be concluded that the majority of respondents (54%) rather encountered domestic violence in their lives to one degree or another.

According to the results of BPAQ-24, a high level (81-120 points) of the integral indicator was found in 3 people, which is 13% of the total number. The average level (53-80 points) of the integral indicator was found in 13 people, which is 54% of the total number. A low level (24-52 points) of the integral indicator was found in 8 people, which is 33% of the total number.

According to the “Physical aggression” scale, a high level (29-45 points) was found in 2 people, which is 8% of the total number. The average level (15-28 points) was found in 18 people, which is 75% of the total number. A low level (9-14 points) was found in 4 people, which is 17% of the total number.

According to the “Anger” scale, a high level (29-35 points) was found in 4 people, which is 17% of the total number. The average level (17-28 points) was found in 12 people, which is 50% of the total number. A low level (7-16 points) was

found in 8 people, which is 33% of the total number.

According to the “Hostility” scale, a high level (29-40 points) was found in 6 people, which is 25% of the total number. The average level (17-28 points) was found in 10 people, which is 42% of the total number. A low level (8-16 points) was found in 8 people, which is 33% of the total number.

According to the results of the “Types of aggression” technique, a high level (25-40 points) of the integral indicator, which demonstrates the general level of aggressiveness and adaptability, was found in 3 people, which is 13% of the total number. The average level (11-24 points) of the integral indicator was found in 17 people, which is 70% of the total number. A low level (0-10 points) of the integral indicator was found in 4 people, which is 17% of the total number.

According to the “Verbal Aggression” scale, a high level (5-8 points) was found in 11 people, which is 46% of the total number. The average level (3-4 points) was found in 6 people, which is 25% of the total number. A low level (0-2 points) was found in 7 people, which is 29% of the total number.

According to the “Physical Aggression” scale, a high level (5-8 points) was found in 4 people, which is 16% of the total number. The average level (3-4 points) was found in 10 people, which is 42% of the total number. A low level (0-2 points) was found in 10 people, which is 42% of the total number.

According to the “Subject aggression” scale, a high level (5-8 points) was found in 3 people, which is 13% of the total number. The average level (3-4 points) was found in 7 people, which is 29% of the total number. A low level (0-2 points) was found in 14 people, which is 58% of the total number.

According to the “Emotional Aggression” scale, a high level (5-8 points) was found in 3 people, which is 13% of the total number. The average level (3-4 points) was found in 8 people, which is 33% of the total number. A low level (0-2 points) was found in 13 people, which is 54% of the total number.

According to the “Self-aggression” scale, a high level (5-8 points) was found in 12 people, which is 50% of the total number. The average level (3-4 points) was found in 5 people, which is 21% of the total number. A low level (0-2 points) was

found in 7 people, which is 29% of the total number.

Pearson's linear correlation, Spearman's rank correlation and Fisher's ϕ -test are used for mathematical data processing. Using Pearson's linear correlation, the following significant relationships were found:

1) The coefficient between the level of domestic violence and the integral indicator of aggression from the Bass-Perry method is 0.501, which is a connection at the level of ≤ 0.05 for 24 respondents.

2) The coefficient between the level of domestic violence and the scale of physical aggression according to the Bass-Perry method is 0.515, which is a relationship at the level of ≤ 0.01 .

3) The coefficient between the level of domestic violence and the anger scale according to the Bass-Perry method is 0.492, which is a relationship at the level of ≤ 0.05 .

4) The coefficient between the level of domestic violence and the integrated index of aggression and adaptability is 0.411, which is a relationship at the level of ≤ 0.05 .

5) The coefficient between the level of domestic violence and emotional aggression is 0.451, which is a relationship at the level of ≤ 0.05 .

Using Spearman's rank correlation, very similar results were obtained, but the significance of the correlation coefficient between the level of domestic violence and physical aggression decreased from ≤ 0.01 to ≤ 0.05 . There was also a minimal possible correlation with a coefficient of 0.404 between the level of domestic violence and verbal aggression, which is ≤ 0.05 .

Also, with the help of Pearson's linear correlation, significant relationships between indicators of economic violence and object aggression were found with a coefficient of 0.559, which is ≤ 0.01 . Also, economic violence at the level of ≤ 0.05 affects the general indicator of aggressiveness and adaptability, physical aggression and verbal aggression. Using Spearman's rank correlation, the relationships between economic violence and other indicators decreased to the level of ≤ 0.05 , and the most significant are the relationships with object and verbal aggression.

Using Pearson's linear correlation, significant relationships at the ≤ 0.05 level were found between psychological abuse scores and the integrated score, anger, and physical aggression scores of the Bass-Perry Questionnaire. Also, significant connections at the ≤ 0.05 level were found between indicators of psychological violence and emotional aggression according to the “Types of aggression” technique.

Conclusions. The theoretical and methodological analysis of research on the determination of criminal behavior showed that the most characteristic personality traits of persons who commit crimes are: aggressiveness, malice, inadequate self-esteem, frivolity, vindictiveness, impulsiveness. Also, for the most part, such persons have hostile relations with others, which are based on an unkind feeling towards someone, based on resentment, enmity, hatred, etc. The psychological characteristics of representatives with different levels of domestic violence in their lives were empirically investigated. Individuals with a higher level of domestic violence in the majority, respectively, showed a higher level of aggression, suspicion and hostility towards others and a lower level of adaptability to environmental conditions. Also, persons who have more often encountered domestic violence are more emotionally alienated. Based on these results, it can be concluded that domestic violence determines criminality, forming personality traits characteristic of criminals.

REFERENCES

1. Social psychology: education. Manual For bachelor's degree holders / N. Yu. Volyanyuk, G. V. Lozhkin, O. V. Vynoslavska, I. O. Blokhina, M. O. Kononets, O. V. Moskalenko, O. I. Bokovets, B. V Andriytssev; KPI named after Igor Sikorsky. Kyiv: KPI named after Igor Sikorskyi, 2019. – 254 p.
2. Danilchenko I.R. Domestic violence - shameful influence on children / I.R. Danilchenko // Criminal law in the conditions of globalization: Mater. International Scientific and practical Conference (Odesa, May 25, 2018) / Department of Criminal Law of the National University "Odesa Law Academy". – Odesa, 2018. – P. 92-96.

3. Criminology: Textbook / General. Ed. L. S. Smiana, Yu. V. Nikitina. - K.: National Academy of Management, 2010. - 496 p.

4. Healing the Scars of Emotional Abuse, Revised and Updated Edition/ Gregory L. Jantz, Ann McMurray. – Revell, 2009. – 304 c.

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Гульбс Ольга Анатоліївна,

д. псих. н., професорка

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

Лантух Валерій Васильович,

д. іст. н., професор

Українська інженерно-педагогічна академія

м. Харків, Україна

Тішакова Людмила Тимофіївна,

к. пед. н., доцентка

Луганський навчально-науковий інститут

імені Е. О. Дідоренко, ДонДувс,

м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Соціально-економічні перетворення в Україні, здобуття державної незалежності, зміна цінностей суспільно-історичного розвитку, орієнтування на гуманістичні та демократичні принципи в усіх сферах людської життєдіяльності – викликали до життя «широкий інноваційний потік» професійної діяльності у вищій школі. Розглядаючи розвиток інноваційних процесів у закладах вищої освіти, доцільно звернутися до понять: інновація, нововведення, інноваційний процес, інноваційна діяльність, педагогічна творчість, учитель інноваційної орієнтації, інноваційний експеримент та інші. Це дає підстави розглядати нововведення як у суспільстві, так і в освіті одночасно і результатом, і ефективним шляхом, і засобом перетворення суспільства, освіти й особистості.

Мета роботи. Теоретично обґрунтувати проблему інноваційних аспектів розвитку професійної свідомості у діяльності викладача вищої школи.

Матеріали та методи. Аналіз, синтез та практична розробка функцій управління інноваційною діяльністю викладача.

Результати та обговорення. Під інноваціями в освіті розуміють нововведення, тобто продукти освоєння і впровадження інновації, причому процедура їх розробки розглядається як умова інновації, але не включається в її склад. Нововведення мають місце при впровадженні у практику досягнень науки, а також при використанні передового педагогічного досвіду. При цьому нововведення – це новий стан навчально-виховної практики, що формується завдяки осмисленню й реалізації інновації.

Інновація - це комплексний, цілеспрямований процес створення, поширення й використання нововведень, метою яких є задоволення потреб та інтересів людей новими засобами, що веде до певних якісних змін системи і способів забезпечення її ефективності, стабільності та життєздатності. Інноваційний процес пов'язаний з переходом в якісно інший стан, з ревізією застарілих норм і положень, ролей, а часто і з їхнім переглядом. Розвиток (конкретизацію) даного підходу знаходимо у роботах В.І. Загвязинського. На його думку, нове в освіті – це не тільки ідеї, підходи, методи, технології, які ще не використовувалися, але це і той комплекс елементів або окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивний початок, що дозволяє в умовах і ситуаціях, що змінюються, досить ефективно вирішувати завдання розвитку особистості і освіти. Тому в дослідницькому пошуку ми прийняли, як початкове положення, ідею В.І. Загвязинського [1], який вважає, що інноваційні педагогічні процеси відповідають прогресивним тенденціям розвитку особистості викладача як суб'єкта професійної діяльності. Інакше ми розглядаємо інноваційні процеси як один із провідних механізмів розвитку системи освіти і професіоналізму викладача, що, в свою чергу, є підставою для розвитку його професійної свідомості.

З точки зору управління, стихійні й цілеспрямовані інновації, на думку цього дослідника, поділяються на чотири підтипи: науковий – контрольні функції виконують наукові організації; науково-адміністративний – контроль здійснюють вони ж за підтримки органів управління народною освітою; адміністративно-науковий – контроль і управління здійснюють органи

управління, спираючись на науку; політико-адміністративний – контрольні функції беруть на себе адміністративні органи [1].

Аналізуючи підходи до вивчення інновацій в освіті, нами розроблена структура компонентів інноваційної діяльності викладача вищої школи. Категоріальний апарат оцінки ефективності управління інноваційною діяльністю професорсько-викладацького складу наведений у табл. 1.

Таблиця 1.

Характеристика функцій управління інноваційною діяльністю професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти

Функції управлінської діяльності	Характеристика показників ефективності управління інноваційною діяльністю в освіті
Мотиваційно-цільова	<ol style="list-style-type: none"> 1. Цільова спрямованість функціонування освітньої системи й управлінської діяльності: цілі, орієнтовані на розвиток особистості того, хто навчається, і викладача; ураховують їхні інтереси й потреби; сформульовані стратегічні й тактичні завдання управління інноваційною діяльністю викладачів; конкретні цілі, які забезпечують функціонування освітньої системи в режимі розвитку. 2. Здійснюється орієнтація на весь спектр професійних потреб вищої школи і викладачів, які працюють у них (включення у творчу діяльність, підвищення кваліфікації, підвищення соціально-професійного статусу через категорійну атестацію, обмін досвідом, вивчення вітчизняного й зарубіжного досвіду) 3. Проведення стимулюючих форм контролю (творчі звіти, атестація вищої школи). Випуск психолого-педагогічних інформаційних бюлетенів, що знайомлять викладачів з результатами стимулювання інноваційної діяльності. 4. Постійне заохочування викладачів, які досягли високого рівня результативності в інноваційному освітньому процесі.
Планово-прогностична	<ol style="list-style-type: none"> 1. Планування діяльності викладачів вищої школи на основі розробленої концепції інноваційного розвитку освіти. 2. Концепція інноваційного розвитку освіти орієнтована на практику й містить реальні ближні, середні й подальші прогнози діяльності викладачів та їхнього розвитку. 3. Прогнозування інноваційної діяльності викладачів здійснюється шляхом проектування на основі програмно-цільового підходу та аналізу стану освітнього процесу вищої школи.
Інформаційно-аналітична	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здійснюється оперативний збір інформації та використовуються методи, адекватні цілям і завданням розвитку освіти. Створюється банк даних по всіх напрямках розвитку освіти. 2. Зміст інформації повинен об'єктивно відображати стан освіти, результати освітнього процесу; виділення чинників та психолого-педагогічних умов, що дозволяють оцінити інноваційну діяльність викладачів вищої школи. 3. Цілі аналізу орієнтовані на виявлення динаміки психолого-педагогічних інноваційних процесів, аналіз яких носять системний характер і дозволяє встановлювати основні причинно-наслідкові зв'язки. 4. Інформаційні потоки забезпечують прийняття правильних управлінських рішень.
Організаційно - виконавча	<ol style="list-style-type: none"> 1. Організаційні структури вищої школи повинні бути гнучкі й адаптовані до психолого-педагогічних умов, що змінюються в освіті. 2. В організації діяльності функціональних і проектних структур вищої школи використовується координація цілей і змісту інноваційної діяльності професорсько-викладацького складу. 3. Формування організаційних відносин в управлінні як по вертикалі, так і по горизонталі. 4. Виконання нормативних вимог вищих організацій усіма структурами вищої школи.
Контрольно-діагностична	<ol style="list-style-type: none"> 1. Створення системи діагностичного супроводу освітніх програм на основі науково обґрунтованих параметрів. 2. Систематичний контроль за інноваційною діяльністю викладачів ВНЗ та його адекватність цілям управління. 3. Оперативність і гнучкість контролю. Стимулюючий характер контролю
Корекційно-регулятивна	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення ієрархічно взаємопов'язаних зон корекції соціально-психологічних особливостей функціонування органів управління інноваційними процесами та інноваційною діяльністю викладачів вищої школи.

Сучасний етап розвитку інноваційних процесів в освіті характеризується тенденцією до ліквідації розриву між процесами їх сприйняття, адекватної оцінки освоєння й застосування їх на практиці, а також до подолання суперечності між стихійністю цих процесів, що мали місце, і можливістю та

необхідністю свідомого управління ними.

Сказане дозволяє висунути припущення, що джерелом розвитку професіоналізму викладача, які впливають також на розвиток його професійної свідомості, є інноваційні освітні процеси. Для доказу цього припущення необхідно розглянути позицію викладача в інноваційних процесах, оскільки створення нового у професійній діяльності викладача має свої особливості і пов'язане, зокрема, з неповторністю особистості викладача, його професійної свідомості, з особливостями закладу освіти. Інновації в освіті відрізняються від інших систем тим, що «об'єкт» впливу інновацій, предмет їхньої діяльності – це жива особистість, що розвивається, що має неповторне «Я».

Інновації істотно відрізняються одна від одної за впливом на людину, ставленням до них суб'єкта, вони несуть різні функції у різних соціальних процесах. Категорії суб'єкта, об'єкта, суб'єкт-суб'єктних взаємин є загальнометодологічною основою для аналізу механізму розвитку інноваційних стосунків.

Викладач, як суб'єкт інноваційної діяльності та її організатор, вступає з іншими членами педагогічного співтовариства у процес створення, використання й поширення інновації, він обговорює зміст нововведення і ті зміни, які можуть статися у самосвідомості, свідомості, звичаях, традиціях. Інновації призводять до перетворень у професійній свідомості, які починаються з прийняття людиною вимог, поставлених перед нею умовами життя і сучасним суспільством, з усвідомлення нових стосунків, що виникають у суспільстві, а також змін, які відбуваються в ній самій. З іншого боку, відбуваються зміни в характері та змісті вимог, які людина сама ставить до життя, до суспільства. У разі розбіжності вимог, що висувуються суспільством до людини, а також очікуваних від неї результатів з вимогами, які людина адресує суспільству, неминуче виникають конфлікти як у взаємостосунках людини із зовнішнім світом, так і внутрішньоособистісні. Ці конфлікти служать основою невідповідності новим умовам і вимогам, основою для реальних змін у мисленні в індивідуальній свідомості. Людина постає перед необхідністю

переоцінки своїх вимог до життя, зміни погляду на речі і на саму себе.

Модель інноваційної діяльності викладача вищого освітнього закладу складається з двох взаємодоповнюючих частин. Перша будується через зміну мотиваційних стосунків шляхом наслідування, зараження, імітації, моделювання інноватики. Вона визначає ставлення до новацій і переживання подій, пов'язаних з їхнім упровадженням. Друга частина отримує інформацію через спрямоване, усвідомлене інноваційне навчання, яке підтримується самою структурою нашого суспільства [2].

Уся інформація, що належить до інновацій, пов'язана з певною системою цінностей і бар'єрів. У науці психологічні бар'єри розуміються як внутрішні перешкоди (небажання, фобії, невпевненість тощо), що заважають людині успішно виконувати деяку дію. Кожна людина із сукупності зовнішньої інформації обирає тільки ту, яка може бути засвоєна, не руйнуючи і не вносячи істотного розладу в її душевне життя [3].

Унаслідок відсутності завершеної теорії управління інноваційною діяльністю професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу стає необхідним установа нових зв'язків між теоретичними положеннями та сучасною практикою в освіті і виникає потреба у розробці прогностичних моделей управління інноваційною діяльністю викладацького колективу.

Можна передбачити, що ефективність інноваційної діяльності викладачів підвищиться за рахунок урахування різноманітності психолого-педагогічних інновацій; теоретико-методологічних уявлень про природу і суть інноваційних процесів в освіті, що включає різні за змістом етапи: інноваційний психолого-педагогічний пошук, психолого-педагогічна експертиза, атестація, засвоєння поновлення освітньої практики на основі використання інновацій.

Реалізація такої *моделі*, на нашу думку, буде сприяти оптимізації функціонування інноваційних процесів у системі освіти і всіх її складових елементів, а також створенню соціально-психологічних умов, сприятливих для підвищення професіоналізму викладачів і розвитку їх професійної свідомості.

Висновки. Таким чином, розвиток системи освіти викликає потребу і в розвитку управління інноваційною діяльністю професорсько-викладацького складу, яке передбачає як збагачення традиційних функцій управління новими проектами, так і створення соціально-психологічних умов, які сприяють розвитку професіоналізму викладача вищої школи в інноваційній діяльності.

Динамічність розвитку суспільства диктує необхідність випереджального розвитку освіти і системи управління нею, що зумовлює своєчасність розробки прогностичних моделей управління інноваційними процесами в освіті.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Загвязинский В.И. Проектирование региональных образовательных систем// Педагогика. 1999. № 5. С. 8-13.
2. Суровцева Р.Ф. Теорія і практика розвитку педагогічних інновацій у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть. [Монографія]. Краматорськ, 2007. 719 с.
3. Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект: [Монографія] / За ред. Н.Г. Ничкало. Київ: Райдуга, 1999. 98 с.

ПРИЙОМИ ТА ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ ОПОРУ ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВПЛИВУ В УМОВАХ КІБЕРПРОСТОРУ

Лазор Катерина Петрівна

доцент кафедри психології, кандидат політичних наук
Національний університет «Одеська юридична академія»

Анотація: У сучасному світі кіберпростір займає все більш важливе місце в житті людей. Це створює необхідність у забезпеченні інформаційної безпеки та захисту від психологічного впливу в цьому просторі. Принципи та прийоми здійснення опору психологічному впливу в умовах кіберпростору стають все більш актуальними в контексті забезпечення інформаційно-психологічного захисту користувачів Інтернету. У даній роботі проаналізовані основні принципи та прийоми здійснення опору психологічному впливу в умовах кіберпростору, зокрема, підвищення рівня інформаційної грамотності користувачів, використання методів психологічного захисту від кіберагресії, формування позитивного інформаційного середовища. Результати дослідження можуть бути корисними для психологів, інформаційних технологів та користувачів Інтернету, які прагнуть забезпечити свою інформаційну безпеку та захиститися від негативного впливу в кіберпросторі.

Кіберпростір є невід'ємною складовою сучасного світу, який визначає нові вимоги до безпеки та захисту інформації. Зростаюча кількість користувачів Інтернету викликає появу нових загроз інформаційної безпеці, що може призвести до психологічного впливу на особистість користувача та його поведінку. Для забезпечення ефективного захисту від кібервпливу необхідно враховувати психологічні аспекти взаємодії користувачів з кіберпростором. У цьому контексті, дослідження прийомів та принципів здійснення опору психологічному впливу в умовах кіберпростору є актуальним та доцільним. Аналіз психологічних аспектів взаємодії людини з інформацією та принципів здійснення опору психологічному впливу в кіберпросторі може допомогти забезпечити ефективний захист від інформаційних загроз та збереження

психологічного благополуччя користувачів. Розробка методик та програм психологічного захисту в кіберпросторі стає важливим напрямком досліджень в галузі інформаційної безпеки та психології.

Ключові слова: інформаційна безпека, користувачі Інтернету, особистість, кіберпростір, психологічний вплив, інформаційні загрози, інформаційно-психологічний захист, протидія кібервпливу.

Забезпечення інформаційно-психологічної безпеки – це запобігання небезпек та загроз, пов'язаних з інформаційно-психологічними впливами на індивідуальну, групову, масову та суспільну свідомість, а також ліквідацію наслідків цілеспрямованого негативного інформаційно-психологічного впливу. Виконання зазначених функцій має здійснюватись системою забезпечення інформаційно-психологічної безпеки держави.

Внаслідок відносної новизни проблеми та відсутності достатнього науково-теоретичного обґрунтування інформаційно-психологічних ефектів на сьогодні не існує надійних засобів та засобів захисту від інформаційно-психологічних загроз. Передумовою їхньої появи має стати реалізація комплексу заходів щодо забезпечення інформаційно-психологічної безпеки населення країни, а також наявність правового забезпечення інформаційно-психологічної безпеки.

Заходи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки повинні включати профілактичні та практичні заходи, що здійснюються на користь забезпечення безпеки від безпосередніх загроз негативного інформаційно-психологічного впливу.

До загальних профілактичних заходів можна віднести формування сучасного світогляду суспільства, і навіть психологічну підготовку населення та органів державного управління [1, с. 154].

З метою формування сучасного світогляду, який орієнтований на високий духовний рівень народу, повинна проводитися широка програма виховно-освітніх заходів з освіти, мистецтва, літератури, засобів, тобто по всіх

можливих каналах інформаційно-психологічного впливу на свідомість населення.

Формування групового інформаційно-психологічного захисту ґрунтується на механізмах ідентифікації людини з певними соціальними спільнотами та об'єднаннями людей, включеності до реальних соціальних груп. Як суб'єкти групового інформаційно-психологічного захисту виступають сім'я, виробничі структури, громадські, політичні, релігійні та інші об'єднання та організації [2, с. 239].

Для організації групового інформаційно-психологічного захисту можуть застосовуватися: різні прийоми та засоби формування відповідного соціально-психологічного клімату у колективах, атмосфери корпоративності; створення умов, що підвищують ефективність процесу ідентифікації особи з певною соціальною групою та актуалізації почуття належності до конкретної соціальної організації, її діяльності; підготовка неформальних лідерів, які виступають як «медіатори», авторитетних внутрішньогрупових джерел інформації тощо.

Під індивідуальним інформаційно-психологічним захистом (інформаційно-психологічним самозахистом) будемо розуміти використання різноманітних прийомів та принципів здійснення опору психологічному впливу в умовах кіберпростору та взаємодії людини з різними соціальними суб'єктами та інформаційним середовищем загалом для запобігання чи нейтралізації загрозливих факторів, здатних завдати їй шкоди [2, с. 241].

Індивідуальний інформаційно-психологічний захист особистості є складною багаторівневою системою соціально-психологічних та індивідуально-особистісних механізмів, утворень та форм поведінки, яка повинна забезпечувати інформаційно-психологічну безпеку людини в суспільстві як особистості та активного соціального суб'єкта, її психологічну захищеність в умовах дії різноманітних інформаційних факторів та у різних інформаційно-комунікативних ситуаціях.

Знання своїх індивідуально-психологічних особливостей, загальних

характеристик та закономірностей функціонування психіки стає для людини в даний час не просто обов'язковим елементом її загальної культури, а й необхідною умовою інформаційно-психологічної безпеки у соціальній взаємодії, у різних міжособистісних та комунікативних ситуаціях. Людина, яка володіє певними знаннями, може самостійно створити найперший, відносно простий, але досить ефективний механізм індивідуального інформаційно-психологічного захисту у вигляді психологічного бар'єру недовіри до тих потоків рекламно-пропагандистської інформації, за допомогою якої йде масована обробка населення, і сформуванню установок на необхідність використання відповідних способів аналізу інформації, що надходить [3, с. 330].

Одним із основних методів інформаційно-психологічного самозахисту є використання базових захисних установок при негативному інформаційно-психологічному впливі на людину в різних інформаційно-комунікативних ситуаціях, які дозволяють запобігти або нейтралізувати загрозливі фактори, здатні завдати їй шкоди. На індивідуально-особистісному рівні для захисту від негативних інформаційно-психологічних впливів велике значення також відіграє знання та виконання правил поведінки, які можуть знизити вразливість кожної людини від дії маніпуляторів свідомістю.

До приватних профілактичних методів забезпечення інформаційно-психологічної безпеки може бути віднесено медико-психологічні заходи. Медична діагностика населення із застосуванням традиційного кардіо-,енцефалографічного та тепловізійного обстеження поряд з діагностикою за пульсом, за методом високочастотної Кирліан-фотографії, за методом електропунктури Накатані та Фолля допоможе виявити ознаки негативного інформаційно-психологічного впливу та призначити ефективне лікування. Психологічна діагностика може бути одним із методів визначення рівня соціально-психологічної стабільності та напруженості в суспільстві [3, с. 334].

Загальні практичні заходи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки можуть бути поділені на правові, організаційно-технічні та економічні.

У разі реалізації інформаційно-психологічних загроз необхідно виконувати як профілактичні заходи, так і переходити до безпосередніх захисних заходів. До таких заходів належать: інформаційно-психологічна підтримка органів управління, інформування населення, надання допомоги постраждалим, застосування засобів та методів захисту.

Інформаційна та психологічна підтримка органів державного та військового управління в умовах негативного інформаційно-психологічного впливу допоможе уникнути ефекту раптовості та система управління залишиться у працездатному стані. Інформування населення про небезпеку негативного інформаційно-психологічного впливу може стати сигналом до застосування індивідуальних і колективних засобів захисту. Актуальним заходом буде надання медичної та психологічної допомоги постраждалим.

Для осіб, які стали жертвами негативних інформаційно-психологічних впливів з боку різних джерел через різні засоби впливу (засоби масової інформації, пропагандистів, проповідників тощо), потрібна система послідовних обережних інформаційно-психологічних впливів, що поступово відновлюють психічне здоров'я, світоглядні установки та життєві орієнтири особистості [4, с. 128].

Усвідомлення реальності існування інформаційно-психологічних впливів викликає необхідність уважного розгляду проблем забезпечення захисту індивідуальної, групової, масової та суспільної свідомості від подібних впливів, що мають негативний (деструктивний) характер. Можливість деструктивного інформаційно-психологічного впливу на людину з метою модернізації її психіки може призвести до катастрофічних наслідків для держави, яка не вжила завчасних заходів щодо нейтралізації такого впливу. З метою запобігання загроз інформаційно-психологічній безпеці країни, необхідно на державному рівні прийняти законодавчі акти щодо захисту особистості та суспільства від негативних інформаційно-психологічних впливів, а також розробити та

розпочати реалізацію програми використання психотехнологій на користь держави [4, с. 133].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурячок В.Л. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект: підручник / [В. Л. Бурячок, В. Б. Толубко, В. О. Хорошко, С. В. Толюпа]; за заг. ред. д-ра техн. наук, професора В.Б. Толубка. – К.: ДУТ, 2015. – 288 с.

2. Назар М.М. Психологічний вплив спілкування у мережі Інтернет на формування певних особистісних особливостей її користувачів / М.М. Назар // Проблеми сучасної психології. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – Вип. 4. – С. 239-248.

3. Немеш О.М. Психологічний аналіз комп'ютерно-опосередкованої комунікації / О. М. Немеш // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України - 2014. - Вип. 25. - С. 329-343.

4. Курбан О.В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі [Текст]: навчальний посібник / О.В.Курбан. – Київ: ВІКНУ, 2016. – 286 с.

ВПЛИВ КОМУНІКАЦІЇ В СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА АДАПТАЦІЯ В РОДИНАХ ВІЙСЬКОВИХ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ ТА США

Пирог Ганна Володимирівна
Науковий керівник
Доцент кафедри теоретичної та
практичної психології, кандидат
філософських наук, доцент
Удод Світлана Юрївна
Студентка
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ./Introduction. Взаємодія в сім'ях військових під час воєнних дій в Україні є складною і вимагає особливої уваги. Воєнний конфлікт супроводжується розлукою між членами сім'ї, стресом, травмами та іншими викликами, які мають вплив на сімейну динаміку. Симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР) можуть негативно впливати на якість сімейних стосунків. Дослідження показують, що військовослужбовці з ПТСР частіше стикаються з конфліктами у сім'ї, що впливає на рівень задоволення подружнім життям. Домашнє насильство також може бути проблемою в сім'ях військових, особливо в перший рік після повернення ветеранів додому. Робота з питаннями насильства в сім'ї та підтримка дітей також мають важливе значення. Реінтеграція в родину після розлуки також може бути викликом і вимагає спеціальної підтримки. Однак, регулярне й ефективне спілкування під час відряджень може стати захисним механізмом для сімей та сприяти їх стійкості під час воєнного конфлікту [1, с. 235-237; 5, с. 548-556].

Комунікація між військовими та їх сім'ями під час воєнних дій може впливати на взаємодію та емоційний стан обох сторін. Вплив комунікації військових з сім'ями під час воєнних дій на взаємодію та емоційний стан сім'ї та

військового може бути значний. Комунікація військового з його сім'єю впливає на стан сімейних зв'язків, рівень розуміння та підтримки, а також емоційний клімат в сім'ї [6, с. 28-55].

Недостатня або обмежена комунікація може призводити до відчуття віддаленості та нерозуміння між військовим та його родиною. Це може спричиняти тривогу, страх та почуття самотності як у військового, так і у членів його сім'ї. Недостатнє спілкування також може створювати проблеми в розумінні потреб та очікувань один одного, що може призвести до конфліктів та напруженості в сімейних стосунках [6, с. 170-203].

З іншого боку, ефективна та відкрита комунікація між військовим та його сім'єю може сприяти зміцненню зв'язків і підтримці. Регулярний обмін інформацією, включаючи стан військового, його потреби та проблеми, може допомогти сім'ї краще розуміти та підтримувати один одного. Це може зменшити тривогу та страх, покращити загальний емоційний стан і сприяти взаєморозумінню в родині [6, с. 150-159].

Ключові слова. Комунікація, адаптація, дружини учасників бойових дій, соціально-психологічна допомога, досвід підтримки США сімей військовослужбовців.

Ціль роботи./Aim. Метою даної статті є аналіз теоретичного досвіду впливу комунікації військовослужбовців та адаптація в родинях у США та Україні, узагальнення та систематизація способів підтримки дружин бійців.

Матеріали та методи./Materials and methods. Вивчення попередніх досліджень та наукових статей є важливим етапом дослідження впливу комунікації в родинях військових під час воєнних дій. Це дозволяє отримати контекстуальні дані, розширити теоретичний базис та порівняти результати з іншими дослідженнями та досвідом колег із інших країн.

Ефективна комунікація допомагає забезпечити психологічну підтримку військовослужбовцям та їх сім'ям. Вона може допомогти зменшити стрес, тривогу та почуття віддаленості, забезпечуючи можливість відкритого

спілкування та поділу емоцій. Комунікація в сім'ях військовослужбовців сприяє підтримці сімейного функціонування під час воєнних дій. Вона допомагає зберігати зв'язок, координацію та спільне прийняття рішень, що є важливими для ефективного функціонування сімейних одиниць [4, с. 23].

Після війни в Афганістані та Іраку, дослідження та досвід показали, що звернення уваги на всю сім'ю під час терапії має вирішальне значення. Основна ідея полягає у розгляді сімейної системи в цілому, оскільки кожна її складова пов'язана між собою. Для успішного функціонування сім'ї, як системи допомоги та підтримки повинні отримувати всі її члени, тому, як допомога лише військовослужбовцям не має такої ефективності [3, с. 124-128].

Підхід, зосереджений на сім'ї в цілому, допомагає визначити динаміку сімейних взаємин, проблеми, з якими сім'я може стикатися під час виконання бойових завдань, та після повернення їх додому, і процеси відновлення. Зауважимо, що така робота має взаємовигідний ефект: здорова сім'я сприяє зціленню військовослужбовця, військовослужбовець, у свою чергу, підтримує сімейну систему. У такій сімейній системі всі елементи взаємопов'язані, і стан одного елемента впливає на функціонування всіх інших [3, с. 128-151].

Ефективна комунікація допомагає військовослужбовцям та їх сім'ям управляти процесом адаптації після повернення з воєнних дій. Вона сприяє розумінню змін, забезпечує можливість висловлювання потреб та сприяє плавним переходам до цивільного життя [4, с. 25].

У розвинених країнах, зокрема у США та Канаді, існують державні програми, які надають підтримку сім'ям військовослужбовців на різних етапах розгортання військових підрозділів - перед розгортанням, під час розгортання та після повернення під час возз'єднання сім'ї. Ці програми охоплюють як членів сім'ї військового, так і самого військовослужбовця безпосередньо [7, с. 45-48].

Воєнно-політичні та сімейні кризи впливають на сім'ї військовослужбовців. У відсутності чоловіка, дружина стає відповідальною за організацію побуту та безпеку сім'ї. При дослідженні соціально-психологічної допомоги дружинам бійців необхідно враховувати різні аспекти. У таких сім'ях

можуть виникати соціальні, психологічні, побутові та економічні проблеми. Після початку повномасштабного вторгнення в Україні, питання допомоги членам сімей учасників бойових дій стало актуальним. Дружини бійців можуть переживати загрозу життю, тривогу за чоловіка на фронті і зустрічатися з новими питаннями, такими як тимчасове переселення, пошук роботи, погіршення когнітивних процесів, емоційна нестабільність та порушення розпорядку дня.

Також важливо враховувати особливості комунікації між дружиною та чоловіком та вплив травматичного досвіду військового на сприйняття ситуації сім'єю. Дружини бійців, коли чоловіка немає вдома під час розгортання, відчують збільшене фізичне та психологічне навантаження, більше обов'язків та розширену сферу відповідальності [2, с. 216-220].

Варто звернути увагу на потребу підтримки родин під час повернення військового додому. Жінки, які є дружинами учасників бойових дій, часто стикаються з рядом проблем після повернення своїх чоловіків. Ці проблеми включають нездатність прийняти змінений характер чоловіка, незрозуміння важливості адаптаційного періоду, який є необхідним для нього. Також важливо приділити увагу власним потребам та бажанням, оскільки тривале перебування в стані постійної готовності до дій, тривоги та страху може виснажити ресурси жінок і призвести до стресу та психосоматичних проблем. Тому часто дружини ветеранів потребують ефективної психологічної підтримки [8, с. 38-45].

Наразі надзвичайно важливо розробити та впровадити систему підтримки для родин військовослужбовців. Дослідження показують, що 87% учасників бойових дій відзначають важливість соціальних зв'язків, зокрема з дружинами, дітьми, родиною, друзями та військовими товаришами. Однією з найважливіших потреб бійців є забезпечення безпеки їхніх дітей. Досвід США показує, що причини самогубств серед бійців не лише пов'язані з депресією чи стресом, але й з постійними турботами про сім'ю.

Тому в країні розробляється комплексна система підтримки сімей військовослужбовців. Отже, можна зробити висновок, що для військових сім'я є

надзвичайно важливими, і розуміння того, що рідні перебувають у безпеці, допомагає їм зосередитися на бойових завданнях і бути більш ефективними в своїй роботі [9, с. 29-35].

Висновки./Conclusions. Родина відіграє важливу роль у формуванні та розвитку особистості, задоволенні потреб життєдіяльності та ефективності військового на полі бою. Забезпечення безпеки та підтримки сім'ї на місцевому та державному рівнях є важливими.

Було проаналізовано системи соціально-психологічної підтримки сімей військовослужбовців в Україні та США. США мають розвинуту систему державної підтримки бійців та їх сімей. Програми соціально-психологічної підтримки функціонують на місцевому рівні та доступні для військових та їх родин.

На сьогоднішній день головним завданням є розробка та впровадження системи підтримки для родин військовослужбовців. Дослідження показують, що 87% учасників бойових дій вважають соціальні контакти з дружинами, дітьми, сім'єю, друзями та військовими побратимами надзвичайно важливими. Одним з найважливіших бажань бійців є безпека їх дітей.

Аналіз досвіду військових США показує, що медики вказують на те, що причинами самогубств не лише є депресія і стрес, але й постійні турботи за родину. Тому в Україні розробляється цілісна система підтримки сімей військовослужбовців. Висновок полягає в тому, що для військових сім'я є провідною цінністю розуміння того, що їхні рідні перебувають у безпеці, що допомагає їм сконцентруватися на бойовому завданні, бути більш ефективними у виконанні роботи та фокусуватися на турботі про своє життя. Україна має розрізнену систему підтримки, залежну від місцевих ініціатив.

Проте питання соціально-психологічної підтримки поступово розвивається, з'являються нові організації та партнерські програми. Українські спеціалісти також використовують досвід підтримки родин військових зі США, Ізраїлю, Канади, Великої Британії, адаптуючи його до менталітету та особливостей проблематики в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гридковець. Л. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : Навчальний посібник. Том 3. Київ, 2018. С. 236.
2. Гута С.С. Поняття «кризова ситуація, зумовлена воєнно-політичними чинниками», «воєнно-політична криза» в теорії державного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 7. С. 216–220.
3. Журавльова Н. Ю. Особливості вторинної травматизації в дружин ветеранів війни: орієнтири психологічної допомоги. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2018. С. 124–151.
4. Жуковська О.В. Особливості впровадження програм соціально-психологічної підтримки військовослужбовців та їх родин. Військово-медичний журнал, 2020.
5. Охорона психічного здоров'я в умовах війни / пер. з англ. Тетяна Семигіна, Ірина Павленко, Євгенія Овсяннікова [та ін.]. К. : Наш формат, 2017. 1068 с.
6. Умеренкова Н. Ф. Психологічні особливості комунікативної поведінки дружин у сім'ях комбатантів : дис. ... канд. псих. наук : 30.03.2021. Київ, 2021. 370 с.
7. Hoge C.W. et al. Combat duty in Iraq and Afghanistan, mental health problems, and barriers to care. *New England Journal of Medicine*, 2004.
8. Gewirtz A.H. et al. Promoting parenting to support reintegrating military families: After deployment, adaptive parenting tools. *Psychological Services*, 2011.
9. Lester P. et al. The long war and parental combat deployment: Effects on military children and at-home spouses. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 2010.

ВИДИ ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН І СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ

Разумова Олена Геннадіївна,

доцент

Марчевська Владислава Володимирівна,

студентка

ГПМ ДВНЗ «ДДПУ»

м. Дніпро, Україна

Анотація: оскільки шкільний булінг може сильно впливати на розвиток особистості учнів, важливо зрозуміти його походження, особливості прояву і наслідки. У даній статті представлено теоретичний аналіз поняття «шкільний булінг», виділені види булінгу, висвітлена їхня характеристика, причини виникнення та наслідки, які вони спричиняють.

Ключові слова: булінг, шкільний булінг, вербальний булінг, кібербулінг, напади, насмішки, насильство, стрес, депресія, тривожність.

Перші згадки про булінг в історії відносяться до ранніх 1700-х років, коли в Англії виникли клуби «задир», що відомі також як «Складні школярі», які використовували фізичне насильство для підкорення слабших і менш обдарованих студентів. У наступні століття проблема булінгу стала більш розповсюдженою, а зростання кількості наукових досліджень на цю тему відбулося в 1970-х роках.

Перша концепція «булінгу» була запропонована шведським психологом Деном Олвеусом у 1973 році. Він описав цей феномен як систематичне фізичне та/або вербальне насильство, що відбувається між однолітками у школах. Олвеус також ввів термін «мобінг», що зазвичай використовується в Швеції та країнах скандинавської моделі держави для позначення проблеми булінгу.

Згодом термін «булінг» став відомим у всьому світі і отримав більш

широке визнання в результаті проведення численних досліджень на тему насильства серед дітей та підлітків.

У наш час проблема булінгу є досить поширеною і стала предметом уваги як громадських організацій, так і урядових структур у багатьох країнах світу.

Шкільний булінг – це агресивна поведінка, що виявляється у формі психологічного, фізичного, вербального або електронного насильства над іншими учнями у шкільному середовищі.

Шкільний булінг може бути викликаний різними факторами, такими як соціальні, психологічні, родинні, культурні або особисті проблеми дітей. Найчастіше він починається у молодшому шкільному віці і може тривати до старшого шкільного віку.

Основні форми шкільного булінгу – це фізичний булінг (напади, штовхання, биття), вербальний булінг (оскорблення, насмішки, прізвиська), психологічний булінг (ізоляція, спростування вірувань, розповсюдження чуток), а також електронний булінг (кібербулінг), який відбувається в інтернет-середовищі [1].

Фізичний булінг – це одна з форм шкільного булінгу, яка виявляється у формі фізичної агресії над іншими учнями. Основними видами фізичного шкільного булінгу є:

- напади: це можуть бути штовхання, ляпаси, удари кулаком, удари ногами або інші форми фізичної агресії, які можуть призвести до травм;
- розбещення: це коли один або декілька учнів насильно знімають з іншого учня одяг або примушують його зробити щось проти його волі;
- пошкодження особистого майна: це може включати у себе вандалізм, коли учні знищують чи пошкоджують майно іншого учня, таке як його рюкзак або одяг;
- постійне стеження: це коли один учень заважає іншому, дотримуючись його під час переміщення по шкільному подвір'ю або в будівлі.

Фізичний булінг може мати серйозні наслідки для жертв, такі як фізичні травми, психологічні проблеми і зниження самооцінки [2].

Фізичний шкільний булінг може мати різноманітні причини, такі як:

— соціальні проблеми: фізичний булінг може бути спричинений соціальними факторами, такими як різниця в статусі, віці, статі, національності тощо. Наприклад, учень, який відрізняється від інших своїм зовнішнім виглядом або іншими особливостями, може стати об'єктом нападів;

— психологічні проблеми: фізичний булінг може бути також наслідком психологічних проблем, таких як агресивність, низька самооцінка, негативні емоції, поведінкові проблеми тощо. Учень, який має такі проблеми, може використовувати фізичний булінг як спосіб вираження своїх емоцій;

— родинні проблеми: негативний вплив сімейного середовища, наприклад, конфлікти в сім'ї, насильство в родині, можуть стати причиною фізичного булінгу у школі. Учень, який зіткнувся з такими проблемами вдома, може використовувати агресію у школі як спосіб виразити свої негативні емоції;

— культурні проблеми: фізичний булінг може бути також наслідком різниці в культурному середовищі, традиціях, звичаях. Учні, які виростили в різних культурних середовищах, можуть не розуміти чи не приймати культурні особливості інших учнів, що може призвести до конфліктів та фізичного насильства [2].

Вербальний шкільний булінг – це форма насильства, яка виявляється у формі словесного насильства. Це може включати образи, насмішки, прізвиська, поширення чуток або інших неприємних коментарів, що можуть завдати шкоди психічному стану жертви.

Основними причинами вербального шкільного булінгу є низька самооцінка, нездатність управляти емоціями, невміння спілкуватися з іншими людьми, ревності, заздрість, відчуття влади і контролю над іншими, а також сімейні проблеми та деякі культурні фактори.

Наслідки вербального шкільного булінгу можуть бути серйозними. Жертви можуть страждати від психічного дискомфорту, тривоги, депресії, низької самооцінки, відчуття відкинутості та відчуження. Важливо зазначити,

що вербальний булінг може мати таку ж саму серйозність, як і фізичний булінг, і навіть більше, оскільки він може залишити більш тривалі наслідки в житті жертви [3].

Психологічний шкільний булінг - це форма насильства, яке виявляється в зневажливому ставленні до іншого учня і проявляється у формі ізоляції, розповсюдження чуток, спростування вірувань і налаштування класу або групи учнів проти жертви.

Причини психологічного шкільного булінгу можуть бути різними, включаючи соціальні, психологічні, родинні, культурні або особисті проблеми дітей. Цей вид булінгу може починатися з раннього віку і тривати протягом усього шкільного життя. Нерідко психологічний булінг є продовженням вербального булінгу, який переростає в ізоляцію іншого учня.

Наслідки психологічного шкільного булінгу можуть бути дуже серйозними. Жертви психологічного шкільного булінгу можуть почуватися самотніми, соромитися своїх інтересів і думок, відчувати страх і тривогу, відчувати відчуження від своїх однолітків та страждати від депресії та тривожності. Це може негативно впливати на їхню психологічну та фізичну самопочуття, а також на їхній навчальний успіх та соціальну адаптацію [4].

Електронний шкільний булінг, також відомий як кібербулінг, є формою шкільного булінгу, яка відбувається через електронні засоби спілкування, такі як соціальні мережі, електронна пошта, повідомлення та інші.

Основні форми електронного шкільного булінгу включають поширення образливих або неправдивих повідомлень про жертву, образливих коментарів під її дописами в соціальних мережах, створення фальшивих профілів, відправлення неприємних повідомлень, стеження за жертвою та інше.

Причинами електронного шкільного булінгу можуть бути нерівність в соціальному статусі, заздрість, ревності, неприйняття, відчуття безпорадності та інші. Крім того, діти, які мають психологічні проблеми, такі як низька самооцінка або депресія, можуть бути більш вразливі до електронного шкільного булінгу.

Наслідки електронного шкільного булінгу можуть бути серйозними та негативними для жертв. Вони можуть включати тривожність, депресію, самогубство, погіршення навчальних досягнень, соціальну ізоляцію та інші проблеми з психічним здоров'ям. Крім того, електронний шкільний булінг може мати довготривалий ефект, і його наслідки можуть впливати на життя жертви навіть після закінчення школи [5].

Соціальні, психологічні та структурні фактори можуть впливати на прояв булінгу в школі.

Соціальні фактори включають в себе такі аспекти, як соціальний статус, етнічну приналежність, стать, рівень доходів сім'ї тощо. Учні з низьким соціальним статусом або ті, які відчувають відчуженість від інших, можуть стати жертвами булінгу. Також деякі учні можуть бути агресивнішими через своє середовище або культурні установки.

Психологічні фактори включають в себе такі аспекти, як погляди на світ, характеристики особистості, поведінкові та емоційні проблеми. Учні, які стикаються зі стресом або конфліктами вдома, можуть бути більш схильні до прояву агресії в школі. Також учні з низькою самооцінкою або відчуттям неповноцінності можуть намагатися підняти свій статус у групі за рахунок булінгу.

Структурні фактори включають в себе такі аспекти, як організація шкільного середовища, правила та політики школи щодо поведінки учнів, роль вчителів та інших дорослих в школі. Наприклад, школи з високим рівнем булінгу можуть мати меншу підтримку вчителів для жертв булінгу або меншу ефективність програм запобігання булінгу. Також недостатнє відслідковування випадків булінгу та невідповідність належним санкціям можуть створювати умови для прояву булінгу [6].

Розуміння соціальних, психологічних та структурних факторів, які впливають на прояв булінгу в школі, може допомогти в розробці ефективних стратегій для запобігання і боротьби з цією проблемою.

Наприклад, якщо розуміти, що соціальний статус може мати вплив на

виникнення булінгу, то можна розробити програми для сприяння соціальної інтеграції дітей, які знаходяться у вразливому стані. Якщо психологічні фактори є ключовими у виникненні булінгу, то можуть бути розроблені програми для розвитку емоційної компетентності учнів, які допоможуть їм краще розуміти свої емоції та вміти ефективно взаємодіяти з іншими.

Структурні фактори, такі як організація шкільного середовища, також можуть бути важливими для розуміння булінгу. Наприклад, якщо школа має неприйнятний для дітей клімат, то це може призвести до зростання проявів булінгу. В цьому випадку можуть бути розроблені програми для покращення клімату в школі, наприклад, залучення батьків, створення сприятливих умов для навчання та розвиток соціальної підтримки серед учнів [6].

Шкільний булінг може мати серйозні наслідки для жертв, такі як стрес, депресія, тривожність, самогубства, а також негативно впливати на їхній навчальний успіх і соціальну адаптацію. Отже, шкільний булінг – це серйозна проблема, яка потребує розгляду та вжиття заходів щодо її запобігання і боротьби. Розуміння факторів, які впливають на прояв булінгу в школі, може допомогти розробити ефективні заходи для запобігання та боротьби з цією проблемою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Яцишин А. Шкільний булінг: сутність, форми та наслідки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. 2018. Т. 8, № 7 (77). С. 141-150.
2. Яремчук Н. М. Форми та наслідки шкільного булінгу в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2019. Вип. 2 (63). С. 99-105.
3. Бондар Т. Профілактика шкільного булінгу: практичні аспекти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. 2019. Т. 9, № 5 (89). С. 41-49.
4. Козуб О. Психологічні наслідки шкільного булінгу. *Педагогічний альманах*. 2020. № 37. С. 168-173.

5. Гуменюк В. А., Харченко Т. В. Кібербулінг як складова шкільного булінгу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. 2020. Т. 10, № 2 (98). С. 23-31.

6. Коваль І. В. Соціальні, психологічні та структурні фактори булінгу в школах України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Психологія*. 2019. Вип. 3(51). С. 50-53.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ОСОБАМ ПОХИЛОГО ВІКУ, ЯКІ СТАЛИ БЕЗДОМНИМИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Чудик-Білоусова Надія Іванівна

к.ю.н., доцент

Крилова Яна Вячеславівна

студентка

Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

Анотація: У сучасному світі бездомність для багатьох людей є складною і часто невирішеною проблемою. Зокрема, вона стає особливо гострою для людей похилого віку, які втратили своє житло з різних причин, таких як війна зокрема. У зв'язку з цим, ця робота присвячена дослідженню поняття бездомності як соціального ризику для осіб похилого віку, які стали бездомними внаслідок війни.

Ключові слова: особа похилого віку, бездомна особа, соціальне забезпечення.

Початок масштабної агресії кардинально змінив звичайне життя кожного українця. Багато хто втратив свої оселі і родини, і зокрема старші люди особливо постраждали від цих втрат. Переміщення та руйнування соціальної інфраструктури, спричинені збройними конфліктами, часто серйозно підривають доступ до освіти, працевлаштування, медичної допомоги та інших послуг, необхідних для підтримки достойного рівня життя та засобів до існування [1].

Руйнування та пошкодження житла мирного населення є однією з

відмінних рис війни з чим Україна вже стикнулася в 2014 році після анексії Криму та окупації території Донецької та Луганської області. Вже тоді кількість внутрішньо переміщених осіб становила більше ніж 1,8 мільйона осіб. Повномасштабне вторгнення призвело до значного погіршення ситуації, оскільки ще більше осіб різного віку втратило своє житло під час бойових дій в різних регіонах України. При цьому, варто звернути увагу на те, що органи публічної влади активно реалізовували різноманітні програми будівництва, кредитування та компенсації.

Конституція України передбачає право на житло, крім цього зазначено, що особи, які потребують соціального захисту, держава та органи місцевого самоврядування можуть надавати соціальне житло безкоштовно або за розумну плату [2]. Після початку агресії в Україні були визначені права внутрішньо переміщених осіб на житло відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [3]. Крім цього особи похилого віку, які втратили житло внаслідок військових дій мають право на соціальну допомогу, зокрема на соціальні виплати та пільги, запроваджені під час воєнного стану [4]. Незважаючи на збереження всіх соціальних виплат, у зонах військової окупації (бойових дій), тимчасових, оточених (заблокованих) отримання соціальних виплат пенсії є проблематичними через те, що це можливо лише через банківські установи. Наскільки це було можливо, працівники пошти продовжували здійснювати платежі або зараховувати відповідні кошти на банківські рахунки одержувачів. Однак зрозуміло, що на тимчасово окупованих та оточених бойовими діями територіях соціальні допомоги та пенсії майже неможливо виконати виплату.

Окрім цієї допомоги, існує питання забезпечення безпосереднього життя осіб похилого віку. Наприклад, вони мають право на тимчасове житло в разі зруйнованих або пошкоджених будинків, евакуйованих з територій активних бойових дій або окупованих росією територій, але це тимчасове житло було недостатньо для внутрішньо переміщених осіб ще до 24 лютого 2022 року. У відповідь на кризу були створені тимчасові приймальні центри в школах,

стадіонах, дитячих садках, гуртожитках, санаторіях тощо, а волонтерські та гуманітарні організації та центри відіграли важливу та помітну роль. Тимчасове житло надавалося безкоштовно або за оплату рахунків і на різні терміни. Оскільки війна триває, руйнування масштабні, це питання необхідно вирішувати не тільки в кризовий період, але й в середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Уряд розробив та впровадив кілька нових заходів, щоб поліпшити критичну ситуацію, яка виникла внаслідок масштабного вторгнення. Наприклад, у квітні було вжито ряд заходів для створення додаткових механізмів житлового забезпечення для осіб, які мусять евакуюватися в більш безпечні райони. Профільному міністерству (Мінрегіон) надали право використовувати ряд механізмів для забезпечення осіб похилого віку, які втратили житло під час бойових дій, житлом. Зокрема, в майбутньому планується будівництво нового житла для осіб похилого віку, які втратили своє житло через бойові дії. Це може бути виготовленням житла в рамках нових житлових проєктів, реконструкції чи ремонту наявних будівель, або будівництвом спеціалізованих закладів для осіб похилого віку. Крім цього таке будівництво буде реалізовуватися за підтримки міжнародних партнерів та організацій. Міністерство уповноважили враховувати індивідуальні потреби осіб похилого віку, які втратили житло під час бойових дій, і розробляти індивідуальні підходи до їх житлової підтримки через оцінку потреб осіб похилого віку, врахування їхнього місця проживання, фізичного стану, фінансової здатності та інших факторів, які впливають на їхню здатність забезпечити собі житло. Крім цього, воно могло би забезпечувати інформаційну підтримку осіб похилого віку, які втратили житло під час бойових дій, щодо можливих програм та заходів житлової підтримки, котре включає розповсюдження інформації про права та можливості отримання житлової допомоги, консультації з питань житлового забезпечення, надання рекомендацій та допомоги в оформленні необхідної документації. Також модульні містечка ще із 2014 року стали ще одним із способів вирішення ситуації. Оскільки особи

з інвалідністю мають обмежений доступ до шкіл або дитячих садків, їм пропонується розміщення в інтернатах. Проте, це не передбачає надання тимчасового житла або соціальних послуг, хоча, наприклад, може давати особам з інвалідністю з числа внутрішньо переміщених осіб статус підопічного відповідного закладу.

Проаналізувавши практику надання соціальних послуг особам похилого віку, які стали бездомними внаслідок війни можна виділити наступні, доступні послуги:

- притулок та житло, що може включати тимчасовий або постійний притулок, такий як, притулок для бездомних, житлові програми або домашні гуртожитки, які можуть забезпечувати зручне та безпечне місце для проживання особам старшого віку ;

- медична допомога, забезпечення медичної допомоги, включаючи фізичні та психіатричні послуги, може бути важливим аспектом соціальної підтримки для бездомних осіб старшого віку, особливо тих, хто може мати особливі медичні потреби внаслідок війни або інших травматичних подій;

- соціальна реабілітація, може включати професійну психологічну підтримку, консультування та розвиток навичок самообслуговування, які можуть допомогти таким особам повернутися до незалежного життя та самодостатності;

- допомога в отриманні соціальних виплат, документів, юридична консультація та підтримка в урегулюванні правових питань, можуть бути важливими аспектами соціальної підтримки для бездомних осіб, які можуть бути вразливими з точки зору їхніх прав та соціальних гарантій;

- емоційна підтримка, враховуючи психологічний вплив війни та бездомності на старших людей, надання емоційної підтримки, такої як психологічні консультації, терапія або групові сесії підтримки, може бути дуже важливим аспектом соціальної підтримки для цієї категорії осіб.

Отже, початок повномасштабного вторгнення суттєво змінив життя осіб похилого віку, які втратили будинки та сім'ї. Забезпечення житлом внутрішньо

переміщених осіб залишається актуальною проблемою, хоча вжито заходів, таких як державні житлові програми. Продовження термінів надання соціальних виплат та допомоги є важливим аспектом підтримки постраждалих осіб.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіт про оцінку потреб «Права в Україні під час війни». 2022. URL: <https://rm.coe.int/needs-assessment-ua-2/1680a9b408>

2. Конституція України. Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#top>

4. Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-п#Text>

JOURNALISM

НЕБЕЗПЕКИ ПАРЦЕЛЯЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ / ІНСТИТУТІВ У ФОРМАТІ ПЕРЕБУВАННЯ В І ВЗАЄМОДІЇ З МЕДІАКОНТИНУУМОМ (ФРАГМЕНТОВАНІСТЬ)

Порпуліт Олена Олександрівна

канд. філол. н., доцент,

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,

м. Одеса, Україна

Вступ. Медіаконтинуум не просто відтворює / формує / продукує реальність, але й відбиває наявні в суспільстві цінності, репрезентує світ думок, доха-сферу «первісної очевидності» (Е. Гуссерль). Так, наукові розробки кінця ХХ століття констатували тенденцію переформатування масового суспільства на суспільство фрагментоване, демасифіковане, сегментоване. На сьогодні, уточнимо, під фрагментацією розуміють зростання і збільшення пропозицій, форматів, ресурсів, каналів соціальнокомунікаційної діяльності відповідно до подрібнення / розподілу / парцеляції соціальних суб'єктів / соціальних інститутів.

Ціль роботи – з'ясувати «зони ризику», породжені тенденцією фрагментації медіаконтинууму та артикулювати зумовленість «зон ризику» амбівалентним потенціалом означеної тенденції.

Матеріали та методи. Дотримуючись методологічних вимог щодо результатів проведення наукового дослідження – об'єктивність, достовірність, доказовість, надійність – використано аксіоматичний метод і гіпотетико-дедуктивний – для використання низки понять, концепцій, моделей як сталих аксіом і постулатів, з одного боку, з іншого, для пояснення еволюції тенденцій фрагментації медіаконтинууму, для прогнозування шляхів

популяризації і розвитку україноорієнтованого медіаконтинууму.

Результати та обговорення. Наприкінці 90-х років ХХ століття М. Кастельс акцентував на еволюції від масового суспільства до «фрагментованого сегментованого суспільства» як результаті нових комунікаційних технологій, зосереджених на диверсифікованій, спеціалізованій інформації. Поступово відбувається процес сегментації аудиторії за ідеологічними і ціннісними настановами, за смаками і стилями життя; аудиторія перетворюється з пасивного об'єкта на інтерактивного суб'єкта. Означені тенденції, наголошує М. Кастельс, відкрили «шлях до диференціації аудиторії й з того моменту як технологія, корпорація й інститути дозволили такі кроки, – до подальшої трансформації ЗМІ в бік сегментації, “роботи на замовлення”, індивідуалізації» [9, с. 323]. Аудиторія, на яку скеровані медіа, прагне обирати повідомлення, поглиблюючи власну сегментацію та урізноманітнюючи індивідуальні відносини між певним засобом інформації та конкретним отримувачем повідомлення.

Міркуючи на зламі століть над проблемою утворення й досвіду аудиторії, Д. МакКвейл ставить під сумнів можливість чіткого розмежування реципієнта й відправника, хоча це, на думку дослідника, – вирішальне в оригінальній ідеї аудиторії. Причина цьому – нові технології і нові форми використання медій: «Інтерактивні та консультативні способи застосування ЗМК руйнують ознаки початково властиві масовій аудиторії. До того ж, суттєвих змін зазнали й “старі технології” і медійна індустрія, а це також вплинуло на аудиторії» [3, с. 402]. Разом із сегментацією, диверсифікацією, фрагментацією та, відповідно, індивідуалізацією послуговування й використання ЗМІ, на думку Д. МакКвейла, зникає, губиться почуття ідентичності, рівнозначності як аудиторії. До найважливіших вимірів такої аудиторії, за якими можна описати або класифікувати той чи інший її тип, автор зараховує: рівень активності / пасивності; рівень активності / взаємозамінюваності; розміри і тривання; просторове розміщення; соціальна / культурна ідентичність; одночасність контакту з джерелом; неоднорідність складу; повідомлення протисоціального /

біхевіорального визначення ситуації; рівень гаданої «соціальної присутності»; колективність контексту використання [3, с. 406].

Низка емпіричних досліджень, проведена наприкінці ХХ століття, дає підстави говорити про спроможність, здатність нових засобів масової комунікації формувати певний життєвий досвід людини. Телебачення, соціальні мережі, новітні засоби масової комунікації, зазначає Дж. Лалл, стають життєво важливими компонентами комунікаційної системи родини та інших груп глядачів. Така медіа-опосередкована міжлюдська взаємодія, що сприймається як безпосередня, отримала назву «парасоціальної взаємодії». У контексті зазначених трансформацій Дж. Лалл пропонує аудиторію розглядати як таку, що «складається не з індивідів, а з груп, об'єднаних чимось спільним, здебільшого досвідом чи звичками, пов'язаними із мас-медіа. Ми зазвичай використовуємо вираз "аудиторія", щоб описати саме такі групи (аудиторія певного каналу, певного видання...), або "цільову аудиторію рекламодавців"» [2, с. 104]. Отже, з одного боку, зростання кількості та спеціалізації ЗМІ провокує більшу кількість аудиторій, але вони менші та однорідніші, з іншого - відбувається розпорошення уваги аудиторії на дедалі зростаючу кількість мас-медіа: «Зростання чисельності каналів означає урізноманітнення змісту. Урізноманітнення змісту означає можливості широкого вибору для глядачів; широкий вибір означає, що аудиторія поділяється на дедалі вужчі групи глядачів, залежно від різниці в тому, чому вони віддають перевагу при перегляді» [2, с. 112]. Дж. Лалл переконаний, що фрагментація і сегментація аудиторії призведе до «зменшення» спільного, колективного досвіду, до втрати громадського духу, і, як наслідок, до «соціальної поляризації», до парасоціальної взаємодії: прагнення сучасних мас-медіа створювати продукцію для окремих аудиторій, з одного боку, та пошук представниками аудиторії спеціалізованої медіа-продукції, з іншого, більшою мірою роз'єднують аудиторії, ніж стимулюють до ефективного обміну досвідом та обговорення проблем сучасності [2, с. 113].

Суголосними є думки італійського вченого К. Бордоні: «Сучасне

суспільство не може бути ідентифіковане як масове суспільство, воно втратило його істотні конотації. Сучасне суспільство скероване на звеличення індивідуальності, неповторності, своєрідності й різноманітності» [8]. Наукові розвідки, проведені австралійськими вченими (Дж. Макнамара, П. Сакінофський, Дж. Бітті), були зосереджені на розвитку політики соціальних засобів масової інформації, які полегшують комунікацію з громадськістю відповідно до завдань державної служби та політичної нейтральності, та на вимірюванні ефективності взаємодії соціальних засобів масової інформації з конкретними демографічними угрупованнями. Констатуючи факт демасифікації доступу до контенту, фрагментованість і неоднорідність аудиторії що, у свою чергу, створює можливість для кожного актора медіаконтинууму «стати продюсером медіа», науковці застерігають від загрози фрагментації, гіпер-сегментації аудиторії.

Дослідження, проведені Дж. Вебстером і Т. Ксіазеком, навпаки, ставлять під сумнів твердження, що фрагментація аудиторії, як один із найрепрезентативніших наслідків росту цифрових медіа, є свідченням соціальної поляризації [Див. докл. 5]. До факторів, формуючих фрагментацію аудиторії, дослідники уналежнюють взаємодію засобів масової інформації і аудиторії; неухильний ріст числа торгівельних мереж і продуктів, конкуруючих за суспільну думку; новітні пропозиції соціальних мереж. Інша справа, як представники аудиторії поведуться з цими ресурсами. Дж. Вебстер і Т. Ксіазек акцентують, що користувачі мас-медіа обирають продукти залежно від уподобань, які, у свою чергу, відбивають їхні потреби, настрої, відношення і смаки, але дії користувачів «раціональні» в тому сенсі, що вони слугують психологічній схильності. Такий раціональний вибір забезпечується наявністю у користувачів «медіа-репертуарів», які ефективно обмежують і організують вибір продуктів, зводять до мінімуму витрати на їхній пошук. Проте не достатньо чітко дослідники окреслюють шляхи і принципи формування так званих «медіа-репертуарів» – «підмножини доступних ЗМІ, які люди використовують на щоденній основі» [11, с. 10]. Дж. Вебстер і Т. Ксіазек

пропонують медіацентристський підхід, згідно з яким це макрорівневий спосіб бачення аудиторії, що характеризує її за допомогою інших засобів масової інформації, які вона використовує. З одного боку, таке розуміння аудиторії дає змогу з'ясувати, як на підставі вибору спільних репертуарів конкретні користувачі об'єднуються в групи, з іншого, визначити якою мірою суспільна увага розосереджується медіа-середовищами. Послугуючись мережевим аналітичним підходом до фрагментації, в основі якого полягає розуміння аудиторії і засобів масової інформації як вузлів в мережі і дублювання аудиторії як показник зв'язку між ними, дослідники доходять висновку, що «те, як аудиторії пересуваються в медіа-середовищі, не є характерним для поляризованих глядачів» [11, с. 16].

Інші прогнози щодо фрагментації аудиторії нових медіа робить П. Манчині. Під час відкриття щорічної конференції SEECOM-2015 «Виклик цифрових медіа» (м. Загреб, 2015, червень) відомий медіатеоретик, професор Університету Перуджі Паоло Манчині акцентував на тому, що фрагментація спричинює розмивання професійної ідентичності новинних медіа та сприяє посиленню політичної заангажованості. Головні наслідки процесу фрагментації в царині демократії науковцю вбачаються в наступному:

1) нові медіа сприяють поляризації суспільства; 2) нові медіа стають заміником політичних партій у питанні мобілізації громадян; 3) з одного боку, нові медіа та технології надають більше інструментів для контролю, з іншого, дедалі важче стає отримати доступ до масового читача чи глядача, адже натомість з'являються нішеві аудиторії; 4) процес обговорень, що є основою демократії, стає більш складним та фрагментованим, громадський нагляд - більш розповсюдженим, але менш ефективним; 5) зростають ризики інформаційних маніпуляцій [4].

Для П. Манчині фрагментація є проблемою, оскільки існує вірогідність створення роздрібненого суспільства: «Суспільство розділилося на безліч різних товариств, які збираються разом, тому що стикаються з проблемою, тому що стикаються зі спільними інтересами, тому що стикаються із загальною

модою» [4]. Наслідком означених процесів буде поляризація суспільства, існування розмаїття протилежних поглядів: «І з точки зору кошеля, і з точки зору політики, і з точки зору ідеології» [4]. Окреслені питання зберігають актуальність і через те, що, на думку дослідника, провідною тенденцією 2018 року для ЗМІ є збільшення фрагментації.

Отже, трансформаційні процеси в медіаконтинуумі висувають на порядок денний питання про відмову від розуміння медіааудиторії виключно як сукупності осіб, які здатні виключно сприймати інформацію, і, з іншого боку, посилюють дослідницький інтерес до низки тенденцій: 1) радикальна зміна культури публічного авторства; 2) збільшення кількості «не середніх» споживачів; 3) прискорення сегментації та диференціації аудиторії за власною ініціативою, а не від впливом медіа [1].

Проте нам близька думка Б. Потятиника, згідно з якою фрагментація є «логічним наслідком збільшення кількості інформаційних джерел, особливо в епоху інтернету та соціальних мереж» [7, с. 66]. Основною тенденцією, на яку автор звертає увагу, є доволі потужне перетікання споживачів між каналами, через що й описує сьогоденний етап дроблення аудиторії терміном «плинна фрагментарність». Додамо, що підґрунтям фрагментації є перетворення інформаційного поля на індустрію бізнесу, основним стимулом розвитку якого є запити аудиторії. Урізноманітнення інтересів і уподобань акторів медіаконтинууму розділили масову аудиторію на кілька сегментів, у результаті відбувся поділ читачів, телеглядачів, радіослухачів на певні цільові групи, кожна з яких надає переваги конкретним ЗМІ згідно з власними пріоритетами. Економічні й соціальні виклики ХХІ століття, перетворення ЗМІ в медіабізнес, зміна соціальної атмосфери зробили процеси фрагментації необхідними, а в сфері медіаекономіки прибутковими, зручними для рекламодавців, здатними стати в нагоді під час формування складної і фінансово-прибуткової системи функціонування медіа.

Сучасний процес фрагментації демонструє взаємодію двох тенденцій, з одного боку, новітні технології в галузі комунікаційних засобів, поява

новітнього (мультимедійного) контенту сприяють появі нескінченної кількості різноманітних типів і видів ЗМІ, з іншого, соціальні мережі з їхньою здатністю до охоплення аудиторії і впровадження інноваційних опцій, пропонують затребуваний контент, і в такий спосіб ще більше «подрібнюють» аудиторію. Інновації в галузі постачання контенту призвели до ускладнення самого поняття фрагментації. Наукова рецепція виокремлює intramedia фрагментацію (збільшення різноманітності змісту в межах окремих медіа) й intermedia фрагментацію (доступ споживача до одного й того ж контенту за допомогою різних носіїв). У сучасних умовах медіафрагментації з'являється принципово нова аудиторія, до провідних властивостей якої уналежнюємо «нелінійність мислення», рельєфне, «опукле сприйняття подій, індивідуалізація отримуваних новин та інформації» [10, с. 103].

Тут варто згадати про феномен «Daily Me». Метафоричну назву на позначення персоналізованої інформаційної добірки запропонував професор Мічиганського технологічного інституту Ніколас Негропonte. Небезпеку зростання персоналізованих новинних сервісів на кшталт «Daily Me», які «значно менше дратуватимуть розбіжними поглядами й незручними фактами», Б. Потятиник вбачає у тому, що «ці дібрані нами факти діють як наркотик, занурюючи нас в ілюзію інтелектуально комфортного середовища “Я – щодня”. Пересічна людина дбає не так про отримання об'єктивної інформації, як про підтвердження власних оцінок і переконань... На практиці ми схильні закритися в комфортному для нас інтелектуальному середовищі, яке відлунює нашими ж думками» [6, с. 41].

Висновки. Процеси фрагментації, сегментації аудиторії, посилення значення індивідуального вибору і персональних смаків аудиторії, що спостерігаються в сучасному глобальному технологічно-опосередкованому середовищі, набирають обертів, і якими будуть наслідки означених тенденцій, позитивними (як противага масифікації, консьюмеризації) чи негативними (відокремлення індивідів, позбавлення їх суспільно-активної соціальної позиції), акцентують перспективи подальшого дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Котляр, С., Сіренко, І. (2019). Особливості модернізації тележурналістських практик в новинному онлайн контенті. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 2 (2), 137–144. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.2.2.2019.185687>
2. Лалл, Дж. (2002). Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід. Гриценко, О., Гончаренко, Н. (Ред.). Київ: К. І. С
3. МакКвейл, Д. (2010). Теорія масової комунікації. Габор, Н. (Ред.). 4-те вид. Львів: Літопис
4. Манчіні, П. (2015, червень, 15) Фрагментація медіа сприяє соціальній поляризації. *European Journalism Observatory*. <https://ua.ejo-online.eu/2347/tsyfrovi-media/паоло-манчіні-фрагментація-медіа-спр>
5. Порпуліт, О. (2017). Фрагментація і сегментація аудиторії у контексті нових інформаційно-комунікаційних технологій: від пасивного об'єкта до інтерактивного суб'єкта. *Slovak international scientific journal*, 7 (2), 46–50
6. Потятиник, Б. (2015). «Кінець пропаганди» та інші помилкові історії. *Наукові записки Українського католицького університету. Серія «Журналістика. Медіакомунікації»*, 1, 37–47. <http://er.ucu.edu.ua/handle/1/346>
7. Потятиник, Б. (2012). Прогнозування розвитку мас-медій: нові підходи. *Теле- та радіожурналістика*, 11, 65–68. <http://old.journ.lnu.edu.ua/vypusk7/n11/tv11-13.pdf>
8. Bordoni, C. (2013). Multitudes And Demassification. <https://www.socialeurope.eu/2013/01/multitudes-and-demassification/#>
9. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture*. 2nd ed. Chichester, West Sussex, United Kingdom: Blackwell.
10. Molchanova, O. I. (2017). Informatsionnoe obschestvo kak osnova transformatsii sovremennoy mediasferyi. *Izvestiya Sankt-Peterburgskogo*

gosudarstvennogo ekonomicheskogo universiteta, 4 (106), 101–106.

11. Webster, J., Ksiazek, T. (2012, February, 2). The Dynamics of Audience Fragmentation: Public Attention in an Age of Digital Media. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2011.01616.x>

HISTORICAL SCIENCES

ЯК ЗАНЕПАЛА ДИНАСТІЯ ЦИН?

Авраменко Тетяна Олександрівна

Студентка

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Вступ. Династія Цин правила величезною імперією понад 250 років, поки внутрішні чвари, зовнішні чинники, низка воєн і повстань не розтроцили її. Прийшовши на зміну династії Мін у 1644 році, імператори Цин зуміли створити четверту за величиною імперію в історії.

Династія Цин подвоїла розмір території Мін і більш ніж потроїла її населення, інтегрувавши не лише китайців, але й тибетців, монголів, бірманців, тайців і корінне населення Тайваню, серед інших. Маньчжуроцентрична династія Цин кардинально відрізнялася від інших імператорських династій, оскільки Китай розглядався лише як одна з частин більшого, багатонаціонального політичного утворення. Засновники династії Цин походили з маньчжурського клану Айсін Гіоро, що базувався в Маньчжурії, географічному регіоні, який сьогодні поділяють Китай і Росія.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження процесу занепаду династії Цин.

Матеріали та методи. Робота проведена на основі аналізу історичних даних.

Результати та обговорення. Перші правителі династії Цин дотримувалися маньчжурських звичаїв, молилися Будді і використовували титул "Богд-хан" замість імператора у відносинах з монголами. Вони правили в китайській конфуціанській традиції, проголошуючи себе "Синами Неба" і

правителями з "мандатом Неба". Імперія Цин почала неухильно занепадати наприкінці 18-го та на початку 19-го століть. Роздираємих бідністю і постійними повстаннями, Китай також був змушений боротися з іноземними силами, в основному західними державами, які прагнули колонізувати Китай територіально або економічно.

До цього часу населення імперії перевищило 400 мільйонів, але низький рівень податків спричинив фінансову кризу. Китайські чиновники стали корумпованими, а правляча еліта не змогла забезпечити мир. Люди почали ставити під сумнів легітимність династії Цин і організовувати повстання. Після кількох буремних років династія Цин остаточно впала у 1912 році. У 1781 році дві гілки ісламських містиків - суфії джахрійя та хафійя - ворогували між собою в провінціях Цинхай та Ганьсу. Династія Цин придушила повстання і виселила громаду джахрійців, щоб запобігти подальшим повстанням.

Державна цензура і контроль ще більше розпалили напруженість, і ситуація почала закипати. Ще одне повстання, ініційоване рухом Білого Лотоса, таємною релігійною організацією, відбувалося з 1796 до 1804 року. Білий Лотос був релігійним рухом, який мав коріння в буддизмі та маніхействі, останнє було релігійною течією в імперії Сасанідів. Повстання почалися в гірських районах між провінціями Сичуань, Хубей і Шеньсі. Після заборони монголами Білий Лотос став символом національного та релігійного опору по всій імперії.

Вони були ініціаторами та учасниками різних невеликих повстань. Династія Цин підтвердила їхню заборону і видала указ, згідно з яким громадська діяльність несанкціонованих таємних релігійних товариств каралася законом. Збідніле населення регіону приєдналося до Білого Лотоса у своєму повстанні проти високих податків.

Повстання швидко зростало чисельно, але воно також поширилося на навколишні території і стало серйозною загрозою для уряду Цин.

Сили Білого Лотоса використовували партизанську тактику, а війська Цин відповіли жорстокістю по відношенню до населення. Цінські війська придушили повстання у 1804 р. У 1812 р. Лі Веньчан, лідер одного з

відгалужень Білого Лотоса, оголосив 1813 р. роком повстання. У 1812 році лідери руху почали вербувати своїх послідовників для створення армії та збирати пожертви від простих людей. План полягав у тому, щоб захопити Пекін, нинішній Пекін, і вбити імператора, коли він повернеться до свого палацу.

Однак чутки про повстання дійшли до Пекіна, і Лі Веньченя заарештували наприкінці 1813 року. Повстанці врятували його від страти, увірвавшись до в'язниці, що викликало ще більше обурення. Повстанці захопили міста Хуасянь, Цаосянь і Дінтао в провінціях Чжилі та Шаньдун; вісімдесят повстанців навіть пробралися до Забороненого міста, але не змогли там утвердитися. Цінські війська повністю придушили повстання у 1814 році. Лі Веньчен відступив до міста Хуейсянь з приблизно 4 000 своїх послідовників. Там він вчинив самогубство, коли війська Цин взяли місто в облогу.

Повстання дестабілізували регіон, але не зупинили економічного виробництва. У 1820 році Китай мав найбільшу економіку у світі. Але під кінець зупинилося економічне виробництво. У 1820 році Китай мав найбільшу економіку у світі. Але до кінця економічної катастрофи аж до початку Другої світової війни. Опіумні війни [1] точилися в середині 19 століття між Китаєм та Британською імперією.

Британці нав'язали Китаю торгівлю опіумом, що також мало наслідком послаблення суверенітету Китаю над його територіями. Британія була великим імпортером китайських товарів, таких як шовк, чай і порцеляна. Протягом 18-19 століть попит на китайські товари значно зріс, і торгівля з Британією стала одним з основних джерел наповнення китайської скарбниці сріблом. Щоб зменшити торговельний дефіцит, спричинений китайськими виробниками, Британія вирішила зустрічно торгувати з Китаєм опіумом.

Британія успадкувала монополізовану опіумну промисловість від занепакої імперії Великих Моголів. Цінські чиновники думали над тим, як зупинити торгівлю опіумом, але головною перешкодою були корумповані китайські чиновники, які наживалися на продажі наркотиків. Лін захопив і

знищив весь опіум у Кантоні, нині Гуанчжоу, а також з усіх іноземних кораблів біля китайських берегів. Ця акція запустила ланцюг реакцій, які призвели до Першої опіумної війни 1839 року між династією Цін та Британською імперією. Війна закінчилася у 1842 році, коли було підписано Нанкінський мирний договір. Китай скасував свою монополію на торгівлю, виплатив 21 мільйон срібних доларів репарацій і віддав Гонконг Британії для колонізації. Нанкінський договір не задовольнив британські торговельні вимоги і не зміг поліпшити дипломатичні відносини між двома країнами.

Друга опіумна війна розпочалася у 1856 році, коли французи та британці зіткнулися з династією Цин. Нанкінський договір встановив чотири порти для зовнішньої торгівлі, але в 1858 році було відкрито ще одинадцять портів, а Великобританія, Франція, Росія і США відкрили посольства в Пекіні. У 1858 році був підписаний договір, який згодом був ратифікований у 1860 році, що завершив Другу опіумну війну. Між 1850 та 1864 роками, коли Китай роздирали опіумні війни проти Британської імперії, всередині країни відбувалася внутрішня боротьба, відома як Повстання тапіngu, або Громадянська війна тапіngu. Харизматичний чоловік Хакка з південного села Хун Сюцюань заснував Небесний кінотеатр "Стрічка". Поєднавши християнство з даосизмом, конфуціанством, мілленаризмом, і заявляючи про відродження давньої китайської віри Шан-Ді, він заснував "Стрічкове християнство". Як і інші таємні товариства, секта переслідувалася цинською владою. У свій день народження в 1951 році Сюцюань оголосив себе "Небесним царем" і проголосив повалення династії Цін.

Понад десять років вся країна була втягнута у величезну громадянську війну. Це був найжорстокіший конфлікт 19 століття, який похитнув політичну та економічну структуру Китаю. Війська Цин остаточно придушили опозицію під час облоги Тяньцзіня в 1864 році, невдовзі після смерті Хун Сюцюаня. Хун, можливо, захворів через те, що з'їв отруйні рослини, але деякі історики припускають, що він вчинив самогубство через отруєння. Після падіння Тяньцзіня цинські війська ексгумували тіло Хун Сюцюаня, відрубали йому

голову, спалили рештки і розстріляли їх з гармати. Ця війна запам'яталася жорстокістю повстанців щодо маньчжурського народу та насильством правлячої династії в Тяньцзіні.

Після Другої опіумної війни в Китаї під час повстання стрічкових повстанців було організовано Рух самозміцнення. Ідея руху полягала у використанні доступних західних технологій в Азії для збереження конфуціанських цінностей імперії. Рух також відомий як Рух за західні

Рух у справах Заходу або Вестернізація. Рух працював над інституційними реформами, які тривали з 1861 до 1895 року. Історики зазвичай поділяють рух на три етапи. На першому етапі, який тривав з 1861 до 1872 року, було створено дипломатичне відомство та коледж, які працювали над впровадженням західних технологій, наукових знань та методів навчання. Західні книги і газети перекладалися на китайську мову з метою отримання знань про Захід. Була переглянута військова структура, і були введені Пекінські польові сили. Корупція іноземців у китайській бюрократії.

Друга фаза самоствердження відома тим, що особлива увага приділялася торгівлі, промисловості та сільському господарству. Головною метою було створити багатство для країни, зміцнивши її економічно. Китай почав розвивати судноплавство, залізниці, гірничодобувну промисловість і телеграфію - всі галузі, орієнтовані на отримання прибутку, які контролювалися урядом, що призвело до зростання корупції та кумівства. Третій етап Руху самоствердження відбувся між 1885 і 1895 роками. Під час цього етапу було створено Військово-морську раду для подальшої модернізації армії. Але на цьому етапі, етапі ентузіазму, була заснована Військово-морська колегія для подальшої модернізації армії. Але на цьому етапі ентузіазм щодо самопосилення почав зменшуватися.

У Першій китайсько-японській війні династія Цин втратила Тайвань і королівство Чосон, яке згодом стало Королівством Корея, на користь японців. Династія Цин провела низку реформ, щоб приховати свою ганьбу і запобігти повторенню подібних втрат. Китай мав модернізувати свій уряд і суспільство

відповідно до західних стандартів, а не лише армію та промисловість. До Південно-Східної Азії прибули французи, а інші іноземні держави встановили сфери впливу на китайському узбережжі. У 1898 році імператор Гуансюй та його прихильники ініціювали Стоденну реформу. Вони планували провести культурні, політичні, освітні та національні реформи. Однак через консервативних опонентів реформи провалилися через 103 дні. Популярність династії Цин була на рекордно низькому рівні, а зовнішні та внутрішні повстання розчарували народ у їхньому "Мандаті Неба". Між 1899 і 1901 роками в Китаї відбулося Боксерське повстання. Головною метою повстанців була серія посух і повеней, що обрушилися на північні провінції Китаю, спричинивши голод і злидні в районах, населених боксерами. Крім того, зростали антиімперські настрої, оскільки династія Цин не могла допомогти постраждалим. Провал Стоденної реформи лише підтвердив панівну думку про те, що в національній кризі, яку переживав Китай, винні іноземці. Імператриця Цін, вдова Цисі, запропонувала свою підтримку боксерам у 1900 році. Отримавши підтримку від імператриці, повстанці вирушили до Пекіна. Альянс восьми держав у складі британських, французьких, американських, японських, російських, австро-угорських, німецьких та італійських військ у Китаї намагався контролювати ситуацію. Династія Цин і боксери змусили альянс відступити, але їхня відплата була швидкою і безпомилковою. Іноземні війська розгромили імператорські війська та селян і захопили Пекін. Міжнародні війська окупували китайські міста більше року.

Висновок. У 1901 році було підписано Боксерський протокол, який забезпечив мир між китайською династією Цин та Союзом восьми держав. У 1911 році розпочалася Синьхайська революція, або Китайська революція. Підпільний рух опору Тунменхуей та деякі елементи імператорської армії завоювали довіру людей з усіх верств суспільства і зуміли повалити династію Цін. Імператору Пуйї було лише шість років, коли йому довелося зректися престолу. Зі створенням Китайської Республіки у 1912 році династії Цін більше не існувало.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Skrypnyk, O. (2014). Persha opiumna viyna: pochatok zanepadu mohutnosti Imperiyi Tsyn [The First Opium War: The Beginning of the Decline in the Power of the Qing Empire]. Hurzhiyivski istorychni chytannya: Zbirnyk naukovykh prats [Gurdjieff's Historical Readings: A Collection of Scientific Papers], 7, 342-345. [in Ukrainian].

УДК: 94(497.15)«19»:321.02

**ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ
БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ
В КОНТЕКСТІ ЇЇ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО**

Власюк Ігор Миколайович,
к. і. н., доцент
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна

Анотація: проаналізовано проблеми суспільно-політичного розвитку сучасної Боснії і Герцеговини в контексті її історичного минулого. Поділ на три етнічні групи релігійна строкатість протягом століть впливали на боснійське суспільство.

Ключові слова: Боснія і Герцеговина; історична пам'ять; громадянська війна; серби; хорвати; босняки-мусульмани.

Суспільно-політичний розвиток Боснії і Герцеговини у XXI ст. показує наявність проблем, коріння яких слід шукати в її історичному минулому.

Метою дослідження є аналіз історичного минулого Боснії і Герцеговини, подій 1990-х рр., для розуміння сучасних політичних процесів у цій країні.

Відомо, що слов'янські племена, які колонізували Балканський півострів ще у VI-VII ст. н. е., часто ворогували між собою, що ускладнило процеси їхнього державотворення. Якщо проаналізувати становище боснійських земель доби середньовіччя, то важливо зазначити, що спроби створити власну державу пов'язані з утворенням Боснійської бановини у X ст., правлінням бана Куліна (XIII ст.) та короля Твртка I (XIV ст.). Завоювання боснійських земель османами у другій половині XV ст. було спричинено не лише зовнішнім чинником, а й феодальною роздробленістю, занепадом державності Боснії.

Необхідно також звернути особливу увагу на релігійне життя в історії

Боснії і Герцеговини. Для нього характерним було співіснування православної, римо-католицької церков, церкви богомилів, а також ісламу (особливо після захоплення цієї території османами). Це призвело до змін в етнічній самосвідомості населення цих земель.

У XIX – на початку XX ст. Боснія і Герцеговина переживала період національно-визвольної боротьби, однак влада османська була замінена на австро-угорську.

Перебування Боснії і Герцеговини у складі королівства Югославії та СФРЮ не принесло змін для формування суверенітету цієї республіки.

Процеси розпаду СФРЮ на початку 90-х рр. XX ст. надали шанс Боснії і Герцеговині створити власну державу, однак її розбудова виявилася складною та суперечливою, враховуючи проживання на її території різних етнічних та релігійних груп. Окремі зарубіжні дослідники вважають, що ця республіка не переживе розпад СФРЮ без ескалації насильства і задають питання, чи могла Боснія і Герцеговина уникнути війни, забезпечити мирний, стабільний перехід до незалежності через ідею міжнародного протекторату на цій території [9].

На нашу думку, на початку 1990-х рр. переважав конфліктний сценарій розвитку подій, який створював напругу та протистояння. Як зазначає Р. Дикань, перед війною 1992-1995 рр. існували діаметрально протилежні погляди трьох етнічних груп (сербів, хорватів, босняків-мусульман) щодо державного розвитку цієї республіки. Серби бачили її у складі оновленої Югославії. Серби підтримувалися Союзною Республікою Югославія, хорвати - з боку Республіки Хорватія [1, с. 112].

Важливу роль у вирішенні боснійської кризи відіграли цивільні та військові засоби врегулювання її з боку ЄС. Було зроблено спробу примирити сторони конфлікту шляхом створення держави трьох народів [5, с. 98].

Невирішеною залишається проблема централізації країни, незважаючи на спроби самої влади та її міжнародних представників. Процеси євроінтеграції країни відбувалися досить складно, що було пов'язано з принциповими розбіжностями політичних сил сербів, хорватів та босняків. Лише у 2015 р.

набула чинності Угода про стабілізацію та асоціацію між Боснією і Герцеговиною та ЄС [7, с. 154-155]. Однак, на думку В.В. Забари, в Боснії і Герцеговині після проголошення незалежності Косова змінилася внутрішньополітична ситуація, оскільки такого ж статусу намагалися досягти серби, створивши окрему республіку [2, с. 43].

Можна погодитися з думкою П. Рудякова про те, сучасні політичні процеси гальмуються на Балканах, у т. ч. в Боснії і Герцеговині, невирішеним національним питанням у цих народів, тоді як в Європі переважає мультиетнічність [6, с. 269].

Боснія і Герцеговина вважалася епіцентром боротьби серед республік колишньої Югославії у 1990-х рр., найжорстокішого характеру війни, оскільки тут відбувалося зіткнення культур трьох народів, про які нам відомо з її історичного минулого. Дейтонські угоди 1995 р. започаткували в Боснії і Герцеговині конституційний устрій, в якому державна влада належить трьом етносам, при широких повноваженнях Високого представника ООН у вищих органах влади [3, с. 43, 46].

Війна 1992-1995 рр. повернула трагічні сторінки історичної пам'яті сербів, мусульман, коли вони звинувачували один одного у протистоянні у складі Османської імперії, геноциді періоду Другої світової війни та інших трагічних сторінках минулого [4, с. 113]. Це підігрівало і до того складні, напружені відносини між ними, провокувало на конфлікти та агресивні дії.

Події останніх років показують, що в Боснії і Герцеговині існує внутрішній конфлікт, пов'язаний з позиціями боснійських сербів, що загрожує політичній стабільності держави. На думку Д. Чабан, її політичний ландшафт поділений на відомі вже нам три етнополітичні блоки, між якими продовжується суперництво [8, с. 73].

Отже, ми можемо побачити зв'язок подій в Боснії і Герцеговині на сучасному етапі з її історичним минулим. Історична пам'ять суттєво впливає на вирішення конфліктів між трьома етнічними групами у цій державі, її політичну стабільність. Вона повертається у критичні моменти історії, які

переживає ця країна, і найбільше і ускладнює вирішення її сучасних наболілих проблем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дикань Р.С. Політичний розвиток Боснії та Герцеговини у 1990 – 1992 рр. напередодні громадянської війни. *Перспективні напрямки наукових досліджень, LXVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*. – м. Рівне, 31 травня 2021 року. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/06/%D0%A0%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf#page=109 (дата звернення: 10.04.2023)
2. Забара В. В. Політичні перетворення "післядейтонської" Боснії і Герцеговини (1996-2012 рр.): проблеми періодизації. *Історичний архів*. 2013. Вип. 10. С. 38-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2013_10_7 (дата звернення: 10.04.2023).
3. Наумов А.С., Завгородня В. М. Інтернаціоналізація конституційного врядування на прикладі Дейтонських угод по Боснії і Герцеговині. *Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Суми, 21 квітня 2020 р.)* / редкол.: В.М. Власенко, С.І. Дегтярьов, В.М. Король та ін. Суми: СумДУ, 2020. С. 42-46.
4. Палій Г. Крах Югославії: від єдиної держави до національної фрагментації Західних Балкан. *Магістеріум*. Вип. 10. *Політичні студії* / редкол.: Рябов С. Г. (голова) та ін. ; Національний університет "Києво-Могилянська академія". Київ : Стилос, 2002. Вип. 10. С. 111-118.
5. Руда В. Європейський досвід урегулювання криз: на матеріалі конфлікту в Боснії і Герцеговині (1991-1995 рр.). *Схід*. 2010. № 2 (102). С. 97-102.
6. Рудяков П.М. Трансформаційні процеси у країнах Західних Балкан: здобутки і втрати. «Україна: контекст світових подій». *Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017–*

2019 pp.). С. 266-271. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4813/1/Transformatsiini%20protsesy%20u%20krainakh.pdf> (дата звернення: 17.04.2023)

7. Сухушина О. В., Овчаренко О. І. Проблеми інтеграції країн Балканського субрегіону в ЄС в умовах глобалізації. Соціально-політичні процеси в Україні та світі у контексті глобалізаційних перетворень [Електронний ресурс]: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 23 квітня 2021 року) / укладачі: Чупрій Л. В., Мухін І. М. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. С. 154-155.

8. Чабан Д. Боснія та Герцеговина на порозі внутрішнього конфлікту. Scientific Collection «InterConf», (97): with the Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference «International Forum: Problems and Scientific Solutions» (February 6-8, 2022) at Melbourne, Australia. P. 68-74. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/issue/view/6-8.02.2022/716> (дата звернення: 18.04.2023)

9. Pajic Z. Bosna i Hercegovina: Raskrsnice drzavnosti. *Duh Bosne*, Vol. 1, № 4, 2006. URL: <http://www.spiritofbosnia.org/bs/volume-1-no-4-2006-october/bosnia-and-herzegovina-statehood-at-the-crossroads/> (дата звернення: 15.04.2023).

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА АНДРІЙОВИЧА ЗУБКОВСЬКОГО

Чернуха Олександр Васильович

доцент, к.і.н,

Харківський національний медичний університет

Денисенко Катерина Олександрівна

Студентка 2 курсу III медичного факультету

Харківського національного медичного університету

Актуальність теми, яку ми обрали, зумовлена 90 річницею з дня смерті відомого українського лікаря, громадського діяча, засновника курорту «Миргород» - Івана Андрійовича Зубковського. На Миргородщині це надзвичайно відома постать, лікар, який відкрив лікувальні властивості миргородської води та започаткував розвиток великого «Миргород - курорту», що наразі відомий у всьому світі.

Іван Андрійович Зубковський народився 25 листопада 1848 року в селі Єрки Миргородського повіту, в родині священника. Декілька поколінь в родині мали духовний чин, чого очікували і від Івана [1].

1865 року закінчив Лубенське духовне училище (за іншими даними Миргородське повітове училище), у 1870 – Полтавську духовну семінарію, де викладав молодий Іван Нечуй-Левицький, відомий український письменник [2, с. 98-99].

Згодом Зубковський вирішує стати лікарем та вступає на медичний факультет Імператорського університету св. Володимира (нині Київський національний університет імені Тараса Шевченка) [1].

Під час навчання в університеті Зубковських захопився літературною діяльністю. Активно друкував свої статті про народну освіту в популярній на той час газеті «Київській телеграфі». На ці статті звернув свою увагу Михайло Драгоманов та заохотив продовжувати в цьому напрямку. Іван Андрійович дослухався його порад та до кінця життя був активним дописувачем газети [2, с. 98].

У 1877-1878 рр. з початком російсько-турецької війни випускник медичного факультету Зубковський І.А. потрапив у розпорядження Кавказького окружного військово-медичного інспектора. Через рік отримав високу нагороду — офіцерський орден Станіслава III ступеня з мечами. Пізніше навчався в Петербурзькій військово-медичній академії [3].

У 1879-1883 рр. працював земським лікарем у Москві, служив у Ризькому та Кременчуцькому військових шпиталях.. Притягався до відповідальності у справі політичної неблагонадійності, але був звільнений за браком доказів. Дослужився до чину генерал-майора [2, с. 100].

Ще під час служби в армії Іван Зубковський зауважив, що дубові баклаги для води надто важкі й незручні, отож запропонував їх замінити на алюмінієві. Пропозицію визнали за слухну, й невдовзі в царській армії почали користуватися флягами з легкого і гігієнічного металу [2, с. 98-99].

1881 року Іван Андрійович одружився, але, на жаль, вже через шість років, у квітні 1887 року, овдовів. Після смерті дружини Зубковський більше не одружився та самостійно виховував двох доньок – Віру та Катерину. Віра Іванівна стала інженером, і наразі її нащадки проживають у Миколаєві, а Катерина народилася з інвалідністю, тому сім'ї не мала. Вона закінчила педагогічну академію та викладала історію в жіночій гімназії. На жаль, після смерті батька, жінку виселили з оселі, тому до своєї смерті в 1966 році її приймали в себе жителі Миргорода [1; 3].

1911 року пішов у відставку та оселився в Миргороді, а з 1914 по 1916 роки обіймав посаду міського голови. Через відсутність водогону та води в криницях міста у літній період Зубковський зніщював пошук джерел артезіанських вод [2, с. 99-100].

22 лютого 1917 року в центрі міста Миргород із свердловини глибиною 673 метри вдарив потужний фонтан води, яка мала запах сірководню та була солоною на смак. Іван Зубковський наполіг на проведенні всіх необхідних досліджень, які підтвердили цілющі властивості миргородської води, та, не гаючи часу, за власні кошти організував при міській лазні, де було 5 ванн для

зовнішнього застосування, невелику водолікарню [2, с. 98; 4].

З 28 квітня по 1 вересня 1917 року відбувся перший лікувальний сезон, за час якого курс пройшли 585 хворих, для лікування яких було витрачено 10 584 ванни мінеральної води. Іван Андрійович Зубковський був першим лікарем водолікарні та активно займався розбудовою курорту та благоустроєм міста [3; 4].

Поєднував лікарську практику з літературною творчістю, краєзнавством, громадською діяльністю; зустрічався з відомими на той час письменниками та видатними людьми, став на захист української мови [3].

Приятелював з письменником Панасом Мирним, художником Опанасом Сластьоном (автор проєкту будівництва будівлі першої миргородської водолікарні), який більше десяти років жив у флігелі його будинку разом із поетом Павлом Тичиною. Також, за ініціативи Павла Тичини, Іван Зубковський написав книгу спогадів «Дні мого життя», в якій зокрема висловив своє життєве кредо: «... я завжди горів бажанням служити тільки громадським інтересам» [3; 4].

1923 року Полтавський губернський виконавчий комітет присвоїв Івану Андрійовичу Зубковському звання «Ветеран праці» із занесенням його імені на Червону дошку та призначенням персональної пенсії. Але через звання генерала царської армії ім'я славетного громадського діяча та його літературна спадщина в СРСР замовчували [1; 4].

Помер відомий лікар, громадський діяч Іван Андрійович Зубковський 5 грудня 1933 року в Миргороді, де і похований на Троїцькому кладовищі [1; 2, с. 99-100; 3; 4].

1998 року на території курорту в Миргороді встановлений пам'ятник І.А.Зубковському [2, с. 99; 4].

У листопаді 2008 року в місті урочисто відзначили 160-ту річницю з дня народження фундатора місцевого курорту. Зокрема, рішенням Миргородської міської ради Івану Зубковському посмертно присвоєно звання Почесного громадянина міста [3; 4].

В наш час проводиться турнір з греко-римської боротьби пам'яті Івана Зубковського [3; 4].

З 2013 року Миргородська загальноосвітня школа I—III ступенів №9 носить ім'я Івана Андрійовича Зубковського (з 2021 року - Опорний заклад освіти "Миргородський ліцей імені Івана Андрійовича Зубковського") [1; 3].

Іван Андрійович Зубковський був не лише видатним лікарем, громадським діячем, літератором, а ще і хорошою людиною. Він є прикладом того, як потрібно йти до своєї мети, незважаючи на обставини, та залишатися патріотом своєї Батьківщину.

Адже якби не Іван Андрійович Зубковський, невеличке місто Миргород, що на Полтавщині, могло взагалі зникнути з карти. Але завдяки зусиллям великого лікаря, воно не лише збереглося та розвивалося, а ще й дало світові цілющі властивості миргородської води.

Звісно, досягнень у Івана Зубковського багато, але миргородці пам'ятають та шанують його і до сьогодні, як фундатора та першого лікаря на той момент першої водолікарні в місті, а сьогодні – великого та відомого на весь світ курорту «Миргород».

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Стаття «Зубковський Іван Андрійович» [Електронний ресурс] URL: https://mistaua.com/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%96/%D0%9B%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%96/%D0%97%D1%83%D0%B1%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D1%96%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87/1/%D0%91%D1%96%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F/2/?setcity=5 (дата звернення: 25.02.2023)

2. В.В. Гудим. Огляди джерел та документальні нариси: ФОНДИ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ – ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ КРАЮ. В.В. Гудим, 2013. УДК

[930.253:94](477.53).

3. Стаття «Зубковський і сучасність» [Електронний ресурс] URL: <http://myrgorod.pl.ua/news/ivan-zubkovskij-i-suchasnist> (дата звернення: 26.02.2023)

4. Стаття «Історія Полтави» [Електронний ресурс] URL: <http://histpol.pl.ua/ru/lichnosti/vrachi-i-farmatsevty?id=1925> (дата звернення: 26.02.2023)

LITERATURE

УДК 821.161.2.09

ЖИТТЄПИС МИХАЙЛА ДРАЙ-ХМАРИ: СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ

Гончарук Валентина Анатоліївна,

к. п. н., доцент

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

Анотація: Михайло Опанасович Драй-Хмара прийшов в українську поезію на початку 20-х років ХХ ст. сформованим поетом і літературознавцем, перекладачем і публіцистом. Про нього пишуть насамперед як про поета-неокласика, який у мистецтві слова втілює своє емоційне багатство відчуттів, інтелектуальний потенціал, сприймання світу, природи, а також складної і трагічної тогочасної дійсності. У кілька останніх десятиріч років поживалося осмислення вченими, дослідниками творчої спадщини М. Драй-Хмари, перевидання його поетичних творів, і що важливо, оприлюднення раніше невідомих матеріалів про нього, його листування.

Ключові слова: Михайло Драй-Хмара, поет-неокласик, індивідуальна манера, творча спадщина, художній стиль, мистецтво слова.

Михайло Опанасович Драй-Хмара народився 10 жовтня 1889 року в селі Малі Канівці на Золотонощині Черкаської області в козацькій родині. Він рано залишився без матері. Батько зміг дати синові добру освіту. Спершу Михайло закінчив Золотоніську школу, а згодом – Черкаську гімназію. 1906 року за конкурсом вступив до знаменитої Колегії Павла Галагана в Києві, де вчився разом із П. Филиповичем [1]. 1910 року став студентом історично-філологічного факультету Київського університету (закінчив його у

1915). Під час навчання виявив схильність до філологічних наук, опанував французьку, німецьку, латинську й грецьку мови.

1912 року М. Драй-Хмара за відрядженням Київського відділу Слов'янського Товариства їде за кордон, де збирає матеріали про хорватського письменника А. Качіча-Міюшича. Він працює у бібліотеках та архівах Львова, Будапешта, Загреба, Белграда, Бухареста. За цінну наукову роботу отримує золоту медаль Товариства. У Києві відвідує семінар професора В. Перетца. Закінчивши університет, починає готуватися до професури, однак закінчувати цю підготовку доводиться в Петербурзі, адже у зв'язку з першою світовою війною університет евакуйовано до Саратова [2].

На час навчання у Колегії та в університеті припадає формування національної свідомості М. Драй-Хмари. Тож після повернення з Петербурга він активно береться до освітньої та культурницької роботи: читає лекції на вчительських курсах та в різних вузах. Після заснування урядом УНР університету в Кам'янці-Подільському, молодий учений, прагнучи активно включитися в процес відродження й становлення молодого держави, стає професором славістики нового університету. Одночасно керує лінгвістичною секцією кафедри історії та економіки Поділля (1918–1923), редагує «Записки Кам'янець-Подільського університету» [2].

1923 року Драй-Хмара – професор мови і літератури на кафедрі українознавства у Київському медичному інституті. В цей час він активно співпрацює з рядом науково-дослідних та культурно-освітніх організацій. Також працює на кафедрі лінгвістики у Всеукраїнській Академії наук (1930-1933), у Комісії зі складання словника живої української мови та в Комісії з дослідження історії української мови. Цим переліком не обмежується багатогранна наукова та педагогічна діяльність ученого, спрямована на розвиток молодого української науки і підготовку національної творчої інтелігенції [2].

Зайнятий науковою діяльністю, М. Драй-Хмара знаходить час і для літературної праці. У Києві він зближується з М. Зеровим, М. Рильським,

П. Филиповичем, О. Бургардом і стає одним із учасників літературного угруповання, за яким закріпилася назва «неокласики». Митців згаданої літгрупи поєднують спільність мистецьких інтересів, орієнтація в творчості на високі естетичні зразки, звернення до рідних джерел життя й до спадщини світової культури.

Власні вірші українською мовою М. Драй-Хмара починає друкувати з 1919 року. На початку 20-х його поезії та переклади з'являються на сторінках тогочасних періодичних видань «Нова громада», «Шляхи мистецтва», «Життя й революція», «Літературний ярмарок» та ін. Згодом більшість із них поет включив до першої і, на жаль, єдиної прижиттєвої збірки з ніжною і водночас символічною назвою – «Проростень» (1926). Про неї прихильно відгукнувся М. Рильський, відзначивши, що «...під “золотосонячною куделею” Драй-Хмари, під обточеністю його вірша, вишуканістю рим, під усім тим “неокласицизмом” чується подих живої людини. Це не трагічний оптимізм Плужника, це щось суцільніше, якась, може, “чорноземна сила”... Радість пізнання та іменування, радість спостереження та втілення» («Життя й революція». 1926. № 8) [1].

М. Рильський першим із критиків помітив оту «чорноземну силу», що живила поезію М. Драй-Хмари, єднала його з рідною землею. Не випадково у вірші «Долі своєї я не клянусь...» [3, с. 13–14] автор називає себе «віршником рунних полів» [3, с. 13], а у вірші «Я світ увесь» [3, с. 15–16] пише: «рала промінні глибоко урізались в мою ріллю» [3, с. 15].

Вперше Київським відділом ДПУ (за звинуваченням в приналежності до контрреволюційної організації в Кам'янець-Подільському університеті) Михайла Драй-Хмару заарештовано 21 березня 1933 року. Однак тодішньому слідству забракло доказів, і невдовзі, 11 травня, його випустили із-за ґрат. Та тільки 16 липня 1934 року його справу за № 3391 було припинено, і професор Драй-Хмара, нарешті, був звільнений від підписки про невиїзд.

Однак повторного арешту лишилося чекати недовго. 5 вересня 1935 року було виписано ордер № 28 на арешт колишнього професора, а тоді рядового викладача української мови. Наступного дня оперуповноважені Сергієвський і

Бондаренко арештували Драй-Хмару в його помешканні. Звинувачення стандартне: націоналістична контрреволюційна діяльність. Драй-Хмара вперто заперечував це. Тоді його справу під № 101 30 жовтня 1935 року з'єднали зі справою П. Филиповича під № 99, а 22 листопада справи П. Филиповича і М. Драй-Хмари були «підверстані» до справи № 1377 «Зерова і групи». Проте й тут М. Драй-Хмара вперто заперечував свою приналежність до міфічної контрреволюційної організації, і слідчі змушені були знову повернутися до справи № 101 [1]. Тоді не знав Драй-Хмара того, що його унікальний переклад «Божественної комедії» Данте був конфіскований, що не вийшла друга книга його поезій «Сонячні марші», яку він готував у 1933–35 роках.

Донька Михайла Драй-Хмари Оксана Ашер згадувала про те, що коли її батька заарештували вдруге, «великі труднощі спіткали слідчих НКВД при його допитах, і тому вони часто змінювалися. Незважаючи на тортури, Драй-Хмара категорично відмовився давати будь-які зізнання, посилаючись на те, що він все сказав про себе під час першого свого арешту. Приблизно через два місяці військовий прокурор Перфільєв викликав дружину Драй-Хмари і вимагав від неї вплинути на свого чоловіка, щоб той [за]говорив. На побаченні із дружиною Драй-Хмара сказав їй: «Я пройшов через усе, але не сказав нічого ні на себе, ні на інших». Стало ясно, що ніщо на світі не змінить його долі, яка, звичайно, була вирішена в органах НКВД ще до його арешту» [4, с. 160]. Не можна відкидати й того, що Драй-Хмару катували не тільки психічно – з огляду саме на натяк дружині: «Я пройшов через усе...» [5, с. 22].

М. Драй-Хмара писав листи із заслання до рідних – дружини й доньки. «Пишучи до близьких людей Драй-Хмара, вивідав їм про те, чим жив, про що розмірковував, як сприймав світ, доповнюючи все це побутовими подробицями та різними подіями зі свого життя. Саме з цього тематичного розділу епістолярної спадщини ми дізнаємося про реалії життя засудженого митця й важкі часи поневірянь його родини» [6, с. 279].

Якщо ж розглядати уважніше його епістолярій, то Драй-Хмарові листи до доньки пронизують читача особливим ліризмом і трагізмом, а саме звертання

до доньки: «Мила доцінька, будь хорошою, бережи своє здоров'я, люби мамусю... Цілую тебе, моя любима, моя єдина, і шлю тобі ... своє вітання і свою гарячу батьківську любов» [7, с. 383]. Важкі хвилини життя позбавили інтимності, у вузькому значенні, листування Драй-Хмари з власною дружиною. Частіше за все в них письменник детально описує хвороби, які переслідували його в тяжких умовах життя і виснажливої роботи, позбавляючи сил та бажання жити: «... Хворію я міокардитом, маю набряк на ногах і цинготні ранки на руках і ногах... В шлунку, як і раніше, печія, тошнота і болі, – тому й сиджу на дієті і завжди хочу їсти» [7, с. 383]. Майже всі листи до дружини пронизані нестерпним болем та стражданням за долю власної доньки. Про це свідчать його слова у одному з перших листів до дружини: «... якщо тобі, Нінуся, буде дуже тяжко, тобто якщо тобі не даватимуть можливості влаштуватися на роботі, то ти маєш право заради нашої любимої Оксаночки розлучитися зі мною. Мені дуже важко про це писати, але зобов'язаний це сказати, оскільки піклування про дитину мусить стояти на першому місці» [7, с. 8]. Отже, можна цілком упевнено казати, що більш за все М. Драй-Хмара був чоловіком, для якого сім'я була єдиним сенсом життя. Лише думки про доньку рятували Михайла Панасовича від найтяжчих хвилин долі, а листи до неї давали надію на краще життя [8, с. 60].

Його справа розглядалася 28 березня 1936 року в Москві на засіданні Особливої наради при НКВС СРСР під порядковим номером 88. Вирок лаконічний: «Драй-Хмара Михаил Афанасьевич – за к.-р. деятельность заключить в исправтрудлагерь сроком на пять лет, считая с 5.9.35 г.». Так Драй-Хмара опинився на Колимі [1].

З 17 квітня до 30 травня 1938 року поет перебуває в таборі Ортукан, де, за даними очевидців, було зібрано в'язнів, призначених для знищення. На засланні Драй-Хмара працював або в шахті, або промиваючи золотий пісок у крижаній воді. Про тортури, які він пережив, можна судити за листами «Працюю на Бурарі, дерев'яним кориті, що міститься високо, де промивають метал, працюю вночі, – з 9 години вечора до 7 години ранку...» [9]. Останні

листи та телеграми свідчать, що Микола Опанасович втратив надію повернутися додому, що він уже був практично знищений сталінською машиною: «Я не можу тобі писати... Якщо я не спочину, я падаю на роботі, і тоді мене підвішують... Ноги опухли...» [9].

На Колимі спецпостановою трійки УНКВС по Дальбуду (Колима) від 27 травня 1938 р. Драй-Хмарі додають ще 10 років за нібито участь в антирадянській організації і антирадянську пропаганду вже в таборі [1].

25 жовтня 1939 р. київський ЗАГС повідомив дружину Драй-Хмари про смерть чоловіка, що сталася 19 січня 1939 р. Місця і причини смерті в повідомленні не було вказано. Реабілітовано письменника після перевірки його табірної справи в Магаданській області 28 листопада 1989 року.

У документах про реабілітацію Драй-Хмари зазначено, що він помер «від ослаблення серцевої діяльності». Акти про смерть і поховання Драй-Хмари, які зберігаються в особистій справі ув'язненого в управлінні внутрішніх справ Магаданського облвиконкому, засвідчують, що Михайло Панасович помер 19 січня 1939 р. о 23.15 у приміщенні медпункту лікарської ділянки Устьє Тайожна. Поховано його на правому березі річки Паутова, могила № 3 за 300 м від річки, а від табірної пункту Горна Лаврюкова до 1 км [10].

Існує ще одна версія смерті Михайла Драй-Хмари. За спогадами П. Василевського [11, с. 6], письменник у квітні 1939 р. став на місце смертника під час одного з чергових розстрілів кожного п'ятого в шерензі, врятувавши цим невідому молоду людину... (за Вячеславом Брюховецьким, ЛУ, 25.07.1991) [11, с. 6].

Михайло Добровольський (1907–1951), який стояв поряд із Драй-Хмарою в шерензі на розстріл, деталізує цей факт: «Щойно кат наблизився до чергової п'ятірки, до Володі (київський студент, із його батьком письменник дружив колись у Кам'янці – *С. III.*), як Драй рвучко відштовхнув студента і став на його місце зі словами: «Не чіпай, кате, молоде життя, бери моє»... З цими словами він плюнув прибульцеві межі очі... Все відбулося блискавично... Тієї ж миті кат упритул випустив у груди Драя решту набоїв... Драй ще встиг прохрипіти

«Гад!..» і, відштовхнувшись правицею від мого лівого плеча, бездиханно упав горілиць із розплющеними в небо очима...» [10].

У червні 1937 р. дружину Драй-Хмари Ніну Петрівну з малою Оксаною вислали з Києва в Башкирію (м. Белебей). Згодом їм вдалося перебратися на захід. Ніна Драй-Хмара померла 1996 р. у США, встигнувши відзначити свій столітній ювілей. Оксана Драй-Хмара (по чоловікові – Ашер) стала дослідницею творчості свого батька. 1967 р. у Парижі вона закінчила аспірантуру Сорбонни зі ступенем доктора слов'янської літератури за працю про творчість Михайла Драй-Хмари.

На честь Михайла Драй-Хмари названа одна з вулиць Києва та Кам'янця-Подільського. В грудні 2015 року була презентована збірка творів Михайла Драй-Хмари (упоряд. Сергій Гальченко, автори передмов – Іван Дзюба та Микола Томенко) [10], а у 2018 р. до книги «Михайло Драй-Хмара» (упоряд. Сергій Гальченко) увійшли вибрані твори поета, зокрема поезії зі збірки «Проростень», вірші різних років, щоденникові записи, листи до родини, нарис «Українці», автобіографії, а також тексти матеріалів слідчої справи.

Отже, генетичний патріотизм, тонке відчуття світу М. Драй-Хмари є настільки вираженням і вражаючим, що викликає у нас глибоку повагу та бажання глибшого пізнання майстра правдивого і чесного слова. Життєвий шлях, поетичний і літературознавчий доробок митця потребує подальшого активного вивчення, дослідження та публікування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Драй-Хмара Михайло Опанасович. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1788>
2. Драй-Хмара Михайло Опанасович. Життя та творчість. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1789>
3. Драй-Хмара М. Проростень, 1919–1926. [Б. м.]: Слово, 1926. 51 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Drai-Khmara_Mykhailo/Prorosten_1919-1926/
4. Драй-Хмара–Ашер О. Переглядаючи батьків архів. *Безсмертні*.

Збірник спогадів про М. Зерова, П. Филиповича, М. Драй-Хмару. Мюнхен: Ін-т літератури ім. Михайла Ореста, 1963. С. 149–163.

5. Набитович Ігор. Поезія Михайла Драй-Хмари: Weltschmerz буття: відкрита лекція. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2019. 76 с. <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3649/Nabytovych-I-Poeziia-Mukhaila-Drai-Khmary-Weltschmerz-buttia.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

6. Томчук О. Епістолярій письменника і проблеми сучасної біографістики. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна.* 2013. Вип. 32. С. 269–280.

7. Драй-Хмара М. Літературно-наукова спадщина / упоряд. С. А. Гальченка, А. В. Ріпенко, О. Ф. Томчука. Київ: Наукова думка, 2002. 592 с.

8. Власенко Ю. Інтимний аспект документальної літератури (листи М. Драй-Хмари). *Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями філологічних досліджень» (16 листопада 2017 р.)* [Електронний ресурс] / за заг. ред. С. М. Климович. Херсон, 2017. С. 57–61.

9. Драй-Хмара Михайло Панасович (1889-1939) / Незабутні постаті / [Авт.-упор. О. Матвійчук, Н. Струк; Ред. кол.: В. В. Скопенко, О. В. Третяк, Л. В. Губерський, О. К. Закусило, В. І. Андрейцев, В. Ф. Колесник, В. В. Різун та ін.]. Київ: Світ Успіху, 2005. С. 346–347.

10. Драй-Хмара Михайло Опанасович. URL: https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE_%D0%94%D1%80%D0%B0%D0%B9-%D0%A5%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%B0.html

11. Василевський П. Так загинув він на Колимі. *Літературна Україна.* 1989. 26 жовтня. С. 6.

POLITICAL SCIENCES

UKRAINE AND LATIN AMERICA: FORMATION OF COOPERATION RELATIONS AND NOWDAYS RELATIONS

Luchko Yanina,

3rd year student, group 3a,

Faculty of International Trade and Law,

Supervisor:

Shnyrkov Olexandr Olexandrovyh,

Associate Professor of the Department of World Economy,

State University of Trade and Economics

Kyiv

Annotation: Ukraine has come a long way in the international arena; in particular, it was recognized by most countries of the world as a sovereign state and established diplomatic relations with them. The countries of Latin America were not left behind in this matter.

Key words: Ukraine, Latin America, Brazil, Argentina, relations, annexation of Crimea, Russian Federation, Russian-Ukrainian war.

The beginning of Ukraine's international relations with the countries of Latin America began after the referendum on December 1, 1991. Argentina, Bolivia, Cuba and Brazil were the first Latin American countries to recognize independence of Ukraine. Argentina and Bolivia recognized the independence at the same day - 5 December 1991. On the next day – 6 December 1991, it was done by Cuba. Twenty days later, on December 26 1991, Brazil recognized the independence of Ukraine. At the same time, diplomatic relations began to be built between the countries of Latin America, which recognized Ukraine as an independent, sovereign state. Argentina was the first country to establish it.

Important steps in relations between Ukraine and the countries of Latin America took place during the presidency of Leonid Kuchma. For example, during these tours, Agreements on friendly relations and cooperation, Agreements on scientific and technical cooperation, etc. were signed. [1]

In addition, during all times of relations, diplomatic institutions were created. Currently, there are six diplomatic institutions of Ukraine (embassies in Argentina, Brazil, Cuba, Mexico, Peru and the Branch of the Embassy of Ukraine in the Republic of Argentina in the Republic of Chile). Ukraine has established diplomatic relations with all 33 states, but the network of our embassies ensures our interests in 25 of them. Instead, Ukraine has four embassies of Latin American countries (Argentina, Brazil, Cuba and Mexico). [2]

Relations between the countries of Latin America and Ukraine mainly is most noticeable in trade and economic relations.

If to talk about trade, Ukraine has an interest in exporting agricultural products, including grains, sunflower oil, and sugar, while Latin America is a significant consumer of these products. In addition, Ukraine has a well-developed technology sector that could be of interest to Latin American countries.

Also it the relations in energy. Ukraine is an important transit country for natural gas, and has experience in gas transit, storage, and distribution. Latin America, particularly countries like Brazil and Argentina, have large reserves of natural gas and could potentially benefit from Ukraine's expertise.

Monitoring of modern relations between the countries of the Western Hemisphere and Ukraine can be started from 2014. The annexation of Crimea by the Russian Federation in 2014 became not only a painful loss for Ukraine, but also a serious challenge for regional and global security. Ukraine sought to gain the support of all the countries of the world, regardless of the region of their location, but the positions of the Latin American states on the issue of deoccupation of the Crimean Peninsula were always restrained, as evidenced by the results of their voting on "Ukrainian" resolutions at the UN General Assembly.

Thus, if in 2014 the resolution of the UN General Assembly on the territorial

integrity of Ukraine was supported by 13 countries (four voted "against", including, in particular, Cuba, and fourteen - "abstained", including Argentina and Brazil). Then the resolution on "The situation with human rights in Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine)" in 2016 was supported by only six countries, in 2019 by seven countries. For comparison: the resolution put forward by the Russian Federation regarding the "fight against the heroization of Nazism", in which its "ideological hints" can be traced on the political realities of Ukraine, was supported by almost all Latin American countries, except for Grenada and Dominica, whose representatives were absent.

Among the reasons for this attitude to the problems of Ukraine, one can mention the lack of a clear understanding of the very essence of the "Crimean issue" and its importance for the global security system among the political elites, as well as the reluctance to somehow harm, as they believe, friendly relations with the Russian Federation. For example, they do not seek to realize that for Ukraine the loss of Crimea in 2014 became a serious challenge in the matter of forming its own system of regional and general, global security. As well as the fact that over the past 8 years since that moment, our state has made considerable efforts to return the Crimean peninsula to its composition, but none of them have been successful, because among the reasons for such failure is the support of certain countries for the criminal actions of the Russian Federation. [2]

One of the most urgent questions is modern relations with the countries of Latin America, and is it possible today to hope for international support for Ukraine from their side during the brutal Russian aggression? After February 24, the countries of Latin America perceived and reacted differently to the Russian invasion of Ukrainian territory. Therefore, they can be divided into three groups: those who supported Ukraine, those who maintained a neutral status, and those who sided with Russia.

If we talk about the countries that supported Ukraine, there are not so many of them. The countries worth mentioning are Guatemala and Chile.

On July 25, 2022, Alejandro Giammattei arrived in Ukraine for the first time in

the entire history of bilateral relations between the two states and met with Volodymyr Zelensky. It was the first visit of a head of state from Latin America in twelve years. Having met, the presidents agreed to join forces on international platforms to further isolate Russia and signed an intergovernmental agreement on the mutual abolition of visa requirements and the initiation of trade and economic dialogue for the implementation of specific projects without intermediaries. The President of the Republic of Guatemala visited the Ukrainian populated towns of the Kyiv region liberated from the Russian troops, and after what he saw there, he promised to defend the interests of Ukraine in Latin America and at the UN, as well as to participate in the international military tribunal regarding Russia. By the way, Guatemala is also among those Latin American countries that have joined the sanctions imposed on Russia.

To talk about Chile, President Gabriel Borich condemned Russia's large-scale invasion of Ukraine. Chile supports the sovereignty and territorial integrity of Ukraine, emphasizing the need to observe the norms and principles of international law. The delegation of Chile also supported all resolutions of the UN General Assembly positive for Ukraine. Support for Ukraine can be noted not only on the part of the state leadership - Chilean society is also unanimous on this issue. This was confirmed, in particular, by local protesters who in April gathered in front of the Russian embassy in the Chilean capital and condemned the actions of the Russian aggressors.

Countries that remain in a neutral status nevertheless prevail in number. Among them are: Brazil, Colombia and Argentina.

Brazil is considered to be the country that essentially sets the tone in the foreign policy of the entire region. Ukraine always hoped for her tangible support.

At the beginning of the full-scale invasion, after Russia's attack on Ukraine, when photos of the suffering and death of civilians shocked the world, Brazil was on the list of 140 countries that condemned Russia at the UN General Assembly. However, former President Jair Bolsonaro has said that Brazil stands for peace. According to him, the country's position remains neutral. Despite the fact that Brazil

condemned the Russian aggression, no clear position was announced.

The current president of the country, Luiz Inácio Lula da Silva, refused to sell weapons to Ukraine, offered to give Crimea to Russia for "peace in the world", which prompts the idea of supporting the aggressor in this war. The reason for such statements may be Russian propaganda, which is broadcast unhindered on the continent.

Colombia's position as a strategic ally of the US in the region and a major partner outside the NATO bloc was considered quite predictable. At the beginning of the war, Ivan Duque (until recently the 33rd president of Colombia) criticized the Russian Federation, reproached it for its aggression against Ukraine, and Colombia supported all resolutions of the UN General Assembly, which condemned the actions of the Russian Federation and demanded the immediate withdrawal of Russian troops from Ukrainian territory.

However, with the recent coming to power of the new president, Gustavo Petro, there have been some changes in Colombia's foreign policy. In his social networks, current president of Colombia said that "the best thing that can happen to humanity is peace between Ukraine and Russia", and not the continuation of the conflict. "I will not contribute to the continuation of any war."

In general, neutrality prevails in Argentina's attitude towards Ukraine. In a conversation with President V. Zelensky at the beginning of July, the Argentine president promised only to help in negotiations with the Russian Federation. In other words, Argentina still has the role of a mediator. This explains its non-adherence to the large package of sanctions drawn up in the West.

However, in turn, at the beginning of the Russian-Ukrainian war, Ukrainians in Argentina demonstrated tremendous solidarity. From the first day of hostilities in Ukraine, the diaspora gathered for meetings and demonstrations. The participation of Ukrainians in Argentina in broadcasts on state and local TV channels and numerous speeches in Argentine media, where they told the Argentinian society the truth about Russian military aggression and the crimes of the Russian occupiers in Ukraine, became a tangible systemic trend in supporting Ukraine. In addition, they organized

aid for Ukraine in the form of collecting funds and food.

The last group of countries worth mentioning today are those that supported Russia's aggression.

Russia's war against Ukraine on the Latin American continent was supported by such countries as Venezuela, Cuba and Nicaragua. Immediately after the Russian attack on Ukraine, Venezuelan President Nicolas Maduro Moros expressed his "full support for President Vladimir Putin in his efforts to protect peace." [3]

Consequently, it must be said that although diplomatic relations between the countries of Latin America and Ukraine exist, they are not as strong as with the countries of Europe. The consequences of such relations became very visible during a full-scale war, which shows gaps in the country's foreign policy. In order to gain support and improve relations, Ukraine should promote its position more actively by increasing the number of embassies in Latin America. It is necessary to involve our top diplomats and deputies who could act as ambassadors there.

REFERENCES:

1. 74. Розвиток відносин України з країнами Латинської Америки. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/ZPU/74.htm>
2. Шевченко Н. Пріоритети України в регіоні Латинської Америки та Карибського Басейну. Українська призма - дослідження. URL: <http://prismua.org.tilda.ws/lac>
3. Вакарчук К. Російсько-українська війна у сприйнятті Латинської Америки - Борисфен Інтел. Борисфен Інтел. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/politics/rosijsko-ukrayinska-vijna-u-sprijnyatti-latinskoyi-ameriki/>

ЛІДЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ОКРЕМОГО ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Панченко Г. О.,

к.держ.упр., доцент.

Кафедра публічного управління та регіоналістики.
Навчально-науковий інститут публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»

Анотація. Охарактеризовано правові засади реформування системи охорони здоров'я. Визначено основні принципи медичної освіти. Встановлено роль лідерства у процесі реалізації стратегії розвитку окремого закладу охорони здоров'я. Проаналізовано п'ять підходів до управління реалізацією Стратегії розвитку закладу охорони здоров'я у контексті визначення ключової ролі лідера-керівника закладу охорони здоров'я.

Ключові слова: стратегія розвитку, система охорони здоров'я, лідерство, реформування, заклад охорони здоров'я, лідер.

Незважаючи на те, що протягом 2014-2021 років в реформуванні системи охорони здоров'я відбулися певні досягнення, сфера охорони здоров'я залишається ще в досить критичному стані. Зокрема, основною з проблем на сьогодні є поглиблення кадрової кризи: кадровий дефіцит на первинній ланці, особливо в сільській місцевості та в системі екстреної медичної допомоги, брак кваліфікованих управлінських кадрів.

У 2019 році Кабінетом Міністрів України було схвалено стратегію розвитку медичної освіти в Україні (*далі – Стратегія*) [4]. Однією з причин схвалення Стратегії було прийняття низки законодавчих актів щодо зміни моделі фінансування системи охорони здоров'я. Зокрема, Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», відповідно до якого, держава гарантує повну оплату згідно з тарифом за рахунок коштів Державного бюджету України надання громадянам необхідних їм медичних

послуг та лікарських засобів, що передбачені програмою медичних гарантій [3]. Також згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я» медична допомога надається безоплатно за рахунок бюджетних коштів у закладах охорони здоров'я та фізичними особами підприємцями, з якими головними розпорядниками бюджетних коштів укладені договори про медичне обслуговування населення [2]. Вперше в історії незалежної України офіційно затвердили документ, який передбачає комплексний підхід до змін в медичній освіті. Це дозволяє констатувати, що у найближчі 10 років з'являється реальна можливість втілення фундаментальних змін у системі охорони здоров'я і повністю змінити підхід до відбору, навчання і професійного становлення українських медиків.

Метою Стратегії є побудова – якісної системи медичної освіти в Україні для забезпечення сфери охорони здоров'я медичними працівниками з високим рівнем підготовки.

Основними принципами розвитку медичної освіти є:

1. Людський вимір – відправна цінність медичної системи. Кожна дія і кожне рішення повинні розглядатися крізь призму гуманістичного призначення медицини в цілому.

2. Медичний працівник повинен бути вмотивованим висококваліфікованим фахівцем, дотримуватися етичних норм

3. Утвердження університетської автономії та академічної свободи учасників освітнього процесу і водночас відповідальності та підзвітності суспільству та академічній спільноті.

4. Трансформація академічної культури. Заклад вищої освіти (факультет) повинен стати місцем вільної фахової дискусії з метою пошуку нових знань і формування нових ідей. Важливими завданнями повинні бути просвітництво, поширення медичних знань, ідеології профілактичної медицини, захист від псевдонауки.

5. Розвиток медицини наукових досліджень, доказів, переконань та

досягнень.

6. Якість підготовки важливіша за кількість. Вартість підготовки медичних працівників не може бути низькою, така підготовка повинна мати належне ресурсне забезпечення, зокрема з боку держави [5].

Таким чином, схвалення Стратегії має вирішальне значення для реформування кадрової політики у сфері охорони здоров'я. Проте питання підготовки керівних кадрів-лідерів виходить за межі виключно медичної освіти і потребує подальших досліджень, напрацювань. Прийняті МОЗ зміни до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників «Охорона здоров'я», зокрема щодо кваліфікаційних вимог до керівників закладів охорони здоров'я вимагають: наявність вищої освіти II рівня за ступенем магістра спеціальності галузі знань «Управління та адміністрування» або «Публічне управління та адміністрування» або «Охорона здоров'я» або «Право» або «Соціальні та поведінкові науки» або «Гуманітарні науки». Таким чином, в Україні керівні кадри, необхідні для виконання управлінських функцій у сфері охорони здоров'я, можуть бути створені і посилені за допомогою належно організованої та ефективної системи підготовки керівних кадрів для системи охорони здоров'я [1].

Сьогодні система охорони здоров'я України як ніколи потребує стратегічного менеджменту і стратегічного управління. Стратегію управління в охороні здоров'я можна розділити на декілька компонентів.

1. Визначення на конкретний період комплексу цілей розвитку охорони здоров'я, орієнтованого на зміцнення здоров'я населення з урахуванням інтересів усіх соціальних груп.

2. Модернізація структури управління охороною здоров'я як на центральному, так і на місцевому рівнях із включенням питань охорони здоров'я у політику всіх секторів економіки та створенням за необхідності нових інституцій (наприклад агенції з оцінки медичних технологій та акредитації).

3. Чітке визначення і розподіл функцій в управлінні системою охорони

здоров'я між центральним урядом, органами місцевого самоврядування, органами лікарського самоврядування та іншими самоврядними організаціями надавачів і споживачів медичних послуг.

4. Координація політик, що передбачає взаємозв'язок та узгодженість довгострокових планів і програм розвитку на державному, регіональному і місцевому рівнях.

5. Створення та ефективне функціонування системи моніторингу змін у системі охорони здоров'я.

6. Підзвітність, що передбачає регулярне публічне звітування усіх гілок і рівнів влади щодо реалізації політики у сфері охорони здоров'я у межах компетенції [6].

Лідерство й управління є одним із 6 компонентів систем охорони здоров'я, пропонованих ВООЗ для урядів країн-членів ЄС. Під лідерством і управлінням розуміють забезпечення рамок стратегічної політики в поєднанні з ефективним контролем, створенням коаліцій, регулюванням, уважним ставленням до системного проектування та звітністю.

Особливо яскраво прослідковується необхідність прояву лідерства на рівні конкретного закладу охорони здоров'я, адже наявність лише справжніх лідері-керівників, які здатні вести за собою співробітників, мобілізувати всі можливості, ресурси і професійні та особисті якості фахівців, може забезпечити досягнення стратегічних цілей медичної установи, відчуваючи ситуацію та приймати вдалі управлінські рішення на основі сполучення інтуїтивного та раціонального підходів.

Лідером є найавторитетніша особа у групі, яка організовує діяльність та регулює взаємини у колективі. Він незалежний, відповідальний, володіє навичками спілкування та обов'язково має високий рівень знань у своїй спеціальності [5].

Сучасні дослідники виділяють п'ять підходів до управління процесом реалізації стратегій, у яких як головна ознака, що характеризує всі типові підходи, визначений управлінський стиль лідера і/або команди топ-менеджерів

установи:

- командир (авторитарний підхід);
- контролер (контролюючий підхід);
- партнер (підхід за допомогою співробітництва);
- культурний лідер (підхід за допомогою зміни корпоративної культури);
- вихователь чемпіонів (чемпіонський підхід) [7, с. 66].

У Таблиці 1 подається адаптована система підходів до управління реалізацією Стратегії розвитку конкретного закладу охорони здоров'я.

Таблиця 1.

**Підходи до управління реалізацією
Стратегії розвитку закладу охорони здоров'я**

Назва підходу	Головне стратегічне питання для лідера установи/закладу	Ключова роль лідера-керівника закладу охорони здоров'я
Командир (авторитарний підхід)	Як сформульовано стратегію закладу охорони здоров'я?	Фахівець в галузі стратегічного планування
Контролер (контролюючий підхід)	Як простежити за реалізацією ухваленої Стратегії розвитку закладу охорони здоров'я?	Контроль процесу реалізації Стратегії на усіх рівнях управління закладом охорони здоров'я
Партнер (підхід за допомогою співробітництва)	Як залучити управлінську ланку закладу охорони здоров'я до процесу стратегічного планування, щоб вони були відповідальними за реалізацію Стратегії розвитку закладу охорони здоров'я із моменту її запуску?	Основний координатор
Культурний лідер (підхід за допомогою зміни корпоративної культури)	Як залучити до процесу реалізації Стратегії розвитку закладу охорони здоров'я увесь персонал закладу?	Навчальний тренер
Вихователь чемпіонів (чемпіонський підхід)	Як мотивувати управлінців закладу охорони здоров'я, щоб вони прагнули досягнути найкращих результатів за допомогою реалізації Стратегії розвитку закладу охорони здоров'я?	Надання стартових умов і арбітраж переможців

Отже, лідерство в охороні здоров'я повинно забезпечувати: формування та дотримання пріоритетів розвитку національної та територіальної систем і закладів охорони здоров'я; мотивацію персоналу задля забезпечення досягнення мети.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78. Охорона здоров'я. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2002 р. № 117. (Редакція від 25.01.2023, підстава - v0138282-23). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#Text>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я: Закон України від 6 квітня 2017 року № 2002-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19#Text>
3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19 жовтня 2017 року № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>
4. Про схвалення Стратегії розвитку медичної освіти в Україні: Розпорядження КМУ від 27 лютого 2019 р. № 95-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95-2019-%D1%80#Text>
5. Технологія управління закладом охорони здоров'я : дайджест / укладач Г. Я. Єржак. – Дніпро : ДОНМБ, 2018. Вип. 1. URL: http://medlib.dp.gov.ua/jirbis2/images/dajest/health_managment_1_2018_.pdf.
6. Устінов В.О. Основні компоненти стратегії охорони здоров'я: лідерство, управління, громадське здоров'я. Український медичний часопис. 17.05.2017. URL: <https://www.umj.com.ua/article/125363/osnovni-komponenti-strategiyi-ohoroni-zdorov-ya-liderstvo-upravlinnya-gromadske-zdorov-ya>
7. Шкільняк М.М., Кривокульська Н.М. Організаційне лідерство як інструмент організації діяльності закладу охорони здоров'я та її вдосконалення. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2022. № 1 (91). С. 64-69.

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОАЕ

Федянін Віталій Олександрович

Аспірант

Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Анотація: З моменту створення у 1971 р. ОАЕ проводили збалансовану, стриману і прагматичну зовнішню політику. Водночас після «Арабської весни», яка спровокувала значні регіональні зміни, ОАЕ з метою поширення власного регіонального впливу та з міркувань забезпечення безпеки взяли участь у кількох конфліктах, зокрема Ємені, Лівії та Сирії. Це призвело до ескалації відносин з іншими регіональними гравцями, у першу чергу, з Іраном і Туреччиною. Намагаючись вийти із ситуації, з 2021 р. ОАЕ проводять так звану «Diplomacy-first» зовнішню політику, у рамках якої активно відновлюють діалог та відносини з Іраном, Туреччиною, Сирією.

Водночас ОАЕ наголошують, що країна розвинулася до держави середньої сили (middle power). Це вимагає більш активної зовнішньої політики і залучення еміратської дипломатії до регіональних і глобальних питань, зокрема вирішення конфліктів, проблем тероризму, екології, торгівлі людьми, бідності, а також передбачає інтенсивну взаємодію з міжнародними організаціями.

У цьому контексті актуальним є вивчення та аналіз дипломатичної служби ОАЕ як основного інструменту реалізації зовнішньої політики країни. Розглядається структура Міністерства закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ, еміратські закордонні дипломатичні представництва та іноземні дипломатичні представництва в ОАЕ.

Встановлено, що дипломатична служба Еміратів представляє собою розвинуту структуру, яка дозволяє ОАЕ проводити активну і динамічну

зовнішню політику держави «середньої сили».

Ключові слова: ОАЕ, зовнішня політика, дипломатія, міністр, посольство, департамент, консульство

Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ було утворене у 2016 році в результаті злиття Міністерства міжнародного співробітництва та розвитку з Міністерством закордонних справ. З 2006 року міністром закордонних справ ОАЕ є брат діючого президента країни Абдулла бін Заїд Аль Нагаян. Він є основним архітектором сучасної еміратської дипломатичної служби.

У складі МЗС ОАЕ окрім самого міністра закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ А.З.Аль Нагаяна є чотири міністра [1]:

- державний міністр з питань міжнародної співпраці Рим бінт Ібрагім Аль-Хашемі (на посаді з 2016 р., курує питання співпраці з країнами Європи та Північної Америки);

- державний міністр Ахмад бін Алі Аль-Саїг (на посаді з 2018 р., курує питання торговельно-економічної співпраці);

- державний міністр Шахбут бін Нагаян Аль Нагаян (на посаді з 2021 р., курує питання співпраці з країнами Африки);

- державний міністр Халіфа Шахін Аль-Марар (на посаді з 2021 р., курує питання регіональних та міжнародних організацій).

Така кількість міністрів у складі міністерства (замість заступників) дозволяє підвищувати рівень уваги і статус кожного конкретного напрямку.

У Міністерстві діє апарат секретаря (Undersecretary of the Ministry), посаду якого на сьогодні займає Халед Абдулла Більхуль. Він має трьох заступників (Assistant Undersecretary): з консульських питань, з питань протоколу та адміністративно-технічних питань.

Організаційна структура МЗС ОАЕ включає також сім помічників міністра за основними напрямками зовнішньої політики:

1. помічник міністра з питань міжнародного розвитку;

2. помічник міністра з питань міжнародних організацій;
3. помічник міністра з питань прав людини та міжнародного законодавства;
4. помічник міністра з питань безпекового та військового співробітництва;
5. помічник міністра з політичних питань;
6. помічник міністра з торговельно-економічних питань;
7. помічник міністра з культурних питань.

Серед структурних підрозділів МЗС ОАЕ нараховується 33 департаменти, серед яких 7 територіальних департаментів, які відображають пріоритети міністерства:

1. департамент внутрішнього контролю
2. департамент стратегії та майбутнього
3. департамент стратегічних комунікацій
4. департамент планування політики
5. департамент міжнародної допомоги
6. департамент з питань співпраці розвитку
7. департамент міжнародних організацій
8. департамент ООН
9. департамент взаємодії з державними органами
10. оперативний департамент
11. департамент консульських послуг
12. департамент справ громадян
13. департамент справ іноземців
14. фінансовий департамент
15. департамент персоналу
16. департамент інформаційно-технічного забезпечення
17. департамент контрактів і закупок
18. департамент документів та архів
19. департамент інженерних проєктів та інфраструктури

20. департамент безпеки
21. департамент справ дипломатів
22. департамент організації візитів
23. департамент прав людини
24. департамент міжнародного законодавства
25. департамент міжнародного безпекового співробітництва
26. департамент Ради співробітництва арабських держав Затоки та країн

Затоки

27. департамент арабських країн
28. департамент Європи
29. департамент Америки
30. департамент Східної Азії та Тихоокеанського регіону
31. департамент Західної Азії
32. департамент Африки
33. департамент торговельно-економічного співробітництва

Враховуючи кількість населення і територію, ОАЕ мають дуже розгалужену мережу закордонних дипломатичних представництв: 92 посольства, 21 консульство, місію при ЄС, постійне представництво при ООН і відділення посольства у Бонні (Німеччина). Ще більш важливим фактом є кількість іноземних дипломатичних установ на території Еміратів, що підтверджує важливість країни. В ОАЕ працюють 132 посольства іноземних країн, 78 консульств, представництво ЄС, торговельні представництва Греції, Іспанії, Тайваню, представництво Сомаліленду і відділення посольства Великої Британії в Дубаї [2]. Це більше ніж у сусідній Саудівській Аравії і значно більше ніж в інших країнах Ради співробітництва арабських держав Затоки. В ОАЕ розташована штаб-квартира Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії.

Варто звернути увагу, що останніми роками ОАЕ приділяють увагу гендерній рівності у системі дипломатичної служби. Жінки призначені на посади послів ОАЕ у Франції, Польщі, Вірменії, Чорногорії, Єгипті, Коста-Ріці,

Тунісі. Постійним представництвом ОАЕ при ООН також керує жінка – посол у ранзі міністра Лана Закі Нусейбе, яка також є помічницею міністра закордонних справ з політичних питань. Серед причин активного розвитку Міністерства закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ та еміратських закордонних дипломатичних установ виділяється перехід Еміратів у статус держави середньої сили (middle power). Після «арабської весни» ОАЕ не асоціюють себе з маленькою країною. У контексті розвалу старої арабської регіональної системи і традиційного арабського центру ваги, зменшення присутності його великих столиць, таких як Каїр, Дамаск, Багдад і Алжир, почала формуватися регіональна система арабської Затоки як зростаючий політико-дипломатичний центр, яким керують кілька арабських столиць, а саме Ер-Ріяд та Абу-Дабі і якоюсь мірою Доха [3, с. 89].

У контексті змін еміратської зовнішньої політики упродовж останніх років наголошується на помітному збільшенні ролі ОАЕ на Близькому Сході. Після 2011 року все більш чітко видно, що ОАЕ більше не є другорядним гравцем на Близькому Сході і зробили очевидні зміни у політичному підході, проводячи все більш активну зовнішню та безпекову політику і проявляючи себе як ведуча регіональна сила [4, с. 13]. ОАЕ прагнуть діяти як регіональна держава, активно і систематично долучаючись до процесів на Близькому Сході та Північній Африці, зокрема протидії поширенню політичного ісламу і стримуванню поширення впливу Ірану. Об'єднані Арабські Емірати проводять все більш наполегливу, войовничу та самостійну зовнішню політику, яка була, зокрема, викликана початком «арабської весни» [5]. Упродовж останнього десятиліття баланс між жорсткою та м'якою силою у зовнішній політиці ОАЕ мінявся. На відміну від свого батька діючий президент ОАЕ Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян проводив свою зовнішню політику в активній, авангардній, а часом і агресивній формі [6]. Щоб перетворитися на державу середньої сили і компенсувати малий розмір (географічно і по кількості населення), ОАЕ створили сучасні збройні сили і регіональні проксі-формування, а також залучають іноземних найманців. Паралельно Емірати розвивають мережі

регіональних альянсів для посилення політико-дипломатичної позиції.

Висновки. Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ під керівництвом Абдулли бін Заїда Аль Нагаяна представляє собою розвинуту структуру, створену для проведення активної зовнішньої політики держави «середньої сили» і реалізації зовнішньополітичних завдань, поставлених еміратським керівництвом. Емірати мають розгалужену систему закордонних дипломатичних установ, яка дозволяє забезпечувати дипломатичну присутність у всіх ключових точках світу. Також кількість дипломатичних представництв іноземних держав на території ОАЕ більша, ніж у сусідніх арабських монархіях, що підтверджує регіональну важливість Еміратів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ministers. Ministry of Foreign Affairs & International Cooperation. Retrieved from <https://www.mofaic.gov.ae/en/the-ministry/the-ministers> (дата звернення: 11.02.2023).
2. Embassy Pages. The EmbassyPages. Retrieved from <https://www.embassypages.com/uae> (дата звернення: 15.04.2023).
3. بيروت. المعاصر العربي التاريخ في الخليج لحظة. الله عبد الخالق ع بد. 247. ص. 2019. ال فارابي، دار
4. Ebtessam Al Ketbi, “The UAE Power-Building Model and Foreign Policy Shifts”. Abu Dhabi: Emirates Policy Center, 2021, p. 170.
5. Karam Shahrour. The evolution of Emirati foreign policy (1971-2020): The unexpected rise of a small state with boundless ambitions. Retrieved from <https://www.sciencespo.fr/kuwait-program/wp-content/uploads/2021/02/Shahrour-Karam-The-evolution-of-Emirati-foreign-policy-1971-2020.pdf> (дата звернення: 20.04.2023).
6. Moran Zaga. The UAE under attack: a foreign policy test. Retrieved from <https://dayan.org/content/uae-under-attack-foreign-policy-test> (дата звернення: 15.04.2023).

PHILOLOGICAL SCIENCES

УДК 811.111

STRUCTURAL AND SEMANTIC PROPERTIES OF ENGLISH PARENTHETICAL ELEMENTS IN SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXTS ON ROAD CONSTRUCTION TECHNOLOGIES: TRANSLATION ASPECTS

Moshkovska Liudmyla Mykolaivna

Senior Lecturer

Zakonnova Olena Oleksiivna

Student

National Transport University

Kyiv, Ukraine

Abstract: The article tackles upon the issue of the functional potential of English parenthetical elements in scientific and technical texts on road construction technologies. Parentheticals are considered as discourse markers that are mainly expressed by adverbs, prepositional phrases and appositive clauses. Seven groups of parentheticals are distinguished according to structural and semantic criteria. The transformational approach is substantiated to be the most appropriate one to adequately convey their meanings into the target language.

Key words: parenthetical elements, linking transition devices, syntactically independent units, appositive clauses, transformations

Parenthetical elements are regarded as a syntactic peculiarity of English scientific and technical texts aimed at providing cohesion and coherence of the scientific and technical text that encompasses a chain of logically selected arguments to describe, compare, substantiate, disprove a scientific idea or to cover modal propositions, metalinguistic comments [1]. Moreover, they function as discourse markers focusing on the ongoing deliberations to underline the author's attitude or

comments, clarify some challenging points or to support a smooth shift from one idea to another, extending or narrowing the focus/ scope of the topic [2]. Apart from being inalienable components in the structural organization of the scientific and technical text, they facilitate the main rhetorical strategies realization in the transport discourse which are argumentation and persuasion for substantiation of credible information. Thus, English parentheticals in the translation plane can cause some difficulties in choosing the appropriate equivalent since the complex approach to their faithful interpretation has not been fully elaborated, taking their structural and semantic peculiarities into account.

In the process of the issue research, it has been found that the functional nature of parentheticals as well as some ways of their rendering into the target language have been investigated by such Ukrainian and foreign scholars as: M. Blokh, V. Karaban, A. Usoniene, C. Illie. According to the latest investigations, the parenthetical enclosure is viewed as a detached speaker-bound modifier of any sentence part or the whole of the sentence. They are also considered as independent units inserted in-between other sentence parts while others can be subordinate clauses or even phrases generally inserted inside another sentence [3]. Furthermore, parentheticals are stated to represent sentential and intersentential strategies of planning, signalling, explicating, grounding and evaluating the current issue of scientific interest [4].

In the course of our studies, one hundred parenthetical units in the English scientific and technical texts on road construction technologies were identified and classified in accordance with structural and semantic criteria in order to choose the optimal means of their adequate rendering into Ukrainian.

So, the first largest group includes parentheticals as linking transition devices expressed by conjunctive adverbs or adverbs ending in -ly in the initial position of the sentence. “*Additionally, highways have lower speed limits than freeways ...*.” In this case, the adverb “*additionally*” can be rendered by the Ukrainian parenthetical equivalent “*до того ж*” or by the prepositional phrase “*на додачу до*” through the grammatical replacement transformation.

The second group encompasses contrastive parentheticals expressed by prepositional phrases at the beginning of the sentence to compare the capabilities of highways and freeways' performance. "*On the contrary, highways have traffic signals... .*" The prepositional phrase "*on the contrary*" is rendered into Ukrainian by the word-group "*на противагу вище зазначеному*" through the addition transformation.

The third group contains the appositive word-groups in the middle of the sentence or in the post-posed position to the subject group, separated by dashes, to make the argument more compelling by means of referring to the primary or authoritative source. "*Highways – according to AZDOT –*" The parenthetical element in the source language version is conveyed into Ukrainian by the adverbial participle phrase "*Посилаючись на Міністерство транспорту Арізони, автомагістралі*" through the mixed transformation of transposition and grammatical replacement.

The fourth group consists of generalizing appositive clauses with the author's viewpoint, placed in the final position of the source language sentence, detached by a dash. "*...we specialize in restoring Caterpillar 140 G... motor graders ... – so you can get the benefits of a new motor grader at a fraction of a new machine.*" - "*Таким чином, ви можете відчутти переваги нового автогрейдера лише за частину вартості нової машини.*" In this example, it is better to resort to the syntactic transformation of partitioning, translating the parenthetical clause by a separate sentence into Ukrainian in order to shift the focus of new information in the summarizing part, thus making it clearer and more attractive for the target audience with the advertising purposes.

The fifth group is employed to give additional information about the technological process. "*... the Internet of Things (IoT) is maximizing quality control – and slashing job time – by managing*" The parenthetical phrase in the middle of the sentence, put in dashes, is translated by the Ukrainian noun cluster "*шляхом скорочення робочого часу*" in the function of the adverbial modifier of manner through the grammatical replacement transformation.

The sixth group covers the appositive clauses in the initial position to refer to the well-established definitions of concepts when grounding the information credibility. “*As the term suggests, such road types ...* .” – “*Саме за визначенням цього поняття, ...* .” It is translated by the Ukrainian noun cluster with the emphatic adverb “*саме*” through the mixed transformation of grammatical replacement and addition.

The last group is characterized by restrictive parenthetical phrases in brackets positioned in the middle of the sentence to single out particular cases, places, processes, materials. “*... and (in some cases) restricted access ...* .” They are conveyed into the target language by the full equivalent “*в деяких випадках*” or by the adverbial clause of concession through the grammatical replacement transformation “*Хоча трапляється в деяких випадках ...* .”

To sum up, parenthetical elements are considered syntactically independent units that are placed at the beginning, in the middle or at the end of English sentences being separated by commas, dashes and brackets. In addition, they realize different functions in scientific and technical texts on road construction technologies. With the reference to structural and semantic criteria, seven predominant groups have been singled out in order to elaborate the appropriate translation versions. Hence, the transformational approach has enabled to discern grammatical replacement, partitioning, addition, transposition and mixed types of transformations to adequately convey their meanings into Ukrainian. In the perspective, it is worth analyzing the functional aspect of English parentheticals in different genres of texts in order to substantiate some other approaches for achieving their full or partial equivalence in translation.

REFERENCES:

1. Parentheticals in Spoken English The Syntax-Prosody Relation, pp. 1 - 17. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139032391.001> [Opens in a new window]. Publisher: Cambridge University Press. Print publication year: 2014. (date of access: 17.04.2023).

2. Cornelia I. Dialogue Analysis 2000: eBook. 2011. 404 p.
3. Mirzazoda Durdonahon M. K. Models of Sentences and Parenthetical Parts of The Sentence in Our Speech. EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR). 2020. Vol. 6, no. 9. P. 410–414. URL: <https://doi.org/10.36713/epra2013> (date of access: 17.04.2023).
4. Usonienė A. Contemporary Approaches to Baltic Linguistics: book. 276th ed. Berlin: De Gruyter Mouton, 2017. URL: <https://doi.org/10.1515/9783110343953-012> (date of access: 17.04.2023).

TO THE ISSUE OF THE TEEN SLANG

Pampura Svitlana,

PhD in Philology,

Donbas State Pedagogical University

Sloviansk, Ukraine

Kutepova Theresa,

student, Philological department

Donbas State Pedagogical University

Sloviansk, Ukraine

Introduction. No wonder the English language is modernizing and evolving every day, and the fact that it becomes a key language in the world makes both a positive and negative impact. Today's English is not only an international language, it makes a huge impact on the cultural base, communication and grammatically. With western films taking over the world of cinematography, more and more slang words and shortened sentences are being used and utilized in the modern world. It is the lively colloquial speech that you hear in shops, cafes, clubs, public transport and on the street while traveling abroad. A significant part of it falls on the so-called non-literary vocabulary – jargon and slang, which we will talk about in this article.

Purpose. In this article there made an attempt to identify the causes of the emergence of slang as a certain language layer. The material includes the most commonly used colloquial constructions and is collected on the basis of dialogues from popular Western TV series, entertainment television shows, modern musical compositions and popular posts on international social networks

Discussions. Oxford Dictionary defines slang as “a type of language consisting of words and phrases that are regarded as very informal, are more common in speech than writing, and are typically restricted to a particular context or group of people” [1]. This lexical layer is very dynamic: new expressions are constantly appearing in it, and old ones – losing popularity and predictably going out of use – are gradually forgotten and disappear. Especially in the early teen years, the usage of slang words comes out naturally to them. Saying “*Dunno*” instead of “*I don't know*” or “*wanna*,

gonna” instead of “*want to, going to*” is basically the normality to young people nowadays. Slang language consists of words and sentences that are regarded as very informal, are more common in speech than writing, and are typically restricted to a particular context or group of people. It can offend people if it is used about other people or outside a group of people who know each other well. Youth speech is really expressive; there is practically no emotionally neutral vocabulary in it. Therefore, when studying modern slang in English, clearly remember what shade each individual phrase carries. So, the word “*Noob*” means not just a beginner, but a person who does not know how to do something, pestering with questions and constantly complaining about his failures, without making any attempts to learn a particular business. This designation is clearly negative, derogatory [3]. The use of slang is also very flexible in its use because there are no rules for it to use. Another reason is using slang when hanging out with friends, which makes it very common and easy to communicate. However, it turns out that not only when teenagers gather in person, slang is also very often used on social media. The language is embedded in their lives and cannot be separated, just like the social media they use every day as well as slang. They use social media using slang, and indeed at first social media also introduced slang among the younger generation [2]. Therefore, slang cannot be separated from social media, because they are one unit. Most teenagers *wanna* text and communicate the easy way and that is well respected since everyone has their own choice of words and their own mentality, but the problem doesn’t start here. The grammatical way of each word and its correct structure are distributed and concreted into their own perfectly organized in syntactic position. If you are supposed to say “*I don’t know*”, then the correct form goes with subject + verb + object, the school system teaches and ensures the correct way to write and express a correct English sentence. In means of this, the clashes between the English of the modern society and the English of the school pose some issues in the written variant. With the Modern English taking over the world, the texted and written becomes much more complicated. Written slang differs from the literary norm not so much in expressiveness as, first of all, in brevity. There is little emotionality in it, since its

main task is to save the time and effort of the writer. People now tend to write down not the correct form but the shortened way saying they are used to it much more than the usual way, saying it is way easier for them! Here are some of the most popular expressions, many of which you have probably seen on Facebook or Twitter: “c” - “see”, “u” – “you”, “ur” – “your”, “y” – “why”, etc. [3].

We are not gonna mention the fact that how much the students in educational systems commit mistakes in these fields and especially grammar-wise. Especially in the slang part, like for example “I feel you”, “I gotchu”, “bummer”, those slangs come from the modern cinema and films nowadays. The main aspect to resolve the problem is to distinguish correctly and carefully what is the difference between what is said in everyday life and what should be considered esthetic and respectful to the hierarchy of the modern world. For example, you can’t come up to a court room and just say “*Wattam trynna say is...*” and so on; there is a certain etiquette to follow and some rules and grammatical structures to follow in order to live up to the expectation of the society. Differentiating between the filmography and the written and spoken is also a key resolution to this conveying issue. The world of films is very different from what we want to perceive it. The slang words and abbreviations used there are meant to be only used there for speech purposes and to the actors themselves. The usage of those slangs could be used in the daily speech between friends and family but not in any way for professional purposes.

Some of the slangs used in our daily life:

1. What’s up? (How are you/ what are you doing/ what are you up to)
2. I gotchu. (I got you, I have your back)
3. My bad! (Sorry, my mistake)
4. No biggie. (No worries, it’s okay)
5. Bummer/Shady/ Sweet. (To express)
6. Getting hitched. (Getting married)
7. I’m down/I’m in/sign me up. (I agree with what you suggest so let’s go)
8. Grub. (Food)
9. Wasted/ Boose. (To be drunk/ a drink)

10. Pig out. (Pig out)
11. Ditch something. (Get rid of something or someone or stop doing something)
12. Screw up. (To forget something)
13. To cram/to ace (To fail/ to pass a test)
14. Freebie. (To get a product of something else for free)
15. A buck (a dollar)
16. To bail. (to leave abruptly)
17. Busted. (Caught doing something wrong)
18. A whiz. (a really smart person)
19. A noob. (A loser)
20. It sucked. (Something that was definitely not going well)

Conclusion. Slang is closely related to culture, history and other social aspects of the life of the country. Thanks to the Internet, English colloquial vocabulary is spreading around the world at an incredible rate. As soon as a new phrase is heard in a popular series, the very next day it is used with pleasure on all continents. That is why, when mastering spoken English, experts recommend not to dwell solely on the development of common and literary vocabulary, but to pay special attention to the study of slang, in particular, as a linguistic reflection of the life of young people and adolescents.

REFERENCES

1. Oxford Dictionary. URL: <https://languages.oup.com/google-dictionary-en/>
2. Rahmania Maulidiya, Sofia Emanuella Wijaya. Language Development of Slang in the Younger Generation in the Digital Era. URL: <https://osf.io/xs7kd/download>
3. Словарь современного английского языка. London Express Schools. URL: <https://london-express.ru/blog/slovar-sovremennogo-angliyskogo-slenga/>

XX СТ. – ЗМІНА РОЛІ ЖІНКИ В ЛІТЕРАТУРІ XX СТОЛІТТЯ

Науковий керівник:

Волкова Марина Юрївна

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології

Наливайко Аліна Максимівна

Студент

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

Анотація: Ця наукова стаття присвячена дослідженню зміни ролі жінки письменниці в літературі XX століття. У контексті суспільного прогресу та розширення прав жінок, роль жінки у літературі стала предметом глибокого переосмислення та еволюції.

Стаття аналізує ключові етапи та важливі події, які сприяли зміні статусу та ролі жінки письменниці. Вона розглядає вплив феміністичного руху на літературну сферу, особливості творчості видатних письменниць того часу, а також їх внесок у розвиток сучасної літератури.

У статті також звертається увага на те, як вони використовували літературу як інструмент для вираження своїх ідей, проблем, суспільних переживань та феміністичних принципів. Досліджуються твори таких авторок, як Вірджинія Вулф, Маргарет Етвуд та інших, які змінили підхід до літературного творчості та просунули гендерні питання в центр літературної дискусії.

Стаття базується на аналізі академічних досліджень, літературних джерел та критичних статей, що дозволяє представити повну картину зміни ролі жінки письменниці в літературі XX століття. Вона є цінним внеском у дослідження літературної історії та гендерних студій, а також стимулює подальше дослідження цієї проблематики.

Ключові слова: жінка письменниця, література XX століття, фемінізм, гендерні студії, творчість, роль, статус.

Top of Form

XX століття стало початком чогось зовсім нового. За висловлюванням німецького письменника Т.Манна [1], наголошуючи, що «це історична віха, яка відзначила кінець одного світу і початок чогось абсолютно нового» [2]. Цей період можна охарактеризувати як новий етап розвитку світової літератури у зв'язку з низкою подій, які повипливали на зображення жіночих образів у літературних творах. XX століття є визначним етапом у світовій літературі, адже саме воно подарувало людству надію на зміни, але водночас стало суцільним розчаруванням [3, с. 17].

XX століття назавжди змінило історію, адже саме у XX столітті жінки отримали право голосу, а разом з тим можливість відстоювати думку у правовому полі. Саме завдяки суфражисткам та їх активним діям жінки отримали цю можливість. Суфражизм виник на початку XIX століття, однак набув поширення лише на у XX столітті [4, с. 22]. Варто згадати Е.Пол, адже завдяки її сміливості та рішучості було прийнято поправку до Конституції у 1920 році. Ціною власної свободи вона виборола можливість на довгоочікувані зміни. Е.Пол проводила просвітницьку роботу, наслідуючи британських суфражисток, організовувала мітинги та протести поруч з Білим домом. За власну позицію Е.Пол відбувала покарання у тюрмі, а згодом у психіатричній лікарні. Її шанси на перемогу були мізерні, тому її образ став прикладом для багатьох дівчат, надихнув письменників на рішучі зміни у зображенні літературних героїнь.

Ставлення до жінок письменниць у XX столітті значно змінилося порівняно з попередніми епохами. За минулі століття їм було набагато складніше виявляти свій таланти у літературі та займати високі пости в літературних колах. Проте вже в перші десятиліття XX століття письменниці здобули певну популярність і досягли успіхів у літературному світі. Серед них були такі відомі авторки як В.Вульф, К.Менсфілд, Д.Ричардсон, К.Чопін,

М.Етвуд та інші.

Проте, не зважаючи на успіхи, письменниці часто стикалися зі стереотипами та дискримінацією у світі літератури. Багато видавництв відмовлялися публікувати твори жінок, а критики не відносилися до їх творів серйозно. Також у цей час були поширені стереотипи про те, що жінки не здатні створювати високоякісну літературу або що вони не можуть конкурувати зі своїми чоловічими колегами.

Але згодом почались зміни. Жінки-автори все частіше з'являлися на сторінках видавництв, їх твори здобували популярність, отримували високу оцінку критиків. Вони стали представляти різноманітні жанри та теми, включаючи феміністську літературу, допомагали змінити ставлення до ролі жінок у літературі, звертаючи увагу на жіночі цінності та образи, які впродовж багатьох століть викреслювалися з літературних творів. Іншими словами, жінка перестала бути об'єктом, натомість стала суб'єктом, намагаючись змінити стереотипи, які впродовж десятиліть укорінилися в свідомості людей [5].

Відома письменниця В.Вулф, піднімаючи жіночі питання у своїх творах, а тому і зосереджується на важливішому: соціальному стані жінки у «чоловічому» світі, проблеми жіночої долі, пошуки жінки свого місця. Її героями зазвичай є жінки, які намагаються віднайти себе. Одним з ключових творів В.Вулф є роман «Місіс Деллоуей» [6]. Цей твір є важливим не лише як зразок літератури, написаний жінкою, а й те, що дозволяє читачеві зануритися в реальність жінки, зрозуміти її стан та думки. Авторка майстерно промальовує емоційні стани, відносини з чоловіками, пошуки та вагання жінки.

Варто згадати одну з найвідоміших канадських письменниць Маргарет Етвуд, адже саме вона змальовує в своїх творах образи сильних, незалежних, сучасних та освічених жінок. Це і є важливим для феміністичної критики, оскільки у творах Маргарет Етвуд жінки діють логічно та не покладаються на чоловіків. Разом з тим, героїні мають нову систему цінностей, а тому не бояться конкурувати та боротися за власне щастя. Цінності та проблеми жіночих героїнь змінюються, і якщо раніше жінки з дитинства мріяли про сім'ю

заможного чоловіка та успішний шлюб, то у творах Маргарет Етвуд героїні намагаються знайти себе та стати вільними [7].

Більшість її творів присвячені феміністичній тематиці, а тому досить часто героїні письменниці – жінки сильні та вольові, на долю яких випали випробовування. Героїні Маргарет Етвуд досить часто є жертвами політичних режимів та певних порядків. Саме тому свідомий вибір героїнь жінок і є її феміністичною боротьбою. Історія, написана жінкою про життя жінки – було щось новим та свіжим. Вона ніби дає можливість читачам побачити історію через жіночі образи, розвиток їх персонажів у творі, переживання та потрясіння.

Маргарет Етвуд розвиває своїх жінок, робить їх сильнішими та мудрішими. Допомагає їм прозріти та позбутися страху. Зазвичай у творах, героєм, який протестує проти системи та держави, був чоловік. З давніх давен саме чоловік асоціювався з силою та мужністю. Однак у її творах цю роль перебирають на себе жінки. Вони борються за свободу, не погоджуються з викривленими правилами та біблійними трактуваннями, намагаються залишатися сильними та безстрашними. Це можна пов'язати з активною феміністичною позицією письменниці та небажанням повертатися в патріархальний устрій.

Так, можна зробити висновки про те, що у ХХ столітті роль письменниці змінилася на більш активну у порівнянні з попередніми століттями. Вони досліджують широкий спектр тем, пов'язаних з жіночим досвідом, включаючи сексуальність, сімейні відносини, материнство, роль у суспільстві та інші. У літературі ХХ століття поступово зникла традиційна уява про жінок як про слабкі та беззахисні створіння, замість цього літературним героєм стала сильна й незалежна жінка-особистість.

Так, художня література стала платформою для висвітлення гендерних проблем та дискримінації жінок, що зробило літературу ХХ століття важливим інструментом в боротьбі за рівність статей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мор Т. Утопия. Москва : Наука, 1978. 272 с.
2. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література. Від античності до першої половини ХІХ століття: Історико-естетичний нарис : навч. посіб. для студ. вузів. Київ : КМ Академія, 2004. 360 с.
3. Башкирова О. М. Фемінне прочитання історії в сучасній українській романістиці: деміфологізація і поетика повсякденного. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. Vol. VI (48), iss. 161. P. 15–19.
4. Бовуар С. де. Друга стать : у 2-х т. / пер. з фр. Н. Воробйової, П. Воробйова, Я. Собко. Київ : Основи, 1994. Т.1. 390 с. ; 1995. Т. 2. 392 с.
5. Вульф Н. Міф про красу. Стереотипи проти жінок / Наомі Вульф. – Москва: Альпина Паблишер, 2013. – 445 с.
6. Вулф В. Місіс Делловей / пер. Т. Бойко. Київ : Комубук, 2016. 208 с.
7. Етвуд М. Оповідь Служниці : роман / пер. з англ. О. Оксеніч. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2017. 272 с.

СТИЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНОГО СЛЕНГУ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ СЕРІАЛІВ)

Вірцан Анна Євгенівна

студентка

Харківський авіаційний інститут

м. Харків, Україна

Анотація: Стаття обговорює стилістичні та культурні виклики, які виникають при перекладі сучасного молодіжного сленгу в американських молодіжних серіалах. Основний акцент зроблено на значенні культурного контексту, соціолінгвістичних особливостей і динамічної природи сленгу. Автор аргументує, що успішний переклад сленгу вимагає не лише мовної компетентності, але й глибокого розуміння культур, які з'єднує перекладач, а також чутливості до змін, які відбуваються в сучасному світі.

Ключові слова: переклад, молодіжний сленг, американські серіали, стилістика, соціолінгвістика, культурний контекст, культурна чутливість, динаміка мови.

Переклад сучасних американських молодіжних серіалів вимагає від перекладача не лише глибокого розуміння семантики та контексту оригіналу, але й знання та вміння передати стилістичні особливості мови, особливо сленгу. Ця стаття зосереджується на стилістичних аспектах перекладу сучасного сленгу, зокрема у молодіжних американських серіалах.

Сленг є невід'ємною частиною сучасної молодіжної культури і відіграє важливу роль у формуванні спільноти. Він допомагає виразити ідентичність, створює почуття належності до певної групи і є засобом самовираження. У молодіжних серіалах сленг часто використовується для надання діалогам більшої автентичності та живості [4, с. 296].

Переклад сленгу вимагає від перекладача великого такту, креативності і знань культури, в якій він використовується. Прямий переклад сленгових

виразів часто втрачає оригінальний смисл або звучить неестественно в цільовій мові. Тому перекладачам доводиться шукати аналогічні вирази в цільовій мові або адаптувати переклад, щоб він звучав природно і зберігав оригінальну інтенцію.

Стилістичні аспекти перекладу сленгу включають, зокрема, вибір відповідного рівня мови, використання ідіом та кальок, адаптацію культурних реалій та гумору. Важливо не лише передати смисл, але й зберегти стилістичну колоритність та емоційну насиченість оригіналу.

Вибір відповідного рівня мови в перекладі сленгу вимагає уважного вивчення контексту. Наприклад, формальний стиль в цільовій мові може не відповідати невимушеності оригіналу. З іншого боку, занадто вульгарний чи образливий сленг може бути неприйнятним для цільової аудиторії. Перекладач повинен знайти золоту середину, що відповідає стилю оригіналу та культурним нормам цільової аудиторії [2, с. 205].

Використання ідіом і кальок може бути ефективним засобом передачі сленгових виразів. Однак, перекладач повинен бути обережним, щоб не використовувати вирази, які звучать незрозуміло або викликають неправильні асоціації в цільовій мові.

Адаптація культурних реалій та гумору - це ще один важливий аспект перекладу сленгу. Наприклад, в американських молодіжних серіалах часто використовуються культурні посилання, такі як імена знаменитостей, назви брендів або популярні меми. Перекладач повинен вміло адаптувати такі посилання, замінюючи їх на відповідні в цільовій культурі, або пояснюючи їх в примітках.

Завершуючи, варто зазначити, що переклад сучасного сленгу - це складне і в той же час захоплююче завдання, яке вимагає не лише глибоких знань обох мов, але й культурного вміння "читати між рядками". Це є викликом, але і великою можливістю для перекладачів проявити свою креативність та глибоке розуміння культурних контекстів.

Переклад сучасного сленгу в молодіжних серіалах також має важливе

соціальне значення, оскільки він допомагає молоді різних країн зрозуміти одне одного краще. Він створює мости між культурами та сприяє міжкультурному діалогу [1, с. 141].

Водночас, перекладачі повинні бути свідомими відповідальності, яку вони несуть, передаючи таку чутливу та динамічну частину мови, як сленг. Вони повинні враховувати не лише лексичний зміст, але й соціолінгвістичний контекст, в якому використовується сленг.

Тому, під час перекладу сленгових виразів з американських молодіжних серіалів, важливо не тільки зберегти "дух" оригіналу, але і врахувати соціальні, культурні та історичні особливості мови й культури отримувача.

Усе це вимагає від перекладача не тільки мовної компетентності, але й глибокого розуміння культур, що він з'єднує, а також чутливості до змін, які відбуваються в сучасному світі.

Перекладачі, які працюють з американськими молодіжними серіалами, також повинні бути в курсі актуальних тенденцій, сленгу та поп-культури, щоб ефективно передавати особливості сучасного молодіжного діалогу. Вони мають бути готовими до постійного самовдосконалення та відстежувати нові явища в мові, оскільки сленг швидко змінюється та розвивається.

Крім того, перекладачі можуть співпрацювати з молодіжними консультантами або проводити дослідження серед цільової аудиторії, щоб краще розуміти їхні потреби та перекладачеві відповідно до них налаштовувати свій переклад.

Навчальні програми з перекладу також можуть враховувати специфіку перекладу молодіжного сленгу, організовуючи семінари, майстер-класи та воркшопи з практичними завданнями та обговоренням складних випадків перекладу [3, с. 52].

В результаті, важливо підкреслити, що переклад сучасного молодіжного сленгу в американських серіалах є надзвичайно важливим для створення міжкультурного діалогу та поширення американської культури на світовому рівні. Це вимагає від перекладачів не тільки глибоких знань мов, але й

здатності до аналізу, креативності та культурного чуття. Успішний переклад молодіжного сленгу дає можливість зрозуміти та цінувати інші культури, сприяючи толерантності та глобальному співробітництву.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко К. Співвідношення сленгової лексики української та англійської мов: лексикографічний та перекладацький аспекти //Наукові записки. Серія «Філологічні науки». 2016. №81 (4). С. 141-142.
2. Денисюк, Л. В., Данілова Н. Р. Англійський молодіжний сленг як засіб самовираження та відображення світогляду тінейджерів. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2014. Вип. 2. С. 205-208
3. Заводна Л. Сучасний погляд на молодіжний сленг. Нова педагогічна думка, 2014. № 1. С. 52–55
4. Онушканич І., Штогрин М. Сленг як перекладознавча категорія: поняття, етимологія, способи перекладу// Вісник Житомирського державного університету. Серія «Філологія». 2013. №3. С. 296-300

**НОМІНАЦІЯ ПЕРСОНАЖІВ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ
ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНИ РОМАНУ ДЖЕЙН ОСТІН
«PRIDE AND PREJUDICE»**

Карпенко Олена Юріївна,
д.філол.н., професор
Крилова Евіта Вікторівна,
Студентка

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Анотація: Метою дослідження є аналіз використання номінацій персонажів головною героїнею твору в діалогічному мовленні. Об'єкт дослідження — номінація персонажів в художній літературі. Предметом дослідження є аналіз номінації персонажів за допомогою власних назв та вторинної номінації персонажів в романі Джейн Остін «Pride and Prejudice». Матеріалом дослідження послуговував роман Джейн Остін «Pride and Prejudice». Методи дослідження. У роботі було використано описовий (декскриптивний) метод для інвентаризації і таксомонії досліджуваних одиниць. Було залучено загальнонаукові методи аналізу і синтезу для систематизації наукових здобутків у межах обраної наукової проблематики та розробки комплексного підходу до об'єкту дослідження; метод індукції та дедукції, вжитий для узагальнення результатів окремих конкретних спостережень і, водночас, конкретизації та деталізації загальних тверджень.

Ключові слова: власна назва, номінація, вторинна номінація, діалогічне мовлення.

Серед найважливіших у сучасній ономастиці залишається питання про особливості вживання власного імені в літературному тексті. Первинна номінація персонажів художнього твору вказує на головних героїв, які діють у тексті. Ця номінація може включати такі елементи, як характер, мотивацію,

зовнішній вигляд, взаємини з іншими персонажами, роль у сюжеті тощо. Персонажі можуть бути прототипами реальних людей, символізувати різні ідеї або концепції, а також мати психологічний розвиток протягом художнього твору. Персонажі можуть бути як позитивними, так і негативними, а їхні дії та рішення впливають на розвиток сюжету та емоційну віддачу читача.

Однією з характерних рис художнього дискурсу є активне використання у творах вторинних номінацій, зокрема онімних перифразів, які виступають яскравим засобом характеристики, насамперед персонажів, що дає змогу письменнику виразити авторську позицію щодо того чи іншого героя [Буда, с. 18].

Під повторною номінацією (іноді званою вторинною у широкому сенсі цього слова) зазвичай розуміється називання вказаного раніше у тексті денотату – особи, дії, якості – у подальшому описі. У більшості випадків номінація даного типу несе додаткову інформацію, включаючи емоційність та експресивність.

До повторної номінації належить будь-яке повторне використання мовної одиниці у тексті. У вузькому значенні слова саме вторинна номінація, будучи повторною у синтагматичному плані, несе у собі додаткове експресивне навантаження.

Засобом вторинної номінації може виступати не лише окремо взяте слово, але й словосполучення та речення. Таким чином, вторинна номінація може бути як цілісно оформленою (виражена словом), так і окремо оформленою (виражена одиницями синтаксичного рівня мови). Окремо оформлена номінація, як правило, характеризує цілі мовленнєві ситуації [Гак, с. 23].

Позначення персонажа через власне ім'я, як правило, стилістично нейтральне в художньому контексті. Це можуть бути номінації на прізвище, ім'я, по батькові, прізвисько, зменшувально-пестливе ім'я. Як позначення персонажа виступають і імена загальні. В оповіданнях зустрічаються, по-перше, номінації за статтю (і найбільш загальне позначення через іменник «людина»), конкретизовані визначенням, що належать до них, що дають читачеві уявлення

про зовнішність і душевні якості персонажа; по-друге, відносні позначення: за спорідненістю та за взаємовідносинами з героями твору; по-третє, різноманітні номінації за родом занять, віком, особливостями зовнішності, за виконуваною на даний момент функцією. Ще одну групу номінацій складають іменники з оціночною семантикою [Кунтыш, с. 37].

Аналіз номінацій як засобу вираження мовної особистості персонажа є одним із найпоширеніших способів характеристики мовної особистості, тому це і складає актуальність даного дослідження.

Метою дослідження є аналіз використання номінацій персонажів головною героїнею твору в діалогічному мовленні.

Об'єкт дослідження — номінація персонажів в художній літературі.

Предметом дослідження є аналіз номінацій персонажів за допомогою власних назв та вторинної номінації персонажів в романі Джейн Остін «Pride and Prejudice».

Матеріалом дослідження послуговував роман Джейн Остін «Pride and Prejudice».

Методи дослідження. У роботі було використано описовий (декриптивний) метод для інвентаризації і таксомонії досліджуваних одиниць. Було залучено загальнонаукові методи аналізу і синтезу для систематизації наукових здобутків у межах обраної наукової проблематики та розробки комплексного підходу до об'єкту дослідження; метод індукції та дедукції, вжитий для узагальнення результатів окремих конкретних спостережень і, водночас, конкретизації та деталізації загальних тверджень.

Діалогічне мовлення Елізабет Беннет має самовпевнений та вільний віддтінок. Головна героїня прагне до прямого вираження думок та не втрачає впевненості у діалозі з більш поважними у соціумі особами. Її відношення до героїв роману можна прослідкувати в їх номінації. В кожному типі оповіді є певна різниця в використанні тих або інших ономасіологічних одиниць. Тому в цьому розділі ми проаналізуємо функціонування найменувань саме в діалозі, щоб потім дати характеристику Елізабет Бенет порівнюючи її відношення до

героїв роману в різних типах оповіді.

Перший персонаж, до якого звертається Елізабет, це місіс Беннет, її мати. Елізабет часто висловлює своє невдоволення щодо поведінки матері та її постійних спроб видати доньок заміж за багатих наречених. Вона вважає, що мати надто багато уваги приділяє статусу та багатству, не враховуючи при цьому справжні почуття доньок. Елізабет часто сперечається з матір'ю і намагається довести їй, що шлюб має бути побудований на коханні, а не на грошах та статусі. Наприклад, в одній зі сцен вона каже: «You think that all women are the same as you are ready to sacrifice everything for the sake of an advantageous marriage. I can't think like that because I know otherwise» [Austen, p. 190]. Елізабет намагається переконати матір, що вона не така, як усі жінки, і що не готова жертвувати своїми почуттями заради матеріального добробуту. Загалом, Елізабет часто виступає проти думки матері та намагається довести їй свою правоту. Але вона завжди з поважливо звертається до матері (використовує такі зверення, як «my mother» [Austen, p. 4], «mamma» [Austen, p. 4]). Іноді Елізабет висловлює своє невдоволення та роздратування. В одній зі сцен вона каже: «Mother, why do you always want to marry me off to the first person who seems rich and prestigious enough to you?» [Austen, p. 71].

Елізабет також часто сперечається зі своїм батьком, який не завжди розуміє її погляди та бажання. Але вона дуже любляче до нього ставиться. Це можна бачити в звереннях до нього: «sir» [Austen, p. 44], «my dear father» [Austen, p. 157], «my poor father» [Austen, p. 196], «my dear father» [Austen, p. 204].

Другий персонаж, до якого звертається Елізабет, це місс Беннет, її молодша сестра. Джейн нерідко виглядає недоречною у суспільстві, вона надто голосно говорить і не вміє контролювати свої емоції. Елізабет часто відчуває сором і розчарування через поведінку Джейн, і намагається переконати її змінитися. В одній зі сцен вона каже: «I would like to see you more calm, my child, and I advise you to gradually learn to control your desires» [Austen, p. 98]. Елізабет не бажає, щоб Джейн стала жертвою своєї нездатності контролювати

свої емоції та поведінку. Вона прагне того, щоб її сестра стала більш врівноваженою та контролювала свої вчинки.

Коли Елізабет говорить з Джейн, вона зазвичай виявляє свою турботу та любов до своєї сестри. В одній зі сцен вона каже: «I'm so happy you found such a wonderful match, Jane. You deserve better» [Austen, p. 262]. Елізабет також часто радить Джейн і допомагає їй вирішувати проблеми, наприклад, коли Джейн дбає про те, що містер Бінглі не виявляє до неї належної уваги. Ми можемо бачити її тепле ставлення до сестри аналізуючи звернення до неї в діалозі: «my dear» [Austen, p. 13], «my dear Jane» [p. 93], «Good girl!» [Austen, p. 237], «Dearest Jane!» [Austen, p. 259].

Третій персонаж, до якого звертається Елізабет, це містер Коллінз, священник та родич сім'ї. Елізабет негативно ставиться до містера Коллінза, вважаючи його нудною і нецікавою людиною. Вона також зневажає його за його бажання одружитися з нею, незважаючи на те, що вона не поділяє його почуттів. В одній зі сцен Елізабет каже: «Mr. Collins is the most ordinary man in the world and I could never love him. I wish him well, but he has no interest for me» [Austen, p. 78]. Елізабет не приховує свого негативного ставлення до містера Коллінза і ясно дає зрозуміти, що не збирається виходити за нього заміж.

Четвертий персонаж, до якого звертається Елізабет, це містер Дарсі, головний герой роману та майбутній чоловік Елізабет. З самого початку роману Елізабет ставиться до містера Дарсі з недовірою та упередженням, вважаючи його гордим та зарозумілим. Однак, з часом і завдяки різним подіям, вона змінює своє ставлення до нього і зрештою закохується в нього. Елізабет спілкується з містером Дарсі багато разів і часто висловлює свої почуття та думки. Звернення Елізабет до містера Дарсі дуже різноманітні і показують її емоційний розвиток та зміну щодо нього. В одній зі сцен вона каже: «I am sorry that we have so little opportunity to communicate, Mr. Darcy. But when they are issued, you usually refuse» [Austen, p. 64]. Елізабет не розуміє, чому містер Дарсі такий стриманий і відхиляє її запрошення на бали та інші заходи. Вона відчуває, що між ними є деяке взаємне тяжіння, але не може зрозуміти, чому

він не виявляє до неї більшої уваги.

Пізніше в романі, після того, як Елізабет дізнається правду про свої упередження і про містера Дарсі, вона звертається до нього зі значною повагою та почуттями. В одній зі сцен вона каже: «I will never forget how generous you were to my family. I will never forget how you protected my sister from humiliation. I will never forget how you expressed your feelings for me even though I was ready to reject you» [Austen, p. 248]. Елізабет розуміє, що містер Дарсі не такий, яким вона спочатку його вважала, і визнає свої помилки та недоліки.

Аналізуючи номінацію містера Дарсі в діалозі, ми бачимо як насправді Елізабет до нього ставиться. Вона використовує такі звернення, як: «handsome» [Austen, p. 166], «a good brother» [Austen, p. 168], «a gentleman» [Austen, p. 242].

Наступні персонажі, до яких Елізабет ставиться з любов'ю та повагою, це Містер та Місіс Гардінер. Ось яку номінацію вона використовує звертаючись до тітки та дядька: «my dear aunt» [Austen, p. 99], «my dear, dear aunt» [Austen, p. 106], «generous, good man» [Austen, p. 204].

У відношенні до Леді Кетрін де Бор, тітки містера Дарсі, ми бачимо засудливі найменування жінки: «an arrogant, conceited woman» [Austen, p. 58], «abominably rude» [Austen, p. 109]. Але Елізабет ніколи не втрачає поваги та не забуває загальноприйняті норми, у прямому зверненні використовує «ma'am» [Austen, p. 115].

Цікаве відношення Елізабет до Лідії, її молодшої сестри. Лідія вважає, що життя має бути веселим і легким, і воно не приймає своїх обов'язків серйозно. Вона бавиться на балах, мріє про своє майбутнє життя в Лондоні і поводить себе нерозумно. Елізабет, з іншого боку, більш серйозна та відповідальна. Вона відчуває відповідальність за поведінку своєї сестри та усвідомлює, що Лідія може зашкодити репутації всієї родини. В цілому, відносини між Елізабет та Лідією є складними та суперечливими. Елізабет любить свою сестру, але також усвідомлює її негативний вплив на сім'ю та суспільство. Наприкінці роману, коли Лідія змушена вийти заміж за містера Вікхема, Елізабет відчуває полегшення та радість, що вона тепер захищена від можливих неприємностей,

які Лідія могла б завдати. «Thoughtless Lydia» [Austen, p. 196] — найяскравіший приклад відношення Елізабет до сестри, використаний в романі Джейн Остін.

У зверненнях до Шарлотти, своєї подруги, Елізабет виявляє підтримку та дружню любов. В одній зі сцен вона каже: «I am so grateful to you, Charlotte, for always being with me and ready to support me...» [Austen, p. 86]. Однак, Елізабет також не завжди погоджується з думкою Шарлотти і може виявляти своє невдоволення, наприклад, коли Шарлотта вирішила вийти заміж за містера Коллінза. Вона часто називає її саме «Charlotte» [Austen, p. 16], що свідчить про близькі стосунки між ними.

Звернення Елізабет до персонажів роману «Pride and Prejudice» у діалозі є важливою складовою створення образу головної героїні. Вони допомагають читачеві краще зрозуміти її характер та емоційний стан у різних ситуаціях, а також відображають її ставлення до інших персонажів. Звернення до містера Дарсі, зокрема, показують її поступову зміну думки про нього та її прогрес у розумінні його характеру. Звернення до інших персонажів, таких як Джейн, Шарлотта, та її батьки, допомагають читачеві краще зрозуміти її стосунки до близьких їй людей та її здатність виявляти чесність та підтримку у дружніх стосунках.

Елізабет часто висловлює свою думку відкрито та чесно, навіть якщо це викликає незручність чи конфлікт. У її стосунках з містером Дарсі ми бачимо, як вона поступово вчиться бачити за його зарозумілістю і несхваленням її сім'ї людини, яка насправді має переваги, які вона цінує. Елізабет також виявляє повагу до близьких людей, як, наприклад, до її батька, який вона вважає одним із найрозумніших і найчесніших людей, яких вона знає.

Звернення Елізабет до персонажів також допомагають нам зрозуміти її почуття та емоції у різних ситуаціях. Наприклад, коли вона говорить зі своєю сестрою Джейн, ми бачимо, що вона любить і цінує її сестру і готова захищати її від образ. Коли вона розмовляє зі своєю подругою Шарлоттою Лукас, ми бачимо, що вона відчуває деяке розчарування в тому, що Шарлотта вибрала заміжжя з містером Коллінзом, але в той же час розуміє її мотиви і не судить її

за це.

Загалом звернення Елізабет до персонажів роману показують її сильну характерну рису — її чесність та відкритість у спілкуванні. Вона не боїться говорити правду, навіть якщо це може викликати невдоволення та неприємності. Вона також прагне того, щоб допомогти своїм близьким стати кращим і змінити свою поведінку на краще. Її ставлення до персонажів у романі дуже різноманітне і змінюється в залежності від того, як вона сприймає їхні вчинки та поведінку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Буда В.А. (2021) Вторинні номінації як засіб характеристики персонажів у романі Романи Уласа «Чого не гоїть огонь» URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/5_2021/part_1/6.pdf
2. Гак В. Г. Языковые номинации в гендерном аспекте. Москва: Просвещение, 2004. 186 с. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/ffil/program_5e51477acesf0.pdf
3. Кунтыш М. Ф. (1990) О номинации персонажей в рассказах А.П. Чехова. URL: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/256239/1/37-41.pdf>
4. Austen J. Pride and Prejudice. (1813) URL: <https://freeditorial.com/en/books/pride-and-prejudice>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Крайчинська Галина Вацлавівна,

к.п.н., доцент

Романюк Ірина Миколаївна,

Студентка

Національний університет «Острозька академія»

м. Острог, Україна

Вступ. Електронні ЗМІ такі як ВВС, які публікують новинні матеріали на веб-сайтах і звертаються до аудиторії інтернет-користувачів, що постійно зростає, активно розвиваються останні два десятиліття. При цьому спостерігається актуальність перекладознавства новин іншими мовами. Перекладознавство – це основні концепції теорії перекладу, які формують професійні перекладацькі навички та готують до професійної діяльності. Крім того, перекладознавство вивчає та аналізує матеріали у сфері лінгвістики.

Ціль роботи. Проведення особливостей перекладознавства для визначення переліку перекладацьких стратегій, які застосовуються в корпораціях новин для адаптації текстів новин іноземною мовою.

Матеріали та методи. Матеріали цієї роботи можуть бути використанні при проведенні теоретичних та практичних занять з метою вивчення урбаністичної комунікації. Дана тема буде актуальною для навчально-виховної роботи з учнями та студентами. Основними методами даної роботи є аналіз літератури щодо англійського сленгу; опрацювання джерел наукової літератури; синтезувати усю зібрану інформацію та літературу; класифікація матеріалу згідно змісту роботи; узагальнення добутої інформації та матеріалу.

Результати та обговорення. До суспільно-політичних текстів належать виступи державних, партійних та громадських діячів; публікації міжнародних, урядових та громадських організацій; статті, присвячені боротьбі за мир, розрядці міжнародної напруженості, скорочення та обмеження озброєнь, національно-визвольного руху, економічних відносин тощо.

Характерною особливістю суспільно-політичного тексту є те, що він виступає не просто як деяке змістовне ціле, тобто не тільки несе інформацію про будь-які події чи проблеми, але також виконує й інші функції. Суспільно-політичний текст - це, перш за все, вираз певної точки зору щодо цього питання. Він покликаний створити умонастрій, спростувати ті чи інші погляди, зміцнити прихильність до будь-яких принципів, зламати упередження. Інакше кажучи, суспільно-політичний текст призначається агітаційно-пропагандистським на аудиторію [1].

У творах суспільно-політичної літератури засоби синтаксису відіграють активну роль, вони характеризуються такими особливостями:

а) відсутністю довгих складних речень.

б) чіткістю побудови фрази, абзацу, ланцюга абзаців.

в) паралелізмами (а також синонімами), що слід визнати.

г) повторення важливих за змістом слів, словосполучень, речень, які економно та ефективно виділяють відповідну думку.

Для документально-ділових матеріалів характерна велика кількість спеціальної термінології, використання реалій, вживання особливих стійких мовних зворотів (кліше). Інформаційно-описові матеріали містять терміни, реалії, цитати, лексику та висловлювання, пов'язані з поточними політичними подіями.

Таким чином, документально-ділові матеріали у більшій кількості, ніж інформаційно-описові та публіцистичні, містять спеціальні терміни. Специфіка стилю останніх полягає у злитті, з одного боку, елементів наукового мовлення, і, з іншого, різних засобів емоційності та образності. Для інформаційно-описових матеріалів показовим у сфері лексики є поєднання загальноновживаної лексики з термінологією.

Що ж до складу лексики текстів суспільно-політичного змісту, ми розрізняємо дві підсистеми - суспільно-політична лексика і суспільно-політична термінологія.

Зважаючи на необхідність донести великий обсяг інформації, в

суспільно-політичних текстах зустрічається безліч власних назв (персоналій, політичних партій і рухів, назв народів, країн, географічних об'єктів, найменувань установ, періодичних видань, культурно-історичних об'єктів) і дат, які часто набувають вигляду скорочень і аббревіатур [3]: NATO = North Atlantic Treaty Organization, WHO = World Health Organization, FDR = Franklin Delano Roosevelt. Також в англійських газетних текстах суспільно-політичної спрямованості можуть фігурувати авторські скорочення: R&D - 'науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки', GDP - 'валовий внутрішній продукт'. Крім того, прагнення компресії англійських газетно-публіцистичних текстів обумовлює застосування атрибутивних словосполучень [4, с. 123]. Такі конструкції включають ряд семантичних зв'язків, що дозволяє зробити виклад статті більш лаконічним. Подібні атрибутивні конструкції можуть складатися з одних іменників або іменників у поєднанні з прикметниками, дієприкметниками, чисельними, дієсловами тощо: take-it-or-leave-it draft resolution - 'проект резолюції, що носить ультимативний характер' [3].

Політична сфера вплинула на зародження та поширення нових термінів, які створюють умови для плідного розвитку міжкультурної комунікації. Суспільно-політична термінологія - це особлива мова інформаційного впливу, яка створює конкретну картину світу в масовій свідомості і має специфічні засоби і символи для цього [3].

Проте детальне дослідження термінології суспільно-політичних текстів свідчить про її неоднорідність. І тому до термінів можна віднести назви політичних партій, державних та громадських установ та організацій, політичних чинів, у тому числі терміни, що безпосередньо пов'язані з їхньою діяльністю. Так, наприклад: Cold war - холодна війна; vertical power structure - 'вертикаль влади'; breakaway region - 'самопроголошений регіон'; military coup - 'військовий переворот'; diplomatic mission – 'дипломатична місія'.

Традиційно для термінів типовою рисою є їх однозначність. Але в матеріалах ЗМІ можуть нерідко зустрічатися багатозначні терміни і, на відміну

від однозначних, які мають чіткі семантичні межі, їх слід перекладати залежно від ситуації, яка описується в тексті. Відомим прикладом може послужити термін *state*, який, виходячи з контексту, має значення 'держава' або 'штат', що більш характерно для політичної системи США: *Both the state and Federal authorities are bent on establishing a police state.* — Штати разом із федеральними органами спрямовані на створення поліцейської держави [2, с. 118].

Таким чином, варто взяти до уваги, що поняття суспільно-політичних текстів є доволі актуальним та широко використовується у житті політичних діячів, державних виступах, міжнародних публікаціях, статтях, міжнародних відносинах. Засоби синтаксису та спеціальні терміни відіграють важливу роль. Якщо ж говорити про склад лексики текстів, то варто пам'ятати про дві підсистеми: суспільно-політична лексика та суспільно-політична термінологія.

Ключовими складовими суспільно-політичного перекладу є переклад газетних та публіцистичних текстів, а також текстів виступів та заяв, які, залежно від профілю джерела, можуть мати інформативну, політичну, соціальну спрямованість. До всіх перерахованих видів текстів застосовують назву *media texts*, тому цей вид перекладу також називають *Media Translation*.

Відповідно до В.М. Комісарову, жанрово-стилістична класифікація передбачає 2 види перекладу: художній та інформаційний (спеціальний).

Суспільно-політичний текст включає аспекти і художнього вигляду, і інформаційного (спеціального).

На відміну від нейтральної мови науково-технічного тексту, мова газетних статей часто емоційно насичена, що наближає її до мови художньої літератури.

Суспільно-політичний текст включає різноманітність спеціальних термінів, що стосуються політичного та суспільного життя, назв організацій, установ, програм, партій.

Переклад політичних текстів вимагає:

1) Правильного використання специфічних суспільно-політичних термінів мови, на яку виконується переклад.

2) Поінформованість у специфіці лексичних, граматичних та стилістичних аспектів.

3) Знання особливостей життя, переваг населення та політичних процесів в іншій країні.

4) Розуміння суті відносин між країнами.

5) Облік культурних традицій країни.

Переклад лексики один із найскладніших аспектів суспільно-політичного перекладу. Можна виділити кілька напрямків перекладу лексичної частини: переклад стійких виразів, переклад термінів, хибні друзі перекладача та гра слів. Переклад стійких виразів або кліше - характерне явище для англійської мови. Можна виділити два види кліше: кліше, які вже закріпилися в мові та ті, що з'явилися відносно недавно. Якщо стійке вираження вже добре відоме, його легко можна знайти у словнику, проте мову перебуває у постійному розвитку і перекладачеві необхідно постійно проводити дослідницьку роботу, особливо у сфері суспільно-політичних текстів, щоб залишатися справжнім професіоналом своєї справи.

Висновки. Класифікація включає два види перекладу: художній та інформаційний. Особливостями суспільно-політичного перекладу є правильне використання специфічних суспільно-політичних термінів мови, на яку виконується переклад, поінформованість у специфіці лексичних, граматичних та стилістичних аспектах, знання особливостей життя, переваг населення та політичних процесів в іншій країні, розуміння суті відносин між країнами та облік культурних традицій країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. About Euronews // EURONEWS.COM: статист портал. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.euronews.com/about>

2. Cambridge Dictionary Online [Електронний ресурс]. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/англо-русский/succumb>

3. Cheesman Tom, Nohl Arnd-Michael. Many voices, one BBC World Service? The 2008 US elections, gatekeeping and trans-editing. 2010. [Электронный ресурс]. URL: http://www.open.ac.uk/researchprojects/diasporas/sites/www.open.ac.uk/researchprojects.diasporas/files/diasporas_working-paper-20.pdf

4. Hemmungs Wirtén Eva. Global Infatuation: Explorations in Transnational Publishing and Texts: The Case of Harlequin Enterprises and Sweden. 1998. [Электронный ресурс]. URL: http://evahemmungswirten.se/.cm4all/iproc.php/Global_Infatuation.pdf?cdp=a

**ПРОСОДІЯ І АКТУАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ІНТЕНЦІЇ:
ЧАСТОТНИЙ ПАРАМЕТР**

**Пеліван Оксана Костянтинівна,
Матієнко-Сільницька Анна Валеріївна,**
к.філол.н., доценти
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Анотація. Статтю присвячено аналізу частотного параметру інтонації в реалізації комунікативної інтенції в різних типах діалогів. Критеріями класифікації фактичного матеріалу дослідження є: 1) інтенція, яка покладена в основу класифікації, 2) ступінь успішності/неуспішності комунікації і 3) ступінь участі комунікантів у взаємодії. Згідно з цими критеріями досліджувані діалоги класифікувалися як: 1) інформаційні, переконувальні, спонукальні, діалоги-самопрезентації та змішані діалоги; 2) комунікативно успішні й комунікативно неуспішні; 3) діалоги, в яких обидва учасника комунікації рівноцінно активні; діалоги, в яких учасники комунікації поперемінно активні, і діалоги, де активним є один учасник комунікації. Вдосконалена методика проведення фонетичного аналізу за допомогою сучасних комп'ютерних програм дала змогу виявити й унаочнити особливості частотної організації різних типів діалогів.

Ключові слова: комунікативна інтенція, англомовний діалогічний дискурс, діалогічна єдність, частотний параметр інтонації, частота основного тону.

Інтерес сучасних лінгвістів концентрується на соціально-мовленнєвій взаємодії, а не на ізольованих монологічних висловах. Отже, основним об'єктом дослідження стає діалогічний дискурс, одним з критеріїв успішності/неуспішності якого є реалізація/нереалізація інтенції мовця. В

теоретичній літературі існує безліч визначень феномену «інтенція» і підходів до його вивчення. Так, у лінгвістичній філософії під інтенцією розуміється суб'єктивне значення, яке мовець вкладає у своє висловлення, а інтенційність є основоположним чинником мовленнєвого механізму і продукованого ним мовлення.

В теорії мовленнєвих актів інтенція розглядається в контексті ілокутивних сил висловлення та ілокутивних аспектів мовленнєвих актів. Розрізняються стандартні, формальні, діалогічно-орієнтовані, ілокутивні акти, а також типології ілокутивних актів у контексті соціальної взаємодії комунікантів. Робиться висновок про те, що в цілому ілокуція характеризується перш за все цілеспрямованістю мовленнєвого акту, тобто його інтенційністю [1; 2; 3; 4].

Соціолінгвістика аналізує реалізацію інтенції в аспекті соціальної належності учасників комунікації. Зазначено, що оптимальний вибір мовленнєвого вираження комунікативної інтенції мовця (адресанта) повинен узгоджуватись із соціальними характеристиками адресата. Найважливішим вважають параметри віку, суспільного стану комунікантів, ступеня близькості їхніх стосунків [5].

У психолінгвістиці інтенцію зараховують до характеристик початкового етапу породження висловлення. Вона розташовується на проміжній стадії між формуванням мотиву висловлення і його внутрішнім програмуванням. Таким чином, процес опосередкування комунікативних інтенцій уможливорює перехід від планування до безпосередньої мовленнєвої реалізації задуму висловлення.

В теорії мовленнєвого впливу інтенція розглядається в аспекті її оптимальної вербалізації. [6; 7]. Успішність реалізації комунікативної інтенції безпосередньо залежить від вибору найефективнішої стратегії і тактики мовленнєвої поведінки для кожного конкретного типу інтенції, що демонструє рівень комунікативної компетенції суб'єкта спілкування. Дотичним також є поняття про правила побудови й умови успішності мовленнєвого акту і досягнення перлокутивного ефекту (дотримання/порушення принципів

кооперативності і ввічливості).

Комунікативна інтенція передбачає перетворення проблемної ситуації спілкування в комунікативне завдання, призначене мовцем для мовленнєвого вираження.

Загальна інтенція є одночасним виявом кількох окремих інтенцій, що нашаровуються одна на одну. За етапом і часом реалізації вони поділяються на початкові і кінцеві.

Недотримання комунікантами правил кооперативної поведінки, порушення процесів породження і сприйняття, а також конфлікт комунікативних намірів інтерактантів може призвести до неповного здійснення комунікативних інтенцій. У цьому випадку фіксують комунікативний дискомфорт у спілкуванні. Якщо наявне повне нездійснення комунікативних інтенцій, то це тлумачиться як комунікативна невдача.

Інтенція становить собою суб'єктивний фактор мовленнєвої взаємодії, який виявляється після усвідомлення суб'єктом мотивів породження мовлення і прогнозує його можливий результат.

В даній роботі **інтенція** розглядається як найважливіший компонент мовленнєвої діяльності, що впливає на успішність або неуспішність комунікації, ефективну реалізацію практичних цілей учасників спілкування. Дослідженням ролі інтенції в організації мовленнєвої діяльності займалося багато вітчизняних і зарубіжних лінгвістів.

Проте, незважаючи на значну кількість праць, присвячених аналізу феномену інтенції, що проводяться як в Україні, так і в Західній Європі й Америці, саме *просодичні засоби* актуалізації комунікативної інтенції в акторському мовленні залишилися практично не дослідженими, що і визначило доцільність даної проблематики.

У дослідженні застосовувалася комплексна методика експериментально-фонетичного аналізу просодії, що містить методи вивчення суб'єктивних особливостей інтонації на перцептивному рівні та об'єктивних акустичних параметрів звучного мовлення. До суб'єктивних акустичних

особливостей частотного параметру інтонації належать висотні характеристики; до об'єктивних – частота основного тону.

Аудиторському аналізу передував перцептивний аналіз, основним завданням якого було класифікувати й типізувати аналізовані діалогічні єдності за інтенційним критерієм. Власне аудиторський аналіз відбувався в 2 етапи.

Перцептивний аналіз полягав у попередньому лінгвістичному аналізі і був проведений самим дослідником, перед яким стояло завдання класифікувати й типізувати діалогічні єдності за інтенційним критерієм.

На **першому** етапі аудиторського аналізу аудиторам було запропоновано узалежнити прослухані діалоги до запропонованих згідно з класифікацією типів, визначити в діалогічній єдності репліку-стимул, репліку-реакцію та фінальну репліку, зазначити, чи ці репліки позитивними або негативними. На **другому** етапі експерименту перед аудиторами були поставлені завдання визначити основні просодичні характеристики досліджуваних діалогічних єдностей на рівні сприйняття.

Матеріалом аудиторського аналізу слугували 630 діалогічних єдностей, відібраних із саундтреків до 4 англomовних фільмів обсягом 303 хвилини звучного мовлення. Відсоткове співвідношення аналізованих діалогів представлено на рисунку 1.

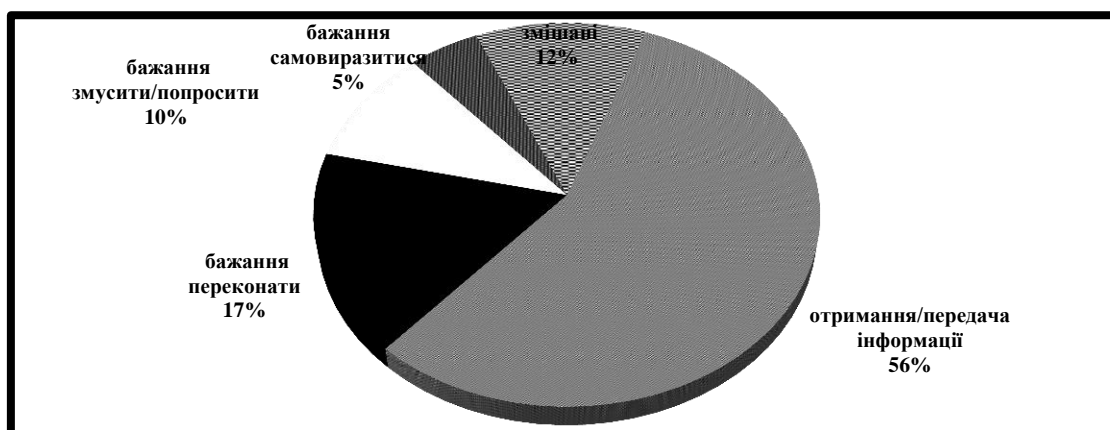

Рис. 1. Відсоткове співвідношення досліджуваних діалогів, класифікованих за інтенційним критерієм

Аналіз матеріалу роботи виявив відсоткове співвідношення діалогів: інформаційні діалоги складають 56% із загальної кількості,

переконувальні - 17%, спонукальні – 10%, діалоги-самопрезентації – 5% і змішані – 12%. Таке співвідношення діалогічних єдностей свідчить про те, що в більшості випадків (56%) комуніканти вступають у спілкування, намагаючись отримати інформацію або ж передати її. Другими за частотністю є переконувальні діалоги (17%), за ними йдуть змішані діалоги (12%), в яких наміри комунікантів різняться або змінюються під час спілкування. Це свідчить про те, що досить часто, вступаючи в комунікацію, співрозмовники переслідують одну ціль, але під час взаємодії під впливом реакції співрозмовника і власне комунікативної ситуації їх вихідна інтенція змінюється. Рисунок свідчить також про те, що нерідко (10%) головною метою спілкування є бажання змусити або попросити партнера з комунікації щось зробити. Найменш частотними, на думку аудиторів, що цілком природно для англомовної культури, є діалоги-самопрезентації, які можна назвати монологами активних комунікантів з окремими вкрапленнями стислих реплік їхніх співрозмовників.

Відповідно до результатів аудиторського аналізу основними просодичними засобами реалізації інтенції в цих діалогах є висотний рівень, мелодія, темп та гучність. Головним просодичним засобом актуалізації інтенції в інформаційних, спонукальних і змішаних діалогах виступає висотний рівень, у переконувальних діалогах, а також в діалогах-самопрезентаціях домінуючим просодичним засобом реалізації інтенції є *мелодія*.

На подальшому етапі застосовувався метод електроакустичного аналізу, що містить інтонографічний та осцилографічний види аналізу. Електроакустичний аналіз дав змогу виокремити частотні диферентори чотирьох типів діалогів.

Отримані дані за частотним параметром, узагальнено завдяки математичній обробці даних, а саме – методиці статистичного аналізу результатів фонетичних досліджень.

Проведене дослідження дало змогу констатувати, що частотний компонент інтонації в цілому і значення частотного діапазону та пікової

частоти основного тону (ЧОТ) зокрема відіграють важливу роль у реалізації інтенції в досліджуваних діалогах. Існує яскраво виражений взаємозв'язок між показниками частоти основного тону й успішністю/неуспішністю комунікації, яка носить характер *зворотної пропорційності*: чим вище значення діапазону частоти основного тону та її пікових точок, то нижче відсоток комунікативної успішності в діалогах.

Дані порівняльного аналізу показників діапазону частоти основного тону з даними аудиторського аналізу стосовно успішності/неуспішності досліджуваних діалогів (аналіз позитивності/негативності фінальної репліки), виявили певний взаємозв'язок між показником діапазону ЧОТ і відсотком успішності/неуспішності комунікації: діалоги з високим показником діапазону частоти основного тону, як правило, є комунікативно неуспішними, і, навпаки, діалоги з нижчими показниками діапазонних значень ЧОТ характеризуються комунікативною успішністю.

Таким чином, встановлено, що діапазон частоти основного тону відіграє важливу роль у реалізації інтенції, а отже, значною мірою впливає на успішність/неуспішність комунікації.

Результати дослідження пікових значень частоти основного тону в діалогах дають змогу стверджувати, що пікові значення ЧОТ разом з діапазоном ЧОТ значною мірою беруть участь у реалізації інтенції. Залежність між величиною пікового значення і відсотком реалізованої інтенції в діалогах має характер *зворотної пропорційності*: що більше пікове значення ЧОТ, то менша ймовірність успішної комунікації.

В результаті виявлення локалізації пікових значень у синтагмі було встановлено, що в інформаційних, переконувальних і спонукальних діалогах пікові значення ЧОТ переважно локалізуються на 1 наголошеному складі (84%, 62% та 57% відповідно); в діалогах-самопрезентаціях 47% пікових ЧОТ припадають на ядро, 41% – на 1 наголошений склад; у змішаних діалогах 86% пікових ЧОТ локалізуються на ядрі.

Переважає локалізація пікових значень ЧОТ на 1 наголошеному складі в

інформаційних діалогах пояснюється тим, що, як правило, запит інформації здійснюється за допомогою спеціальних питань (наприклад, “*What does he know about it?*”), у яких найбільшим просодичним виділенням характеризується питальне слово. Ці дані уможливають припущення про те, що діалоги, в яких пікові значення припадають на 1 наголошений склад, є комунікативно успішними частіше, ніж діалоги, в яких пікові значення локалізуються на ядрі.

Отримані результати дослідження локалізації максимумів ЧОТ свідчать про те, що в більшості випадків семантичний центр висловлення збігається з піковим значенням ЧОТ, висвітлюючи провідну роль мелодійного компонента інтонації в реалізації основного змісту висловлення, особливо в інформаційних діалогах, де збіг семантичного центру з піковим значенням ЧОТ набуває тенденції функціональної залежності, тобто прямого зв'язку. Отже, пікове значення ЧОТ є *обов'язковим* параметром в реалізації інтенції в діалогах, що слугують для отримання/передачі інформації, і відіграє важливу роль в її реалізації в інших 4 типах діалогів.

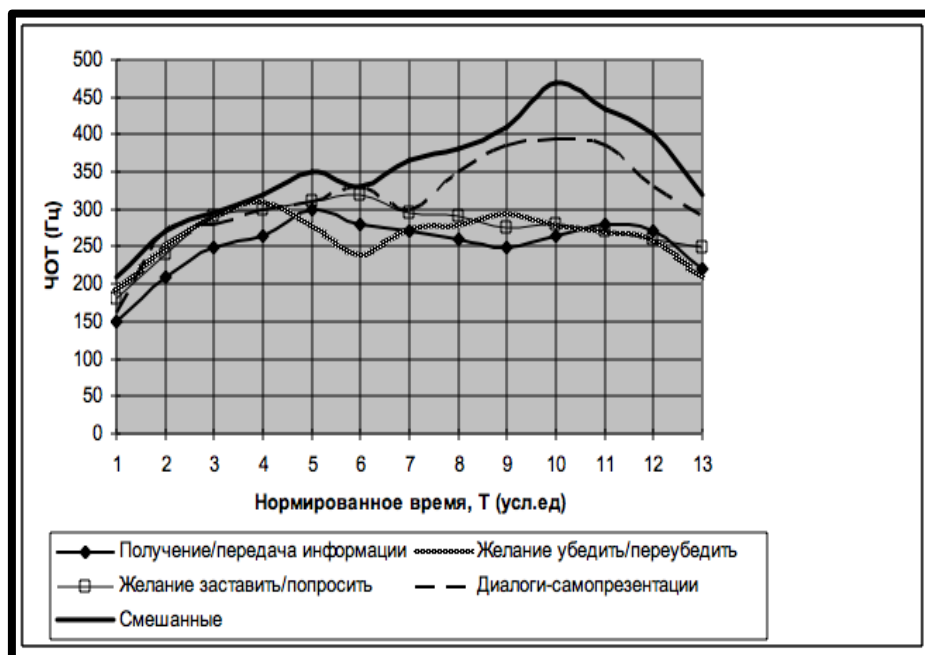

Рис.2. Динамічний контур ЧОТ досліджуваних діалогів

Метод узагальненого тонального контуру (УТК) дав змогу отримати динамічний інтонаційний портрет ЧОТ кожного типу діалогів і порівняти узагальнену динаміку руху ЧОТ у п'яти типах діалогів.

Статистична обробка отриманих даних за критерієм Стьюдента довела

достовірність спостережуваних відмінностей діапазону частоти основного тону в п'яти групах діалогічних єдностей.

Найзагальніша характеристика інтенції мовця полягає в тому, що вона лежить в основі мовленнєвого акту, мотивує його, втілюється за допомогою різноманітних способів мовного вираження у висловленнях. У свою чергу, комунікативна інтенція – це перетворення проблемної ситуації спілкування в комунікативне завдання; це інтенція, призначена мовцем для мовленнєвого вираження. В роботі феномен інтенції обмежується розглядом безпосередньо в контексті функціонування мовленнєвих процесів.

Інтонація є одним з найважливіших механізмів реалізації комунікативної інтенції в досліджуваних діалогах. Серед акустичних ознак, що найчіткіше диференціюють діалоги, виокремлюються діапазон ЧОТ та максимальна ЧОТ діалогічної єдності. Велике значення в реалізації основного змісту висловлення, а отже й самої інтенції, відіграють максимальні показники частоти основного тону, що збігаються з семантичним центром діалогічної єдності.

Отримані висновки доводять існування цілої низки частотних параметрів, що беруть участь у реалізації комунікативної інтенції в англomовному діалогічному дискурсі.

Перспективним вважаємо порівняльний аналіз інтенційного критерію в різних фоностілях – діловому, академічному і побутовому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Стратегия и тактика речевого поведения / Н. Д. Арутюнова // Прагматические аспекты изучения предложения и текста : сб. науч. тр.; [отв. ред. Г. Г. Почепцов]. – Киев, 1983. – С. 3–12.
2. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Почепцов Г. Г. – К. : Спілка рекламистів України, Українська асоціація публік рілейшнз, 1996. – 175 с.
3. Почепцов Г. Г. Семиотика / Почепцов Г. Г. – Киев : Ваклер, 2002. – 430 с.

4. Почепцов О. Г. Комуникативний статус як параметр мовленнєвої взаємодії / О. Г. Почепцов // Мовознавство. – 1989. – № 4. – С. 40–45.
5. Семенов Л. П. Косвенный речевой акт как явление диалога (опыт когнитивного моделирования) : автореф. дисс. на соискание канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Русский язык» / Л. П. Семенов. – Москва, 1992. – 18 с.
6. Austin J. L. How to do things with words / J. L. Austin. – Cambridge : Harvard University Press, 1968. – 176 p.
7. Searle J.R. Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts. – Cambridge University Press, 1979. – 187 p.

РОЗВИТОК НАВИЧОК ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ ДЛЯ ІНТЕГРАЦІЇ В МАЙБУТНЄ СУСПІЛЬСТВО

Перелигіна Ольга Ігорівна,
Старший викладач
Ушакова Світлана Валеріївна,
Старший викладач
Національний університет міського господарства
м. Харків, Україна

Анотація: Соціально-економічні та культурні орієнтації вимагають певних дій в освітній сфері, особливо у сфері навчання іноземним мовам. Навчання студентів вищої освіти іноземній мові повинно відбуватися з метою кращої інтеграції в сучасне високотехнологічне суспільство. Сучасна освіта також повинна зосереджуватися на використанні інноваційних і передових технологій у вивченні іноземних мов. Набуття комунікативної та міжкультурної компетенції неможливе без комунікаційної практики, а використання інтернет-контенту в цьому випадку просто необхідно. Набуття комунікативної та міжкультурної компетенції неможливе без комунікаційної практики, а використання інтернет-контенту в цьому випадку просто необхідно.

Ключові слова: професійна комунікація, інтеграція, компетентнісний підхід, міжособисті навички

Вступ. Модернізація нашої країни стрімко набирає обертів. Тим не менш, соціально-економічні та культурні орієнтації вимагають певних дій в освітній сфері, особливо у сфері навчання іноземним мовам. У сучасному світі існує велика потреба та підготовка висококваліфікованих спеціалістів різних галузей та професій, які зможуть швидко орієнтуватися у насиченому інформаційному просторі та використовувати новітні технології. Іноземна мова, а також сформовані та розвинуті професійні компетенції сприятимуть швидкому та якісному переходу молодих спеціалістів у суспільство майбутнього. Володіння

іноземною мовою дозволить майбутнім фахівцям налагоджувати професійні комунікації, розвиватися, підвищувати кваліфікацію за кордоном та в країнах ЄС, обмінюватися досвідом, знайомитися з новітніми технологіями та розвивати навички ділового спілкування. Тому в центрі уваги сучасної освіти має бути навчання студентів вищої освіти іноземній мові з метою кращої інтеграції в сучасне високотехнологічне суспільство.

Ціль роботи. Метою даної роботи є визначення основних методів, що використовуються в освіті для формування навичок вивчення іноземної мови для кращої соціальної інтеграції, характеристика типів умінь, які формуються та розвиваються у студентів вищої освіти під час вивчення іноземної мови. Головна ідея сучасної вищої освіти в Україні – постійне оновлення та саморозвиток. В сучасних умовах глобалізації та інтеграції Європи у світовий простір освіта, орієнтована на вивчення іноземних мов, є актуальною проблемою сьогодення, коли наше суспільство інтегрується та наша культура розвивається. У сучасних стандартах вищої освіти реалізується зрушення в бік ієрархічної освіти, від викладачів і предметного змісту до студентів і очікуваних результатів, формування так званих компетенцій. Тим не менш, українські університети поки що в основному прийняли компетентнісний підхід до освіти. Компетентнісний підхід спрямовує освітній процес до тих пір, поки у студента не сформується певний набір компетенцій, якими він повинен оволодіти в процесі своєї професійної освіти. Традиційна освіта завжди наголошувала на процесі формування та розвитку практичних дій і творчому застосуванні набутих знань і досвіду в різних ситуаціях через накопичення певних знань, умінь і навичок.

Матеріали та методи. Аналіз досліджень і публікацій дав змогу виявити значну кількість напрацювань. Андрущенко О., Башмакова І., Плотнікова О. - займаються дослідженнями інноваційних підходів до викладання іноземних мов професійного спрямування. Проект з методики навчання іноземної мови І. Підкасистий, Є. Полат. Багато вчених, які брали участь у дослідженні певних тем, вважають, що сучасна освіта повинна

зосереджуватися на використанні інноваційних і передових технологій у вивченні іноземних мов. Тому що такий підхід дозволяє формувати навички та професійні компетенції, які гарантують кращу інтеграцію. Аналізуючи дослідження Л. Кецик-Зінченко, бачимо, що автор звертає увагу на професійне викладання англійської мови у вищих навчальних закладах. Професійне навчання як інтерактивний процес передбачає активну діяльність обох учасників. Педагоги, які передають професійні знання та розвивають професійні вміння і навички та способи пізнавальної діяльності, та студенти, які здобувають професійні знання та набувають професійних умінь і навичок і способів пізнавальної діяльності. Вивчаючи іноземну мову, важливо використовувати надійні джерела, такі як науково-популярна література, журнали та Інтернет, новітні методи та навчальні матеріали, такі як комп'ютерні та інтернет-технології, блоги, веб-ресурси, проектні методики, онлайн-зустрічі, вебінари тощо. Набуття комунікативної та міжкультурної компетенції неможливе без комунікаційної практики, а використання інтернет-контенту в цьому випадку просто необхідно.

Результати та обговорення. Ми вважаємо, що Набуття комунікативної та міжкультурної компетенції неможливе без комунікаційної практики, а використання інтернет-контенту в цьому випадку просто необхідно.

Для цього необхідно розвивати в учнів такі навички, як комунікація (communication); організованість (organization); вміння працювати в команді (teamwork); вміння вести невимушену бесіду (small talk); м'які навички (soft skills). Комунікація (communication) є однією з найбільш актуальних навичок, включаючи вміння спілкуватися в різних форматах (доповіді, презентації, електронні листи, особисті розмови тощо). Для студентів дуже важливо вміти донести свої думки до опонентів. Для розвинення цієї навички викладачі можуть організовувати курси іноземної мови або факультативи, що спрямовані на спілкування. Організованість (organization) і вміння розподіляти час дуже важливі для успіху. Студенти повинні навчитися заздалегідь планувати свій час, дотримуватись дедлайнів. Також дуже важливо навчити їх розставляти

завдання за пріоритетністю та класифікувати їх відповідно до часових рамок, за які їх потрібно виконати. Також дуже важливо знати межі своїх можливостей і не очікувати більшого, ніж ви здатні. Розвиток цих навичок потребує навчання здобувачів виконувати різноманітні завдання вчасно. Вміння працювати в команді (teamwork) невід’ємна навичка для студентів, які працюватимуть у компаніях, у командах. Їм потрібно буде спілкуватися, виконувати обіцянки, вирішувати конфліктні ситуації шляхом переговорів. У таких ситуаціях дуже важливо не тільки вміння вчасно розпізнати розбіжності та пояснити свою точку зору, а й уміння вислухати. Тому в програму навчання іноземної мови варто включити груповий проект. Вміння вести невимушену бесіду (small talk) це важлива навичка, без якої україномовні здаються англомовним досить грубими.

Це тому, що у нас є традиція «переходити відразу до справи», а не м’яко підлаштовуватися під співрозмовника. В англомовному світі високо цінується ваша здатність встановлювати базові зв’язки та довіряти, а також демонструвати людські зв’язки. Ви можете спробувати розвинути цю навичку на заняттях з іноземної мови за допомогою спілкування між студентами на різноманітні теми.

М’які навички (soft skills) важливі для ділового спілкування, і попит на них з часом буде збільшуватися. Саме тому вони повинні стати пріоритетним напрямом підготовки фахівців у закладах вищої освіти, де іноземна мова як дисципліна зі значним комунікативним компонентом, має значний потенціал.

Висновки. В рамках нашого дослідження ми показали, наскільки важливе формування особистісних та міжособистісних навичок у студентів для їх кращої інтеграції в майбутнє суспільство. Деякі рекомендації щодо розвитку в рамках навчання іноземної мови через добре підібрані комбінації, відповідний зміст різних видів мовленнєвої діяльності (говоріння, робота в парах, відвідування гуртків, організація факультативів, аудіювання, письмо). Перспективним напрямом подальших наукових досліджень, пов’язаних із окресленою проблематикою, вважаємо розробку програм розвитку у студентів

зазначених навичок під час навчання іноземним мовам.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мілорадова Н. Е., Шевченко В. В. Компетентнісний підхід як методологічна основа дослідження професійної компетентності особистості. Габітус. 2020, №16, с. 233-237.

2. Пономарьова О. І., Ковальова А. В. Інноваційні технології формування іншомовної професійної компетенції. Викладання мов у вищих навчальних закладах. 2013, №23. С. 71-79.

3. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. Рідна школа. 2005. № 1 (900). С. 65–70.

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ
У ТВОРАХ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ
(НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ Л. КЕРРОЛЛА «АЛІСА В ЗАДЗЕРКАЛЛІ»)**

Федоряка Людмила Діамарівна

канд. філ.наук, доцент

Баля Вікторія Ігорівна

Студент

Криворізький державний педагогічний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Анотація: Акцентовано увагу на складнощах, які виникають при перекладі дитячої літератури. Визначено специфіку перекладу фразеологізмів у україномовному варіанті твору Л.Керролла «Аліса в Задзеркаллі» .

Ключові слова: Л.Керролл, «Аліса в Задзеркаллі», дитяча література, фразеологізм, переклад.

Твори дитячої літератури невпинно викликають зацікавленість дітей, їхніх батьків і вчителів, а літературознавці і перекладознавці часто обирають цей літературний феномен об'єктом наукових розвідок . Під час перекладу дитячої літератури велике значення приділяється збереженню дидактичних та педагогічних функцій оригіналу. Між тим, успішний переклад власне стилістичних особливостей відіграє головну роль у тому, аби закладені в англійських варіантах моралізаторські компоненти були адекватно відтворені українською.

Одним із найбільш обговорюваних проблем у контексті перекладу дитячої літератури є відтворення власних назв, каламбурів та оказіоналізмів, синтаксису. Утім, фразеологія також постає напрочуд важливим мовним феноменом у перекладацькому розрізі, адже, як і зазначені стилістичні прийоми, сприяє формуванню ідіостилю автора дитячого твору. Тож у цій

розвідці звернемо увагу на переклад фразеологізмів із повісті Л. Керролла «Аліса у Задзеркаллі», виконаний В. Корнієнком.

1) «First, she tried to look down and make out what she was coming to, but it was *too dark to see anything*; then she looked at the sides of the well, and noticed that they were filled with cupboards and book-shelves; here and there she saw maps and pictures hung upon pegs» [1]. «Найперше Аліса глянула вниз, щоб бачити, куди вона падає, – але там було *темно, хоч в око стрель*. Тоді вона оглянула стіни колодязя: на них була сила-силенна маленьких мисників та книжкових полиць; подекуди на кілочках висіли мапи й картини» [2].

Фразеологічне порівняння *to dark to see anything* має значення «*темно хоч в око стрель*», передає зміст оригіналу яке зрозуміле для читача.

«Аліса нітрохи не забила і як стій схопилася на ноги; підвела голову до гори-підма кромішня»

І так же їй зажадалося вимкнутися з цієї темрявої зали так, закортіло помандрувати між барвистих квітників»

2) «...but when the Rabbit actually took a watch out of its waistcoat-pocket, and looked at it, and then hurried on, Alice started to her feet, for it flashed across her mind that she had never before seen a rabbit with either a waistcoat-pocket, or a watch to take out of it, and burning with curiosity, she ran across the field after it, and fortunately was just in time to see it *pop down* a large rabbit-hole under the hedge» [1].

«Та коли Кролик раптом добув із нагрудної кишеньки годинника й, зиркнувши на нього, поспішив далі, Аліса *схопилася на ноги*: зроду-віку ще не траплявся їй Кролик із нагрудною кишенькою та ще й при годиннику» [2].

Фразеологічну одиницю *started to her feet* («get quickly on feet and start running») перекладено як «*схопилася на ноги*». У україномовному варіанті перекладачем збережено сутність англomовного сталого вислову.

Отже, у процесі перекладу фразеологічних одиниць і сталих виразів із повісті Л. Керролла «Аліса в Задзеркаллі» перекладач В.Корнієнко намагався максимально відтворити смисл англomовного фразеологізму – за допомогою

еквівалентного українського відповідника. Саме тому перекладачеві вдалося досягти адекватності оригіналу зі збереженням змісту, концепту і ключових прикмет стилю англійського письменника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Carrol L. Through the Looking Glass and What Alice Found There: URL<https://2books.su/books/through-the-looking-glass-lewis-carroll/> (дата звернення: 2.03.2023).

2. Керол Л. Аліса в країні Див. Аліса в Задзеркаллі: URL: [http://umka.com/ ukr/catalogue/books-for-children/carroll-l-alisa-v-krajini-dyv-alisa-v-zadzerkalli-ninth-edition-alice-s-adventures-in-wonderl.html?print_this=1](http://umka.com/ukr/catalogue/books-for-children/carroll-l-alisa-v-krajini-dyv-alisa-v-zadzerkalli-ninth-edition-alice-s-adventures-in-wonderl.html?print_this=1)

PHILOSOPHICAL SCIENCES

ЕВОЛЮЦІЯ ЯК НАСЛІДОК БОРОТЬБИ ЗА РЕСУРСИ

Безродний Андрій Геннадійович

к. філос.н., доцент

Харківський національний університет

імені В. М. Каразіна

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. У наших тезах ми намагатимемося відповісти на запитання: чому, описуючи еволюцію органічних форм, іноді використовується поняття «боротьба за ресурси», а не поширена концепція природного відбору? Нагадаємо, що сам «батько-засновник» теорії природного відбору Ч. Дарвін під боротьбою за існування часто розумів саме боротьбу за ресурси. Спираючись на погляди Мальтуса, який стверджував, що причина відбору криється у постійній конкурентній боротьбі за ресурси між їхніми споживачами, що у свою чергу стримує безконтрольне зростання кількості споживачів.

Мета роботи./Aim. Простежити роль «боротьби за ресурси» у процесі становлення біологічної еволюції.

Результати та обговорення./Results and discussion. Ключовим моментом дарвінівського природного добору є чинник перенаселення, тобто протиріччя між чисельністю особин та доступними ресурсами. Ця суперечність стримує прогресивне розмноження. Інакше кажучи, боротьба за існування виникає внаслідок обмеженості ресурсів.

Проте вже давно встановлено, що за нормальних умов існування одна особина у процесі відтворення залишає лише одного нащадка. Бо інакше простежувалося б прогресивне зростання чисельності популяції, що не відповідає дійсності. Подібні приклади загострюють увагу на необхідності тоншого підходу до проблеми природного відбору.

Тому виникає потреба у зворотній «перевірці» тези «про боротьбу за існування». Цей підхід полягає у тому щоб «простежити» чинник конкуренції, між організмами та його вплив на еволюційний розвиток.

Використання терміна «боротьба за існування» найчастіше передбачає «боротьбу всіх проти всіх». Акцентуючи увагу на терміні «боротьба за ресурси», ми наголошуємо, що біоспільноти (або біосімбіози) є не результатом боротьби всіх проти всіх, а об'єднаннями на основі взаємної вигоди.

Органічна еволюція є наслідком розвитку симбіотичних відносин. Цілком ймовірно, що в боротьбі за ресурси сформувалися і багатоклітинні істоти, які інтегрували свої зусилля в конкурентному змаганні.

Вся еволюція є зміною непристосованих, що інтегрується в надіндивідуальні спільноти - симбіоз. Органічна еволюція – еволюція послідовних симбіозів чи об'єднань. Умовною вершиною, яких є спільноти чи «симбіози» багатоклітинних.

Застосовуючи поняття «боротьби за існування», неможливо адекватно пояснити виникнення симбіозів. У класичному розумінні природний відбір «виділяє» найпристосованіших, тобто. залишають максимальну кількість плідного потомства. Проте плодючість і обсяг споживаних ресурсів при симбіозі нижче, ніж сумарна теоретична величина цих показників у вихідних формах.

Розв'язати це протиріччя можна лише з урахуванням того, що з симбіотичної інтеграції знижується інтенсивність розмноження, отже, і загальний обсяг ресурсів, споживаних видом. Отже, симбіоз можна розглядати як механізм обмеження споживання.

На етапі зародження життя, коли існували передбіологічні утворення, які мали велику схожість (подібність) до неорганічної речовини. Тоді ще неможливо було поділити світ на органічний та неорганічний. Світ існував у формі єдиної цілісності. Неорганічна та схожа йому рання органічна речовина.

Поступово неорганічний світ заповнювався подібним до нього біологічним створіннями, яке використовувало неорганічну речовину для свого

розвитку, як ресурс. На певному етапі розвитку виникла суперечність між неорганічною речовиною та добіологічними формами. Суперечність усередині раніше цілісного світу.

Вирішенням протиріччя міг бути лише перехід пробіологічних утворень на інший щабель розвитку. Ця суперечність стримувала розвиток органічного життя. Внаслідок зняття протиріччя світ «розпався» на органічний та неорганічний. Нова якість «принесла» біологічній речовині втрату спорідненості. Якісної подібності до неорганічної речовини.

Втративши якісну спорідненість до неорганічної речовини, біологічна речовина втратила і якісну однорідність, яка була притаманна раннім біологічним утворенням. Поява біологічної форми матерії ознаменувалося «вибухом життя».

Протиріччя між ресурсами та споживачами (організмами), яке було знято переходом споживачів в іншу якість, дозволило і протиріччя усередині споживачів. Його можна охарактеризувати як протиріччя, викликане спорідненістю неорганічного та органічного світу. «Зняття» цієї суперечності і призвело до стрімкого розвитку біологічних форм. На еволюційну сцену почали виходити якісно різноманітні організми. Початок справжнього видоутворення, що спричинило формуванню варіативного спектра біологічних видів.

Розмаїття споживачів ресурсів «зіткнулося» з обмеженістю останніх. Виникла нова суперечність життя: суперечність між споживачами та ресурсами, доступними для їх споживання.

Знову ми стикаємося із протиріччям типу «ресурси – споживачі». Ймовірно, що його зняття сприяла поява нової якісної форми руху матерії - біосоціальної. Соціальність дозволила підвищити «індивідуальні здібності», спрямовані на посилення темпів вилучення речовини з навколишнього середовища.

Висновки./Introductions. Зробимо припущення: у конкурентній боротьбі за речовину оптимальними є простіші (одноклітинні форми), а багатоклітинність є результатом пристосування менш адаптованих. В

екосистемах, що знаходяться під тиском, харчові ланцюги коротшають. Проте найпростіші завжди залишаються. Отже, вони стабільніші. Найнижчу ступінь ефективності використання ресурсів мають теплокровні хребетні.

Вже на початкових етапах еволюції боротьба за ресурси була лімітуючим фактором розвитку. Найбільш доступні ресурсні ніші заповнили оптимальні споживачі – одноклітинні. Більш «складні форми» життя ведуть боротьбу за доступні їм ресурси. Багатоклітинність дозволяє тільки вхопитися за «шматок пирога», що залишився.

Суперечність «обмежені ресурси – споживачі» є рушійним чинником органічної еволюції. Остання проявляється у дотримання природного балансу між доступними ресурсами та збалансованим їх споживанням. Як за чисельністю «споживачів», так і за їх видовою різноманітністю.

Конкуренція за ресурси «підштовхнула» біологічний світ к еволюційному розвитку в напрямку формування істот (і їх симбіозів) як адаптованих «споживачів ресурсів». Отже, в описах механізму біологічної еволюції цілком допустиме використання поняття «боротьба за ресурси».

ECONOMIC SCIENCES

UDK 330.341.1

IMPROVEMENT OF THE INNOVATIVE ACTIVITY OF BUSINESS PROCESSES OF THE ENERGY COMPANY

Mizina Olena,

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Chehlakova Kateryna,

master's student

Donetsk National Technical University,

c. Lutsk, Ukraine

Amelnytska Olena

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Priazovsky State Technical University

c. Dnipro, Ukraine

Abstract. Factors that have a decisive influence on the choice of an enterprise's innovative strategy have been identified and analyzed. The main stages of forming an innovative strategy at the enterprise were studied. The choice of an innovative strategy of an energy company by building a business model containing certain blocks and components is substantiated.

Keywords. innovation, innovative activity, innovative strategies, energy corporation, leadership strategy, business processes

Choosing the right strategy is critically important for the innovative activity of any enterprise and successful innovative management. Some factors that influence the choice of strategy include:

- the type of activity of the company: different industries have their own characteristics, so the strategy must take into account the specific requirements and needs of the enterprise in this industry. For example, high-tech companies may focus

on developing new products and technologies, while low-tech companies may focus more on optimizing production processes;

- organizational structure: the internal structure and culture of the enterprise are of great importance for choosing a strategy. For example, flexible and innovative organizations may focus on the rapid implementation of new ideas and risky projects, while more conservative organizations may be more cautious and focus more on stability;

- innovative activity: the strategy should take into account the level of innovation that the enterprise wants to achieve. This may include developing new products, implementing new technologies, improving processes or entering new markets. The choice of strategy will determine the way in which the enterprise will realize its innovative potential.

The formalization of the innovation strategy within the framework of the innovation program is an important stage of the implementation of innovation management in the organization. The main steps for developing an innovation program include:

- definition of goals and objectives: this is determined on the basis of the strategic goals of the enterprise. For example, it can be to achieve a competitive advantage, expand markets or improve productivity;

- establishment of procedures: definition of procedures that will be used for identification, evaluation and implementation of innovative projects. These can be the processes of gathering ideas, internal evaluations, development of business plans, attracting financing and implementing projects;

- determination of resources and constraints: establishing the resources needed to complete each project, including financial, human and material resources.

It is also important to identify time constraints, such as project deadlines or budget constraints;

- organizational structure of innovation management: creation of an appropriate organizational structure that will be responsible for managing the innovation program. These can be separate units, committees or innovation teams that coordinate

activities for the development and implementation of innovations.

- external communications: creation of a communication system with partners, consumers and other interested parties.

Designing an innovative strategy is a constant and dynamic process, as it requires analysis and response to changes in the internal and external environment of the enterprise. Some requirements for a successful innovation strategy include:

- clear directives and temporary guidelines: the innovation strategy should have clear goals and guidelines that determine how the company plans to achieve its innovation goals. This allows all interested parties to understand the direction of the enterprise and promotes joint efforts;

- flexibility: the innovation strategy must be flexible to ensure adaptation to changing market conditions and requirements. It should allow the enterprise to quickly respond to new opportunities and challenges, changing the course of action or revising project priorities;

- organizational design: the innovation strategy must be supported by an appropriate organizational design that facilitates the implementation and implementation of innovations. This may include the creation of teams, departments or structures that specialize in innovative projects and facilitate collaboration and exchange of ideas;

- correlation with the corporate strategy: the innovation strategy must be consistent with the general corporate strategy of the enterprise [1].

The business model of innovative activity of an energy company contains certain blocks.

The block "Key stakeholders" describes the network of partners and consumers, thanks to which the business model functions.

The "Key resources" block contains the main resources thanks to which the company is able to carry out business processes, namely: power equipment and auxiliary means, qualified personnel (managers and specialists of the company's departments have higher education and many years of experience), as well as the client base. The availability of the specified resources allows the company to form,

prove and communicate value propositions to consumers, maintain relations with consumer segments and earn a profit

The "Value propositions" block forms the value of products and services offered by the energy company within the framework of business processes. The value is achieved due to the following characteristics: novelty, productivity, quality, convenience.

The block "Relationships with clients" includes measures for the organization of personal support for large industrial consumers, maintenance of the consumer base by all existing categories and individual customer segments, as well as the organization of personal accounts of payers for consumed electricity, structured by categories and segments. The energy supply company uses a variety of actions within the framework of customer service in order to develop partnership relations with the latter.

The block "Cost structure" includes various costs associated with the functioning of the business model. The block describes the most significant costs that arise as a result of the energy company's production activities within the framework of specific business models. The most significant costs of the company: material, staff wages, taxes, costs of outsourcing business models.

The "Revenue Flow Processes" block contains two main sources of the energy company's income from the main business processes: from the supply of electricity to consumers in percentages approved by the National Energy Regulatory Commission for a given Distribution System Operator, and income from the implementation of projects of technical connections of consumers to power grids.

The "Sales Channels" block contains certain business processes related to the support of customer service for certain categories and market segments, i.e.: development of the consumer's personal account, support and development of the informativeness of the company's website for consumers, increasing the efficiency of the company's Call Center .

The block "Key activities" includes the main business activities of the company, which ensure the success of its activities: provision of services for

distribution and supply of electricity and services for technical connections of consumers to electric networks; organization of billing activities.

The results of the comprehensive analysis indicate the need to choose an innovation management strategy and enterprise goals, that is, it is important to take into account specific conclusions and recommendations obtained from the analysis. Depending on the context, purpose and characteristics of the studied energy company, different innovation management strategies can be chosen:

- innovation leadership strategy: focused on "being a pioneer" in the introduction of new technologies and products on the market. Requires active research and development, financial investment and rapid response to changes in the industry;

- imitation strategy: focuses on using innovations that have already been successfully implemented by competitors. This may include improving and adapting existing products or technologies;

- cooperation strategy: focused on establishing partnership relations and cooperation with other organizations, research centers or universities for joint development and implementation of innovations;

- focusing strategy: focused on the development and implementation of innovations for a narrow market segment or a specific client segment.

Based on the analysis, it is proposed to choose a leadership strategy in innovation with an emphasis on managing the company's goals using diversification.

The innovative activity of the energy supply company, which is the object of analysis in this study, in the conditions of martial law and taking into account the geographical location of fixed assets (networks and equipment) is quite complicated. The easiest way to improve the economic condition of this company is to increase tariffs for the provision of services in the generation and distribution of electric energy using incentive tariff formation.

Stimulating regulation or RAB-regulation (RAB - regulatory asset base, when translated - regulatory asset base) is a system of tariff formation based on long-term tariff regulation (3.5 or 8 years), aimed at attracting investments for the construction

and modernization of the infrastructure of electric networks and stimulating the cost efficiency of electricity distribution companies. One of the components of the RAB-regulation system is the determination of the amount of the required income, which will depend on the achievement of the established indicators of the reliability of electricity supply and the quality of service to consumers, as well as the motivation of regulated companies to reduce costs [2]. The main elements of RAB regulation are shown in Figure 1.

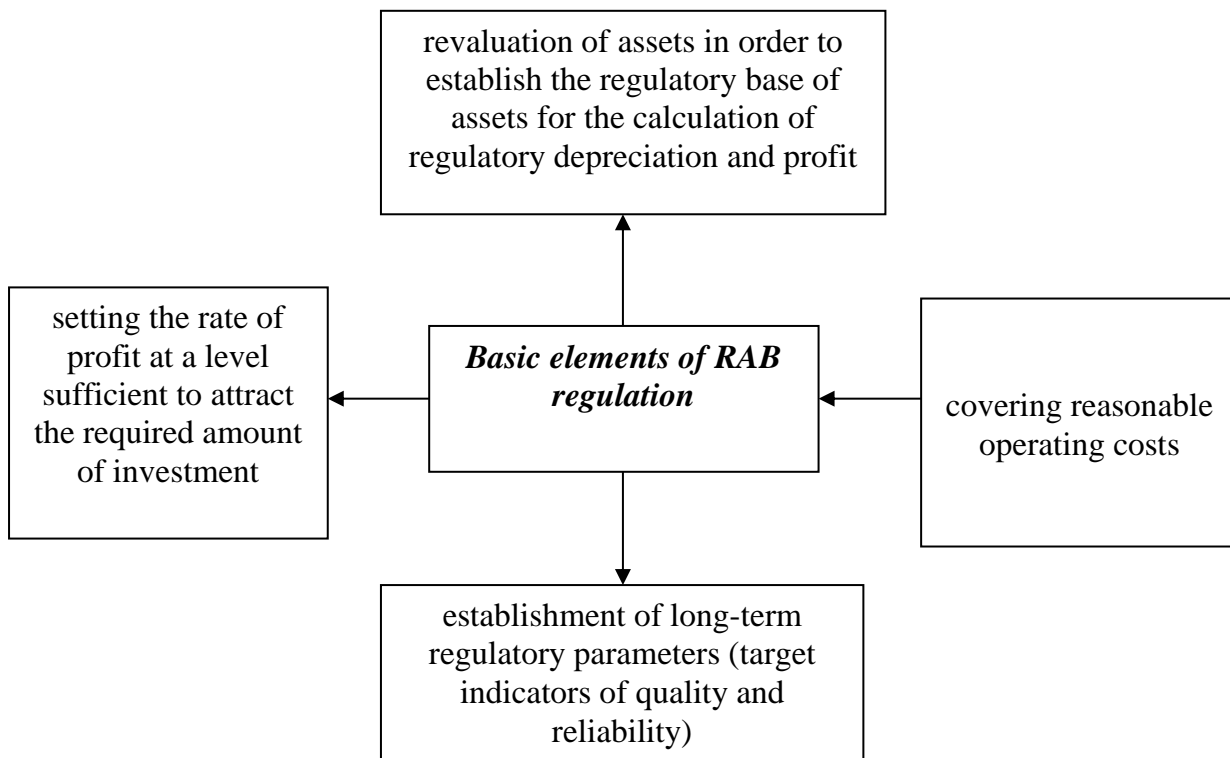

Figure 1 – Main elements of RAB regulation [2]

The well-known traditional model used in tariff formation in energy "costs +" is represented by the formula:

$$\text{Cost} + \text{Profit (percentage of cost)} = \text{Service price,}$$

The RAB regulation method represents another model:

$$\text{Price} - \text{Profit (requirements to the level of return on capital)} = \text{Cost,}$$

That is, this model suggests choosing the cost price as a target indicator.

The "expenses +" method currently in effect in tariff formation for electricity supply services makes it possible to include in the tariff operating costs, depreciation deductions, as well as the established level of profitability.

The RAB methodology converts the level of profitability into the level of

income per capital (R). The latter depends on two components:

- the regulatory base of the company's assets;
- the regulatory rate of return (r).

The so-called fair value of the company's assets is taken as the regulatory base of assets, which can be calculated in certain ways, namely:

- as the market value of the company;
- as the renewable value of the company's assets;
- as a discounted cash flow;
- as the book value of the company or the replacement value of assets.

Therefore, in order to determine the regulatory base of the company, it is necessary to carry out an assessment of the company's fixed assets.

The use of the regulatory rate of turnover requires more complex and well-founded calculations. According to the European RAB methods, the weighted average cost of capital (WACC) should be used for its calculations. This indicator is calculated using a formula that takes into account the value of the company's equity capital and the value of debt capital. Moreover, both the company's own and borrowed funds are characterized by their price, which depends on the set interest rate. At the same time, the specified calculations also require the values of the company's taxes, which must be taken into account [2].

The regulator also sets the level of operating costs that are included in the tariffs, namely:

- controlled expenses (on energy carriers);
- uncontrolled - indexation to the level of inflation, deductions to the wage fund, taxes, fees.

By reducing controlled costs, the distribution system operator company can save financial resources, which will be transferred to the company's profit.

When the transition to the second regulatory period will take place, it will be appropriate to determine the requirements for the efficiency and quality of services with the help of the proposed regulator.

The implementation of incentive regulation allows the operator of the

distribution system - the energy supply company to reduce the intervention of the Regulator in the operational activity, as well as to preserve the savings achieved due to the increase in the efficiency of the activity at the disposal of the company. In addition, there is an opportunity to provide the required amount of funding for investment and innovation programs thanks to the involvement of equity and loan capital.

In general, the introduction of stimulating regulation in the activities of the SSR in the energy sector contributes to the formation of an attractive investment climate and the increase of innovative activity in order to attract private investments, increase the quality and reliability of electricity supply, and increase the efficiency of the operational activities of energy companies. The latter occurs as a result of reducing inefficient operating costs and returning part of the achieved profit to consumers in the form of a corresponding reduction in tariffs.

REFERENCES:

1. Хаустова К.М. Інвестиційно-інноваційна стратегія підприємства та підходи до її класифікації К.М Хаустова. *Фінансовий простір*. 2015р. С. 174-179.

2. Чухрай Н.І. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення: монографія. Національний університет „Львівська політехніка”. Львів, Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2002. 316 с.

КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ БАНКУ ТА АСПЕКТИ ЙОГО УПРАВЛІННЯ

Бітнер Ірина Володимирівна,

к.е.н., доцент

доцент кафедри банківського бізнесу та фінансових технологій,

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ

імені В. Н. Каразіна

Коротких Олексій Едуардович,

студент 1 курсу другого (магістерського) рівня,

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ

імені В. Н. Каразіна

м. Харків

Анотація: Основним джерелом доходів банків є отримання прибутку від здійснення кредитних операцій. У зв'язку із цим, головною проблемою, яка сьогодні стоїть перед менеджментом банків, є ефективне формування кредитного портфеля банку. Неєфективне його формування приводить до підвищення ризиків здійснення кредитних операцій, а це, у свою чергу веде до збитків та втрати вкладених ресурсів.

Ключові слова: кредитний портфель, якість, банк, управління, аналіз, аспекти

Кредитний портфель банку є одним з ключових елементів його діяльності. Якість цього портфелю визначається рівнем кредитних ризиків, які банк бере на себе. Аналіз якості кредитного портфелю є необхідним для забезпечення стабільної та прибуткової діяльності банку.

Для проведення аналізу кредитного портфелю банку необхідно враховувати такі фактори:

- Структура кредитного портфелю: склад, кількість та співвідношення між різними типами кредитів.
- Рівень простроченої боргової заборгованості: частка невиконаних

зобов'язань та прострочених платежів.

- Рівень відшкодування збитків: відношення відшкодованих збитків до загальної суми витраченої на відшкодування збитків.

- Ризик кредитного портфелю: оцінка ризику несплати кредиту та можливих втрат для банку [1].

Окрім аналізу якості кредитного портфелю, в сучасних умовах банкам також потрібно вирішувати проблеми управління кредитним портфелем. Деякі з цих проблем включають:

- Ризик концентрації: коли значна частина кредитного портфелю складається з кредитів, наданих певним секторам економіки або окремим клієнтам.

- Недостатня диверсифікація: коли банк надає кредити лише в декількох галузях або регіонах.

- Недостатня кваліфікація персоналу: коли в банку недостатньо кваліфікованих фахівців з управління кредитним портфелем.

- Невідповідність ризиків та винагород: коли банк надає кредити з високим ризиком, але не встановлює відповідні винагороди за цей ризик. Неправильне визначення кредитного ризику: коли банк недостатньо ретельно аналізує ризики, пов'язані з наданням кредитів, що може призвести до втрат.

- Недостатність системи моніторингу та управління ризиками: коли банк не має ефективної системи контролю та управління кредитним ризиком, що призводить до недостатньої оцінки та контролю ризиків [1].

Управління кредитним портфелем є важливою складовою успішної діяльності банку. Для успішного управління кредитним портфелем банк повинен мати ефективну систему моніторингу та управління ризиками, ретельно аналізувати якість кредитного портфелю та використовувати різноманітні інструменти управління ризиками. Важливою є також кваліфікація фахівців з управління кредитним портфелем та дотримання відповідного законодавства та регуляторних вимог.

Загальна якість кредитного портфелю банку може визначатися такими

показниками, як відсоток простроченої боргової заборгованості, кількість неповернутих кредитів, вартість кредитного портфелю тощо. Ці показники можуть бути використані для оцінки фінансової стійкості та здатності банку до відновлення збитків в разі невиконання кредитних зобов'язань.

Управління кредитним портфелем також повинно враховувати економічні та соціальні фактори, які можуть впливати на сплату боргової заборгованості. Наприклад, зміна ринкових умов, економічних показників, політична нестабільність, кризові ситуації та інші фактори можуть впливати на здатність клієнтів банку сплатити свої кредитні зобов'язання [2].

Крім того, важливим аспектом управління кредитним портфелем є визначення рівня диверсифікації кредитного портфелю. Банк повинен розподіляти свій кредитний портфель між різними видами кредитів та різними клієнтами з метою зниження загального ризику.

Загалом, успішне управління кредитним портфелем банку є важливим елементом забезпечення фінансової стабільності та здатності до відновлення збитків. Для досягнення цієї мети банк повинен мати ефективну систему моніторингу та управління ризиками, відповідних фахівців та дотримуватися законодавчих та регуляторних вимог.

Для ефективного управління кредитним портфелем банку, важливим є також використання різних методів оцінки кредитної ризиковості клієнтів. Наприклад, можуть використовуватися методи кредитного скорингу, аналізу фінансових показників клієнта, оцінки його бізнесу та репутації.

Окрім того, важливим аспектом є моніторинг кредитного портфелю та оперативна реакція на можливі ризики та проблеми з погашенням кредитів. Для цього можуть використовуватися різні інструменти, такі як системи раннього попередження, програми реструктуризації боргу та інші [4].

Одним з важливих аспектів управління кредитним портфелем є також забезпечення правильної балансування між ризиком та прибутком. Банк повинен забезпечити достатній рівень прибутковості свого кредитного портфелю, при цьому зменшуючи ризики неповернення кредитів та

забезпечуючи стабільність свого фінансового стану.

Важливим аспектом управління кредитним портфелем є також забезпечення відповідності законодавчих та регуляторних вимог. Банки повинні дотримуватися встановлених норм та правил у сфері кредитування, забезпечувати правильну документацію та звітність, а також відповідно реагувати на зміни в законодавстві та регуляторних вимогах.

У сучасних умовах, коли ринкові та економічні умови швидко змінюються, ефективне управління кредитним портфелем банку є важливим фактором для забезпечення його стабільності та конкурентоспроможності.

Отже, сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики. Якісне управління цим портфелем є прямим обов'язком банку та його менеджерів. Від якості обслуговування кредитного портфеля залежать репутація та імідж банку, який на сучасному ринку банківських установ не може піддаватися сумнівам з боку прямих споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Науменко, Ю. В. Управління кредитним портфелем банку: ефективність та стратегії. // Фінансовий простір. – 2017. – Вип. 2. – С. 12-15.
2. Лукашук, І. В. Управління кредитним портфелем банку: теорія та практика. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2018. – № 29. – С. 18-23.
3. Цвік, І. С. Оцінка якості кредитного портфелю комерційного банку. // Економіка та держава. – 2016. – № 2. – С. 68-70.
4. Коткова, Т. О. Управління кредитним портфелем банку в умовах ризиків: теоретико-методологічний аспект. // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. – 2019. – Вип. 22. – С. 114-119.
5. Іванова О. А. Особливості управління кредитним портфелем банку в сучасних умовах. // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – №2. – С. 74-78.

**ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Боденчук Л. Б.,

к.е.н. доцент кафедри
економіки та менеджменту

Баєва Т. Д.,

викладач кафедри
економіки та менеджменту

Чепой Г. М.,

студентка

Придунайська філія

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Анотація. У даній статті розглянута роль фінансової безпеки підприємства, проаналізовано необхідні для дотримання підходи та відповідні схеми, що забезпечуватимуть фінансову безпеку та фінансову стійкість організації, продемонстровано проблеми фінансової безпеки підприємства, які залежить від різноманітних внутрішніх та зовнішніх факторів впливу.

Ключові слова: фінансова безпека, фінансова стійкість, забезпечення економічної безпеки.

Проблема забезпечення та підвищення фінансової безпеки підприємства нині особливо актуальна. Це пов'язано зі світовою фінансовою нестабільністю, глобалізацією світових фінансових ринків, постійними коливаннями цін на ресурси, валюту та іншими, не менш важливими, факторами. У зв'язку з цим, підприємства зіштовхнулися з необхідністю побудови комплексного механізму фінансової безпеки підприємства. ФБ передбачає ефективне використання фінансових потоків підприємства для зниження загроз та нормального функціонування компанії сьогодні, та з перспективою на майбутнє. Для підвищення фінансової безпеки, підприємство повинне забезпечувати

максимальну фінансову гнучкість та стійкість основних функціональних складових фінансового потенціалу.

Проблема забезпечення фінансової безпеки (далі – ФБ) підприємства, у даний час, є особливо актуальною. Нестабільність цін на ресурси, постійні зміни валютного курсу, складна політична ситуація – все це має негативні наслідки як для фінансової складової організації, так і для держави в цілому.

Фінансова безпека підприємства – це найбільш ефективне використання ресурсів для попередження, запобігання, нейтралізації загроз погіршення його фінансового стану [1, с. 831], а також забезпечення стабільного функціонування підприємства в цілому.

Головною метою фінансової безпеки підприємства є гарантії стабільного та максимально ефективного функціонування зараз та високий потенціал розвитку в майбутньому.

ФБ підприємства характеризується такими показниками як межі безпеки (запас фінансової стійкості) та коефіцієнт безпеки. Сюди також можна віднести рівновагу компанії, тобто відношення прибутковості, ліквідності та ризику. Прибутковість вказує на те, що підприємство ефективно використовує свої ресурси (як людські, так і трудові), та приносить бажаний результат. Ліквідність вказує на рівень корисності продукції підприємства, а також здатність платити за свої обов'язки [2, с. 97]. Ці поняття тісно пов'язані, адже фірма буде здатна платити за свої заборгованості лише у тому випадку, якщо її продукція буде користуватися попитом та, відповідно, приносити дохід.

Ще один не менш важливий елемент ФБ підприємства – ризик, який постійно супроводжує діяльність будь-якої компанії. Саме він може вплинути на втрату одного з двох вищевказаних факторів. Це призведе не тільки до втрати ліквідності або прибутковості підприємства, тому що в цьому випадку буде неможливою закупка ресурсів для продукції, або відбудеться різке зменшення попиту на товар. Все це призведе до втрати фінансової безпеки підприємства.

Проблема ФБ підприємства виникає на різних етапах циклу його

розвитку, в залежності від внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на діяльність підприємства [3, с. 195]. У зв'язку з цим виникає необхідність виділення проблем ФБ підприємства, в залежності від факторів впливу (Рис. 1).

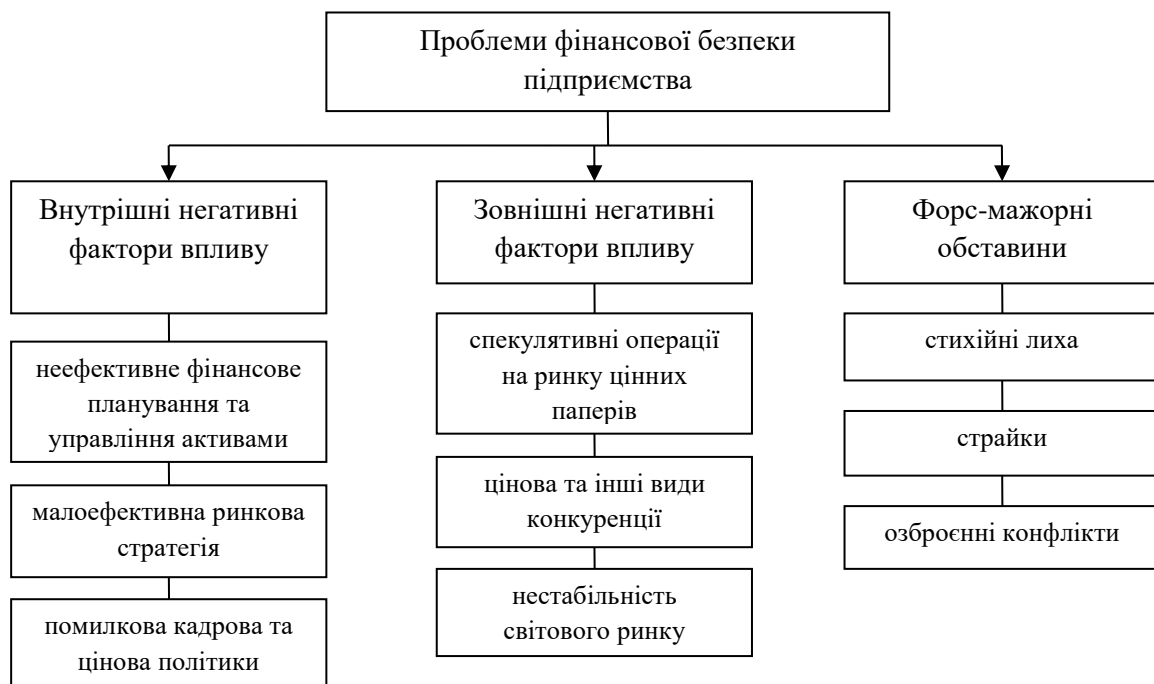

Рис. 1. Проблеми фінансової безпеки підприємства

Сукупність проблем ФБ може серйозно вплинути на стабільну та стійку роботу підприємства. Вищеописані проблеми можуть вплинути на різні напрями розвитку організації. Тому, відповідно до цього, для дослідження способів вирішення проблем фінансової безпеки підприємства, слід ввести визначення фінансової стійкості, адже одним з головних способів підтримання ФБ є укріплення фінансової стійкості підприємства. Фінансова стійкість підприємства – це комплексне поняття, що визначає стан фінансової безпеки організації, достатнє для стабільного розвитку в умовах складної світової обстановки та ризиків. Це такий стан підприємства, за якого забезпечується його розвиток шляхом грамотного розподілу та використання фінансових ресурсів для збільшення прибутку та власного капіталу, при цьому, не втрачаючи платоспроможність в умовах мінімального ризику. Підприємству, щоб бути фінансово стійким, необхідно вчасно розраховуватися за своїми обов'язками, при цьому контролювати, щоб не було необґрунтованої заборгованості як по відношенню до покупців, так й по відношенню до

постачальників компанії.

Зв'язок фінансової стійкості підприємства з різноманітними поняттями, представлений у вигляді схеми на Рис. 2.

Рис. 2. Взаємозв'язок фінансової стійкості з іншими поняттями

Опираючись на вищенаведену інформацію, можна сформулювати певні рамки, умови, яких повинні дотримуватися підприємства для безперебійного, стабільного та стійкого функціонування.

Забезпечення та підвищення фінансової безпеки підприємства можливе при дотриманні наступних умов:

1. Безпека господарюючих об'єктів:

– забезпечення потенціалу підприємства за допомогою факторів виробництва (засобів праці, предметів праці) для збереження та підвищення меж функціонування підприємства;

– забезпечення гарантії платоспроможності за допомогою виконання грошових обов'язків, для збереження фінансової стійкості підприємства.

2. Забезпечення потенціалу підприємства:

– безпека технології виробництва та технічного обладнання – шляхом оновлення виробництва та його відповідності сучасним інноваційним стандартам для досягнення конкурентоспроможності продукції та послуг;

– екологічна безпека – випуск продукту, що піддається легкій переробці та наносить мінімальну шкоду навколишньому середовищу;

– економічна безпека – мінімізація витрат на одиницю виробленої продукції, досягнення максимально можливого прибутку [4, с. 22-23], забезпечення фінансової стабільності, яка досягається за допомогою:

а) зменшення змінних витрат вартості виробу шляхом підвищення корисного використання ресурсів;

б) зменшення витрат, пов'язаних з виплатою штрафів за недотримання екологічних норм;

в) підвищення рентабельності виробництва за рахунок зменшення витрат та росту продажів;

г) укладання договорів зі споживачами.

3. Досягнення економічної безпеки підприємства:

– укладення вигідних договорів з кредиторами та дебіторами;

– розвиток підприємства у напрямку інноваційних розробок, засвоєння нових технологій, підвищення професійної кваліфікації працівників;

– збереження та підвищення долі ринку за допомогою створення та реалізації певних переваг відносно конкурентної продукції.

Дана схема забезпечення фінансової безпеки підприємства може бути використана будь-яким підприємством. Вона, з високою ймовірністю, буде в змозі підвищити ФБ підприємства, його стабільність та стійкість до державних та світових економічних проблем та криз.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що для того, щоб підприємство було фінансово безпечним, йому необхідно дотримуватися певних важливих умов:

– дбати про своєчасне погашення заборгованостей;

– грамотно організувати роботу служб безпеки підприємства;

- не приймати на себе невиправданий ризик, який може спричинити втрату прибутковості та ліквідності;
- постійно оновлювати обладнання та відповідати сучасним інноваційним стандартам;
- дотримуватися економічної та екологічної безпеки, тощо.

Вищенаведена розроблена схема може бути використана у діяльності підприємства. Також, на основі даної схеми можна розробити стратегію розвитку підприємства, яка буде напрямлена на зменшення ризиків, що пов'язані з внутрішніми та зовнішніми проблемами фінансової безпеки компанії. При цьому підприємство буде забезпечувати високу конкурентоздатність продукції/послуг, якість та помірну ціну. На основі проведеного дослідження можна зробити достатньо достовірний прогноз, що при дотриманні умов, що приведені вище, підприємство зможе стабільно функціонувати в умовах високої конкуренції, складних світових політичних ситуацій, нестабільних цін на ресурси, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія : [у 2 т.] – Київ : УБС НБУ, 2014. Т. 1 : Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. – С. 831.
2. Козак, Л. С. Концептуальні та методичні засади формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства / Л. С. Козак, І. В. Багровецька // Економіка і управління. – 2008. – №13. – С. 97.
3. Мулик, Я. І. Сутність поняття «фінансова безпека підприємства»: систематизація наукових поглядів / Я. І. Мулик // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. – 2013. – №3(80). – С. 195.
4. Кириченко, О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах кризи / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 10. – С. 22–23.

**НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ
АГРАРНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ**

Гузар Богдан Степанович

к.е.н., доцент, заслужений економіст України

Кисельов Іван Анатолійович

здобувач вищої освіти третього ступеня

Уманський національний університет садівництва

м. Умань, Україна

Анотація: В статті розглянуто сутність фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу як складової фінансової стабільності держави в умовах трансформаційних перетворень. Проаналізовано галузеві особливості та основні чинники, які впливають на її фінансову стійкість. Намічено основні напрями зміцнення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України.

Ключові слова: фінансова стійкість, оцінка фінансової стійкості, галузеві особливості, складові чинники фінансової стійкості, фінансова стабільність, власні фінансові ресурси.

Фінансова стабільність держави визначається оцінкою фінансової стійкості підприємств, а головне місце аграрного сектору в національній економіці держави зумовлює необхідність забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

Фінансову складову економічної діяльності аграрних підприємств об'єктивно слід вважати конститутивним (базовим) елементом рівня економічного захисту бізнес-інтересів функціонування суб'єкта господарювання економічних відносин. Фінансова стійкість сучасних відносин у економічній сфері аграрного виробництва постає як неоднозначна та багатofакторна фінансово-економічна категорія. Характеризувати її можна з різних позицій, передусім, як базисне поняття у фінансовому менеджменті

підприємств аграрного бізнесу та як основоположний критерій їх фінансової безпеки. У вітчизняних та зарубіжних наукових економічних дослідженнях спостерігається факт нероздільного, або часткового ототожнення фінансової стійкості із формуванням та реалізацією фінансово-економічного потенціалу підприємства та ефективністю управління фінансовою діяльністю, що, у свою чергу, характеризується синхронізацією та збалансуванням фінансових потоків підприємства, достатнім фінансовим забезпеченням стратегічного розвитку, оптимальною структурою капіталу та усталеним нарощенням ринкової вартості підприємств аграрного бізнесу в майбутньому періоді.

Фінансова стійкість підприємства характеризує такий його фінансовий стан, що відображає його успішне функціонування в ринкових умовах господарювання, а саме здатність зберігати рівновагу активів і пасивів завдяки формуванню оптимальної структури капіталу, що дозволяє виконувати фінансові зобов'язання, втілювати інвестиційні проекти.

Головною метою фінансової стійкості є забезпечення безперервного процесу діяльності підприємства з відповідною оптимізацією джерел фінансування. Для суб'єктів аграрного бізнесу забезпечення фінансової стійкості є найважливішим завданням не тільки в коротко - , але й в довгостроковій перспективі. Цей момент є важливим з точки зору фінансового контролінгу, основним завданням якого є підтримка ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, фінансової рівноваги підприємства.

На нашу думку врахування галузевих особливостей діяльності підприємства або системи є досить важливим для підтримки стійкості на відповідному рівні.

Сучасна економічна ситуація, що характеризується коливанням економічної активності, кризою у реальній національній економіці та фінансовій системі України, істотно вплинули на діяльність суб'єктів господарювання аграрного бізнесу, продемонструвавши їх слабкі сторони, неготовність, надзвичайно низьку гнучкість та адаптаційні можливості для подолання існуючих труднощів. Як наслідок багато з них опинилися на межі

банкрутства і вимушені вирішувати проблему забезпечення спроможності подальшого функціонування.

Питання забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання та напрями її забезпечення висвітлено в працях науковців М.Я. Дем'яненка, І.Ю. Гришової, О.В. Глушко, Ж.В. Дерій, М.П. Бутка, І.О. Крюкової, В.О. Ткач, Т.С. Шабатури, А.В. Лісового, І.П. Отенко, О.В. Царенко, Б.Й. Пасхавера, Н.С. Танклевської, І.Б. Хоми, В.В. Сафонова, Б.О. Язлюка.

В своїх наукових твердженнях вони дотримуються теорії, що фінансова стійкість підприємства є базисом функціонування економічних систем за умов нестабільності економічних процесів, невизначеності та динамічності економічного середовища.

Забезпечення фінансової стійкості підприємств аграрного виробництва має широкий теоретико-методологічний базис, що посідає провідне місце в системі економічних концепцій, пов'язаних управлінням фінансовими потоками та традиційно використовується в практичній діяльності суб'єктів аграрного бізнесу. Зміст економічної природи наукової категорії «фінансова стійкість» перетерпів еволюцію розуміння у значній кількості наукових публікацій, проте сьогодні дискусійним залишаються параметри загальної стійкості підприємств аграрного бізнесу, виходячи із перманентності кризових умов розвитку сучасної аграрної економіки України

Фінансову стійкість підприємств вітчизняні вчені вивчають здебільшого в контексті загроз їх банкрутства. Більшість досліджень присвячено пошуку внутрішніх резервів забезпечення фінансової стійкості підприємства. Недостатньо дослідженими можна вважати проблеми впливу зовнішнього середовища на формування фінансової стійкості суб'єктів господарювання аграрного бізнесу та взаємозалежні проблеми пов'язані з фінансовою стабілізацією макро- і мікроекономіки.

Сутність категорії «фінансова стійкість» полягає у визначенні такого рівноважного співвідношення джерел формування капіталу та напрямків його використання, який забезпечить виконання всіх цілей та стратегічних завдань

підприємства аграрної сфери. При цьому доцільно відзначити, що сутність фінансової стійкості, як показника діяльності підприємства, полягає у визначенні такого співвідношення розміру сформованого, розподіленого та використовуваного капіталу, який би зумовив зростання обсягів прибуткової виробничої діяльності, темпів зростання реального власного капіталу, а також збереження достатнього для функціонування підприємства рівня платоспроможності і кредитоспроможності.

Фінансова стійкість підприємства у розумінні І.О. Крюкової – це відповідність обсягів фінансових ресурсів та джерел їх утворення, співставність дебіторської і кредиторської заборгованостей підприємства, можливості своєчасного розрахунку за зобов'язаннями та наявність власних коштів для примноження активів підприємства [1]. Такі підходи до трактування фінансової стійкості визначають дефініцію як сукупність показників, критеріїв та індикаторів (кількісного та якісного характеру), які надають оцінку реального рівня фінансового стану суб'єкта господарської діяльності, інтерпретацію відхилень показників, якими фактично і встановлюють рівень економічно стійкого функціонування суб'єкта господарської діяльності, проте не розкривають вартісний потенціал його розвитку в стратегічній перспективі та не враховують галузеві особливості розвитку підприємств аграрного виробництва.

Фінансова стійкість розкривається через певне співвідношення величини: структури та складу активів, зобов'язань і власного капіталу. Такий підхід обґрунтовується тим, що «стійке фінансове становище формується у процесі всієї виробничо-господарської або комерційної діяльності підприємства» [2].

Найбільш узагальненим та точним, на нашу думку, є «визначення фінансової стійкості як такого стану власного капіталу підприємства, який забезпечує йому платоспроможність за зобов'язаннями, фінансову незалежність та гарантує стабільну прибутковість в довгостроковій перспективі» [3].

Специфіка фінансової стійкості як суто економічної категорії полягає в її багатогранності, оскільки це поняття охоплює значну кількість факторів впливу

на суб'єкт господарювання. Виходячи із класичної ресурсної концепції та її органічного поєднання із сучасною вартісною концепцією, фінансову стійкість можна трактувати через трансформацію вартості капіталу підприємства.

Фінансова стійкість підприємства, відбиває спроможність забезпечувати його поточне функціонування та інвестиційний і інноваційний розвиток за рахунок використання власного і залученого капіталу шляхом збільшення власних фінансових ресурсів.

Провівши економічний аналіз діяльності підприємств аграрного бізнесу встановлено, що основними напрямками зміцнення фінансової стійкості є:

- оптимізація структури капіталу підприємства, який полягає у визначенні оптимального співвідношення власного та залученого капіталу підприємства та є одним із найважливіших завдань, що вирішуються в процесі фінансового управління підприємством;

- підвищення ефективності використанні оборотних і необоротних активів, що здійснює постійний вплив на результативність і ефективність роботи суб'єкта господарювання та його фінансову стійкість;

- використання фінансового планування – щоб забезпечити ритмічну й ефективну роботу підприємства, потрібне вміле управління виробничими фондами і джерелами їх формування. Цьому сприяють: розроблення бізнес-плану, його контроль і аналіз виконання, фінансового плану; впровадження системи бюджетування та фінансового контролінгу; вживання конкретних заходів щодо фінансово-господарської стабілізації» [4].

Найважливішим фактором, який впливає на зміцнення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, є формування необхідних обсягів його реальних власних фінансових ресурсів. Фінансової стабілізації можна досягти лише у разі створення сприятливих умов для забезпечення збільшення прибутковості виробництва за умови сталих темпів зростання реальних власних коштів підприємства, а отже, здатністю забезпечувати більш високі рівні фінансової стійкості.

Фінансова стійкість вважається провідною та вирішальною в діяльності

підприємства, оскільки в ринкових умовах господарювання фінанси є рушійною силою будь-якої економічної системи. Визначення шляхів покращання фінансової стійкості підприємства дозволяють зробити висновки щодо основних напрямів покращення його стану та формування його ефективної фінансової стратегії. Моніторинг фінансової роботи на підприємстві доцільно здійснювати за такими напрямками: систематичний фінансовий аналіз їхньої діяльності; організація обігових активів відповідно до існуючих вимог фінансової та бухгалтерської звітності з метою оптимізації фінансового стану; оптимізацію розподілу доходу та вибір найефективнішої фінансової політики; більш широке застосування банківського кредиту з метою оптимізації джерел грошових коштів; залучення інвестиційних коштів у вигляді лізингових операцій з метою розвитку виробництва; впровадження сучасної системи управління грошовими потоками; розроблення і реалізація стратегічної фінансової політики підприємства.

Для підвищення рівня фінансової стійкості суб'єктам аграрного бізнесу необхідно вишукати резерви збільшення темпів нагромадження власних джерел фінансування, забезпечити фінансування матеріальних оборотних засобів власними коштами. Крім того, необхідно формувати найбільш оптимальну структуру капіталу, тобто таке співвідношення фінансових ресурсів, при якому суб'єкт господарювання, буде спроможним ефективно їх використовувати та забезпечувати безперебійний виробничий процес та реалізацію продукції, а також фінансувати витрати на його розширення.

Отже, за сучасних умов фінансова стійкість підприємства є одним з важливих чинників, що забезпечують його стабільну та ефективну роботу, оскільки за достатнього рівня фінансової стійкості і платоспроможності підприємства мають певні переваги порівняно з іншими суб'єктами господарювання, перш за все, при залученні кредитних коштів, отриманні інвестиційних ресурсів, встановлені взаємовідносини із постачальниками, впровадження новітніх технологій та систем фінансового управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Крюкова І. О. Формування фінансової безпеки агропромислових підприємств. *Облік і фінанси АПК*. 2012. №4 (58). С. 41–45.
2. Шмельова В. В. Пріоритетні заходи з підвищення фінансової стійкості підприємств . *Агросвіт*. 2016. № 6. С. 38–44.
3. Гапак Н. М., Каштан С.А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. Вип. 1. С. 191–196.
4. Гмиря, В. П. Особливості оцінки фінансової стійкості підприємства в умовах кредитування аграрного виробництва *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 1 (9).ч. 2.С. 151-157.
5. Лисевич С.Г., Великанова В. К. Управління фінансовою стійкістю підприємств та фактори, що впливають на неї. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2013. Вип. 1 (6). Том 2. С. 211–215.

**ТЕХНІКА ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ТА ЇХ
ОСОБЛИВОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ**

Дарушин Олександр Володимирович,

Кандидат економічних наук,

Боденчук Сергій Васильович,

викладач кафедри економіки та менеджменту

Левченко Ангеліна Борисівна

Студентка

Придунайська філія ПрАТ «ВНЗ

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

м. Ізмаїл, Україна

Анотація: У сучасних умовах кожна держава характеризується різним рівнем соціально-економічного розвитку, який через ряд факторів, які включають економічні, демографічні, інформаційні, правові, управлінські, психологічні та інші. Забезпечити максимальне зростання всіх економічних показників тільки на основі ринкових даних неможливо.

Отже, державі, в особі керівників і управлінців вищого кваліфікаційного рівня, необхідно вивчити та проаналізувати наявну інформацію та вжити цілеспрямованих заходів для покращення та підвищення життєво важливих для економіки показників. Тому виникає питання прийняття ефективних управлінських рішень, які будуть прогресивними та цілеспрямованими на покращення економічного добробуту.

У процесі інтеграції України до співтовариства європейських держав суттєвих змін зазнають системи організації праці, електронної комерції, стандарти ділового спілкування та співробітництва на різних рівнях взаємодії. Стратегічні партнерства створюють можливості для зростання в різних секторах, і глобальне суспільство стикається з розбіжностями, часто спричиненими діловими та політичними маніпуляціями. Водночас бракує достатньо інформації та толерантності, іноді навіть на інституційному рівні.

Прийняття управлінських рішень має ключове значення як у праці, так і для цілей організаційно-виробничого процесу, тому дослідження прийомів і методів прийняття рішень в управлінській діяльності, виявлення їх можливостей і сфер їх адекватного застосування залишається цікавим питанням дослідження для спеціалістів у галузі управлінської діяльності.

Ключові слова: управління, управлінські рішення, організація, технологія, прийняття рішень.

Технологія (від грецького *techno* - мистецтво, майстерність і *logos* - наука), сукупність прийомів і способів добування, переробки чи обробки сировини. Таким чином, за допомогою цього терміна ми окреслюємо творчий підхід, з точки зору науки, до досягнення поставленої мети з використанням комплексу методів і прийомів. Вперше цей термін використав Дж. Бекман [5, с. 127].

Наприкінці 18 століття в загальному ряду знань про техніку почали розрізняти традиційну описову одиницю та нову, середнього класу, яку називають «технологією» [4, с. 59]. Цей термін був введений Йоганном Бекманом (1739-1811), у своїй праці «Введення в технологію», опублікованій у 1777 році, він писав: «Огляд винаходів, їх розвитку та досягнень декоративно-прикладного мистецтва можна назвати історією технічного мистецтва технології, яка пояснює загально, методично і точно всі види роботи з їх наслідками і причинами, є набагато більше».

Технологія - це сукупність способів обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми сировини, матеріалів або напівфабрикатів, що здійснюються в процесі виготовлення продукції. Отже, «технологія» — це підхід, який поєднує певний метод для досягнення загального результату мети в будь-якій сфері [2, с. 69].

Технологія управління означає структуровану послідовність взаємопов'язаних управлінських процедур та функцій, реалізація яких спрямована на реалізацію управлінських функцій, супроводжується прийняттям управлінських рішень і забезпечується певними методами і прийомами.

Технологія управління надає можливість, відповідно до обраного підходу до управління бізнесом, застосовувати до процесів принципи управлінського менеджменту, використання методів менеджменту, організацію процесів управління. Технологія управління відображає зміст процесів управління, руху та обробки інформації, визначає склад і порядок виконання завдань управління, в яких інформація трансформується і створює ґрунт для управлінського впливу об'єкта з метою приведення його в необхідний стан, дозволяє забезпечити раціональну взаємодію елементів конструкції підрозділів та окремих виконавців у процесі управління [7, с. 73].

Таким чином, технологія управління - це сукупність методів, підходів, процедур, методів управлінської роботи, які закріплені за керівниками всіх рівнів, з метою досягнення поставлених цілей щодо прийняття ефективних управлінських рішень шляхом забезпечення циклічного характеру.

Управлінське рішення – це процес, який реалізує суб'єкт управління, який визначає дії, з метою вирішення роботи в існуючому або запланованому стані. Рішення повинно розглядатися як результат комунікації, вид інформації, що забезпечує нормальний перебіг процесу в системі [1, с. 109].

Інформація на вході системи – економічна задача, на виході – рішення, яке налаштовано у вигляді керівна команда для впливу на встановлення. Рішення, як правило, приймає сам управлінець за принципом одноголосності, але ні можна також ігнорувати колектив, який є перевіреним засобом створення найбільш правильного і мотивованого рішення. Ці два принципи нерозривно пов'язані і не суперечать один одному.

Якщо всередині на одноосібні органи управління поширюється принцип персональної відповідальності за виконання затвердженого рішення, то в органах, що діють на засадах колегіальності, застосовується рішення обговорення та підготовка рішень широким колом осіб. Якщо права одноосібного голови набуває особа, яка є жорсткою і страждає від нездорового стану честолюбство, він бачить лише одну сторону, яка дозволяє йому командувати [3, с. 82].

Часто керівники нижчого рівня схильні не брати на себе відповідальність за рішення, пов'язані з ризиком зробити серйозні помилки. Однак кількість таких помилок можна явно зменшити завдяки визначенню обсягу робіт, які потребують попереднього погодження з вищими інстанціями, керівництвом, а також дослідження причин помилок з метою уникнення їх у майбутньому. Таким чином, для прийняття ефективних рішень необхідно чітко визначити базову модель системи прийняття рішень у бізнесі.

За внутрішньою сутністю управлінські рішення поділяються на організаційні, інтуїтивні, адаптивні та раціональні (рис.1.1) [8, с. 156].

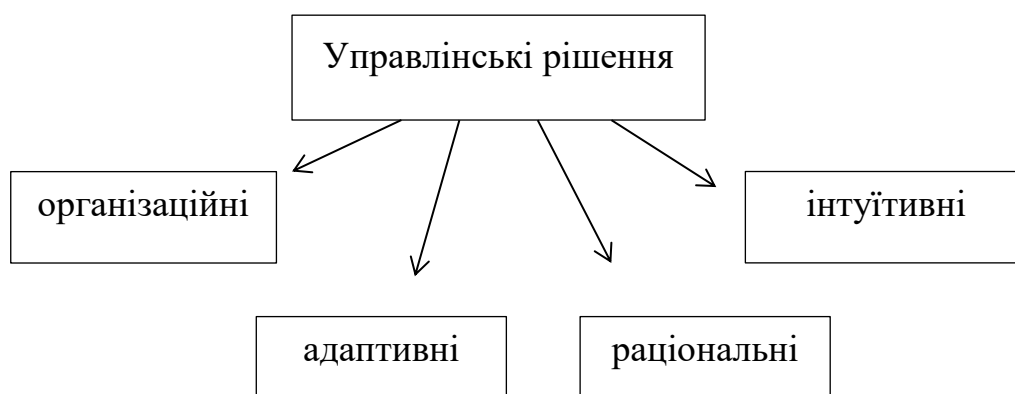

Рис. 1.1. Види управлінських рішень за внутрішньою сутністю

Організаційні рішення - це дії, які повинен здійснити керівник для повного і чіткого виконання трудових обов'язків співробітниками компанії. Вони поділяються на: планові рішення, продиктовані обставинами, що постійно повторюються.

Вони включають стандартний набір дій: інформацію, накази про початок дій; підготовку до роботи в особливих умовах; мотиваційні принципи діяльності організації; кадрові рішення щодо відряджень, лікарняних, відпусток; незаплановані рішення, пов'язані з нестандартними ситуаціями, які вимагають від керівника дослідження проблеми; розробки альтернативного рішення, вибору варіанту, підготовки персоналу [9, с. 138].

Інтуїтивні рішення базуються на практичному досвіді роботи і приймаються терміново, що є їх головним недоліком, оскільки вони допускають високий ступінь ризику.

Адаптивні рішення ґрунтуються на аналогіях з попередніми успішними діями і приймаються за умов наявності достатніх загальних даних, досвіду та здорового глузду, що вимагає зміни відомих методів з урахуванням специфіки ситуації. Головний їхній недолік – можлива невідповідність заданих параметрів обставинам.

Раціональні (аналітичні) рішення базуються на всебічному аналізі наявних можливостей дослідження проблеми. Серед недоліків можна назвати великі витрати часу і ресурсів.

У теорії менеджменту виділяють три основні моделі прийняття управлінських рішень у бізнесі (рис.1.2) [10, с. 49]:

- класична модель
- модель поведінки.
- ірраціональна модель .

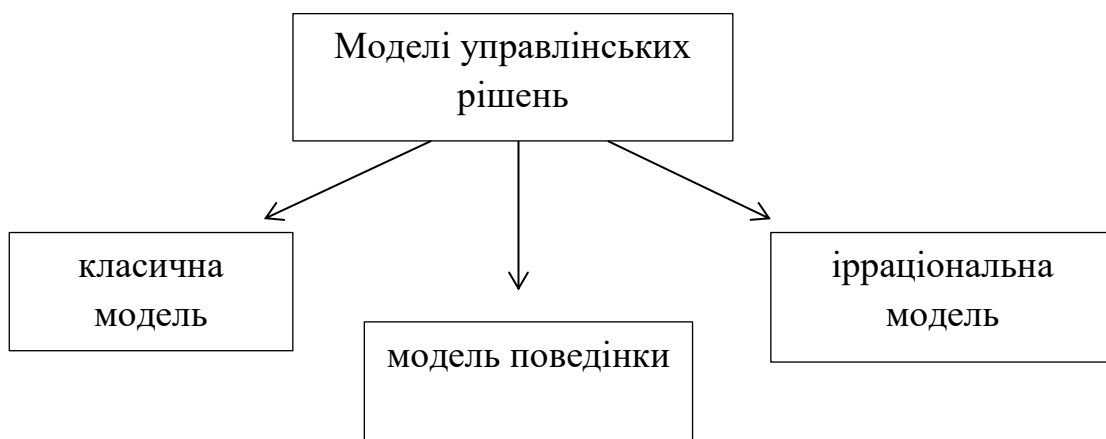

Рис. 1.2. Моделі прийняття управлінських рішень

Класична модель базується на концепції «раціональності» у прийнятті рішень. Вважається, що керівник або працівник, який приймає рішення, повинний бути абсолютно об'єктивним і раціональним, мати чітку мету, всі свої дії в рамках процесу прийняття рішень спрямовувати на вибір найкращої альтернативи.

Таким чином, основні риси класичної моделі такі [2, с. 97]:

- людина, яка приймає рішення, має чітку мету прийняття рішень;
- особа, яка приймає рішення, повністю поінформована про ситуацію

прийняття рішення;

- особа, яка приймає рішення, повністю поінформована про всі можливі альтернативи та їх наслідки впровадження;
- особа, яка приймає рішення, має раціональну систему ранжування переваг відповідно до ступеня значимості ситуації;
- метою особи, яка приймає рішення, є завжди зробити вибір, який максимізує результат діяльності організації.

Таким чином, класична модель передбачає, що умови для прийняття рішення мають бути достатніми, мати повну інформацію, менеджери можуть вибрати найкращу альтернативу, що в свою чергу відповідає потребам організації. Однак на практиці на процес прийняття рішень впливають цифри, обмежувальні та суб'єктивні фактори. Усі ці фактори враховуються в процесі прийняття рішень моделі поведінки.

Модель поведінки або поведінкова. На відміну від класичної, поведінкова модель має такі основні особливості [1, с. 106]:

- особа, яка приймає рішення, не має повної інформації про ситуацію прийняття рішення;
- особі, яка приймає рішення, бракує повної інформації про всі можливі альтернативи;
- особа, яка приймає рішення, некомпетентна або не прагне передбачити наслідки застосування кожної можливої альтернативи.

З урахуванням цих характеристик Г. Саймон сформулював дві основні концепції поведінкової моделі (рис.1.3):

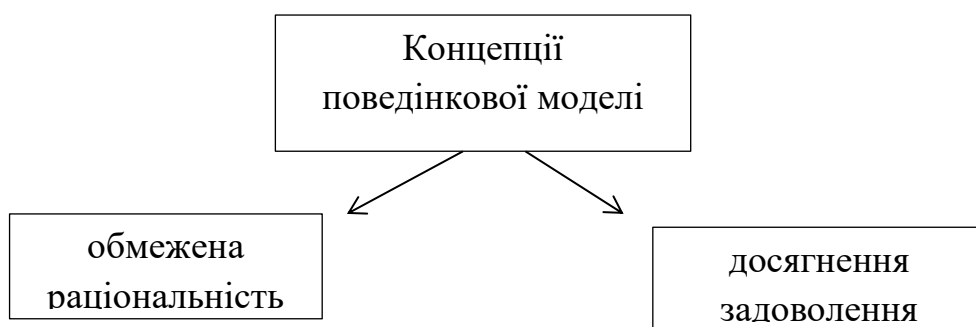

Рис. 1.3. Концепції поведінкової моделі Г. Саймона

- концепція «обмеженої раціональності», яка означає, що люди можуть лише спробувати прийняти раціональне рішення, але їх раціональність завжди буде обмеженою (в теорії завжди є рішення краще ніж зазвичай)

- поняття «досягнення задоволення».

Оскільки неможливо досягти «повної раціональності», менеджери хочуть, щоб їх «страх» прийняття неправильного рішення пересилив їхні зусилля, спрямовані на досягнення успіху оптимального рішення. Саме таку ситуацію, на момент прийняття рішення Г. Саймон описується як «досягнення задоволення», таким чином розуміючи вибір, який є достатньо хорошим відповідно до даних, що мають працівники або керівники, приймаючи рішення.

Ірраціональна модель заснована на припущенні, що рішення приймаються раніше, ніж досліджуються альтернативи. Найчастіше використовується ірраціональна модель при [7, с. 49]:

- вирішанні принципово нових, незвичайних рішень, які важко розв'язати;
- вирішанні проблеми в умовах дефіциту часу;
- що менеджер або група керівників має достатньо повноважень, щоб забезпечити виконання свого рішення.

Також варто згадати про фактори, які впливають на процес прийняття управлінських рішень:

- особистісні якості директора;
- поведінка менеджера;
- середовище прийняття рішень, тобто визначеність і ризик;
- інформаційні обмеження (збільшення витрат на отримання додаткової інформації);
- взаємозалежність рішень;
- готовність до можливих негативних наслідків;
- можливість використання сучасних технічних засобів;
- наявність ефективних комунікацій;
- відповідність структури управління цілям і місії організації;
- процедури реалізації функцій управління.

При розробці управлінських рішень експертні методи виділяють в окрему групу і поділяють на дві категорії за критерієм кількості учасників (рис.1.4). [5, с. 110]

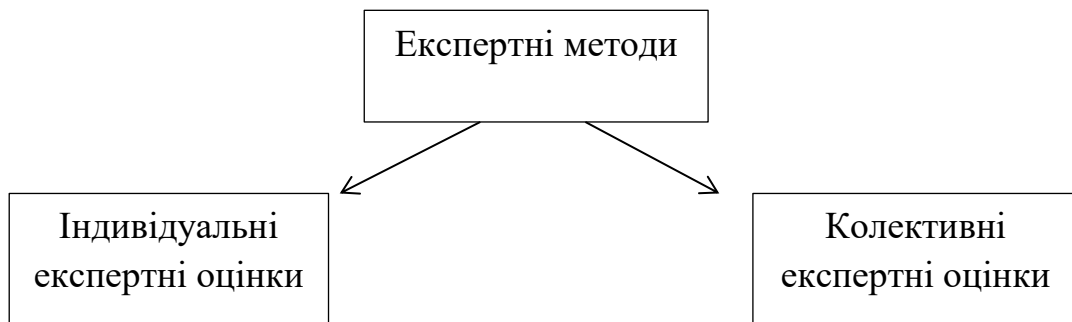

Рис. 1.4. Експертні методи за кількістю учасників

1. Методи індивідуальних експертних оцінок, які базуються на використанні незалежних експертних думок: інтерв'ю, написання сценаріїв, анкетування, детальні експертні оцінки тощо. можливість максимального використання індивідуальних здібностей спеціаліста та обмеження психологічного тиску на нього.

2. Методи колективної експертної оцінки ґрунтуються на принципах визначення колективної думки експертів щодо предмета чи процесу. Група експертів може брати участь для колективної роботи в «круглому столі» (метод комісій, мозкового штурму тощо).

Аналіз методів експертної оцінки з точки зору їх змісту дає змогу виділити такі їх види [5, с. 115]:

- мозковий штурм – полягає в колективному обміні думками та варіантами вирішення проблеми;
- організація комітету – запрошуються експерти зі сфер, пов'язаних з темою, які формують ідеї шляхом обговорення;
- метод Делфі – збір необхідної інформації за допомогою підготовлених анкет;
- побудова сценарію – кожен експерт описує своє бачення проблеми та пропонує сценарій розвитку ситуації;
- судовий метод – кожне рішення приймається «обвинуваченим» і

«захистом», таким чином можна за короткий час визначити всі «за» і «проти»

Розвиток ринкових відносин в Україні призводить до виникнення конкуренції та зростання економічної ризику, тобто в таких явищах, яких економіка нашої країни не знала в епоху колишньої адміністративної системи управління. Тому було б неприйнятною помилкою документувати вибір управлінського рішення, обійти потенційний вплив цих нових факторів. Прийняття рішення вимагає балансу між вигодою, вартістю і ризиком. Системний аналіз – раціональна система – значною мірою допомагає зменшити ризик послідовності дій при розборі конкретної ситуації [8, с. 124].

Економічний аналіз відіграє провідну роль у процесі прийняття управлінських рішень. Так, процес прийняття управлінського рішення є ітеративним, що дає можливість удосконалити модель або варіант рішення методом послідовних наближень. Так, після порівняння обраної моделі з оригіналом системи може знадобитися додаткова інформація, для відповідного уточнення моделі прийнятого рішення.

У разі негативного результату порівняння підготовленого варіанту рішення з іншими аспектами управління, зі спільною метою та критеріями, можливо, доведеться знову повернутися до аналізу варіантів розвитку системи. Нині в економіці України використовуються різноманітні методи засвоєння управлінських навичок рішення.

Так, Ч. Ліндблум широко обґрунтовує два методи [6, с. 51]:

- раціонально-універсальний (або «радикальний метод»);
- інкрементальний метод («метод гілок»).

Висновки. Отже, технологію управління в частині прийняття управлінських рішень можна визначити як комплексну визначеність функцій та процедур, які покладаються на групу спеціалістів різного профілю, які повинні виконуватися в певному порядку, шляхом дотримання конкретної методології у визначених проміжках часу.

Прийняття управлінських рішень в економіці України має певні особливості та характеризує аналіз та застосування новітніх методів на основі

світового досвіду. Новітні методи прийняття управлінських рішень дозволяють в економіці України, провівши ретельний аналіз та верифікацію економетричних моделей, окремих методів, для їх широкого застосування, використовувати вже з урахуванням потреб українського ринку.

Це дозволить розвиватися в майбутньому власну систему методів і принципів прийняття рішень, адаптовану до економічної ситуації нашої країни. Так процес прийняття рішень, особливо управлінських, є багатограним процесом, який включає ряд методів за пошуком найкращого рішення відповідно до поставленої мети. Методи прийняття управлінських рішень вибираються залежно від поставлених завдань, вони мають бути надійними й оптимальними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук В. "Менеджмент: прийняття рішень і ризик" / В. Андрійчук, Л. Бауер. – К. : Скарби, 2010. – 384 с.
2. Соболев В.Г. Визначення сутності поняття «Технологія менеджменту персоналу» Теорія та практика державного управління 2(53)/2016 <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-2/doc/4/405.pdf>
3. Чмутова І.М. Сутність технології управління та її ключові ознаки / І.М. Чмутова // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Серія «Економіка». – Вип. 710-711. – Чернівці: ЧНУ, 2014.
4. Козаченко В.Г. Технологізація управлінської діяльності: зміст та призначення // Економіка і регіон № 3 (58) – 2016 – ПолтНТУ.
5. Єжижанська Т.С. Основні підходи до вивчення комунікації [Електронний ресурс] / Т. С. Єжижанська // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Культура і соціальні комунікації. - 2010. - Вип. 2.
6. Бутко М.П., Бутко І.М., Мащенко В.П. Теорія прийняття рішень: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2015. 360 с.
7. Гнатієнко Г.М., Снитюк В.Є. Експертні технології прийняття

рішень: Монографія. – К.: ТОВ «Маклаут», 2008. 444 с.

8. Грабовська С.Л. Психологія примирення: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана ФРАНКА, 2020. 294 с.

9. Дерлоу Д. Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень. Київ: Наукова думка, 2001. 242 с.

10. Дуткевич Т.В., Толков О.С. Техніка управлінської діяльності у закладі освіти: навч. посібник. Київ: КНТ, 2021. 194

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ІНСТИТУЦІЙНОГО
ДОГЛЯДУ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Дідківська О. Г.,
к.е.н., старший науковий співробітник
Горемикіна Ю. В.
к.е.н., старший науковий співробітник
Інституту демографії та соціальних
досліджень імені М. В. Птухи
НАН України., м. Київ, Україна

Анотація. У сучасних воєнних умовах є надзвичайно актуальною тематика становища дітей в інституціях України. Війна вкрай негативно вплинула на стан забезпечення потреб дітей, особливо дітей сиріт-дітей, позбавлених батьківського піклування, вихованців інтернатних закладів, дітей з інвалідністю.

Ключові слова: дитячі інституційні заклади, вихованці дитячих інституцій, діти-сироти, забезпечення потреб.

В Україні є чотири категорії дітей, які знаходяться в інституціях: перша категорія – це діти сироти та діти позбавлені батьківського піклування; друга поширена категорія дітей, які перебувають у вітчизняних інституціях виступають діти з інвалідністю, тобто діти зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами; третя категорія дітей, котрі перебувають в інституціях в Україні, є діти без перерахованих вище статусів, які опинились там через складні сімейні обставини, четверта категорію дітей, що проживають в інституційних закладах формують діти, котрі підлягають триманню у приймальниках-розподільниках (такими дітьми є переважно діти, що вчинили суспільно-небезпечне діяння). На батьківського піклування, з них: 63002 виховувались у сімейних формах виховання, а саме: 48089 – в сім'ях опікунів/ піклувальників, 5830 дітей у

прийомних сім'ях, 9083 – у дитячих будинках сімейного типу; 4584 таких дітей перебували у закладах інституційного догляду і виховання. Інституційних дитячих закладів догляду та виховання налічувалось 722 (комунальної та приватної власності). Ці заклади опікалися про 104729 дітей, з них 56658 дітей в цих закладах отримували тільки освітні послуги, щоденно повертаючись до своїх батьків. Особливої уваги потребують діти, які перебували в цих закладах цілодобово, а саме 48071 дитина, які були зараховані до пансіону чи інтернату, з них 4584 дитини (9.5%) мали статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. Комунальні заклади знаходяться у підпорядкуванні 3 галузевих структур, зокрема: освіти (515 закладів, в яких перебуває цілодобово 40727 дітей); соціального захисту (137 закладів, 4287 дітей); охорони здоров'я (37 закладів, в яких 2294 дітей). Інституційний догляд здійснюють також 33 приватні заклади, в яких перебувало 763 дитини [1].

Безперечно більшість дитячих інституційних закладів за період війни зазнали помітних змін у своїй роботі, а функціонування деяких взагалі опинилось під питанням. Умовно можна виділити такі категорії дитячих інституцій відповідно до змін у їхній роботі: 1) інституції, які були евакуйовані в межах України або частина вихованців яких була повернута у родину, 2) інституції, які були евакуйовані за межі України, 3) інституції, які не були евакуйовані та приймали дітей і персонал з евакуйованих закладів, 4) інституції, які не були евакуйовані та не приймали дітей з інших закладів.

Оскільки, не всі діти, що знаходились в дитячих закладах сироти та позбавлені батьківського піклування, тому адміністрації цих закладів приймали рішення: при можливості передати цих діток на піклування родини чи законним представникам, які повинні були забезпечити, в першу чергу, безпечні умови проживання. Таким чином, 38882 дитини, які перебували цілодобово з закладах і потребували спеціального догляду чи умов для розвитку та навчання були повернуті в родини. Найбільше таких дітей повернуто до батьків із освітянських закладів (37929 дітей), 178 – із будинків дитини (МОЗ), 699 – із закладів системи соціального захисту дітей та 76 дітей - з приватних закладів.

Майже 80% з цих дітей (близько 24 000 дітей) мають особливі освітні потреби, які не можуть задовольнити родини та місцеві навчальні заклади. Що стає причиною неможливого подальшого розвитку дитини. 13047 дітей проживають у вразливих сім'ях, які потребують підтримки, та визначені основних потреб. Списки цих дітей із зазначенням потреб передані службам у справах дітей за місцем їхнього проживання для більш детального вивчення ситуації та надання соціальної підтримки та гуманітарної допомоги, [1]. Навіть в мирний час деякі родини не мали можливості надати гідні умови проживання для цих дітей, а з військовими подіями соціальні ризики в цих родинах збільшилися, наприклад, усугубилася гуманітарна криза. І ці родини потребують належної підтримки з боку держави. Не виключеним є подальше повернення цих дітей в інституційні заклади.

В іншому становищі діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які залишилися в інституціях. За постійним місцем знаходження продовжують функціонувати 125 закладів, розташованих в умовно безпечних регіонах: Львівська область – 17 закладів; Закарпатська – 10 закладів; Тернопільська – 10 закладів; Івано-Франківська – 5 закладів; Черкаська – 7 закладів; Хмельницька – 4 заклади; Чернівецька – 4 заклади. Загальна кількість дітей в цих закладах – 3269, зокрема в 44 закладах системи освіти – 704 дитини; у 18 будинках дитини системи охорони здоров'я – 1056 дітей; у лікарнях – 59 дітей, у 53 закладах соціального захисту – 1236 дітей, у 10 приватних закладах – 214 дітей [1]. Складною ситуація з забезпеченням належного функціонування залишається у інституціях, які були евакуйовані в межах України або частина вихованців яких була повернута у родину та в закладах, які не були евакуйовані та приймали дітей і персонал з евакуйованих. Одним закладам довелось залишити своє постійне місце знаходження і фактично використовувати ресурси інших аналогічних закладів, а тим у свою чергу - поступитись комфортом своїх вихованців. У таких умовах одразу постає питання про реальну можливість забезпечення потреб усіх вихованців починаючи від наявності достатнього простору до організації освітнього

процесу. На жаль, в даний момент відсутні дослідження, які б детально розкривали цю проблему.

Іншим питанням, що завжди зберігало свою актуальність для роботи дитячих інституційних закладів є їхнє фінансування. Навіть у довоєнний період воно звучало досить гостро. Для підвищення ефективності фінансування у державі застосовувався принцип «гроші ходять за дитиною». Разом з цим, постає необхідність перегляду розмірів фінансування залежно від того, у якій саме ситуації опинилась конкретна дитина в інституції внаслідок війни, тобто у низці випадків існує потреба у збільшенні закріплених за дитиною коштів в той час як бюджет країни обтяжений значною кількістю інших життєво важливих видатків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Діти і війна в Україні: про становище дітей із сімейних форм виховання та інституційних закладів - UNICEF.
URL:https://www.unicef.org/ukraine/media/26731/file/UNICEF_CiAC-monitoring%20report.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ІНКАСАЦІЇ ГОТІВКИ В БАНКАХ

Закржевська Галина Костянтинівна

Студентка

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

Анотація: Стаття надає базову інформацію про основні моменти обліку інкасації готівки в банках з поясненням про поняття інкасації, його види та етапи, поняття ліцензії та вимоги до її отримання, а також типові проведення господарських операції з інкасації коштів банком.

Ключові слова: інкасація, денні та вечірні каси, підрозділ інкасації, ліцензія, документи, журнал обліку, пломба, бригада, механізм інкасації, бухгалтерські проводки.

Готівка, що надійшла до кас підприємств, повинна здаватися ними до установ банків для зарахування на їхні поточні рахунки. Отож, *інкасація коштів* – це збір та доставка під охороною інкасаторів згідно з укладеними договорами *валютних цінностей клієнтів* (банкнот і монет, дорогоцінних металів, каменів тощо) до каси банківської установи та у зворотному напрямку.

Інкасація на підприємстві потрібна, щоб підрахувати гроші, які були отримані протягом дня. Вона дає змогу виявити будь-які *розбіжності в обліку*, а також потрібна *для захисту грошей* та інших цінностей від крадіжки або втрати. *Частоту* інкасації встановлюють відповідно до фінансових потреб бізнесу і врахування ризиків.

Здавання готівки здійснюється у *денні* (працює у першій половині дня й зачинається за годину до закриття банку) та *вечірні каси* (працює після закінчення операційного часу) установ банків:

- працівниками, відповідальними за ведення касових операцій - бухгалтерами, адміністраторами, власниками бізнесу,

співробітниками контрольно-ревізійного відділу. Також касиром, що повинен бути присутнім та брати участь в інкасації [1];

- інкасаторами спеціальної служби Національного банку або установ комерційних банків – структурним підрозділом, що здійснює інкасацію та перевезення грошового виторгу;

- Державною службою охорони при Міністерстві внутрішніх справ України;

- підприємством поштового зв'язку.

Для інкасації службою НБУ підписується тристоронній договір між територіальним управлінням Нацбанку, установою банку та клієнтом. Здійснення перевезення коштів банками, Державною службою охорони та поштовими підприємствами здійснюється тільки за дозволом і ліцензією Національного банку України.

Видача ліцензії на надання банкам послуг з інкасації здійснюється в електронній формі шляхом внесення облікового запису до Електронного реєстру. Для цього юридична особа повинна відповідати певним вимогам:

- прозорою структурою власності (чітко можна визначити по документах);

- задовільним фінансовим станом (наявність певного обсягу чистих активів та грошових коштів, відсутність заборгованості по податкам та порушень фінансових зобов'язань протягом останнього року діяльності);

- бездоганною діловою репутацією (для керівників, власників істотної участі, головного бухгалтера та керівника підрозділу інкасації);

- відповідністю матеріально-технічної бази (наявність приміщення, оперативного автотранспорту, обладнання та дотримання забезпечення схоронності готівки, забезпечення працівників спорядженням та іншими засобами).

А також подати такі документи, як: базові, реєстраційні та внутрішні, щодо фінансового стану, щодо ділової репутації, щодо структури власності, щодо керівників підприємства та відділу інкасації, щодо матеріально-технічної

бази, щодо персоналу. Потім здійснюється процес розгляду фахівцями Департаменту ліцензування та іншими структурними підрозділами НБУ протягом 30 робочих днів. Під час нього можуть надаватися зауваження, які необхідно буде усунути або надати додаткові пояснення чи документи [2].

Банком для обліку клієнтів ведеться спеціальний *журнал*, для кожного з них відкривається *явочна картка* із особистим номером, потім видається необхідна кількість інкасаторських сумок. На них обов'язково повинна бути *пломба* (пристрій разового використання, який забезпечує контроль за захищеністю об'єкта шляхом індикації несанкціонованого доступу), зразок якої клієнт подає банку. Також складається *графік заїзду інкасаторів* до клієнтів, де погоджується час прибуття. На кожний маршрут інкасації призначається *бригада* (працівники підрозділу інкасації, визначені керівником банку або підрозділу), де *старший* разом з *водієм* оперативного автомобіля охороняють сумки з готівкою і спостерігають за роботою *збирача* [3]. Перед виїздом інкасаторів на маршрут керівник відділу проводить інструктаж під підпис у журналі проведення інструктажів, а потім він видає індивідуальні засоби захисту (бронежилет, шолом), зброю і боєприпаси, дозвіл використання яких видається під підпис у журналі реєстрації видачі та приймання зброї та боєприпасів, а також видає окремим членам:

- старшому бригади – службове посвідчення та порожні сумки;
- збирачу – доручення на інкасацію коштів, явочні картки, печатку підрозділу із зазначенням номера маршруту;
- водію – службове посвідчення та посвідчення на оперативний автомобіль.

Матеріальна відповідальність за схоронність виручки під час інкасації покладається на всіх членів бригади, за винятком водія, шляхом укладення договорів про повну індивідуальну матеріальну відповідальність. Тобто однією з основних функцій інкасаторів є *забезпечення схоронності цінностей* – визначення необхідної чисельності бригади інкасації, використання панцерованого оперативного автотранспорту, обладнаного технічними

засобами захисту цінностей, вогнепальної зброї або охоронників, які мають право надавати відповідні послуги [4]. Сам механізм інкасації відбувається таким чином:

1. Клієнт формує сумки з виручкою та складає супровідні відомості до кожної.
2. Збирач пред'являє службове посвідчення з фотокарткою, доручення на інкасацію коштів і явочну картку.
3. Клієнт передає сумки та проводиться перевірка на її справність (відсутність латок, зовнішніх швів, розриву тканини, невідбитих і пошкоджених пломб, розриву шпагату або вузлів на шпагаті тощо), правильність опломбування й тотожність зразку, відповідність номера зазначеному в явочній картці\накладній\копії супровідної відомості, наявність дати, підписів уповноважених осіб клієнта, відповідність суми готівки з записами у накладній і відомості, наявність підпису здавача.
4. Збирач повертає порожню сумку та один примірник супровідної відомості з підписом і печаткою банку. А сумки з готівкою поміщуються для зберігання в мішки або спеціальні металеві ящики.
5. Старший бригади в присутності всіх інкасаторів передає відповідальному працівнику банку сумки з готівкою та відомості.
6. Цей працівник реєструє прийняті сумки і відображає в обліку зарахування коштів на рахунок клієнта.
7. Відповідальний працівник передає працівнику каси сумки з готівкою та супровідні відомості.
8. Касир перевіряє сумки (мішки) з готівкою на будь-які зовнішні дефекти та відповідність номерів із зазначеними у накладних. Потім перераховує готівку, а при виявленні розбіжності фактичної суми із зазначеної в відомостях різниця списується або зараховується на рахунок клієнта.
9. Касир, відповідальна особа і вся бригада засвідчують підписами два примірники журналу обліку прийнятих сумок з валютними цінностями та порожніх сумок. Другий примірник, засвідчений відбитком печатки каси,

видають старшому бригади.

10. Старший передає керівнику підрозділу інкасації цей примірник журналу і службове посвідчення. Збирач повертає службове посвідчення, доручення на інкасацію коштів, явочні картки і печатку. А водій - службове посвідчення, посвідчення на оперативний автомобіль та індивідуальні засоби захисту.

11. Вся бригада під підпис у журналі реєстрації видачі та приймання повертає зброю, дозволи на право її зберігання і носіння та боєприпаси [5].

Керівник підрозділу інкасації коштів не рідше одного разу на місяць повинен здійснювати перевірку дотримання бригадами правил інкасації коштів, а результати записувати у журнали реєстрації видачі та приймання документів та спорядження. Якщо ж в вихідні або святкові дні проводиться інкасація коштів, а каса перерахування банку не працює, то передача інкасаторам порожніх сумок у ці дні здійснюють уповноважені особи під підпис у відповідній книзі.

Для здійснення проведення господарських операцій з інкасації готівки банками в обліку використовується окремий план рахунків бухобліку банків з такими проводками (табл. 1).

Таблиця 1

Типові проводки господарських операцій з інкасації готівки банком

Зміст операції	Дебет	Кредит	Документи
Отримання коштів інкасаторами та доставка до банку	1005	2600, 1200, 1600, 2650	Супровідна відомість
Оприбуткування готівки в касу банку	1001, 1002	1005	ПКО
Виявлення надлишку грошей в інкасаторських сумках	1001	2600, 1200, 1600, 2650	Акт про виявлення розбіжностей, ПКО
Виявлення нестачі грошей в інкасаторських сумках	2600, 2650	1005	Акт про виявлення розбіжностей
Отримання готівки від інкасаторської компанії	1001, 1002, 1004, 1006	2807	Супровідна відомість, ПКО
Видача готівки інкасаторській компанії	2907	1001, 1002, 1004, 1006	ВКО
Вимога до інкасаторської компанії щодо відшкодування суми нестачі	2807	1001, 1002, 1006	Акт про виявлення розбіжностей
Відшкодування інкасаторською компанією суми нестачі	1200, 2606	2807	Акт про виявлення розбіжностей
Переказ коштів інкасаторській компанії на суму надлишку готівки	2907	1200, 2606	Акт про виявлення розбіжностей
Передавання готівки на зберігання інкасаторській компанії	1006	1001, 1002	ВКО
Повернення готівки після зберігання інкасаторською компанією	1001, 1002	1006	ПКО

Джерело: складено за [6].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хто з працівників підприємства може здійснювати інкасацію готівкових коштів до банку. Головбух : веб-ресурс. URL : <https://www.golovbukh.ua/news/24887-hto-z-pratsvnikv-pdprimstva-moje-zdysnyuvati-nkasatsyu-gotvkovih-koshtv-do-banku> (дата звернення: 04.02.2021).
2. Положення про порядок видачі юридичним особам ліцензії на надання банкам послуг з інкасації : постанова Правління НБУ від 24.12.2015 № 926. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0926500-15#Text> (дата звернення: 17.02.2022).
3. Центральний банк та грошово-кредитна політика : підручник / Мороз А. М. Київ : КНЕУ, 2005. С. 556. *Інкасація готівки*. URL : <https://buklib.net/books/23646/>
4. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ): підручник. Київ : «Хай-Тек Прес», 2010. С. 608. *Організація та облік інкасації коштів у клієнтів банку*. URL : <https://sci.house/bankovskaya-sistema-kniga-scibook/organizatsiya-oblik-inkasatsiji-koshtiv-20951.html>
5. Облік касових операцій в банках. НаУрок : веб-ресурс. URL : <https://naurok.com.ua/prezentaciya-oblik-kasovih-operaciy-v-bankah-241733.html>
6. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України : постанова Правління НБУ від 20.10.2004 № 495. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1425-04#Text> (дата звернення: 29.04.2022).

**СПЕЦИФІКА І ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ
ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПІДПРИЄМСТВА**

Канцибка Єва Миколаївна,
Студентка
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна

Анотація: У статті розглянуто специфіку розробки іміджевої політики компанії, а також різноманітні параметри ефективності її впровадження. Було наведено приклади щодо використання різних інструментів для формування іміджу підприємства.

Ключові слова: Іміджева політика, ефективність, формування іміджу, позитивний імідж, репутація, стратегічні цілі.

На сьогоднішній день в умовах конкурентного ринку однією з головних характеристик компанії є її імідж та образ у суспільстві. На даному ринку кожен гравець завжди прагне мати відмінні риси, які дозволять йому конкурувати та виділятися серед схожих пропозицій. Підприємства докладають максимальних зусиль для посилення своєї конкурентної переваги та формування позитивного іміджу. Слід зазначити, що під поняттям «імідж» можна визначити як і цілісно компанію, так і окремо взяті її елементи, такі як товар, політика, образ окремої людини тощо [1, с. 59].

Насправді, єдиного визначення опису даного поняття немає. Вчені визначають та описують це явище з різних точок зору та сторін. І дійсно, описати однією пропозицією, охопивши весь спектр специфіки такого досить нового поняття, досить складно, адже воно не зможе повністю та цілісно описати його [2, с. 78]. Але якщо стисло і дуже конкретно це зробити, то можна сказати, що імідж характеризується певними діями менеджменту та використанням спеціальних інструментів для складання суспільного образу

певного об'єкта, що сприймається суспільством, клієнтами, співробітниками, конкурентами. Цей фактор має значну роль при формуванні брендбуку компанії [3, с. 143].

Як уже було сказано, носієм іміджу може виступати абсолютно будь-що, що асоціюватиме споживачів з певною компанією – це може бути як товар, так і рекламна особа або амбасадор бренду. Нерідко підприємства вибирають як головний образ відомих осіб і селебріті для підвищення популярності продуктів, що продаються, і просування в маси тих ідей, які вже транслюють дані відомі люди. Це допомагає компанії як сформувати імідж підприємства, так й навіть донести соціальні і значимі ідеї суспільству [4, с. 187].

Наприклад, за допомогою колаборації «Chanel» з Крістен Стюарт, бренд зміг донести своїй аудиторії цінності, яких на той час дуже потребували жінки. Жінкам, яким справді не вистачає свободи самовираження та прийняття себе такими, якими вони є, дуже глибоко могла відгукнутися дана реклама. Вона показує, що ці парфуми – вони не для стереотипних жінок, які прагнуть усім сподобатися та догодити. Вони для тих, хто прагне знайти своє справжнє я і набути гармонії з собою [5, с. 33]. І це показує, наскільки тісно можуть сплестись емоційна складова та імідж бренду, оскільки такі глибокі комунікації можуть допомогти бренду досягти бажаного формування позитивного іміджу, підкріпленого такими кейсами.

Також необхідно враховувати таку важливу складову, як ефективність. Використання різноманітних коштів на предмет розвитку позитивного іміджу компанії завжди має підкріплюватися ефективною результативністю, інакше ці кошти будуть просто марно використані. І якщо розглядати цей фактор, можна виділити такі характеристики ефективного іміджу [6, с. 474]:

1. При глибокому опрацюванні цієї складової можна використовувати ефект гри на публіку, який, у свою чергу, супроводжуватиметься демонстрацією певних переваг компанії.

2. Також з метою досягнення ефективності позитивної політики іміджу можна скористатися навіть маніпуляціями в розумних межах, якщо це не зможе

надалі нашкодити репутації фірми.

3. Необхідно не забувати про такий важливий чинник як правда. Адже жодному споживачеві не сподобається, якщо його улюблений бренд буде спійманий на брехні. Завжди слід уникати прямих хибних характеристик бренду, адже це може на тривалий час знизити або навіть знищити репутацію. А повернути її дуже важко.

4. Потрібно завжди вдаватися до різних експериментів у пошуках своєї унікальності та неординарності, адже це допоможе чітко та явно розрізнити споживачеві різних виробників та різні бренди. Кожна людина знаходить щось своє у відображенні кожної компанії, тому унікальність та пошук нововведення лише може допомогти у цій справі.

5. Ніколи не варто стояти на місці, завжди потрібно прагнути розвитку та різноманітності. Консерватизм і топка на тому самому рідко коли давала якісь позитивні результати брендам. Скоріше, це негативний показник, ніж позитивний. Зберігати постійну якість – це, безумовно, важливо і з цим навіть не слід сперечатися. Але пошук додаткових характеристик, які допоможуть краще розкрити продукт, експерименти з різними видами просування – тільки зможуть знайти нові шляхи для розвитку бренду та його іміджу.

6. Але переборщувати з неординарністю також не варто. Якщо покупцеві буде зовсім далека концепція бренду, швидше за все він навіть не зрозуміє ідею, задум і необхідність цього продукту. Крім різних екстравагантних експериментів, необхідно зберігати холодний розум і робити продукт зрозумілим і практичним для споживача. Адже насамперед потрібно виробляти продукт, який матиме попит. А якщо уявлення про компанію буде як про дивну, незрозумілу та буде існувати страх навіть спробувати – то вся політика іміджу буде безрезультатною.

7. Виходячи з попереднього пункту, слід не забувати бути зі своєю аудиторією на одній хвилі. Якщо вивчати потреби, тренди, сучасні нововведення – можна не тільки в меті вистрілити позиціонування бренду і винайти точний продукт, який матиме попит. Насамперед, це допоможе також

правильно та ефективно розробити іміджеву стратегію компанії.

8. Компанія повинна завжди мати затребуваність на ринку. Якщо товар нікому не потрібен, якою б правильною не була побудована іміджева політика - жодного результату не буде. Завжди слід бути саме в тому місці і в той час, інакше можна просто не встигнути наздогнати конкурентів і програти в цій конкурентній сутичці.

Виходячи з усіх перелічених вище складових складання ефективного іміджу компанії, можна сказати, що це безсумнівно трудомістка і цілеспрямована робота на отримання того результату, який ставить перед собою компанія. Необхідно не забувати, що імідж – це лише одна із складових показників досягнення стратегічних цілей підприємства. Позитивне уявлення про компанію та формування в даному ключі іміджу справді мають дуже важливе завдання. Але треба розуміти, що необхідний правильний імідж компанії не з'являється сам по собі, для його досягнення потрібно докладати зусиль щодо цілеспрямованої систематичної роботи з його формування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Химич І.Г. Імідж як важливий показник діяльності підприємства у сучасних умовах розвитку корпоративної культури // Економіка та держава. – 2009. – № 9. – С. 59.
2. Іванців О. В. Феномен іміджу в сучасній лінгвістиці. Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія “Філологічні науки”. Мовознавство. 2019. № 12. С. 77–80.
3. Процишин Ю.Т. Наявність брендбуку – одна з обов'язкових умов створення сильної корпоративної культури. Молодий вчений. 2019. № 11 (75). С. 142-145.
4. Горчакова, Р. Р. Особенности формирования корпоративного имиджа / Р. Р. Горчакова // Известия высших учебных заведений. – 2012. – № 2(22). – С. 185–192.

5. Исаева Ю.А., Дубова Ю. Фирменный стиль как инструмент продвижения и создания образа косметической компании. 2019. С. 32-33.

6. Семенчук Т. Б. Формування іміджу підприємства / Т. Б. Семенчук, Н. А. Басараб // Економіка і суспільство. — 2016. — № 7.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПІДПРИЄМСТВА

Канцибка Єва Миколаївна,
Студентка
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна

Анотація: У статті розглянуто різноманітні чинники впливу на формування іміджу підприємства, на доцільність використання даної характеристики. Серед інших характеристик були названі головні переваги кожного з факторів, що дозволяє розробити якісну та цілісну іміджеву стратегію підприємством.

Ключові слова: Імідж, стратегія, фактори впливу на імідж, репутація, бренд, PR.

Перш ніж виходити будь-якому підприємству на арену конкурентних змагань, потрібно подбати про власний образ. Він відіграє важливу роль у позиціонуванні компанії на ринку. Перш за все, це допомагає відрізнити одного виробника продукції від іншого, оскільки на конкурентному ринку легко загубитися з поля зору покупців. Необхідно ретельно та розумно продумати імідж та політику репутації компанії.

Часто трапляється, що виробники не приділяють належної уваги цій характеристиці компанії, від якої можуть залежати подальші продажі і навіть тривалість існування підприємства. Покупці можуть сформувавши зовсім іншу думку, відмінну від того, що виробник ставить перед собою на меті, і як він представляє свою продукцію на ринку. В результаті таких прорахунків може статися ситуація, коли споживачі включатимуть продукцію, наприклад, до більш економічного сегменту ринку, тоді як виробник спочатку заклав основу для середнього сегменту. Саме з цієї причини проблема може виникнути, коли рекламні кампанії та інші події вплинуть на неправильний сегмент ринку, в

результаті чого бюджет буде втрачений, а також будуть складені невірні висновки та стратегії. Імідж потрібно ретельно продумати, щоб уникнути таких перелічених проблем [1, с. 178].

Такі інструменти, як PR, пропаганда, різні типи реклами, включаючи вірусний маркетинг та сарафанне радіо, можуть допомогти швидко та ефективно поширити чутки про продукт та створити необхідний імідж компанії. Ці інструменти можуть допомогти просувати до маси як реальні характеристики компанії, так і вигадані для досягнення певних цілей компанією [2, с. 5].

Існує думка, що це марна трата часу, оскільки імідж може бути сформований сам по собі протягом певного часу, тому краще витратити гроші на інші маркетингові інструменти, які допоможуть збільшити продажі, наприклад на рекламу та просування. Але це не дуже правильний підхід, оскільки є випадки, коли досягнення традиційними методами цілей не завжди вдається, і одна з цих причин може бути недостатньо розробленою. Як і репутація, ця характеристика повинна бути заслужена роками і не завжди компаніям вдається отримати швидкий результат, відображений у показниках продажу. Але це не означає, що цей інструмент повинен бути недооцінений. Довгострокові інвестиції іноді дають більший результат, ніж миттєва вигода.

Демонстрація унікальних функцій, що відрізняють компанію від інших подібних конкурентів, допомагає не втрачатись серед них і завжди бути на очах клієнтів. Хорошою ознакою правильного побудованого іміджу є асоціація покупців брендів з певними елементами. Наприклад, коли вони згадують «Coca-Cola», вони говорять про червоний колір та різдвяну рекламу. Це вказує на правильну побудову іміджу та ефективне спілкування зі споживачами [3, с. 54].

Абсолютно різні фактори можуть впливати на утворення іміджу. Компанія повинна вибрати, на яких необхідно робити акценти для подальшого впровадження у життя. Це можуть бути [4, с. 124]:

- історія компанії;

- її соціальна місія;
- особистість лідера;
- ділова репутація;
- стиль управління;
- рівень обслуговування відвідувачів;
- якість товарів та послуг, що надаються;
- слава в широких колах суспільства;
- унікальний стиль.

Весь успіх підприємства та навіть продажі залежать від того, наскільки якісно компанія зможе створити стратегію іміджу. Наприклад, сторітеллінг завжди був особливо популярним. З ним можна якісно та ефективно розповісти про історію компанії, використовуючи як правдиву, так і не зовсім історію. Наприклад, ви можете розповісти, як саме засновник бренду вийшов на початок його шляху, чому він мав ідею створити саме цей бізнес, як він характеризував себе тоді і сьогодні. Це допоможе не тільки покращити уявлення о компанії, але й познайомити з нею нових споживачів, знайти однодумців, які захопляться цим успіхом і будуть прагнути повторити його. Це прекрасний спосіб передати певні повідомлення своїй аудиторії та привернути їх увагу [5, с. 534].

Також неможливо недооцінити місію компанії, оскільки це річ, за допомогою якої компанія може передати суспільству суспільно значущі ідеї. Наприклад, якщо компанія вирішила відмовитися від пластику у своєму виробництві та прагнути вдосконалити його для більшого внеску в вдосконалення ситуації екології у світі, місія допоможе окреслити цю ініціативу. Споживачі, безумовно, будуть знати, що цей бренд не стоїть осторонь від проблем суспільства та причетний до впровадження таких ініціатив, що, в свою чергу, лише позитивно вплине на імідж компанії.

Персонофікація та особистий бренд компанії, без сумніву, також важливі. Завдяки швидкому розвитку технологій користувачі проводять більшу частину свого життя за смартфонами у соціальних мережах. І великі глобальні бренди також потребують пошуку обличчя компанії, яке може передати ідеї та цінності

підприємства. Але необхідно враховувати, що репутація даної людини повинна їм відповідати, адже якщо лише грати на публіку, бажаного ефекту можна не просто не досягти, а значно його навіть погіршити. Адже нікому не сподобається людина, яка на публіку підносить одні ідеї, а в житті її ловлять на протилежних. Споживач почуватиметься ошуканим і більше не захоче якось взаємодіяти з цією компанією, раптом його обдурять знову [6, с. 208].

Негативні відгуки працівників про компанію також не роблять імідж підприємства кращим. Необхідно дотримуватися єдиної стратегії як у зовнішній, так і у внутрішній політиці компанії. Недооцінювати внесок співробітників на імідж компанії не можна, адже вони можуть значно впливати на думку споживачів. Якщо власник компанії якимось чином неналежно ставиться до своїх працівників, жоден покупець не захоче підтримувати його та купувати його продукцію. Тому чесна та прозора політика лише допоможе компанії покращити свої позиції та бренд компанії.

Опрацювання скриптів та навчання персоналу, безперечно, має також важливу роль. Яким би хорошим не був продукт, якщо продавець веде себе по хамськи або не приділяє належної уваги, кінцева мета – продаж, може не статися. Нікому споживачеві не хочеться терпіти неналежне ставлення, навіть якщо продукт має найкращі характеристики на ринку. Завжди важливо проводити роботу з персоналом та визначати суворі рамки.

Безперечною важливою якістю, яку має дотримуватися кожне підприємство – це якість продукції, що надається. Якою б гарною не була реклама, продаж, імідж компанії, якщо споживач розчарується у продукті, він більше не повернеться. Компанії завжди дуже дорого привести нового клієнта, ніж утримати старого та лояльного. Тому завжди перш ніж впроваджувати якісь додаткові інструменти, потрібно впевнитись у точній якості продукції, щоб не витратити гроші даремно.

Якість популярності можна віднести не до першорядних загроз формування іміджу. Це скоріше додатковий інструмент, аніж основний. Звичайно, не кожна компанія може собі дозволити велику PR компанію для

залучення якомога більшої аудиторії та підвищення популярності бренду. Але чим більшим стає підприємство, тим потрібнішим стає дана характеристика. Тому зовсім відкидати її через непотрібність не варто. Потрібно лише розуміти, під час якого етапу розвитку компанії це стає важливим.

Унікальний стиль можна віднести також не до найважливіших, але не менш цікавих інструментів. Відмінний фірмовий стиль завжди грає хорошу роль при формуванні бренду. Це та риса, за якою покупець вас завжди впізнає та повернеться саме за ним. Робити стандартний продукт може практично кожен, а знайти ту унікальну нішу та стиль можуть далеко не всі. І за справді неперевершеним продуктом можуть навіть вишикуватися черги, тому якщо такі ініціативи присутні в компанії, нерозумно було б ними не скористатися [7, с. 94].

Таким чином можна резюмувати, що фактори, що формують імідж підприємства, справді різноманітні. Кожен із них призначений розвинути та покращити становище компанії, збільшити прибуток та впізнаваність. Кожне підприємство може приймати власні стратегії реалізації впровадження даних чинників залежно від поставлених завдань і бюджету. Але слід наголосити, що реалізація іміджевої стратегії має включати максимальне зближення з реальними фактами компанії. Обман споживачів ніколи не принесе хороших результатів, а позитивна побудована модель може враз обвалитися і зазнати колосальних репутаційних збитків, які відновити згодом дуже і дуже важко.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Костюк Г. В. Формування позитивного іміджу підприємства / Г. В. Костюк, В. В. Сторожук // Вісник КНУТД. – 2014. – № 1. – С. 176-181.
2. Бондаренко С. М. Імідж організації: сутність, зміст та основні етапи формування / С. М. Бондаренко, К. В. Ліфар // Вісник київського національного університету технології та дизайну. – 2014. – № 2 (11). – С. 1-7.
3. Загиней, К. М., Марценюк, В. В. Брендбук як інструмент впливу на формування іміджу фірми. Формування ефективної моделі управління

підприємствами, установами та організаціями: Матеріали I науково-практичної Інтернет-конференції.–Рівне.:–2014.–130 с., 54.

4. Налісна Н. В. Процес формування сприятливого іміджу компанії / Н. В. Налісна // Вісник харківського політехнічного інституту. – 2012. – № 1. – С. 122-128.

5. Woodside, Arch G. (2010), “Brand–Consumer Storytelling Theory and Research: Introduction to a Psychology and Marketing Special Issue,” *Psychology and Marketing*, 27 (6), 531–40.

6. Чабан Т. Персональний брендинг. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/26172>

7. Химич І., Балацко Б. Унікальність брендів – запорука фінансового успіху компаній. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 1 (56). С. 92-105.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Ковальова Тетяна Володимирівна

к. е.н., доцент,

Половко Анастасія Вадимівна

Студентка

Харківський національний
автомобільно-дорожній університет
м. Харків, Україна

Анотація: У статті досліджується проблема обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками під час воєнного стану. Розглядаються особливості організації обліку та взаємовідносин з контрагентами у період воєнного стану. Зміна нарахування та обліку ПДВ.

Ключові слова: облік, розрахунки, постачальники, підрядники, воєнний стан, ПДВ.

Над роз'ясненням особливостей бухгалтерського обліку, та обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками вчасності, під час воєнного стану працюють науковці та аудитори, такі як : М. Клименко, Л. Ловінська, А. Озеран, Р. Коршикова, А. Король, Т. Войтенко та інші.

Воєнний стан є винятковим періодом, коли діяльність багатьох підприємств може бути припинена або значно змінена. Однією з проблем, які виникають у період воєнного стану, є проблема обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками. Це може включати в себе ведення обліку за різними формами, зміну умов контрактів, а також припинення діяльності контрагентів.

Метою статті є розглянути зміни в обліку та організації розрахунків з постачальниками та підрядниками.

До війни основним в обліку розрахунків з постачальниками та

підрядниками були звичайні комерційні угоди, які базувалися на стандартних умовах постачання товарів та послуг. В обліку зберігалися дані про кількість та ціну постачаного товару, умови доставки та оплати, терміни дії договорів тощо. Війна значно змінила умови, за якими діяли підприємства, що призвело до значних труднощів у розрахунках з постачальниками та підрядниками. Зокрема, у зоні бойових дій змінюється логістика та можливості доставки товарів та послуг. Також може змінюватися курс валют, що впливає на вартість постачання. Однією з головних проблем, з якими стикалися підприємства, було зміщення фокусу зваженості на збереження власної діяльності та виконання договорів з постачальниками та підрядниками. Умови, за якими діяли підприємства, також змінилися, що призвело до змін у договорах та умовах оплати.

Для підприємств, які ведуть діяльність на території, де триває конфлікт, важливо дотримуватися міжнародних стандартів та правил щодо розрахунків з постачальниками та підрядниками, щоб зберегти довіру та партнерські відносини у складних умовах війни. Одним зі способів реагування обліку на зміну умов є встановлення гнучких умов договорів, які дозволять зберегти взаємовигідність у співпраці з постачальниками та підрядниками. Крім того, можуть бути введені додаткові контрольні механізми та процедури для забезпечення своєчасності та точності обліку.

Наприклад, можуть бути введені додаткові процедури перевірки постачальників та підрядників на стійкість та здатність до виконання умов договорів у складних умовах війни. Також можна використовувати нові інструменти для моніторингу та контролю за постачаннями та розрахунками, наприклад, електронні системи моніторингу та автоматизовані програмні рішення для обліку та аналізу витрат та оплат.

Важливо забезпечити належний контроль за ризиками, пов'язаними з війною, та розробити плани у разі негативного впливу на постачання та розрахунки. Наприклад, можуть бути розроблені плани заміни постачальників у разі їхньої недоступності або нездатності до виконання умов договору у зв'язку

з війною.

Крім того, можуть бути введені додаткові процедури збереження документації та інформації про постачальників та підрядників, щоб мати можливість провести детальний аналіз та перевірку у разі потреби. Такі процедури також допоможуть забезпечити належний контроль за витратами та уникнути можливих фінансових ризиків.

Отже, для ефективного управління обліком постачань та розрахунків у складних умовах війни необхідно забезпечити гнучкість та адаптивність обліку, використовувати нові інструменти та процедури контролю та моніторингу, розробити плани заміни постачальників та зберегти документацію та інформацію про постачальників та підрядників.

Внесені зміни до Податкового кодексу України за Законом № 2118 включають декілька важливих пунктів. Перш за все, платники податків, які не можуть своєчасно виконувати свої податкові зобов'язання, звільняються від відповідальності за збій у своєчасній сплаті податків і поданні звітності. Обов'язок виконання зобов'язань зі звітування переноситься на термін трьох місяців після закінчення воєнного стану. Крім того, змінюються певні форми звітності, які передбачають звітування, зокрема, з'являється нова форма «Податкової декларації з податку на прибуток», де змінюється формула розрахунку та додається новий рядок 06.2 «МПЗ» для платників, що визначають податок на прибуток з урахуванням мінімального податкового зобов'язання.

Однак найбільш важливою зміною є часткове зупинення системи електронного адміністрування ПДВ, що призвело до неможливості реєстрації податкових накладних і коригувань, а також формування декларації з ПДВ за лютий 2022 року без "зареєстрованих" зобов'язань та податкового кредиту. Тому платники ПДВ за лютий 2022 повинні формувати свої податкові зобов'язання та податковий кредит на підставі зареєстрованих в ЄРПН податкових накладних, що були зареєстровані до 24.02.2022, та наявних у них первинних документів бухгалтерського обліку. Зобов'язання та податковий

кредит за наступні звітні періоди (під час воєнного стану) повинні формуватися лише при наявності у платника первинних документів [1]. Платники ПДВ мають можливість відображати в Таблиці 1.1, додатку 1 до декларації з ПДВ, інформацію про суми ПДВ, які включені до складу податкових зобов'язань за звітний період, по не зареєстрованих в ЄРПН податкових накладних та коригуваннях, а також по первинних документах на дату подання декларації з ПДВ. Суми податкового кредиту з ПДВ, сформовані на підставі даних первинних документів, отриманих від постачальників товарів, мають бути відображені платниками ПДВ у Таблиці 2.1, додатку 1 до декларації з ПДВ. Відомості про операції з придбання з ПДВ, які підлягають оподаткуванню за основною ставкою, а також за ставками 7% і 14%, також мають бути відображені у цій таблиці. При наявності можливості, покупець повинен включати до заяви (за рекомендацією ДПС) про допущення продавцем помилок при зазначенні обов'язкових реквізитів податкової накладної та/або порушення продавцем граничних термінів реєстрації в ЄРПН податкової накладної та/або розрахунку коригування додатку 7 до податкової декларації з ПДВ. Подання такої заяви не призводить до наслідків притягнення до відповідальності. Без подання додатку 7 податковий кредит може бути не взятий до уваги при проведенні декларації та розрахунку ліміту. [2]

При поданні декларації з ПДВ, яка відображає податкові зобов'язання, сформовані на підставі наявних у платника первинних документів, та по не зареєстрованим в ЄРПН податковим накладним та коригуванням, платник податку буде формувати в СЕА ПДВ показник Σ Перевищ. Відповідно, зменшуватись реєстраційний ліміт в СЕА ПДВ.

Відображення даних в таблиці 1.1 (по не зареєстрованим в ЄРПН податковим накладним та коригуванням) сприятиме подальшій реєстрації в ЄРПН податкових накладних та розрахунків коригування за рахунок показника Σ Перевищ («другого реєстраційного ліміту»).

Після закінчення воєнного стану, платники повинні забезпечити реєстрацію всіх податкових накладних та коригувань в Єдиній реєстраційній та

звітній системі податків і зборів (ЄРПН), які не були зареєстровані протягом терміну воєнного стану. Згідно з положеннями пункту 2001.9 статті 2001 Податкового кодексу України (ПКУ), платники податку можуть зареєструвати свої податкові накладні та коригування в ЄРПН, навіть якщо їх реєстраційний ліміт має від'ємне значення, що визначено відповідно до пункту 2001.3 статті 2001 ПКУ. Це можливо за умови, що платник сплатив нараховані податкові зобов'язання по податковій декларації за лютий 2022 року та інші звітні періоди під час дії воєнного стану, використовуючи "другий реєстраційний ліміт", який розраховується відповідно до пункту 2001.9 статті 2001 ПКУ [3].

Усі податкові зобов'язання та податковий кредит, які були декларовані платниками під час дії воєнного стану на основі наявних у платників первинних (розрахункових) документів, мають бути обов'язково уточнені (приведені у відповідність) з урахуванням даних податкових накладних та коригувань, які були зареєстровані в ЄРПН.

Платники повинні здійснювати сплату узгоджених податкових зобов'язань з ПДВ, які були декларовані у поданих податкових деклараціях з ПДВ, шляхом поповнення електронного рахунку СЕА ПДВ. [4, 5] У зв'язку зі складним економічним становищем під час війни, необхідно прийняти заходи щодо оптимізації системи оподаткування та бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками. Для цього пропонується декілька заходів:

1. Застосування спрощеної системи оподаткування. З метою спрощення процедури оподаткування для малих та середніх підприємств, можна ввести спрощену систему оподаткування, яка передбачає спрощені форми звітності та оподаткування за фіксованим підходом. Це допоможе зменшити витрати на бухгалтерське обслуговування та зменшить кількість податкових спорів.

2. Встановлення пільг для підприємств, що здійснюють діяльність на передовій. Підприємства, які здійснюють діяльність на передовій, повинні мати певні пільги щодо оподаткування, оскільки їх діяльність здійснюється в умовах

війни та їх виробництво може бути порушене через обставини, що не залежать від них.

3. Підвищення ефективності контролю за оподаткуванням. Для забезпечення ефективності контролю за оподаткуванням, необхідно створити спеціалізовану службу, яка буде контролювати правильність розрахунків з постачальниками та підрядниками, а також виявляти фіктивні компанії, які працюють на тіньовому ринку.

4. Застосування електронного документообігу. Для забезпечення ефективності бухгалтерського обліку та розрахунків з постачальниками та підрядниками, необхідно ввести електронний документообіг, який дозволить швидко та точно відслідковувати всі розрахунки та уникнути помилок.

5. Проведення навчання та консультацій. Для забезпечення правильного розуміння змін у системі оподаткування та бухгалтерського обліку, необхідно проводити навчання та консультації для підприємців та бухгалтерів. Це дозволить підвищити рівень свідомості та зменшити кількість помилок при розрахунках.

Ці заходи дозволять оптимізувати систему оподаткування та бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, зменшити витрати на бухгалтерське обслуговування та забезпечити ефективний контроль за оподаткуванням підприємств під час війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyeni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html>.

2. ПДВ в умовах воєнного стану. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/576814.html>.

3. Войтенко Т. Декларація з податку на прибуток за 2022: тонкощі складання та подання.

URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2023/january/issue-5/article-123614.html>.

4. ПДВ за послугами від нерезидента за лютий-травень.

URL: [http://tax-](http://tax-expert.in.ua/publications/pdv_za_posluhamy_vid_nerezydenta_za_liutyi-traven/)

[expert.in.ua/publications/pdv_za_posluhamy_vid_nerezydenta_za_liutyi-traven/](http://tax-expert.in.ua/publications/pdv_za_posluhamy_vid_nerezydenta_za_liutyi-traven/).

5. Король А. Сплата та звітність з ПДВ в умовах воєнного стану.

URL: [https://buh.ligazakon.net/news/210007_splata-ta-zvtnst-z-pdv-v-umovakh-](https://buh.ligazakon.net/news/210007_splata-ta-zvtnst-z-pdv-v-umovakh-vonnogo-stanu--dps)

[vonnogo-stanu--dps](https://buh.ligazakon.net/news/210007_splata-ta-zvtnst-z-pdv-v-umovakh-vonnogo-stanu--dps).

6. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в умовах воєнного

стану в Україні. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/38292?show=full>.

**УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ
ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА**

Козьмук Наталя Ігорівна,

к.е.н., доцент

Фельштинський Мирослав Богданович,

студент

Київського національного університету

архітектури та будівництва

м. Київ, Україна

Анотація: Пріоритетною складовою ринкової економіки виступають відносини власності, які висвітлені категорією «власний капітал». Під власним капіталом розуміють частину авансованого капіталу, що сформована за рахунок різних джерел, є власністю підприємства і кількісно визначається як різниця між його активами і зобов'язаннями (позичковим капіталом). Будь-яке підприємство, організація, що відокремлено від інших здійснює свою господарську діяльність, повинно володіти капіталом. В сучасних умовах, коли господарська діяльність підприємства та його розвиток здійснюється на принципах самофінансування, важливо дати аналітичну оцінку фінансової незалежності суб'єкта господарювання від зовнішніх джерел фінансування.

Ключові слова: власний капітал, власні фінансові ресурси, джерела фінансування, підприємство, власність підприємства.

Статутний капітал частиною майна підприємства. Кошти та майно, що внесені до статутного капіталу, беруть участь у господарському обороті поряд з іншим майном.

Внески до статутного капіталу, що надійшли на поточний рахунок, можуть бути використані на будь-які цілі, у тому числі на заробітну плату, придбання матеріалів, обладнання та інші [1, с. 117] .

Формування статутного капіталу за рахунок внесків засновників

фіксується в засновницьких документах підприємства (Статуті та Установчому договорі).

Сума статутного капіталу, а також рішення про його збільшення, або зменшення обов'язково реєструється в Державному реєстрі господарських одиниць. Сума, яка на дату реєстрації підприємства заявлена, але фактично не внесена засновниками, становить неоплачений капітал [2, с. 128].

Згідно наукових праць в галузі розвитку фінансового обліку та норм чинного законодавства : « ...пайовий капітал формують юридичні особи, для яких передбачено внесення пайових внесків та реєстрація установчих документів різної форми (кредитні спілки, споживчі товариства, колективні сільськогосподарські підприємства).

На додаткові пайові внески згідно з рішенням зборів пайовиків, також можуть нараховуватись дивіденди.» Підчас господарської діяльності до складу власного капіталу, крім статутного фонду з зовнішніх та внутрішніх джерел фінансування, долучається додатковий капітал [3, с. 197].

Додатковий капітал у складі власного капіталу утворює резерви капіталу підприємства, які можуть бути використаними без прямих фінансових втрат власниками, на відміну від втрати статутного капіталу, що є прямим збитком для власників.

Складовими додаткового капіталу є додатковий вкладений капітал та інший додатковий капітал, який здебільшого використовуються як резерви на покриття балансових збитків, за умови, що на ці цілі немає інших джерел; на збільшення статутного чи пайового капіталу; на покриття різниці між фактичною собівартістю викуплених корпоративних прав та їх номіналом, які обліковуються як вилучений капітал. На використання додаткового капіталу при відображенні у балансі непокритого збитку існує заборона спрямування його на:

- підвищення обсягів статутного капіталу чи викуп власних

корпоративних прав;

- розподіл з метою виплати дивідендів у грошовій формі [3].

Разом з тим, власний капітал є основою для початку і продовження господарської діяльності будь-якого підприємства, він є одним із найістотніших і найважливіших показників, оскільки виконує такі функції:

- довгострокового фінансування господарської діяльності - знаходиться у розпорядженні підприємства необмеженого довго;
- відповідальності та захисту прав кредиторів – відображений в балансі підприємства власний капітал є для зовнішніх користувачів мірилом відносин відповідальності на підприємстві, а також захистом кредиторів від втрати капіталу;
- компенсації понесених збитків – тимчасові збитки мають погашатись за рахунок власного капіталу;
- фінансування ризику – власний капітал використовується для фінансування ризикованих інвестицій, на що можуть не погодитись кредитори;
- самостійності та влади – розмір власного капіталу визначає ступінь незалежності (автономності) та впливу його власників на підприємство;
- розподілу доходів і активів – частки окремих власників у капіталі є основою при розподілі фінансового результату та майна при ліквідації підприємства [4, с. 126-134].

При цьому, величина власного капіталу дає змогу оцінити ефективність діяльності підприємства, його результативність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності: [навч. посібник] / [А.Г. Загородній, І.Й. Яремко, Л.М. Пилипенко] – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. – 216 с

2. Бухгалтерський облік : навч. посібник / Т.В. Давидюк, О.В. Манойленко, Т.І. Ломаченко, А.В. Резніченко. – Харків, Видавничий дім «Гельветика», 2016. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/23551/1/Davydiuk_Bukhhalterskyi_oblik_2016.pdf

3. Бухгалтерський облік: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Київ: Вид-во “Центр учбової літератури”, 2009. – 670 с. URL [http://www.profbukh.in.ua/wpcontent/uploads/2014/01/Lishilenko_BuhUch%20\(ukr\).pdf](http://www.profbukh.in.ua/wpcontent/uploads/2014/01/Lishilenko_BuhUch%20(ukr).pdf)

4. Воськало Н. М. Документування: операцій з обліку власного капіталу // Наук. Вісник НЛТУ України. - 2019. - Вип. 19.11. - С.126-134.

**КОМПЕНСАЦІЙНА ПОЛІТИКА
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ**

Костишина Тетяна Адамівна

д. е. н., професор, завідувачка кафедри
управління персоналом, економіки
праці та економічної теорії

Тужилкіна Оксана Володимирівна

к. е. н., доцент кафедри управління
персоналом, економіки праці
та економічної теорії

Полтавський університет
економіки і торгівлі

Степанова Лариса Валентинівна

к. е. н., доцент кафедри управління
персоналом, економіки праці
та економічної теорії

Полтавський університет
економіки і торгівлі

Костишина Анна Ігорівна

асистент кафедри управління
персоналом, економіки праці
та економічної теорії

м. Полтава, Україна

Анотація: Цифровізація економіки є одним з визначальних трендів цивілізаційного розвитку, що має безпосередній вплив на всі сфери суспільного життя. Особливої актуальності набувають аспекти формування компенсаційної політики в умовах цифровізації економіки. Компенсаційна політика суттєво впливає на зростання інноваційної компоненти трудової діяльності, інтелектуалізації праці, зайнятості у сфері інформаційних систем і технологій, створення умов для ініціативної творчої праці, посилення особистісної відповідальності працівників за результати праці, конкурентоспроможності підприємств та національної економіки загалом.

Ключові слова: компенсаційна політика, цифровізація економіки, інноваційність праці, заробітна плата, результати праці.

Цифровізація економіки – це поширення використання цифрових технологій у виробничих і ринкових процесах, результатом чого є цифрова структурна трансформація економіки та розвиток цифрового ринку. У ході цифровізації розвивається цифрова економіка, що включає віртуальну (синтетичну) й мережеву економіки, специфікуючи можливості комерціалізації онлайн-ігор (у першому випадку) та створення додаткової вартості продукції за рахунок соціальних мереж (у другому випадку).

Основні сфери цифровізації економіки: державне управління, менеджмент підприємств / організацій, економіка, зайнятість і бізнес, соціальні послуги, інфраструктурне забезпечення, повсякденне життя.

Концептуальні основи сутності заробітної плати в умовах створення соціально орієнтованої моделі економіки необхідно розробляти враховуючи, в першу чергу, сучасний стан економіки країни, а також переваги еволюційної форми трансформаційних процесів.

Українські вчені вважають, що для повного розуміння заробітної плати як категорії ринкової економіки необхідно враховувати такі принципові положення:

- по-перше, заробітна плата формується на стику відносин сфери виробництва і відносин обміну робочої сили;
- по-друге, заробітна плата повинна забезпечувати об'єктивно необхідний для відтворення робочої сили й ефективного функціонування виробництва обсяг життєвих благ, що працівник може одержати в обмін на свою працю;
- по-третє, заробітна плата є одночасно макроекономічною і мікроекономічною категорією;
- по-четверте, заробітна плата – це важлива складова виробництва, оскільки її рівень пов'язаний як із потребами працівника, так і з процесом

виробництва, його результатами, через які формуються джерела засобів на відтворення робочої сили.

Виходячи з цих положень, сформуємо сучасне розуміння заробітної плати. Заробітна плата – як перетворена форма вартості, ціни робочої сили, елемент ціни виробництва – це грошовий вираз основної частини фонду життєвих засобів працівників, яка розподіляється між ними відповідно до кількості і якості затраченої праці, реального трудового вкладу та залежної від кінцевих результатів діяльності підприємства [1, с. 405]. Виходячи з цього у товарному виробництві, заснованому на найманні робочої сили, заробітна плата – це елемент ринку праці, що виступає як ціна товару, у формі якої працівник відчужує свою робочу силу. З цієї позиції заробітна плата виражає ринкову вартість використання найманої робочої сили і характеризує відношення між власником виробництва (або його представником) і найманим працівником із приводу розподілу знову створеної вартості (доходу).

Для найманого працівника заробітна плата – це його трудовий дохід, який він одержує в результаті реалізації здібностей до праці і який повинен забезпечувати об'єктивно необхідне відтворення робочої сили.

Для підприємства заробітна плата – це елемент витрат на виробництво, що входить до складу собівартості продукції (послуг) і, одночасно, є головним чинником, що забезпечує матеріальну зацікавленість працівників у досягненні високих кінцевих результатів праці.

Закон України «Про оплату праці» [2, с. 1] дає визначення заробітної плати як винагороди, як правило, у грошовому вираженні, що відповідно до трудового договору власник або уповноважений ним орган виплачує працівнику за виконану ним роботу. При цьому розмір заробітної плати залежить від складності й умов виконаної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці і господарської діяльності підприємства.

З 24 лютого 2022 р. відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні введено режим воєнного стану [3].

24 березня 2022 р. набрав чинності Закон України «Про організацію

трудових відносин в умовах воєнного стану» (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2352-IX від 01.07.2022) [4], відповідно до ст. 10 якого вносяться такі положення.

1. Заробітна плата виплачується працівнику на умовах, визначених трудовим договором.

2. Роботодавець повинен вживати всіх можливих заходів для забезпечення реалізації права працівників на своєчасне отримання заробітної плати.

3. Роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили.

Звільнення роботодавця від відповідальності за несвоєчасну оплату праці не звільняє його від обов'язку виплати заробітної плати.

4. У разі неможливості своєчасної виплати заробітної плати внаслідок ведення бойові дії, строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства.

В умовах змін важливим є визначення соціально-правових гарантій найманих працівників при задекларованій та незадекларованій праці. Характеристики відмінностей представлені в табл. 1 [5].

Таблиця 1

Показники соціально-правових гарантій для найманих працівників в контексті формування компенсаційної політики

Трудові права і соціальні гарантії для найманих працівників	Задекларована праця	Незадекларована праця
Визначення	Оплачувана діяльність за трудовим договором	Оплачувана діяльність, яка офіційно не оформлена або оформлена частково
Умови праці	Ви маєте безпечні та здорові умови праці	Ризики при виконанні роботи — на вас
Посадові обов'язки	Зафіксовані в трудовому договорі й посадовій інструкції	Можуть змінюватися на розсуд роботодавця
Тривалість робочого тижня	До 60 годин	На розсуд роботодавця
Заробітна плата	Регулярна, не нижче мінімальної, сплачені податки і єдиний соціальний внесок	На розсуд роботодавця

Штрафи та інші утримання із зарплати	Не передбачені за дисциплінарні порушення, лише у випадку прямої шкоди в обмеженому розмірі	Поширена система штрафів за запізнення, неефективне виконання обов'язків
Відпустки	Оплачувана щорічна відпустка, додаткові відпустки, відпустка по догляду за дитиною тощо	На розсуд роботодавця
Навчання й підвищення кваліфікації	Право поєднувати навчання з роботою зі збереженням зарплати	На розсуд роботодавця
Гарантії і компенсації	Виплати в разі хвороби, народження дитини, нещасного випадку, пов'язаного з роботою, та професійного захворювання, допомога по безробіттю, пенсія	На розсуд роботодавця

Відмічаємо, що задекларована праця забезпечує найманим працівникам правові гарантії в оплаті праці, які залежать від професійного рівня працівників, норм чинного трудового законодавства, управлінської стратегії підприємства. Незадекларована праця базується, в основному, на особистій позиції роботодавця, що не сприяє ефективності компенсаційної політики.

Науково-методичні рекомендації щодо формування компенсаційної політики на підприємствах в умовах цифровізації повинні включати:

- забезпечення підвищення ціни робочої сили з метою самодостатнього і якісного її відтворення за рахунок демократичного регулювання з урахуванням кваліфікації працівника, умов і складності праці, співставлення попиту і пропозиції на ринку праці;
- створення дійового механізму формування розміру мінімальної заробітної плати;
- забезпечення індивідуалізації в організації заробітної плати, посилення її залежності від рівня ефективності праці, професіоналізму, кваліфікації, складності, умов праці та відповідальності працівника за результати праці, творчого характеру праці, що сприятиме зростанню трудової активності, підвищить мотивацію до ефективної праці;
- застосування сучасних мотиваційних і стимулюючих механізмів високопродуктивної праці, зокрема визначення розмірів заробітної плати через оцінку особистого внеску та ділових якостей працівника;
- створення оптимального механізму формування та регулювання

оплати праці на підприємствах залежно від результатів господарської діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Костишина Т. А. Чинники формування конкурентоспроможної системи управління оплатою праці / Т. А. Костишина // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – Київ : КНЕУ, 2007. – С. 405-413. – (спец. вип. : Управління людськими ресурсами : проблеми теорії та практики ; т. 1. ; ч. 1.)
2. Закон України «Про оплату праці». – URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kmd92023>
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». – URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T001647>
4. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20>
5. Задекларована праця : трудові і соціальні права. – URL: <https://dsp.gov.ua/podolannia-nelehalnoi-zainiatosti/zadeklarovana-pratsia-trudovi-i-sotsialni-prava/>
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу : Закон України № 1213-IX від 4.02.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20>

**ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В МИТНОМУ КОНТРОЛІ
ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ**

**Крячко Аліна Романівна,
Шейко Максим Сергійович**

Студенти
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

Вступ. Одним з напрямів митної політики є боротьба з порушенням митних правил. Тож, митні органи України за суттю та структурою можна також називати правоохоронними, тому що їх вони не тільки контролюють і регулюють митні кордони, а й здійснюють протидію порушенням митного законодавства. Контрабанда є одним із головних причин дестабілізації економіки України. Ввезення контрабандних товарів викликає насичення українського ринку продукцією іноземного виробництва, що, в свою чергу, призводить до витіснення вітчизняних товарів. Тож, великих збитків зазнають українські підприємства, в той же час контрабандисти виводять у тіньовий обіг значні суми коштів, які мають бути призначені для сплати митних платежів.

Мета роботи полягає у визначенні особливостей управління ризиками в митному контролі при переміщенні товарів через митний кордон України.

Матеріали та методи. Вважається, що критична межа, перевищення якої свідчить про формування в країні самозабезпечувальної системи тіньових економічних відносин настає, коли обсяги тіньової економіки досягають 30% від ВВП. Головними об'єктами кримінального бізнесу стали високорентабельні галузі економіки. До них відносять ринок нафтопродуктів, ринок горілчаних та тютюнових виробів, електроенергетика, операції у сфері ЗЕД, які відіграють особливу роль через низку об'єктивних обставин.

Появу контрабанди товарів та порушення митних правил спричиняє саме

факт запровадження мита та митних платежів, оскільки у осіб, що переміщують товари і транспортні засоби через кордон, виникає бажання мінімізувати свої фінансові витрати та отримати більшу вигоду. Тут мають місце митні ризики. Як з боку суб'єктів господарювання, так і з боку митних органів.

При незаконному переміщенні через митний кордон України товарів та предметів порушується порядок державного регулювання ЗЕД: контрабанда завдає прямі економічні збитки державі через несплату мита, інших податків і зборів як під час перетинання митного кордону України, так і у зв'язку з реалізацією контрабандних товарів після їх ввезення. Тож, не дивлячись на вищезгадані загрози, на сьогоднішній контрабанда не дістала належної правової оцінки [1]. Основним безпосереднім об'єктом контрабанди є встановлений порядок переміщення відповідних товарів, предметів через митний кордон України. Додатковим факультативним об'єктом цього злочину можуть бути: встановлений порядок обігу предметів дозвільної системи; порядок сплати податків; зборів та інших обов'язкових платежів; громадська безпека, здоров'я населення. Виділяють поняття традиційної та товарної контрабанди. Традиційна – це зброя, наркотики, антикваріат тощо. Товарна контрабанда – це ввезення будь-яких товарів без відповідної сплати митних зборів або суттєве зниження їхньої вартості [4].

За офіційною статистикою в 2021 р. митними органами було порушено 172 кримінальні справи про контрабанду на суму 28,78 млн. грн. та 23386 справ про порушення митних правил на суму 1,99 млрд. грн. [1].

Протягом 2021 р. митними органами виявлено 2172 факти незаконного переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. За цими фактами порушено 121 кримінальну справу (за аналогічний період 2020 р. виявлено – 1969 фактів, порушено 114 кримінальних справ).

З незаконного обігу вилучено: 6,88 кг героїну; 103,92 кг кокаїну; 0,424 кг опію; 30,882 кг канабісу; 0,314 кг смоли канабісу; 0,507 кг макової соломи; 8795 пігулок, 1568 капсул і 0,3 л наркотичних засобів, обіг яких обмежено [3]. З

метою встановлення джерел і каналів переміщення наркотичних засобів та осіб, які беруть у цьому участь спільно з оперативними підрозділами правоохоронних органів проведено 28 контрольованих поставок.

Митними органами було налагоджено ефективну співпрацю з митними органами зарубіжних країн у сфері протидії митним правопорушенням. Стан взаємодії з митними органами іноземних держав з метою перевірки законності здійснення зовнішньоекономічних операцій та повноти сплати обов'язкових митних платежів протягом 2021 р. до митних адміністрацій зарубіжних країн направлено понад 4230 запитів про надання адміністративної допомоги.

За результатами співпраці та обміну інформацією з митними органами зарубіжних країн з початку 2021 р. митними органами заведено 984 справи про порушення митних правил на суму понад 405 млн. грн. [1].

Система протидії митним правопорушенням включає діяльність цілого ряду державних органів, серед яких митні органи України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України та ін.

У сучасних інтеграційних умовах все більше зростає рівень міжнародних взаємовідносин, як на рівні держави так і окремих її представництв і відомств.

Важливою складовою ефективною протидії і попередження митних правопорушень є централізована організація і координація боротьби з ними. Основою ж для забезпечення останніх є неупереджена оцінка роботи в цьому напрямку як митних органів України в цілому, так і кожної митниці зокрема. Проте, на відміну від інших напрямків роботи митних органів, аналіз яких здійснюється за рейтинговими показниками, розробленими митними органами України, чітких критеріїв оцінки стану правоохоронної роботи митниць сьогодні немає. Відсутність такого "зворотного зв'язку" між центральним апаратом ДФС України і митницями суттєво впливає на об'єктивність оцінки правоохоронної діяльності останніх, а відтоді й на прийняття виважених управлінських і кадрових рішень.

Митні органи активно протидіють митним правопорушенням, що слугує підвищенню рівня національної безпеки країни. Також важливим пріоритетним

напрямом в роботі митних органів є забезпечення системного підходу до вирішення проблем у сфері боротьби з контрабандою та порушенням митних правил. З цією метою розроблено програмно-цільові підходи до організації діяльності митних органів та визначено завдання, сутність яких полягає у підвищенні ефективності системи протидії контрабанді та порушенням митних правил шляхом застосування сучасних організаційно-технічних методів і способів відвернення.

Результати та обговорення. Основоположні принципи застосування системи управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю закріплено з 2012 року в Митному кодексі України [2]. Система управління ризиками України створювалася та розвивається з урахуванням міжнародних стандартів та кращого міжнародного досвіду.

Положення Митного кодексу України [2] щодо безпосереднього застосування системи управління ризиками відповідають стандартним правилам 6.3 і 6.4 розділу 6 Загального додатка до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, розділу 4 статті 7 Угоди про спрощення процедур торгівлі СОТ, положенням Митного кодексу Союзу щодо управління ризиками, прийнятого відповідно до Регламенту (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради від 9 жовтня 2013 року.

Відносно країн, орієнтованих на приєднання до ЄС, серед яких й Україна, на основі кращих європейських практик Єврокомісією було розроблено практичні рекомендації для 22 ключових областей митного регулювання, зокрема управління ризиками, які спрямовані на модернізацію митних служб відповідно до вимог ЄС.

Аналіз низки документів засвідчує, що управління ризиками в країнах ЄС спрямоване на визначення не так товарних властивостей вантажів, як на оцінку діяльності конкретних учасників зовнішньоекономічної діяльності, оскільки адекватне розуміння діяльності суб'єктів зовнішньоторговельних відносин є одним з базових принципів організації сучасних систем управління ризиками, зокрема застосовуваної в ЄС [5].

Загалом система управління митними ризиками в країнах ЄС передбачає встановлення стратегічних, організаційних та управлінських засад, аналіз ризиків, обробка ризиків та моніторинг.

На сучасному етапі пріоритетом удосконалення нормативно-правового супроводу системи управління ризиками при переміщенні товарів, транспортних засобів через кордон має стати чітке визначення послідовності дій посадових осіб митниць, які працюють у різних пунктах пропуску, а також упровадження єдиних підходів до порядку застосування наявного програмного забезпечення і технічних засобів митного контролю.

Для функціонування ефективної системи управління митними ризиками у сфері митного контролю в Україні доцільно [5]:

- забезпечити розвиток програмного забезпечення для автоматизації процесу аналізу та оцінки ризиків, у тому числі для застосування в пунктах пропуску через державний кордон; запровадити таргетинг під час здійснення митного контролю найбільш ризикових зовнішньоекономічних транзакцій;
- створити комплексну автоматизовану системи моніторингу застосування системи управління ризиками;
- удосконалити підходи до проведення аналізу та оцінки ризиків під час здійснення контролю правильності визначення митної вартості шляхом застосування попередніх рішень з питань визначення митної вартості;
- використовувати додаткових механізмів верифікації результатів митного контролю, в тому числі шляхом застосування засобів фіксації виконання митних формальностей, визначених за результатами застосування системи управління ризиками;
- забезпечити підтримку в актуальному стані автоматизованої системи аналізу та управління ризиками шляхом наповнення її новими профілями ризику (опису будь-якого набору ризиків, у тому числі визначених комбінацій індикаторів ризику, що є результатом збору, аналізу та систематизації інформації), актуалізації діючих профілів ризику, вдосконалення автоматизованих алгоритмів аналізу та оцінки ризиків;

- створити бази даних ризиків — спеціального програмного забезпечення, яке передбачатиме можливість внесення будь-якою посадовою особою митниці інформації про можливі ризики порушення вимог законодавства та даватиме змогу здійснювати відстеження процесу опрацювання уповноваженими підрозділами наданих пропозицій;

- запровадити механізм надання перевізниками попередньої інформації про товари, транспортні засоби, заплановані до переміщення, в обсязі та з дотриманням часових нормативів, передбачених міжнародними стандартами;

- посилити ролі митниць у процесах управління ризиками, в тому числі шляхом регіонального профілювання ризиків;

- внести до Митного кодексу України зміни щодо запровадження відповідальності перевізника за неподання чи несвоєчасне подання попередньої інформації в обсязі та в строки, визначені законодавством, або за подання недостовірної попередньої інформації;

- розробити та затвердити порядок виконання митних формальностей на автомобільному транспорті;

- поліпшити ефективності взаємодії між органами державної влади шляхом забезпечення обміну інформацією в режимі реального часу, яка може бути використана, зокрема, для проведення аналізу та оцінки ризиків, а також для виявлення та припинення порушень вимог законодавства;

- удосконалити системи професійної підготовки посадових осіб з питань аналізу та оцінки митних ризиків;

- забезпечити навчання та підготовки осіб, уперше прийнятих на роботу у митницях, з питань управління митними ризиками.

Робота посадових осіб з аналізу, виявлення та оцінки ризиків здійснюється шляхом використання відомостей, унесених декларантом до граф митної декларації у частині, що належить до визначення країни походження товарів, та перевірки відомостей, що містяться в документах про походження товарів, поданих разом із митною декларацією.

В останні роки акценти у здійсненні митної справи у світі зміщуються до застосування таких принципів: завчасний електронний обмін даними, послідовне застосування управління ризиками, використання нових технологій для неруйнуючого контролю під час огляду товарів та тісне співробітництво митних органів між собою і з підприємствами [5].

Висновки. Таким чином, у світовій практиці все більшої ваги набуває організація митної справи, заснована на управлінні ризиками, що дозволяє оптимально використовувати ресурси митних органів, контролювати здійснення митного оформлення на ділянках, де існує найбільший ризик порушення митного законодавства, дозволяючи за цього основній масі товарів і фізичних осіб достатньо вільно здійснювати переміщення через митний кордон.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державна митна служба України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua/>
2. Митний кодекс України від 13.03.2012 (зі змінами та доповненнями) № 4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Філіпов С.О. Напрями удосконалення діяльності підрозділів охорони державного кордону щодо протидії контрабанді / С. О. Філіпов // Митна справа. – 2016. – №5. – С. 8-13.
4. Формування системи митного аудиту в Україні: монографія / за заг. ред. О. М. Вакульчик. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2014. – 208 с.
5. Шемаєва Л.Г. Виклики фінансовій безпеці державних фінансів України в умовах європейської інтеграції / Л.Г. Шемаєва, Н.Я. Юрків // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – Вип. 1. – С. 24-35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2014_1_5

**КРИПТОВАЛЮТА: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Морозова Надія Леонідівна,

к.е.н, доцент,

завідувач кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій

ННІ «Каразінський банківський інститут»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Пархоменко Тетяна Леонідівна

студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня

ННІ «Каразінський банківський інститут»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Анотація: в роботі розглянуто історію виникнення криптовалюти; досліджено, що біткоїн є першою криптовалютою, яка не провалилася і, на сьогодні, він дає надію на побудову децентралізованого майбутнього; в роботі досліджено прогностичні показники вартості біткоіна до 2030 року та зазначено, що навіть у разі «провалу», поява криптовалюти залишить свій внесок у розвиток грошових відносин людства.

Ключові слова: криптовалюта, біткоїн, криптоактиви, цифрову систему грошового обміну, технологія блокчейну

Криптовалюта – це набір концептів і технологій, які спільно утворюють основу для екосистеми цифрових грошей. Грошові одиниці, наприклад, біткоіни використовують для збереження і передачі вартості між учасниками мережі. Саме таке трактування електронної валюти викладено в книзі А. Антонопулоса «Mastering Bitcoin» [1].

Якщо дати визначення криптовалюті, висловившись більш зрозумілою мовою, то можна трактувати це явище як віртуальні гроші, що являють собою криптографічні коди і не мають жодного матеріального аналога. Це ще раз

підтверджує те, що криптовалюта не є тими грошима, які виникають у свідомості середньостатистичної людини.

Варто згадати, що першим зародилося поняття «біткоїн». Лише через кілька років після його появи журнал Forbes опублікував статтю, завдяки якій у суспільстві закріпився вже звичний термін «криптовалюта».

У зв'язку з тим, що найчастіше біткоїн і криптовалюта ототожнюються, а також біткоїн є першою криптовалютою, що не провалилася, історія виникнення феномена криптоактивів буде розглянута саме зі створення електронної монети.

Існує думка, що біткоїн з'явився саме тоді, коли його потребували найбільше. Справді, перша згадка про цю монету відбулась після низки обвалів на Воллстріт.

Початок довгого шляху криптовалюти стався 31 жовтня 2008 року, коли ще невідомий на той момент програміст С. Накамото виклав у мережу свою статтю «Peer-to-Peer Electronic Cash System». У роботі описується система онлайнного обміну, що включає шифрування і дає змогу двом сторонам обмінюватися одиницями вартості, не розголошуючи приватну інформацію про себе і свої фінансові рахунки.

Ця система призначена для роботи поза традиційними банківськими структурами і дозволяє учасникам угоди пересилати цифрові гроші безпосередньо один одному – концепція торгівлі без посередників, відома під назвою «рівний рівному». Завдяки цьому зникає необхідність у банках або компаніях, що емітують кредитні картки. В обміні не беруть участь жодні оператори платежів або інші довірені треті сторони. По суті, це одна з форм цифрової готівки.

Незважаючи на перспективність пропозицій С. Накамото, біткоїн був прийнятий суспільством вкрай скептично. Для такої реакції була низка причин, адже це була далеко не перша спроба створення такої системи.

До С. Накамото подібними технологіями займалися учасники руху шифропанків – вільної асоціації технічних фахівців-активістів. Багато хто з

учених прагнув створити анонімну цифрову систему грошового обміну, але як би близько вони не підходили до вирішення цього завдання, жоден з них не домогся успіху.

Однак система С. Накамото мала дві унікальні якості: блокчейн і системи грошового стимулювання власників комп'ютерів у мережі для її підтримки [3].

Методом проб і помилок С. Накамото і його послідовникам вдалося вибудувати систему такою, якою ми її знаємо зараз. Хоча була і низка кризових моментів. Найгіршим роком у розвитку криптовалют вважається 2014 рік. Перш за все, це пов'язано з майже крахом цієї грошової одиниці через падіння біржі Mt.Gox. У цей період всього за кілька днів його вартість знизилася в кілька разів, а також почалася низка публікацій про те, що біткоїн використовують у незаконних цілях для купівлі зброї та наркотиків.

Однак біткоїн зміг відновитися. На початку 2016 року він коштував 450 доларів, а до листопада вже 740. На сьогодні його вартість понад 20 тис.доларів.

З'явилося понад 700 нових криптовалют з ідентичною технічною основою, але жодна з них за вартістю ще не досягла біткоіна.

Таким чином, можна зробити висновок, що С. Накамото не є першовідкривачем у сфері криптовалют. Сучасні криптоактиви пройшли довгий шлях модернізацій і доопрацювань, що дало їм змогу досягти нинішнього становища. Однак явно простежується, що з плином часу цей вид валюти не стає більш стійким.

На сьогоднішній день цифрові гроші мають велику кількість недоліків і низьку стійкість. Тому визначити якісь близькі до істини прогнози вкрай складно.

Біткоїн ще не досяг фінальних стадій, проте низка фахівців вважають, що він прагне до цього. Інвесторів турбує той факт, що біткоїн так і не став повсякденним засобом здійснення транзакцій, а також він не зумів зарекомендувати себе як надійний актив [4].

Згідно з поглядами М. Кунети, який займався будівництвом

біткоїноєкосистеми на Філіппінах з 2014 року, до 2028 року протокол біткоїна буде стандартом для транзакцій по всьому світу. Гроші будуть переміщуватися, як інформація: миттєво, безпечно, практично безкоштовно, відкрито і програмовано [2].

Американський економіст і трейдер Н. Таліб каже: «Ось чому біткоїн - чудова ідея. Він задовольняє потреби складної системи не тому, що це криптовалюта, а саме тому, що в нього немає власника, який через свої повноваження міг би вирішувати його долю. Він належить користувачам. Тепер у його послужному списку кілька років успішної роботи, і його можна вважати самостійним явищем» [4].

За час функціонування біткоїна, а це становить вже більше десяти років, не було жодного випадку, коли транзакція не доходила до свого одержувача. Незважаючи на хакерські атаки та інші гальмівні фактори, система жодного разу не призупинила своє функціонування, доводячи, що є найнадійнішою фінансовою структурою у світі.

Не менш важливою є необхідність розгляду припущень відомих світових аналітиків з приводу перспектив розвитку криптоактивів.

Свою думку з приводу біткоїна висловив М. Стівс, експерт RBC Capital Markets. Він вважає, що, незважаючи на пов'язаність криптоактивів з ризиками, постійне оновлення технології відкриває нові можливості. Що стосується біткоїна, то він дає надію на побудову децентралізованого майбутнього.

Крім того, криптовалюти мобільні, і для доступу до них необхідний лише Інтернет, а також вони безпечні, адже ніхто не зможе отримати доступ до вашого рахунку, не маючи потрібного ключа.

Зовсім іншого погляду дотримується аналітик Дж. Фосетт з Morgan Stanley, вважаючи, що реальна вартість біткоїна дорівнює нулю, хоча на той час він торгувався на позначці 14400 дол.

Аналітики USB зі свого боку розцінюють криптовалюту як «бульбашку», однак допускають те, що технологія блокчейну має свої переваги.

Виконавчий директор Bitcoin Foundation заявив, що біткоїн – голка, а не

бульбашка. На думку Дж. Матоніса найбільшу небезпеку для інвесторів становлять фондові біржі та цінні папери. Про це він сказав в інтерв'ю виданню Business Insider [3].

Варто також згадати те, що так чи інакше хвилює більшість людей, пов'язаних з біткоїнами, а саме прогнози на ціни. Говорячи про найближчі котирування, можна почути ціни на 30 і навіть 40 тис. дол.

З цього приводу своє припущення зробив Д. Морхед, який очолює венчурну фірму Pantera Capital. Він вважає, що ціна біткоїна вже найближчим часом досягне свого дна. Після цього почнеться її стрімке зростання.

Д. Морхед спрогнозував, що вже скоро біткоїн зможе досягти і перевершити свій історичний максимум. Потім зростання продовжиться не тільки в цьому, а й у наступному році. Схожої точки зору дотримується Т. Лі, засновник Fundstrat Global Advisors.

Найсміливіший прогноз належить Т. Драйперу, відомий як венчурний інвестор і засновник Draper Fisher Jurvetson. Він вважає, що до 2030 року вартість біткоїна підніметься до 350 тис. дол.

Узагальнюючи вищесказане, важко зробити якісь конкретні висновки щодо майбутнього криптоактивів. Однак не можна не відзначити, що електронна монета презентувала абсолютно нову форму децентралізованої організації, ця технологія, що вже заслужила довіру широкого рівня користувачів, є безсумнівним технічним проривом не тільки у фінансовій сфері, а й у науці взагалі. Звичайно, неможливо зробити точні довготривалі прогнози, але стає цілком зрозуміло, що поява криптовалют, навіть за можливого «провалу», безумовно залишить свій внесок у розвиток грошових відносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антонопулос, А. Mastering Bitcoin / А. Антонопулос. – Режим доступу: <https://github.com/bitcoinbook/bitcoinbook>
2. Сословський В.Г., Косовський І.О. Ринок криптовалют як система. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2019. С. 236–246.

3. Лубенець І. Огляд цифрових криптовалют. Блог експертів про фінанси. 2018. URL: http://www.prostoblog.com.ua/lichnye/byudzheth/obzor_tsifrovyyh_kriptovalyut.

4. Аммуc, С. The Bitcoin Standard [Електронний ресурс] / С. Аммуc. - URL: <http://www.altcoincalendar.info/r/article/h72>.

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОХОДУ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Назарчук Вячеслав Іванович

Студент

Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Анотація: Стаття присвячена сучасним проблемам оподаткування доходів фізичних осіб та ролі податку в формуванні доходів державного бюджету України. Проаналізовано поточний стан сплати, а також досліджено особливості його адміністрування. Оцінено надходження податку на доходи фізичних осіб в бюджет України та розраховано його частку в загальній структурі податкових платежів.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, податкові надходження, бюджет, доходи бюджету, заробітна плата.

В сучасних умовах воєнного стану постає гостра потреба у досягненні такого рівня функціонування податкової системи, який би зміг гарантувати стабільні та достатні доходи бюджету для належного фінансування суспільно необхідних видатків, в особливості видатків пов'язаних з обороною нашої країни. Оподаткування доходів фізичних осіб як важливий фінансовий механізм держави посідає одне з провідних місць для вирішення поставленого завдання.

Податок на доходи фізичних осіб має вагомий внесок у перерозподілі доходів громадян та є одним з основних бюджетоутворюючих податків. Даний податок виступає державним важелем впливу на рівень доходів громадян, а також формує тісний взаємозв'язок між платником та державою, оскільки кожен з них стає безпосереднім учасником бюджетного процесу щодо формування доходів держави. Проблематика оподаткування доходів фізичних

осіб завжди була актуальною, що зумовлено його значенням.

Об'єктом оподаткування податком на доходи фізичних осіб є доходи з різних джерел, наявність яких зумовлює виникнення податкових зобов'язань платника податку [2].

У складі державного бюджету податок на доходи фізичних осіб належить до прямих податків разом із податком на прибуток підприємств, акцизним податком, рентною платою, податком на міжнародну торгівлю та зовнішню операцію, а також іншими податками та зборами.

Для визначення місця податку на доходи фізичних осіб в загальному обсязі доходів Державного бюджету України розглянемо табл. 1 [1].

В Україні частка податкових надходжень у загальній сумі доходів становила в 2019 році 80,1% (799,8 млрд грн), а неподаткових – 18,7%, що еквівалентно 186,7 млрд грн. У 2020 році частка податкових надходжень зменшилася на 1 в. п. (до 79,1 % та склала 851,1 млрд грн), а неподаткових збільшилася на 1,1 в. п. (до 19,8% або 90,9 млрд грн). У 2021 частка податкових надходжень у загальній сумі доходів склала 85,4%, що на 6,3 в. п. більше в порівнянні з 2020 р. та становила 1 107,1, млрд грн, а неподаткових – 13,5 %, що на 6,3 в. п. менше в порівнянні з минулим роком та становила 175,4 млрд грн. В 2022 році частка податкових надходжень склала лише 53,1%, а неподаткових – 19,4%, дана ситуація обумовлена повномасштабним вторгненням через яку Україна втратила значну частку підприємств та людського капіталу.

За даними Міжнародної організації праці, протягом 2022 року зайнятість в Україні становила на 15,5% менше, ніж у попередньому році, що еквівалентно 2,4 мільйонам робочих місць [3].

Проаналізувавши таблицю, можна стверджувати, що в Україні переважають саме податкові надходження, до яких належить податок на доходи фізичних осіб.

Податок на доходи фізичних осіб займає у податковій системі держави одне з провідних місць як її обов'язковий складник, проте пандемія та

повномасштабне вторгнення росії на територію України значно зменшили його частку в структурі Зведеного бюджету України. Спираючись на дані Міністерства фінансів України за 2020 та 2021 роки частка податку на доходи фізичних осіб в структурі доходів Зведеного бюджету складала 21,44% та 21,04% відповідно. З огляду на дані 2022 року, частка податку на доходи фізичних осіб становила 19,15% [1].

Таблиця 1

**Динаміка формування дохідної частини Державного бюджету
України за 2019-2022 роки млрд грн**

Період	2019	2020	2021	2022
Доходи				
Податкові надходження, з них:	799,8	851,1	1 107,1	949,8
– податок та збір на доходи фізичних осіб	110,0	117,3	137,6	148,4
– податок на прибуток підприємств	107,1	108,7	147,8	117,1
– податок на додану вартість	378,7	400,6	536,5	467,0
– акцизний податок	123,4	138,3	162,5	102,4
– рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	41,3	47,1	75,6	81,0
– податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	30,1	30,5	38,2	26,3
– інші податкові надходження	3,9	3,3	3,9	3,3
Неподаткові надходження, у т.ч.:	186,7	213,0	175,4	346,3
– доходи від власності та підприємницької діяльності	114,4	119,2	56,0	87,2
– адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	10,4	9,8	13,0	8,2
– інші неподаткові надходження	15,8	15,0	18,0	16,2
– власні надходження бюджетних установ	46,1	69,0	88,4	234,8
Доходи від операцій з капіталом	0,2	0,08	0,3	0,6
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	1,1	1,0	1,3	481,1
Цільові фонди	1,8	0,2	0,2	0,1
Офіційні трансферти	8,7	10,7	12,6	9,5
Всього	998,3	1 076,0	1 296,9	1 787,4

Для детального аналізу приросту дохідної частини Державного бюджету України за 2020-2022 роки розглянемо табл. 2 [1].

Державний бюджет України за 2022 рік акумулював 1 787,7 млрд грн, що

на 37,8% більше ніж у 2021 році. Водночас на тлі повномасштабного вторгнення російських військ абсолютний приріст більшості податкових надходжень є від'ємний. Доходи державного бюджету становили 115,1% річного показника, затвердженого Верховною Радою України, перевиконання показника становило 234,7 млрд грн, на що вплинула значна допомога від міжнародних партнерів та надання грантів, які надійшли до українського бюджету після початку повномасштабної війни, що склали 481,1 млрд грн або ж 26,9% від усіх доходів державного бюджету за рік.

За даними таблиці спостерігається додатній абсолютний приріст податку на доходи фізичних осіб за всі досліджувані роки. Відповідно в 2021 році абсолютний приріст склав 17,3 %, що еквівалентно 20,3 млрд грн, а в 2022 році – лише 7,8%, тобто 10,8 млрд грн.

Таблиця 2

**Аналіз приросту дохідної частини Державного бюджету України
за 2020- 2022 роки**

Період Доходи	2021 рік до 2020 року		2022 рік до 2021 року	
	Абсолютний приріст, млрд грн	Темп приросту, %	Абсолютний приріст, млрд грн	Темп приросту, %
Податкові надходження, з них:	256	30,1	157,3	-14,2
– податок та збір на доходи фізичних осіб	20,3	17,3	10,8	7,8
– податок на прибуток підприємств	39,1	36,0	- 30,7	- 20,8
– податок на додану вартість	135,9	33,9	- 69,5	- 13,0
– акцизний податок	24,2	17,5	- 60,1	- 37,0
– рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	28,5	60,5	5,4	7,1
– податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	7,7	25,3	- 11,9	- 31,2
– інші податкові надходження	0,6	18,2	- 0,6	- 15,4

Зміни, внесені до податкового законодавства України призвели до поступового зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб, що свідчить про зростання доходів громадян, а, разом з тим, і підвищення фіскальної ефективності даного податку.

Отже, податок на доходи фізичних осіб є важливим та вагомим інструментом формування дохідної частини бюджетів України. Податок на доходи фізичних осіб посідає першу позицію за значущістю в доходах місцевого бюджету. Основним напрямком для подальшого вдосконалення законодавчої бази в даній сфері має стати зменшення податкового навантаження на соціально незахищені верстви населення в умовах воєнного стану, знищення тіньової економіки та зростання відповідальності платників податку за ухилення від оподаткування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний веб-портал бюджету для громадян/ Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/budget> (дата звернення: 15.05.2023).

2. Чижова Т.В. Податок на доходи фізичних осіб: наукові постулати та практичні аспекти функціонування [Електронний ресурс] / Т. В. Чижикова. - Науковий вісник Херсонського державного університету. – Випуск 6. - Ч.5. – 2014р. – С. 103-106.

3. ILO Monitor on the world of work. Tenth edition Multiple crises threaten the global labour market recovery. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/--dcomm/--publ/documents/briefingnote/wcms_859255.pdf (дата звернення: 15.05.2023).

**ПОКАЗНИКИ МОНІТОРИНГУ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ
ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ**

Найденко Олексій Євгенович,

к.е.н., доцент

Харківський національний економічний університет

імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

Анотація: В роботі розглянуто проблеми здійснення моніторингу результативності податкових витрат. Приділено увагу послідовності дій при здійсненні моніторингу результативності податкових пільг. Визначено, що при здійсненні моніторингу мають бути відокремлено підходи до оцінки результативності податкових пільг для юридичних та фізичних осіб. Узагальнено показники результативності податкових пільг для юридичних та фізичних осіб в розрізі прямих податків (податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб) та непрямих податків (податок на додану вартість, акцизний податок).

Ключові слова: моніторинг, податкові пільги, податковий контроль, показники результативності податкових пільг, методи моніторингу.

Вступ. Одним із методів, який може бути застосовано в різних сферах для проведення спостережень за об'єктом дослідження, є моніторинг. Процес моніторингу результативності податкових витрат має бути складовою частиною політики держави щодо надання податкових пільг. Його результати можуть бути використано контролюючими органами під час здійснення контрольно-перевірочних заходів.

Основна відмінність здійснення моніторингу та контролю податкових пільг в зарубіжних країнах пов'язана із відмінностями податкового законодавства, складу податкових витрат, базової структурою податків, методів

оцінки, обліку та звітування за податковими витратами.

Як доводять дослідження, переважна більшість країн застосовує моніторинг та контроль податкових пільг для прийняття відповідних рішень в сфері податкової та бюджетної політики.

Моніторинг результативності податкових витрат має здійснюватися за певними послідовними етапами. Це дозволить контролюючим органам систематизувати підхід до контролю за податковими пільгами та особами, які мають на такі пільги право.

Мета роботи. Мета роботи полягає в обґрунтуванні етапів здійснення моніторингу результативності податкових пільг та узагальнення показників, на підставі яких буде прийматися рішення щодо результативності такого моніторингу.

Матеріали та методи. Інформаційною базою дослідження стали законодавчі акти в сфері оподаткування.

Основними методами дослідження виступили аналіз та синтез.

Результати й обговорення. Автори пропонують наступну послідовність етапів здійснення моніторингу результативності податкових витрат.

1. Формулювання мети моніторингу.

Мета пільг для юридичних осіб здебільшого пов'язана із зниженням витрат виробництва (в тому числі має аналізуватися ціна на продукцію), збільшенням фінансового результату, зниженням податкового навантаження (на певний термін) чи повним звільненням від оподаткування.

Мета пільг для фізичних осіб полягає у зниженні податкового навантаження чи повному звільненні від оподаткування. Вважаємо, що при застосуванні пільг до фізичних осіб держава має змінити підхід щодо їх надання.

Держава має сформувати перелік осіб, які будуть отримувати право на пільгу незалежно від суми доходу (наприклад, особи з інвалідністю, пенсіонери, особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи). При цьому вважаємо за доцільне відмінити таким особам право користуватися

податковими пільгами та надавати їм цільову адресну державну допомогу.

Інші фізичні особи, можуть претендувати на пільги (на тимчасових засадах) за умови отримання доходу, який не буде перевищувати встановлену межу. Також при цьому мають враховуватися сімейний стан особи, яка претендує на пільгу, та доходи членів сім'ї.

2. Відбір органів виконавчої влади, що будуть здійснювати моніторинг.

Оскільки мова йдеться про податкові пільги, то здійснення моніторингу має бути покладено на органи Державної податкової служби України. При цьому можливе створення окремого структурного підрозділу в податкових органах, який буде займатися саме цим питанням.

3. Відбір інформаційних джерел для проведення моніторингу.

Під час проведення моніторингу має бути використана інформація, яка міститься у відкритих джерелах. При цьому моніторинг не має передбачати якоїсь інформації від платників податку безпосередньо. Інформацію щодо платника податку податкові органи можуть отримувати від різних органів виконавчої влади, залежно від статусу платника податку (юридична або фізична особа; наявність членів сім'ї; наявність місць роботи тощо).

4. Вибір методу здійснення моніторингу.

Для цього можуть бути використано аналітичний та експертний методи дослідження.

Аналітичним методом дослідження є дослідження визначених показників фахівцями, відібраними для проведення моніторингу на основі даних з відкритих джерел.

Експертний метод дослідження базується на інформації, отриманої контактними методами, за допомогою проведення спеціальних експертних і соціально-економічних опитувань за проблемними питаннями застосування податкових пільг. Експертний метод має суб'єктивний характер, тому його застосування в процесі моніторингу слід обмежити.

5. Обґрунтування показників, на підставі яких буде здійснюватися моніторинг.

Під час вибору показників має бути застосовано різний підхід для юридичних та фізичних осіб (табл. 1).

Таблиця 1

Показники моніторингу результативності податкових пільг для юридичних та фізичних осіб

Юридичні особи	Фізичні особи-громадяни
<i>Податок на прибуток підприємств, майновий податок, екологічний податок)</i>	<i>Податок на доходи фізичних осіб, майновий податок</i>
Фінансовий результат до оподаткування	Сума податкових платежів
Собівартість виробництва та реалізації продукції	Сума доходів особи (за наявності й членів його сім'ї)
Чисельність персоналу підприємства	Майновий стан особи (за наявності й членів його сім'ї)
Витрати на наукові розробки та дослідження	Витрати особи протягом звітного періоду
Балансова вартість основних засобів, з виокремленням % нових основних засобів протягом року)	
Сума податкових платежів (в перші роки застосування пільги має зменшуватися, а потім має зростати завдяки збільшенню показників діяльності підприємства)	
Наявність нових ринків збуту продукції (в тому числі зовнішні)	
Витрачання вивільнених коштів на екологічну безпеку	
<i>Непрямі податки та збори (ПДВ, акцизний податок)</i>	
Зниження ціни продукції	Сплата меншої суми податкових платежів у ціні придбаного товару
Зниження податкового навантаження	

Надання податкових пільг юридичним особам в першу чергу спрямовано на підтримку певної галузі чи платника податку. Тому, держава має визначитися зі стратегічними напрямками діяльності, а також виробниками або галузями, які будуть користуватися податковими преференціями з боку держави.

При цьому основними показниками, що будуть свідчити про результативність податкових пільг можна назвати обсяги виробництва й реалізації, ринки збуту продукції, фінансові показники діяльності.

При справлянні податку на прибуток податкові пільги можуть переслідувати різні цілі: інноваційна спрямованість, енергоефективність, реновація основних засобів, екологічна безпека, підтримка

сільськогосподарських товаровиробників тощо.

Якщо мова йде про інновації та енергоефективність, то доцільним є здійснення моніторингу за показниками витрат інновації чи енергоефективність. Також про результативність пільги свідчить покращення фінансових результатів діяльності підприємства та появу нових ринків збуту продукції за рахунок виробництва інноваційного продукту або зниження витрат виробництва завдяки енергоефективним технологіям.

При стимулюванні реновації основних засобів перш за все слід звертати увагу на ступінь оновлення основних засобів суб'єктом господарювання. Також при цьому враховуються показники витрат виробництва та фінансовий результат.

Пільги для сільськогосподарських товаровиробників мають оцінюватися за показниками пов'язаними із фінансово-економічним станом суб'єкта господарювання.

Питання екологічної безпеки можуть вирішуватися на рівні податку на прибуток підприємств чи єдиного соціального внеску. Наприклад, може бути зменшена ставка податку на прибуток підприємств чи єдиного соціального внеску (приклад Скандинавських країн щодо еколого-трудої реформи) у випадку цільового використання вивільнених коштів на екологічну безпеку. Тому в даному випадку, слід спостерігати за появою екологічно безпечних технологій виробництва, динамікою викидів в атмосферне повітря чи скидів у водні об'єкти.

Складніше оцінити результативність пільг з майнових податків, оскільки здебільшого пільги передбачають звичайне звільнення від оподаткування без конкретної мети від такого звільнення. В даному випадку має оцінюватися комплекс показників діяльності суб'єкта господарювання, оскільки звільнення від сплати майнового податку не може оцінюватися окремо від показників фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання.

Якщо пільга стосується непрямих податків (звільнення від оподаткування певного товару), то основним показником для аналізу й контролю має стати

ціна товару, який звільняється від оподаткування непрямими податками. В даному випадку податкові органи мають здійснювати спостереження за рівнем цін на товари (в основному імпортні), які звільнені від оподаткування ПДВ. В даному випадку за аналогією з методами трансфертного ціноутворення має бути встановлено діапазон цін на товари, які звільнено від оподаткування ПДВ чи / або акцизним податком.

Оцінка пільг для фізичних осіб ускладнюється різноманітними підходами до надання пільг. Деякі пільги передбачають просте звільнення від оподаткування незалежно від наявного доходу (плата за землю для деяких категорій з обмеженням площі, за яку не сплачується податковий платіж).

В рамках податку на нерухоме майно, згідно Податкового кодексу України [1] передбачається зниження бази оподаткування або взагалі звільнення від сплати податку залежно від площі нерухомості (без врахування доходів власника нерухомості та складу його сім'ї).

Здебільшого сума доходу враховується тільки при застосуванні податкової соціальної пільги з податку на доходи фізичних осіб та деяких видів податкової знижки. При цьому межа податкової соціальної пільги майже в два рази є меншою за мінімальну заробітну плату. Тому реально скористатися правом на податкову соціальну пільгу мають особи з низьким рівнем доходу (3 760 грн. для 2023 року).

Тому в даному випадку слід переглянути підхід до встановлення межі застосування податкової соціальної пільги для реалізації принципу соціальної справедливості. При цьому може бути реалізовано досвід зарубіжних країн щодо оподаткування сімейних доходів із застосуванням коригуючих коефіцієнтів залежно від кількості дітей.

Така система буде більш справедливою, оскільки не буде полишати права на податкову пільгу осіб, у яких заробітна плата склала наприклад 7 521 грн. в 2023 році при наявності двох дітей.

Більшість податкових пільг для фізичних осіб має залежати від обсягу доходів та витрат платника податків, для того щоб можна було спиратися на

показник, на підставі якого можна приймати рішення щодо доцільності подальшого застосування податкової пільги. Це вимагає обґрунтування показника неоподаткованого мінімуму доходів громадян, який також може бути використано як показник малозабезпеченості особи, якщо її дохід буде нижчий за такий неоподатковуваний мінімум.

Окрім того, вважаємо за доцільне запровадити систему моніторингу витрат осіб, які отримують право на податкові пільги, що залежать від суми їх доходів. Має бути розроблена спеціальна звітна документація, яка має містити інформацію про доходи та витрати особи протягом звітного періоду. При цьому мають бути визначено види витрат, які підлягатимуть декларуванню.

Як вже наголошувалося вище мають бути визначено перелік пільгових категорій, що будуть отримувати підтримку держави (адресну цільову або через податкові пільги) незалежно від суми отриманої заробітної плати та забезпечити достойну підтримку таким особам.

А поки існує практика позбавлення права на податкову соціальну пільгу для учасників бойових дій або Героїв України, у яких заробітна плата на місяць перевищує 3 760 грн., є неприпустимою. Такі категорії осіб взагалі мали б бути звільнено від оподаткування за податком на доходи фізичних осіб без всяких обмежень.

Практика застосування податкових пільг доводить, що в більшості випадків надання пільг не передбачає визначення кінцевого бенефіціару та забезпечує оцінку фінансово-економічних наслідків від застосування такої пільги.

5. Здійснення моніторингу, формування його результатів для розробки пропозицій щодо внесення змін до податкового законодавства, а також використання його результатів під час здійснення податкового контролю.

Результативність податкових пільг – це досягнення передбачуваних цілей, виражених у певних результатах, задля забезпечення яких податкові пільги було встановлено []. В цій зв'язку виникає проблема правильного кількісного виразу та вимірювання результатів за допомогою критеріїв і

показників, що повною мірою характеризують цілі запровадження пільг, а також достатності або недостатності досягнутого значення результатів. В одній пільги може бути не один, а кілька результатів.

Результативність відображає ступінь використання податкових пільг у межах окремих податків і видів пільг. Ефективність податкових пільг характеризується співвідношенням отриманих результатів від використання податкових пільг (корисного економічного, соціального чи іншого ефекту) і коштів, витрачених з їхньої досягнення, тобто. ефективність використання податкових пільг показує, наскільки успішно ці кошти «трансформуються» у результати.

При цьому показники результативності та ефективності повинні відповідати таким вимогам [2]:

- відображати ступінь досягнення цілей та завдань держави;
- нести необхідну інформацію про хід використання податкової пільги;
- забезпечувати доступність, повноту, реалістичність, однозначність інтерпретації використовуваних показників щодо оцінки;
- мати у своїй основі результуючі кількісні та якісні показники;
- враховувати під час розробки значень показників результати попередніх періодів.

6. Використання результатів моніторингу результативності податкових витрат при здійсненні контрольно-перевірочних заходів.

Інформація, отримана під час моніторингу може бути використана контролюючими органами під час здійснення податкових перевірок, підсумком яких може бути позбавлення платника податку права на застосування податкової пільги.

Висновки. Таким чином, обґрунтовано перелік етапів здійснення моніторингу результативності податкових пільг.

В процесі здійснення моніторингу важливо визначитися з його кінцевою метою та показниками, які будуть визначати його результативність. При цьому,

підходи при оцінці результативності податкових пільг для юридичних та фізичних осіб мають відрізнятися, оскільки надання податкових пільг для юридичних та фізичних осіб переслідує різні цілі.

Моніторинг результативності податкових пільг є важливою складовою процесу контролю за податковими пільгами та особами, яким ці пільги надаються. В результаті здійснення моніторингу контролюючі органи отримують інформацію щодо показників діяльності юридичних осіб або показники щодо доходів та витрат фізичних осіб. І на цій підставі здійснюються заходи, що визначають доцільність подальшого застосування податкових пільг.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // *Голос України*. – 2010. – № 229–230. – С. 1–56.

2. Соколовська А. М. *Методологічні підходи до оцінювання використання податкових пільг та практика їх застосування* / А. М. Соколовська // *Економіка і прогнозування*. – 2021. – № 2. – С. 34 – 51.

**ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ
ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ**

Пилипенко Катерина Анатоліївна,

д.е.н., професор

Рунчева Наталія Вікторівна,

д.е.н., доцент

Бритвенко Анастасія Сергіївна,

к.е.н., доцент

Верховод Ірина Сергіївна,

к.е.н., доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна

Анотація: Предметом дослідження є теоретично-практичні аспекти створення та діяльності юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців у сфері туризму. Метою роботи є дослідження порядку реєстрації та нормативного регулювання діяльності підприємництва в сфері туризму.

Ключові слова: туризм, порядок відкриття туристичної діяльності, підприємництво, туризм, підтримка, розвиток.

Україна, до введення в дію воєнного стану (який діє з 24 лютого 2022 року та по теперішній час) активно розвиває міжнародні відносини в сфері туризму, долучаючись до існуючої договірної бази міжнародних туристичних організацій. Механізми реалізації та активізації цієї співпраці полягають в підписанні багатосторонніх та двосторонніх угод, створенні міжвідомчих робочих груп з туризму. Вхідження України до ряду міжнародних туристських організацій, в тому числі і ВТО, допомагає у виході на міжнародні туристичні ринки, залученні інвестицій, покращенню інформаційної представленості України у світі.

Сьогодні в Україні існує два основних види оподаткування туристичної

діяльності: загальна система оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності (передбачена законодавством України); спрощена систему оподаткування, обліку та звітності для фізичних осіб-підприємців.

Податкова система України – це сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів і державних цільових фондів. Державні податки, які є специфічними для різних галузей, пов'язаних із туризмом як видом діяльності, регламентуються Податковим кодексом України (ПКУ) [1]. Питанню податкового навантаження на туристичний бізнес слід приділяти окремі дослідження.

Юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які здійснюють туристичну діяльність, можуть обрати одну із систем оподаткування, передбачену ПКУ [2].

Таблиця 1

Системи оподаткування для юридичних та фізичних осіб-підприємців, які здійснюють туристичну діяльність

Туроператор як юридична особа			Турагенти, зареєстровані як ФОП		
Система оподаткування					
загальна система оподаткування	третя група спрощеної системи оподаткування (сума доходу протягом календарного року не повинен перевищувати 5 млн. грн)		загальна система оподаткування	спрощена системи оподаткування	
Розмір та вид податків				суми податків та внесків для фізичних осіб-підприємців - платників єдиного податку складатимуть	
18 % податку на прибуток ПДВ – 20 %	3 % доходу для платників ПДВ	5 % доходу для неплательників ПДВ	ПДФО - за ставкою 18 % та військовий збір -1,5 % (із суми чистого оподаткованого доходу, тобто різниці між загальним оподатковуваним доходом (виручкою від реалізації товарів, робіт або послуг у грошовій та негрошовій формі) і документально підтвердженими витратами, пов'язаними з веденням господарської діяльності)	ФОП I група	ФОП II група
				Розмір залежить	
				10 % від прожиткового мінімуму для працездатних осіб станом на 01 січня поточного року	20 % від мінімальної заробітної плати, встановленої Законом на 01 січня поточного року

Джерело: розробка автора

Розбудова бізнесу та його зміцнення окресляють необхідність податкових інструментів, які повинні передбачати оптимізацію кількості та величини податків для підприємств туристичної сфери, надання податкових пільг під конкретні проекти, котрі спрямовані на розв'язання регіональних і соціальних проблем при приватному інвестуванні у туристичну діяльність. До них належать: податкове регулювання, оптимізація кількості і величини податків у туристичній діяльності; створення сприятливих умов для залучення інвестицій та здійснення інновацій; бюджетне фінансування національних програм розвитку рекреації та туризму; надання податкових пільг для розв'язання проблем соціального та екологічного туризму, утворення відповідних регіональних кластерів.

Щодо системи оподаткування, то її слід обирати, залежно від показників фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання – туроператора. Для цього необхідно розрахувати очікувані суми податків за обома варіантами оподаткування для фактичних або планових показників діяльності підприємства. Стосовно турагентів – фізичних осіб-підприємців, найбільш прийнятним варіантом оподаткування для них буде третя група спрощеної системи оподаткування, але за умови, що граничний обсяг доходу не перевищуватиме 5 млн. грн. за календарний рік.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. L.O. Marmul, O.A. Marchenko, K.A. Pylypenkom, T.G. Velychko and V.G. Granovskaya, Financial And Taxation Aspects Of Tourism Activities Development, International Journal of Management (IJM), 11 (3), 2020, pp. 287-293. URL:<http://www.iaeme.com/IJM/issues.asp?JType=IJM&VType=11&IType=3>.

2. Податковий кодекс України – Закон України, затверджений ВРУ від 02.12.2010 р. за № 2755. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 30.04.2023).

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ

Радзівська Світлана Олександрівна

канд. екон. наук, доцент, НАУ

м. Київ

Важливу роль у вирішенні проблеми більш ефективної реалізації інтеграційного потенціалу України відіграє зовнішньоекономічна політика держави, роль якої в сучасних умовах розгортання геополітичних процесів значно збільшується.

Зовнішньоекономічна політика держави – це діяльність держави, спрямована на розвиток та регулювання економічних відносин з іншими країнами, а її впровадження передбачає визначення стратегічних цілей держави у зовнішньоекономічних відносинах загалом та з окремими країнами і групами країн, а також вироблення методів й засобів, що забезпечують досягнення поставлених цілей і збереження згодом досягнутих результатів [1, с. 72].

Наведемо дані щодо особливостей сучасного стану зовнішньоторговельних зв'язків України. Аналіз основних показників (табл.1,2,3) демонструє, що необхідним є збільшення питомої ваги послуг в експорті товарів та послуг України.

Таблиця 1

Динаміка експорту та імпорту товарів і послуг України, млрд. дол. США

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Trends 2016-2021
<i>Експорт товарів</i>	36.4	43.3	47.3	50.1	49.2	68.07	$y = 5.11x + 31.177$
Експорт послуг	9.9	10.7	11.6	15.7	11.5	12.79	$y = 0.5986x + 9.9367$
Експорт товарів та послуг	46.3	54.0	58.9	65.8	60.7	80.86	$y = 5.7086x + 41.113$
<i>Імпорт товарів</i>	39.2	49.6	57.2	60.8	54.3	72.84	$y = 5.3114x + 37.067$
Імпорт послуг	5.3	5.5	6.3	7.0	5.9	7.98	$y = 0.4371x + 4.8$
Імпорт товарів та послуг	44.5	55.1	63.5	67.8	60.2	80.82	$y = 5.7486x + 41.867$
<i>Обсяг торгівлі товарами</i>	75.6	92.9	104.5	110.9	103.5	140.91	$y = 10.421x + 68.243$
Обсяг торгівлі послугами	15.2	16.2	17.9	22.7	17.4	20.77	$y = 1.0357x + 14.737$
Обсяг торгівлі товарами та послугами	90.8	109.1	122.4	133.6	120.9	161.68	$y = 11.457x + 82.98$

Джерело: [2].

Таблиця 2

**Динаміка сальдо торгівлі товарами та послугами
України, млрд. дол. США**

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Сальдо торгівлі товарами	-2.8	-6.3	-9.9	-10.7	-5.1	-4.77
Сальдо торгівлі послугами	4.6	5.2	5.3	8.7	5.6	4.81
Сальдо торгівлі товарами та послугами	1.8	-1.1	-4.6	-2.0	0.5	0.04

Джерело: [2].

Таблиця 3

**Динаміка питомої ваги товарів в експорті
товарів та послуг України, %**

2016	2017	2018	2019	2020	2021
78.61	80.19	80.31	76.14	81.05	84.18

Джерело: розраховано автором за [3;4;5].

Розвиток інтеграційного потенціалу України вимагає, зокрема, укладання торговельних угод, які охоплюють не лише товари, але і послуги. Прикладом може слугувати Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, яку було підписано 8 жовня 2020 року. Угода набрала чинності 1 січня 2021 року. Наведені дані (табл.4,5,6) засвідчують посилення інтеграційних зв'язків між Україною та Великою Британією.

Таблиця 4

**Динаміка експорту та імпорту товарів і послуг України до Великої
Британії, млн. дол. США**

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Експорт товарів</i>	317,8	480,0	584,2	628,1	666,9	1083,2
Експорт послуг	462,9	585,1	573,3	604,4	635,7	784,5
Експорт товарів та послуг	780,7	1065,1	1157,5	1232,5	1302,6	1867,7
<i>Імпорт товарів</i>	709,3	798,9	892,1	769,9	734,2	1115,2
Імпорт послуг	563,1	487,2	511,9	610,8	519,7	609,6
Імпорт товарів та послуг	1272,4	1286,1	1404,0	1380,7	1253,9	1724,8
<i>Обсяг торгівлі товарами</i>	1027,1	1278,9	1476,4	1397,9	1401,1	2198,5
Обсяг торгівлі послугами	1026,0	1072,3	1085,3	1215,1	1155,4	1394,1
Обсяг торгівлі товарами та послугами	2053,1	2351,2	2561,7	2613,0	2556,5	3592,6

Джерело: розраховано автором за [3;4;5].

Таблиця 5

Динаміка сальдо торгівлі товарами та послугами України з Великою Британією, млн. дол. США

		2016	2017	2018	2019	2020	2021
Сальдо	торгівлі	-391,5	-318,9	-307,9	-141,8	-67,4	-31,9
товарами							
Сальдо	торгівлі	-100,3	97,9	61,4	-6,4	116,1	174,9
послугами							
Сальдо	торгівлі	-491,8	-221,0	-246,5	-148,2	48,7	143,0
товарами та послугами							

Джерело: розраховано автором за [3;4;5].

Однак, проблема збільшення експорту послуг залишається актуальною (табл.6).

Таблиця 6

Динаміка питомої ваги товарів в експорті товарів та послуг України до Великої Британії, %

2016	2017	2018	2019	2020	2021
40.71	45.07	50.47	50.95	51.20	58.0

Джерело: розраховано автором за [3;4;5].

Підкреслимо, що вищезазначена Угода охоплює як товари, так і послуги. З точки зору перспектив більш ефективного використання інтеграційного потенціалу України в подальшому необхідно як переглянути вже існуючі Угоди, так і розглянути можливість укладання нових угод про ЗВТ, які б охоплювали не лише товари – як Угоди про ЗВТ з Канадою та Ізраїлем, але і послуги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білоусов Є.М. Зовнішньоторговельна діяльність (особливості доктринального та правового забезпечення). *Право та інноваційне суспільство*. 2020. № 1 (14). С.72-77.
2. Radziyevska S. State governance for Ukraine's growth and development: trade aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. 9(1), pp. 135-145. doi: 10.30525/2256-0742/2023-9-1-135-145.

3. Зовнішня торгівля України у 2016–2021. Стат. зб. Державної служби статистики України. Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua>
4. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами за 2016-2021pp. Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua>
5. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами за країнами світу (2000-2021). Держстат України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОГРАМИ «ДОСТУПНІ ЛІКИ» В КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ З КРАЇНАМИ ЄС

Смірнова Ганна Василівна,
аспірантка кафедри управління персоналом,
економіки праці та економічної теорії,
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

Анотація: В сучасних умовах питання медичного забезпечення є актуальними, важливими, своєчасними в Україні та країнах ЄС. Військовий стан суттєво вплинув на забезпеченість кадрами, медичними препаратами, діяльність системи охорони здоров'я. Програма «Доступні ліки» сприяє підвищенню рівня медичного обслуговування, що удосконалює систему життєзабезпечення населення в Україні.

Ключові слова: програма «Доступні Ліки», внутрішньо- та зовнішньопереміщені особи, біженці, програма медичного життєзабезпечення

2023 р. відзначився світові як річниця повномасштабного вторгнення російських військ в Україну та початок найбільшої війни ХХІ ст. Кожний спектр сфери соціального обслуговування та забезпечення воює на власному фронті, намагаючись максимально оптимізувати рівень життя цивільного населення України. В той же час, поняття «квінтилів населення» в наші воєнні будні перестало бути поняттям чисто економічним, і стало скоріше поняттям соціологічним. На сьогоднішній день дві дійсно фундаментальні групи цивільного населення України становлять: українці, які надалі проживають в своїх містах та областях, а також внутрішньопереміщені особи (тобто група громадян, які не покинули територію України) з одного боку, а також зовнішньопереміщені особи, які стали біженцями здебільшого в країнах Європи, з другого боку. Станом на січень-лютий 2023 р. в Європі було

zareєстровано близько 5,12 млн українців – біженців, в той час, як Міністерство Закордонних Справ подає лічбу значно вищу – а саме, близько 7,9 млн людей [1]. Одночасно, обидва офіційних джерела зазначають, що ця цифра складає 97% серед усіх переселенців з України, що отримали в світі статус біженця. Таким чином, ми маємо також брати під увагу факт, що існує незмірна кількість осіб, що не отримали вищезазначеного статусу через те, що перебували на різних підставах за кордоном до початку повномасштабного вторгнення; тих, хто тривалий або нетривалий час вже за кордоном проживав; а також тих, хто надалі чекає визнання свого права бути біженцем на території деяких країн ЄС, адже не всюди цей процес є оптимізованим та швидким. Таким чином, варто припускати, що реальна кількість українців, які так чи інакше проживають за кордоном складає щонайменше у два або навіть у три рази більшу цифру. Це на пряму впливає на безпосередню необхідність забезпечення даній кількості осіб відповідного соціального та медичного життєзабезпечення, які є головними постулатами розвитку програми «Доступні Ліки». На сьогоднішній день питання про вихід програми «Доступні Ліки» на міжнародний рівень більше не становить питання для роздумів, але головний напрямок її розвитку у найближчій перспективі. Подібні ствердження виникають через майбутню дуже високу вірогідність різкого скачку в показниках захворювання населення на онкологічні захворювання, а також питання про оптимізацію відверто кризової системи у сфері охорони здоров'я в країнах ЄС. Іншими словами, різкий та майже неконтрольований приплив великої кількості біженців, особливо до країн найближчих до західного кордону України призвели до серйозних проблем із доступом до сфери медичного обслуговування не тільки самих біженців, але і громадян даної країни [2, 3]. Об'єктивно, головними напрямками на сьогодні є:

- 1) розробка шляхів оптимізації системи медичного життєзабезпечення громадян країн ЄС та біженців за рахунок співпраці із професіоналами програми «Доступні Ліки»;
- 2) розробка оптимальних шляхів протидії спектрові онкологічних

захворювань, які можуть бути в період післявоєнного розвитку України та країн ЄС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Українці у Європі: де найбільш біженців і чи збільшується їхня кількість – дослідження. URL: <https://thepage.ua/ua/news/ukrayinci-za-kordonom-kudi-viyizhdzhayut-lyudi-2023/amp>

2. УВКБ ООН. Ситуація з біженцями в Україні. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

3. Крул М., Лоулер М., Беккер Л. та ін. Нестача ліків від раку у сусідніх країнах під час війни в Україні. Результати пілотного дослідження Європейського товариства онкологічної фармації (ESOP) та Спеціальної мережі щодо впливу війни в Україні на рак. Європейська організація боротьби з раком. Брюссель, 2022.

УДК 311.21

**РОЗВИТОК ТА ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТЕХНОЛОГІЙ
АВТОМАТИЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ**

Солодовніков Денис Юрійович
магістр

Чала Тетяна Георгіївна

к.е.н., доцент, доцент кафедри статистики,
обліку та аудиту,
Харківський Національний університет
імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Анотація. Метою дослідження є аналіз тенденцій розвитку та впровадження в Україні технологій автоматизації. Для досягнення поставленої мети у статті надано визначення терміну «промислові роботи», зібрано матеріал, що стосується міжнародної торгівлі «машинами та механічними пристроями спеціального призначення...» за країнами світу, а також імпорт в Україну у 2021 р. промислових роботів (код за HS-17 – 847850).

Ключові слова: автоматизація, промислові роботи, роботизовані пристрої, розвиток, технології.

Поява високоінтелектуальних технологій, таких як робототехніка та технології, засновані на різних формах штучного інтелекту (ШІ), які здатні виконувати більше, ніж просто конвеєрні типи завдань, додала новий вимір до дискусій про майбутнє автоматизації, а саме перспектива того, що велика кількість ролей, які сьогодні виконують люди з білими чи синіми комірцями, буде усунена машинами [1].

Промислові роботи – це роботизовані пристрої (руки), які можуть рухатися в кількох напрямках і можуть бути запрограмовані для виконання багатьох різних типів завдань у різних середовищах [1, 2].

Роботизовані пристрої можуть бути оснащені будь-яким типом

інструменту. Ці інструменти використовуються з точністю, швидкістю та повторюваністю, які не можуть зрівнятися з людьми. Роботизовані пристрої можуть бути оснащені спеціальними захватами для роботи з делікатними та крихкими предметами, тоді як інші роботизовані руки можуть мати захвати, які можуть захоплювати та піднімати вантажі вагою кілька тон.

У табл. 1 представлено інформацію, що характеризує топ 10 країн-імпортерів товарів «Машини та механічні пристрої спеціального призначення в іншому місці не зазначені: промислові роботи в іншому місці не зазначені» (код за HS-17 – 847850) за країнами світу у 2021 р. [3].

Таблиця 1

Імпорт товарів «Машини та механічні пристрої спеціального призначення в іншому місці не зазначені: промислові роботи в іншому місці не зазначені» (код за HS-17 – 847850) за країнами світу у 2021 р.

Країни світу	Вартість імпорту, дол. США	Кількість
Китай	1535458731	114581
США	510162611	63451
Німеччина	435641314	16951
Італія	209372383	8162
Республіка Корея	194631604	21137
Франція	168145723	6555
Мексика	134331066	2316703
Нідерланди	130863677	5092
Іспанія	128729240	5018
Чехія	125450451	4890
Сінгапур	125224415	31423
Україна	5760292	224

Як бачимо, основним імпортером цієї продукції у світі є Китай.

Ще слід зазначити, що країни із середнім рівнем доходу адаптуються до впровадження процесів автоматизації важче, ніж інші. За винятком Китаю, існує великий розрив, що відокремлює країни з високим рівнем доходу від країн із середнім і низьким доходом. Але країни з низьким рівнем доходу та економікою, заснованою на сільському господарстві, менш схильні до ризику, ніж країни із середнім доходом і великою виробничою базою. Тому недоліки в освіті базових навичок, що стосуються інформаційно-комунікаційних

технологій, серед інших недоліків, серйозно заважатимуть таким країнам, як Малайзія та Індонезія, які прагнуть використовувати штучний інтелект і робототехніку для наслідування «тигрів» Східної Азії, оскільки вони намагаються скористатися можливостями, які пропонує автоматизація [2].

У табл. 2 наведено дані, що характеризують імпорт в Україну із країн світу у 2021 р. товарної групи, описаної вище [3].

Таблиця 2

Імпорт в Україну товарів «Машини та механічні пристрої спеціального призначення, в іншому місці не зазначені: промислові роботи, в іншому місці не зазначені» (код за HS-17 – 847850) у 2021 р.

Країни світу	Вартість імпорту, дол. США	Кількість
Світ	5760292	224
Китай	1269200	49
Австрія	1107021	43
Німеччина	960346	37
Італія	598528	23
Туреччина	438879	17
Японія	305236	11
Польща	228260	8
Об'єднане Королівство	207242	8
Данія	199941	7
Угорщина	69339	2
Чехія	54316	2
Литва	47209	1

Основним експортером в Україну також є Китай.

Виклики та можливості інтелектуальної автоматизації вимагають надійної відповіді на політику, заснованої на залученні багатьох зацікавлених сторін. Хоча немає згоди щодо ймовірного чистого впливу штучного інтелекту та робототехніки на зайнятість, існує консенсус щодо того, що урядам потрібно буде вжити певних заходів. Не дивно, що політична реакція на інтелектуальну автоматизацію зароджується навіть у країнах з найвищим рейтингом.

Підприємства, тим часом, швидко просуваються вперед із впровадженням інтелектуальної автоматизації. Відсутність взаємодії між політиками, промисловістю, фахівцями в галузі освіти та іншими зацікавленими сторонами,

які повинні інформувати про цю політику в Україні, викликає занепокоєння.

Очікується, що інтелектуальна автоматизація підвищить важливість як освіти, пов'язаної з наукою, технологіями, інженерією та математикою, так і так званих «м'яких» навичок, які дозволяють працівникам торгувати своїми унікальними людськими здібностями. Проте в усіх країнах, крім тих, які мають високий рівень розвитку, мало зроблено для підготовки майбутніх працівників через шкільні програми або, що не менш важливо, підготовку вчителів. У той же час, деякі експерти попереджають, що зосередження на навичках м'якого спілкування відволікатиме увагу в країнах, де базова освіта все ще не на належному рівні.

Уряди багатьох країн шукають підходи для отримання правильної формули заохочення громадян до добровільного періодичного підвищення кваліфікації. Сінгапур, наприклад, експериментує з фінансуванням «індивідуальних навчальних рахунків», які дорослі використовують для підтримки навчальних курсів протягом усього свого життя. Федеральне міністерство праці та соціальних справ Німеччини розглядає подібну схему, а також модифіковану форму «страхування зайнятості» для фінансування підвищення кваліфікації протягом усього життя людей [1, 2].

У більшості країн професійне навчання не відповідає викликам, які ставить інтелектуальна автоматизація. Система професійно-технічної освіти Німеччини довгий час вважалася зразком для інших країн. Її система разом із системою Південної Кореї та Сінгапуру допомагає цим трьом країнам розділити лідерство в категорії політики ринку праці в індексі автоматизації. Проте експерти, опитані для дослідження, попереджають, що професійне навчання в більшості країн залишається надто зосередженим на низькокваліфікованих професіях, щоб бути корисним для підготовки молодих людей до автоматизованого робочого місця.

Оскільки промислові роботи та автоматизація є важливою частиною виробництва більшості продуктів, які виробляються в сучасному світі, це потребує розроблення спеціальних програм розвитку із залученням

багатопрофільних фахівців.

Країнам потрібно запроваджувати політику, щоб допомогти окремим особам (і певною мірою підприємствам) максимально використати можливості, які пропонують ці технології. Політика також є необхідною для пом'якшення негативних наслідків у результаті витіснення деяких категорій працівників зі своїх звичних ролей. В обох випадках це питання політики та стратегії, які допомагають робочій силі здійснити перехід до більш автоматизованої економіки в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. The automation readiness index. Who is ready for the coming wave of automation? 2018. URL: https://new.abb.com/docs/librariesprovider138/events/abb_ari_report.pdf

2. Cornell University, INSEAD and the World Intellectual Property Organisation, The Global Innovation Index 2017: Innovation Feeding the World. Ithaca, Fontainebleau and Geneva, 2017. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf

3. UN Comtrade Database. Free access to detailed global trade data. URL : <https://comtradeplus.un.org> (дата звернення 24.04.2023)

LEGAL SCIENCES

UDC 347. 391

COURT ORDER IN CIVIL PROCEEDINGS OF UKRAINE

Ignatieva Alina Igorivna,

Candidate of Sciences in Pedagogy,

Lecturer of the Department General military disciplines

Military Law Institute Yaroslav Mudryi National Law University

Kharkiv, Ukraine

Podoliaka Oleksandr Oleksandrovyh

cadet 3rd group 4th year

Military Legal Institute

Yaroslav Mudryi National Law University

Poltava, Ukraine

Annotation: this article analyzed the foreign experience of applying a court order in the civil law of Ukraine. the theoretical aspects of the application of the court order in the enforcement practice have been clarified, the prospects of positive borrowing are outlined assets of foreign practice for further use in Ukrainian realities today feeding.

Key words: court order, judge, applicant, defendant, civil proceedings, court decision.

Today, Ukraine is actively reforming the judicial system, aimed at ensuring basic democratic standards in the administration of justice. It is worth emphasizing that the main task of the legislator in the field of settlement of relations in the solution of civil cases is to ensure accessibility, speed and efficiency of court proceedings.

Court order is also popular in other countries. Thus, in the Netherlands and France there is a shortened form of case review - "Decision with reservation". In Austria, expedited forms exist in the form of two institutions: the first form is used

for cases with a small cost of the claim and labor disputes, and the second one combines the elements of a lawsuit and a court order based exclusively on written evidence [2, p. 32-35]. In Great Britain, there are no official statistics of issued orders, refusals or decisions on their cancellation. English judges are protected by the court-addressed obligation of the applicant to compensate the defendant for damages, while their domestic colleagues must assess the merits of the applications. Emphasis is placed on studying the issues of determination by the courts of the size of the counter-security in cases where the imposed measures caused the defendant losses.

But still, despite a number of advantages, the institution of a court order has legal problems.

We can single out the following scientists who studied the institution of the court order: O. Ugrynovska, S. Fursa, Ya. Zeykan, V. Tertyshnikov, H. Tymchenko, M. Shtefan, V. Kravchuk, S. Shcherbak.

In the 4th quarter of 2022, according to judicial statistics in Ukraine, in the "civil justice" section there were 223,885 applications for the cancellation of a court order were received, of which 173,268 were satisfied.

Court decisions are acts of exercising judicial power, because the judicial activity of considering and resolving a civil case as a law enforcement one is accompanied by the adoption of acts that have the general name "court decisions". There are four forms of court decisions in civil justice: 1) court decision; 2) court ruling; 3) court resolution; 4) court order (Part 1 of Article 258 of the Civil Code of Ukraine).

In the context of the issue of differentiation of general claim proceedings and simplified claim proceedings according to the criterion - categories of cases,

V. I. Bobryk singles out an exclusive list of categories of cases that are subject to consideration in the order of simplified claim proceedings, namely: cases of claims, the price of which does not exceed 100 sizes living wage for able-bodied persons, with some exceptions; individual uncomplicated disputes regardless of the price of the claim; disputes on the requirements for which a court order may be issued, in case of cancellation of the corresponding court order [1, p. 492]. To begin

with, we note that the consideration of the application for the issuance of a court order is conducted without a court session and notification of the applicant and the debtor (Part 1 of Article 167 of the Code of Civil Procedure of Ukraine). A copy of the court order is sent to the debtor at the same time as a copy of the application for the issuance of the court order together with the documents attached to it (Parts 1, 2 of Article 169 of the Code of Civil Procedure of Ukraine) only after the issuance of the court order. Thus, if a court order is issued, the applicant has become a debt collector. Finally - in Part 3 of Art. 171 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, in general, the legislator put an equal sign between the categories under consideration: "In the absence of grounds for returning the application for the cancellation of the court order, the judge no later than two days after its submission issues a decision on the cancellation of the court order, in which he explains to the applicant (collector) his right to apply to the court with the same requirements in the order of simplified legal proceedings".

A court order becomes legally binding within five days after the expiration of the term for its appeal, and when the subject of penalty is alimony, the court order becomes legally binding on the day it is issued. And after that, the judicial institution enters the information into the Unified State Register of Court Decisions and the Unified State Register of Executive Documents and sends it to the applicant by registered letter.

REFERENCES:

1. Civil Procedure Code of Ukraine: Law dated 18.03.2004 No. 1618-IV/ Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2022. No. 40–41, 42, Art. 492.
2. Kolos A. Theoretical problems of simplified proceedings in a civil process. Civil law and process. K. 2019. P. 32–35.

ПОНЯТТЯ ТА МЕТА ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Брусенцева Марія Сергіївна
курсант навчальної групи СР-142,
Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Савенко Вікторія Петрівна
Ст. викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Щодня у суспільстві відбувається надзвичайно багато злочинів. Вони можуть бути різні за причинами, ступенями тяжкості та наслідками. У деяких випадках це відбувається навмисно, із конкретними задумами. При цьому варто зазначити, що згідно зі статистикою, досить часто трапляються злочини, які скоюються особами із психічними захворюваннями. До таких злочинців не можна застосовувати нормальні заходи кримінального покарання. Доречно тоді використовувати примусові заходи медичного характеру

Примусові заходи медичного характеру не є законодавчо певним поняттям. На сьогоднішній день існує чимало варіантів визначення поняття «примусових заходів медичного характеру», автори яких з різним ступенем деталізації поняття намагаються розкрити суттєві ознаки наведених заходів, наголошуючи на медичному, або юридичному, або на обох аспектах [1].

Примусові заходи медичного характеру Г. В. Назаренко визначає як особливу кримінально-правову форму державного примусу, зміст якої визначається у примусовому лікуванні неосудних, а також осудних осіб, які

вчинили злочини через свій психічний стан, що потребує примусового лікування [2].

Такі вчені, як Р. І. Міхєєв, А. В. Біловодський, В. А. Воробей, пропонують таке визначення: примусові заходи медичного характеру - це соціально-правові та медико-реабілітаційні заходи безпеки, які застосовуються замість покарання або разом із ним судом щодо осіб, які страждають на психічні розлади, алкоголізм, наркоманію та прирівняних до них суб'єктів, які вчинили суспільно небезпечні діяння, передбачені кримінальним законом, у порядку, встановленому державними законами та міжнародно-правовими нормами правової процедури, з дотриманням прав та законних інтересів людини та громадянина при утриманні особи у спеціальних медичних закладах з примусовим амбулаторним лікуванням або лікуванням у психіатра [3].

З цього випливає, що одна група вчених у своєму визначенні поняття примусових заходів медичного характеру вказує на те, що вони є засобами державного примусу, а інша група вказує на те, що це медико-судові заходи, треті вважають, що вони є заходами безпеки.

Таким чином, у наукових колах різняться підходи до правової природи та визначення примусових заходів медичного характеру.

Розглядаючи примусові заходи медичного характеру як заходи безпеки, слід зазначити, що за чинним законодавством вони можуть бути застосовані до особи лише у випадку, якщо буде вчинено суспільно небезпечне діяння.

Тобто цей кримінально-правовий інструмент держава може використовувати лише тоді, коли особа зробила посягання на блага, що охороняються кримінальним законом. Однак, як показує психіатрична наука, певні вчинки психічно хворої людини виявляються довго і стають основою лінії її поведінки, яка прогнозовано закінчується вчиненням суспільно небезпечного зазіхання [2].

Залежно від характеру та тяжкості захворювання, тяжкості злочину, з урахуванням ступеня небезпечності психічно хворого для себе та оточуючих осіб, суд може застосувати такі примусові заходи медичного характеру:

1. надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку;
2. госпіталізація до психіатричного закладу:
 - о із звичайним наглядом;
 - о з посиленням наглядом;
 - о із суворим наглядом [3]

Таким чином, примусові заходи медичного характеру спрямовані на лікування чи поліпшення психічного стану хворих; попередження вчинення особами, зазначеними у ст. 93 КК України, нових діянь, передбачених статтями Особливої частини КК України, і навіть на захист прав душевнохворих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панченко, Богдан Сергійович. "Окремі питання застосування примусових заходів медичного характеру." 2016.
2. Берш, Анастасія Яковлівна, Анастасія Яковлевна Берш. Примусові заходи медичного характеру: правова природа та види. Diss. 2017.
3. Павлова, Тетяна Олександрівна, Тетяна Александровна Павлова. "Примусові заходи медичного характеру як інший захід кримінально-правового характеру." 2017.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ СУДИМОСТІ

Ващишин Павло Валерійович
курсант навчальної групи СР-142,

Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Савенко Вікторія Петрівна

Ст. викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Рівність усіх громадян перед законом - це одна з догм міжнародного права, яке є пріоритетним, у тому числі і в Україні

Поняття судимості – не встановлено, тому не дивно, що її рамки викликають двояке сприйняття. Наприклад, Ульяновим А. В. судимість розуміється, як правовий стан особи, що виникає у зв'язку з прийняттям щодо неї обвинувального вироку суду, який набрав чинності та передбачає реальне кримінальне покарання, та правові обмеження. Інші визначають судимість як результат притягнення до кримінальної відповідальності, що виразився у заходах покарання, зокрема, обмеження окремої категорії прав.

Судимість - правовий стан особи, обумовлене фактом засудження та призначення їй за вироком суду покарання за скоєне кримінальне правопорушення і що тягне за повторному скоєнні цієї особою кримінального правопорушення встановлені кримінальним законодавством правові наслідки [1].

Деякі дотримуються думки, що таке явище як судимість є лише однією з ознак покарання і не має іншої правової значущості. І з'являється судимість

разом із покаранням, а припиняється залежно від його характеру, тяжкості кримінального правопорушення та інших чинників.

Крім вищезгаданого, існує думка, що судимість — це окремий інститут права, вона не є похідною від кримінального покарання і є абсолютно незалежною. Розглянемо чинники, що характеризують судимість як окреме правове явище. До них, на думку Міцкевича О.Ф. відносяться:

- такий правовий наслідок, як судимість зберігається навіть за умовному засудження особи, яка вчинила кримінальне правопорушення чи відстрочку покарання, які не є повністю ідентичними з поняттям «кримінальне покарання». Відповідно судимість, іноді, існує і поза вищезазначеним поняттям;

- судимість може бути продовжена після ухвалення такого рішення судом. Подовження, що вже набуло чинності кримінального покарання, за тих же обставин, не є можливим;

- судимість відрізняється за часом дії з кримінальним покаранням, але не дивлячись на це, права та обов'язки, які з'являються з нею, у всіх осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, однакові [2].

Правові наслідки, пов'язані з судимістю, не є довічними. У кримінальному законодавстві передбачено два види анулювання правових наслідків судимості – погашення та зняття. Після чого анулюються правові наслідки засудження, і особа вважається не судимою. Умови погашення судимості, перелічені у Кримінальному кодексі України. Для погашення судимості не потрібно видання будь-якого правового акта. Судимість може бути знята судом і до закінчення терміну її погашення. Але в цьому випадку потрібно, щоб після відбуття покарання особа поводитися бездоганно і клопотала про зняття судимості.

Судимість за кримінальним правом України є засобом забезпечення безпеки суспільства і держави від кримінальних правопорушень та осіб, які їх вчиняють. Тому необхідно ретельне вивчення проблем даного інституту, подальше вдосконалення з метою захисту конституційного ладу, моральності, здоров'я та законних інтересів громадян, безпеки держави [3].

Особливістю загально правових наслідків судимості є безстрокова дія деяких обмежень, зумовлених судимістю, у різних сферах суспільних відносин. При цьому в ряді випадків судимість, перебіг строків якої вже припинено, є прямою перешкодою для можливості обіймати певну посаду та займатися окремими видами діяльності

Таким чином, судимість є особливим правовим статусом винної особи, який виникає в момент вступу обвинувального вироку в законну силу і протягом передбаченого законом строку після виконання або відбуття покарання доти, доки судимість не буде погашена або знята. Судимість завершує реалізацію кримінальної відповідальності, пов'язаної із призначенням покарання.

Наявність судимості тягне за собою несприятливі наслідки кримінально-правового та іншого соціального характеру. Інститут судимості відіграє значну роль у захисті основ конституційного ладу та цілісності держави, а також прав та законних інтересів громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Євтеєва, М. П., "Судимість і її кримінально-правове значення." Редакційна колегія. 2021. с. 269.
2. Тютюгін, Володимир Ілліч. "Судимість як один із засобів кримінальної відповідальності." Вісник асоціації кримінального права України 2.18 2022. с. 211-250.
3. Телефанко, Б. М. "Судимість як ознака рецидиву злочинів." питання реформування правової системи України. 2015. с. 236.

НЕОБХІДНА ОБОРОНА

Деменко Віталій Михайлович

курсант н.г. СР-142

Навчально-наукового інститута

права та підготовки фахівців

для підрозділів національної поліції,

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

Савенко Вікторія Петрівна

Ст. викладач кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Необхідна оборона як явище існувало на всіх етапах розвитку державності та законодавства не тільки в Україні, а й у інших країнах. Більше того, необхідна оборона закладена інстинктивно у кожній людині, яка прагне захистити себе від злочинних посягань. Саме це дозволяє говорити про необхідну оборону як про безумовне право кожної людини.

Д. М. Ушаков визначає слово «необхідність» як «крайня потреба, обов'язковість, неминучість чогось». Поняття «оборона» лінгвіст трактує наступним чином: «протидія нападу» або «бойові дії, які направлені на захист від нападаючого супротивника та відбиття його» [1].

Різні вчені по-різному визначають поняття необхідної оборони. Так, доктор юридичних наук, професор В. П. Ревін каже, що необхідна оборона – це правомірний захист особистості та прав оборонця або інших осіб, які охороняються законом інтересів суспільства чи держави від суспільно небезпечного посягання.

На думку Т. П. Ретунської, необхідна оборона у кримінальному праві – це насильницькі дії до особи, яка вчинила суспільно небезпечні дії

На підставі ст. 36 КК України можна дійти невтішного висновку, що

необхідна оборона – це захист особи і прав особи, що обороняється чи інших осіб, охоронюваних законом інтересів суспільства чи держави від суспільно небезпечного посягання, якщо це посягання було пов'язане з насильством, небезпечним життя особи, що оборонялась чи іншої особи, або безпосередньою було пов'язане з загрозою застосування такого насильства [2].

Статтею 56 Конституції України закріплено положення відповідно до якого, кожен має право захищати свої права та свободи будь-якими засобами, не забороненими законом. Дане становище наділяє людину і громадянина правом самому особисто захищати свої законні права та інтереси, брати участь у правових відносинах із захисту поряд із державою і державними органами. Перелік законодавчо допустимих способів захисту дуже різноманітний, проте особливої уваги заслуговує на можливість реалізації у сфері кримінально-правових відносин, що вступають у дію у разі заподіяння або виникнення загрози заподіяння шкоди інтересам, що охороняються державою [3].

Вимоги до умов правомірності необхідної оборони, які стосуються захисту від суспільно небезпечного посягання:

1. Захист не тільки своїх, але й інших інтересів, що охороняються законом, тобто захист особистості і прав як оборонного, так і інших осіб, які охороняються законом інтересів суспільства, а також держави від суспільно небезпечних посягань. Будь-який громадянин має право захищати від злочинних посягань своє життя, здоров'я, особисту свободу, честь, гідність, житло, майно та інші правоохоронні інтереси, зокрема інтереси державні та громадські.

2. Шкода при захисті повинна завдатися саме посягаючому, тобто безпосередньому виконавцю зазіхання (його життя, здоров'ю, тілесної недоторканності, власності тощо), а не третім особам.

3. Дії оборонної особи явно не повинні перевищувати межі необхідності, тобто повинні дотримуватися пропорційності засобів захисту та засобів нападу. Вирішення питання про те, чи правомірно оборонялася особа, яка зазнала

нападу, чи перевищила межі необхідної оборони, становить значні труднощі, що нерідко веде до помилок у судово-слідчій практиці при оцінці дій особи, яка обороняється [4].

Головні ознаки законності необхідної оборони:

1) умови законності необхідної оборони, як суспільно небезпечне посягання та правопорушення;

2) характеризує захисні дії, тобто визначає межі захисних дій, щоб не перевищувати меж необхідної оборони, а шкода, завдана особі, яка вчинила крадіжку, не перевищує необхідної.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що необхідна оборона - це припинення суспільно небезпечного зазіхання при захисті інтересів особистості, суспільства або держави шляхом правомірного заподіяння шкоди. Соціально-правова природа необхідної оборони визначається природничо-правовим, соціально-політичним та позитивістським підходами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баулін, Юрій Васильович. "Необхідна оборона." Вісник асоціації кримінального права України 1.6. 2016. с. 425-428

2. Кваша, О. О., Г. М. Андрусак. "Необхідна оборона (захист від посягання на статеву свободу та статеву недоторканість особи): монографія." Київ: АртЕк 2016.

3. Критович, В. М. "Практика застосування інституту необхідної оборони." Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки: матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 15 травня 2020 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2020. 736 с. 2020. с. 553.

4. Шевченко, А. М. "Перевищення меж необхідної оборони." Науково-практична конференція: 144.

ПРАВИЛА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА СУКУПНІСТЮ ВИРОКІВ

Жовтобрюх Нікіта Владиславович
курсант навчальної групи СР-142,
Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Савенко Вікторія Петрівна
ст. викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Найперше вважаємо за необхідне зазначити у ст. 71 КК України що собою являють правила призначення покарання за сукупністю вироків і коло осіб до яких вони застосовуються. Оскільки відсутність такого законодавчого визначення породжує в теорії кримінального права, а також і на практиці неоднозначні підходи до застосування правил призначення покарання, передбачених ст. 71 КК України.

В кримінально-правовій літературі існує плюралізм думок щодо визначення поняття сукупності вироків. Так, Є. Ю. Жинкіна сукупність вироків визначає як постановлення нового вироку особі, щодо котрої наявний вирокі суду, який набрав законної сили, за якими не відбуто повністю основне і (або) додаткове покарання, або ж в період іспитового строку при умовному засудженні чи в період невідбутої частини покарання при умовно-достроковому звільненні [23, с. 88].

Сукупністю вироків слід вважати вчинення засудженим після постановлення вироку нового кримінального правопорушення, якщо основне і (або) додаткове покарання за попереднім вироким ним не було повністю

відбуто. Під поняттям «постановлення вироку», на її думку, треба розуміти його публічне проголошення.

На нашу думку, призначення покарання за сукупністю покарань є не самостійним різновидом злочину, а лише одним із видів наслідків його складу та спеціальними нормами, передбаченими статтею 71 КК України. України за множину злочинів. На цьому тлі видається правильнішим говорити про накладення стягнення за спеціальними правилами для всіх стягнень, під якими розуміють правила вибору виду стягнення та його розміру (тривалості) при накладенні стягнення на особу, яка на думку суду, судимість набрала законної сили, але вчинив новий злочин до повного відбуття основного чи додаткового покарання, призначеного за цим вироком..

Вважаємо, що правила призначення покарання за сукупністю вироків необхідно застосовувати зі моменту вступу вироку в законну силу, оскільки лише з цього моменту вирок набуває юридичного значення, зокрема, відповідно до ст. 88 КК України, породжує судимість. Саме з моменту набрання обвинувальним вироком суду законної сили для особи настає кримінальна відповідальність [7, с. 54]. Більше того, з моменту набрання вироком суду законної сили він стає обов'язковим до виконання, адже відповідно до ст.4 КВК України лише вирок суду, який набрав законної сили, є підставою для виконання і відбування покарання. З огляду на це, пропонуємо шляхом внесення зміни до ст.71 КК України визначити, що і правила призначення покарання за сукупністю вироків необхідно застосовувати з моменту вступу вироку в законну силу.

Вважаємо, що у випадку звільнення особи від відбування покарання з випробуванням та у разі вчинення такою особою нового кримінального правопорушення після закінчення іспитового строку, але до прийняття рішення судом про її остаточне звільнення, покарання такій особі не може бути призначене за правилами ст.71 КК України, з огляду на те, що іспитовий строк протягом якого на особу було покладено обов'язок не вчиняти нового кримінального правопорушення уже пройшов, а тому покарання, яке

призначалось особі за вчинення кримінального правопорушення, до уваги не береться і йогої не можна вважати невідбутою частиною. Аналогічно, на нашу думку, повинно вирішуватись питання призначення покарання за сукупністю вироків у разі вчинення особою нового кримінального правопорушення після реального відбуття покарання. Оскільки, немає правової підстави для призначення покарання за сукупністю вироків, бо немає невідбутої частини покарання, а наявна ще не знята або не погашена судимість. Пропонуємо, для кращого розуміння суддями положень кримінального закону, вказані положення відобразити у роз'ясненнях Пленуму Верховного Суду України.

Варто наголосити на тому, що, незважаючи на вживання законодавцем у ст.71 КК України терміну «складання покарань», призначаючи покарання за сукупністю вироків, суд застосовує спосіб приєднання, а не складання покарань як це відбувається при призначенні покарання за сукупністю кримінальних правопорушень. З огляду на це, пропонуємо внести зміни до ст.71 КК України і привести у відповідність термін, вжитий законодавцем, самому порядку призначення покарання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України: прийнятий 5 квіт. 2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>
2. Антипов В. В. Обставини, що виключають можливість застосування певних видів покарань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ. 2015. 19 с.
3. Василяш В. М. Деякі питання врахування судом загальних засад призначення покарання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична : збірник наукових праць*. 2018. Вип. 2. С. 1-13.
4. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації.

Київ: Юрисконсульт, 2016. 1048 с.

5. Сахарук Т.В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» Т.В. Сахарук ; Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 227 с.

6. Василяш В. М. Призначення покарання за наявності двох чи більше спеціальних правил призначення покарання. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: *матеріали регіональної науково-практичної конференції*. 26-27 січня 2015 р. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2015. С. 315-318.

УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ

Каліберда Нікіта Геннадійович
курсант навчальної групи СР-142,

Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Савенко Вікторія Петрівна

Ст. викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Сучасна Українська держава на шляху до створення справжньої демократичної, правової, європейської держави. Відповідно з 2014 року українським народом було обрано євроінтеграційний курс розвитку. Після цього в Україні почалися реформаційні зміни відповідно до стандартів Європейського Союзу, такі зміни не стали винятком й у сфері відбування покарання. Так як в Європі у відносинах відбування покарань панує принцип індивідуалізації та доволі на високому рівні розвинений інститут умовно-дострокового звільнення, тому в Україні теж на такий принцип почали звертати увагу.

Адже, саме дотримання вказаного принципу є доволі ефективним механізмом виправлення та подальшої соціалізації засуджених. Тому в межах теми нашого дослідження для нас важливо з'ясувати поняття умовно-дострокового звільнення та встановити порядок призначення такого виду звільнення від відбування покарання.

Так як питання умовно-дострокового звільнення є доволі актуальним, то вказане питання стало предметом дослідження багатьох вчених, таких як

З. А. Астемірова, Д. П. Водяникова, С. І. Зельдова, Л. В. Кузнецової, О. С. Міхліна, С. Н. Сабаніна, Н. Ф. Саввіна, В. В. Скибицького, Ю. М. Ткачевського, В. М. Трубникова, Ю. В. Бауліна, В. М. Бурдіна, Т. А. Денисової, В. П. Ємельянова, Д. В. Казначєєва, О. В. Дащенко та ін. [3].

Виклад основного матеріалу, на нашу думку, доцільно почати із визначення центрального поняття теми нашого дослідження, а саме поняття умовно-дострокового звільнення.

Отже, умовно-дострокове звільнення є одним із видів звільнення від покарання, в якому знайшли своє відображення принципи гуманізму кримінального та кримінально-виконавчого права, індивідуалізації та диференціації виконання покарання, раціонального застосування заходів примусу, засобів виправлення та стимулювання правослухняної поведінки засудженого. Тобто це певна можливість надана українським законодавцем засудженим дострокового звільнення від відбування покарання, яка створює у засуджених стимул до виправлення та подальшої соціалізації [4].

Перейдемо до аналізу одного з нормативно-правових актів, а саме Кримінального кодексу України, який містить положення про умовно-дострокове звільнення. Отже, у Кримінальному кодексі України застосування умовно-дострокового звільнення передбачено ст. 81. Положення вказаної норми регламентують підстави та умови застосування такого звільнення від відбування покарання.

Тобто, настання умовно-дострокового звільнення можливе у разі наявності сукупності матеріальної підстави та формальної передумови. Де матеріальною підставою є сумлінна поведінка і прагнення до виправлення засудженого, які є певним доказом збільшення рівня правосвідомості особи, яка відбуває покарання. А от формальною передумовою є відбуття засудженим певної частини покарання (відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 81 КК України) [1].

Розглянемо процесуальний порядок розгляду питання про можливість призначення умовно-дострокового звільнення, який містить певні суперечності та прогалини. Щодо процесуального порядку розгляду та вирішення питання.

Отже, можливість призначення умовно-дострокового звільнення передбачена лише у тому випадку, коли засуджена особа власне відбула частину призначеного покарання. Згідно з ч. 4 ст. 539 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), клопотання про вирішення питання, пов'язаного з виконанням вироку, розглядається суддею одноособово згідно з правилами судового розгляду, передбаченими ст.ст. 318–380 КПК України, з урахуванням положень Розділу VIII КПК України, під назвою «Виконання судових рішень».

Тобто вирішення судом питань, пов'язаних із виконанням вироку, здійснюється за правилами, які встановлені законодавцем для центральної стадії кримінального провадження – судового розгляду [2].

Також можливість призначення умовно-дострокового звільнення передбачає й інший порядок, а саме власне орган або установа виконання покарань надсилає клопотання до суду у порядку, встановленому кримінальним процесуальним законодавством.

Адміністрація органу або установи виконання покарань після відбуття засудженим установленої Кримінальним кодексом України частини строку покарання зобов'язана в місячний термін розглянути питання щодо можливості представлення його до умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або до заміни невідбутої частини покарання більш м'яким.

Як убачається, положення норм цих двох законодавчих актів суперечать одне одному, що має наслідком суперечливу та різну судову практику. Отже, з вищевикладеного можемо зробити висновок, що інститут умовно-дострокового звільнення є доволі розвиненим в Україні, але для відповідності нормам Європейського Союзу вказаний інститут потребує певного удосконалення. Адже, саме принцип індивідуалізації призначення покарання та передбачення можливості виправлення та подальшої соціалізації засудженого є ефективним механізмом зниження кількості вчинення кримінальних правопорушень та здійснення рецидивних випадків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.03.2023);
2. Кримінальний процесуальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 23.03.2023);
3. З.Ф. Дільна Правова природа та процесуальний порядок умовно-дострокового звільнення від відбування покарання URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1832/1/1-2017%2B29.pdf>;
4. Д.В. Казначеева Поняття умовно-дострокового звільнення від відбування покарання за законодавством України URL: <file:///C:/Users/%D0%A1%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/t3GukM3M9RMDNOYvdPf5h--oXvqfcfEv.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ ЯК ЗАХОДУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ

Капустян Артем Євгенович

курсант 2-го курсу

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Савенко Вікторія Петрівна

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

підполковник поліції

З 2014 року народом нашої держави прийнято євроінтеграційний курс розвитку, внаслідок прийняття такого рішення відбулися й продовжують відбуватися певні зміни у чинному законодавстві з метою відповідності нормативно-правових актів України законодавчим актам держав-членів Європейського Союзу. Вказані зміни запроваджуються у суспільні відносини та політичне життя доволі швидко, внаслідок чого з'являються певні прогалини у чинному законодавстві України. Однією із таких прогалин є законодавство в сфері протидії із злочинністю. В Україні особливим видом правопорушень, кількість вчинення яких необхідно зменшити, є вчинення корупційних правопорушень посадовими особами нашої держави. Тому відповідно до стандартів міжнародного законодавства в українському кримінальному законодавстві було запроваджено нові інструменти боротьби із такими правопорушеннями. Одним із таких інструментів стала спеціальна конфіскація. Тому в межах теми нашого дослідження для нас важливо з'ясувати поняття та особливості застосування спеціальної конфіскації як захід кримінально-правового впливу в Україні.

Як бачимо питання застосування спеціальної конфіскації є неймовірно актуальним в наш час, тому стало предметом дослідження багатьох вчених, таких як Д. С. Азарова, М. І. Бажанова, В. І. Борисова, Н. О. Гуторової, К. П. Задоя, О. Я. Кондри, В. М. Мельникової-Крикун, К. М. Оробець,

М. М. Панова, Г. М. Собко, М. І. Хавронюка та ін. [4].

На нашу думку, виклад основного матеріалу доцільно почати із визначення центрального поняття теми нашого дослідження, а саме поняття спеціальної конфіскації як заходу кримінально-правового впливу. Отже, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» спеціальна конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна за умови вчинення злочину у випадках, передбачених в Особливій частині Кримінального кодексу України [3].

Прийняття вказаного нормативно-правового акту спрямоване на запровадження процедури конфіскації майна та доходів, отриманих від корупційних діянь, указаний законодавчий акт, замість остаточного вирішення проблеми правової природи так званої «спеціальної» конфіскації майна, надав значне підґрунтя для продовження дискусії з вказаного питання [3].

З першого погляду може здатися, що українському законодавцю вдалося уникнути правових колізій та прогалів. Адже, положення Кримінального процесуального кодексу України також містять норми, пов'язаних із застосуванням спеціальної конфіскації. Отже, згідно із ч. 1 ст. 96-2 КК спеціальна конфіскація застосовується у разі, якщо гроші, цінності та інше майно: 1) одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна; 2) призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення; 3) були предметом кримінального правопорушення, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, – переходять у власність держави; 4) були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення, крім тих, що повертаються власнику

(законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання. Аналогічні за змістом норми передбачені в ч. 9 ст. 100 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), які повинні регулювати тільки процедуру здійснення спеціальної конфіскації [2].

Також деякі науковці вважають, що внесення змін до чинного законодавства України щодо порядку застосування спеціальної конфіскації як заходу кримінально-правового впливу певним чином погіршило ступінь організації притягнення правопорушників до відповідальності. Адже, відповідно до нового нормативно-правового акту передбачає застосування спеціальної конфіскації саме до посадових осіб, які вчинили правопорушення корупційного характеру. Тоді як до внесення змін такий захід міг застосовуватися до загального суб'єкта кримінального правопорушення. До того ж, у Кримінальному кодексі України залишилися норми, котрі передбачають застосування такого заходу без відповідних термінологічних пояснень та тлумачень [1].

Отже, із вищевикладеного можемо зробити висновок, що питання застосування спеціальної конфіскація як інструменту кримінально-правового впливу потребує певного доопрацювання українським законодавцем, адже, під час застосування такого заходу існують розбіжності та прогалини під час застосування спеціальної конфіскації в межах території України та Європейського Союзу. На нашу думку, для врегулювання таких проблем українському суспільству потрібен час та запровадження додаткових змін до чинного законодавства враховуючи розвиток суспільних відносин в державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.04.2023);
2. Кримінальний процесуальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.04.2023);

3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України»

URL:https://minjust.gov.ua/m/str_43331#:~:text=%D0%A1%D0%BF%D0%B5

(дата звернення: 21.04.2023);

4. О.С. Пироженко Спеціальна конфіскація: актуальні проблеми та перспективи URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7297/1/%D0%A1%D0%9F%D0%95%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90%20%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%D0%86%D0%A1%D0%9A%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF.pdf>

**ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ:
СУЧАСНИЙ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ**

Кобзар Вікторія Василівна

к. ю. н, викладач циклової комісії
правових дисциплін

Кезля Вікторія Володимирівна

Студентка

Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж економіки і технологій
Національного університету
Чернігівська політехніка
м. Чернігів, Україна

Вступ. /Introduction. Військові злочини - це дуже складна тема в галузі права, особливо в умовах війн, конфліктів та окупації територій. Ця проблема важлива не лише для правозастосування, але й для запобігання подібним порушенням у майбутньому.

Дана тема має високу актуальність у сучасному світі, оскільки збройні конфлікти є однією з найбільших загроз безпеки людства, а військові злочини є невід'ємною частиною таких конфліктів. Військові злочини несуть смерть, біль, страждання, втрати, каліцтва, знищення майна та інфраструктури. Яскравим і в той же час жахливим прикладом важливості розгляду цієї теми є довготривала війна росії проти України та війни, які тривають в інших країнах. Тому, розгляд та аналіз представленої теми є дуже необхідною для науковців, практиків та всього людства.

Мета роботи. /Aim. У сучасному теоретико-правовому контексті, військові злочини розглядаються з точки зору міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права та національного законодавства. Метою цього дослідження є розгляд сучасних підходів до визначення, класифікації та кваліфікації військових злочинів у контексті міжнародного

кримінального права та національного законодавства.

Матеріали та методи. /Materials and methods. В роботі використовувався метод аналізу законодавства України та наукових праць.

Результати та обговорення. /Results and discussion. Якщо розглядати військові злочини з точки зору національного законодавства, то їх можна класифікувати за такими категоріями, визначеними безпосередньо у Кримінальному кодексі України: державна зрада (ст. 11); злочини проти порядку підлеглих і дотримання військової честі (ст. 402 - 406); злочини проти порядку проходження військової служби (ст. 407 - 409); злочини проти порядку користування військовим майном (ст. 410 -413,428); злочини проти порядку поводження зі зброєю, небезпечними речовинами і предметами та експлуатації військової техніки (ст. 414 - 417); злочини проти порядку несення спеціальних служб (ст. 418 - 421); злочини проти порядку збереження військової таємниці (ст. 422); військові посадові злочини (ст. 423 - 426); злочини проти несення військової служби у бойовій обстановці та у районі ведення військових дій (ст. 427,429,432); добровільна здача в полон і злочини, що чиняться в полоні (ст. 430,431); злочини проти законів і звичаїв війни (ст. 433 - 435) [1], [2, с. 10].

В умовах повномасштабної війни росії з Україною наявність військових злочинів є загальновідомим фактом. Тому на перший план доказування воєнних злочинів, вчинених з 24 лютого 2022, виходить саме встановлення зв'язку діяння та збройного конфлікту, і цей елемент не завжди є простим для доказування. Адже, як визнано у стандартах розслідування міжнародних злочинів, не усі злочинні діяння, які вчиняються під час збройного конфлікту, кваліфікуються як воєнні злочини. Наприклад, дрібний злочин, який відбувається під час збройного конфлікту без будь-якого зв'язку з бойовими діями, не може бути охарактеризований як воєнний злочин. Тільки ті, які скоєні «в контексті» та «пов'язані» із збройним конфліктом, можуть прирівнюватись до воєнних злочинів. Вимога наявності зв'язку означає, що діяння має бути тісно пов'язане із збройним конфліктом, що відбувається у будь-якій частині території, контрольованих сторонами у конфлікті. Іншими словами, має

існувати достатній територіально-темпоральний зв'язок між діянням та бойовими діями. Докази не обов'язково повинні показувати, що конфлікт був причиною діяння, і діяння не обов'язково має відбуватися саме під час бою. Виконавець не обов'язково має бути учасником конфлікту, тобто входити до складу збройних сил. Однак, необхідно довести, що конфлікт відіграв важливу роль у рішенні виконавця, у здатності вчинити злочин або в тому, яким чином його було скоєно [3, с. 395].

Зважаючи на те, що збройний конфлікт має вплинути саме на рішення вчинити злочин, критично важливим є усвідомлення зв'язку злочину та збройного конфлікту особою, яка його вчиняє. Як слушно зазначається дослідниками, основою для доведення зв'язку між конфліктом і конкретним діянням є два фактори:

а) спрямованість нападів проти осіб, які не беруть участі у збройному конфлікті;

б) діяння має бути спрямовано на виконання певних цілей збройного формування у конфлікті або ж якимось чином допомагати виконанню таких цілей, або, як мінімум, відбуватись одночасно зі збройним конфліктом (також бути певним чином схожим на інші операції в рамках збройного конфлікту) [4, с. 19].

Також можна розглянути конкретний приклад військового злочину, а саме державну зраду. Державна зрада, кримінальна відповідальність за вчинення якої передбачена ст. 111 Кримінального кодексу України, являє собою один із найбільш небезпечних злочинів проти основ національної безпеки України. Відповідно до цієї норми, державною зрадою є діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [5, с. 387].

Відповідно до диспозиції ст. 111 КК України, державна зрада може бути вчинена в трьох формах:

1) перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту;

Прикладом вчинення державної зради в такій формі є дії військовослужбовця Збройних сил України, механіка-водія танкового взводу танкової роти танкового батальйону військової частини А2320, який у третій декаді березня 2014 р., знаходячись на території військової частини А2320 в с. Перевальне АР Крим, вчинив перехід на бік ворога у період збройного конфлікту, що виразилося: в отриманні паспорта громадянина Російської Федерації, виданого Федеральною міграційною службою 28 березня 2014 р., в укладанні контракту із командуванням ВМС ЗС Російської Федерації та фактичному проходженні військової служби за контрактом з 28 березня 2014 р. у військовій частині 13140 ВМС ЗС РФ, яка дислокується с. Перевальне АР Крим. 17 листопада 2015 р. Оболонський районний суд м. Києва встановив, що зазначена особа, будучи громадянином України та військовослужбовцем Збройних Сил України, маючи звання старший матрос, діючи умисно, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння та передбачаючи, що внаслідок його дій буде завдано шкоду державній безпеці України у вигляді заподіяння шкоди суверенітетові, територіальній цілісності, обороноздатності, на порушення вимог ст. ст. 4, 65, 68 Конституції України, ст. ст. 1, 17 Закону України «Про оборону України», ст. ст. 9, 11, 14, 16, 37, 40 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, ст. ст. 2, 4, 6 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України та ст. ст. 1, 2, 3, 6, 8, 23, 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», вчинив перехід на бік ворога у період збройного конфлікту. За вказані дії зазначену особу судом було визнано винним у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 111, ч. 1 ст. 408 КК України («Дезертирство»). та призначено покарання із застосуванням ст. 69 КК України у виді позбавлення волі на строк семи років без конфіскації майна та з позбавленням військового звання – старший матрос [5, с. 388].

2) шпигунство;

Прикладом державної зради у формі шпигунства є дії особи, засудженої 6 червня 2017 р. вироком Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області. Встановлено, що ця особа під час проходження військової служби в Збройних Силах України у військовому званні «майор» на посаді заступника командира 3 авіаційної ескадрильї по роботі з особовим складом 7 бригади тактичної авіації ім. П. Франка Повітряних Сил Збройних Сил України, діючи умисно, з корисливих мотивів, на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороздатності, державній, економічній та інформаційній безпеці України, в період з червня по вересень 2014 р., вчинив державну зраду у формі шпигунства, тобто передачі представникам іноземної держави – Російської Федерації відомостей, що становлять державну таємницю, а також у формі надання представникам іноземної держави допомоги у проведенні підривної діяльності проти України, шляхом підготовки, планування та спроби виконати злочинне завдання останніх щодо заволодіння військовим літаком Збройних Сил України та здійснення перельоту ним на територію РФ або на тимчасово окуповану територію України – АР Крим. За вчинення цього злочину призначене покарання у виді позбавлення волі строком на 12 років [5, с. 388-389].

3) надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України.

Прикладом вчинення державної зради у цій формі можуть слугувати дії особи, засудженої 10 грудня 2019 р. заочним вироком Святошинського районного суду міста Києва за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України до 14 років позбавлення волі. Колишній депутат Верховної Ради АР Крим VI скликання, брала участь у засіданнях Верховної Ради АР Крим, на яких прийнято постанову «О незалежності Крима», згідно з якою створено нелегітимне державне утворення «Республіка Крим», а також постанову «О правоприємстві Республіки Крим». Крім того,

ця особа взяла участь у позачерговому засіданні незаконно створеного органу «Государственный Совет Республики Крым», чим забезпечила функціонування вказаного незаконно створеного органу, на засіданні якого прийнято так звану «Конституцію Республики Крым», відповідно до якої «Республіка Крим стала невід'ємною частиною території Російської Федерації». Ці дії в подальшому призвели до окупації півострова Крим та були кваліфіковані як надання іноземній державі допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [5, с. 389].

Станом на 4 квітня 2022 р. вже задокументовані та підтверджені незалежними спостерігачами низка фактів, зокрема:

- умисне вбивство мирних жителів, катування та масові зґвалтування, у тому числі дітей, жінок і людей похилого віку;
- триваючі невивіркові обстріли Росією житлових будинків, лікарень, шкіл, дитячих садків у Маріуполі, Харкові, Чернігові, Сумах, Ізюмі, Охтирці та інших містах України з метою насадити страх і домогтися підкорення;
- відмова Росії в наданні гуманітарної допомоги тим, хто її потребує, в окупованих містах та містах в облозі;
- масові депортації мирного населення України з окупованих територій, вже відомо про близько 40 тис. громадян України, серед яких щонайменше 2389 дітей, яких примусово депортували до Росії чи Білорусі [6, с. 99].

Також є ще чимало звірячих, безжальних прикладів, які вчинила росія з моменту повномасштабного вторгнення в Україну, а саме:

- в селі Ягідне на Чернігівщині росіяни організували концтабір, де утримували близько 300 осіб, серед них немовлят. У жахливих умовах багато людей померли [7, с. 8];
- в одному з сіл на Миколаївщині окупанти вивели на страту всіх чоловіків, роздягли їх на морозі, і лише українська контратака врятувала їх від розстрілу [7, с. 8];
- у доповіді Організації з безпеки та співробітництва в Європі наведено фото- та відеодокази того, що «російські війська здійснювали цілеспрямовані

організовані вбивства мирних мешканців Бучі, виявлених застреленими зі зв'язаними за спиною руками». У звіті йдеться про камери тортур у Бучі, розділені бетонними стінами, включаючи кімнату, яка, використовувалася для страт, зі слідами від куль на стінах. В іншій кімнаті були виявлені сліди тортур та закатованих людей, вкритих опіками, синцями та рваними ранами. Також у селі Бучанського району у підвалі виявили тіла 18 чоловіків, жінок та дітей. У звіті йдеться про те, що деяким із них відрізали вуха, а іншим виривали зуби. У місії ОБСЄ згадали про велику кількість жінок і дівчат, які зазнали сексуального насильства з боку російських окупантів [7, с. 8].

- росіяни навмисне блокували та обстрілювали колони біженців, аби примножити людські страждання, стріляли по автомобілях біженців з написом «Діти», розбомбили безліч шкіл і лікарень. Загалом станом на 15 серпня 2022 р. в Україні внаслідок повномасштабної агресії Росії 2300 закладів освіти було пошкоджено, з них 286 повністю знищено. Це робилося задля того, щоб зламати опір українців, і щоб за особистими бідами в українців не вистачило сили й духу боронити спільне — Батьківщину. Станом на 15 серпня 2022 р. з відомих випадків постраждали 1072 дитини: 361 було вбито російськими окупантами, 711 поранено [7, с. 9];

- у Маріуполі російські окупанти скинули авіабомби на приміщення Драматичного театру, де загинули сотні людей [7, с. 9].

На превеликий жаль, перелік військових злочинів росії не закінчується і досі...

Висновки. /Conclusions. Отже, військові злочини - це серйозне порушення міжнародного гуманітарного права, яке може включати в себе вбивства, погрози життю, катування, сексуальне насильство, вимушені зникнення, насильницьке переміщення населення та інші злочини проти миру, безпеки та гуманності. Сьогодні вони стали актуальними в контексті збройного конфлікту в Україні, де росія вчиняє їх цілу серію.

що порушують міжнародне право та права людини. Вони включають в себе застосування заборонених збройних засобів, вбивства мирних жителів,

сексуальне насильство, насильство проти ув'язнених осіб та інші злочини.

Такі дії росії порушують не лише загальновизнані основні особисті природні права людини, гарантовані нам на конституційному рівні, основним з яких є право на життя (ст. 27 КУ), а і взагалі усі міжнародні стандарти гуманітарного права, визначені зокрема Женевськими конвенціями про захист жертв війни та Додатковими протоколами до них. Ці злочини також підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду.

З метою протидії військовим злочинам потрібно забезпечувати повне дотримання міжнародного права, включаючи відповідальність за військові злочини та захист прав людини в умовах війни та конфліктів.

Також необхідно розглядати можливість залучення відповідних міжнародних механізмів для забезпечення притягнення винних осіб до відповідальності за військові злочини, включаючи розгляд можливості створення спеціальної трибуналу для розгляду військових злочинів, що вчинені в Україні. Крім того, потрібно забезпечувати захист прав людини в умовах конфлікту та війни, включаючи встановлення механізмів моніторингу та дотримання прав людини, а також забезпечення доступу до гуманітарної та медичної допомоги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний кодекс України. Верховна Рада України. 24 грудня 2001 року, № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Бугаєв В.О. Військові злочини і покарання. Одеса, 2002. 21 с.
3. Гловюк І.В., Тетерятник Г.К. Контекстуальні елементи у провадженнях щодо воєнних злочинів: предмет доказування *sui generis*. 398 с.
4. Коваль Д.О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ : ГО Truth Hounds; Одеса : Фенікс, 2019. 36 с.
5. Сергієвський С.К. Диференціація кримінальної відповідальності за різні форми державної зради. 2020. С. 386-395.

6. Львова О.Л. Військові злочини Росії проти України як прояв геноциду українського народу. С. 97-100.

7. Палій О. Героїчна боротьба України проти повномасштабної агресії Росії. 2022. 34 с.

**ПРОБЛЕМАТИКА УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Койда Владислав Вячеславович

Студент

Навчально-науковий інститут права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Анотація: статтю присвячено дослідженню цивільного-правових аспектів усиновлення дітей-сиріт в умовах воєнного стану, проаналізовано відповідність національного законодавства реаліям в яких перебувають діти, та проблеми з якими можуть зіткнутись потенційні кандидати в усиновлювачі.

Ключові слова: діти-сироти, воєнний стан, повномасштабне вторгнення, Сімейний Кодекс, торгівля дітьми, усиновлення.

Динаміка сирітства в Україні до 2008 р. щороку зростала: на 1 червня 2007 року – кількість дітей-сиріт була понад 103 тисячі. І хоча після 2008 почався спад, також виникла проблема і з влаштуванням цих дітей в саме будинки сімейної форми виховання, а не інтернатні установи.[1] Однак останні кілька років Міністерство соціальної політики особливо робило акцент на влаштуванні таких дітей. Негативно вплинув COVID-19 на розвиток сімейних форм виховання, ускладнивши підготовку кандидатів в усиновителі, опікуни, піклувальники, прийомні батьки та батьки-вихователі, патронатні вихователі. Але при збільшенні виділення коштів та їхній реалізації вдалось забезпечити дітей 1747 квартирами та 18 дитячими будинками сімейного типу. Тож протягом 2019, 2020 та 2021 років кількість дітей-сиріт становила 70 тис. осіб та зменшувалась [2].

Згідно з минулими опитуваннями українці визначились щодо причин, що

провокують зростання кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Це причини, пов'язані в першу чергу з внутрішньосімейними процесами. До них відносяться зростання кількості дітей, позбавлених батьківського піклування, пов'язані із зростанням рівня алкоголізації населення України (58%), низький рівень матеріального забезпечення сімей з дітьми (56%), безвідповідальне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків стосовно дітей (56%), зловживання батьків наркотичними засобами (52%). Також були озвучені такі причини як: відсутність дієвих соціальних програм, зниження рівня моральності населення, злочинна діяльність батьків, їхня агресивна поведінка та психічні захворювання [3].

В умовах повномасштабного вторгнення алкоголізація населення звичайно, на жаль, нікуди не ділась, однак тільки з 24 лютого 2022 року до 1 жовтня цього ж року 4661 дитина залишилась без батьківського піклування, а 250 дітей стали сиротами або залишились без піклування, через те, що їхні батьки загинули або зникли безвісти [4]. На разі під час дії воєнного стану усин влювачами можуть бути тільки громадяни України: які перебувають на обліку кандидатів в усиновлювачі та проживають на підконтрольній Україні території. Громадяни, що тимчасово перемістились за межі України, беруться на облік тільки після їх повернення на постійне місце проживання в Україну [5]. Тобто це ще більше звужує кількість потенційних усиновлювачів, адже близько 5 млн осіб з початку повномасштабного вторгнення виїхали закордон [6].

Також зменшує кількість кандидатів неможливість усиновлення дітей одностатевими партнерами згідно з другим абзацом частини 3 статті 211 Сімейного Кодексу.

Звичайно ніяк не допомагає закликання з боку громадян до миттєвого усиновлення сиріт, адже це суперечить процесуальним діям, оминає важливі аспекти щодо перевірки потенційних усиновлювачів, а також порушує права дитини, яку хочуть усиновити, що є найголовнішою причиною щодо уникнення поспішних дій. На жаль, на час розгляду справ також впливає неоднозначна ситуація щодо батьків або законних представників дитини, бо в умовах

постійних обстрілів та ведення активних бойових дій на деяких територіях нашої держави не завжди можна відразу визначити що трапилось з батьками.

Багато дітей-сиріт задля їхньої безпеки вивезли закордон, але тут виникає ще одна проблема, яка наростає над Україною, це зростання темпів поширення такого негативного явища, як торгівля дітьми – одного з найнебезпечніших посягань на права та інтереси неповнолітніх осіб .

Фіктивне усиновлення є однією з небезпечних і протиправних угод, які безпосередньо стосуються торгівлі людьми. Кримінальний кодекс містить окрему частину 149 статті, де торгівля дітьми здійснюється усиновителем, що карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої. Але це не зупиняє таких осіб продовжувати займатись таким видом злочинної діяльності.

Однак попри воєнний стан, колізії, що існували, зокрема в Сімейному кодексі нікуди не поділись. Наприклад статтею 212, а саме пунктом 8 охоплюється пункт 5 цієї ж статті. Адже особи, які страждають на хвороби перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я є значно ширшим поняттям за осіб, що перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері. Звичайно було б також доцільно внести зміни в СК у зв'язку з так званим фіктивним усиновленням, адже друга частина статті 212 не конкретизує осіб, які подають завідома неправдиві відомості для усиновлення, задля отримання матеріальної чи іншої вигоди для себе або інших осіб, а частина 1, а саме пункт 4 діє вже як санкція, тому задля її використання потрібно щоб ці особи вже були усиновлювачами, Проте, якщо в процесі усиновлення виявляється матеріальна зацікавленість особи в усиновленні дитини, то, зрозуміло не потрібно допускати таких осіб бути усиновлювачами. Ця зміна несе в собі ознаки превентивної функції і спрямована також на боротьбу з торгівлею дітьми.

На мою думку, порівняно з тими проблемами, які виникли в умовах воєнного стану, також не можна забувати про колізії та прогалини, які існували

до 24го лютого, адже вони тільки ускладнюють та погіршують новостворені. Тому варто звичайно підлаштовувати законодавство до нових реалій, але ні в якому разі не можна нехтувати минулими неточностями, адже завжди може бути краще.

Також важливо розуміти, що на кількість потенційних усиновлювачів впливають не тільки перераховані вище проблеми, а також загальне небажання бути такими і фінансова неможливість утримувати дітей. І якщо на першу причину майже неможливо вплинути, то другу можна виправити більшими виплатами та пільгами для таких усиновлювачів. Проблема недостатності грошей, особливо в умовах війни, була є і буде, але права та інтереси дітей це те, що повинно захищатись та гарантуватись державою у першу чергу. Позаяк діти – це майбутнє України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В Україні предоставили карту сиротства.
URL:<https://gorod.dp.ua/news/63937>
2. Міністерство соціальної політики України Соціальний звіт за 2020 рік Київ – 2021 – 40 с.
3. Інформованість громадян України щодо причин та наслідків соціального сирітства / І. В. Пеша, Н. М. Комарова 2004 – 41 с.
4. З початку війни понад 4 тисячі дітей залишилися без батьків. Мінсоцполітики розповіло про причини і порядок усиновлення.
URL:<https://suspilne.media/357536-z-pocatku-vijni-ponad-4-tisaci-ditej-zalisilisa-bez-batkiv-minsocpolitiki-rozpovilo-pro-pricini-i-poradok-usinovlenna/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905 Київ
6. OPERATIONAL DATA PORTAL UKRAINE REFUGEE SITUATION
URL:https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413

ПОВТОРНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Мозоль Катерина

курсант навчальної групи СР-142,
2 курсу, Навчально-наукового
інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
рядовий поліції

Керівник:

Савенко Вікторія

ст. викладач кафедри
кримінального права та кримінології

Повторність злочинів являє собою вчинення двох чи більше злочинів, які передбачені тією самою статтею або частиною статті Особливої частини Кримінального кодексу України (далі ККУ). Інститут повторності злочинів передбачений чинним кримінальним законодавством, а саме статтею 32 ККУ [1].

Для того, щоб з'ясувати причину «путаніні» між повторним злочином і рецидивом, варто з'ясувати, що ж таке «рецидив злочину».

Раніше, у радянській юридичній літературі щодо поняття рецидиву злочинів висловлювалися різні точки зору. Рецидив злочинів, на думку одних вчених, буде у тих випадках, коли новий злочин скоюється після засудження та повного відбуття покарання за перше, якщо ж таке явище має місце після засудження, але до повного відбуття покарання за перше, то це буде повторювальність, а не рецидив [2].

На думку інших, кримінальним рецидивом може бути визнаний лише повторний злочин, який був скоєний винним вже після відбуття покарання, призначеного йому за вироком суду за раніше вчинений злочин, або як повторне вчинення злочину особою, яка відбуває або відбула міру покарання за попередній злочин.

В основу визначення поняття рецидиву, на думку третіх, має бути

покладено ознаку судимості винного за раніше скоєний ним злочин, а відбуття покарання за попереднім вироком необов'язково [2]

Повторний злочин може бути як таким, що збігається, так і таким що не збігається за формою провини з попереднім злочином. Для наявності рецидиву немає значення ні тяжкість, ні характер скоєних злочинів, ні вид, ні розмір покарання. Характер скоєних злочинів та його тяжкість визначають лише ступінь суспільної небезпеки рецидиву, а вигляд і розмір покарання – ступінь суспільної небезпеки особистості рецидивіста, є підставою виділення груп більш-менш небезпечних рецидивістів [3].

Повторність злочинів у власному розумінні слова - це вчинення особою двох чи більше злочинів, виписаних в одній або різних статтях Особливої частини Кодексу, за жоден з яких вона не була засуджена.

Повторністю однорідних злочинів прийнято вважати вчинення двох або більше злочинів, які пов'язані однаковими або подібними об'єктами, вчиняються у межах однієї й тієї самої форми вини.

При повторності, інакше кажучи, кримінальних правопорушень, що утворюють її, не об'єднані єдністю злочинного наміру і загальною метою їх вчинення.

Повторність тотожних злочинів – це скоєння двох чи більше юридично тотожних злочинів одного виду. Юридично тотожними є злочини, які мають однакову кваліфікацію або лише за нормами Особливої частини КК (за однією і тією ж статтею або частиною статті), або за нормами Особливої та Загальної частини КК (за однією і тією ж статтею або частиною статті Особливої частини та за однією і тією ж частиною статті загальної частини КК) [3]

Повторністю однорідних злочинів прийнято вважати вчинення двох або більше злочинів, які пов'язані однаковими або подібними об'єктами, що вчиняються в межах однієї і тієї самої форми вини.

Експерти вказали як основні фактори скоєння повторних злочинів засудженими до покарань та заходів кримінально-правового характеру негативні особисті якості самого засудженого, віру в безкарність, а також

матеріальну потребу, низький рівень доходів, вплив оточуючих осіб (у тому числі кримінального середовища). Крім того, помітний негативний вплив мають поширення наркотичних засобів і спиртних напоїв, проблеми з працевлаштуванням, різкі відмінності в галузі матеріальної забезпеченості.

За матеріалами досліджень, найбільшу небезпеку з точки зору скоєння повторних злочинів становлять особи чоловічої статі у віці 18–39 років, які мають неповну, повну середню або середню спеціальну освіту, які не перебувають у шлюбі (у тому числі й фактичному), працездатні, але не працювали або не зайняті фізичною працею, як правило, засуджені за крадіжки. Вони володіють стійкими антисоціальними установками, в силу яких повторно вчиняють навмисні злочини. Це свідчить про те, що заходи кримінально-правового впливу, що застосовувалися до них, виявилися недостатньо ефективними і не сприяли виправленню [4].

Причини та умови вчинення повторних злочинів неповнолітніми, засудженими до покарань та інших заходів кримінально-правового характеру без ізоляції від суспільства, мають свою специфіку. Як зазначають співробітники інспекцій, «становище характеризується падінням життєвого рівня сімей, наростанням соціального неблагополуччя, криміналізацією підліткового та молодіжного середовища, слабкою міжвідомчою координацією профілактичних заходів. Аналіз повторної злочинності серед неповнолітніх показує, що її основними причинами є: неблагополучна ситуація у сім'ї; відсутність контролю з боку батьків; складне матеріальне становище»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельник, П. М., Ю. М. Швець. "Множинність злочинів: повторність, сукупність та рецидив злочину." 2015.
2. Повторність злочинів // Юридична енциклопедія/ ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2012. Т. 4 : Н П. 720 с. ISBN 966-7492-04-4.

3. Колос, Ольга Валеріївна. "Повторність злочинів у кримінальному праві України." 2018.

4. Сокурєнко, О. М. "Щодо проблеми повторності злочинів за кримінальним законодавством України." Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави [зб. мат. III-ї Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф., Черкаси, 21 трав. 2020 р.]/ред. кол.: ГА Волошкевич (відп. ред.), ВМ Мойсієнко, ЮС Кононенко. Вовчок ОЮ, 2020.

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ
ТА ДОДАТКОВИХ ВИДІВ ПОКАРАНЬ**

Нечепоренко Володимир Романович

курсант навчальної групи СР-142,

Навчально-наукового інституту

права та підготовки фахівців для

підрозділів Національної поліції,

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Савенко Вікторія Петрівна

Ст. викладач кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Під кримінальним правом розуміється вчення про кримінальне правопорушення та призначення покарання за його вчинення. Між кримінальним правопорушенням і покарання існує нерозривний зв'язок, однак вони є різними. Саме покарання слугує тим ефективним засобом, за допомогою якого ліквідується конфлікт, який виникає між державою і особою, відновлюється нормальний стан існуючого правопорядку і одночасно ресоціалізує особистість злочинця. Тому актуальним на сьогодні призначення такого покарання, яке б у повній мірі би виправляло особу яка скоїла кримінальне правопорушення.

Відповідно до ст. 50 Кримінального кодексу України (далі – КК України) «покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого». [1]

Покарання слід розглядати як необхідний засіб охорони суспільства від

злочинних посягань, який здійснюється шляхом силового впливу на осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Також покарання слід розглядати як метод протидії вчиненню кримінальних правопорушень, адже особа, яка має намір вчинити суспільно небезпечне діяння, повинна розуміти негативні наслідки і, відповідно, призначення покарання за неправомірні дії. [2]

Відповідно до ст. 51 КК України до покарань віднесено: 1) штраф; 2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 4) громадські роботи; 5) виправні роботи; 6) службові обмеження для військовослужбовців; 7) конфіскація майна; 8) арешт; 9) обмеження волі; 10) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; 11) позбавлення волі на певний строк; 12) довічне позбавлення волі». [1]

Вбачаємо даний перелік досить різноманітним та диференційованим в залежності від трудової або соціальної приналежності засудженого. Перелік покарань на сьогодні не викликає глобальних запитань серед науковців, хоча існують деякі думки з приводу тривіальності окремих різновидів покарань.

У кримінальному законі визначено штраф та позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю як основні та додаткові види покарання в залежності від моделі ситуації кримінального правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Дані види покарання мають певні властивості, які враховуються судом під час його призначення за вчинення того чи іншого суспільно небезпечного діяння.

Призначаючи покарання неповнолітньому, суд повинен врахувати загальні засади призначення покарання, що вказані у ст. 65 КК, обставини, які пом'якшують та обтяжують покарання (ст.ст. 66-67 КК), а також положення, сформульовані у ч.1 ст. 103 КК, – умови життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку, інші особливості неповнолітнього. Ми погоджуємось з думкою Т. В. Сахарук про те, що під загальними засадами призначення покарання слід розуміти порядок визначення міри покарання, що відповідає

об'єктивним та суб'єктивним ознакам злочину, особі винного та обставинам, що пом'якшують та обтяжують відповідальність, який забезпечується державою, розрахований на невизначене коло однотипних випадків і є обов'язком для всіх і кожного в умовах передбаченої ситуації [3, с. 57].

На нашу думку, суд повинен враховувати деякі з вищевикладених обставин не тільки для призначення покарання неповнолітнім особам, але й тим які вже досягли свого повноліття та можуть повною мірою нести відповідальність за свої діяння або бездіяльність. У КК України сьогодні передбачено жорсткий перелік кримінальних покарань, які застосовуються диференційовано в залежності від виду кримінального правопорушення та доведеності вини засудженого. Кожен вид кримінального покарання застосовується з урахуванням особливостей кримінального провадження та осіб, стосовно яких судом застосовується той чи інший вид покарання. Тому, судді іноді виносять недостатню міру покарання, або перевищують її, саме через велику кількість покарань передбачених каральною системою нашої держави. На нашу думку доцільним було б передивитися законодавства у сфері призначення покарань, та взяти за основу практику інших країн, таких як країни Європи, або США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України в редакції від 27.01.2023 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

2. Інститут покарання в кримінальному праві України. URL: <http://mego.info/> (дата звернення: 20.02.2023).

3. Сахарук Т.В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Т.В. Сахарук. –К., 2006. – 18 с.

ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА

Нянченко Дмитро Олександрович

курсант II курсу, Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції, Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:

Савенко Вікторія Петрівна

старший викладач кафедри кримінального права та криминології,
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Анотація: в даній статті проаналізовано ряд думок науковців з приводу теми “покарання” у кримінальному праві, нами також було зосереджено увагу на визначення поняття “вини” через їх сукупне вживання у лексиці права.

Ключові слова: “покарання”, “вина”, “злочин”, “мета покарання”.

Поняття покарання поєднується у науці та побуті з поняттям злочину, а говорячи ширше, – з поняттям вини. Без покарання немає злочину, а злочину немає без покарання. Звідси звичне словосполучення: «злочин – покарання»[1].

Природне питання: що є первинне, головне? На погляд, первинним є злочин, до якого кріпиться «все інше». Саме у зв'язку з скоєнням злочину постає питання про покарання – про його вид та розмір. Очевидно, що злочин відрізняється від інших провин саме тим, що за нього призначається особливе покарання - кримінальне. Саме кримінальне покарання, можливість його застосування надає провини значення злочину. Задамося питанням: який полюс магніту є головним – північний чи південний? Розріжемо підковоподібний магніт на дві частини. Чи виявиться у нас в одній руці південний полюс, а в іншій – північний? Зрозуміло, що ні. У нас знову буде два магніти, але менших розмірів, і так нескінченно. Так само від тяжкого злочину та тяжкого покарання

ми можемо перейти до менш тяжкого злочину та менш тяжкого покарання.

Правильніше говорити про дві сторони одного й того ж явища – про конфлікт між індивідом і державою та про вирішення цього конфлікту – про протиставлення нападу на суспільство з боку індивіда удару по індивіду, який вчинив напад.

У тварин у фундаменті такого конфлікту лежить інстинкт, що дає установку відбиття від нападу з боку іншої тварини і встановлення відмови від повторення такого [2].

Якщо такого зіткнення немає, і насильство над особою здійснюється безвідносно для її попередньої поведінки, очевидна розправа.

Інакше кажучи, поєднання «злочин – покарання» покликане дати певний ефект, і це ефект – вплив на людину, стимулювання його поведінки. Коли такого стимулювання немає, немає злочину, ні покарання, ні кримінального права взагалі.

Загалом і цілому покарання у будь-якій його формі буде покаранням лише тому випадку, якщо воно накладається на людину за «щось» і накладається не довільно, а за заборонений законом вчинок. У 30-ті і у 40-ті рр. люди репресувалися на виконання плану – арешт під Ташкентом циган-чоловіків, «справа» маршала Жукова, арешт пасажирів пасажирського поїзда тощо.

Особливістю кримінального покарання є позбавлення засудженого тих благ, які є цінністю як для засудженого, але й суспільства, що його карає. З одного боку покарання постає як добро, забезпечуючи виправлення засудженого і безпеку суспільства, з другого – як вимушене зло, оскільки є обмеження певних суспільних цінностей. Ця особливість покарання визначає закріплення у кримінальному праві принципу економії каральних коштів [3]

Покарання призначається лише за вироком суду та від імені держави, тобто має публічний характер. При призначенні покарання проявляється і здійснюється негативна офіційна оцінка вчиненого суспільно небезпечного вчинку та особи, яка його вчинила. У підручниках з кримінального права

справедливо наголошується, що чим вищий ступінь суспільної небезпеки злочину та особи, яка його вчинила, тим вище має бути рівень виправно-виховних елементів у кримінальному покаранні.

Складність у з'ясуванні мети покарання у тому, що його завжди являє собою акт щодо минулого – вже скоєного злочину – і щодо майбутнього - зважаючи на ті самі злочини, які можуть бути скоєні в майбутньому. Стосовно минулого – це розплата за вже скоєний злочин, стосовно майбутнього – це засіб досягнення певної мети [3].

Хочемо ми того чи ні, але стосовно нашої історії треба говорити про ще одну мету покарання – отримання дешевої робочої сили. Вона невичерпна і нічого не варта, і, вирішуючи питання про покарання за той чи інший злочин, про оголошення діяння злочинним, законодавець не міг не керуватися і керувався саме цим моментом. Загалом, якщо раніше в'язниці перебували на утриманні держави, то в певний час вони були джерелами доходу.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що й поняття покарання більш-менш очевидне, щодо цілей покарання повної ясності досі не досягнуто, і тому ця проблема вимагає подальшого наукового осмислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Посудевський, І. В. "Поняття та мета покарання." 2019.
2. Недов, С.Л. "Мета покарання в системі кримінального права України."
3. Рагімлі, З. Б. "ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА." Редакційна колегія: АМ Куліш–доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України; ВВ Миргород-Карпова–кандидат юридичних наук; АВ Стеблянко–доктор філософії зі спеціальності 081 «Право»; ВВ Пахомов–доктор юридичних наук, професор (2022): 493.

**СТАДІЇ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ З ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ
СПОРІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

Оніщик Юрій Віталійович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри приватного та публічного права

Лобач Вероніка Романівна,
студентка 4 курсу
Київський національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Анотація: Розглянуто сутність та стадії провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві.

Ключові слова: провадження, публічно-правовий спір, адміністративне судочинство, стадії, суб'єкти публічних відносин.

Ефективність судового порядку оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень залежить від ряду об'єктивних і суб'єктивних чинників, ключовим із яких є чітке розуміння сутності провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві. Реалізуючи цілі та завдання адміністративного судочинства, адміністративні суди діють стадійно, тобто розгляд і вирішення публічно-правового спору, захист і відновлення порушених прав, свобод та інтересів осіб здійснюється послідовно, в межах окремо взятої процесуальної стадії [1, с. 19]. Особливе значення стадій полягає в тому, що саме вони відбивають логічну послідовність розвитку відповідного адміністративного провадження [2, с. 13].

Стадія являє собою відносно самостійну частину провадження в адміністративному судочинстві, із відповідним призначенням, визначеним колом осіб, характером дій, що виконуються учасниками, їх юридичним значенням та оцінкою. Під стадією адміністративного судочинства необхідно

розуміти спрямовану на досягнення матеріально зумовленого процесуально-правового результату динамічну, відносно відособлену сукупність об'єднаних у просторі і часі процесуальних дій, які характеризуються особливими засобами й формами їх здійснення й забезпечують логічну послідовність розвитку адміністративно-судового провадження [3, с. 339].

Стадії провадження у справах публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві відображають логічну послідовність здійснення процесуальних дій, передбачених тим чи іншим провадженням для досягнення цілей, передбачених Кодексом адміністративного судочинства України (далі - КАС України). Аналіз КАС України дозволяє виокремити такі стадії провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві [4]: 1) відкриття провадження у справі (Глава 2 Розділу II); 2) підготовче провадження (Глава 3 Розділу II); 3) розгляд справи по суті (Глава 6 Розділу II); 4) апеляційне провадження (Глава 1 Розділу III); 5) касаційне провадження (Глава 2 Розділу III); 6) перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами (Глава 3 Розділу III); 7) виконання судових рішень в адміністративних справах (Глава 3 Розділу IV).

Першою стадією провадження у справах з митних спорів в порядку адміністративного судочинства є відкриття провадження у справі, яка включає такі етапи: 1) пред'явлення позову (ст. 168 КАС України); 2) вивчення суддею позову (ст. 169 КАС України); 3) прийняття одного із процесуальних рішень про: залишення позовної заяви без руху (ст. 169 КАС України), повернення позовної заяви (ст. 169 КАС України), відмову у відкритті провадження (ст. 170 КАС України), відкриття провадження в адміністративній справі (ст. 171 КАС України).

Підготовче провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві містить такі етапи: 1) відкриття провадження у справі (ст. ст. 173–178 КАС України); 2) проведення підготовчого засідання (ст. ст. 179–182 КАС України); 3) закриття підготовчого засідання (ст. ст. 173,

183 КАС України). Під час відкриття провадження у справі надсилаються копії ухвали про відкриття провадження учасникам справи, копії позовної заяви та доданих до неї документів, подання відзиву відповідачем. Підготовче засідання проводиться судом з повідомленням учасників справи та виконанням процесуальних дій, передбачених ч. 2 ст. 180 КАС України. Підготовче провадження закінчується закриттям підготовчого засідання шляхом постановлення ухвали про: залишення позовної заяви без розгляду; закриття провадження у справі; закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті.

Основною стадією провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві є розгляд справи по суті. Саме на цій стадії може бути остаточно вирішено питання про правомірність чи неправомірність позовних вимог підвладного суб'єкта публічних відносин. До цієї стадії можна віднести такі етапи: 1) відкриття судового засідання (ст. ст. 192–208 КАС України); 2) з'ясування обставин справи та дослідження доказів (ст. ст. 209–224 КАС України); 3) судові дебати (ст. ст. 225–228 КАС України); 4) ухвалення і проголошення (вручення) судового рішення (ст. ст. 236–256 КАС України).

Апеляційне провадження являє собою врегульований КАС України порядок оскарження фізичною чи юридичною особою рішення суду першої інстанції до суду вищого рівня; перегляд такого рішення, яке, на думку апелянта, прийняте на підставі неправильного та неповного встановлення фактичних обставин справи або з підстав невідповідності рішення вимогам матеріального і процесуального права з метою забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, забезпечення права на судовий захист та дотримання принципу законності під час правосуддя [5, с. 16]. Апеляційне провадження включає такі етапи: 1) відкриття апеляційного провадження (ст. ст. 298–305 КАС України); 2) апеляційний розгляд (ст. ст. 306–326 КАС України).

Під касаційним провадженням необхідно розуміти перегляд судових рішень першої і апеляційної інстанцій у межах встановлених законом

повноважень судом касаційної інстанції після перегляду їх у апеляційному провадженні за касаційними скаргами сторін та інших осіб, які брали участь у справі, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи та обов'язки [6, с. 246]. Етапи касаційного провадження є аналогічними апеляційному провадженню, а саме: 1) відкриття касаційного провадження (ст. ст. 332–339 КАС України); 2) касаційний розгляд (ст. ст. 340-360 КАС України). Відмінність полягає в тому, що під час касаційного провадження є попередній розгляд справи (ст. 343 КАС України) та підстави для передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду (ст. 346 КАС України).

Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами є окремою стадією провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві. За підставами, суб'єктами оскарження, предметом оскарження, порядком здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами ця стадія відрізняється від апеляційного та касаційного проваджень. Етапами стадії перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами є такі: 1) відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 366 КАС України); 2) розгляд заяви у судовому засіданні (ст. 368 КАС України); 3) прийняття судового рішення за наслідками провадження за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 369 КАС України).

Останньою стадією провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві є виконання судових рішень в адміністративних справах, яка включає такі етапи: 1) звернення судових рішень в адміністративних справах до виконання (ст. 373 КАС України); 2) виправлення помилки у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню (ст. 374 КАС України); 3) зупинення виконання судового рішення (ст. 375 КАС України); 4) поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання (ст. 376 КАС України); 5) примирення сторін у

процесі виконання (ст. 377 КАС України); 6) відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення (ст. 378 КАС України); 7) заміна сторони виконавчого провадження (ст. 379 КАС України); 8) поворот виконання судових рішень (ст. ст. 380-381 КАС України); 9) судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах (ст. 382 КАС України).

Слід зазначити, що в КАС України окремо виділено таке провадження як відновлення втраченого судового провадження (Розділ V). На наш погляд, відновлення втраченого судового провадження вирізняється певною специфікою і його не можна віднести до стадій провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві. Цьому провадженню більше притаманні ознаки окремого особливого провадження, а не просто стадії судового процесу. Про це свідчать такі аргументи: відновлення втраченого судового провадження допускається лише у закінченій адміністративній справі, публічно-правовий спір у якій був вирішений; ухвалюється кінцеве рішення про відновлення або відмову у відновленні втраченого судового провадження (останнє тягне за собою право особи на повторне звернення з такою самою заявою) і це рішення стосується справи, а не судового рішення, як у випадку перегляду за нововиявленими або виключними обставинами (такий перегляд в суді першої інстанції здійснюється в порядку спрощеного позовного провадження з повідомленням учасників справи); про окрему справу свідчать і приписи ст. 391 КАС України: «у справі про відновлення втраченого судового провадження заявник звільняється від оплати судових витрат»; у таких справах допускається апеляційне оскарження відмови у відкритті провадження за заявою про відновлення втраченого судового провадження та ухвали про відновлення або відмови у відновленні повністю або частково втраченого судового провадження (пп. 26, 27 ст. 294 КАС України) [7, с. 111].

Отже, провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві являє собою законодавчо врегульований

порядок здійснення процесуальних дій щодо вирішення конкретної адміністративної справи, однією із сторін якої є суб'єкт владних повноважень, а іншою – підвладний суб'єкт публічних правовідносин. До стадій провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві необхідно віднести такі: 1) відкриття провадження у справі; 2) підготовче провадження; 3) розгляд справи по суті; 4) апеляційне провадження; 5) касаційне провадження; 6) перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами; 7) виконання судових рішень в адміністративних справах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Пчелін В.Б. Організація адміністративного судочинства України: правові засади: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2017. 36 с.
2. Губерська Н.Л. Стадії адміністративних процедур: поняття та види. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2015. Випуск 32. Том 3. С. 11–15.
3. Бітов А.І. Характеристика процесуальної форми адміністративного судочинства. Актуальні проблеми політики. 2012. Вип. 46. С. 330–339.
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 12.05.2023).
5. Кукурудз Р.О. Апеляція в адміністративно-юрисдикційному процесі: питання теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2010. 20 с.
6. Основи адміністративного судочинства в Україні (навчальний посібник для юридичних факультетів та юридичних клінік) / За заг. редакцією Александрової Н.В., Куйбіди Р.О. К.: Конус-Ю, 2006. 256 с.
7. Качур І.А. Інститут адміністративної справи в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2018. 225 с.

ПОНЯТТЯ ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ ЯК ВИДУ ПОКАРАННЯ

Рак Нікіта Вікторович

курсант навчальної групи СР-142,
Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Савенко Вікторія Петрівна

Ст. викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Встановлення соціальних відносин обов'язково призводить до застосування кримінальних санкцій. Тому слід враховувати загальні властивості засобів регулювання. Серед таких властивостей я бачив теорії держави та права і розрізняв характер держави, формальну визначеність, забезпечення виконання та примусу держави тощо. Нормативним регулятором цього питання є Кримінальний кодекс (далі- КК України) України [1].

Важливо відзначити, що санкції мають кілька характеристик і відмінностей порівняно з іншими регуляторними заходами. Це обумовлено серйозністю впливу, деталями застосування до конкретних осіб, які вчинили кримінальний злочин, обмеженнями їх прав і свобод, а також метою і соціальною роллю в державі. Відповідно, існують особливі вимоги до застосування стягнення, які відповідають його призначенню та характеру, такі як позбавлення та обмеження [2, с. 54]. Априорі (лат. a priori — первісно) , як примусові заходи, не можуть бути зумовлені, оскільки на різних етапах соціального розвитку вони зазнають значних змін. Наприклад, щодо економічних та етичних процесів практика певних покарань, зокрема

позбавлення волі, вимагає поступового накопичення великих фінансових ресурсів. Тому теорія відмовляється вказувати конкретний вид покарання, який би підходив для будь-якого віку, і обмежується визначенням покарання та його характеристик [3, с. 53]. Головним завданням Кримінального кодексу України, відповідно до статті 1, є правове забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, навколишнього середовища, конституційного ладу України проти злочинів, а також забезпечення миру і безпеки людства, уникнення злочинів [1]. Виконуючи це завдання, чинний Кодекс встановлює засади та принципи кримінальної відповідальності, визначає, які діяння, що становлять суспільну небезпеку, є кримінальними правопорушеннями та які покарання застосовуються до осіб, які їх вчиняють [7, с. 93].

Отже, обмеження волі є ефективним видом покарання в кримінальному праві України, яке може бути застосовано в певних випадках, коли інші види покарань не є ефективними. Під час застосування обмеження волі важливо дотримуватися принципів гуманізму та пропорційності покарання, аі засуджені мають права, які гарантовані законодавством та міжнародними договорами. Забезпечення ефективного застосування обмеження волі вимагає відповідної інфраструктури, контролю та реабілітації засуджених.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України: прийнятий 5 квіт. 2001 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст.131
2. Кримінальне право України. Загальна частина. За ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 3-є вид., Київ: Атіка, 2018. 408 с.
3. Василяш В. М. Деякі питання врахування судом загальних засад призначення покарання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична : збірник наукових праць*. 2018. Вип. 2. С. 1-13..

4. Подковенко Т. Система законодавства України: стан та шляхи вдосконалення. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 9. С. 40–44.

5. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та функції його призначення і виконання за законодавством України: Навч. посібник для студ. юрид. ф-тів вищ. навч. закл. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2017. 152 с.

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА ОЗНАКАМИ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ

Савенко Вікторія Петрівна,

Ст. викладач кафедри
кримінального права та кримінології

Савенко Анастасія Богданівна

Курсант Навчально-наукового
Інституту права та підготовки
Фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Кваліфікація кримінального правопорушення є основною стадією, ключовою ланкою застосування кримінального закону, оскільки правильна правова оцінка вчиненого особою діяння є необхідною умовою досягнення законності при здійсненні правосуддя. Помилкова кваліфікація вчиненого правопорушення може призвести до необґрунтованого засудження особи чи необґрунтованого виправдання, або застосування до особи норми Кримінального кодексу, яка не містить усіх кримінально-правових ознак вчиненого діяння, тощо.

Кваліфікація кримінального правопорушення - це кримінально-правова оцінка вчиненого особою діяння шляхом встановлення його кримінально-правових (кримінально значущих) ознак, визначення застосовної кримінально-правової норми та встановлення відповідності (тотожності, тотожності) ознак діяння. вчинене з конкретним складом злочину, передбаченого КК, за відсутності обставин, що виключають злочинність діяння [1, с. 14].

Кваліфікація вчиненого суб'єктом правопорушення за суб'єктивною стороною складу кримінального правопорушення полягає у встановленні відповідності (тотожності, тотожності) між внутрішніми (психічними)

ознаками вчиненого особою діяння та ознаками суб'єктивна сторона складу конкретного правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом (далі КК).

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується такими ознаками:

- а) вина;
- б) мотив злочину;
- в) мета злочину.

Ці ознаки тісно пов'язані між собою, проте їх значення у кожному випадку вчинення правопорушення є різним. Так, вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого складу КП. Без вини не може бути злочину взагалі (ч. 2 ст. 2, ч. 1 ст. 11 КК).

Мотив і мета – факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу злочину, водночас при вчиненні складу конкретного злочину, передбаченого КК, можуть бути обов'язковими, кваліфікуючими або привілейованими.

У кримінально-правовій літературі інколи виділяють четверту ознаку суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення - психоемоційний стан особи і відносять її до факультативної ознаки суб'єктивної сторони.

Така позиція обґрунтовується тим, що особа вчиняє протиправну дію, перебуваючи у певному емоційному стані, під впливом певних емоцій – страху покарання, співчуття потерпілому, сильного психічного збудження тощо. Більшість цих емоцій виходить за межі злочину, але закон все ж надає деяким з них кримінально-правового значення.

Наприклад, відповідно до статей 116 і 123 КК України стан сильного душевного хвилювання виконує принципову роль у формуванні мотиву вчинення вбивства або спричинення тяжких тілесних ушкоджень, а тому входить до змісту суб'єктивної сторони складу конкретного правопорушення. Як зазначається в науковій літературі, емоції характеризують психічний стан особи, але не її психічне ставлення до діяння та наслідків .

За даними окремих дослідників, помилки у кваліфікації злочину за

суб'єктивною стороною складу злочину, що призводять до відміни чи зміни вироку, становлять 31,2 % від загальної кількості кваліфікаційних помилок у кваліфікації злочину за елементами складу злочину [2, с. 133].

Під час кваліфікації злочину за суб'єктивною стороною складу злочину необхідно встановити:

1) вину (її форму та вид), з якою вчинено злочин, що є обов'язковим для кваліфікації вчиненого;

2) мотив та мету вчинення злочину, які у кваліфікації злочину можуть мати значення:

а) обов'язкових;

б) кваліфікуючих;

в) привілейованих ознак складу правопорушення (проте вони можуть не впливати на кваліфікацію вчиненого, а враховуватися під час призначення покарання, як обставини, що його пом'якшують або обтяжують).

Відповідно до ст. 23 КК виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Залежно від психічного змісту умисел поділяється на два види:

а) прямий ;

б) непрямий (ч. 1 ст. 24 КК). [2]

Для кваліфікації вчиненого суб'єктом злочину з прямим умислом необхідно встановити, що особа:

а) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності) , реальні (об'єктивні) ознаки вчиненого діяння, так і усвідомлювала суспільне значення діяння, його суспільну шкідливість, його суспільну небезпеку);

б) передбачала його суспільно небезпечні наслідки (неминучість або реальну можливість їх настання) і в) бажала їх настання (ч. 2 ст. 24 КК). [2]

Для кваліфікації вчиненого суб'єктом злочину з непрямим умислом необхідно встановити, що особа:

а) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності) (усвідомлювала як фактичні ознаки вчинюваного діяння, так і соціальну значимість вчинюваного, його соціальну шкідливість, суспільну небезпечність);

б) передбачала його суспільно небезпечні наслідки (реальну можливість їх настання) і в) хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання (ч. 3 ст. 24 КК). [2]

Слід зазначити, що законодавчі визначення видів умислу побудовані щодо злочину з матеріальним складом. При цьому особливістю кримінального правопорушення з формальним складом є те, що воно визнається закінченим з моменту вчинення суспільно небезпечного діяння, а наслідки виходять за межі складу такого правопорушення.

Саме тому кримінально-правова наука та слідча судова практика змушені тлумачити законодавче визначення видів умислу при кваліфікації злочину з формальним (усіченим) складом, що свідчить про колізію положень КК та теорії кримінального права та практикою кримінально-виконавчої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції / Харків: Право, 2018. 368 с;
2. Колосовский В.В. Теоретические проблемы квалификации уголовно-правовых деяний. М.: Статут, 2011. 398 с.
3. КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Собильський Дмитро Геннадійович

курсант навчальної групи СР-142,

Навчально-наукового інституту

права та підготовки фахівців для

підрозділів Національної поліції,

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Савенко Вікторія Петрівна

Ст. викладач кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Об'єкт як елемент складу злочину – це цінності, що охороняються кримінальним законом, проти яких спрямоване злочинне діяння і яким воно може заподіяти або спричинити шкоду.

Об'єктом кримінального права є надзвичайно важливий, хоч і юридично рівнозначним обов'язковим елементом складу будь-якого кримінально протиправного та суспільно небезпечного діяння. Теоретичний аспект об'єкту злочину детально розроблено в юридичній науці, проте до цього часу точиться багато дискусій щодо його визначення.

Інтереси, що охороняються, можуть мати реальний характер – життя, здоров'я, недоторканність володіння – або ідеальний – честь, релігійні почуття, гідність тощо. Ці інтереси можуть належати окремій особі, фізичній чи юридичній, чи окремим спільнотам, існуючим у державі, або всій сукупності суспільних факторів, всьому суспільству, або, нарешті, державі як юридично організованому цілому. Правоохорона може стосуватись як самого інтересу, захищаючи його безпосередньо від руйнування, знищення чи зміни, або охорона може бути спрямована на юридичне відношення особи до такого блага.

Об'єкти кримінального права ставляться до соціальних цінностей особливої значимості, тим благам та інтересам, які підлягають правової державної охорони від збитків, завданих злочинним посяганням. Тобто предмет кримінального права складається з низки громадських інститутів, збитки яких завдаються внаслідок злочинів. До них можна віднести як правопорядок та безпечно, життя та здоров'я людей, їх матеріальні цінності. Об'єкти кримінального права класифікуються відповідно до об'єктів скоєних злочинів, а останні поділяються так:

- Об'єкт загального характеру – всі особливо значущі соціальні блага;
- Родові об'єкти – власність, здоров'я;
- Безпосередні об'єкти – конкретні об'єкти злочинного впливу.

Якщо говорити про те, як класифікувати об'єкти кримінального права щодо застосування характеристик складних складів злочинів з посяганнями на понад один об'єкт, то об'єкти класифікуються за основним та додатковим об'єктами злочину.

Одночасно слід зазначити, що не можна бачити в об'єкті злочину саму норму права, що визначається як формальне правило поведінки, спрямовану на врегулювання суспільних відносин та закріплену у нормативному правовому акті. У такому сенсі нормі права дійсно не завдається якоїсь шкоди і вона не ставиться під загрозу заподіяння шкоди. У поняття об'єкта включав і певні інтереси. З нормативної теорії випливало, що шкода від злочину завдається нормі права, а також її символу. Відповідно до нормативної концепції об'єкта злочину сама норма права розглядалася у відриві від громадського відносини на врегулювання якого вона спрямована. Здається, що символ норми (стаття закону) не зазнає будь-якої шкоди в наслідок скоєння злочину.

На відміну від загального, родового, видового об'єктів, яким шкода безпосередньо злочином не заподіюється, шкоду від злочину завжди зазнає безпосередній об'єкт. На рівні видового, родового та загального об'єктів суспільна шкода заподіюється тільки завдяки пошкодженню або загрози пошкодження безпосереднього об'єкта. Видовий, родовий та загальний об'єкти

страждають тільки в тій частині, у якій шкода заподіюється безпосередньому об'єкту. При цьому у конкретному своєму прояві окремі суспільні відносини як безпосередній об'єкт ушкоджуються злочином або навіть знищуються, анулюють ся зовсім. Видовий об'єкт може бути ушкодженим лише в одиничних своїх проявах, але не може бути анульованим.

Кримінального права має важливе значення для перспектив подальшого дослідження проблем, пов'язаних зі встановленням складу злочину як підстави кримінальної відповідальності особи та приведення науки кримінального права у відповідність до сучасних методів урегулювання суспільних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України,- [Електронний ресурс].- Режим доступу до кодексу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Кримінальне право України: Загальна частина / За ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Х.: Право, 2019. 528 с
3. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. В.О. Навроцького. К.: Юринком Інтер, 2019. 712 с.

ОСУДНІСТЬ

Шамша Діана Денисівна

курсант II курсу

ННППФПНП

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Савенко Вікторія Петрівна

ст. викладач кафедри

кримінального права та кримінології

На сьогодні вчені правознавці зійшлися у єдиній думці, що поняття осудності є основним і ключовим у теорії кримінального права. До дослідження проблеми осудності на сучасному етапі залучені фахівці різних галузей знань - психіатри, психологи, соціологи і звичайно юристи. Особливістю цього питання полягає у тому, що проблема визначення свідомості, виявлення ознак осудності або неосудності лежить на стику психіатрії, психології та кримінального права.

Особливу актуальність проблемам визначення осудності надає те що, що питому вагу злочинів, скоєних особами з різними психічними відхиленнями у загальному обсязі скоєних злочинів є стабільно високим. Особливе занепокоєння останнім часом викликає тенденція до зростання рецидивної злочинності, в якій суб'єктом злочину виступають особи, з аномаліями психічного розвитку. Крім цього викликає побоювання та зростання числа неповнолітніх із психічними відхиленнями, які здійснюють протиправні дії. Усе це зумовлює потребу у додатковому вивченні таких осіб. До того ж проблеми визначення осудності, які існували і раніше в українському законодавстві, набули свого розвитку в чинній редакції Кримінального кодексу. Таким чином, незважаючи на постійно зростаючу увагу до цієї проблеми з боку вченого співтовариства, визначення осудності залишається одним з найменш повно вивчених і розкритих питань у кримінальному праві.

Осудність характеризує зв'язок особи зі злочином, винність і кримінальну відповідальність. Як зазначає С. В. Чорней: «осудність є обов'язковою умовою вини і кримінальної відповідальності, необхідною умовою встановлення вини» [1]

Осудність – здатність особи розуміти скоєне нею і керувати своїми діями, тобто адекватно оцінювати ті обставини, обстановку, у яких відбуваються юридичні дії, розуміти їх сутність, дозволи і заборони закону, пристосовувати до них свою поведінку, можливість розпоряджатися своїми действиями [2]

Категорія осудності являє собою таку міру вимогливості до психіки людини, що дозволяє покласти на неї кримінальну відповідальність у разі скоєння нею діяння, що з порушення кримінально-правові заборони, передбачені Кримінальним Кодексом.

Застосування виправного впливу до засудженого, у якого після скоєння злочину настав психічний розлад, що позбавляє його можливості усвідомлювати фактичний характер та суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності) або керувати ними втрачає сенс. Звільнення від покарання внаслідок психічного чи іншого захворювання передбачає, що у місці позбавлення волі особа не повернеться, оскільки є неосудною [3] Згода обвинуваченого з висунутим проти нього обвинуваченням, вимагає від судді дослідити всі докази, що є у кримінальній справі, в тому числі тих, що характеризують особистість злочинця.

Осудливою вважається особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності, виключаючи осіб з глибоким психічним розладом, який робить порушника кримінально – правової заборони неосудним. Особа неосудна не підлягає кримінальній відповідальності, і до неї не можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру. Тоді як осудна особа, яка вчинила злочин, здатна розуміти характер і суспільну небезпеку своїх дій або своєї бездіяльності, бути в змозі розпоряджатися своїми діями, тому вона повинна нести відповідальність перед законом як у тих випадках, коли свідомо переслідує мету, карану законом, так і при вчиненні караних дій з

необережності.

Один із прихильників необхідності законодавчого закріплення осудності Р. І. Міхеєв, пропонує таку модель розглянутого поняття: «Осудливим при скоєнні суспільно небезпечного діяння, передбаченого в законі як злочинне, є той, хто за своїм психічним станом був здатний під час скоєння злочину усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку вчиненого діяння та керувати нею» [2].

Отже, незважаючи на розуміння необхідності подальшого розвитку визначення поняття кримінальної відповідальності, усталений законодавчий підхід до цього питання не змінився. Слід зазначити, що осудність – це правова категорія, яка характеризує достатній рівень здатності особи усвідомлювати дійсний характер і суспільну небезпеку вчиненого діяння та здатність керувати своїми діями або свідомо утримуватись від діяння (бездіяльністю) при вчиненні кримінального правопорушення, а також здатність вчиняти кримінальне правопорушення. усвідомити можливість застосування кримінально-правових заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дагеля, П. С., "Розвиток та становлення понять осудності та неосудності в Україні." юридичний вісник. 2017. с. 72.

2. Яремко, Галина Зіновіївна. "Вікова неосудність та обмежена осудність: de lege lata, de lege ferenda." Особистість, суспільство, закон: тези доп. учасників міжнар. наук. практ. конф., присвяч. пам'яті проф. СП Бочарової (15 квіт. 2021 р., м. Харків, Україна)/МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. Харків, 2021. 236 с.. 2021.

3. Калита, Вікторія Григорівна, Василь Васильович Топчій. "Характеристика осудності з точки зору психології." державна фіскальна служба України університет державної фіскальної служби України Навчально-науковий інститут права Кафедра кримінального права та кримінології. с. 217.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» У РОБОТІ З НЕПОВНОЛІТНИМИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Ядловська Ольга Степанівна,
доцентка кафедри міжнародних відносин та
соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат історичних наук, доцент,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Немченко Назар Володимирович,
здобувач освіти 1 курсу ННІПО,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

У статті розповідається про аспекти використання психологічної "зеленої кімнати" при роботі з неповнолітніми в процесі проведення методичних заходів. Була визначена необхідність використання методу з обов'язковою наявністю двох кімнат, де присутні спостерігачі будуть приховані в другій кімнаті для комфортного спілкування з дитиною під час допитів. Були розглянуті окремі негативні аспекти залучення методів в процес практичної реалізації: формальність дизайну (зелені стіни), наявність прихованої кімнати, проблематичне використання приміщення і т. д. Таким чином, метод "зеленої кімнати" позитивно зарекомендував себе у світі в роботі з неповнолітніми та збереженні їх психологічного здоров'я і в майбутньому має бути впроваджений в Україні.

Ключові слова: неповнолітні, слідчі дії, методика "зеленої кімнати"

Міжнародні стандарти у своїх принципах та підходах визнають необхідність дії презумпції невинуватості у кримінальних справах за участі дітей. Конвенція ООН про права дитини передбачає, що до дітей слід ставитися з гідністю, турботою та повагою під час усіх судових проваджень. Важливою є спеціальна підготовка суддів, адвокатів, прокурорів, слідчих та інших учасників

системи юстиції щодо стандартів правосуддя, яка повинна бути дружньою до дитини та мінімізацією повторного психологічного травмування. На сучасному етапі закордоном при допиті неповнолітніх (як постраждалих, так і підозрюваних) використовується методика «Зелена кімната». Протягом останніх років такі підходи роботи з дітьми застосовуються і в Україні. Не дивлячись на досить малий період реалізації проекту (з 2019-2020 рр.), методика «Зеленої кімнати» застосовується у більшості областей України (до повномасштабного вторгнення РФ 2022 р. такі кімнати діяли і на окупованих територіях) і позитивно зарекомендувала себе. Разом з тим, виявлено ряд проблем, пов'язаних з реалізацією функціонування та залучення до слідчих дій зазначеної методики.

«Зелена кімната» – це методика проведення інтерв'ювання дитини, яка потерпіла або стала свідком злочину, в умовах, що мінімізують та не допускають повторної травматизації дитини. Цю методику вже тривалий час використовують поліцейські. Таких зелених кімнат по всій Україні налічується вже близько 40 (на 2021 р. та близько ще 15 кімнат на 2023 р. – Авт.). Використання методики «Зелена кімната» включає в себе не лише наявність приміщення з затишною обстановкою, але й необхідне технічне обладнання для проведення відеоспостереження та відеозапису опитування чи допиту дитини, а також наявність відповідних фахівців. В одній кімнаті дитина працює з психологом, а в іншій за склом перебувають поліцейські, які опитують дитину як свідка [5].

Загалом, методика «Зеленої кімнати» та захист прав потерпілих виступає практичною реалізацією ряду конвенцій, зокрема Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція), що чинна в Україні з 2012 р. Згідно із зазначеним документом цілями конвенції є: «запобігання сексуальній експлуатації та сексуальному насильству стосовно дітей і боротьба із цими явищами; захист прав дітей, які стали жертвами сексуальної експлуатації та сексуального насильства; сприяння національному та міжнародному співробітництву в

боротьбі із сексуальною експлуатацією та сексуальним насильством стосовно дітей» [3].

Запровадження методики використання «зелених кімнат» та кімнат-супроводу передбачає, перш за все, організацію роботи на основі індивідуального підходу до кожної дитини та забезпечення прав дітей, унеможливлення їх повторної травматизації з одночасним проведенням процесуальних дій щодо допиту та з'ясування фактів правопорушень. Доцільним та більш ефективним є залучення психолога, оскільки саме він може сприяти кореляційному аналізу девіантної поведінки дитини. З'ясування цієї причини поведінки дітей може сприяти якісній превенції дитячій злочинності, що має бути пріоритетною складовою розвитку держави. Також «зелені кімнати» вважаються ефективним ресурсом для роботи з дітьми, що постраждали від насилля, наруги, утисків тощо [6]. Відповідно до спеціалізації ДДУВС «Превентивна діяльність» та «Ювенальна превенція» на базі ДДУВС працює тренінговий центр «Зелена кімната», де здійснюється відпрацювання завдань підрозділів превентивної діяльності органів Національної поліції при вчиненні насильства щодо дітей [1].

У 2021 опубліковано звіт про пілотного дослідження стану дотримання судами стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у справах кримінального характеру (кримінальних провадженнях і справах про адміністративні правопорушення), що було реалізоване у 2020 р., зокрема, приділено увагу й упровадженню «зелених кімнат». Приміщення органів кримінальної юстиції здебільшого не пристосовані для потреб дітей, залучених до справ кримінального характеру (для розгляду справи, допиту та здійснення інших процесуальних дій за участю дитини на різних стадіях провадження) про що повідомили більшість (75%) респондентів. «Зелені кімнати» протягом певного часу набули поширення в кримінальній міліції у справах дітей (тепер - підрозділи ювенальної превенції поліції) та що передбачав прийнятий у 2012 р. наказ Міністерства внутрішніх справ, що передбачав використання методики «Зелена кімната». Передбачалося, що ця методика застосовується до

дітей віком від 4 до 14 років, а на розсуд слідчого чи суду – й у віці від 14 до 16 років, які потерпіли внаслідок учинення злочинів проти статевої свободи і недоторканості, інших злочинів насильницького характеру або стали свідками таких злочинів. Однак через п'ять років цей наказ втратив чинність у зв'язку зі створенням підрозділів ювенальної превенції Національної поліції. Аналогічний наказ про підрозділи ювенальної превенції уже не містив положень про методику «Зелена кімната». Але навіть якщо подібні кімнати створені, то не завжди використовуються для належних цілей, а інколи «зеленими» їх називають лише за кольором стін [2, с. 24].

Серед проблем застосування «зелених кімнат» виділяють такі. Слідчі відмовляються проводити допити у «зелених кімнатах», мотивуючи тим, що немає чіткої норми у КПК України, відсутній прописаний механізм на рівні інструкції, тому, за звичай, допит дитини продовжують проводити у своїх робочих кабінетах. Дійсно, зазначене небажання використовувати «зелені кімнати» під час допиту неповнолітніх зумовлене не лише не вмінням правильно користуватись такою методикою, а й процесуальною неврегульованістю. Використання «зеленої кімнати», як місця допиту неповнолітнього підозрюваного мінімізує його перебування у «злочинному» середовищі, звільнить його від спілкування із кримінальним «елементом», оскільки слідчі кабінети та поліцейські відділки зазвичай переповнені особами, які підозрюються у вчиненні злочинів, наркоманами, психічнохворими тощо [4, с. 192].

Отже, узагальнюючи факти щодо проблемних аспектів упровадження методики «Зелена кімната», виділимо основні проблемні прояви. Методика «Зелена кімната» переважно використовується для допиту неповнолітніх, які стали жертвами або свідками злочинів, однак, на нашу думку, неповнолітній у статусі підозрюваного також повинен допитуватись в умовах дружніх до дитини, зокрема, у зазначених кімнатах, а не в кабінет слідчого. Обов'язково при наданні свідчень чи допиті повинні залучатись спеціалісти - психологи-практики для надання психологічної допомоги дитині у

разі потреби, для вмілого застосування методик опитування та аналізу стану дитини та ін. Пропонується робити кімнати в закладах освіти (МВС), але з обов'язковим доступом за вимогою для слідчих, супровідних осіб. Принциповою виступає забезпечення вимоги облаштування двох суміжних кімнати, одна з них прихована від дитини за склом, а не однієї просто зеленої кімнати, а також наявним повинно бути відеоспостереження (приховане від дитини).

Психологи також ставлять питання про облаштування залів судових засідань для потреб дітей та зони очікування, замість наявних «кліток» у залах, які призводять до замкненості дитини та може стати причиною мовчання. Методика «зелених кімнат» повинна використовуватись у всіх відділках поліції, однак, враховуючи складову матеріального забезпечення, така «зелена кімната» повинна бути хоча б одна на кожен населений пункт районного підпорядкування та 5-10 в обласних центрах. Позитивною тенденцією є наявність таких кімнат у відомчих закладах освіти МВС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДДУВС у механізмі забезпечення гендерної рівності. URL: <https://dduvs.in.ua/ngp/mzgr/>
2. Куйбіда Р., Рибак В., Серета М., Олійник Л. Звіт про результати моніторингу судових процесів в Україні. Стандарти правосуддя, дружнього до дитини, та їх втілення в Україні (кримінальний аспект). *Координатор проектів ОБСЄ в Україні, Центр політико-правових реформ, Вектор прав людини*. 2021. 126 с.
3. Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 14.07.2007, ратифікована 20.06.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4988-17#n2>
4. Литвиненко О. Г. Окремі аспекти використання «зеленої кімнати» як місця допиту неповнолітнього підозрюваного. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. №5. С. 189-194.

5. Подолання домашнього насильства – це пріоритетне завдання для МВС. *Портал МВС*. 29 жовтня 2021. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/podolannya-domasnyogo-nasilstva-ce-prioritetne-zavdannya-dlya-mvs-katarina-pavlicenko>

6. Ядловська О. С. «Зелена кімната» як особистісно орієнтований метод роботи з дітьми в поліції: практичний аспект реалізації. Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави : матеріали X заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Чернігів, 02 грудня 2022 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський ; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів : Академія ДПтС, 2022. С. 276-281.